

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתָם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מָטָר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבִהְמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי גְבוּיָם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרַתְּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֵמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֵךְ: יְאֹר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּחַנֶּךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

ק

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בלדותו לכך זכה לשם:

א לְדוֹד מְזֻמּוֹר נָאִם יְהוָה | לְאֹדְנִי שָׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אִיכָיִךְ הַדָּם לְרִגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָבָה יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רִדָּה בְּקֶרֶב אִיכָיִךְ: ג עֲמֹךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילֶךְ בַּהֲדַר־יְקֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֹּהֵן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִי מִלְּפִי־צָדֵק: ה אֹדְנִי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אִפּוֹ מְלָכִים: ו יְדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנְחֹל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פֶּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסוֹד יִשְׁרָיִם וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֲרָר פָּעֲלוּ וְצִדְקָתוֹ עֲמַדַת לָעֵד: ד זָכַר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כָּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעֵד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֱמֶת וַיִּשָּׂר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת יְהוָה שֶׁכֵּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תַּהַלְתּוֹ עֲמַדַת לָעֵד:

ביאורים מתוך פירוש רש"י נדפס בעמ' ט

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ – 43,000 עותקים

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב לפאקס: 03-9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org ו USA @DvarMalchus.Org

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	יט) מסכת בכורות עם ביאורים	יט
ב) מזמורי תהלים ק"י קי"א	ג	מדף לד עד דף מ	קטז
ג) מאמר ד"ה בכ"ה בכסלו ג' שבת פרשת ויגש, שבת חנוכה, מברכים החודש טבת, ה'תשח"י	ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ד) שיחת שבת פרשת ויגש		כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	
מברכים החודש טבת, התשח"י	יט	אדמו"ר הזקן	קמז
ה) לקוטי שיחות – פרשת ויגש		כא) שולחן ערוך הלכות שבת	
(בלה"ק) כרך טו	כד	אדמו"ר הזקן	קמז
ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כט	כב) תורה אור	
ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן	ל	אדמו"ר הזקן	קמח
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויגש	לא	כג) שערי אורה	
ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת ויגש	לב	אדמו"ר האמצעי	קנ
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויגש	נז	כד) מאמרי הצ"צ – תרי"ד-תרט"ו	
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר ה"צמח צדק"	קנא
לשבוע פרשת ויגש	נח	כה) תורת שמואל תרל"ב	
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויגש	עג	אדמו"ר מוהר"ש	קנא
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	עה	כו) קונטרס עץ החיים	
שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:		אדמו"ר מוהרש"ב	קנב
יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויגש	עח	כז) ספר המאמרים ה'תרפ"ט	
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויגש	קז	אדמו"ר מוהרי"צ	קנב
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויגש	קיב	כח) לקוטי דיבורים	
		אדמו"ר מוהרי"צ	קנג
יז) נביאים וכתובים		כט) רשימת תרנ"ב	
שמואל-ב פרק יז, תהלים פרק לט	קיג	אדמו"ר מוהרי"צ	קנד
יח) עין יעקב מסכת יומא	קטו	ל) אגרות קודש	
		אדמו"ר מוהרי"צ	קנה
		לא) חומש לקריאה בציבור	קנז
		לב) סדר הדלקת נרות חנוכה	קסה
		לג) לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש	קסו
		לד) סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש	קסז

1 וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה גו'¹, הִנֵּה תָכֵן הָעֲנָנִין לפי המשמעות הרוחנית
 2 הפנימית של הדברים הוא הַגֵּשֶׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף דִּהְיִנוּ יְחִיד
 3 התאחדות יְהוּדָה לְיוֹסֵף² כפי שיבואר להלן. וְעַל-דִּרְךָ-זֶה בְּהַפְטָרָת
 4 הַפָּרָשָׁה³ מְסַפֵּר שְׁלֹעֲתִיד לְבָא בימות המשיח יִהְיוּ שְׁנֵי עֲצִים,
 5 עֵץ יְהוּדָה עץ המסמל את
 6 שבט-מלכות יהודה וְעֵץ¹
 7 אֶפְרַיִם עץ המסמל את שבט-
 8 מלכות אפרים בן יוסף, וּמִלָּךְ²
 9 אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם כי בעוד
 10 שבתקופה קודמת יהודה ואפרים
 11 היו שתי ממלכות שונות, לעתיד
 12 לבוא הם יתאחדו תחת מלכותו
 13 של מלך אחד שֶׁהוּא דָּוִד,³
 14 כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב⁴ בהמשך
 15 ההפטרָה של פרשת ויגש
 16 וַעֲבָדִי דָּוִד מָלָךְ עֲלֵיהֶם
 17 גו', וְדָוִד עֲבָדִי נָשִׂיא לָהֶם
 18 לְעוֹלָם. דְּאֶפְרַיִם הוּא
 19 עֶקֶר שֶׁבִטּוֹ שֶׁל יוֹסֵף שהיו
 20 לו שני בנים, מְנוּשָׁה ואפרים,
 21 וּמִבֵּין שְׁנֵיהֶם אפרים הוא החשוב
 22 יותר, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב בּו'⁵
 23 וְאֹלָם לַמּוֹת שִׁמְנוּשָׁה הוּא
 24 הַבְּכוֹר אֲחִיו הַקָּטָן שהוא
 25 אפרים יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ, והוא
 26 אפרים הִיָּה רֹאשׁ הַדָּגֹל
 27 שֶׁפָּלַל אֶת שֶׁבִטּוֹ מְנוּשָׁה
 28 ככתוב בתורה שהחנייה של בני
 29 ישראל במדבר הייתה לפי
 30 חלוקה של ארבעה 'דגלים' (דגל)
 31 מחנה יהודה, דגל מחנה ראובן,
 32 דגל מחנה אפרים ודגל מחנה דן)
 33 שבכל אחד מהם היו שלושה
 34 שבטים, וכל 'דגל' נקרא על שם
 35 שבט אחד שהיה ראש הדגל,
 36 ולעניינו – שבט אפרים היה ראש דגל מחנה אפרים ומנושה היה טפל לו
 37 (וְכֻמוֹ שֶׁפְּתוּב⁶ וְעֲלִיו מְנוּשָׁה גו' היינו שמנושה טפל לאפרים,
 38 כאמור), וְדָוִד הוּא מְשֻׁבֵּט יְהוּדָה ואם כן מלכות אפרים ומלכות יהודה
 39 יתאחדו כך שגם שבט אפרים יהיה תחת ממשלת דוד שהוא ממשבט יהודה

בס"ד. שבת פרשת ויגש, ה' טבת

תשמ"ח.

בלתי מוגה

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה גו'¹, הִנֵּה תָכֵן הָעֲנָנִין הוא הַגֵּשֶׁת
 יְהוּדָה לְיוֹסֵף דִּהְיִנוּ יְחִיד יְהוּדָה לְיוֹסֵף². וְעַל-
 דִּרְךָ-זֶה בְּהַפְטָרָת הַפָּרָשָׁה³ מְסַפֵּר שְׁלֹעֲתִיד לְבָא יִהְיוּ
 שְׁנֵי עֲצִים, עֵץ יְהוּדָה וְעֵץ אֶפְרַיִם, וּמִלָּךְ אֶחָד יִהְיֶה
 לְכֻלָּם שֶׁהוּא דָּוִד, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב⁴ וַעֲבָדִי דָּוִד מָלָךְ עֲלֵיהֶם
 גו', וְדָוִד עֲבָדִי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם. דְּאֶפְרַיִם הוּא עֶקֶר
 שֶׁבִטּוֹ שֶׁל יוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב בּו'⁵ וְאֹלָם אֲחִיו הַקָּטָן
 יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ, והוא הִיָּה רֹאשׁ הַדָּגֹל שֶׁפָּלַל אֶת שֶׁבִטּוֹ
 מְנוּשָׁה (וְכֻמוֹ שֶׁפְּתוּב⁶ וְעֲלִיו מְנוּשָׁה גו'), וְדָוִד הוּא
 מְשֻׁבֵּט יְהוּדָה. וְנִמְצָא שֶׁתָּכֵן הַהַפְטָרָה, הוּא גַם כֵּן
 הַחֲבִיר וְהָאִיחִיד דִּיּוֹסֵף וְיְהוּדָה, שֶׁשְׁנֵיהֶם יִהְיוּ תַּחַת
 מִלָּךְ אֶחָד. וְהִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית⁷, וּמִזֶּה מוֹכֵן,
 שֶׁבְּעֲנִיָּן זֶה יִשְׁנָה הוֹרָאָה נִצְחִית לְכֻלָּם אֶחָד וְאֶחָד
 מִיִּשְׂרָאֵל, דָּגָם הַסְּפּוֹר עַל דָּבָר הָעֲתִיד לִהְיוֹת (לְעֲתִיד
 לְבָא) הוּא נִצְחִי וְשִׁיךְ גַּם עֲכָשׁוּ, וְכָל-שָׂבֶן וְכָל-וַחֲמֹר
 הָעֲנִיָּנִים שֶׁכָּבֵר הָיוּ בְּעֶבֶר (הַגֵּשֶׁת יוֹסֵף לִיהוּדָה). וּמִכֵּיּוֹן
 שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּתוֹר הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב בּוֹ
 צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁸, מוֹכֵן, שֶׁעֲקָרָהּ
 הוּא הוֹרָאָה לְכֻלָּם אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַהוֹרָאָה הִיא בְּעֶקֶר
 עֲנִינוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, מִזֶּה שְׂאֵנִי נִבְרָאֲתִי
 לְשִׁמְשׁ אֶת קוֹנִי⁹.

(וזאת בשונה מהמצב בו נאמר הכתוב "ויגש אליו יהודה", כאשר יהודה ויגש
 ליוסף בשעה שיוסף (אביו של אפרים) היה משנה למלך, ויהודה היה תחת
 ממשלתו). וְנִמְצָא שֶׁתָּכֵן הַהַפְטָרָה, הוּא גַם כֵּן כְּמוֹ תוֹכֵן הַפָּרָשָׁה
 הַחֲבִיר וְהָאִיחִיד דִּיּוֹסֵף וְיְהוּדָה, שֶׁשְׁנֵיהֶם יִהְיוּ תַּחַת מִלָּךְ
 אֶחָד.
 וְהִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא
 נִצְחִית⁷ ולמרות שהיא
 עוסקת במאורעות שהתרחשו
 לפני אלפי שנים, המשמעות
 הרוחנית של כל דברי התורה
 קיימת לנצח, וּמִזֶּה מוֹכֵן,
 שֶׁבְּעֲנִיָּן זֶה של גישת יהודה
 ליוסף ואחדות בין ממלכות
 יהודה ואפרים (כמו בכל ענייני
 התורה) יִשְׁנָה הוֹרָאָה
 נִצְחִית לְכֻלָּם אֶחָד וְאֶחָד
 מִיִּשְׂרָאֵל, דָּגָם הַסְּפּוֹר
 עַל דָּבָר הָעֲתִיד לִהְיוֹת
 (לְעֲתִיד לְבָא) הִיָּה לַמּוֹת
 שהדבר עדיין לא התרחש
 בפועל בכל זאת הוּא נִצְחִי
 וְשִׁיךְ מבחינה רוחנית גַּם
 עֲכָשׁוּ, וְכָל-שָׂבֶן וְכָל-
 וַחֲמֹר הָעֲנִיָּנִים שֶׁכָּבֵר
 הָיוּ בְּפֹעֵל בְּעֶבֶר (הַגֵּשֶׁת
 יוֹסֵף לִיהוּדָה). וּמִכֵּיּוֹן
 שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּתוֹר
 הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ
 שֶׁפְּתוּב בּוֹ צוֹ אֶת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל דִּבֶּר אֶל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל⁸, מוֹכֵן, שֶׁעֲקָרָהּ
 הוּא לא סיפור הדברים סתם
 אלא המטרה העיקרית בסיפור
 היא לשמש הוֹרָאָה לְכֻלָּם
 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,
 וְהַהוֹרָאָה הִיא בְּעֶקֶר עֲנִינוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
 ולא בפרט טפל בחייו ובתפקדו, ועיקר ענינו הוא - מִזֶּה שְׂאֵנִי נִבְרָאֲתִי
 במטרה לְשִׁמְשׁ אֶת קוֹנִי⁹ ולעבוד את ה' ולכן ההוראה צריכה להיות
 בענייני עבודת ה'.

(1 ריש פרשתנו (ויגש מד, ויחי). (2) זהר פרשתנו (רו, א). ד"ה ויגש אליו יהודה בתו"א פרשתנו מד, א. ובתו"ח שם פ"ט (צג, א) ואילך. (3) יחזקאל לו, טז ואילך. (4) שם, כד"כ. (5) ויחי מח, יט. (6) במדבר ב, כ. (7) ראה תניא רפי"ז. ועוד. (8) כ"ה בכ"מ בדא"ח (מתדבא") – סה"מ ה'ש"ת ע' 61. ועוד. וראה תדבא"ר פ"ד ופלא"א. ב"ר פ"א, ד. וראה שיחות שלפני המאמר סו"ס ה. (לקמן ע' יב). (9) קידושין בסופה.

ביאור בדרך אפשר

1 וּבִאֹר הָעֵנִין, כְּמִבְּאֵר בְּדִרוּשֵׁי פֶרֶשְׁתָּנוּ מֵאֲמֵרֵי הַחֲסִידוֹת שֶׁל
2 רַבּוֹתֵינוּ נִשְׁאִינֵנו עַל הַפֶּרֶשָׁה¹⁰, שְׁעֲנִינִי יְהוּדָה וְיוֹסֵף הֵם ב'
3 הָעֵנִינִים דְּתַלְמוּד (אוּ לְמוֹד) וּמַעֲשֶׂה, דְּאִיפְלִיגוּ נַחֲלֵקוּ
4 בְּגִמְרָא¹¹ אִי הָאֵם תַּלְמוּד לִימוֹד הַתּוֹרָה גְּדוֹל וְחֹשֶׁב יוֹתֵר אוּ
5 מַעֲשֶׂה קִיּוֹם הַמִּצְוֹת גְּדוֹל

6 חֲשׁוֹב יוֹתֵר מֵהַתְלָמוֹד. 1
7 דִּיהוּדָה גָּבֵר בְּאַחֲיוֹ¹² 2
8 כְּכַתּוּב בַּסֵּפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים: "..." 3
9 רַאשֵׁי כְּכֹר יִשְׂרָאֵל... נִתְּנָה 4
10 בְּכֹרֶתוֹ לְבִנֵי יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל... 5
11 כִּי יְהוּדָה גָּבֵר בְּאַחֲיוֹ וּלְגִיד 6
12 מִמֶּנּוּ וְהַכְּכֹרָה לְיוֹסֵף, וְהוּא 7
13 יְהוּדָה הַמֶּלֶךְ שְׁעָקֵר עֲנִינוֹ 8
14 הוּא לְפֶסֶק וְלַהּוֹרוֹת אִיף 9
15 יְהִיָּה הַמַּעֲשֶׂה בְּפֶעַל. 10
16 וְזֶה גַם עֲנִינוֹ שֶׁל דָּוִד 11
17 דְּכִתְיִב בֵּיהּ שְׁכָתוֹב כּו 12
18 וְעָבְדִי דָּוִד דִּיִּיקָא וְדוֹד 13
19 מֵתוֹרָא דְּרוּקָא כְּעַבְדִּי, דְּעֵנִין 14
20 הָעֲבָדוֹת שִׁיף לְמַעֲשֶׂה 15
21 בְּפֶעַל דְּיוֹקָא¹³ שְׁהִי עֵיקֵר 16
22 עֲנִינוֹ שֶׁל הָעַבְדִּי אֵינְנוּ הַבְּנָה 17
23 וְהַשְׁגָּה אֲלֵא מִלּוֹי הַמְּשִׁימוֹת 18
24 הַמוֹטְלוֹת עָלֵינוּ בְּמַעֲשֶׂה בְּפֶעַל. 19
25 וְיוֹסֵף עֲנִינוֹ הוּא תַלְמוּד, 20
26 שְׁהִי עֵנִין הַתַּלְמוּד הוּא 21
27 בְּאִפְּן שֶׁל לְאִפְּשָׁא לָהּ¹⁴ 22
28 לְהוֹסִיף וְלַהֲרֹבוֹת בְּעֵינֵי הַלִּימוֹד 23
29 שְׁמוּסִיף עַל-יָדֵי לְמוֹד 24
30 בְּהִבְנָה וְהַשְׁגָּה, שְׁזָהוּ 25
31 עֲנִינוֹ שֶׁל יוֹסֵף שְׁנִקְרָא בְּשֵׁם 26
32 זֶה עַל שֵׁם "יוֹסֵף ה' לִי בֶן אַחֵר" 27
33 וְהוּא מְלִשׁוֹן הוֹסֵפָה¹⁵, 28
34 וְכֵן זֶה עֲנִינוֹ שֶׁל 29
35 אֶפְרַיִם, שְׁהִי אֶפְרַיִם 30

36 הוּא מְלִשׁוֹן הַפְּרָנִי גו'¹⁶ 31
37 (הַרְבֵּה אוֹתִי) אֱלֵקִים, רַבּוֹי וְהוֹסֵפָה. 32
38 וְהִנֵּה תַכְלִית הַפְּנִיָּה הִיא שְׁשִׁנִּיהֶם הַמַּעֲשֶׂה (דוֹד) וְהַתְלָמוֹד (יוֹסֵף) 33
39 תְּאֻחְדוּ, וְהִנֵּה שְׁתֵּיהֶם פְּעֻלַּת הַתְלָמוֹד בְּמַעֲשֶׂה, וּפְעֻלַּת 34
40 הַמַּעֲשֶׂה בְּתַלְמוּד כִּי שִׁיבֹאֵר לְהֵלֵךְ. דְּפְעֻלַּת הַמַּעֲשֶׂה בְּתַלְמוּד 35

ביאור בדרך אפשר

41 מוֹכְנַת עַל-פִּי הַמִּבְּאֵר בְּהַמְשָׁךְ תַּרְס"ו¹⁷ לְאִדְמוֹר מְהוֹרֵשׁ"ב, 36
42 דְּכֹאֲשֶׁר הַלּוֹמֵד תּוֹרָה יוֹדֵעַ שְׁהַמַּעֲשֶׂה בְּפֶעַל יְהִיָּה תְלוֹי 37
43 בְּלִימוֹדוֹ כְּלוֹמֵר שֶׁהַלִּימוֹד אֵינְנוּ לְשֵׁם עֵינִין מוֹפְשֵׁט אֲלֵא עַל מִנַּת לְהַגִּיעַ לִידֵי 38
44 מִסְקָנָה הַלְכָה לְמַעֲשֶׂה, הָרִי אֲזִי הוּא בְּטֵל לְגִמְרֵי כִי הַלִּימוֹד עַל מִנַּת 39
45 לְפִסּוֹק הַלְכָה לְמַעֲשֶׂה הוּא מִתּוֹךְ 40

46 יִגִּיעָה רַבָּה הַנוֹבַעַת מִקְבֵּלַת עוֹל 41
47 מַלְכוּת שְׁמִים וִירָאָה שְׁמָא לֹא 42
48 יִצְלִיחַ לְכוּיִן אֵל הָאֲמֵת (בְּשׁוּנָה 43
49 מְלִימוֹד לְשֵׁם הַבְּנָה וְעֵינִין שֵׁם יֵשׁ 44
50 נִתְּנָה מְקוֹם לְמִצִּיאָתוֹ שֶׁל 45
51 הַלּוֹמֵד) וּבִזְכוּת הַבִּיטוּל וְהַיְגִיעָה 46
52 הַלּוֹמֵד מִצְלִיחַ לְהַגִּיעַ לְפֶסֶק 47
53 הַהֲלָכָה הַנֶּחֱוֹן וּמִכּוֹן אֵל 48
54 אֲמֵתָה הַהֲלָכָה, מְשׁוּם 49
55 שְׁיִדְעַ שְׁזָה נִוְגַע 50
56 לְמַעֲשֶׂה. וְעַל-דִּרְדֵּרָזָה 51
57 לְאִידֵךְ גִּיסָא הַתַּלְמוּד 52
58 פּוֹעֵל וּמְשַׁפֵּיעַ בְּמַעֲשֶׂה, 53
59 וְהִנֵּה לֹא רַק מִה שְׁצָרִיף 54
60 לְהִיּוֹת יוֹדֵעַ הַהֲלָכוֹת 55
61 עַל מִנַּת לִידַע אֵת 56
62 הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה 57
63 וְאֵלָּה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה 58
64 כֵּן שְׁבַעֲצֵם הַמַּעֲשֶׂה מֵחִיב 59
65 תַלְמוּד, אֲלֵא שְׁצָרִיף 60
66 לְהִיּוֹת גַּם לְצוּרֵךְ הַמַּעֲשֶׂה (וְלֹא 61
67 רַק בְּשִׁבְלֵי הַלִּימוֹד עֲצֻמוֹ גַּם 62
68 עֲנִין שֶׁל לְמוֹד בְּהִבְנָה 63
69 וְהַשְׁגָּה כּו' (בְּאִפְּן שֶׁל 64
70 לְאִפְּשָׁא לָהּ לְהוֹסִיף 65
71 וְלַחְדֹּשׁ), שְׁהִי אִי-אֶפְשָׁר 66
72 לְפֶסֶק הַלְכוֹת לְמַעֲשֶׂה 67
73 בְּלִי לִידַע פְּרָטִי וְטַעֲמִי 68
74 הַהֲלָכוֹת וְיִדְעַת פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת 69
75 וְהַבְּנָה וְעֵינִין בְּטַעֲמֵי הַהֲלָכוֹת 70
76 (לְצוּרֵךְ הַמַּעֲשֶׂה) מֵחִיבֵית לִימוֹד מִתּוֹךְ עֵינִין וְהַבְּנָה וְהַשְׁגָּה, כְּדִאִתָּא כִּי 71
77 שְׁמוּבָא בְּרָאשׁוֹנִים¹⁸. 72

78 וְהִנֵּה לְפִי בְּאוֹר זֶה שֶׁהַחִיבּוֹר וְהַאֲחִידוֹ בֵּין תַלְמוּד לְמַעֲשֶׂה הוּא שֶׁהַמַּעֲשֶׂה 73
79 פּוֹעֵל בְּתַלְמוּד שִׁיחִיָּה מִתּוֹךְ בִּיטוּל, וְהַתְלָמוֹד פּוֹעֵל בְּמַעֲשֶׂה כִי הַתְלָמוֹד מִכּוֹן 74
80 וּמִנַּחָה אֵת הַמַּעֲשֶׂה הָרִי עֲנִין הַמַּעֲשֶׂה הוּא מִחוּץ לְאִדְמוֹר עֲצֻמוֹ כִי 75

(10) אוה"ת ריש פרשתנו (כרך ב שמח, ב). ד"ה ויגש תרע"ח. ועבדי דוד (הא' והב') תרצ"ט (תש"ח). תשמ"ו. ועוד. וראה לקו"ש חלק כה ע' 258 ואילך. (11) קידושין מ, ב. ב"ק יז, א. (12) דה"א ה, ב. (13) ראה ד"ה ויגש וד"ה ועבדי דוד שם. לקו"ש שם ס"ח. ושי"נ. (14) ראה זח"א יב, ב. (15) ראה תו"א פרשתנו מד, א. תו"ח שם צג, ב. ד"ה ועבדי דוד תשמ"ו פ"ב. (16) מקץ מא, נב. (17) ע' שצ ואילך. ע' תכא. (18) תשובות הרא"ש כלל לא ס"ט. הובא בקו"א להל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב.

ביאור בדרך אפשר

1 כוח המעשה הוא לבוש חיצוני של נפש האדם, בשונה מכוח השכל שעל ידו
2 הוא הלימוד שהוא כוח פנימי וחלק מהאדם עצמו, אִמָּנָם בְּפִרְטוּיָיו יוֹתֵר
3 יִשְׁנֵם ב' הַעֲנִינִים בְּאֶדָם עֲצָמוֹ, הֵינֵנו בְּעֹבֹדַת הַתַּפְּלָה שְׁלוֹ,
4 סְמִיכַת גְּאֻלָּה לַתַּפְּלָה¹⁹ תִּיקֶנו חֲכָמִים לְהִזְכִּיר אֶת הַגְּאֻלָּה מִמִּצְרַיִם
5 ולכרך "גאל ישראל" סמוך
6 לתפילת שמונה עשרה ובכך
7 לסמוך גאולה לתפילה שְׁזָהוּ
8 עֲנִין יוֹסֵף וְיְהוּדָה²⁰
9 כמבואר בזוהר ובחסידות שיוסף
10 הוא בחינת גאולה, ויהודה הוא
11 בחינת תפילה ואם כן כאשר היה
12 "ויגש אליו יהודה" הייתה זו
13 סמיכת והתקרבות גאולה
14 ותפילה, שִׁישְׁנו עֲנִין
15 הַתַּפְּלָה, תַּפְּלַת הַעֲמִידָה
16 תפילת שמונה-עשרה,
17 שִׁתַּפְּלָה זוּ הִיא בְּתַכְלִית
18 הַבְּטוּל²¹ ובה האדם חייב
19 לעמוד ללא תנועה וגם מבחינה
20 רוחנית, בתפילת שמונה עשרה
21 האדם מגיע לתכלית הביטול
22 לקדוש-ברוך-הוא (ומבואר
23 שהיא כנגד עולם האצילות),
24 שְׁזָהוּ הביטול הוא עֲנִינוּ שֶׁל
25 יְהוּדָה²⁰, כְּמוֹ שִׁכְתוּב
26 בַּ22 שְׁמוֹ "יהודה" ניתן לו
27 על ידי אימו לאה שאמרה
28 הַפֶּעַם אוֹדָה אֶת ה' גו',
29 וַתַּעֲמֹד מִלְּדָתָהּ, שְׁעַל-יָדֶי
30 הַהוּדָאָה (אוֹדָה) כֹּאשֶׁר
31 אדם לא פועל על פי שכלו
32 והבנתו האישיים אלא מבטל את
33 דעתו בפני דעתו ורצונו של
34 הקדוש-ברוך-הוא בָּאִים
35 לַעֲמִידָה וּבְטוּל²⁶
36 (וַתַּעֲמֹד), וְלִפְנֵי-יָהּ כַּהֲדָמָה לַתַּפְּלָה יִשְׁנֵנו עֲנִין הַגְּאֻלָּה, שְׁזָהוּ
37 שִׁיף לְיוֹסֵף²⁰ וְהוֹסֵפָה, שְׁהָרִי גְּאֻלָּה הִיא עֲנִין שֶׁל הוֹסֵפָה
38 וחייוש לעומת המצב הקודם שהיה מצב של גלות והגבלה, וּבְפִרְטָה בְּאֶשֶׁר
39 הַגְּאֻלָּה הִיא בְּאֶפֶן דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם נִפְשִׁי מִקָּרֵב לִי²³ כמבואר
40 במאמרי חסידות רבים על פסוק זה, יש פדייה (גאולה) באמצעות קרב
41 ומלחמה בה הצד המנוצח גובר על הצד שכנגד ופודה עצמו ממנו ויש פדייה

ביאור בדרך אפשר

42 בשלום, שְׁאִין מִצִּיאוֹת שֶׁל קָרֵב אֶלָּא הַגְּאֻלָּה וְהַפְּדִיָּה הִיא
43 בְּשָׁלוֹם וְהַצַּד שֶׁכִּנְגַּד מִשָּׁלִים בְּשָׁלוֹם וּמִרְצוֹן, וְזָהוּ עֲנִין סְמִיכַת גְּאֻלָּה
44 לַתַּפְּלָה, דְּהֵינֵנו יָחוּד וְחִבּוּר יְהוּדָה וְיוֹסֵף, שֶׁב' הַעֲנִינִים
45 דַּתְּלִמּוּד וּמַעֲשֵׂה, גְּאֻלָּה וַתַּפְּלָה, הֵם סְמוּכִים זֶה לָזֶה כִּךְ
46 שאינם רק קרובים זה לזה אלא
47 למרות השוני וההבדלים ביניהם,
48 מתחברים זה עם זה
49 וּמִתְאַחֲדִים יָחוּד. וְזָהוּ
50 עֲנִין הַיָּחוּד בֵּין יְהוּדָה לְיוֹסֵף
51 והחיבור בין מלכות יהודה
52 ומלכות אפרים שְׁיִהְיָה
53 לְעֵתִיד, שִׁיהֲפֹכוּ לַהֲיוֹת
54 ממלכה אחת תחת מלכות יהודה
55 וְדוֹד עֲבָדִי שֶׁהוּא מִשְׁבֹּט
56 יהודה נִשְׂאִי לָהֶם לְעוֹלָם.
57 אִמָּנָם עֲדִין צָרִיף לְהִבִּין
58 בְּכָלִלוֹת תַּכֵּן הַסְּפּוֹר
59 דְּהַגְּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף,
60 שִׁמְסֹפֶר בְּכַתוּב כָּל דְּבָרֵי
61 יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שְׁאָמַר לוֹ
62 יהודה ליוסף יִדְבֹּר נָא עֲבָדְךָ
63 דְּבַר בְּאֻזְנֵי אֲדוֹנִי וּפְרֹשׁ
64 רִשִׁי יִכְנָסוּ דְּבָרֵי בְּאֻזְנֶךָ,
65 וְאַחֲרֵיכֶן סִפֵּר אֶת כָּל
66 פְּרִטֵּי הַמֵּאֲרָעוֹת שֶׁאָרְעוּ
67 אוֹתָם עַד אַז. וְלִכְאוּרָה
68 מְדוּעַ הָאֲרִיף הַכְּתוּב בְּכָל
69 פְּרִטֵּי הַדְּבָרִים וּפְרִיט גַּם
70 כיצד ניגש יהודה ליוסף וכיצד
71 בדיוק דיבר אליו וגם את כל מה
72 שאמר לו? וְעוֹד צָרִיף
73 לְהִבִּין, דְּלֹאֲחֹר דְּבָרֵי
74 יְהוּדָה כְּתִיב²⁴ וְלֹא יָכוֹל
75 יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק וְגו'.
76 וּבְהַמְשָׁךְ הַתּוֹדָע יוֹסֵף לֹאֲחִיו,
77 וּמִשְׁמַע שְׁזָהוּ הִיָּה תוֹצֵאָה מִדְּבָרֵי יְהוּדָה, וְלִכְאוּרָה הָרִי רֵב
78 הדברים מה שִׁסְפֵּר יְהוּדָה לְיוֹסֵף כַּעַת, לֵאמֹר שִׁנִּיגֵשׁ אֵלָיו יָדַע יוֹסֵף
79 מִקֵּדָם, שְׁהָרִי בָּרֵב דְּבָרָיו חֲזוֹר עַל מַה שֶׁאָרַע מִקֵּדָם, וְאִם כֵּן
80 אֵיךְ גָּרַם זֶה הַחֲזוֹר עַל הַדְּבָרִים כַּעַת שֶׁנִּיגֵשׁ גְּדוּל כָּל כֶּף בְּיוֹסֵף
81 שֶׁלֹּא הִיָּה יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק וְכו' ועד כדי כך שבגלל זה התוודע יוסף
82 לאחיו?

(19) ברכות ד, ב. 20) זהר פרשתנו רה, ב. ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט. ד"ה ויגש תרס"ו. תרס"ח (בהמשך תרס"ו). ועוד.
(21) ראה שבת י, א. טושו"ע (ואדה"י) או"ח סו"ס צה. ברכות לג, רע"א. וראה אוה"ת יתרו ע' ב'תרפט. בהעלותך ע' שס. סה"מ
תרנ"ד ע' קסב ואילך. תרס"ו ס"ע תקצ. סה"מ קונטרסים ח"א קסז, א. ובכ"מ. 22) ויצא כט, לה. 23) זהר פרשתנו רה, ב. ד"ה ענין
הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט. ד"ה ויגש תרס"ו, תרס"ח (בהמשך תרס"ו). ועוד. 24) פרשתנו מה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אף הענין הוא, כמבאר בארצה בתורת חיים לאדמו"ר האמצעי
2 פרשתנו²⁵, דהחידוש בדברי יהודה היה שעל-ידי דבריו כעת
3 באוני יוסף העלה יהודה את כל הענינים והמאורעות שדבר
4 אודותם לדגתו, והינו שאמנם רוב הדברים כבר היו ידועים ליוסף

5 קודם לכן אבל בדברי יהודה

6 כעת התחדש שפעל ברור
7 וזכור בכל פרטים אלו,
8 והעלה אותם לשרשם
9 ומקורם. דהנה יהודה
10 הזכיר בדבריו אודות
11 מכירת יוסף שבחיצוניות
12 ובגלוי היה זה דבר בלתי
13 רצוי, ועד שזה פעל
14 ירידה אפלו ביהודה כמו
15 שכתוב²⁶ וירד יהודה גו'
16 שהורידוהו אחיו מגדלתו
17 (כי אחיו טענו שמכירת
18 יוסף היתה באשמתו
19 מחמת שלא מחה בהם
20 וכפירוש רש"י על הפסוק "וירד
21 יהודה": "שהורידוהו אחיו
22 מגדלתו כשראו בצרת אביהם,
23 אמרו אתה אמרת למכרו, אילו
24 אמרת להשיבו היינו שומעים
25 לך"). אמנם על-ידי
26 שדבר יהודה בענינים
27 אלו כעת באוני יוסף, העלה
28 אותם לשרשם ומקורם
29 והביא לידי גילוי את שורשם
30 ומקורם ששם הרי הם
31 ענינים נעלים ורק כפי
32 שירדו ותשתלשלו למטה הם
33 דברים בלתי רצויים. ולכן

34 דוקא אז לאחר שיהודה גילה את הדברים כפי שהם בשורשם ומקורם
35 נתגלה שמכירת יוסף היתה דבר נעלה (ומשלב זה ואילך, התגלה
36 גם כאן למטה שבעצם מכירת יוסף היתה דבר חיובי ונעלה), כמו שאמר
37 יוסף²⁷ שאמנם בחיצוניות ובגלוי מכירתו היה דבר בלתי רצוי ולכן כאשר
38 יוסף התוודע לאחיו "נבהלו מפניו", אבל "אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי
39 מכרתם אותי הנה" - כי למחיה שלחני אלקים לפניכם וגו'
40 וישמני לאב לפרעה וגו' וכעת מתברר שהכול היה לטובה גם בגלוי.
41 ודבר זה נפעל על ידי החיבור בין יהודה ליוסף ("ויגש אליו יהודה") כי אמנם

42 באופן כללי מעלתו של יוסף גדולה ממעלתו של יהודה, בכל זאת דוקא
43 יהודה מלשון הוראה מחמת מעלת הבטול שלו, יכול לפעל
44 גלוי ענין זה ביוסף מלשון הוספה. ולכן על-ידי-זה פעל ביוסף
45 הוספה וגילוי של ענין חדש ושינוי מהמצב הקודם שבו יוסף התנכר לאחיו

46 והם לא הכירוהו, אלא שיהיה

47 ולא יכול יוסף להתאפק

48 וכו' ומעתה לא יגביל ויסתיר

49 את עצמו אלא יתוודע אל אחיו,

50 והיה אצלו ענין הבכיה

51 שהוא חידוש נוסף, שזה הבכי

52 בא ממותרי המוחין,

53 היינו שזה בא על-ידי

54 גלוי כזה שאין המוחין

55 יכולים לסבל ולהכיל אותו

56 וכעוד שבדברים רגילים שהמוח

57 סובל ומכיל, הרגש נשלט ונעצר

58 על ידי המוח, הרי דבר שגדול

59 וחזק מכדי שהמוח יוכל לסבול

60 ולהכיל אותו, יוצא מגדרי המוח

61 הרגילים והופך ל"מותרי מוחין"

62 וגורם בכי, ולכן לא היה

63 יכול יוסף להתאפק.

64 וזהו החידוש וההוספה

65 המיוחדת בענין זה שאפלו

66 יוסף לא היה יכול

67 להתאפק, כי אף

68 שבכלל, יוסף הוא

69 למעלה מהאבות

70 והשבטים, וכידוע

71 הבאור בזה²⁸ שהאבות

72 והשבטים היו רועי צאן

73 פדי להיות בהתבודדות

74 מענייני העולם וכדי לעסוק

75 במלאכה שאינה דורשת טרחה יתירה, וזאת על מנת שענייני העולם הזה

76 הגשמי לא יפריעו להם להיות דבוקים באלוקות, מה שאין-כן יוסף

77 היה בכחו להיות דבוק באלקות, ולא רק בדרגות נמוכות באלוקות

78 אלא הרבקות שלו הייתה בעצמותו ומהותו יתברך, גם בהיותו

79 משנה למלך מצרים ולמרות שהיו לו טרדות גדולות ביותר בענייני

80 העולם הזה, כל הטרדות לא מנעו ממנו להמשיך להיות דבוק באלוקות

81 בתכלית הרבקות כי האיר בו אור אלוהי נעלה מהעולם כח העולם כלל לא

82 נחשב בעיניו וכל ענייני העולם לא פגעו בדביקותו המוחלטת באלוקות.

(25) פ"י (צג, ג-ד). פ"ב (צד, ד ואילך). שם בסוף הפרק (צה, ב). וראה סד"ה ויגש במאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ע' רט.

(26) וישב לח, א ובפרש"י. (27) פרשתנו מה, ה; ח. (28) מאמרי אדה"ז - הקצרים ע' יט. תקס"ה (ח"א) ע' קצב ואילך. תו"ח ויחי

(קב, ב ואילך). ד"ה ולא זכר עזרת, תפר"ח. ועוד. וראה לקו"ש חלק ל עמוד 225 ס"ד ואילך. חכ"ה ע' 197. ע' 253 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

1 וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ²⁹ עַל מַה שְּׁאָמַר יַעֲקֹב³⁰ כֹּאשֶׁר בִּישְׂרוֹ לוֹ
2 שְׂיוֹסָף בְּחַיִּים - רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנֵי חַי, שֶׁהוּא צָדִיק הַרְבֵּה יוֹתֵר
3 מִמֶּנּוּ, שֶׁזֶּהוּ מִחֲמַת מַעֲלַת יוֹסֵף עַל יַעֲקֹב הָאִמּוּרָה לַעִיל, שִׁיעֲקֹב
4 הִיא רֹעָה צָאן וּפְרוֹשׁ מַעֲנִינֵי הָעוֹלָם כְּדֵי שֶׁעֲנִינֵי הָעוֹלָם לֹא יַפְרִיעוּ לוֹ לְדַבּוֹק
5 בְּאַלּוּקוֹת, וְיוֹסֵף הִיא דְּבֹק
6 בְּאַלּוּקוֹת לְמִירוֹת טְרוֹדוֹתָיו בְּעִנְיָנֵי
7 הָעוֹלָם. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן,²
8 לְמִירוֹת שְׂיוֹסָף הִיא נִעְלָה
9 מִהַשְׁבָּטִים גַּם קוֹדֵם לְכֵן הָרִי
10 לְאַחֵר דְּבָרֵי יְהוּדָה בְּאַפֿן
11 דְּוִיגֵשׁ אֵלָיו יְהוּדָה,⁵
12 דְּהִינּוּ תַכְלִית הַבְּטוּל הַנִּ"ל,⁴
13 הַנִּ"ל, הָרִי בְּטוּל זֶה פָּעַל
14 גְּלוּי אֹר נִעְלָה כָּל כֶּף
15 שְׁלֹמְעֵלָה גַּם מִמִּדְרָגָתוֹ
16 שֶׁל יוֹסֵף וּלְמַעֲלָה מִמֶּה
17 שְׂיוֹסָף בְּעִצְמוֹ הִיא יִכּוֹל לְסַבּוֹל
18 וּלְהַכִּיל, עַד שֶׁלֹּא הָיָה
19 יוֹסֵף יִכּוֹל לְהִתְאַפֵּק וְהָאֹר
20 הַנִּעְלָה הַתְּגַלָּה גַּם כִּלְפֵי חוֹץ, אֵל
21 אַחֲרֵי, וְיִתְרָה מִזוֹ - וְעַד¹⁴

ביאור בדרך אפשר

22 שֶׁהָקוֹל נִשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה³¹, בֵּיתָא דְּאַתְפָּרִיעוּ וְאַתְגְּלִיין
23 מִיַּנְיָה כָּל נְהוּרִין כּו', בֵּית שְׁנַפְרֵעוּ (נִפְרַמוּ וְנִפְתַּחוּ) וְהַתְּגַלּוּ מִמֶּנּוּ כֹל
24 הָאוֹרוֹת (כִּדְאִיתָא בְּזֵהָר עַל הַפְּסוּק³²), הֵינּוּ שֶׁהַתְּגַלּוּ הָאוֹרוֹת
25 הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁבְּכָל הַדְּרָגוֹת עַד לְשׁוֹרֵשׁ וּמִקּוֹר כֹּל הָאוֹרוֹת - לְעִצְמוֹתָיו
26 וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.
27 וְיִהְיֶה-רְצוֹן שְׁעַל-יְדֵי
28 הַדְּבֹר בְּכָל עֲנִינִים אֵלּוּ,
29 נִזְכָּה בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ לְקִיּוֹם
30 הִיעוֹד שְׁפִהֶפְטָרָה הַנִּ"ל
31 בְּפִעֵל, הַחֲבֹר דִּיהוּדָה
32 וְאַפְרַיִם, עַד שִׁיהִפְכוּ לְהִיּוֹת
33 מַמְלָכָה אַחַת וְיִחִידָה לְוָהִיּוֹ
34 לְאַחֲדִים בִּינְדָּה³³, וְיִהְיֶה
35 וְדוֹד עֲבָדֵי מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה
36 נִשְׂאִי לָהֶם לְעוֹלָם,
37 וּבְשִׁמְחָה וְטוֹב לְכָב,
38 וְתִכְפֹּף וּמִיד מִמֶּשׁ.

וְיִהְיֶה-רְצוֹן שְׁעַל-יְדֵי הַדְּבֹר בְּכָל עֲנִינִים אֵלּוּ, נִזְכָּה

בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ לְקִיּוֹם הִיעוֹד שְׁפִהֶפְטָרָה הַנִּ"ל בְּפִעֵל, הַחֲבֹר דִּיהוּדָה

וְאַפְרַיִם, עַד לְוָהִיּוֹת לְאַחֲדִים בִּינְדָּה³³, וְיִהְיֶה וְדוֹד עֲבָדֵי נִשְׂאִי לָהֶם לְעוֹלָם,

וּבְשִׁמְחָה וְטוֹב לְכָב, וְתִכְפֹּף וּמִיד מִמֶּשׁ.

29) ב"ר פצ"ד, ג. תנחומא פרשתנו יא. וראה לקו"ש חלק ל ע' 222 ואילך. 30) פרשתנו מה, כח. 31) שם, טז. 32) פרשתנו רי, א. 33) יחזקאל לז, יז.

מתוך פירוש רש"י

קי (א) **נאם ה' לאדני**. רבותינו דרשוהו באברהם אבינו ואני אפרשנו כדבריהם נאם ה' לאברהם שקראוהו העולם אדוני שמעני אדוני (בראשית כ"ג): **שב לימיני**. התעכב לתשועתי והתחולל לה' אין ישיבה אלא עכבה וכן הוא אומר ותשבנו בקדש (דברים א). **לימיני**. לתשועת ימיני: **עד אשית אויביך**. אמרפל וחביריו: (ב) **מטה**. לשון משען כמו (לעיל ק"ה) כל מטה לחם: **מטה עוזך ישלח ה' מציון**. כשתשוב מן המלחמה ואנשיך עייפים ורודפים ישלח לך ה' את מלכי צדק מלך שלם להוציא לחם ויין (בראשית י"ד): **רדה**. במלחמה: **בקרב אויביך**. לבטח: (ג) **עמך נדבות ביום חילך**. כשתאסוף חיל לרדוף אחריהם יתנדבו עמך ואוהביך לצאת עמך כמו שמצינו (שם) וירק את חניכיו ילידי ביתו ולא יותר וענר ואשכול וממרא התנדבו מאליהם לצאת ללכת אחריו בעזרתו: **בהדרי קודש מרחם משחר**. זאת תהיה לך בזכות הדרת קדושה שהיה בך מבטן אמך שהכיר בוראו בן ג' שנים: **מרחם משחר**. משנפלת מן החרם כמו משילין פירות דרך ארובה ביו"ט ואיכא דתני משחירין: **לך טל ילדותיך**. לך יחשב ילדותיך דרכי יושר שהנהגת בהם בילדותיך יהיה לך לנועם כטל זה שהוא נעים ונוח:

קיא (א) **הללויה וגו'**. מזמור זה הוסד באלף בית אות אחד בראש הפסוק ואחד באמצעותיו וכן כלם מאל"ף ועד תי"ו, וכמו כן מזמור השני, הראשון מדבר בשבחו של הקב"ה והשני מספר בשבחו של צדיק: (ד) **זכר עשה**. קבע לישראל שבתות ומועדים ומצות שנאמרו בהם וזכרת כי היית במצרים (דברים ט"ו) לפי שהוא חנון ורחום על בניו וחפץ להצדיקים: (ה) **טור נתן**. מזון: (ו) **כח מעשיו הגיד לעמו**. כשנתן להם נחלת גוים הודיעם כחו וגבורתו, ומדרש תנחומא כתב לישראל מעשה בראשית להודיעם שהארץ שלו ובידו להושיב בה כל מי שירצה ולעקור אלו ולהושיב אחרים שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם שכבשתם ארץ שבעה גוים: (ח) **סמוכים**. הם פקודיו על סמך עז מחוזקין בעונשין ואזהרות והפרשיות קבועות זו על זו כסדר ולדרוש וזהו שאמר שלמה שוקיו עמודי שש וגו' (שה"ש ה):

בס"ד. משיחות שבת פרשת ויגש, ה' טבת ה'תשמ"ח.

(תרגום מאידיש)

א. לכל לראש יש להתחיל בפרשת היום, כפי שכבר הכריזו ובאופן של פרסום – פירסומי ניסא¹ - אודות המאורע שאירע ביום זה, ה' טבת, בשנה שעברה, שבו היה "דידן נצח"², הנצחון של הספרים³. ובפרטיות יותר:

המדובר הוא אודות הספרים של ספריית אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש, שהוקמה ונתרחבה על-ידי ובנשיאותו והנהלתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, עוד בהיותו במדינה ההיא, וביציאתו ממדינה ההיא, לאחר ימי הגאולה י"ב-י"ג תמוז, נגאלו ויצאו גם הספרים (לאחר שמסר נפשו שלא לצאת בלעד, כידוע ומפורסם⁴), והגיעו לבסוף למדינה זו, שבה נתרבו ממדיה של ספריית אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש, ומוסיף והולך עד היום הזה, על-ידי נשיא אגודה זו והנהלתו הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר, כלשון חכמינו ז"ל, "יעקב⁵ אבינו לא מת . . מה זרעו בחיים אף הוא בחיים"⁶, "מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש"⁷.

ומכיון שמדובר אודות ספריה בקנה-מדה עולמי, המהוה אוצר בלום עבור היהדות התורנית כולה – מובן, שנצחונם וגאולתם של ספרים אלה (בה' טבת) הוא ענין של נצחון וגאולה עבור היהדות התורנית כולה, כולל ובמיוחד – נצחון וגאולה להמשך והרחבת הפעולות וההשפעה וההתורה וההנהגות חוצה, עד לתורת החסידות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, באופן ד"מוסיף והולך"⁸, תוך כדי התגברות על כל המניעות והעיוכים, בדרכי נועם ודרכי שלום, ובאופן ד"פדה בשלום נפשי גו' כי ברכים היו עמדי"⁸, שגם אנשי אבשלום התפללו לנצחונם של דוד⁹.

ו"הימים האלה נזכרים ונעשים בכל דוד ודוד גו"¹⁰, כלומר, בבוא יום זה בשנה שלאחרי-זה¹¹, ועל-דרך-זה מדי שנה בשנה, "נזכרים" ועל-ידי-זה "נעשים" אותם הענינים שהיו בפעם הראשונה¹² - להקבע ל"יום סגולה" ו"עת רצון" בכל הקשור לנצחונם של הספרים.

ומובן, שכדי לדעת באיזה אופן צריכים לחגוג את נצחונם של הספרים ("דידן - דהספרים - נצח") - יש "לשאול" את הספרים עצמם, כלומר, יש לעיין ולברר זה בספרים עצמם, ולהתנהג על-פי הוראתם, כדלקמן.

ב. ובהקדמה:

הספר הראשון והעיקרי הכולל את כל הספרים הוא, כמובן, ספר תורה, החל מספר-תורה שכתב משה רבינו ו"נתנהו בארון לעד"¹³, שהוא המקור לכל ספרי התורה, שכותבים ומעתיקים ומגיהים זה מזה, עד לספר-תורה דמשה רבינו¹⁴.

וספר-תורה זה כולל את כל הספרים - כל פרטי הענינים דתורה שבעל-פה, ובלשון הרמב"ם בהקדמתו לספרי "משנה תורה": "כל המצוות שניתנו לו למשה מסיני בפירושן ניתנו, שנאמר¹⁵ ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה, תורה זו תורה שבכתב, והמצוה זו פירושה . . תורה שבעל פה" [אשר, מפני "עת לעשות לה' גו'" התירו לכותבם¹⁶], היינו, משנה וגמרא, ופירושיהן בדברי הגאונים וכו', עד לחיבורו של הרמב"ם, כפי שכותב בהקדמתו לספרו ש"בנותי בכל אלו הספרים וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורים . . בלשון ברורה ודרך קצרה", ולאחרי-זה חיבור ה'שולחן ערוך' דה'בית יוסף', חיבור ה'שולחן ערוך' של רבינו

(8) תהלים נה, יט.

(9) ירושלמי סוטה פ"א ה"ח.

(10) ל' הכתוב - אסתר ט, כח.

(11) שבו מודגשת השמחה בפועל ובגלוי עוד יותר - לאחר שכבר הי' גם ה"פדין שבויים" של הספרים (רובם ככולם) שהושבו למקומם בפועל ממש, ביום שני לסדר "ושבתי בשלום אל בית אבי", ב' כסלו (ראה גם קונטרס משיחות ש"פ ויצא ע' 15 ואילך, ובהערות 18-2).

(12) ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים, הובא ונתבאר בספר לב דוד

(להחיד"א) פכ"ט.

(13) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד - מב"ב יד, א"ב.

(14) ראה גם צפע"נ עה"ת ר"פ וילך ובהנסמן שם.

(15) משפטים כד, יב.

(16) גיטין ס, א"ב. וש"נ.

(1) כהוראת ימי חנוכה - דמינייהו אזלינן, ובפרט ביום השבת שלאחריהם, שבו נעשה העילוי והשלימות ("ויכולו") דימי חנוכה - שכל הענינים השייכים לתורה ומצוותי, "נר מצוה ותורה אור", צריכים להיות ע"ד ובדוגמת אופן הפעולה דנרות חנוכה.

(2) ל' חז"ל - ויק"ר פכ"ד, ג. וראה שיחת י"ב טבת תשמ"ז.

(3) ראה גם שיחת ה' טבת (והמשכם בשבעת ימי ההיקף עד י"ב טבת) תשמ"ז - לימודים והוראות מפרשת השבוע וכו' בקשר ובשייכות לפרשת היום.

(4) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1066.

(5) ועד"ז בנוגע ליוסף (שמו הראשון דכ"ק מו"ח אדמו"ר) - "אלה תולדות יעקב יוסף" - כלשון הכתוב (פרשתנו מה, כו) "עוד יוסף חי".

(6) תענית ה, ב.

(7) סוטה יג, סע"ב.

הזקן (הלכות בטעמיה¹⁷), וכן פסקי דינים וספרי כל גדולי ישראל לדורותיהם, כל מה שתלמיד ותיק עתיד
לחדש (שניתן למשה מסיני¹⁸).

והנה, אף-על-פי שהעיקר והכלל הוא ספר תורה – הרי, גם בנוגע למצות כתיבת ספר-תורה¹⁹, כתב הרא"ש²⁰
שחייב זה עיקרו "בדורות הראשונים שהיו כותבין ספר-תורה ולומדין בו, אבל האידנא שכותבין ספר-תורה
ומניחין אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים, מצות-עשה היא על כל איש ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי
תורה משנה וגמרא ופירושה להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, כדכתיב²¹ ולמדה את בני
ישראל שימה בפהם, ועל-ידי הגמרא והפירוש ידע פירוש המצוות והדינים על בוריים, לכן, הם הם הספרים שאדם
מצווה לכותבם". וכן פוסק הבית-יוסף ב'שולחן ערוך'²² ש"האידנא מצווה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא
ופירושה²³.

ובדורותינו אלה, שאין צורך לכתוב ספרים, מכיון שיכולים להשיג ספרים הנדפסים – יש לומר, שיוצאים
ידי-חובה גם על-ידי קניית ספרים הנדפסים, שגם על-ידם נעשה עיקר ותכלית המצוה, "ולמדה גו' שימה בפהם",
לימוד וידעת התורה²⁴.

ונמצא, שאף שישנו ספר תורה, הספר הראשון והעיקרי הכולל את כל הספרים – מכל-מקום, כדי שיהיה
הלימוד בפועל, "ולמדה גו' שימה בפהם", צריך ללמוד (לא בספר העיקרי והכללי, אלא) בריבוי הספרים
המבארים ומפרשים בפרטיות ובפרטי פרטיות את כל הענינים שבספר העיקרי והכללי, אשר, על-ידם דוקא
נעשה השלימות של הספר-תורה, "ולמדה גו' שימה בפהם".

ג. וענין זה מודגש גם בחילוק בין הלימוד בספר-תורה ללימוד בשאר הספרים (חומשי תורה, משנה וגמרא
ופירושה) – הן בנוגע לזמן הלימוד, והן בנוגע לאופן הלימוד:

זמן הלימוד: הלימוד והקריאה בספר-תורה – אינו אלא בזמנים קבועים, ביום השבת, בשני וחמישי, וכיוצא
בזה, וגם אז קורין בספר תורה עצמו רק העולה לתורה והקורא בתורה, ואילו כל הציבור שומעים את הקריאה
מתוך חומשים הנדפסים. מה-שאינ-כן בנוגע לשאר ספרים – חייב הלימוד בהם בכל יום ויום, ובכל רגע פנוי.
ואופן הלימוד: הלימוד והקריאה בספר תורה – צריכים להיות בתכלית הזהירות בכבודו ושלמותו של
הספר-תורה, עד לזהירות שלא לגעת בספר-תורה ללא מפה וכו'.²⁵ מה-שאינ-כן בנוגע ללימוד בשאר ספרים –
אף שהלימוד צריך להיות באופן של כבוד וכו', הרי זה שלא בדומה כלל לזהירות בקריאה בספר תורה.

ונקודת החילוק – שהקריאה בספר-תורה עיקרה (לא הבנת תוכן הלימוד, כי אם) קדושת הענין והאותיות
כו'.²⁶ ואילו הלימוד בשאר הספרים הוא בשביל לדעת פירוש המצוות והדינים על בוריים, על-ידי העיון
וההעמקה להבין היטב בשכלו כו', והרי, מטבע הדברים שבזמן הלימוד בהבנה והשגה כו' אי-אפשר להקדיש
מלוא תשומת-הלב לזהירות ושמירה על שלימותן של ספרי הלימוד, ואדרבה – הלימוד כדבעי הוא באופן
שמדפדף הלון ושוב, ומספר אחד למשנהו וכו', עד שספרי הלימוד בלים ונקרעים מרוב השימוש²⁷, על-דרך
לשון המשנה²⁸ "הפך בה והפך בה . . . ובלה בה".

ונמצא, שהספר-תורה עצמו מדגיש גם את המעלה דשאר ספרים ("פירושה"), שאף שגדלה ביותר מעלת
וקדושת הספר-תורה, מכל-מקום, שלימות הספר-תורה – "ולמדה את בני ישראל שימה בפהם" – הוא על-ידי
הלימוד בשאר הספרים דוקא, שעל-ידם יודעים "פירוש המצוות והדינים על בוריים".

סרפ"ב ס"ד.

(26) ולכן, גם עס-הארץ שלא ידע מאי קאמר, עולה לתורה ומברך
ברכת התורה (הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ).
(27) ולכן, "ספרים של חבירו אסור ללמוד בהן שלא מדעתו . .
משום דבעל הספרים חושש שמא יקרא בהן הרבה עד שיקרעו מרוב
משומשם" (שו"ע אדה"ז או"ח סי"ד ס"ג. וש"נ), וכן המוצא ספרים
או שהופקדו אצלו, שצריך לגוללן כדי שיכנס בהן מהאוויר פ"א בכל
ל' יום, שאז, יש לו רשות לקרות בהם – "לא יקרא פרשה וישנה, ולא
פרשה שלא למדה מעולם, מפני ששוהה הרבה ומושך אילך ואילך
ומקלקל הספר" (שם חו"מ הל' מציאה ופקדון סכ"ה. וש"נ), ורק
בנוגע לתלמיד חכם יש מתירים ללמוד בהם, כי, ודאי אדעתא דהכי
הפקידו אצלו (שם סכ"ו. וש"נ).
(28) אבות פ"ה מכ"א.

(17) לשון ההקדמה לשו"ע אדה"ז.

(18) ראה מגילה יט, ב. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.

(19) "מצות עשה על כל איש ואיש מישאל לכתוב ספר תורה
לעצמו, שנאמר (וילך לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר,
כתבו לכם תורה שיש בו שירה זו כו'" (רמב"ם הל' ס"ת רפ"ז).

(20) הלכות קטנות ריש הל' ספר תורה.

(21) דברים לא, יט.

(22) יו"ד סע"ר ס"ב.

(23) ויתירה מזה – לכמה דעות (דרישה ופרישה שם סק"ח. ש"ך
שם סק"ה) המצוה "האידנא" היא רק בחומשים משנה וגמרא כו', ולא
בס"ת.

(24) פרטי השקו"ט בזה – ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 17 ואילך.

(25) ראה מגילה בסופה. רמב"ם הל' ס"ת פ"י ה"ו. שו"ע יו"ד

- ד. ויש להוסיף, שהדגשת הלימוד מתוך ספרים הנדפסים היא – לא רק בנוגע ל"פירושה" (שבהכרח ללמוד מתוך ספרים הנדפסים שבהם נכתב ה"פירוש" דתורה שבכתב), אלא גם בנוגע לתורה שבכתב עצמה: בנוגע לחיוב דכל יחיד להשלים פרשיותיו עם הציבור²⁹, שנוסף לכך ש"שומע כל התורה כולה כל שבת בציבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותה השבוע שנים מקרא ואחד תרגום"³⁰ – מצינו שהאריז"ל היה נוהג לקרוא הפרשה (כל פסוק ב' פעמים) מתוך ספר-תורה כשר³¹. וכן מביא רבינו הזקן ב"שולחן ערוך" שלו³² ש"מי שהוא רגיל בפסקי טעמים בעל פה טוב שיקרא שנים מקרא בספר-תורה כשר בכל ערב שבת וערב שבת". ואף-על-פי-כן, המנהג בפועל – "מעשה רב"³³ – גם אצל גדולי ישראל, וכן אצל רבותינו נשיאנו, שקורין שנים מקרא (לא מתוך ספר-תורה כשר, אלא) מתוך חומשים הנדפסים דוקא³⁴, שבזה מודגש עוד יותר העילוי דספרים הנדפסים (נוסף לכך שעל-ידם נעשה עיקר השלימות של הספר-תורה, "ולמדה גו' שימה בפייהם", לימוד וידיעת פירוש המצוות והדינים על בוריים).
- ה. על-פי-זה מובן בהנ"ל – ובהקדמה: על-פי הנחות העולם – נצחוננו של דבר יקר ערך, כמו אבנים טובות ומרגליות, הוא, בזה שמוסיפים בכבודו על-ידי שמירתו במקום הכי מכובד, שלא יגעו בו, ועל-אחת-כמה-וכמה שלא ישתמשו בו, ולכל היותר – לראותו מזמן לזמן.
- ומצינו דוגמתו גם בעניני קדושה – בנוגע לבנין בית המקדש:
- בדרושי חסידות דפרשת השבוע, פרשת ויגש³⁵, מבואר העילוי דבית המקדש לגבי המשכן, שהמשכן היה מארזים, "קורות בתינו ארזים"³⁶, מין הצומח. ובית המקדש, שניתוסף בו העילוי דדירת קבע (לא רק "ואהיה מתהלך באוהל"³⁷), היה מאבנים דוקא, מין הדומם – על-דרך ובדוגמת העילוי דיהודה (ביטול, בחינת דומם) לגבי יוסף (לשון תוספת וריבוי, בחינת צומח) לעתיד לבוא, שבמקום הענין ד"ויגש אליו יהודה"³⁸, שיהודה נגש ליוסף לקבל השפעה ממנו, יתעלה יהודה להיות למעלה מיוסף, כמו שכתוב בהפטר³⁹ "הנה אני לוקח את עץ יוסף גו' ונתתי אותם עליו (למעלה ממנו) את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד גו' ועבדי דוד (מיהודה דוקא) מלך עליהם גו' נשיא להם לעולם"⁴⁰.
- והנה, אף שבית המקדש הוצרך להיות מאבנים דוקא – מכל-מקום, לא בנוהו מאבנים טובות ומרגליות, אלא מאבנים סתם. ואילו אבנים טובות ומרגליות, נועדו לחושן ואפוד בבגדי כהונה דכהן גדול "לכבוד ולתפארת"⁴¹.
- וראיה נוספת וקרובה יותר – מספר-תורה, ששומרים אותו בכבוד גדול, בארון הקודש, "לייחד לספר תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר מדאי"⁴².
- אבל, הספר-תורה עצמו מדגיש ששלימותו היא על-ידי הלימוד והיגיעה כו' בשאר ספרים שמשתמשים בהם ללימוד יום-יומי. ונמצא, שנצחונם של הספרים על-פי התורה – כמפורש בספרים עצמם – הוא (לא בכך שמכאן ולהבא ישמרו עליהם בכבוד גדול, שלא ליגע בהם וכו', על-דרך ובדוגמת השמירה על ספר-תורה בארון הקודש כו', אלא אדרבה) שמוסיפים עוד יותר בשימוש ולימוד בספרים, ואדרבה ככל שמוסיפים יותר ללמוד בספרים, ניתוסף יותר בכבודם של הספרים (גם אם יבלה ויקרע הספר מרוב לימוד), ועד שעל-ידי-זה ניתוסף גם בכבוד והשלימות של הספר-תורה (שחייבים לשומרו בארון הקודש וכו'), שעיקרה ותכליתה, כאמור, "ולמדה גו' שימה בפייהם", על-ידי הלימוד בספרים הנדפסים.
- ובלשון חכמינו ז"ל – כדאיתא בתנא-דבי-אליהו רבה⁴³ "שני דברים קדמו לעולם, תורה וישראל ואיני יודע

(36) שה"ש א, יז.

(37) ש"ב ז, ו.

(38) ריש פרשתנו.

(39) יחזקאל לו, יט-כה.

(40) וי"ל, שבענין זה מודגש העילוי דשבת שלאחרי חנוכה לגבי חנוכה – בדוגמת מעלת המקדש לגבי המשכן (ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ ויגש תשמ"ז).

(41) תצוה כח, ב"מ.

(42) רמב"ם הל' ס"ת בסופן. שו"ע יו"ד רסרפ"ב.

(43) כ"ה בכ"מ בדא"ח (סה"מ ה"שי"ת ע' 61. ועוד). וראה תדבאר פ"ד ופלא"א. ב"ר פ"א, ד.

(29) ברכות ח, סע"א. רמב"ם הל' תפלה ספי"ג.

(30) שו"ע ואדה"ז או"ח הל' שבת רסרפ"ה.

(31) שער הכוונות ענין ליל ו'. פנ"ח שער הנהגת הלימוד.

ובנוגע לתרגום – "הי' לו תלמיד אחד שהי' קורא לו התרגום מתוך ספר התרגום, והוא אומר אחריו" (שער הכוונות שם. אבל בפנ"ח שם: "ומורי זלה"ה הי' שומע").

(32) שם ס"ד.

(33) ראה שבת כא, א. ושי"נ.

(34) אף שהטעם הוא כדי שיוכלו לקרוא בעצמם גם את התרגום,

שנדפס בחומשים ביחד עם המקרא.

(35) תו"א ריש פרשתנו. ובארוכה – תו"ח שם. ועוד.

איזה מהם קודם, כשהוא אומר צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל, אומר אני – אליהו הנביא – שישאל קדמו, היינו, שהתורה עצמה מכריזה ש"ישראל קדמו", מכיון שענינה של התורה הוא הציווי לבני ישראל, ודוגמתו בנידון-דידן, שהספרים עצמם מכריזים שתכליתם ומטרתם (ובמילא, גם כבודם) – הלימוד בהם, אפילו על חשבון שלימותם של הספרים, שיכלו ויקרעו מרוב הלימוד.

ו. המורס מכל האמור בנוגע לפועל – שמכאן ולהבא צריך לבוא לידי חיזוק והוספה בלימוד התורה ביתר שאת וביתר עוז, וזהו "אבן הבוחן" לנצחונם האמיתי של הספרים, "דידן (דהספרים) נצח". ובפשטות – להוסיף בקביעות עתים לתורה, כולל ובמיוחד – לימוד ברכים⁴⁵, "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה"⁴⁶, מתוך "דיבוק חברים" ו"פלפול התלמידים"⁴⁷.

ולכל לראש – לימוד המביא לידי מעשה ("גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"⁴⁸), לדעת את המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תעשינה, עד ללימוד ההלכות, בספר הרמב"ם, ב"שולחן ערוך" ונושאי כליו כו', ובפנימיות התורה, תורת החסידות, שעל-ידי-זה⁴⁹ יכולים לקיים המצוות שחיובן תמידי בכל רגע, אמונת ה', יחודו, אהבתו ויראתו כו'⁵⁰, כמו שכתוב⁵¹ "דע את אלקי אביך ועבדהו בלבב שלם".

ועוד, וגם זה עיקר – שהלימוד עצמו הוא באופן שחודר בכל מציאותו, "כל עצמותי תאמרנה"⁵², "ערוכה בכל רמ"ח אברים"⁵³, מהמוח שבראש עד לעקב שברגל⁵⁴, בכל החיות וההתלהבות כו', ובלשון חכמינו ז"ל⁵⁵ "מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן כו'", היינו, ש"עסק התורה שבכל אחד ובכל זמן (גם בזמן הגלות, גם בחושך כפול ומכופל דגלות זה האחרון) הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה בסיני . . . כאילו קבלה היום מהר סיני"⁵⁶, כמודגש בנוסח דברכת התורה שבכל יום – "נותן התורה", לשון הוה⁵⁷.

וכל זה – בנוגע לעצמו, ובנוגע לפעולה על הזולת, כלומר, לעורר רבים מישראל להוסיף בלימוד התורה, שכן, פעולת ההשפעה על הזולת, על-פי הציווי "ואהבת לרעך כמוך"⁵⁸, היא "כלל גדול בתורה"⁵⁹, ויתירה מזה – "זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא"⁶⁰.

ח. ...ועוד ענין מיוחד בשנה זו – ובהקדמה: בהמשך להאמור לעיל אודות ההדגשה המיוחדת בלימוד התורה (לא בספר-תורה, אלא) בספרים שבהם נתבאר "פירושה" דתורה שבכתב הלכה למעשה – הרי, מהספרים העיקריים (לאחרי חיבורו של הרמב"ם) הוא ה"בית יוסף"⁶¹, כמו שכתב בהקדמתו "הסכמתי לחבר ספר כולל כל הדינים הנוהגים בביאור שרשיהם ומצאיהם מהגמרא עם כל חילוקי סברות הפוסקים . . . לסומכו לספר ארבעה טורים . . . אפסוק הלכה ואכריע בין הסברות . . . במקום ששנים מהם (משלשת עמודי ההוראה אשר ה'בית יוסף' נשען עליהם . . . הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל) מסכימים לדעה אחת נפסוק הלכה כמותם", ובפרט בחיבורו ש"בלשון ברורה ודרך קצרה" – "שולחן ערוך", שבו פוסק, כאמור, ש"האידינא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיה"⁷⁰.

והנה, שנה זו היא שנת החמש מאות להולדתו של ה'בית-יוסף' – כפי שכבר התחילה ההתעוררות בזה בארץ הקודש אצל אחינו בני ישראל הספרדים.

(54) וכמ"ש (תולדות כו, ה) "עקב אשר שמע אברהם בקול", כידוע הפירוש שגם ה"עקב" שברגל שמע כו' (ראה סה"מ תש"ח ע' 254. "התמים" ח"ו ע' נב).

(55) ברכות כב, א. וש"נ.

(56) תו"א יתרו סז, ב.

(57) לקו"ת תוריע כג, א. ובכ"מ.

(58) קדושים יט, יח.

(59) תו"כ ופרש"י עה"פ.

(60) שבת לא, א. וראה תניא פל"ב (מא, א).

(61) להעיר מהשייכות לפרשתנו – "ויכלכל יוסף גוי את כל בית אביו לחם לפי הטף" (מז, יב), כמ"ש הב"י בהקדמתו לחיבורו בטעם קריאת שם החיבור "בית יוסף" – "כי כשם שמבית יוסף היו נזונים הכל מזון הגוף, כך יהיו נזונים מספר זה מזון הנפש".

(70) כולל גם חיבורו של הב"י – כי, "בזמן הזה גם הלכות פסוקות של פסקי הגאונים הפוסקים כמו הטור והש"ע והגהותיו בכלל משנה יחשבו" (הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. וש"נ).

(44) להעיר גם מסיום וחותר שיעור היומי ברמב"ם (הל' סנהדרין ספכ"ד) "אין כבוד התורה אלא לעשות על פי חוקי ומשפטי".

(45) "לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה", ולא באופן ש"שיושבים בד בבד (ביחיד) ועוסקים בתורה . . . שמתפשים כו'" (ברכות סג, ב. וש"נ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"י).

(46) אבות פ"ג מ"ו.

(47) שם פ"ו מ"ו.

(48) קידושין מ, ב. וש"נ. הל' ת"ת לאדה"ז שם ה"בג. – ולהעיר מדרושי פ' ויגש, שיוסף ויהודה הו"ע תלמוד ומעשה, ומעלתו של יהודה לגבי יוסף (המודגשת בהפטרות) קשורה עם הענין שלעתיד לבוא יהי מעשה גדול.

(49) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב.

(50) אגרת המחבר בריש ספר החינוך (בסופה).

(51) דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב.

(52) תהלים לה, י"ד. וראה תניא פל"ז (מז, א).

(53) עירובין נד, רע"א. הל' ת"ת לאדה"ז שם ה"ט.

- 1 ויהי-רצון, שהתעוררות זו תלך ותגדל ביתר שאת וביתר עוז בין כל בני ישראל (ספרדים ואשכנזים) בכל
2 מקום שהם.
- 3 ולכל לראש – להוסיף בלימוד תורתו של ה'בית יוסף'⁷¹, הן חיבורו הארוך על הטור, והן ובמיוחד חיבורו
4 הקצר, שולחן ערוך, הלכות פסוקות, "תרומות מתרומות כו"⁷² מחיבורו הארוך, לדעת את המעשה אשר יעשון.
5 ומעשה רב בנוגע להתעוררות על-ידי ציון תאריכים מיוחדים, כמו ימי הולדת של צדיקי וגדולי ישראל,
6 בפרט לרגל מלאת מספר שנים מיוחד, ולדוגמא: החגיגות לציון שנת השמונה מאות וחמישים להולדתו של
7 הרמב"ם, ועל-דרך-זה ליום הסתלקותו (בעשרים בטבת), וכיוצא בזה – שעל-ידי-זה ניתוסף בעניני יהדות, תורה
8 ומצוותיה, בפועל ממש, כפי שראו במוחש שבעקבות החגיגות בקשר עם הולדתו של הרמב"ם ניתוספו אלפי
9 יהודים ללומדי הרמב"ם, והתקווה חזקה שגם ההתעוררות בקשר עם שנת החמש מאות להולדת ה'בית יוסף'
10 תביא לידי הוספה בלימוד ספריו של ה'בית יוסף'.
- 11 ובפשטות – בנוגע לפועל:
- 12 יש לעורר בכל מקום ומקום, אשר, מכיון ששנה זו היא שנת החמש-מאות להולדתו של ה'בית יוסף' – ראו
13 ונכון להוסיף בלימוד ה'שולחן ערוך',
- 14 - והדגשה מיוחדת בנוגע לחלק "אורח חיים", אשר, כשמו כן הוא – פסקי דינים המהווים "אורח חיים"
15 דכל אחד ואחד מישראל בחיי היום-יום, שהרי אי-אפשר לשאול רב מורה-הוראה על כל צעד ושעל כו'
16 (מה-שאין-כן שאר חלקי ה'שולחן ערוך')⁷³ –
- 17 כולל גם ה"מפה" דה'שולחן ערוך' – הגהות הרמ"א, אשר, "בני ישראל יוצאים ביד רמה"⁷⁴, כידוע⁷⁵ הרמז
18 (על דרך הצחות) ש"יד רמה" קאי על פסקי-הדינים של הרמ"א, וכן נושאי כלי ה'שולחן ערוך', ופשיטא –
19 'שולחן ערוך' של רבינו הזקן, הלכות בטעמיהן, ובנוגע לכל ה'שולחן ערוך' חלק 'אורח חיים' – חיבורו של
20 ה'משנה ברורה', אשר, להיותו "האיש החפץ חיים", זכה שנתקבל חיבורו בתפוצות ישראל.
- 21 [ופשיטא – שהלימוד צריך להיות באופן המביא לידי מעשה, כולל ובמיוחד – בנוגע לאהבת ישראל, "כלל
22 גדול" בתורה", "כל התורה כולה" (כנ"ל סעיף ו), כדרכו של מחבר ה'משנה ברורה' – ה'חפץ חיים', שהאריך
23 בספריו אודות גודל ההכרח דאהבת ישראל, ושליטת הפכו כו', להזהר בתכלית מדיבור בלתי-רצוי (אפילו אבק
24 לשון הרע וכיוצא בזה) על איש ישראל, "בנים אתם לה' אלקיכם"⁷⁶, ויתירה מזה – "בני בכורי ישראל"⁷⁷, ואין
25 צריך לומר שלילת הענין דהרמת יד, חס-ושלום, להכות או לכתוב כתבי פלסתר נגד בני ישראל⁷⁸].
- 26 ט. ובהמשך לזה, הצעתי, שיתדברו עם מוכרי הספרים והמוציאים-לאור – להכריז על הנחה מיוחדת על
27 ה'שולחן ערוך' ושאר ספריו של ה'בית יוסף', לרגל שנת החמש מאות להולדתו, מתוך מטרה להקל ולעודד
28 את רכישת הספרים, ועל-ידי-זה – הלימוד בספרים, "ולמדה גו' שימה בפייהם".
- 29 ו"מצוה גוררת מצוה"⁷⁹ – הנחה מיוחדת על שאר הספרים בכל מקצועות התורה, בקשר ובשייכות עם שנת
30 הקהל, "תקרא את התורה הזאת גו' ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת", על-ידי הלימוד בספרים שעל-ידם
31 יודעים "פירוש המצוות והדינים על בוריים".
- 32 י. ומכיון דאתינן להכי – יש לעורר גם אודות רכישת ספרים, כאמור, שגם רכישת ספרים שייכת למצוה
33 דכתיבת ספר-תורה, שעיקרה ותכליתה – "ולמדה גו' שימה בפייהם", על-ידי הלימוד בספרים הנדפסים.
34 ובפרטיות יותר:

35 בכל בית פרטי של כל אחד ואחד מישראל צריכים להיות ספרי היסוד של יהדות (נוסף לחומש, סידור,

(74) בשלח יד, ח.

(75) שו"ת חת"ס או"ח סק"ג (הובא בהגהות חת"ס לשו"ע או"ח סתכ"ט). שו"ת שואל ומשיב מהדורא חמישאה ס"ח. ועוד.

(76) פ' ראה יד, א.

(77) שמות ד, כב.

(78) וכמ"ש (תולדות כז, כב) "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו". וראה ב"ר פס"ה, כ: "בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידים ידי עשו".

(79) אבות פ"ד מ"ב.

(71) וכן חיבורו "מגיד מישרים", שיש בו (מלבד סודות התורה כו') גם עניני הנהגות הלכה למעשה כו'.

(72) ל' חז"ל – גיטין סז, א.

(73) ולהעיר, שגם בנוגע לרבנים מורי-הוראה צ"ל השתדלות יתירה בנוגע לבקאות בחלק "אורח-חיים" – כידוע הסיפור מא' הרבנים שבא להגאון הרגצובי בקשר לקבלת "סמיכה", ואמר לו שיבן גם ובדיק בהלכות קריאת ספר תורה, כי, כשמתעוררת שאלה בשאר ההלכות, יש שהות זמן לעיין בספרים כו', משא"כ בשאלה בעת קריאת, שמפני כבוד הס"ת בהכרח לפסוק מיד.

תהלים, ובבית חסידי – גם ספר התניא וכו'), כולל ובמיוחד – ספרי הלכה בענינים הנוגעים לחיי היום-יום, שילמדו בהם לעתים קרובות, כדי לדעת את המעשה אשר יעשון.

וכן בנוגע לחתן-כלה⁸⁰ שמתכוונים לבנות בית יהודי – שביחד עם ההשתדלות להכין כלי הבית, "מטה וכסא ושולחן ומנורה"⁸¹, יש להשתדל (ואדרבה – לכל לראש) שבבית יהיו ספרי קודש, שילמדו בהם כו', ועד שנעשה "בית מלא ספרים"⁸², כולל הפירוש – שכל מציאות הבית וכלי תשמישו חדורים בתוכנם של ה"ספרים", ובלשון חכמינו ז"ל⁸³ – "בית ועד לחכמים"⁸⁴.

וידוע מנהג ישראל בכמה וכמה מקומות שנותנים מתנה לחתן – ש"ס, ולכלה נותנים סידור קרבן מנחה, סידור עם עברי-טייטש, שהובאו בו כמה דינים השייכים לנשי ישראל בשפה המדוברת (ובימינו אלה, שהנשים לומדות ויודעות וכו', ואינן זקוקות ל"עברי-טייטש", ואולי יתכן שיתביישו במתנה כזו – יתנו להן ספרי הלכה בענינים השייכים להנהגת הבית "בלשון ברורה ודרך קצרה", בלשון הקודש, או מתורגם לשפת המדינה וכו'), וכל המרבה הרי זה משובח.

והדגשה יתירה בכל זה – בקשר עם שנת הקהל, "הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' למען ישמעו ולמען ילמדו גו' ושמרו לעשות גו'".

ולא רק בנוגע לאנשים ונשים, אלא גם – ובמיוחד – בנוגע ל"טף", כמודגש בהמשך הכתוב⁸⁵ "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים".

ולכן, יש לעורר עוד פעם אודות המדובר כמה פעמים שלכל ילד וילדה (גם הקטנים ביותר, שהגיעו לכלל הבנה, משהתינוק מתחיל לדבר כו') יהיו ספרי קודש משלהם, כמו: סידור, חומש ותהלים, ספרים שיהיו ברשותם ואחריותם, ויניחום בחדרם – שבבית יעשוהו חדר של תורה ותפילה, על-ידי-זה שיתפללו וילמדו בהם, וכן חדר של צדקה, על-ידי-זה שתהיה בחדרם קופת-צדקה שבה יתנו צדקה בכל יום חול (כמדובר כמה פעמים שכל בית פרטי, וכל חדר פרטי, צריך להיות בית תורה תפילה וצדקה, שיקויים בו "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁸⁶, בדוגמת "מקדש"⁸⁷ מעט⁸⁸).

ובוודאי יסבירו לילדים שלא יחששו להרבות להשתמש בספרים מחשש שיתקלקלו ויקרעו⁸⁹ – מכיון שיבטיחו להם שיקנו להם ספרים חדשים ומהודרים עוד יותר.

יא. ומ"בית מלא ספרים" בנוגע לביתו הפרטי דכל אחד ואחד מישראל – ל"בית מלא ספרים" בנוגע לבתים ציבוריים:

אם כל בית פרטי בישראל צריך להיות "מלא ספרים" – בית מרכזי וציבורי המיועד לכמה וכמה מישראל, על-אחת-כמה-וכמה שצריך להיות "מלא ספרים", שעל-ידי-זה יתוסף בלימוד התורה אצל אלה הנכנסים לבית זה. ובפשטות: בכל מקום ומקום שהקימו ויקימו בית ציבורי לתורה תפילה וצדקה, וכיוצא בזה – יש להשתדל שנוסף לספרים המוכרחים, סידורים, חומשים, ספרי תהילים וכו', יהיו עוד הרבה ספרים – "בית מלא ספרים" – בכל מקצועות התורה, כלומר, להקים ספריה תורנית (או להרחיב את הספריה הקיימת) לתועלת הציבור כולו⁹⁰, שיוכלו להוסיף ולהרבות בלימוד התורה, הן בכמות והן באיכות, על-ידי העיון והלימוד בריבוי ספרים בכל מקצועות התורה.

(88) להעיר גם מהשייכות לשבת שלאחרי חנוכה, העילוי והשלימות דחנוכה – שהרי, ענינו של חנוכה הוא ע"ש חנוכה המזבח והמשכן, וגם הכנה לחנוכה ביהמ"ק (השלישי) שלמעלה מהמשכן, כמבואר בדרושי פ' ויגש (כנ"ל ס"ה) – ע"י מעשינו ועבודתנו בנוגע לביהמ"ק הפרטי, "ושכנתי בתוכם".

(89) ועד"ז בנוגע לקטנים ביותר, שגדול יותר החשש שיקלקלו ויקרעו הספרים – כמארו"ל (שהש"ר פ"ב, ד) על הפסוק "ודגלו עלי אהבה", "אפילו התינוק מדלג על האזכרה . . . ודילוגו עלי אהבה", וטעם הדבר – מכיון שמציאות התורה (ספרים) היא בשביל ישראל, "זו את בני", דבר אל בניי, "כנ"ל ס"ה.

(90) להעיר ממארו"ל (כתובות נ, סע"א) "צדקתו עומדת לעד, זה הכותב ספרים ומשאלין לאחרים".

(80) להעיר מתור"א סוף פרשתנו בענין יהודה.

(81) ל' הכתוב – מ"ב ד, ו"ד.

(82) ל' חז"ל – תנחומא קרח ב. ועוד.

(83) אבות פ"א מ"ד.

(84) להעיר גם ממ"ש בפרשתנו (מו, כח ובפרש"י) "ואת יהודה שלח לפניו גו' להורות לפניו גושנה", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", היינו, שלפני ההתיישבות במקום מסויים צריכים לעשות שם "בית תלמוד שמשם תצא הוראה", ודוגמתו גם בנוגע להתיישבות בבית פרטי, שתחלה יש לעשות בו "בית תלמוד", "בית ועד לחכמים".

(85) וילך לא, יג.

(86) תרומה כה, ח.

(87) ראה יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

- 1 יב. ומכאן לענין נוסף השייך באופן ישיר לספריית אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש – להוסיף ולהרחיב את
- 2 הספרייה עצמה,
- 3 קריאה – כפי שפורסם בשעתה בהוראת מייסדה ומנהלה של הספרייה, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, לאחר
- 4 העתקת הספרייה למדינה זו⁹¹ - שמבקשים מכבוד הרבנים, מחברי ספרים, והמוציאים לאור, שיואלו מטובם
- 5 לשלוח העתק בתור תשורה לספרייה הגדולה של אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש.
- 6 וכן מבקשים מאספני ספרים שיש ברשותם ספרים מיוחדים, מדפוסים נדירים כו', מעזבון קרובי משפחה
- 7 וכיוצא בזה (שאין זקוקים להם ללימוד כו') – לתרם לספרייה הגדולה של אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש,
- 8 לטובת הציבור והכלל.
- 9 ולהוסיף, שבקריאה הנ"ל אודות תרומות הספרים, היתה הכוונה לספרים בכל מקצועות התורה, וגם לספרים
- 10 וכתבי-עת בשאר מקצועות כו', כי, גם ספרים אלה יכולים להוסיף בעבודת ה' (כמאמר המשנה⁹² "כל מה שברא
- 11 הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו"), ויתירה מזה – אפילו לספרים אלה שבניגוד לתורה, שלפעמים יש
- 12 צורך להסתכל גם בהם, בבחינת "ודע מה שתשיב לאפיקורס"⁹³ (אם כי, השימוש בסוגי ספרים אלה אינו אלא
- 13 לאותם הראויים לכך, שיודעים "להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו"⁹⁴).
- 14 ותודה – תודת הציבור והכלל – נתונה מלמפרע, כך, שהמנדבים לא ימתנו למכתב אישור ותודה על משלוח
- 15 הספרים, מכיון שאין הזמן גרמא כלל להשיב ולאשר לכל אחד ואחד. ולהעיר שתרומת ספרים וכיוצא בזה
- 16 לספרייה חשובה – יש בזה על-דרך שמצינו בדיני קידושין⁹⁵ ש"באדם חשוב . . בההיא הנאה דקא מקבל מתנה
- 17 מינה, גמרה ומקניא ליה נפשה".
- 18 יג. ויהי-רצון ש"יום סגולה" ו"עת רצון" זה,
- 19 - ובפרט ביום השבת לאחר חצות, "עת רצון"⁹⁶, "רעוא דרעוין"⁹⁷, והמשכו במוצאי שבת-קודש זה, סעודת
- 20 מלוח מלכה, "סעודתא דדוד מלכא משיחא"⁹⁸, כפי שהכריזו על התועדות חסידים⁹⁹ בקשר להספרים -
- 21 ינוצל באופן המתאים ובתכלית השלימות – כאמור, להוסיף בלימוד התורה, נגלה דתורה ופנימיות התורה,
- 22 והוספה מיוחדת בלימוד ה'שולחן ערוך' בקשר עם שנת החמש מאות שנה להולדת ה'בית יוסף', והוספה
- 23 ברכישת ספרים תורניים בכל בית יהודי, גם לילדים, ועל-אחת-כמה-וכמה בבתים ומוסדות ציבוריים, ולספרייה
- 24 המרכזית של אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש, עבור כלל ישראל¹⁰⁰.
- 25 וכל זה ימהר ויזרז עוד יותר את ה"דין נצח" העיקרי והכללי – נצחון האור ד"נר מצוה ותורה אור"¹⁰¹ על
- 26 חושך הגלות, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, שאז, יהיה תכלית השלימות דלימוד התורה –
- 27 "כי מציון תצא תורה גו"¹⁰² [ובנוסף התפילה (גם בשבת ויום טוב)] – "ותחזינה עינינו בשוכך לציון"] – כולל
- 28 הספר-תורה שבקודש הקדשים, הפנימיות ד"ציון".
- 29 ולהעיר גם מהשייכות לפרשת השבוע שבה מדובר אודות יוסף ויהודה – כי, "בתיבת ציון מרומז בחינת
- 30 יוסף ובחינת יהודה, כי ציון בגימטריא יוסף, ויהודה גם כן נרמז בתיבת ציון, כי הנה כתיב¹⁰³ מצודת ציון הוא
- 31 עיר דוד, ודוד הוא משבט יהודה, הרי דבתיבת ציון מרומז יוסף ויהודה, ועל-זה נדרש הפסוק¹⁰⁴ אחד באחד
- 32 יגשו, פירוש שבחינת יוסף ובחינת יהודה נרמזו בתיבה אחת כנ"ל, וזהו ויגש אליו יהודה, שבחינת יהודה נגש

(דלכאורה, הרי זה פגיעה בכבודו, כביכול, של מלאך מיכאל) –
להורות שגם המשכת הברכה שלמעלה מהשתלשלות, "רוב טובה",
בחינתו של "מיכאל" בגימטריא ק"א [כידוע שמספר ק' מורה על
השלימות דהשתלשלות, ומספר ק"א מורה על בחי' חד ולא
בחושבין] (לקו"ת ראה כב, ג) – נמשכת ע"י בחי' החסד – בחינתו
של מיכאל – בכלי המקבל.

(100) להעיר ממ"ש בפרשתנו (מז, יד) "וילקט יוסף גו' ויבא יוסף
את הכסף ביתה פרעה", אסיפת כל האוצרות כדי להשפיע לכל ישראל
(ראה תו"א פרשתנו מד, ב ואילך).

(101) משלי ו, כג.

(102) ישעי' ב, ג.

(103) ש"ב ה, ז.

(104) איוב מא, ח.

(91) ראה לדוגמא: אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' שצה. ועוד.

(92) אבות ספ"ו.

(93) שם פ"ד מ"ד.

(94) תניא ספ"ח. וראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 196 ואילך.

(95) קידושין ז, א. רמב"ם הל' אישות פ"ה הכ"ב. שו"ע אה"ע

סכ"ז ס"ט.

(96) זח"ג קכט, א. וראה ד"ה ואני תפילתי תנ"ד. ועוד.

(97) זח"ב פח, סע"ב. וראה המשך תרס"ו בסופו. ועוד.

(98) פנ"ח שער השבת ספכ"ד. סידור האריז"ל כוונת הברלה

ומוצ"ש.

(99) להעיר מפתגם רבינו הזקן בביאור מעלתה של התועדות חסידים,

שפעולתה גדולה יותר מפעולתו של מלאך מיכאל, שרם של ישראל.

יש לומר בביאור טעם ההדגשה ע"ד העילוי לגבי מלאך מיכאל

לכחינת יוסף בבחינת אחד באחד בתיבה אחת כנ"ל¹⁰⁵, ובלשון ההפטר³⁹ "ועשיתם לעץ אחד גו' ועבדי דוד מלך עליהם גו' נשיא להם לעולם".

ובפשטות – שתיכף ומיד, "לא עיכבן המקום כהרף עין"¹⁰⁶, באופן של זריזות¹⁰⁷, "אחישנה"¹⁰⁸ – בא משיח צדקנו, "מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו . . וילחם מלחמות ה' וינצח . . ויבנה מקדש במקומו, ויקבץ נדחי ישראל . . ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד¹⁰⁹, שנאמר¹¹⁰ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"¹¹¹.

ועוד לפני-זה, ברגעי הגלות האחרונים – נעשה "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן (מיטב הארץ)¹¹²) ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד"¹¹³, כסיום וחותם פרשת ויגש, וכפי שקורין תיכף (בלי הפסק בתורה) בפרשת ויחי, "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", בגימטריא "טוב", מבחר שנותיו¹¹⁴, כפי ששייך בזמן הגלות¹¹⁵, ותיכף ומיד – תכלית השלימות דטוב האמיתי והעיקרי, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

105 אה"ת פרשתנו (כרך ה') תתקפג, א ואילך. ועיי"ש בביאור הענין ד'והנה באר השדה', "באר זו ציון" – שפסוק זה שייך לשיעור היומי דב' כסלו, שבו חזרו הספרים (כנ"ל הערה 11. וש"נ).
106 מכילתא ופרש"י בא יב, מא.
107 ובפרט ש"אלקים כהן הוא" (סנהדרין לט, סע"א), ו"כהנים זריזין הן" (שבת כ, א. וש"נ).
108 ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א.
109 ועד"ז בנוגע לביהמ"ק – "ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים" (ישע"י נו, ז). וההכנה לזה – ע"י הפעולה בכל אה"ע לקיים מצוות שנצטוו בני נח (רמב"ם הל' מלכים ספ"ח), ע"ד וברזוגמת

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' א

הואיל וזה הוא רוב גובהו של אדם, באדם גדול שאינו ננס באבריו. ואיחיו רוב מנינו של עצמות המת, עצמות של מאה עשרים וחמשה אברים שהם רוב ממאיתם ארבעים ושמונה אברי האדם.
מקשה הגמרא: אמר ליה רבינא לרבא, וכי התנא מנינא אתא לאשמועינן, הלא מאחר שמנין האברים הוא מאתיים ארבעים ושמונה מובן מאליו שרוב מנינם הוא מאה עשרים וחמשה. מתרצת הגמרא: קא משמע לן התנא כחידוש דתנא בברייתא אחרת, אדם שגופו חסר שאין בו אלא מאתיים אברים בלבד, וכן אדם שגופו יתר שיש בו מאתיים ושמונים ואחד אברים, כולן עולין למנין מאה עשרים וחמשה, ואף אבריו היתירים מצטרפים לרוב זה לטמא באוהל. ומכאן שאין הולכים אחר רוב עצמות של כל גוף וגוף בפני עצמו, אלא איל – ויש ללכת) בטר רובא דאינשי שיש בהם רק מאתיים ארבעים ושמונה אברים. ולעולם אין עצמות מטמאים באוהל בפחות ממאה עשרים וחמשה אברים, ולעולם אין צריך יותר ממנין זה, בין באדם חסר אברים ובין באדם יתר אברים.
הגמרא מביאה הוכחה ממעשה שהיה לאשה אברים יתירים על אברי איש: אמר רב יהודה אמר שמואל, מעשה בתלמידיו של רבי ישמעאל ששלקו – בשלחן זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך, לאחר שהמיתה בשריפה, ובדקו ומצאו בה מאתיים וחמשים ושנים אברים, ובאו לרבי ישמעאל וסיפרו לו על כך. אמר להם, שמא באשה בדרקתם שיש בה עוד ארבעה אברים, שהוסיף לה הכתוב שני צירים ושני דלתות בפתח הרחם.

הגמרא מביאה סיוע לדברי רבי ישמעאל מדברי תנאים אחרים: תנאי, רבי אלעזר אמר, בשם שיש צירים לדלת של בית כך יש צירים לאשה, שנאמר בכלתו של עלי הכהן (שמואל א' ד יט), ויתברר ותלך כי נהפכו עליה ציריה, ומכאן שיש לאשה צירים. רבי יהושע אמר, בשם שיש דלתות לבית כך יש דלתות לאשה, שנאמר (איוב טו) כי לא סגר דלתי במני'. שמרוב צרותיו קילל איוב את יום לידתו על שלא נסגרו דלתות בטר אמו לעכב את יצירתו, ומכאן שיש דלתות לאשה. רבי עקיבא אמר, מלבד צירים ודלתות אלו יש לאשה אבר נוסף הנקרא 'מפתח', כי בשם שיש מפתח לבית כך יש

מפתח לאשה, שנאמר (בראשית ל כב) על רחל בעת הריונה ויפתח את רחמה, ודלת סגורה שצריכה פתיחה נפתחת על ידי מפתח.
מקשה הגמרא: לדברי רבי עקיבא שיש לאשה חמישה אברים יתירים על איש, קשיא – קשה) עליו מהמעשה דתלמידיו רבי ישמעאל שמצאו באשה רק מאתיים חמישים ושנים אברים, ואילו לדברי רבי עקיבא יש לה מאתיים חמישים ושלושה אברים. מתרצת הגמרא: דלמא אידי דויתרא, אתמוחי מתמח – שמא משום שהמפתח הוא אבר קטן, הוא נימוח מחמת השליקה.
הגמרא מביאה דין בטומאת מת של אברים אלו: אמר רב, וכולן – כל חמשת האברים היתירים באשה, אין מטמאין בפני עצמם באהל, שכן נאמר בטומאת אוהל (במדבר יט ד) ואת התורה אדם כי ימות באהל, ואדם משמע דווקא דבר השונה לכל אדם, שרק אבר שנמצא גם באיש מטמא באוהל.
מקשה הגמרא: אמר ליה אבאי לרב, וכי באיש ליבא – אין צירים, והכתיב (ישעיה כא א) צירים אהווי בצירי יולדה, שבשעה שהתנבא ישעיהו הנביא על פורענות בבל, אמר שיתאוננו אנשי בבל שהם נתקפים בצירים מרוב יסורים, כמו אשה הכורעת ללדת, שצירי דלתי בטנה מתפרקים להפתח. ומכאן שיש צירים גם לאיש, ואין אמר רב שצירים ישנם רק באשה. מתרצת הגמרא: לאיש יש רק צירי כשר בלא עצם, ובמנין האברים נחשבים רק אברים שיש בהם עצם.
עוד מקשה הגמרא על רב: והכתיב (דניאל י טו) ואני כמראה נהפכו צירי. שכשראה דניאל את המלאך נחרד ואמר שמרוב פחד נהפכו עליו ציריו, ומכאן שיש צירים גם באיש, ואין אמר רב שיש צירים רק לאשה. מתרצת הגמרא: הכא נמי יש לתרץ כתיב לעיל, שלאיש יש רק צירי כשר בלא עצם, ורק בצירי אשה יש גם עצם.
הגמרא מוכיחה שצירי איש אינם נחשבים אברים: הכי נמי מסתברא, דהרי אי לא תימא הכי אלא תאמר שגם צירי איש נחשבים אברים, יקשה על מנין צירים וארבעים ושמונה אברים שפירטה המשנה באהלות, הכי משכחת לה, הרי אינו לא באיש ולא באשה. אלא בהכרח נאמר מנין זה באיש, וציריו הם רק מבושר ולא מעצם, ועל כן אינם נכללים במנין האמור.

לקוטי שיחות פרשת ויגש כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

הכרח אם כן לומר שיוסף ידע בוודאות שאביו חי
ובמילים "העוד אבי חי" מסתתרת כוונה אחרת.

ב.

דברי האברבנאל: "כדי להכנס עמהם בדברים" -
והקושי בזה

האברבנאל אומר⁹ שיוסף לא שאל שאלה זו כדי לוודא
שיעקב חי, אלא "כדי להכנס עמהם בדברים": יוסף ידע
שאחיו יתביישו כאשר יאמר להם "אני יוסף", ולכן חיפש
דרך לשוחח עמם גם על דברים אחרים, והדבר הראשון
היה בקשר לאביו, תוך שהיה בדעתו לשאול אותם גם על
בני המשפחה האחרים, אלא שלא הגיע לכך מפני "ולא
יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו"³.

על פי זה יכולים היינו לומר שרש"י סבור אכן שזהו
פשט הפסוק, ולכן אין הוא כותב זאת בפירושו, שהרי כבר
הסביר קודם לכן ענין זה: על הפסוק¹⁰ "ויאמר לו איכה"
אומר רש"י: "איכה, יודע היה היכן הוא אלא ליכנס עמו
בדברים שלא יהא נבהל להשיב...". ובדומה לכך הוא
מסביר על הפסוק¹¹ "אי הבל אחיך" – "להכנס עמו בדברי
נחת...". וכאן מסתמך רש"י על פירושו לפסוקים ההם.

אבל פירוש זה איננו מובן כל כך בעניינו, כי לאחר
דבריו המפורטים של יהודה אודות השפעתה של הישארות
בנימין במצרים על יעקב, לא היה יוסף צריך לשאול
"העוד אבי חי" כדי להכנס עמו בדברים, אלא צריך היה
לשאול אותם מיד על משפחותיהם וכו'.

ג.

סברא אחרת: "העוד אבי חי" - תמיהה ולא שאלה

אפשר לענות על השאלות הנ"ל באופן אחר ולומר
שהמילים "העוד אבי חי" (בתוספת ה'ה"א') אינן שאלה
(האם "אבי חי") אלא תמיהה, כמו שמפרש רש"י מספר

א.

השאלה המתעוררת על פשט הפסוק "העוד אבי
חי"

1 כבר דובר מספר פעמים על כך שרש"י מתייחס
2 בפירושו על התורה לכל שאלה וקושיא היכולה להתעורר
3 בלימוד פשוטו של מקרא¹, ובמקומות שבהם אין רש"י
4 מתייחס לקושי על הפסוק, מהווה הדבר הוכחה לכך שהוא
5 כבר התייחס לכך בפירושו במקום קודם בתורה, או
6 שלאמיתו של דבר, אין זו קושיא בדרך הפשט.

7 לפי זה יש להבין בפרשתנו: בסיפור² על התוודעות
8 יוסף לאחיו, כאשר מספרים הפסוקים שיוסף אמר לאחיו
9 "אני יוסף העוד אבי חי"³ – מתעוררת מיד שאלה,
10 שהזכרה, אמנם, על-ידי חלק ממפרשי התורה (ורש"י אינו
11 מתייחס אליה) והיא:

12 תוכנה של הפרשה עד עתה הוא דברי יהודה ליוסף על
13 סירובו של יעקב לשלוח את בנימין למצרים (מפני החשש
14 של "ועזב את אביו ומת"⁴) ועל חששו של יהודה, שאם
15 ישאיר יוסף את בנימין אצלו, לא יוכל יעקב לעמוד בכך
16 "והיה כראותו כי אין הנער ומת"⁵. יוסף קלט היטב את כל
17 הדברים הללו והם נגעו ללבו עד כדי כך ש"ולא יכול יוסף
18 להתאפק וגו'"². אם כך, כיצד יתכן שלאחר כל זאת הוא
19 ישאל עדיין "העוד אבי חי"?

20 כן יש להבין: איננו מוצאים, שיוסף חיכה לתשובת⁶
21 אחיו על שאלתו "העוד אבי חי". מיד לאחר שראה ש"ולא
22 יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו"³, המשיך לדבר
23 אליהם – "ויאמר⁷... גשו נא אלי... ויאמר אני יוסף וגו'",
24 וסיפר להם כיצד נתמנה למושל על כל ארץ מצרים, וסיים
25 את דבריו במילים "מהרו ועלו אל אבי..." והביאו אותו
26 לארץ מצרים⁸.

(1) כי במקומות שאין (לרש"י) ביאור ע"ד הפשט – אף שישנו ביאור ע"ד
הדרש – כותב "לא ידעתי" וכיו"ב (נסמן בלוק"ש ח"ה ע' 1 הערה 2 ובשוה"ג
שם).

(2) מה, א ואילך.

(3) שם, ג.

(4) מד, כב.

(5) שם, לא.

(6) ואין לומר שענו אלא שלא פירש הכתוב מענתם (ע"ד שלא פירש
הכתוב במקומו שאלת יוסף "העוד אביכם חי היש לכם אח" (מקץ מג, ז)
"היש לכם אב או אח" (פרשתנו מד, יט)) – כי מפורש "ולא יכלו אחיו
לענות".

(7) שם, ד ואילך.

(8) ולכן דוחק לפרש (כפי' הרלב"ג, כלי יקר עה"פ. ועד"ז בפני דוד
להחיד"א) שחשש יוסף שאמרו זה רק כדי להשיג המבוקש, החזרת בנימין
(ע"ד מ"ש רש"י לעיל (מד, כ); ואחיו מת, מפני היראה ה' מוציא דבר שקר
כו' – והרי יוסף ידע שזה שקר). ועיקר: הרי כבר שאל אותם "השלום אביכם
גו' העודנו חי" וענו לו "שלום גו' עודנו חי" (מקץ מג, כדכח), ואז לא הי'
להם שום טעם לשקר.

(9) ועד"ז הוא בטור הארוך כאן (בתי' הג').

(10) בראשית ג, ט.

(11) שם ד, ט.

31 התמיהה) העוד אבי חי¹⁹ – כיוון ש"אני יוסף" – יוסף
 32 חי, יוצא שנעשרים ושנים רצופים הצטער יעקב עליו
 33 – ואפילו יותר מכך "ויתאבל", כי אהב אותו יותר "מכל
 34 בניו"²⁰ – צער נורא, בלתי רגיל כלל וכלל. ואם כן, הרי
 35 זה פלא גדול ביותר כיצד יכול היה יעקב לשאת צער
 36 גדול²¹ כל־כך – במשך שנים רבות, ולמרות הכל להשאר
 37 בחיים.

38 לפי זה מובן מדוע צריך היה יוסף לגלות את תמיהתו
 39 זו לאחיו. זו היתה הקדמה להדגשתו בהמשך דבריו את
 40 הדחיפות²² של הבאת יעקב למצרים.

41 המהירות איננה רק ב"מהרו ועלו אל אבי..."²³ כדי
 42 להודיע ליעקב בהקדם האפשרי את הבשורה הטובה
 43 שיוסף עדיין חי, ומיד יחדל מצעריו עליו, אלא גם "רדה
 44 אלי אל תעמוד"²³ "ומהרתם²⁴ והורדתם את אבי הנה",
 45 כיוון שזהו ענין של סכנת נפשות. לאחר צער שכזה, אין די
 46 ב"ותחי רוח יעקב"²⁵ על ידי הבשורה "עוד יוסף בני חי",
 47 ועדיין יש צורך גם במהירות הענין של "אלכה ואראנו".

ה.

הדגשת יוסף לגבי שליחותו למצרים

48 לפי האמור לעיל תוסבר גם אריכות הלשון של יוסף,
 49 שטרם אומרו לשבטים "מהרו ועלו אל אבי..." חזר שלוש
 50 פעמים על אותו דבר: "למחיה שלחני אלוקים לפניכם",
 51 "וישלחני אלוקים לפניכם..." "לא אתם שלחתם אותי הנה
 52 כי האלוקים..."²⁶.

53 כיון שבכל רגע שיעקב איננו פוגש ואיננו רואה את
 54 יוסף קיים חשש של סכנת נפשות לגביו, נשאלת השאלה:
 55 כיצד מסתפק יוסף בדבריו לשבטים "מהרו ועלו אל
 56 אבי..." שהם ילכו לארץ ישראל ויביאו משם את יעקב
 57 למצרים, והלוא היה עליו בעצמו ללכת מיד במהירות
 58 לארץ ישראל ולראות את יעקב, כי מפני כיבוד אב היה
 59 עליו ללכת ליעקב (מתחילה) ובמיוחד כאשר הענין חייב
 60 להתבצע במהירות גדולה, ויעקב כבר היה זקן²⁷, ובנוסף
 61 לכך היה כל הענין מתבצע זמן רב מוקדם יותר.

1 פעמים: על הפסוק "השומר אחי אנכי"¹¹ אומר רש"י:
 2 "לשון תימה הוא", וכן במקומות נוספים¹². וכך גם
 3 בענינו, שיוסף תמה והתפלא על כך ש"עוד אבי חי".

4 ההבדל בין הדוגמא שהובאה לבין פסוקנו כאן הוא רק
 5 שבדוגמא הנ"ל (וכך ברוב המקומות הדומים) מבטלת
 6 התמיהה את האפשרות המובעת על־ידיה: קין סבר שהוא
 7 איננו "שומר אחי". אך לא כן במקרה זה, שזוהי תמיהה
 8 קיימת: יוסף יודע שיעקב חי עדיין, אלא שמתעוררת אצלו
 9 תמיהה על כך, וכך כבר פירש רש"י קודם לכן על הפסוק¹³
 10 "הלכן מאה שנה יולד" – "יש תמיהות שהן קיימות"
 11 השאלות המתעוררות על סברא זו¹⁴.

12 (א) יעקב היה בעת ההיא בן "שלשים ומאת שנה"¹⁵,
 13 הרבה פחות משנות אברהם ויצחק¹⁶. אם כן, מהו הפלא
 14 "העוד אבי חי"?

15 (ב) ועיקר: מהו הקשר בין שאלה זו לבין דבריו "אני
 16 יוסף"?

17 (ג) לשם מה מספר יוסף על תמיהתו לאחיו, ועוד מיד,
 18 באותו רגע שהוא מתוודע אליהם – "אני יוסף העוד אבי חי"?

19 (אילו היתה זו שאלה, ניתן היה לומר שאדרבה, בעיקר
 20 היה חשוב לו לדעת אם אביו חי ולכן שאל אותם מיד
 21 "העוד אבי חי", אבל אם הוא ידע שיעקב עדיין חי ו"העוד
 22 אבי חי" הוא רק ביטוי לתמיהה, כפי שהוסבר לעיל, קשה
 23 להבין מה היתה הנחיצות לגלות להם תמיהה זו מיד כאשר
 24 הוא מספר להם "אני יוסף").

ד.

אין אדם מקבל תנחומין על החי

25 והביאור בזה, בפשטות:
 26 כבר קודם לכן מפרש רש"י על הפסוק¹⁷ "וימאן
 27 להתנחם": "אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת,
 28 שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי".
 29 ולפיכך – "ויתאבל"¹⁸ (יעקב) על בנו ימים רבים".
 30 וזוהי כוונת דברי יוסף לאחיו: "אני יוסף (ולכן קיימת

(18) שם, לד.

(19) ראה גם ש"ך עה"ת כאן.

(20) וישב לו, ג.

(21) ראה גם ספורנו, צרור המור, ועוד כאן.

(22) ראה גם עקידה כאן.

(23) מה, ט.

(24) שם, יג.

(25) שם, כז־כח.

(26) שם, ה־ח.

(27) מקץ מג, כז. פרשתנו מד, כ. ועוד.

(12) רש"י וירא יח, כה. תולדות כז, לו. שם, לח. ויצא כט, טו. ועוד.

(13) לך י, יז (ראה רא"ם ועוד שם). וצ"ע מה שהוצרך רש"י להביא דוגמאות מנביאים ולא הביא הפסוק דכאן, אלא שבלאה"כ קשה למה לא הביא מש"נ לפני"ז בראשית ג, יא וכפרש"י שם "בתמי" (ראה מפרשיו שם). ואכ"מ.

(14) נוסף על השאלה – בלשון חז"ל (מגילה כח, סע"א) – שאל כו' במה הארכת ימים א"ל קצת בחי.

(15) פרשתנו מז, ט.

(16) קעה שנה (ח"ש כה, ז) וקפ שנה (וישלח לה, כה). ולהעיר מרש"י

תולדות כז, ב. וראה לקמן ע' 504 הערה 38.

(17) וישב לו, לה.

1 ועל שאלה זו ענה יוסף ע"י הקדמתו בהדגשה, מספר
2 פעמים, שהימצאותו במצרים איננה בבחירתו וברצונו אלא
3 "שלחני אלוקים" – בשליחותו של הקב"ה להיות ה"משביר
4 (בר) לכל עם הארץ"²⁸, ולפיכך אין לו רשות ללכת מכאן.

ו.

כ"ב השנים של עונש יעקב הסתיימו

5 סיבה נוספת לנחיצות של "מהרו ועלו אל אבי..."
6 כבר קודם לכן²⁹ ציין רש"י שאבילות יעקב על בנו
7 יוסף היתה כנגד כ"ב שנים שבהן לא קיים יעקב מצות
8 כיבוד אב ואם, ולכן בידעו שכ"ב השנים של עונש יעקב
9 הסתיימו, דרש יוסף מן השבטים "מהרו ועלו אל אבי..."
10 כיוון שזמן העונש הסתיים, צריך ומוכרח להיות "לא
11 עכבם אפילו כהרף עין"³⁰.

12 וכך יובהרו יותר דברי יוסף באומרו "מהרו ועלו אל
13 אבי" – ולא "אבינו" – כי, בנוסף לכך שצערו של יעקב
14 קשור ליוסף, גם רמז להם יוסף אז שהמהירות קשורה בו,
15 ביכולתו של יוסף לקיים מצות כיבוד אב ("אבי"), מפני
16 שכבר עברו כ"ב השנים של העונש על כך שיעקב לא קיים
17 מצות כיבוד אב שלו.

18 ההוראה מכך בעבודת ה':

19 ישנם מקרים שבהם צריך להשתמש בכיוון של "שמאל
20 דוחה"³¹ – גבורה ועונש. אבל צריך לדעת שנדרשת כאן
21 זהירות יתירה שלא להשתמש במידה זו יותר מכפי הצורך.
22 מיד כאשר מגיע הרגע שאין מוכרחים את הדחיה והגבורה,
23 חייבים, באופן של מהירות לפעול בכיוון של חסד וקירוב
24 – "ימין מקרבת".

(משיחת ש"פ ויגש תשל"ד)

(30) ראה רש"י (ממכילתא) בא יב, מא.

(31) סוטה מז, א. סנהדרין קז, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סי"ז.

(28) מקץ מב, ו.

(29) וישב שם. רש"י ישן ס"פ תולדות.

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' א

1 הבהמה מן הבהמה ומהן הבהמות את קרבניהם, 'מן הבהמה'
2 להוציא רובע ונרבע – בהמה שרבעה אשה, או בהמה שרבעה על
3 ידי איש, 'מן הבהמה' להוציא את הנרבע – שעשה אותו עבודה וזה
4 והשתחווה לו, 'מן הצאן' להוציא את המוקצה – שהוקצה והופרש
5 להקריבו לעבודה וזה, 'ומן הצאן' להוציא את הנזקק והמית אדם.
6 מקשה הגמרא: למה צריך למעט בהמות אלו מהקרבן, והרי הני
7 (רובע ונרבע והנוגח) בני קטלא נזבחו – חייבים מיתה ואסורים
8 בהנאה, ופשיטא שאינם ראויים לקרבן. מתרצת הגמרא: הפסוק
9 נצרך לפוסלם כשנודע הדבר על פי עד אחד, או על פי הבעלים
10 שהודו מעצמם, שבאופן זה אין ממייתם אותם, כי מודה בקנס פטור,
11 אולם די בהודאתם כדי לפוסלם להקרבנה.

12 שנינו במשנה: טומטום ואנדרוניטוס אין שוחטין אותם לא במקדש
13 ולא במדינה. מקשה הגמרא: בשלמא טומטום במקדש לא קרב
14 ככל קרבן בכור, כי יש לחשוש דילמא נקבה היא, ואין בכור אלא
15 זכר, וכן מובן למה במדינה לא ישחטנו, כי יש לחשוש דילמא זכר
16 הוא וקדוש בבכורה, ולית בה מומא – ואין בו מום כלל, שהרי אם
17 הוא זכר אין בו כלל סימני נקבות. אלא אנדרוניטוס, בשלמא
18 במקדש לא נשחט ככל קרבן בכור, כי יש לחשוש דילמא נקבה היא,
19 ואין בכור אלא זכר, אלא קשה למה במדינה נמי לא ישחטנו, נהי
20 דזכר הוא – אף שיש בו גם סימני זכר וקדוש בבכורה, תעשה נקבות
21 חריץ – הרי סימני הנקבות שבו יחשבו לו כמום, כי אצל זכר הם נקב
22 במקום שצריך להיות שלם, וישחוט עולה – ויוכל לשחטו בחוץ
23 משום מום זה.

24 מתרצת הגמרא: אמר אביי, אמר קרא (ויקרא כב כב) 'או חרוץ או
25 שבור', ויש ללמוד מכך שמום של חרוץ דומיא דשבור – רק כשהוא
26 דומה למום של שבור, מה 'שבור' אינו מום אלא אם השבר במקום
27 עצם, אף 'חרוץ' אינו מום אלא אם הוא במקום עצם, ולכן סימן
28 הנקבות אינו מום כי הוא במקום בשר.
29 הגמרא מביאה הוכחה אחרת שאין סימני הנקבות נחשבים מום: רבא

30 אמר, בלא הלימוד משבור, נמי לא מצית אמרת שחרוץ במקום
31 בשר הוי מומא – גם אינך יכול לומר שחרוץ במקום בשר יחשב מום,
32 דאי סלקא דעתך הוי מומא, הרי יקשה, בין דאמר בברייתא לעיל
33 ש'נרבע' זהו חרס והוא נגע השחין, מיהו חרוץ – הרי ודאי שיש
34 חרוץ כמו שיש בחרס, דכתיב לגבי נגעי ראש חזק (ויקרא יג ל) 'והנה
35 מראשו עמוק מן העור', וביארו בתורת כהנים (תורע נגעים א) שהעומק
36 הוא במראת חמת הנראית עמוקה מן הצל, וכיון שכן הרי הוא מום,
37 וליכתב רחמנא 'חרוץ' ולא בעי 'נרבע' – ואם כן די בכך שכתבה
38 התורה את מום ה'חרוץ', ואין צורך להשמיענו שגם ה'גרב' נחשב
39 מום, ואמרינא – ונאמר מסברא, אם חרוץ דלא מאיס הוי מומא,
40 נרבע דמאיס לא כל שכן שנחשב מום, אלא כתב רחמנא 'נרבע' כדי
41 למימר, דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא, ולכן אי אפשר ללמוד
42 מ'חרוץ' שגם 'גרב' יחשב מום, כי ה'חרוץ' הוא בעצם, ואילו ה'גרב'
43 הוא בבשר, ואילו לא השמיעה התורה שגרב נחשב מום מחמת
44 מאיסותו, לא היה ניתן ללמודו מחרוץ.

45 (שנינו במשנה: רבי ישמעאל אומר, אין לך מום גדול מזה
46 – מאנדרוניטוס), ולכן נשחט במדינה).

47 מבאר הגמרא: רבי ישמעאל סבר שאנדרוניטוס נחשב מום, ואינו
48 חושש לדברי אביי ורבא שנוכרו לעיל בדעת תנא קמא שהנקבות
49 שבו אינה מום, כי באפי' שלמד משבור, ש'חרוץ' אינו מום אלא
50 אם הוא במקום עצם, לא אמר רבי ישמעאל, כיון שסבר חרוץ
51 דומיא דשבור לא אמרינן – אין לומדים חרוץ משבור, ולכן אפילו
52 חרוץ במקום בשר נחשב חרוץ. ורבא שהוכיח ממה שפירטה
53 התורה ואמרה ש'גרב' נחשב מום, שאין חרוץ אלא במקום עצם, נמי
54 לא אמר רבי ישמעאל, דילמא היבא דלא מינבא – שכן יתכן
55 שחרוץ במקום בשר אינו מום רק במקום שאינו ניכר, אבל היבא
56 דמינבא מום רע' (דברים טו כב) קרינא ביה – אולם חרוץ של מקום
57 הנקבות, כיון שהוא ניכר נחשב מום אף שהוא במקום בשר.

מה שעלהם כתוב חסר י' לרמז על גלות י' שבטים).
או י"ל לוי אינו נחשב במנין השבטים, ובמנין הי"ב שבטים
נכנסו אפרים ומנשה, ואפרים הם בני יוסף ולא אחיו, א"כ מה
שבכה על אחיו שבטים הוא רק על י'.

ואמר דאיהו בכה דנצנצה ב' רוחא קדישא ואינון לא בכו
דלא שרא עלייהו רוח קודשא, א"כ בנימין שבכה נצנצה בו
ג"כ רוח"ק (ובפרש"י בחומש"י שבכית בנימין הי' על משכן
שילה שבחלקו של יוסף שעתיד ליפול, והוא מגמרא דמגילה
פ"ק⁵). אך ביוסף הי' ב' בכיות, א' על חורבן ב' בהמ"ק, ב' על
גלות ישראל, ובבנימין הי' רק בכי' על חורבן משכן שילה, ולא
על גלות ישראל, כי בחורבן משכן שילה לא גלו ישראל וכו'.
ואמר נצנצה ב', ב' דוקא היינו שהי' זה בבחי' פנימיות
ב', ואינון (היינו הי' אחים) לא בכו דלא שרא עלייהו רוח
קודשא, היינו אפילו הרוח קודשא דעטרה דגבורה⁷, שזה הי'
בבנימין שלכן בכה הוא, הנה הי' אחים הם למטה מבחי' זו,
לכן גם בחי' זו דרוח קודשא לא שרא עלייהו.

ונקט שרא עלייהו, ולא נצנצה בהם, היינו שאפילו בבחי'
מקיף לא הי' עליהם, וביוסף הי' אפילו בבחי' פנימי ג"כ.
וי"ל עוד מה שנקט שרא עלייהו, הוא כי הם היו עשרה,
ועל עשרה הרי שורה אור השכינה שבבחי' בלי גבול ותכלית
בבחי' מקיף וכמ"ש באגה"ק פכ"ג בד"ה בגזירת עירין כו"⁸
ע"ש.

הנה לא שרא עלייהו, והוא מפני שחטאו במכירת יוסף,
וגרמו שנסתלקה שכינה מיעקב אביהם כמ"ש⁹ ותחי רוח
יעקב אביהם שנסתלקה ממנו כשזכרו את יוסף. ועיין
בתרגום יונתן¹⁰ ובפרש"י שם¹¹.

לכן מדה כנגד מדה לא שרא עלייהו רוח קודשא אפילו
כשנתעודו מיוסף.

ואם גירסתנו מדוייקת היא, הנה שינוי הלשון מה שביוסף
נקט רוחא קדישא, ובהם נקט רוח קודשא.
לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר בראשית, פ' ויגש ע' קצה

בראשית מה, יד-טו – ויפול על צוארי
בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו
וינשק לכל אחיו ויבך עליהם ואחרי כן דברו
אחיו אתו

קיא. מבאר לשון הזוהר עה"פ, "עלהם" חסר אות יוד,
לרמז על גלות יו"ד שבטים וכו', – לא שרתה רוח הקדש על
השבטים דנענשו על מכירת יוסף – מדה כנגד מדה
ויפול' על צוארי בנימין אחיו ויבך, ובנימין בכה על צואריו,
רבי יצחק אמר, הא אוקמוה דבכה על מקדש ראשון ועל
מקדש שני.

והא² אוקמוה, דכתיב (איכה ה, ה) על צואריו נרדפנו,
על בי מקדשא דאיהו צואר ושפירו דכל עלמא נרדפנו,
יגענו למבני ל' תרין זמנין, ולא הונח לנו, דהא לא שבקוה
לן ואתרחב ולא אתבני לבתר. מה צואר כיון דאשתצי, כל
גופא אשתצי עמי', הכי נמי בי מקדשא כיון דאיהו אשתצי
ואתחשך, כל עלמא הכי נמי אתחשך, ולא נהיר שמשא ולא
שמיא וארעא וככביא.

בגין³ כך בכה יוסף על דא, ולבתר דבכה על דא, בכה על
שבטין דאתגלו, כד אתחריב בי מקדשא כלהו שבטין אתגלו
מיד, ואתבדרו ביני עממיא, הה"ד וינשק לכל אחיו ויבך
עליהם, עליהם ודאי, על כלם בכה, על בי מקדשא דאתחריב
תרין זמנין, ועל אחיו עשרת השבטים דאתגלו בגלותא
ואתבדרון ביני עממיא, ואחרי כן דברו אחיו אתו, ולא כתיב
ויבכו, דהא איהו בכה דנצנצה ב' רוחא קדישא, ואינון לא בכו
דלא שרא עלייהו רוח קודשא.

זוהר ח"א דף רט ע"ב

לכאורה גם בנימין גלה, וא"כ הם י"א שבטים.

י"ל כי הבכ' על גלות בנימין נכלל בהבכ' שבכה על צוארי
בנימין, א"כ הבכ' דויבך עליהם הוא רק על י' שבטים (והיינו

(1) [תרגום ללה"ק] ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, ובנימין בכה על צואריו, רבי יצחק
אמר הא אוקמוה, הרי כבר פירשו חז"ל על מה שנאמר צוארי בלשון רבים, שבכה יוסף
לפי שראה ברוח הקודש ששני המקדשים העתידיים ליבנות בחלקו של בנימין עתידים
ליחרב.

(2) [תרגום ללה"ק] וכבר פירשו חז"ל מה דכתיב על צואריו נרדפנו פירשו שונו
על בית המקדש שהוא צואר יופי של כל העולם, יגענו לבנותו שתי פעמים, ולא הניחו
אותו לנו, כי נחרבו ולא נבנו אחר כך. ועוד דמיון הבית המקדש לצואר כמו שצואר כיון
שנכרת, כל הגוף נכרת עמו, כמו כן בית המקדש כיון שהוא נכרת ונחרב, כל העולם גם כן
נחשך אורו, והשמש לא האיר והשמים והארץ והחוכבים לא השפיעו את כחם.

(3) [תרגום ללה"ק] ובשביל זה בכה יוסף על ב' החורבנות, ואחר שבכה על זה בכה על
השבטים שגלו, כי כאשר נחרב הבית המקדש כל השבטים גלו ונתפזרו בין העמים.
הה"ד וינשק לכל אחיו ויבך עליהם, עליהם ודאי פירוש על הכל בכה, על בית המקדש
שנחרב ב' פעמים, ועל אחיו עשרת השבטים שגלו ונתפזרו בין העמים. ואחרי כן דברו
אחיו אתו, ולא כתיב ויבכו כי הוא בכה לפי שנצנצה בו רוח הקודש, והם לא בכו כי לא
שרתה עליהם רוח הקודש.

(4) עיי' בביאור על פרש"י בלקוטי שיחות חלק י' פ' ויגש (א) עמוד 146. [מובא גם בליקוט
משיח וגאולה עה"ת פ' ויגש סי' פה עמוד 301]

טז:

(6) עיין בפנים בלקוטי לוי יצחק ביאור הענין עפ"י קבלה.

(7) עיין בזה בלקוטי לוי יצחק כאן.

(8) וז"ל עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שריו"..., ההשראה היא הארה עצומה
מאור ה' המאיר בה בלי גבול ותכלית, ואינו יכול להתלבש בנפש גבולית כ"א מקיף עלי'
מלמעלה מראשה ועד רגלה, כמו שאמרו חז"ל אכל בי עשרה שכינתא שריא כלומר
עליהם מלמעלה.

(9) בראשית מה, כז.

(10) וז"ל: וְשָׁרָה רַחֵם נְבוֹאָה דְּאִיִּסְתְּלַקְתָּ מִיָּנָה בְּעֵדֵי דְּזַבִּינוּ יְתִי יוֹסֵף וְתַבְתָּ עָלָיו יַעֲקֹב
אַבְרָהָם.

(11) וז"ל: שרתה עליו שכינה שפרשה ממנו.

חבילת מזון? לא בשבת!

לאחר חמישה חודשים של חיפושים אחרי בעלי, ונסיונות להשיג מידע על מקום הימצאו ולברר אם קיבל את הדברים ששלחתי על שמו לקייב ולדנייפרופטרובסק, בירורים שעליהם תמיד נעניתי ש"הוא איננו", ובעוד אני מחפשת עצות כיצד לפעול (עם מי להתייעץ לא היה לי, משום שהכל חששו לקחת חלק בעניין) - קיבלתי הודעה מבית-הכלא שביקטרינוסלב, ובה נאמר כי "ל. ז. שניאורסאהן" נמצא שם בתא שמספרו כך וכך, וכי אני יכולה להעביר אליו מצרכי מזון וכסף.

לכל-לראש שימחה אותי הידיעה על כך שהוא עודנו בחיים, ושנית - שיש ביכולתי להעביר אליו מה שניתן להעביר. סוף-כל-סוף - לאחר כל הקשיים והסידורים הרשמיים, אותם הייתי מוכרחה לעבור - העברתי אליו חבילת מזון.

מועד קבלת החבילות נקבע לפי סדר האלף-בית הרוסי, והתפרס על-פני עשרה ימים. בפעם הראשונה בעלי אכן קיבל את החבילה, וקיבלתי על כך קבלה בחתימתו. בפעם השנייה חל תורו של בעלי, על-פי האות הראשונה של שמו, ביום השבת. הכנתי אפוא את הכל מערב שבת, ובשבת בבוקר לקחתי עמי נערה רוסייה כדי שתטלטל את החבילה.

יותר מארבעה קילוגרמים של מזון לא הותר להעביר לבית-הכלא, ובמשקל זה נכלל גם לחם. לולא הייתי באה באותו יום - היה עלי להמתין עשרה ימים נוספים. מארבעת הקילוגרמים של לחם ששלחתי לו - נטלו פעמיים "מעשר"... ומאחר שהיה ברור שהוא לא אכל דבר ממאכלי בית-הכלא - סברתי שלכל הדעות מותר לי להעביר אליו מזון בשבת.

לאחר המתנה מייגעת מהשעה שבע בבוקר עד השעה שבע בערב, כשכבר החשיך לחלוטין, נמסר לי פתק - שתוכנו אף הוקרא בקול רם על-ידי המפקד, בנוכחותם של אנשים רבים שעמדו אף הם בתור (אם-כי הם לא הבינו את פירושו של הפתק שהוקרא): "מכיוון שהיום שבת, סירבתי לקבל את החבילה!"...

בנסיונות שכאלה ניתן לעמוד רק באמצעות החוסן הרוחני ויראת-השמים של בעלי.

כל זאת - לאחר שישה חודשים שבהם חי בעלי על לחם שחור ומים בלבד וסבל ייסורים גדולים, וביודעו שעליו להמתין זמן ניכר עד שיוכל לקבל חבילה נוספת!

בעמל רב הצלחתי לשכנע את האחראי למסור לו את החבילה כעבור שלשה ימים - אם-כי בעלי נהנה מאי-קבלת חבילת המזון בשבת יותר ממה שנהנה מקבלתה לפני הזמן הקבוע...

לאחר-מכן כונה בעלי על-ידי פקידי הכלא: "האיש שאינו מקבל חבילות בשבת".

חשיב "מעט" לגבי מספר השנים שנשאר לו לחיות, כשנות חיי אבותיו, ק"פ שנה (והזקנה שקפצה עליו היא מפני היותם "רעים" בגלל הצרות שעברו עליו).⁶ אבל מפירוש רש"י "ולא השיגו בטובה" (שמתייחס ל"רעים" ולא ל"מעט"), משמע, שק"ל שנותיו **מעצמו** (לא רק ביחס לק"פ שנות אבותיו) הם **"מעט"**.

ויש לומר הביאור הזה – ש"ימי שני מגורי . . מעט" (אף שהם "שלושים ומאת שנה") הוא **באיכות**, כלומר, אף שבכמות רבים הם, מועטים הם באיכות, להיותם **ימים חסרים** (היפך ד"בא בימים"⁸, שפירושו ימים מלאים ושלמים⁹), מפני החסרון בטובה (שאינם מלאים בטובה), ויתירה מזה, ש"רעים היו", וענין זה נשלם ב"יחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", "כאילו כל ימיו בטובה"¹⁰ (ויש לומר, שעל ידם השיג גם שנות חיי אבותיו, שבקמ"ז שנותיו הגיע לתכלית השלימות¹¹, כולל גם השלימות דק"פ שנה¹²).

וההסברה בזה [הסיבה שבק"ל שנות יעקב לא הי' הענין ד"בא בימים" כמו באברהם] בפנימיות הענינים – שכיין שענינו של יעקב הו"ע **הגאולה**, ומשנולד יוסף¹³ הי' מוכן לחזור מבית לבן לארץ מגורי אביו, לישב בשלוה.

מז, ט – ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם

א. יש לבאר דברי יעקב לפרעה בבואו מצרימה¹ – "ויאמר יעקב אל פרעה (במענה לשאלת פרעה "כמה ימי שני חיך") ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם" – ולכאורה תמוה:

א) כשפרעה שומע מיעקב מספר ימי שני חייו, יודע בעצמו אם רב הוא או מעט, ואין צורך שיעקב יודיעו זאת (משא"כ "רעים")?

ב) ועיקר: דברי יעקב שמספר ימי שני חייו, **"שלושים ומאת שנה"**, הוא **"מעט"**, הם (לא רק מיותרים, אלא גם) **היפך המציאות** (לכאורה), להיותם עשר שנים יתרות על שלימות מספר שנות חיי האדם (כפי שנקבע בזמן המבול, ומאז "כבר קצרו שנותם")² והיז' ימיו מאה ועשרים שנה³.

שאלה זו מתחזקת יותר ע"פ המבואר במפרשים⁴ שפרעה שאל את יעקב "כמה ימי שני חיך", מפני ש"זרקה בו שיבה והי' נראה זקן מאד ופרעה תמה על זקנותו כי אין רוב אנשי זמנו מאריכים ימים כל כך שכבר קצרו שנותם", ועפ"ז תמוה עוד יותר שיעקב משיבו שימי שני חייו, **מאה ושלושים שנה**, הם **מעט**, היפך המציאות (הידועה לפרעה) שאין מאריכים ימים כל כך, שבגללה תמה פרעה על זקנותו של יעקב ושאלו "כמה ימי שני חיך"!

לכאורה יש לומר, ש"מעט" הוא ביחס לשנות חיי אבותיו, כמ"ש לאח"ז "ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי", שחיו (קע"ה ו) ק"פ שנים⁵. כלומר, כשפרעה תמה על אריכות ימיו של יעקב, השיב לו יעקב **שאריכות ימיו** עד עתה (ק"ל שנה)

(1) בפרשת ויגש (מז, ט).

(2) בראשית ו, ג.

(3) רמב"ז, רשב"ם, דעת זקנים מבעלי התוס', ספרונו (עה"פ), ועוד.

(4) כיון ש"קיצר הקב"ה ה' שנים משנותיו" (שהי' צריך לחיות ק"פ שנה, כמו יצחק) כדי "שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה" (פרש"י תולדות כה, ל).

(5) ובפרט ע"פ המבואר במדרז"ל (מדרש – הובא בדעת זקנים שם) שבגלל שאמר "מעט ורעים גו" נחסרו ל"ג* שנה משנותיו (שהי' ראוי לחיות ק"פ שנה).

(* כמנין התיבות מ"ויאמר פרעה" עד "בימי מגוריהם" (וראה תורה שלמה עה"פ).

(6) רמב"ן דעת זקנים שם.

(7) ויש לומר, שהכרחו של רש"י לפרש כן (בפשוטו של מקרא), כיון **שאצל פרעה לא יתקבל שכיין שאבותיו חיו ק"פ שנה בטוח הוא שיחי' ק"פ שנה, עד כדי כך, שחושב המספר דק"ל שנה (אריכות ימים מופלגה) ל"מעט".

(**) ולא מפני ש"אולי ישיגם ויחי' יותר מהם" (כקושיית הרמב"ן), כי, כוונתו שלא יתמה על אריכות ימיו "כי מעט הם כנגד שנות אבותיו שחיו יותר" (כתירוץ הרמב"ן).

(8) חיי-שרה כד, א.

(9) ראה ספר המאמרים מלוקט חלק א עמוד רפט. לקוטי שיחות חלק לה חיי-שרה תנש"א ס"ד.

(10) תדבא"ר פ"ה.

(11) כהשלימות דחיי שרה, "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", כתר (מאה שנה), מוחין (חכמה ובינה, עשרים שנה) ומדות (שבע שנים), ויתירה מזה, שהמוחין (ע"י התורה) היא (לא רק באופן של עשרים שנה, אלא) בהשלמות דארבעים שנה (קמ"ז), שמספר **ארבעים** מורה על השלימות דד' מוחין (חכמה ובינה, ודעת שנחלק לחו"ג*) כפי שכ"א מהם כלול מעשר, תכלית השלימות דהמוחין (וראה הערה 18).

(*) "שיש בו מבחי' פנימיות הכתר ממש שלמעלה מגדר התחלקות קוין ומשוי"ז כולל בחי' הגוין דחו"ג" (סה"מ ע"ד ע' קכג).

(12) ע"ד שמצינו בנוגע לרבי בון (ירושלמי ברכות פ"ב ה"ח) ורבי אלעזר בן עזרי' (ברכות יב, סע"ב, כה, רע"א).

(13) ראה פרש"י ויצא ל, כה.

♦ יום ראשון כ"ט כסלו ♦

יח ויקרב אליו יהודה ואמר בבעני רבוני
ימלל כען עבדך פתגמא קדם רבוני ולא
יתקף רוגזך בעבדך ארי כפרעה בן את:

מד (יח) ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידברנא עבדך
דבר באוני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה:

כ"ט ויגש אליו. דבר באוני אדני. • יפנסו דברי באוניך (כ"ט).

ואל יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר אליו קשות. כי כמוך כפרעה. חשוב אתה בעיני כמלך, זהו פשוטו.
ומדרשו: סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה על לילה אחת שעפכה (כ"ט). דבר אחר:
מה פרעה גוזר ואינו מקיים, מבטיח ואינו עושה, אף אתה בן, וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו?
דבר אחר: "כי כמוך כפרעה", אם תקניטני, אהרג אותך ואת אדוניך (כ"ט). רמב"ן

(יט) אדני שאל את עבדך לאמר היש לכם אב או-אח:
יט רבוני שאל ית עבדוהי למימר האית
לכון אבא או אחא:

כ"ט אדני שאל את עבדך • מתחלה בעלילה באת עלינו, למה היה לך לשאל כל אלה, בתך היינו מבקשים,
או אחותנו אתה מבקש? ואף על פי כן: "ונאמר אל אדני", לא כחדנו ממך דבר. רמב"ן

כ ואמרנא לרבוני אית לנא אבא סבא ובר
סיבתין זעיר ואחיה מית ואשתארי הוא
בלחודוהי לאמה ואביהי רחמים לה:

(כ) ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו
מית ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו:

כ"ט ואחיו מת • מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו, אמר: 'אם אמר לו שהוא קים, יאמר הביאוהו אצלי'.
לבדו לאמו • מאותה האם אין לו עוד אח.

כא ואמרת לעבדך אחיתוהי לותי ואשוי
עיני עלוהי:

(כא) ונתאמר אל עבדך הורדהו אלי ואשימה עיני
עליו: רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בוס, אברמוביץ

ראוי שתעמד בדבורך ובתיורך, כי על פיך
הבאנו אותו באנס גדול כאשר זכיר, ופחד
לפרש לו יותר. אבל יש בסתור דבריו שהיה
מעשה הגביע תחבולה מאתו להעלילם, כי
למה יבקש לראותו על פרסם. וכך אמרו
בבראשית רבה (צ"ג ח) אמר לו יהודה
תדע לך שבעלילה באת עלינו כמה מדינות
יורו ליקח אכל, כלום שאלת אותם כמו
ששאלת לנו, שקמ בתך אנו מבקשים או
אחותנו אתה מבקש. יאמרו כי זה היה נרמז
בדבריו:

(כא) ואשימה עיני עליו. אמר רבי אברהם
הטעם שפארה אותו. ולא מצאתי בפתוב
שימת עין על הראיה בלבד, ושקמתי עיני
עליהם לטובה (ירמיה כ"ד ו'), קתנו וצינך
שים עליו ואל תעש לו מאומה רע (שם ל"ט
י"ב), כי לא צוה אותו ויטיב לו. אבל נדר להם
אלא שישמר אותו ויטיב לו. אבל נדר להם
יוסף לחמל עליו ולשמרו, ואם לא נזכר
בפרוש, כאשר יקצר שם בכל הדברים האלה
אשר ספר יהודה בפניו. ולא הזכיר מאסר
שמעון ויעלילת מרגלים אתם, דרך מוסר או
אימת מלכות:

ואשר יראה לי על דרך הפשט, שאינם רק
תחנונים להעיר רחמים, כי חשב יהודה
כי האלהים הוא ירא כאשר אמר לו, וכאשר
נהג עמם חמלה כירא חטא לנחם אותם על
הצער שעשה להם (לעיל מ"ג כ"ג):
וזה ענין הספור, אמר לו אנתנו באנס הגדול
באחינו זה מפני שאלת אדני, ולא הודינו
גם בן להורירו לפניך כמצותך הראשונה,
רק אמרנו כי לא יוכל הנער לעזב את אביו,
אבל בנפשנו נביא אותו מפני זלעפות רעב,
כי אמרת לא תסיפון לראות פני. ולא רצה
אבינו לשמע עד היותינו כלנו בסכנה לשוב
לשבר מצט אכל, ואז הורה בפחד ובאגה,
ועתה כראותו כי אין הנער נמות בנפש מרה.
ולכן תפל נא תחנני לפניך לרחם עלינו ועל
הזקן, וקח אותי תחת הנער לעבד עולם כי
טוב אני ממנו, ולך תהיה צדקה. וזה טעם
כל הפרשה. ויטבן שהיה להורירו עבדך
את שיבת עבדך אבינו כנוי לכבוד, והורדת
את שיבת עבדך אבינו, וכן וקטאת עמך
(שמות ה' ט"ז):

ויש לומר עוד על דרך רבותינו שאמרו זו
היא השמת עין, יאמר כי כמוך כפרעה,

(יח) טעם ידבר נא עבדך דבר. לאמר כי
דברים מוצטים ידבר, לא יהיו עליו
לטרח. והנכון בעיני, כי דבר הוא התמורה
אשר חלה פניו להחליף בנמין אחיו בו, כי
לא יבקש ממנו דבר אחר, ושאר דבריו פיוס
ובקשה לזה. ואל יחר אפך בעבדך. יאמר אל
יחר אפך כי על דברי לפניך. כי כמוך כפרעה.
ובמורה גדול אני מדבר לפניך כאלו אני
מדבר לפני פרעה:

(יט) אדני שאל את עבדך. לא ידעתי טעם
לאריכות דברי יהודה בספור מה שהיה
קבר ביניהם. ומה שאמרו ר"ל (כ"ר צ"ג ו')
וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך
עליו, אינה טענה, כי המושל שיצוה להביא
אדם לפניו, לא יעשה על מנת לפטר אותו
מן הרעות שיעשה, וכל שכן על הגנבה שיגנב
מבית המלך הגביע אשר ישתה בו. ומתחלה
קבר שם עינו עליו לטובה וקרא לו שלום
בדבר אלהים יחנך בני (לעיל מ"ג כ"ט), ועשה
לכלם לכבודו משתה לפניו בבית המלכות,
והרבה משאות להם, ונתן להם כר כאשר
יכולו שאת, יותר מן הספק שהביאו לו, כאשר
פרשתי (לעיל מ"ד א'), ומה לעשות לו:

(כב) וַיֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנָי לֹא־יוּכַל הַנֶּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעֹזֶב
אֶת־אָבִיו וּמָתָּה:

כ"ט"י וְעֹזֵב אֶת־אָבִיו וּמָתָּה • אִם יַעֲזֹב אֶת אָבִיו, דּוֹאֲגִים אָנוּ שְׂמָא יָמוּת בְּדֶרֶךְ, שְׁהָרִי אָמוּ בְּדֶרֶךְ מָתָה. רמב"ן

(כג) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יִירָד אַחֲיֶיכֶם הַקָּטָן אִתָּכֶם
לֹא תִסְפְּנוּ לְרֹאוֹת פָּנָי:

(כד) וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עֲבֹדְךָ אָבִי וַנִּגְדַּלֹּ וְאֵת דְּבָרֶיךָ
אֲדֹנָי: רמב"ן

(כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שָׂבוּ שְׁבוּ־לָנוּ מַעֲט־אֶכֶּל:

(כו) וַיֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אַחֲיֵנו הַקָּטָן אִתָּנוּ וַיִּרְדְּנוּ
כִּי־לֹא נוּכַל לְרֹאוֹת פָּנָי הָאִישׁ וְאַחֲיֵנו הַקָּטָן אֵינָנו אִתָּנוּ:

(כז) וַיֹּאמֶר עֲבֹדְךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יֹדְעִתֶם כִּי שָׁנִים
יָלַדְהָ לִי אִשְׁתִּי: רמב"ן

(כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וַאֲמַר אֵךְ טָרַף טָרַף וְלֹא רִאִיתִיו
עַד־הַנֶּה:

(כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעַם פָּנִי וְקָרְהוּ אֶסּוֹן וְהוֹרְדְתֶם
אֶת־שִׁיבְתִי בְּרָעָה שְׂאֵלָה:

כ"ט"י וְקָרְהוּ אֶסּוֹן • (כ"ד) שֶׁהַשָּׁטָן מְקַטֵּג בַּשַּׁעַת הַסַּפָּנָה. וְהוֹרְדְתֶם אֶת שִׁיבְתִי וְגו' • עֲכָשׁוּ, כִּשְׁהוּא אֶצְלִי, אָנִי
מִתְנַחֵם בּוֹ עַל אָמוּ וְעַל אַחִיו, וְאִם יָמוּת זֶה, דּוֹמָה עָלַי שֶׁשָּׁלַשְׁתָּן מִתּוֹ בְּיוֹם אֶחָד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 216)

שֶׁהַשָּׁטָן מְקַטֵּג בַּשַּׁעַת הַסַּפָּנָה (רש"י מד, כט) כָּאן, בְּדַבְּרֵיו שֶׁל יַעֲקֹב, פָּרַשׁ שֵׁשׁ שָׁעֵת סַפָּנָה שֶׁל מִמֶּשׁ, וְאָלוּ לַעֲלִי, בְּדַבְּרֵי
יְהוּדָה, כֶּתֶב "דּוֹאֲגִים אָנוּ שְׂמָא יָמוּת בְּדֶרֶךְ, שְׁהָרִי אָמוּ בְּדֶרֶךְ מָתָה". וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ, דִּהְיָה לְדַעְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הִתְרַחֲשׁוּ שְׁנֵי אֶסּוֹנוֹת
בְּמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־מִיָּן שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִים בְּדֶרֶךְ: אָמוּ מָתָה בְּדֶרֶךְ וְאַחִיו נִטְרַף בְּדֶרֶךְ, וּמוֹבֵן אִם כֵּן, שֶׁעֲבוּרֵי הַדֶּרֶךְ הָיָא מְקוֹם סַפָּנָה. מֵה
שָׂאִין כֵּן יְהוּדָה יָדַע שִׁיוֹסֵף לֹא נִטְרַף בְּדֶרֶךְ, וְלָכֵן אָמַר שֵׁשׁ כָּאן חֲשָׁשׁ בְּעֵלְמָא וְתוֹ לֹא. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְלָכֵן יְקָדִים הַתּוֹב רַחֵל לֵאלֹהָ, כְּרַחֵל וְכֵלָאָה
אֲשֶׁר כִּנּוּ שְׁמֵיהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל (רות
ד' י"א), וַיִּקְרָא לְרַחֵל וְלֵאלֹהָ הַשִּׁדָּה (לְעִיל
ל"א ד'), כִּי הִיא תְּקוּדָתָהּ בְּמִשְׁפָּחָהּ. וְאָמְרוּ
הַמְּפָרָשִׁים כִּי לָכֵן יֹאמַר בְּסֵדֶר הַזֶּה (לְהֵלֵךְ
מ"ו י"ט) כִּי רַחֵל אִשְׁתִּי יַעֲקֹב, כִּי הִיא תִּקְרָא
אִשְׁתּוֹ בְּאֵמֶת בְּלֹא מְרֻמָּה. וְלִבְעֵתִי הִיָּה זֶה
מִפְּנֵי שֶׁהִזְכִּירָה שֵׁם בֵּין הַשְּׁפָחוֹת. וְכִבֵּר
הַזְכָּרָתִי כֵּן (לְעִיל ל"א ג'):

(כט) וְקָרְהוּ אֶסּוֹן וְהוֹרְדְתֶם אֶת שִׁיבְתִּי. אִם
יִקְרָאָהוּ אֶסּוֹן כְּאֲחִיו תּוֹרִידוֹ אֶת שִׁיבְתִּי
בְּרָעָה שְׂאֵלָה. אוֹ וְקָרְהוּ אֶסּוֹן, שֶׁיִּקְרָנוּ כֵּן
מִפְּנֵי הֵיחֹתוֹ נֶעַר וְנָרָךְ וְלֹא נִסָּה לָלֶכֶת בְּדֶרֶךְ.

בְּמִאֲסָרוֹ. וְזֶה טַעַם וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שָׂבוּ שְׁבוּ
לָנוּ מַעֲט אֶכֶּל, כִּי לֹא רָצָה הַיְּהוּדוֹת לְשַׁלְּחוֹ
בְּכָל אֲשֶׁר אָמְרוּ עַד שֶׁדִּחְקוּ הָרָעָב:
(כז) אַתֶּם יֹדְעִתֶם כִּי שָׁנִים יָלַדְהָ לִי אִשְׁתִּי.
אִם יֹאמַר שֶׁהוּא יָחִיד לְאָמוּ, מֵה טַעַם כִּי
שִׁתְּרָה שִׁיבְתָהּ בְּרָעָה שְׂאֵלָה, אַחֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּמָּה
בָּנִים רַבִּים וּבָנֵי בָנִים, וְאָמוּ כִּבֵּר מָתָה, לֹא תִּבְקָה
עָלָיו בְּפָנָיו. אֲכָל הַטַּעַם, כִּי יַעֲקֹב לֹא לָקַח אִשָּׁה
מִדַּעְתּוֹ רַק רַחֵל, וְזֶה טַעַם יָלַדְהָ לִי אִשְׁתִּי, כִּי
לֹא נוֹלְדוּ לִי מֵאִשָּׁה אֲשֶׁר הִיא אִשְׁתִּי בְּרַצוֹנִי רַק
שָׁנִים, וְשִׁמְתִּי אֶהְבֵּתִי בָהֶם כְּאִלוֹ הֵם יְחִידִים לִי,
וְהַשָּׂאָר כִּבְנֵי פִילֻגְשִׁים הֵם אֲלֵי וְאַחֲרֵי מָתָה, וְזֶה
לְבָדוֹ בְּנֵי יְחִידִי אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי:

(כב) וְעֹזֵב אֶת אָבִיו וּמָתָה. פָּרַשׁ רַבִּי אֲבָרְהָם
וּמָתָה אָבִיו. וְאִם כֵּן הִיָּה אֹמֵר לֹא יוּכַל
אָבִינוּ לַעֲזֹב אֶת כִּנּוּ וְעֹזֵב אֶת בְּנֵי וּמָתָה, אוֹ
לֹא נוּכַל שֶׁיַּעֲזֹב הַנֶּעַר אֶת אָבִיו, כִּי לֹא יִתְּלוּ
הַחֲמִלָה עַל אָבִיהֶם בַּנֶּעַר, כִּי הֵם תְּחִיבֵיהֶם
כְּיָלֵד לֹא יָדַע בֵּין טוֹב לְרָע. אֲכָל פְּרוּשׁ לֹא
יוּכַל הַנֶּעַר לַעֲזֹב אֶת אָבִיו, מִפְּנֵי נַעֲרֻתוֹ
וְהֵיחֹתוֹ יָלֵד שְׁעִשׂוּעִים בְּחִיק אָבִיו אֲשֶׁר אֶהְבּוּ,
וְאִם יַעֲזֹבֵנוּ וְיָבֹא בְּדֶרֶךְ יָמוּת הַנֶּעַר:

(כד) כִּי עָלִינוּ אֶל עֲבֹדְךָ אָבִי וַנִּגְדַּל לוֹ אֶת
דְּבָרֶיךָ אֲדֹנָי. אָמַר כִּי בְּבֹאֵם אֵלָיו מִדֶּ
הַגִּידוֹ לוֹ שְׁלֹא יוֹסִיפוּ לְרֹאוֹת פָּנָיו בְּלֹא אַחֲרֵיהֶם
הַקָּטָן, וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחוֹ, וְהִיָּה מִנִּיחַ לוֹ שֶׁמַּעֲוֹן

(ל) וְעָתָה כְּבֹאִי אֶל-עֲבָדְךָ אָבִי וְהִנֵּנִי אֵינֶנּוּ אֶתְּנוּ וְנִפְשׁוּ
קְשׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ:

♦ יום שני ל' כסלו ♦

(לא) וְהָיָה כִּרְאוֹתָיו כִּי-אֵין הַנֶּעַר וּמֵת וְהוֹלִידוּ עֲבָדֶיךָ
אֶת-שִׁיבַת עֲבָדְךָ אֲבִינוּ בִּיגּוֹן שְׂאֵלָה:
כִּי וְהָיָה כִּרְאוֹתָיו כִּי-אֵין הַנֶּעַר וּמֵת • אָבִיו מִצָּרְתּוֹ.

(לב) כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת-הַנֶּעַר מֵעַם אָבִי לֵאמֹר אִם-לֹא
אֲבִיאֵנּוּ אֵלֶיךָ וְחֲטָאתִי לְאָבִי כָל-הַיָּמִים:
כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת-הַנֶּעַר • וְאִם תֹּאמַר: לָמָּה אֲנִי נִכְנָס לְתֶגֶר יוֹתֵר מִשָּׂאֵר אָחִי, הֵם כָּל־מִבְחוּץ וְאֲנִי נִתְקַשְׁרֵתִי
בְּקֶשֶׁר חֲזָק לְהִיּוֹת מְגֻדָּה בְּבִי עוֹלָמוֹת. רמב"ן

(לג) וְעָתָה יֵשְׁב־נָא עֲבָדְךָ תַּחַת הַנֶּעַר עָבֵד לְאֹדְנִי וְהִנֵּנִי
יַעַל עִם-אָחִיו:
כִּי יֵשְׁב־נָא עֲבָדְךָ וְגו' • (ד"ר) שְׁלָכָל דְּבַר אֲנִי מַעֲלָה מִמֶּנּוּ: לְגִבּוּרָה, וּלְמַלְחָמָה וּלְשִׁמְשׁוֹ.

(לד) כִּי-אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל-אָבִי וְהִנֵּנִי אֵינֶנּוּ אֵתִי פֶן אֲרָאָה
כְּרַע אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת-אָבִי: רמב"ן

מֵה (א) וְלֹא-יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּצִים עָלָיו וַיִּקְרָא
הוֹצִיאֻהוּ כָל-אִישׁ מֵעַלְיָ וְלֹא-עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוֹדַע
יוֹסֵף אֶל-אָחִיו:

כִּי וְלֹא-יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּצִים • לֹא הָיָה יָכֹל לְסַבֵּל שִׁיחִיו מִצָּרִים נִצָּצִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שְׂאֵחִיו
מִתְבַּיֶּשִׁין בְּהִנָּדְעוֹ לָהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יט ענף 262)

שִׁיחִיו מִצָּרִים נִצָּצִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שְׂאֵחִיו מִתְבַּיֶּשִׁין (רש"י מה, א) בְּדֶרֶךְ כָּל־נֶקֶט הַפְּתוּב "עוֹמְדִים", וְאֵלּוּ "נִצָּצִים" מוֹרָה עַל
עֲמִידָה מִיִּחְדָּת. וְעַל דֶּרֶךְ פְּרוּשׁ רש"י (קרח טז, כז) "נִצָּצִים, בְּקוּמָה זְקוּפָה". וְאֵף כָּאֵין זֶה עֲמִידָה סִתָּם שֶׁל הַמִּצָּרִים, אֵלָּא "נִצָּצִים"
הֵם לְגַבִּי אָחִי יוֹסֵף - הֵם שׁוֹמְעִים כִּיצַד הָאֲחִים מִתְבַּיֶּשִׁים. וּבִפְסוּק "שִׁלְשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּצִים עָלָיו" (ריש פְּרָשַׁת וַיְנָא) לֹא הִצָּרָה רש"י
לְפָרֶשׁ, שֶׁהָיָה מְדַבֵּר בְּמִלֻּאִים, וּמוֹבֵן שְׂאֵין כָּאֵין עֲמִידָה סִתָּם. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וּכְמוֹ שֶׁאִמַּר לְמַעַל (מ"ב ד') פֶּן יִקְרָאֵנוּ אֶסּוֹן,
כִּי פְרוּשׁ אֶסּוֹן מֵוֶת מְקָרִית, כְּמִתִּים בִּידֵי אָדָם
וְחִיָּה רָצָה אוֹ בִּשְׁנוֹי הָאִיר בְּדֶרֶךְ:
(לב) כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת הַנֶּעַר. יֹאמַר כִּי
יִרַד בִּיגּוֹן שְׂאֵלָה עָלָיו, כִּי גַם בְּכָל זֶה
שֶׁאִמַּרְנוּ לוֹ לֹא רָצָה הַזָּקֵן לְשַׁלְּחוֹ עַד שֶׁנִּעֲשִׂיתִי
לוֹ עָרַב עָלָיו, וּבִטַּח בִּי, וְעַל פֶּן יֵשֶׁב נָא
עֲבָדְךָ תַּחְתָּיו. וְאִם יִהְיֶה פְרוּשׁ וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ
כְּפִשּׁוּטוֹ, יֹאמַר אֲנִינִי הַגּוֹרְמִים מִיִּתַּת הַזָּקֵן
בְּרָעָה, כִּי אֲנִי עָרַבְתִּי בוֹ:

(לד) וְאִמַּר כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי. לְהוֹדִיעוֹ
כִּי יִבְחַר לְהִיּוֹת עָבֵד עוֹלָם, מַעֲלֹתָו אֵל
אָבִיו בְּלִמְתִּי הַנֶּעַר שָׁלֹא יוֹכֵל לְרֹאוֹת בְּרַעְיוֹתוֹ,
כִּי יִבְכֶּה תְּמִיד וְיִתְאוּנֶנּוּ עָלָיו כָּל הַיּוֹם. וְהַזְכִּיר
זֶה שְׁלֹא יִחַשְׁדּוּ אוֹתוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה מְרֻמָּה בַּעֲבוּר
שֶׁהוּא יָדַע לְכַרֵּת יוֹתֵר מִן הַנֶּעַר:
(א) וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּצִים
עָלָיו. לֹא יָכֹל לְסַבֵּל שִׁיחִיו מִצָּרִים
נִצָּצִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שְׂאֵחִיו מִתְבַּיֶּשִׁין בְּהִנָּדְעוֹ
לָהֶם, לְשׁוֹן רש"י. וְרַבִּי אֲבָרְהָם אָמַר לְהִתְאַפֵּק,

לְסַבֵּל. לְכָל הַנִּצָּצִים עָלָיו, טַעֲמוֹ עַד שֶׁיִּצְאֻ
כָּל הַנִּצָּצִים עָלָיו וְהִצָּרָה לְקַרֵּא לְהוֹצִיאֵם. אֲבָל
אֲנִקְלוּס תִּרְגָּם לְאַתְחַסְנָא, לְהַתְחַזֵּק, וְכֵן
וְאַתְחַפֵּק וְאַעֲלֶה הָעֵלָה (ש"א י"ג י"ב), וְכֵן
כָּל לְשׁוֹן הַתְּאַפְּקוֹת בְּכָל מְקוֹם חֲזוּק:
וְהַנִּכּוֹן בְּעֵינֵי, שֶׁהָיָה שֵׁם מִבֵּית פְּרַעַה וּמִן
הַמִּצָּרִים אֲנָשִׁים רַבִּים יָחִלוּ פָּנָיו
לְמַחַל לְבַנְיָמִין כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמֵיהֶם עַל תַּחֲנוּנֵי
יְהוּדָה, וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְחַזֵּק לְכָל־סָר. וַיִּקְרָא
לְעֲבָדָיו הוֹצִיאֻהוּ כָּל אִישׁ נְכָרִי מֵעַל כִּי אֲדַבֵּר

(ב) וַיִּתֵּן אֶת־קִלּוֹ בְּכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה: כ וַיֵּהָב יָת קָלָה בְּכִיתָא וּשְׁמַעוּ מִצְרַיִם וּשְׁמַע אַנְשׁ בֵּית פְּרָעָה: כט"א וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה • בֵּיתוֹ שֶׁל פְּרָעָה, כְּלוּמַר, עֲבָדָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְאִין זֶה לְשׁוֹן בֵּית מִמֶּשׁ, אֲלֵא כְּמוֹ "בֵּית יִשְׂרָאֵל", "בֵּית יְהוּדָה", מִישְׁנַד"ה בְּלַע"ז.

(ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אִבִּי חַי וְלֹא־יָכֹל אָחָיו לַעֲנוֹת אוֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו: ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַחֹהֵי אָנָּה יוֹסֵף הָעוֹד אִבִּי אָבָא קָנָם וְלֹא יָכִילוּ אָחֹהֵי לְאַתְבָּא יְתֵיהּ פִּתְגָם אַרִי אַתְבְּהִילוּ מִן קְדָמוּהֵי: כט"ב נִבְהָלוּ מִפְּנָיו • מִפְּנֵי הַבוֹשָׁה.

(ד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו גִּשׁוּנָּה אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אָחֵיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרִימָה: ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַחֹהֵי קְרִיבוּ כְעַן לְוֹתִי וּקְרִיבוּ וַיֹּאמֶר אָנָּה יוֹסֵף אָחֻכּוֹן דִּי זַבְנָתוֹן יְתִי לְמִצְרַיִם: כט"ג גִּשׁוּנָּה אֵלַי • רָאָה אוֹתָם נְסוּגִים לְאַחֹר, אָמַר: 'עֲכָשׁוּ אָחֵי נִכְלָמִים', קָרָא לָהֶם בְּלִשׁוֹן רַבָּה וְתַחֲנוּגִים וְהִרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מְהוּל (כ"ד).

(ה) וַעֲתָה אֶל־תַּעֲצֹכוּ וְאֶל־יָחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחֲיָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם: ה וַיִּכְעַן לֹא תַתְּנוּן וְלֹא יִתְקַף בְּעֵינֵיכּוֹן אַרִי זַבְנָתוֹן יְתִי הֵכָא אַרִי לְקִימָא שְׁלַחְנִי יְיָ קְדָמִיכּוֹן: כט"ד לְמַחֲיָה • לִהְיוֹת לָכֶם לְמַחֲיָה.

(ו) כִּי־זֶה שְׁנָתִים הָרַעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חֲרִישׁ וְקָצִיר: ו אַרִי דָּנָן תַּרְתִּין שְׁנִין בְּפָנָה בְּגוֹ אַרְעָא וְעוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין דִּי לִית זְרוּעָא וְחֻצְדָּא: כט"ה כִּי־זֶה שְׁנָתִים הָרַעַב • עָבְרוּ מִשְׁנֵי הָרַעַב. רמב"ן

(ז) וַיִּשְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׂאִרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחְיֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה: ז וַיִּשְׁלַחְנִי יְיָ קְדָמִיכּוֹן לְשׁוּאָה לְכוֹן שְׂאִרָא בְּאַרְעָא וּלְקִימָא לְכוֹן לְשִׁיזְבָא רַבָּא: כט"ו

♦ יום שלישי א' טבת ♦

(ח) וַעֲתָה לֹא־אֶתֶם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׁימֵנִי לָאֵב לְפָרְעָה וּלְאֶדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם: ח וַיִּכְעַן לֹא אַתּוֹן שְׁלַחְתּוֹן יְתִי הֵכָא אֲלַחֵן מִן קְדָם יְיָ וְשִׁינִי לְאַבָּא לְפָרְעָה וּלְרַבּוֹן לְכָל אַנְשׁ בֵּיתָה וְשְׁלִיט בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם: כט"ז כִּי־זֶה לָאֵב • לְחַבֵּר וּלְפַטְרוֹן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ו) כִּי זֶה שְׁנָתִים הָרַעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ. הַזְכִּיר לָהֶם מַה שֶּׁעָבַר וַיִּדְעוּ גַם הֵם, לֹאמַר כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁתֵּי שָׁנִים בְּרַעַב וְאָכְלוּ כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּיָדָם וְנִתְּקָר הַשַּׁעַר מֵאֵד, וְעוֹד יַעֲבְרוּ עָלֵיהֶם חֲמֵשׁ שָׁנִים, לֹא תִהְיֶה לָכֶם בָּהּ מַחֲיָה כָּלֵל אִם לֹא שְׁלַחְנִי ה' לְפָנֵיכֶם:

לְמִשְׁרָתִי הוֹצִיאוּ כָּל אִישׁ מִעָלִי, בְּלִחֵי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה: וְטַעַם בַּהּוֹצָאָה, שֶׁהוֹצִיָּאָם מִשֶּׁם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ בַּהֲזָכִירוֹ לָהֶם הַמְּכִירָה, כִּי תִהְיֶה לָהֶם וְגַם אֵלָיו לְמַכְשׁוֹל, שִׁיאֲמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה וּמִצְרַיִם עָלֵיהֶם, אֵלֹהֵי אֲנָשֵׁי בּוֹגְדוֹת, לֹא יִגְוִרוּ בְּאַרְצָנוּ וְלֹא יִדְרֻכּוּ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ, כְּגֹדוּ בְּאַחִיהֶם, גַּם בְּאַבְיָהֶם כְּגֹדוּ, מַה יַּעֲשׂוּ בְּמִלְךָ וּבְעַמּוֹ, וְגַם בְּיוֹסֵף לֹא יֵאֱמִינוּ עוֹד:

עִמָּהֶם, וַיֵּצֵאוּ מִעָלָיו, וּבִצְאָתָם מִעָלָיו נִתַּן אֶת קוֹלוֹ בְּכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וְאֲנָשֵׁי בֵּית פְּרָעָה הַמוֹצִאִים מִעָלָיו כִּי עוֹדָם בְּחֻצֵּר הַחִיצוֹנָה. וַיִּתְּבֵן כִּי פְרוּשׁ הַנֶּצֱבִים עָלָיו מִשְׁרָתִי הַעוֹמְדִים לְפָנָיו, כְּמוֹ הַנֶּעַר הַנֶּצֶב עַל הַקּוֹצְרִים (רוֹת ב' ו'), שְׁרֵי הַנֶּצֱבִים (מ"א ה' ל'), לְהַתִּיצֵב עַל ה' (אִיּוֹב א' ו'): וְטַעַם וַיִּקְרָא, שֶׁהִרִים קוֹלוֹ בְּכַעַס וְאָמַר

ט אוהו וסקו לות אבא ותימרון לה כדנן
אמר בך יוסף שניני יי לרבון לכל מצרים
חות לותי לא תתעבב:

(ט) מִהֲרֹוּ וְעָלוּ אֶל-אָבִי וְאִמָּרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנִךְ
יוֹסֵף שְׁמִנִי אֱלֹהִים לְאֹדֹן לְכָל-מִצְרַיִם רַדְה אֵלַי
אֶל-תַּעֲמֹד:

טז"י וְעָלוּ אֶל-אָבִי. אָרַץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָה מִכָּל הָאָרְצוֹת.

י ויתביב בארעא דגשן ויהי קריב לי את
ובניך ובני בניך וענך ותורך וכל די לך:

(י) וַיֵּשְׁבֶת בְּאֶרֶץ-גֶּשֶׁן וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אֹתָהּ וּבְנֶיךָ וּבְנֵי
בְנֶיךָ וְצִאנֶךָ וּבְקָרְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ: רמב"ן

יא ואזון לתך תמן ארי עוד חמש שנים כפנא
דלמא תתמסכן את ואנש ביתך וכל די לך:

(יא) וְכַלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי-עוֹד חֲמִשׁ שָׁנִים רַעֲב פֶּן-תִּתְּנֶנִּי
אֹתָהּ וּבֵיתְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:

טז"י פֶּן-תִּתְּנֶנִּי. דְּלִמָּא תִתְּמַסְכֵּן, לְשׁוֹן: "מִוְרִישׁ וּמַעֲשִׂיר". רמב"ן

יב והא עיניכון חזן ועיני אחי בנימין ארי
כלישנכון אנא ממלל עמכון:

(יב) וְהִנֵּה עֵינֶיכֶם רְאוֹת וְעֵינִי אֲחִי בְּנִימִין כִּי-פִי הַמְדַבֵּר
אֵלֵיכֶם:

טז"י וְהִנֵּה עֵינֶיכֶם רְאוֹת. כְּכּוּדִי וְשֹׁאֲנִי אֲחִיכֶם, שֹׁאֲנִי מֵהוּל כֶּכֶם. וְעוֹד: "כִּי-פִי הַמְדַבֵּר אֵלֵיכֶם" בְּלִשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ
(ב"ר). וְעֵינִי אֲחִי בְּנִימִין. (מגילה טז) הַשּׁוּה אֶת כָּלָם יַחַד לומר, שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁאֵין לִי שְׁנָאָה עַל בְּנִימִין אֲחִי שֶׁהָרִי לֹא
הָיָה בְּמִכִּירְתִּי, כִּף אֵין בְּלִבִּי שְׁנָאָה עֲלֵיכֶם. רמב"ן

יג ויתחווין לאבא ית כל יקרי במצרים וית
כל די חזיתון ותוחון ותחתון ית אבא הכא:

(יג) וְהִגְדַּתֶּם לְאָבִי אֶת-כָּל-כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר
רְאִיתֶם וּמַהֲרַתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת-אָבִי הֵנָּה:

יד ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על-
וצואריו:

(יד) וַיִּפֹּל עַל-צִוְאָרָיו בְּנִימִן-אֲחִיו וַיִּבְךְּ וּבְנִימִן בָּכָה עַל-
צִוְאָרָיו:

טז"י וַיִּפֹּל עַל-צִוְאָרָיו בְּנִימִן-אֲחִיו וַיִּבְךְּ. עַל שְׁנֵי מַקְדָּשׁוֹת שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחִלְקוֹ שֶׁל בְּנִימִין וְסוּפֵן לִיחְרַב.
וּבְנִימִן כָּכָה עַל-צִוְאָרָיו. עַל מִשְׁכַּן שִׁילָה, שֶׁעֲתִיד לִהְיוֹת בְּחִלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוּפֵן לִיחְרַב. (ולענין דַּעֲתִי, דִּיקוּן שֶׁל רש"י,
דביוסף כתיב: "ויפל ויבך", תרתי משמע אשני מקדשות, ולכך עשה ב' פעלות על זה הרמז, מה שאין בן בנימין דלא כתיב רק "ובנימין בכה", פסלה אחת, שלא כמו רק
על חרבן אחר. ועין בבאור תרגום יונתן, ששם הוא בדרך דרש).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

בארמית, וידברו הפשדים למלך ארמית, כי
הם היו הקרובים אליו היושבים ראשונה
במלכות, ולקם היה הרשות לדבר אל המלך.
ועוד, כי כאשר בא יוסף משם למצרים לבואו
רבים. ויותר היה לקם רציה בהזכירו שמו
וענן המכירה, אני יוסף אחיכם אשר מכרתם
אותי מצרימה:

והנכון בעיני כי יאמר והנה עיניכם רואות
ועיני אחי בנימין כי אני המושל
והאדון לכל מצרים המגיד לקם מפי כי אני
אחיכם ומצוה להוריד אבי אלי לכלכלו, אם
כן תגידו לאבי את כל הכבוד ואת כל אשר
ראיתם בעיניכם ותמהרו להורידו אלי, כי
הדברים אמת, ויש בי כח להצילו ולהחיותו
ברעב. והוא כמו כי פי אני דברתי. ובגמרא
במסכת מגילה (ט"ו:) אמרו, כפי כן לבי:

(יב) כי פי המדבר אליכם. בלשון הקדש,
דעת המפרשים (רש"י, הרמב"ע,
והרד"ק), והוא תרגום אנקלוס. ויתכן שאמר
לקם כך לאמתלא ולפיוס, כי איננה רציה
שידבר אדם אחד במצרים בלשון הקדש, כי
על דעתי הוא שפת כנען, כי אברהם לא
הביאו מאור כשדים ומחרן כי ארמית היא,
והגל היה עד, ואיננו לשון לאיש אחד לבד,
אבל הוא לשון כנען. ורבים במצרים יודעים
אותו כי קרוב הוא, ואף כי המושל, שדרך
המלכים והמושלים לדעת הלשונות, וקמו
שתראה בגוביך נצור שאמר בלשון הקדש
(דניאל ב' ג') חלום חלמתי ותפעם רוחי
לדעת את החלום, בעבור שהיו שם חרטומים
ואשפים ומכשפים וכשדים מלשונות רבים
ומישראל, וכלם יבינו אותו. והם ענו לו

(י) וישבת בארץ גשן. היה יוסף יודע באביו
שלא ירצה לעמוד בארץ מצרים אשר שם
הבינה למלכות, על כן שלח לו מפתח כי
בארץ גשן יושבו. וטעם אמה ובניך, מחבר
בפסוק העליון, וזה אלי אמה ובניך ובני
בניך וצאנך ובקרך וכל אשר לך:

(יא) ואמר פן תנרש אמה וביתך. דרך כבוד,
כי לאחיו אמר כי למחנה שלחני אלהים
לפניהם, ולשום לקם שארית, שהיו מתים ולא
ישאר לקם שארית, אבל לאביו לא רצה
לאמר כן. ואמר שאם תתעבב בארץ כנען
תנרש, כי אני לא אוכל לשלח לך לארץ כנען
לקם רב מגנזי המלך, כי יחשדו אותי שאני
מוכרו שם לעשות לי שם אוצרות כסף ולשוב
אל ארצי ואל מולדתי, ובבואכם וידעו כי
אתם אבי ואחי יתן לי המלך רשות:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י' עמ' 149)

ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך, ובנימין בכה על צואריו (מה, יד) יוסף בכה על חרבן בתי המקדש שבחלקו של בנימין, ובנימין בכה על חרבן משכן שילה שבחלקו של יוסף (רש"י). ולכאורה, מדוע לא בכה כל אחד על החרבן בחלק שלו? ויש לומר, דהנה מי שרואה את 'חרבן המקדש' של חברו, ואין בידו לתקן את הדבר - צריך להצטער על מצבו ולבכות. אך מי שרואה את 'חרבן המקדש' הפרטי שלו - אינו יכול להסתפק בבכי ובאנחה, אלא עליו לעשות ולפעל כדי לבנותו מחדש.

(טו) וינשק לכל אחיו ויבך עליהם ואחרי כן דברו אחיו אתו:
טו ונשק לכל אחיו ובקא עליהון ובתר כן מלילו אחוהי עמה:

רש"י • מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמם. דברו אחיו אתו • שמתחלה היו בושים ממנו.

(טז) והקל נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף ויטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו:
טז וקלא אשתמע לבית פרעה למימר עלו אחי יוסף ושפר בעיני פרעה ובעיני עבדוהי:

רש"י • והקל נשמע בית פרעה • כמו: 'בבית פרעה', וזהו לשון בית ממש. רמב"ן

(יז) ויאמר פרעה אל-יוסף אמר אל-אחיד זאת עשו טענו את-בעירכם ולכו-באו ארצה כנען:
יז ויאמר פרעה ליוסף אמר לאחיד זאת עשו טענו את-בעירכם ולכו-באו ארצה כנען:
רש"י • טענו את-בעירכם • תבואה.

(יח) וקחו את-אביכם ואת-בתיכם ובאו אלי ואתנה לכם את-טוב ארץ מצרים ואכלו את-חלב הארץ:
יח וקחו את-אביכם ואת-בתיכם ובאו אלי ואתנה לכם את-טוב ארץ מצרים ואכלו את-חלב הארץ:
רש"י • את-טוב ארץ מצרים • ארץ גשן, נבא ואינו יודע מה נבא, סופה לעשותה כמצולה שאין בה דגים. חלב הארץ • כל חלב, לשון 'מיטב' הוא.

(יט) ואתה צויתה זאת עשו קחו-לכם מארץ מצרים עגלות למפכם ולנשיכם ונשאתם את-אביכם ובאתם:
יט ואתה צויתה זאת עשו קחו-לכם מארץ מצרים עגלות למפכם ולנשיכם ונשאתם את-אביכם ובאתם:
רש"י • ואתה צויתה • מפי, לומר להם. זאת עשו • כך אמר להם, שברשותי הוא. רמב"ן

(כ) ועינכם אל-תחם על-בליכם כי-טוב בל-ארץ מצרים לכם הוא:
כ ועינכם אל-תחם על-בליכם כי-טוב בל-ארץ מצרים לכם הוא:

(כא) ויעשו-בן בני ישראל ויתן להם יוסף עגלות על-פי פרעה ויתן להם צדה לדרך:
כא ויעשו-בן בני ישראל ויתן להם יוסף עגלות על-פי פרעה ויתן להם צדה לדרך:

(כב) לכלם נתן לאיש חלפות שמלת נתן שלש מאות פסף וחמש חלפת שמלת:
כב לכלם נתן לאיש חלפות שמלת נתן שלש מאות פסף וחמש חלפת שמלת:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בצואה לו, מדעתו מוסר יוסף כי איננו שולם יד בהון הקלף, ולא ידע אתו מאומה, על כן חשב פרעה אולי לא ירצה לשלם לאביו דבר, על כן אמר לו אני מצוה אותך שתעשה זאת על כל פנים:

לחרפה שימשל בהם איש נכרי עבד מבית האסורים יצא למלך, ועתה בבוא אליו אחים נכבדים, ונודע כי הוא הגון להתיצב לפני מלכים, שמחו כלם בדבר: (יט) ואתה צויתה זאת עשו. אמר הדבר

(טז) ונשמע באו אחי יוסף. כי היה יוסף מגיד לבית פרעה כי יש לו אחים נכבדים בארץ העברים כי גנוב גנב משם, ועתה שמעו כי באו אחי יוסף פאשר אמר. ויטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו. כי היה הדבר להם

(כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשֶׂה חֲמוּרִים נְשָׂאִים מְטוֹב
מִצָּרִים וְעֶשֶׂר אֶתְנֵת נְשָׂאֵת בָּר וּלְחֵם וּמִזֶּן לְאָבִיו לְדֶרֶךְ:

כ"ג"י שֶׁלַח כְּזֹאת • כְּחֶשְׁבוֹן הַזֶּה, וּמֵהוּ הִחֲשָׁבוֹן? עֲשֶׂה חֲמוּרִים וְגו'. (רצונו שְׁמֵלַת "כְּזֹאת" הַמִּתְקַרֵּת וּבִכ"ף הַדְּמִיוֹן, מוֹרָה עַל כִּי מֵעוֹלָם לֹא שָׁלַח לוֹ עֲשֶׂה חֲמוּרִים וְעֶשֶׂר אֶתְנֵת, רַק כִּי קָאָמַר קְרָא: "וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּעִגְלוֹת כְּזֹאת וְגו'", כְּלוּמָר כְּחֶשְׁבוֹן הַזֶּה, שֶׁהוּא מִשָּׂא עֲשֶׂה חֲמוּרִים וְעֶשֶׂר אֶתְנֵת, וְהִשְׁתָּא אֲתִי שְׁפִיר דְּלֹא מִצִּינוּ נִכְתָּב, אֱלָא: "וַיִּקְרָא אֶת הָעִגְלוֹת", וְלֹא שׁוּם חֲמוּרִים וְאֶתְנֵת, וְקַל לְהִבִּין. בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מֵהַרְשֵׁ"ל). • **מְטוֹב מִצָּרִים** • מִצִּינוּ בְּגִמְרָא שֶׁשָׁלַח לוֹ יֵין יֶשֶׁן שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימָנוּ, וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה: 'גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל'. • **בָּר וּלְחֵם** • כְּתִירוֹמוֹ. • **וּמִזֶּן** • לְפָתָן (כֶּף גִּרְסַת רַב"ם). • **רַמְבַּ"ן**

(כד) וַיִּשְׁלַח אֶת־אֶחָיו וַיִּלְכוּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אֶל־תִּרְגְּזוּ
בְּדֶרֶךְ:

כ"ד"י אֶל־תִּרְגְּזוּ בְּדֶרֶךְ • אֵל תִּתְעַסְקוּ בְּדִבְרֵי הַלֵּכָה, שֶׁלֹּא תִרְגְּזוּ עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ. דְּבָר אַחֵר: אֵל תִּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גְּסָה, וְתִכְנְסוּ בַחֲמָה לַעִיר. וּלְפִי פְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, יֵשׁ לוֹמַר: לְפִי שֶׁהָיוּ נִכְלָמִים, הָיָה דוֹאֵג שֶׁמָּא יִרְיֵבוּ בְּדֶרֶךְ עַל דְּבָר מַכִּירָתוֹ, לְהִתְנַפֵּחַ זֶה עִם זֶה וְלוֹמַר: עַל יָדְךָ נִמְכַּר, אִתָּה סִפְרָת לְשׁוֹן הָרַע עָלֶינוּ וְגִרְמָתָ לָנוּ לְשִׁנְאָתוֹ. רַמְבַּ"ן

(כה) וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֲלֵי־עֵקֶב אֲבִיהֶם:
(כו) וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מוֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיַּפֵּג לָבוֹ כִּי לֹא־הָאֱמִין לָהֶם:

כ"ה"י וְכִי־הוּא מוֹשֵׁל • וְאֲשֶׁר הוּא מוֹשֵׁל. וַיַּפֵּג לָבוֹ • נִחְלַף לָבוֹ, וְהִלָּךְ מִלְּהָאֱמִין, לֹא הָיָה לָבוֹ פּוֹנֶה אֶל הַדְּבָרִים, לְשׁוֹן מִפִּיגִין טַעֲמָן בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה, וּכְמוֹ: (אִיכָה ג) "מֵאֵין הַפּוֹגוֹת", (יִרְמְיָה מוה) "וַיִּרְיָחוּ לֹא נִמְר", מִתִּרְגְּמִינוֹ: 'וַיִּרְיָחוּ' לֹא פָג. רַמְבַּ"ן

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מֵהַדּוֹרוֹת בְּלוּם, אֲבֵרְמוֹבִיץ

וְזֶה הָעֵינָן יָדוּעַ כִּבּוֹא הַשְׁמָחָה פִּתְאֵם, וְהַזְכָּר בְּסִפְרֵי הַרְפּוּאוֹת כִּי לֹא יִסְבְּלוּ זֶה הַזְקֵנִים וְחִלּוּשֵׁי הַחַיִּים, שִׁיתְעַלְפוּ רַבִּים מֵהֶם כִּבּוֹא לָהֶם שְׁמָחָה בְּפִתְעָה פִּתְאֵם, כִּי יִהְיֶה הַלֵּב נֶרְחָב וְנִפְתָּח פִּתְאֵם, וְהַחֵם הַתּוֹלָדִי יוֹצֵא וּמִתְפַּזֵּר בְּחִיצוֹנֵי הַגּוֹף וַיִּנָּפֵס הַלֵּב בְּהִתְקַרְרוֹ: וְהִנֵּה נָפֵל הַזֶּקֶן כְּמֵת. וְאָמַר כִּי לֹא הָאֱמִין לָהֶם, לְהַגִּיד שֶׁעָמַד זְמַן גְּדוֹל מִן הַיּוֹם וְהוּא שׁוֹכֵב דּוֹמֵם בְּעִבּוֹר שֶׁלֹּא הָאֱמִין לָהֶם, כִּי הִידוּעַ בְּעִלוֹף הַזֶּה שִׁיַּעֲצֵקוּ לוֹ וַיִּגְדְּלוּ אוֹתוֹ בְּשְׁמָחָה הַהִיא עַד שֶׁתִּקְבַּע בּוֹ בְּנִחַת רוּחַ, וְזֶה טַעַם וַיִּדְּבְרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶת הָעִגְלוֹת, כִּי הָיוּ צוֹעֲקִים בְּאָזְנוֹ דְּבָרֵי יוֹסֵף וּמִבִּיאִים לִפְנֵי הָעִגְלוֹת, אֲזַ שָׁכָה רוּחוֹ אֵלָיו וְהִזְרִה נִשְׁמָתוֹ וְחִיָּה, וְזֶהוּ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וַאֲנָקְלוּם תִּרְגָּם וַיִּשְׁרַת רוּחַ נְבוֹאָה, בְּעִבּוֹר שֶׁהִדְבֵּר אֲמַת הוֹסִיף זֶה, וַיִּדְרֹשׁ בֵּין בְּמֵלֶת רוּחַ. שֶׁלֹּא אָמַר "וַיְחִי יַעֲקֹב אֲבִיהֶם". וְעִשָּׂא מַעֲנֵן רוּחַ ה' אֱלֹהִים עָלָי (יִשְׁעִיָּה ס"א א'), וַעֲתָה ה' אֱלֹהִים שִׁלְחֵנִי וְרוּחוֹ (שָׁם מ"ח ט"ו), אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ (בְּמִדְבָּר כ"ז: (ח'))

מִצְרַיִם בִּימֵי הַבְּצָרוֹת יִפְתָּדוּ אוֹלֵי בְּדֶרֶךְ בְּלִכְתָּם יָבֹאוּ עֲלֵיהֶם לִסְטִים, וְכָל שֶׁכֵּן בְּשׁוֹכֵם עִם כָּל רְכוּשָׁם וְלֹא יִמְהַרוּ לְדַבֵּר, וְלָכֵן אָמַר לָהֶם שֶׁיָּלְכוּ בְּזִירוּת וַיִּמְהַרוּ לְבֹאוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בְּפִסּוֹק ט') מִהָרָו וְעָלוּ אֶל אָבִי, וְאֵל יִפְתָּדוּ כָּלֵל בְּדֶרֶךְ כִּי שָׁמוּ עֲלֵיהֶם, שֶׁהוּא הַמוֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וְחַי כָּל הָאֲרָצוֹת הָהֵם בְּיָדוֹ, וּמִמּוֹרָא יִירָאוּ הַכָּל וַיָּלְכוּ וַיָּבֹאוּ לְשִׁלוֹם: (כו) וַיַּפֵּג לָבוֹ • נִחְלַף לָבוֹ וְהִלָּךְ מִלְּהָאֱמִין, לֹא הָיָה לָבוֹ פּוֹנֶה אֶל הַדְּבָרִים, לְשׁוֹן מִפִּיגִין טַעֲמָן, לְשׁוֹן מִשְׁנָה (גִּמְרָא בִּיצָה י"ד), וְכְמוֹ מֵאֵין הַפּוֹגוֹת (אִיכָה ג' מ"ט), וַיִּרְיָחוּ לֹא נִמְר (יִרְמְיָה מ"ח י"א) מִתִּרְגְּמִינוֹ וַיִּרְיָחוּ לֹא פָג, לְשׁוֹן רִש"י: וַאֲיִנְנוּ נָכוֹן, כִּי לְשׁוֹן פּוֹנֶה שְׂבִיתָה וּבִטּוֹל, כְּמוֹ אֵל תִּתְּנִי פּוֹגַת לָךְ (אִיכָה ב') י"ח), וְכֵן עֵינֵי נִגְרָה וְלֹא תִדְמָה מֵאֵין הַפּוֹגוֹת (שָׁם ג' מ"ט), שֶׁנֶּגְרָה תְּמִיד מֵאֵין שְׂבִיתָה וְהִפְסֵק, וְכֵן מִפִּיגִין טַעֲמָן, שֶׁמִּפְתָּרִין אוֹתוֹ וּמִתְבַּטֵּל. וְכֵן עַל כֵּן תְּפוג תּוֹרָה (תְּבַקֵּק א' ד'), תְּבַטֵּל וְתִפְסֵק. וְגַם זֶה, וַיַּפֵּג לָבוֹ, שֶׁנֶּחְבֵּטֵל לָבוֹ וְסִקָּה נְשִׁיתָה, כִּי סִקָּה תְּנוּעַת הַלֵּב וְהִנֵּה כְּמֵת:

(כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת. כְּחֶשְׁבוֹן הַזֶּה, וּמֵהוּ הִחֲשָׁבוֹן עֲשֶׂה חֲמוּרִים וְגו', לְשׁוֹן רִש"י. וַאֲיִנְנוּ נָכוֹן שִׁירָמוֹ עַל הַחֶשְׁבוֹן. אֲבָל יִתְכַּן שִׁיאִמַר כְּזֹאת הַמִּנְחָה, וַיְהִי שֶׁעוֹרָו וּלְאָבִיו שָׁלַח זֹאת הַמִּנְחָה עֲשֶׂה חֲמוּרִים וְגו', וְהִסְפִּיף כְּאֵלוֹ יִתְרָה בַּךְ דֶּרֶךְ הַלְשׁוֹן לְדַבֵּר בּוֹ, כְּמוֹ וַתְּדַבֵּר אֵלָיו בְּדְבָרִים הָאֵלֶּה עֲשֶׂה לִּי עֲבָדְךָ (לְעִיל ל"ט י"ט): אוֹ יֹאמַר וּלְאָבִיו שָׁלַח צִידָה בְּצִידָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נָתַן לְאֶחָיו, וְלֹא לְהַשְׁוֹתוֹ, בַּךְ פֶּאֶשֶׁר נָתַן לָהֶם צִידָה לְדֶרֶךְ בְּלִכְתָּם, בֵּן שָׁלַח לְאָבִיו בָּר וּלְחֵם וּמִזֶּן לְדֶרֶךְ כִּבּוֹא. וְהוּא הַנִּכּוֹן. וְהַזְכָּר חֲמוּרִים וְאֶתְנֵת, כִּי הַמִּשָּׂא וְנוֹשָׂא הַמִּשָּׂא, הַכָּל שָׁלַח לוֹ. וְהַמְנִיחָה לְשִׁלַּח זְכָרִים וְנִקְבּוֹת פֶּאֶשֶׁר עֲשֶׂה אָבִיו (לְעִיל ל"ב ט"ז): (כד) אֵל תִּרְגְּזוּ בְּדֶרֶךְ. רָגַז לְשׁוֹן רִתָּה וְתִנּוּעָה, וַיֹּאמַר כִּבּוֹא מִן הַפֶּתַח עַל הָרֵב, לֵב רָגַז (דְּבָרִים כ"ח ס"ה), וְרָגַז וְחָלָה (שָׁם ב') כ"ה), וְתִחְסִי אֶרְגָּז (תְּבַקֵּק ג' ט"ז), וּמִימִיד בְּרָגָה וּבְדָאָה תִּשְׁתָּה (יִחְזָקֵאל י"ב י"ח). וְלָכֵן הַנִּכּוֹן בְּעֵינֵי בְּפִסּוֹק הַזֶּה שֶׁאָמַר לָהֶם יוֹסֵף אֵל תִּפְתָּדוּ בְּדֶרֶךְ: וְהָעֵינָן כִּי בְּעִבּוֹר נִשָּׂאֵם בָּר וּלְחֵם וּמִזֶּן וְטוֹב

כו ומלילו עמה ית כל פתגמי יוסף די מליל
עמהון וחזא ית עגלתא דשלח יוסף למטל
יתה ושרת רוח נבואה לנת יעקב אביוהו:

(כו) וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל־דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים
וַיֵּרָא אֶת־הַעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׁאת אֹתוֹ וַתְּחִי
רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

ה"י אֶת כָּל־דְּבָרֵי יוֹסֵף • סימן מסר להם, במה היה עוסק כשפרש ממנו, בפרשת 'עגלה ערופה', וזהו שנאמר:
"וַיֵּרָא אֶת הַעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף", ולא נאמר: 'אשר שלח פרעה'. ותחי רוח יעקב • שרתה עליו שכניה,
שפרשה ממנו. רמב"ן

♦ יום רביעי ב' טבת ♦

כח ואמר ישראל סגי לי חדוא עד פצן יוסף
ברי קים אזיל ואחזנה עד לא אמות:

(כח) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עֹד־יוֹסֵף בְּנִי חֵי אֲלֵכָה וְאַרְאֶנּוּ
בְּטָרִם אָמוֹת:

א ונטל ישראל וכל די לה ואמא לבאר
שבע ודבך דבחין לאלהה אביוהי יצחק:

ה"י רב עוד • רב לי עוד שמחה וחדנה, הואיל ועוד יוסף בני חי.
מו (א) וַיֵּסַע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע וַיִּזְבַּח
זִבְחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:

ה"י בְּאֶרֶץ שֶׁבַע • כמו לבאר שבע, ה"א בסוף תבה במקום למ"ד בתחלתה. לאלהי אביו יצחק • חזיב אדם
בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו, לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(מכ"ה ד' כ') תתן אמת ליעקב חסד לאברהם
אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם, והצדק
לפרש עתה:

והנה בזכות העקבות נראה אליו אלהי יצחק
אביו במראות הלילה במדת הדין רפה,
זהו שאמר אלהים במראות הלילה, והוא מה
שאמר אנכי האל אלהי אביך, כי הוא האל
בית אל אשר אמר לו בחרן אנכי האל בית
אל אשר משחת שם מצבה (לעיל ל"א י"ג),
והוא אלהי אביך, הוא השם והיא המדה,
והבטיחו שלא יבא במצרים כי יזכה בדינו
ויגאל אחר העניו, וזהו טעם ואנכי אעלה גם
עלה:

וכתב הרב בספר מורה הנבוכים (בפרק כז
בחלק הראשון) כי תרגום אנכי ארד
עמך מצרימה ואנכי אעלה גם עלה, אגא
אחות עמך ואגא אסיקנך. ונפלא הרב בזה
על דעת אנקלוס, ואמר כי אנקלוס שם כל
מאורו להרחיק הגשמות בכל ספור אשר
בתורה, וכל אשר ימצא מאלו השמות המורים
על מין ממיני התנועה, ישים ענין התנועה
לכבוד נבואה או לשמירה מהאל, ומתרגם ויירד
ה' (שמות י"ט כ') ואתגלי ה', ארדה נא
ואראה (לעיל י"ח כ"א) אתגלי פנן ואיחזי,
ואם בן למה תרגם כאן אגא אחיות:

ופירש הרב כי בעבור שאמר בתחלת הענין
ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה,
לא היה קשה לאנקלוס לספור המאמר באשר
נאמר במראות הלילה, כי הוא ספור אמירה

לפחד אביו יצחק שלא תהא מדת הדין מתוקה
כנגדו. ועשה זה בבאר שבע שהוא בית תפלה
לאבותיו, ומשם נטל רשות בלכתו לחרן.
ואמר הפתוח זכאים, להודיע שלא היו עולות
באבותיו, כי אברהם עולות הקריב. ורבתינו
אמר (זכאים קט"ז). לא הקריבו בני נח
שלמים, עולות הקריבו, ובנח כתוב מפדש
(לעיל ח' כ') ויעל עלת במזבח, אבל יעקב
מפני פחד ה' הקריב שלמים להשלים אליו
כל המדות, כמו שדרשו (תורת כהנים ויקרא
ט"ז א') שלמים שמשילין שלום בעולם. והנה
היתה תחלת פגותו במדת הגבורה שהיא
הקורבה אליו, וזהו הטעם שהזכירו בבראשית
רבה (צ"ד ה') שחזיב אדם בכבוד אביו יותר
מכבוד זקנו, והוא הטעם שאמר שם בלשון
אחר בתחלה שואלין בשלום הפלמיד ואחר
כך שואלין בכבוד הרב:

וראיתי במדרשו של רבי נחוניא בן הקנה
(ספר הבהיר קל"ה) בלשון הזה
וישבע יעקב בפחד אביו יצחק (לעיל ל"א
נ"ג), וכי יש אדם שנשבע כך באמונת פחד
אביו, אלא עדין לא נתן ליעקב כח ונשבע
בכח שנתן לאביו, שנאמר וישבע יעקב בפחד
אביו יצחק, ומאי ניהו הוא דכתיב ביה (מ"א
י"ח ל"ח) ותפל אש ה' ותאכל את העלה,
וכתיב (דברים ד' כ"ד) כי ה' אלהיך אש
אכלה הוא וגו'. עד כאן במדרש. ומדבריהם
נלמד שמהפני בן לא אמר ויזבח זכאים לה',
לפי שעתה כבר זכה יעקב בחלקו, שנאמר

(כז) וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל דְּבָרֵי יוֹסֵף. נראה
לי על דרך הפשט שלא הגד ליעקב כל
קמיו כי אחיו מכרו את יוסף, אבל חשב כי
היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו
ומכרו אותו אל מצרים, כי אחיו לא רצו
להגיד לו חטאתם, אף כי נראו לנפשם פן
יקצף ויקללם, כפאר עשה בראובן ושמעון
ולוי (להלן מ"ט ג'). ויוסף במוסרו הטוב
לא רצה להגיד לו:

ולכך נאמר ויצו אל יוסף לאמר אביך צנה
לפני מותו לאמר וגו', ואלו ידע יעקב
בענין הזה היה ראוי להם שיתלו פני אביהם
במותו לצוות את יוסף מפיו, כי ישא פניו
ולא ימרה את דברו, ולא היו בסגנה ולא
יצטרכו לבדות מלפם דברים:

(א) ויזבח זכאים לאלהי אביו יצחק. חזיב
אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו, לפיכך
תלה ביצחק ולא באברהם, לשון רש"י. ואינו
מספיק, שהראוי לומר לאלהי אבותיו בלי
שיחד אדם, כמו שאמר האלהים אשר התהלכו
אבותי לפניו אברהם ויצחק (להלן מ"ח ט"ו),
ובתפלתו אמר אלהי אבי אברהם ואלהי אבי
יצחק (לעיל ל"ב י'), או יאמר ויזבח זכאים
לה' כמו שאומר באברהם (לעיל י"ב ד') ויבן
מזבח לה'. ומה צריך לפרש בו יותר:

אבל הפסוק הזה יש בו סוד וגלו לנו אותו
שם בבראשית רבה (צ"ד ה'), כי כאשר
בא יעקב לדרת מצרים ראה כי הגלות יתחיל
בו ובזרעו, ופחד ממנו וזבח זכאים רבים

דה', ואין כאן יראת ופחד מן הגשמות, וכן וידבר העם באלהים ובמשה (במדבר כ"א ה') ואתרעם עמא על מימרא דה', וכן ביני וביניכם (לעיל ט' י"ב), בין אלהים ובין כל נפש חיה (שם ט"ז), בין מימרי ומימרא דה', וכיוצא בהן הרבה, וכן תרגם יצחק ה' (שם ל"א מ"ט) יסר מימרא דה', אלהים עד (שם ל"א נ') מימרא דה' סחיד, ואין לו בהן יראת הגשמות, וגם אין למימרא ענין בכאן, שיאמר בו שיצפה ויעיר, וכן השקפה לי באלהים (שם כ"א כ"ג) קים לי במימרא דה', ואין הנשבעים מזכירין אני נשבע במאמר אלהים, וכיוצא באלו רבים לאנקלוס, וסודם ידוע למשכילים:

וכן בלשון עמידה אמר הרב (במו"נ א' כ"ז) ששם יונתן בן עזיאל פננתו לפרש בו קיים, ולכך תרגם ועמדו רגליו (זכריה י"ד ד') ויתגלי בגבורתיה, וכן תרגם כל דבר עסק ותנועה גבורתא, והנה אנקלוס לא יתירא מלשון עמידה, ותרגם הנני עמד לפניך שם על הצור (שמות י"ז ו') הא אגא קאים קדמך תמן על טיגרא. ומה שאמר הרב (שם) כי אנקלוס ישים ענין התנועה גלוי השכינה והראות כבוד נבדא, הנה אנקלוס מן הפכוד יכרח מלתו בו פלשונות האלה, ויתרגם ויבא כבוד ה' אל כל העדה (במדבר ט"ז י"ט) ואתגלי יקרא דה', כמו שיאמר ואתגלי ה' (שמות י"ט כ'), ולא יתרגם ואתחזי יקרא דה', וכן תרגם בפלאכים (שם ג' ב') ואתגלי, ואם ידבר אנקלוס בפלאכים ובכבוד נבדא בעניני הגשמות כמו שאמר הרב (במו"נ א' כ"ז ו'), הנה ראוי שלא יתירא מן הראיה שיראה האדם ויתרגם בהם ואתחזי, כמו שפשה כי ראיתי אלהים פנים אל פנים (לעיל ל"ב ל"א) ארי חזיתי מלאכא דה', וחס ושלום שיהיה הדבר הנקרא שכינה או כבוד נבדא חוץ מהשם הנקבד ותכדף פאשר חשב הרב כאן, ובפרקים רבים מספור, והוא תרגם אם אין פניו ה' (שמות ל"ג ט"ו) אם לית שכינתך מהלכא בינא, ומשה לא יחפץ בלכת עמו כבוד נבדא חוץ מהשם הנקבד ותכדף, שדבר אמר לו הקדוש ברוך הוא הנה מלאכי ילך לפניך (שם ל"ב ל"ד) ולא היה מתרצה בכך, אבל היה מבקש שילך עמו האל בעצמו ובכבודו (שם ל"ג י"ד). וכן אחר ששמע השם בקולו ואמר לו, גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה (שם י"ז), אמר משה ילך נא אדני בקרבנו (שם ל"ד ט') תתן כען שכינתא דה' בינא, וכן תרגם לא תוכל לראת את פני (שם ל"ג כ') לא תכול למחזי אפי שכינתא ארי לא יחזינו אנשא. ואמר יונתן בן עזיאל (יחזקאל ג' י"ב) בריך יקרא דה' מאתר בית שכינתיה, ואם הפכוד הזה יראה בו הפתוב עצם הבורא ואמתו, ויהיה כמו הראני נא את כבודך (שמות ל"ג י"ח), שפרש

בספור מעשה, ולא יירא ממנו אנקלוס. וכן בפסוק וירא ישראל את ה' הגדלה (שמות י"ד ל"א) תרגם בו ויחזא ישראל ית גבורתא ידא רבתא, ונפל בו הגבורה מפני לשון אשר עשה, והשאר בו ידא רבתא ולא היה ירא ומתפחד מן ה' ולא יכנה אותה כלל, וכן נהג בתרגום כתובים באצבע אלהים (שם ל"א י"ח) באצבעא דה':

ומה שתרגו בו הרב (במו"נ א' ס"ה) כי ישים אנקלוס האצבע כלי נבדא אשר פתח הלוחות בחפץ הבורא, איננו אמת, כי הנה מימנו אש דת למו (דברים ל"ג ב') כתב ימיניה, ולא פחד מן הזמין הפתחת שתורה על גשמות, וכן מן האצבע, ועוד תרגם (שמות ט"ו י"ב) ארימת ימינך, ואמר (שם פסוק ו') ימינך ה' תכרת סנאה, ותרגם ידך החזקה (דברים ג' כ"ד) ית ידך תקיפא, ואמר (שם ד' ל"ד) בידא תקיפא ובאדנא מרמא, וכן ותאחז במשפט יד (שם ל"ב מ"א) ותתקיף בדינא יד, וכן תרגם (שם י"א י"ב) תדינא עיני ה' אלקיך בה מרישא דשתא:

והנה ביצחק כתוב בתחלת הענין ויחלם והנה סלם מצב ארצה וגו' (לעיל כ"ח י"ב), ופחד אנקלוס ממנו ותרגם וקא יקרא דה' מעמד עלוהי, ולא תרגם וקא ה', בעבור שהוא בחלום, ותרגם והנה אנכי עמך (שם ט"ו ו') וקא מימרי בסעודא, ולא אמר וקא אגא עמך, כמו שתרגם אגא איחות עמך, ואף על פי שהוא ספור דבר, שגאמר בחלום כמוהו בשנה. ותרגם ואנכי אהיה עם פיך (שמות ד' י"ב) ואגא ויהי עם פומך, ואמר בריאמר כי אהיה עמך וזה לך האות (שם ג' י"ב) ארי וקא מימרי עמך:

ועוד נזהר אנקלוס בחלומות ותרגם ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה (לעיל כ' ג'), ויבא אלהים אל לכן בחלום (לעיל ל"א כ"ד), ואמת מימר מן קדם ה', ואם תאמר שחשש שלא תהא הביאה קודמת לחלום ויחשב בה שהיה ממש, הנה בשלמה כתוב (מ"א ג' ה') בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה, ותרגם אותו יונתן אתגלי ה' לשלמה. ואם הדבר נאמר בחלום, יספור אותו פאשר נאמר בחלום ההוא, ואל יקשה עליהם אף על פי שהוא מאמר יורה על הגשמות, כי היותו בחלום יתרון להם שאינו ממש. גם בן הדבר שיאמר כי הוא נראה בחלום ראוי שיספור אותו פאשר הוא, כי מה שגאמר בו שהוא בחלום הלילה, למד שאינו ממש אבל הוא חלום שנתקמה לו ממנו בן. ואל תחשב שהיה זה ליונתן בן עזיאל מפני שלא יאמר בארמית לשון ראיה בחלומות, כי וארא בחלמי (לעיל מ"א כ"ב) מתרגם ויחזית, ובנבוכדנצר חזה חזית (דניאל ב' ל"א):

וכן תרגם אנקלוס לא עליו תלנתיכם כי על ה' (שמות ט"ז ח') אלקיך על מימרא

לא ספור מעשה שהיה, כי יש הפרש גדול בין מה שיאמר בחלום או במראה הלילה, ובין מה שיאמר במחזה ובמראה, ובין מה שיאמר בדבר מחלט, ויהי דבר ה' אלי לאמר, או ויאמר ה' אלי לאמר, אלו דבריו. וכן אמר (תרמכ"ם במו"נ א' מ"ז) שהרחיק אנקלוס השמיעה בכל מקום וישים פרושה הגעת הדבר שהוא לבוורא או קבול תפלה, ויתרגם שמיע קדם ה' (לעיל כ"ט ל"ג), וקבלא אקבל קבילתיה (שמות כ"ב כ"ב):

ואם בן הדבר בדברי הרב, למה יכרח אנקלוס מן התנועה, וירחיק השמיעה גם בן, מיראתו שתורה על גשמות, ולא יכרח מן האמירה והדבור ולא מן הקריאה בשום מקום בין בחלום בין במראה בין במאמר מחלט, כי בכלם יתרגם ואמר ה', ומליל ה', וקרא ה' למשה, והיא גם היא תורה על גשמות, והיה לו לתרגם ויתאמר מן קדם ה', או ואמר יקרא דה', או ויתרעי ה', כפי הראוי בענין כמו שפרש הרב בדבור ובאמירה (מו"נ א' ס"ד).

ולמה ירחיק בשמיעה ולא ירחיק הראיה, שתרגם אותה ויחזא ה' ואשר אמר הרב (שם מ"ז) כי יורה על ענין השגת שכל פאשר יורה על השגת העין, כל שכן שהוא זה בשמיעה, כי היא תאמר על ההשגה בשכל ובכח מן מקומות, כגון וישמע אבכם לקול שרי (לעיל ט"ז ב'), שמע קול תחנוני (תהלים כ"ח ב'), גם כי תרבו תפלה אינני שמע (ישעיה א' ט"ו), הנה שמע מזבח טוב (ש"א ט"ו כ"ב), והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך (דברים כ"ח א'), וכן לב שמע (מ"א ג' ט'), וכן רבם:

והנה אנקלוס לא היה לו לירא מן השמיעה שלא תורה רק על קבלת הדבר והרצון בו, ולא ברח מן הראיה בשום מקום, אבל תרגם אותה כפשוטה בכל מקום שהדבר משג בראיה בלבד, אבל פאשר איננו משג בלבד והוא צריך השגחה והתבוננות יתרגם כפי הראוי בו, פאשר אמר (לעיל כ"ט ל"ב) כי ראה ה' בעיני, ראה ראיתי את עני עמי (שמות ג' ד'), וירא אלהים את בני ישראל (שם כ' כ"ה), שאין הראיה בהם שיראה את גופם אבל שישגיח בעיניהם וידע אותם, וזה דרכו בכל התורה, לא כטעם שעלה בדעת הרב ונשתבש בידו והשגיח מקומות האחרים שתרגם אותם (לעיל ו' י"ב, כ"ט ל"א) ויחזא אליו ולא השלים אותו:

ובלשון העברה כנה אנקלוס, ותרגם ויעבר ה' על פניו (שמות ל"ד ו') ואעבר ה' שכינתיה על אפיה, שיהיה הדבר העובר נבדא לדעתו, ולא יזכיר לשון תנועה בבורא כפי מה שהזכיר הרב. ואם בן אף תרגם ה' אלקיך הוא עבר לפניך (דברים ל"א ג') ה' אלקיך הוא עבר קדמך, והנה זה מין תנועה

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיֵּקֶב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר בְּחֻזִּי דְלִילָא וַאֲמַר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הָאֲנָא:

יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

כ"י"א יַעֲקֹב יַעֲקֹב • לְשׁוֹן חֶבֶה. רמב"ן

גַּוְאֲמַר אָנָּא אֵל אֱלֹהָא דְאֲבוּךָ לֹא תִדְחַל מְלִמְיַחַת לְמַצְרִים אָרִי לְעַם סִגִּי אֲשׁוּנָף תִּמְן:

(ג) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֶל־תִּירָא מִרְדָּה מִצְרִימָה כִּי־לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימְךָ שֵׁם:

כ"י"א אֶל־תִּירָא מִרְדָּה מִצְרִימָה • לְפִי שְׁהִיָּה מִצָּר עַל שֶׁנִּזְקַק לְצֹאֵת לְחוּצָה לְאָרֶץ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 234)

שְׁהִיָּה מִצָּר עַל שֶׁנִּזְקַק לְצֹאֵת לְחוּצָה לְאָרֶץ (רש"י מו, ג) יֵשׁ לְשֹׂאֵל, מְדוּעַ הִצְטַעַר עַל יְצִיאָה זוֹ, וְהָרִי בְזִמְן הָאֲבוֹת לֹא הִיָּתָה אָרֶץ יִשְׂרָאֵל מְבֻדֶּלֶת עֲדוֹן בְּקִדְשָׁתָהּ מִשְׁאָר הָאֲרָצוֹת. וַיֵּשׁ לֹמַר, דְּהִנֵּה יַעֲקֹב יֵצֵא עִם שְׁבָעִים נַפְשׁ, שֶׁהֵם כְּבֹר הַתְּחִלָּת הַגְּדֻרָתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּעַם בְּפָנָי עֲצֻמוֹ. וְלִכְאוּרָה הַמָּקוֹם הָרְאוּי לָהֶם הוּא אָרֶץ כְּנָעַן, אָרֶץ מְגוּרֵי אֲבִיו, הָאָרֶץ שֶׁהִבְטַחָה לְשִׁלְשֵׁת הָאֲבוֹת. וְעַל זֶה נִשְׁנָה שְׂאֵדְרָבָה: "כִּי לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימְךָ שֵׁם", דְּוָקָא בְּחוּץ לְאָרֶץ.

ד אָנָּא אַחוּת עִמָּךְ לְמַצְרִים וַאֲנָא אֶסְקֶנָף אָף אֶסְקָא וַיֹּסֶף יִשְׁנֵי יְדוּהֵי עַל עֵינָיָךְ:

(ד) אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם־עֲלֶה וַיֹּסֶף יִשִּׁית יָדוֹ עַל־עֵינָיָךְ:

כ"י"א וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ • הַבְּטִיחוֹ לְהִיטֵת נִקְבָּר בְּאָרֶץ.

ה וְהָיָה יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׁלַח בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוֹהוֹן וַיָּת טַפְלָהוֹן וַיָּת נְשִׁיהוֹן בְּעַגְלָתָא דִּי שְׁלַח פְּרָעָה לְמִטְל יָתָה:

(ה) וַיִּקָּם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׁלַח בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בְּעַגְלֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פְּרָעָה לְשִׁלְשֵׁת אוֹתוֹ:

ו וַיִּדְבְּרוּ יָת גִּיתִיהוֹן וַיָּת קִנְיָנְהוֹן דִּי קִנּוּ בְּאֶרְצָא דְכְנַעַן וַאֲתוּ לְמַצְרִים יַעֲקֹב וְכָל בְּנוֹהֵי עִמָּה:

(ו) וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רִכְוֹשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאָרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרִימָה יַעֲקֹב וְכָל־זֶרְעוֹ אוֹתוֹ:

כ"י"א אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאָרֶץ כְּנַעַן • אֲכַל מַה שֶׁרָכַשׁ בְּפִדּוֹן אָרֶם נָתַן הַכֹּל לַעֲשׂוֹ בְּשִׁבְלִי חֶלְקוֹ בְּמַעֲרַת הַמַּכְכֶּלֶה. אָמַר: 'נִכְסֵי חוּצָה לְאָרֶץ אֵינֶן כְּדַאי לִי, וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר פְּרִיתִי לִי". הַעֲמִיד לוֹ צְבוּרִין שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף כְּמִין פְּרִי, וַאֲמַר לוֹ: 'טַל אֵת אֱלוֹי'.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

לא יקרא שמך עוד יַעֲקֹב כי אם יִשְׂרָאֵל הִיָּתָה שְׁמֶךָ, הִיָּתָה רְאוּי שִׁיִּקְרְאוּנוּ בְּשֵׁם הַנִּקְבָּד הַהוּא. וְכֵן הוּא נִזְכָּר בְּפִרְשָׁה הַזֹּאת שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, אֲכַל קְרָאוּ יַעֲקֹב לְרִמּוֹ כִּי עָתָה לֹא יִשׁוּר עִם אֱלֹהִים וְעַם אֲנָשִׁים וַיִּכָּל, אֲכַל הִיָּתָה בְּבִית עֲבָדִים עַד שִׁיַּעֲלֶנּוּ גַם עֲלָה, כִּי מַעֲתָה הַגְּלוּת הַתְּחִיל בּוֹ. וְזֶה טַעַם וְאֵלָה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה יַעֲקֹב וּבְנָיו (פְּסוּק ח'), כִּי בְּשֵׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְבֹאוּ שְׁמָה, כִּי יִפְרוּ הַבְּנִים וַיִּרְבוּ וַיִּגְדַּל שְׁמָם וּכְבוֹדָם, אֲכַל יַעֲקֹב הוּא עָתָה בְּרֻחֹתוֹ שֵׁם:

וְהַזְכִּיר הַכָּתוּב עַר וְאוֹנוֹן עִם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה, לְסוּד הַיְדוּעַ מִדְּבָרָנוּ שֶׁפָּתְכֵנוּ כְּכֹ (לְעִיל ל"ח ח'). וְהַמְשָׁכִיל יָבִין זֶה. וְטַעַם כֹּל הַפְּסוּק, וְכֵן הַזְכִּירִים בְּפְסוּקִים (בְּמִדְבָּר כ"ו י"ט"כ) בְּנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנוֹן וַיָּקַם עַר וְאוֹנוֹן בְּאָרֶץ כְּנַעַן, וַיְהִי בְנֵי יְהוּדָה

קְהִלָּה (דְּבָרִים ה' ד', י"ט). וְהַמְשָׁכִיל יָבִין: אֲכַל מַה שֶׁאָמַר כָּאן אָנָּא אֵיחֻת עִמָּךְ, רָצָה לְרַמּוֹ בּוֹ מַה שֶׁאָמַרְוּ (מְכִילָתָא שִׁירָה ג') גָּלוּ לְמַצְרִים שְׁכִינָה עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרִימָה, גָּלוּ לְעִילֵם שְׁכִינָה עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה מ"ט ל"ח) וְשִׁמְתִי כִסְאִי בְּעִילָם, וְהִנֵּה הָאֲמִירָה וְהַיְרִידָה שְׁוִים, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לְמַעְלָה, וְלֹא הִיָּתָה כּוֹל לְתַרְגֵּם אֵלָּא כֵּן בְּשׁוֹם פָּנִים כְּאֶשֶׁר רְמַזְתִּי (רִישׁ פְּסָקָא ז'). אֲכַל שֵׁם בְּיַעֲקֹב לֹא יִתְכַּן לְתַרְגֵּם וְהָאֲנָא עִמָּךְ, בְּעִבּוּר כִּי שֵׁם כְּתוּב וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו (לְעִיל כ"ח י"ג). וְהַמְשָׁכִיל יָבִין. וּמִפְּנֵי שֶׁמִּצָּא אֲנָקְלוֹס שֶׁאֵינוֹ כְּפִשְׁטוֹ מִמֶּשֶׁ, בִּרְחַם מִמֶּנּוּ וַעֲשָׂאוֹ עֲנִין עֲזָר בְּלִבָּד וְאָמַר מִימָרִי בְּסַעֲדָךְ. וְלֹא אָמַר מִימָרִי עִמָּךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּמִשָּׁה (שְׁמוֹת ג' י"ב). וְהָאֵל יִרְאֵנוּ מִתּוֹרָתוֹ נִפְלְאוֹת: (ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב. אַחֵר שֶׁאָמַר לוֹ הַשֵּׁם

בוֹ הָרַב כֵּן (מו"נ א' נ"ג, ס"ג), הִנֵּה הַזְכִּיר בּוֹ אַחֵר וּבִית שְׁכִינָתוֹ. וְאֵם יֹאמַר שֶׁהוּא כְּבוֹד נִבְרָא בְּרַעְיוֹ שֶׁל הָרַב בְּפִסּוּק וּכְבוֹד ה' מְלֹא אֵת הַמְשָׁכֵן (שְׁמוֹת מ' ל"ה) וְוֹלָתוֹ, אִיף יִקְבְּעוּ בּוֹ בְּרוּךְ, וְהַמְכָּרָה וְהַמְתַּפַּלֵּל לְכְבוֹד נִבְרָא כְּעוֹבֵד אֱלִילִים, וּבְדִבְרֵי רְבוּתֵינוּ דְּבָרִים רַבִּים יוֹרוּ עַל שֵׁם הַשְּׁכִינָה שֶׁהוּא הָאֵל יִתְבָּרָךְ. אֲכַל הַעֲנִינִים הָאֵלָה לְאֲנָקְלוֹס וַיִּוָּתֵן כֵּן עֲדִיאֵל דְּבָרִים יְדוּעִים בְּקִלְכָּה וְסוּדָם לִיְדוּעִים חֵן. וּבְמַעֲמַד הָרַם סִינִי יִתְרַגֵּם אֲנָקְלוֹס כֹּל מַלְת אֱלֹהִים הַנִּזְכָּר בְּפִרְשָׁה יִקְרָא אוֹ מִימָרָא דְה', וְכֹאשֶׁר תּוֹכֵרִי הַפְּרָשָׁה הַשֵּׁם הַמִּקְיָד לֹא יֹאמַר כֵּן, וְהַכֹּל בְּהַשְׁגָּחָה וּבְהַכְרָה מִמֶּנּוּ, וְעוֹד אֲזַכִּיר זֶה בְּעֻנֵּת הַשֵּׁם יִתְבָּרָךְ (שְׁמוֹת כ' י"ט). וְכֵּה שֶׁתַּרְגֵּם אֲנָקְלוֹס וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים אֵת כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלָה (שֵׁם כ' א') וּמִלִּיל ה', טַעַמוֹ בְּזֶה מִשּׁוֹם שֶׁנֶּאֱמַר פָּנִים בְּפָנִים דְּבָר ה' אֵל כֹּל

(ז) בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אֵתָּו בְּנֹתָיו וּבְנֹת בָּנָיו וְכָל־זֶרְעוֹ הֵבִיא אֹתָו מִצְרִימָה:

כח"י – ובנות בניו • סרח בת אשר ויוכבד בת לוי • רמב"ן

♦ יום חמישי ג' טבת ♦

(ח) וְאַלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה יַעֲקֹב וּבָנָיו כָּכָר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:

כח"י – הבאים מצרימה • על שם השעה קורא להם הפתוב: "באים", ואין לתמה על אשר לא כתב אשר באו.

(ט) וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלֹא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי:

(י) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאַהֲד וַיְכִין וַחֲזָר וַיִּשָּׂאוּ בְנֵי־הַכְּנַעֲנִית:

כח"י – בן־הכנענית • בן דינה, שנבעלה לכנעני. כשהרגו את שכם, לא היתה דינה רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה (כ"ה).

– נקודות משיחות קודש – (לקוטי שיחות ה עמ' 228)

בן דינה, שנבעלה לכנעני (רש"י מו, י) הינו לפי רבי יהודה, הסבור שתאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום (רש"י וישב לו, לה). אך לפי רבי נחמיה (שם), שאומר שהשבטים התחתנו עם נשים כנעניות, הרי זה הפך הפשט לומר שבכל אלה שהיו בני כנעניות ממש לא הזכיר הכתוב פרט זה, ודקא שאול, שהיה בן בתו של יעקב, מכנהו הכתוב "בן הכנענית" מפני שאמו נאנסה על ידי כנעני.

(יא) וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשֹׁן קָהָת וּמֵרָרִי:

(יב) וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וּפְרִץ וְזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בָּאֲרִץ כְּנַעַן וַיְהִיו בְּנֵי־פְרִץ חֶצְרֹן וְחִמּוּל:

(יג) וּבְנֵי יִשְׁשָׁכָר תּוֹלַע וּפּוּהָ וַיֹּזֵב וַיִּשְׁמֶרֶן:

(יד) וּבְנֵי זְבֻלֹן סֹרֵד וְאַלּוֹן וַיַּחֲלָאֵל:

(טו) אֵלֶּה בְנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפָנֶי אָרֶם וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ כְּנַעֲנִית וְשִׁלָּה:

כח"י – אלה בני לאה וגו' ואת דינה בתו • הזכרים תלה בלאה והנקבה תלה ביעקב, ללמד: 'אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש מזריע תחלה יולדת נקבה'. 'שלישים ושלש' • ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל"ב? אלא זו יוכבד, שגולדה בין החומות בכניסתן לעיר, שנאמר: "אשר ילדה אותה ללוי במצרים", לידתה במצרים, ואין הורתה במצרים • רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

למשפחותם. ובדברי הימים (א' ב' ג' ד') מנאם במספר, אמר בני יהודה ער ואונן ושלשה נולד לו מבת שוע הכנענית, וממר פלתו ילדה לו את פרץ ואת זרח כל בני יהודה חמשה:

(ז) ובנות בניו. שרח בת אשר ויוכבד בת לוי, לשון רש"י. ומה ירבה בבנותיו. אבל דרך הכתוב כשידבר ביחוס הרבים יאמר ביחיד לשון רבים, ובני דן חשים (להלן פסוק כ"ג), ובני פלוא אליאב (במקד כ"ו ח'),

וכן בנותיו, דינה, ובנות בניו, סרח בת אשר. אבל יוכבד לא יזכרנה הכתוב כמו שאמר כל נפש ששים ונש, אבל ירמו אליה כדעת רבותינו (ב"ב כ"ג א):

(טו) שלישים ושלש. ובפרטן אי אתה מוצא

(מז) וּבְנֵי גֵד צִפְיוֹן וַחֲגִי שׁוּנִי וְאַצְבֵּן עָרֵי וְאַרְדֵּי וְאַרְאֵלִי:

טו ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבון ערי וארדי ואראלי:

(יז) וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וַיִּשְׁוֶה וַיִּשְׁוֶה וּבְרִיעָה וְשָׁרָה אַחֲתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמִלְכִּיאֵל:

יז ובני אשר ימנה וישוה וישוה ובריעה ושרה אחתם ובני בריעה חבר ומלכיאל:

(יח) אֵלֶּה בְנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבֵן לְלֵאָה בְּתוּ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לַיעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ: רמב"ן

יח אלה בני זלפה אשר נתן לבן ללאה בתו ותלד את אלה ליעקב שש עשרה נפש: רמב"ן

יט בְּנֵי רַחֵל אִשְׁתׁ יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימֵן:

(יט) בְּנֵי רַחֵל אִשְׁתׁ יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימֵן:

כז"י בְּנֵי רַחֵל אִשְׁתׁ יַעֲקֹב • וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר בֶּהֶן "אִשְׁת", אֲלֹא שֶׁהִיְתָה עֶקְרוֹ שֶׁל בֵּית.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עליו שני חלקים בימיו, והאנשים בכל דור אין הזקנה בהם עד עבור עליהם שלשת חלקי ימותם, כאשר יחשבו הרופאים הזלדות והפירות והאישיות והזקנה. ובדורות האלה אשר הימים בהם קשבים שנה לא יחשבו לו הרופאים זמן עד אחר ששים:

ועוד כי אברהם הוליד בניו רבים אחרי ארבעים שנה מלכת יצחק, ויהיה הפלא בפלי כפלים. ואם נאמר שהחזירו האל לימי בחורותיו יקשה עליו, כי לא הזכיר הכתוב הפלא הגדול הזה, והוא נס גלוי ומפורסם בהפך מן השבוע:

ומן הידוע כי האנשים בדור הזה, מהם שיולידו בזקנתם עד מלאת שבעים שנה או שמונים שנה ויותר, כפי התקומם בהם הלחות לפי טבעם. וגם הנשים אין להם זמן, וכל עוד היות להן הארח תלונה, רק התימה באברהם ושרה כאשר פרשתי שם, מפני שלא הולידו בנעוריהם ועתה הולידו זה מזה. ועוד בשרה היה פלא כי חדל ממנה ארח פנשים ואחרי כן לא תלונה:

והנה אם יהיו ימי יוכבד ימי אביה, ותתקיים בה הלחות עד קרוב לזקנתה כמשפט הנשים, איננו פלא אם תוליד בזמן אשר נתנו לה רבותינו, מפני שרצה האלהים לגאל את ישראל על ידי האחים האלה ולא הגיע הקץ, אחר לדתם ימים רבים עד כי זקנה אדם. ולא פלא מה דבר:

(יח"ט) אֵלֶּה בְנֵי זִלְפָּה וּגו'. בְּנֵי רַחֵל אִשְׁתׁ יַעֲקֹב וּגו'. דרך הכתוב למנות בני הגבירות יחד בתחלה, כמו שאמר בסדר וישלח יעקב (לעיל ל"ה כ"ג-כ"ה) ובסדר ואלה שמות בני ישראל (שמות א' ב"ד), או למנותם בתולדותם הבכור בכורתו והצעיר כצעירתו כאשר עשה בכרבתם בסדר ויחי יעקב, אבל בכאן מפני שפלא למנות מספרם כי בשבועים נפש ירדו מצרימה, הקדים הקרבה בנפשות, ולקד הזכיר רחל בתוך הלחינות והצדף להזכירה בבכור, ואמר אשת יעקב, כאשר הזכירתי למעלה (ל"א ל"ד, מ"ד כ"ז):

יזכירם הכתוב, והנעשים מאליהן לעזר צדיק או להקדית רשע לא יזכירו בתורה או בנביאים, וזהו זקב רותם ויצק בפי החכם הזה ממה שהשיב על רבותינו בענין פנחס (במדבר כ"ה י"ב) וזולתו במקומות הרבה: ולמה יזכירם הכתוב, כל יסודות התורה בנפים נסתרים הם. ועם התורה אין בכל ענינו רק נסים לא טבע ומנהג, שהרי יעודי התורה כלם אותות ומופתים, כי לא יכרת וימות בשבוע, הבא על אחת מן העצירות או האוכל חלב, ולא יהיו השמים ככרזל בטבעם מפני זרעו בשנה השביעית, וכן כל יעודי התורה בשוכות הן וכל הצלחת הצדיקים בצדקתם, וכל תפלות דוד מלכנו וכל תפלות נסים ונפלאות, אלא שאין בהם שנוי מפורסם בטבעו של עולם כאשר הזכירתי זה כבר (לעיל י"ז א'), ועוד אפרשנו בעזרת השם (שמות ו' ב', ויקרא כ"ו י"א):

והנה אמן לך עד נאמן על מה שאמרתי. ידענו, כי מעת בוא ישראל לארץ עד לדת אדוננו דוד היה כשלש מאות ושבעים שנה. והימים יתחלקו לארבעה דורות, שלמון ובעז ועובד וישי, ויגיע לכל אחד מהם צ"ג שנה, והנה כלם זקנים קרוב לאברהם, והיו מולידים כל אחד בשנת מותו שלא כדרך כל הארץ, כי אין חסיים בזמנם מאה שנה. ואם הוליד אחד מהם בבחורותו פמנהג, יהיו האחרים זקנים מאד יותר מאברהם, ויהי בהם הפלא גדול יותר מאד, כי ימי האדם בדור אברהם ארבים, ובשנות דוד חזרו למחציתם. ואולי חיו יותר, כי אפשר שהיו לשלמון ימים רבים בבואם לארץ, ולכן נתנו אנשי השקלה והם חכמי אמת לעובד ימים רבים, והוא נס נסתר נעשה לאבי המלוכה בן הצדקת הבאה לחסות תחת כנפי השכינה. וכן יזכירו באמו ארץ ימים רבים:

וכבר פרשתי כי הפלא באברהם איננו כאשר יחשב החכם הנזכר וזולתו מבעלי המקרא, כי אברהם הוליד את יצחק טרם מותו שבעים ותשע שנה, והנה לא עברו

אלא שלשים ושתים, אלא זו יוכבד שנולדה בכניסתו לעיר, שנאמר (במדבר כ"ו נ"ט) אשר ילדה אתה ללוי במצרים, לידתה במצרים ואין הורתה במצרים, זו היא ששת רבותינו (סוטה י"ב):

ורבי אברהם השיב ואמר כי זה תימה, אם כן למה לא הזכיר הכתוב הפלא שנעשה עמה שהולידה משה והיא בת מאה ושלשים שנה, ולמה הזכיר דבר שרה שהיתה בת תשעים. ולא די לנו זה הצער עד שעשו הפיטנים פיוטים ביום שמחת תורה יוכבד אמי אחרי התנחמתי, והנה היא בת מאתים וחמשים שנה. וכי אחיה השילוני חנה כך וכך שנים, דרך הגדה, או דברי יחיד, אלו דבריו:

והנה פן יהיה חכם בעיניו בסתירת דברי רבותינו, אני צריך לענות אליו. ואומר, כי על כל פנים יהיה בדבר יוכבד פלא גדול מן הנסים הנסתרים שהם יסוד התורה, כי היא בת לוי עצמו, לא מתייחסת אליו, כמו שכתוב (במדבר כ"ו נ"ט) אשר ילדה אתה ללוי במצרים. ועוד כתוב (שמות ו' כ') את יוכבד דתו. והנה אם נאמר כי הוליד אותה בבחורותו כאשר הוליד כל בניו, והיתה לידתה אחר רדתו למצרים מעט, הנה היא בלדת משה זקנה מאד פמנן שאמרו רבותינו או קרוב לו:

ואם יאמר שנולדה לו אחר שבתו במצרים ימים רבים, והנה נחשב שהוליד אותה אחר רדתו למצרים חמשים ושבע שנה, והוא יהיה בן מאה שנה, כי בדתו היה בן מ"ג שנים, והנה יהיו בנה שני פלאים, שיהיה הוא זקן באברהם אשר הזכיר הכתוב (לעיל י"ז י"ז) הלבן מאה שנה יולד, ונתיב (לעיל י"ח י"ב) ואדני זקן, ותהיה היא זקנה בלדת משה בת ע"ג, ואם נאמר עוד לידתה לסוף ימי לוי, הנה יהיה פלא גדול משל אברהם: אבל אמר לך דבר שהוא אמת וברור בתורה, כי הנסים הנעשים על ידי נביא שיתנבא בן מתחלה או מלאך נגלה במלאכות השם

כ ואת־לִידוֹ יוֹסֵף בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּילִידַת
לֵה אֶסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע רְבֵא דְאִוֵן יֵת
מְנַשָּׁה וְיֵת אֶפְרַיִם :

כא וּבְנֵי בְנֵימִן בָּלַע וּבְכָר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן
אֲחִי וְרֹאשׁ מְפִים וְחָפִים וְאַרְדִּי :

כב אֵלֶּה בְנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יָלְדָה לְיוֹסֵף לְיַעֲקֹב כֹּל
נַפְשָׁא אַרְבַּעָה עָשָׂר :

כג וּבְנֵי דִן חֲשִׁים :

כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגוֹנִי וַיִּצֵּר וְשִׁלֹם :

כה אֵלֶּה בְנֵי בְלָהָה דִּיהִב לָכֵן לְרָחֵל בְּרִתָּהּ
וּלְיִלְדֵּיתָּהּ יֵת אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כֹּל נַפְשָׁא שִׁבְעָא :

כו כֹּל נַפְשָׁא דְעָלָא לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נַפְשֵׁי
יִרְפָּה בַר מְנַשֵּׁי בְנֵי יַעֲקֹב כֹּל נַפְשָׁתָא שְׁתֵּין
וְשִׁית :

רש"י ◀ כֹּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב • שִׁינְאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לְבָא לְמִצְרַיִם, וְאֵין הַבָּאָה זֶה לְשׁוֹן עֶבֶר אֱלָא לְשׁוֹן הַנֶּה, כְּמוֹ : (אסתר ב) "כְּעֶרֶב הָיָא בָּאָה", וְכֵמו "וְהָיָה רָחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן", לְפִיכָךְ טַעְמוֹ לְמַטָּה בְּאִל"ף, לְפִי שְׂכָשְׁיָאוֹ לְבָא מֵאֶרֶץ כְּנָעַן, לֹא הָיוּ אֵלֶּה שְׂשִׁים וְשֵׁשׁ. וְהַשְׁנִי : "כֹּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה שְׂבָעִים", הוּא לְשׁוֹן עֶבֶר, לְפִיכָךְ טַעְמוֹ לְמַעַלָּה בְּפִי"ת, לְפִי שְׂמַשְׁבָּאוֹ שֵׁשׁ הָיוּ שְׂבָעִים, שְׂמַשְׁבָּאוֹ שֵׁשׁ יוֹסֵף וְשְׁנֵי בְנָיו וְנִתְוַסְּפָה לָהֶם יוֹכֶכֶד בֵּין הַחֲמוּטוֹת. (וַעֲזִין בְּבִאּוֹר לְמַרְגּוּם יוֹנָתָן, וּמִשָּׁם חֲמִצָּא לְרוּת צִמְאוֹנָךְ בְּרַש"י). וְלְדַבְּרֵי הָאוּמֵר : 'תְּאוֹמוֹת נולְדוּ עִם הַשְּׂבָטִים', צְרִיכִים אָנוּ לומר שְׂמַתוֹ לְפָנֵי יִרְדֵּתָן לְמִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ לֹא נִמְנוּ כָּאֵן. מִצְּאֵיתָ בּוֹיִקְרָא רְבֵה : עָשׂוּ שֵׁשׁ נַפְשׁוֹת הָיוּ לוֹ, וְהַכְּתוּב קוֹרָא אוֹתָן : "נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ", לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לְאַלֹהוֹת הָרְבָה. יַעֲקֹב, שְׂבָעִים הָיוּ לוֹ, וְהַכְּתוּב קוֹרָא אוֹתָן : "נַפְשֵׁי", לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לְאֵל אֶחָד. רמב"ן

כז וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יָלְדָהּ לוֹ בְּמִצְרַיִם נַפְשֵׁי שְׁנַיִם כֹּל־הַנֶּפֶשׁ
לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה שְׂבָעִים :

כז וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יָלְדָהּ לוֹ בְּמִצְרַיִם נַפְשֵׁי שְׁנַיִם כֹּל־הַנֶּפֶשׁ
לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה שְׂבָעִים :

◀ יום שישי ד' טבת •

כח וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה
וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גִּשְׁן :

כח וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה
וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גִּשְׁן :

רש"י ◀ לְהוֹרֹת לְפָנָיו • כְּתַרְגוּמוֹ, לְפָנוֹת לוֹ מְקוֹם וְלְהוֹרֹת הָאֵיף יִתְיַשֵּׁב בָּהּ. לְפָנָיו • קִדְּם שְׂגִיעַ לְשֵׁם. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה : "לְהוֹרֹת לְפָנָיו", לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תְּלִמּוּד, שְׂמַשְׁם תַּצָּא הוֹרָאָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַזְכִּירָן בַּעַת לְדַתָּן עִם הַשְּׂבָטִים. וְעוֹד, כִּי לֹא הִזְכִּיר הֵנָּה בֶּן אֲשֶׁר יוֹלִידוֹ וְיִתְרֵבּוּ בְּמִצְרַיִם, לְהוֹדִיעַ הֵנָּס הַגָּדוֹל הַנַּעֲשֶׂה בְּרַבּוּי הָעֲצוּם אֲשֶׁר רַבּוּ בְּמִצְרַיִם, וְהֵם בָּזָה שְׂבָעִים נַפְשֵׁי, וְנִשְׁתָּהִם לֹא יִמְנוּ כִּי הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ הוּא אֶחָד :

נָשִׁי בְנֵי, וְהַכְּתוּב אָמַר עָלֵיהֶן, מִלְכָּד נָשִׁי בְנֵי יַעֲקֹב. וְרַבִּי יְהוּדָה מִזָּה הַכְּתוּב אָמַר כֵּן, כִּי מִה טַעַם לֹא־מִלְכָּד נָשִׁי בְנֵי יַעֲקֹב הַכְּנַעֲנִיּוֹת, אֲחֵרֵי שְׂאֵמֵר יוֹצְאֵי יִרְכּוּ, בֶּן עֶבְרִי נָשִׁי בְנֵי גַם הֵן מִיּוֹצְאֵי יִרְכּוּ יֹאמַר כֵּן, אֲבָל לֹא פָּסַס אוֹתָן בְּכָאֵן בְּאֲשֶׁר לֹא

כז כְּתֹב רַבּוּי שְׁלֵמָה, וְלְדַבְּרֵי הָאוּמֵר תְּאוֹמוֹת נולְדוּ עִם הַשְּׂבָטִים, צְרִיכִים אָנוּ לומר שְׂמַתוֹ קִדְּם יִרְדֵּתָם לְמִצְרַיִם שֶׁהָיוּ לֹא נִמְנוּ כָּאֵן. וְאֵין צְרִיף לָזֶה, שֶׁהָיוּ אֲמָרוּ (ב"ר פ"ד כ"א) רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר לְאַחֲיוֹתֵיהֶם נִשְׂאוּ הַשְּׂבָטִים, וְהֵנָּה הָיָה אֵלֶּה הַתְּאוֹמוֹת

(כט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף מְרַבְּבָתוֹ וַיַּעַל לְקִרְאֹת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו
גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל-צוּאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל-צוּאָרָיו עוֹד:

כט"א וַיֹּאמֶר יוֹסֵף מְרַבְּבָתוֹ • הוא בעצמו אסר את הסוסים למרפכה להזדרז לכבוד אביו. וַיֵּרָא אֵלָיו • יוסף נראה אל אביו. וַיִּבְכֶּה עַל-צוּאָרָיו עוֹד • לשון הרבות בכיה, וכן: (איוב לד) "כי לא על איש ישים עוד", לשון רבוי הוא: אינו שם עליו עלות נוספות על חטאיו, אף כאן: הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל, אכל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע. רמב"ן

(ל) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף אֲמוֹתָה הַפֶּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתֶי
אֶת-פָּנֶיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי:

כט"ב אֲמוֹתָה הַפֶּעַם • פשוטו בתרגומו, ומדרשו: סבור הייתי למות שתי מיתות: בעולם הזה ולעולם הבא, שנסתלקה ממני שכניה, והייתי אומר שיתבעני הקדוש ברוך הוא מיתתך. עכשו, שעודך חי, לא אמות אלא פעם אחת.

(לא) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֲחָיו וְאֶל-בֵּית אָבִיו אֵעֵלָה וְאֶגִּידָה
לְפָרְעָה וְאֹמְרָה אֵלָיו אֲחִי וּבֵית-אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן
בָּאוּ אֵלָי:

כט"ג וַאֲמָרָה אֵלָיו אֲחִי וגו' • ועוד אומר לו: "והאנשים רועי צאן וגו'".

(לב) וְהָאֲנָשִׁים רָעִי צֹאן כִּי-אֲנָשִׁי מִקְנֵה הָיוּ וְצֹאנָם וּבָקָרָם
וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ: רמב"ן

(לג) וְהָיָה כִּי-יִקְרָא לָכֶם פֶּרְעָה וְאֹמַר מַה-מַּעֲשֵׂיכֶם:

(לד) וְאֹמַרְתֶּם אֲנָשִׁי מִקְנֵה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד-עַתָּה
גַּם-אֲנַחְנוּ גַּם-אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תַּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן כִּי-תוֹעֵבֶת
מַצְרַיִם כָּל-רָעָה צֹאן:

כט"ד בַּעֲבוּר תַּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן • והיא צריכה לכם, שהיא ארץ מרעה, וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאים במלאכה אחרת, ירחיקכם מעלי וישיבכם שם. כִּי-תוֹעֵבֶת מַצְרַיִם וגו' • לפי שהם להם אלהות.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

והאכל, או הבן הבכור המולך. ואל תחוש בעבור אמרו ויאמר ישראל, כי ממנו ידבר ויחזור ויפיר שמו, וכן (לעיל מ"א מ"ח-ג) ויקבץ את כל אכל שבע שנים וגו' וילוסף ללד שני בנים. וכן במקומות רבים תמיד בתורה ובמקרא:

(לב) וְהָאֲנָשִׁים רָעִי צֹאן כִּי אֲנָשִׁי מִקְנֵה הָיוּ. אמר להם שהם רועים, אכל לא שירעו בהמות של אחרים, כי גם בשל עצמם יש להם עבדים ובני בית ירעו אותם, אלא שעשורם במקנה. וזה טעם כי אנשי מקנה היו, והנה להם עשר ועבדה רבה מאד במקנה וב אשור להם, כי לא רצה להזכיר רק לכבוד:

ל"ד כ"ג), ששנים עליו כפי חטאיו ולא יותר:

והנכון בעיני כי כבר היו יעני ישראל עבדים קצת מזקן, וכשבא יוסף במרפכת המשנה ועל פניו המצנפת כדרך מלכי מצרים, לא היה נכר לאביו וגם אחיו לא הפירוהו, לפיכך הזכיר הכתוב כי כאשר נתראה אל אביו שהביט בו והכירו נפל אביו על צוארו ובכה עליו עוד, כאשר יבכה עליו תמיד עד היום הנה כשלא ראהו. ואחר כך אמר אמונת הפעם אחרי ראותי את פניך:

ודבר ידוע הוא מי דמעתו מצויה, אם האב הזקן המוצא את בנו מי לאחר המאוש

(כט-ל) וַיֵּרָא אֵלָיו. יוסף נראה אל אביו. וַיִּבְכֶּה עַל צוּאָרָיו עוֹד, לשון הרבות בכיה, אכל יעקב לא נפל על צואר יוסף בנו ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא קריאת שמע, לשון רש"י. ולא ידעתי טעם בנדא אליו, כי בידוע שנתראו כאשר נפל על צוארו. ועוד, כי איננו דרך כבוד שיפל יוסף על צוארי אביו אכל שישתחוה לו או שינשק ידיו, ככתוב (להלן מ"ח י"ב) ויוצא יוסף אתם מעם ברקיע וישתחו לאפיו, והשעה הזו ראויה יותר להשתחוה לו. וכן כל עוד בכתוב חוספת על עקר הוא, איננו כמו הרבה, לא על איש ישים עוד (איוב

א וַיֹּאמֶר יוֹסֵף וַחַיִּי לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אָבָא וְאֶחִי
וְעֵנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דֵּי לְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא
דְּכַנְעָן וְהָא אֲנִי בְּאַרְעָא דְגֶשֶׁן:

ב וּמִקְצֵה אַחֲיוֹ לָקַח חֲמִשָּׁה אַנְשִׁים וַיִּצְגֻם לִפְנֵי פֶרְעָה:
וַאֲקִימְנוּן קָדָם פֶּרְעָה:

כ"ט ~ וּמִקְצֵה אַחֲיוֹ • מן הפחותים שבהם לגבורה, שאין נראים גבורים, שאם יראה אותם גבורים, יעשה אותם אנשי מלחמתו, ואלה הם: ראובן, שמעון, לוי, יששכר ובנימין. אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם. אבל שמות הגבורים כפל: "וזאת ליהודה ויאמר, שמע ה' קול יהודה", "ולגד אמר ברוך מרחיב גד", "ולנפתלי אמר נפתלי", "ולדן אמר דן", וכן לזבולן וכן לאשר, זה לשון בראשית רבה, שהיא אגדת ארץ ישראל. אבל בגמרא בבלי שָׁלְנוּ (ב"ב צב) מצינו שאותם שפפל משה שמותם הם החלשים, ואותן הביא לפני פרעה. ויהודה שהכפל שמו, לא הכפל משום חלשות, אלא טעם יש בדרך, כדאיתא בבבא קמא. ובברייתא דספרי שנינו בה ב"וזאת הברכה" כמו בגמרא שָׁלְנוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 396)

זהו לשון בראשית רבה, שהיא אגדת ארץ ישראל, אבל בגמרא בבלי שָׁלְנוּ (רש"י מז, ב) סגנון הלמוד בארץ ישראל הוא קצר ותמציתי, כנראה מסגנון תלמוד ירושלמי. לכן מפרש אגדת ארץ ישראל שנכפלו שמות הגבורים, כי לפי זה נמצא שהכפלת השמות אינו אריכות בלשון הברכה, אלא ענין בפני עצמו - להיותם גבורים ומפרסמים הכפלו שמותם. ואלו הגמרא הבבלי, שסגנונה ארך יותר, מפרש ששמות החלשים נכפלו, היינו שמושה האריך בלשון הברכה כדי לחזק ולהגביר שבטים אלו.

ג וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה לְאַחֲוֵי מָה עוֹבְדִיכֶם וַיֹּאמְרוּ
לְפָרְעָה רָעִי עֲבָדִיךָ אֶף אֲנַחְנָא אֶף
אַבְהֶתְנָא:

ד וַיֹּאמְרוּ לוֹת פֶּרְעָה לְאַתְחָבָא בְּאַרְעָא
אַתְחָנָא אַרִי לִית רַעֲיָא לְעֵנָא דִּי לְעַבְדִּיךָ אַרִי
תַּקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא דְכַנְעָן וַיִּכְעַן יִתְבוֹן קַעֲן
עַבְדִּיךָ בְּאַרְעָא דְגֶשֶׁן:

ה וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה לְיוֹסֵף לְמִימָר אֲבוֹךָ וְאֶחִיךָ
אֲתוֹ לְוֶתֶךָ:

ו אַרְעָא דְמִצְרַיִם קְדָמָךָ הִיא בְּדִשְׁפִיר
בְּאַרְעָא אוֹתִיב יֵת אֲבוֹךָ וְיֵת אֶחִיךָ יִתְבוֹן
בְּאַרְעָא דְגֶשֶׁן וְאִם יִדְעָת וְאִית כְּהוֹן גְּבָרִין
דְּחִילָא וְתַמְנָנוּן רַבְּנֵי גִיתִי עַל דִּי לִי:

ז וְאִיִּתִּי יוֹסֵף יֵת יַעֲקֹב אֲבוֹהֵי וַאֲקִימְנָה קָדָם
פֶּרְעָה וּבְרִיךְ יַעֲקֹב יֵת פֶּרְעָה:

מז (א) וַיֵּבֵא יוֹסֵף וַיִּגְדֵּל לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאֶחִי וְצִאֲנָם
וּבְקֶרֶם וְכָל־אִשְׁרֵי לָהֶם בָּאוּ מֵאַרְץ כְּנָעַן וְהֵנָּה בְּאַרְץ גֶּשֶׁן:

(ב) וּמִקְצֵה אַחֲיוֹ לָקַח חֲמִשָּׁה אַנְשִׁים וַיִּצְגֻם לִפְנֵי פֶרְעָה:
כ"ט ~ וּמִקְצֵה אַחֲיוֹ • מן הפחותים שבהם לגבורה, שאין נראים גבורים,

(ג) וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה אֶל־אֲחֵיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פֶּרְעָה
רָעָה צֵאן עַבְדֶּיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אֶל־פֶּרְעָה לָגוּר בְּאַרְץ כְּנָעַן כִּי־אֵין מְרָעָה
לְצֵאן אִשְׁרֵי לְעַבְדֶּיךָ כִּי־כִבֵּד הָרַעַב בְּאַרְץ כְּנָעַן וְעַתָּה
יִשְׁבוּ־נָא עַבְדֶּיךָ בְּאַרְץ גֶּשֶׁן: רמב"ן

(ה) וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאֶחִיךָ בָּאוּ
אֵלֶיךָ: רמב"ן

(ו) אֲרֵץ מִצְרַיִם לִפְנֶיךָ הִוא בְּמִיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ
וְאֶת־אֶחִיךָ יִשְׁבוּ בְּאַרְץ גֶּשֶׁן וְאִם־יִדְעָת וְיִשְׁכַּבְּם אַנְשֵׁי־
חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֵה עַל־אִשְׁרֵי־לִי:

כ"ט ~ אַנְשֵׁי־חֵיל • בקיאין באמנותן לרעות צאן. על־אִשְׁרֵי־לִי. על צאן שלי.

(ז) וַיֵּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדֵהוּ לִפְנֵי פֶרְעָה וַיְבָרֶךְ
יַעֲקֹב אֶת־פֶּרְעָה:

כ"ט ~ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב • היא שאלת שלום בדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים, שלודי"ר בלע"ז. רמב"ן

~ רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ ~

אביך ואחידך אליך באו, לשמע כבודך, ועליך השליכו יתבם. וראה שפעשה עמם טובה כי עליך הדבר, ויש לאל דך:

(ז) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פֶּרְעָה. היא שאלת שלום בדרך כל הנראין לפני מלכים לפרקים, לשון רש"י. ואינו נראה כן, שאין מדרך מוסר המלוכה שישאל אדם בשלום

בארץ מצרים יש בה שבר יחיו בה האנשים ותשאר בה מרעה מוט. ויתכן שהיה בארץ מצרים מרעה מוטע באחו מפני האזורים והאנשים:

(ה) אביך ואחידך באו אליך. הנסות דברים, כאומר הנה שמעתי כי אביך ואחידך באו וארץ מצרים לפניך היא. והנכון בעיני שיאמר,

(ד) לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך. אני תמה בשעם הזה שאמרו לו, כי גם במצרים אין מרעה כי כבד הרעב בארץ מצרים כמו בארץ כנען או יותר, כי עליה היתה עקר הגזירה. ואולי אמרו כי בארץ כנען מפני כבד הרעב יאכלו האנשים עשב השדה ולא ישאירו מחיה לבהמה, אבל

שיעור יומי לשבת קודש ה' טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – מז – פרשת ויגש

ח ואמר פרעה ליעקב במה יומי שני חייך:

(ח) ויאמר פרעה אליעקב במה ימי שני חייך:

ט ואמר יעקב לפרעה יומי שני תותבותי מאה ותלתין שנים זעירין ובישין הוּוּ יומי שני חיי ולא אדביקו ית יומי שני חיי אבהתי ביומי תותבותהוּוּ:

(ט) ויאמר יעקב אל־פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את־ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם:

כ"א שני מגורי ימי גרותי, כל ימי הייתי גר בארץ. ולא השיגו בטובה. רמב"ן

י ויברך יעקב ית פרעה ונפק מן קדם פרעה:

(י) ויברך יעקב את־פרעה ויצא מלפני פרעה:

כ"ב ויברך יעקב. בדרך כל הנפטר מלפני שרים: מברכים אותם ונוטלים רשות. ומה ברכה ברכו? שיעלה נילוס לרגליו, לפי שאין ארץ מצרים שותה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה, ומברכתו של יעקב ואילף, היה פרעה בא אל נילוס, והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא).

♦ שבת קודש ה' טבת ♦

יא ואותיב יוסף ית אבוי וית אחוי ויהב להוּן אחסנא בארעא דמצרים בדשפיר בארעא בארעא דרעמסס כמא די פקיד פרעה:

(יא) ויושב יוסף את־אביו ואת־אחיו ויתן להם אחזה בארץ מצרים במיטב הארץ בארץ רעמסס כאשר צוה פרעה:

כ"ג רעמסס. מארץ גשן היא. רמב"ן

יב וזן יוסף ית אבוי וית אחוי וית כל בית אבוי לחמא לפום טפלא:

(יב) ויכלכל יוסף את־אביו ואת־אחיו ואת כל־בית אביו לחם לפי הטף:

כ"ד לפי הטף. לפי הצורך לכל בני ביתם.

יג ולחמא לית בכל ארעא ארי תקיף כפנא לחדא ואשתלחי עמא דארעא דמצרים ועמא דארעא דכנען מן קדם כפנא:

(יג) ולחם אין בכל־הארץ כי־כבד הרעב מאד ותלה ארץ מצרים וארץ כנען מפני הרעב:

כ"ה ולחם אין בכל־הארץ. חוזר לענין הראשון, לתחלת שני הרעב. ותלה. כמו ויתלאה, לשון עיפות, כמתרגומו, ודומה לו: (משלי כו) "כמתללה הירה זקנים".

יד וילקט יוסף ית כל כספא דאשתבח בארעא דמצרים ובארעא דכנען בעיבורא די אנון זבנין ואיתי יוסף ית כספא לבית פרעה:

(יד) וילקט יוסף את־כל־הכסף בארץ־מצרים ובארץ כנען בשבר אשר־הם שברים ויבא יוסף את־הכסף ביתה פרעה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

המלך, וכמו שאמרו (שבת פ"ט). כלום יש עבד שנותן שלום לבו. אבל היה ברכה ממש, שדרך הזקנים והחסידים הבאים לפני המלכים לברך אותם בעשר ונכסים וכבוד והתנשא מלכותם, וכענין שאמר הכתוב (מ"א א' ל"א) וחי אדני המלך דוד לעלם. ובצאתו מלפניו חזר וברך אותו לטל רשות מלפניו, ואמרו רבותינו (תנחומא נשא כ"ו) שיעלה נילוס לרגלו:

(יא) וטעם ויושב יוסף יתן ויתן להם אחזה וגו'. שהושיב אותם במיטב הארץ ובאחזה שנתן להם, כי לא רצה שיהיו כגרים בארץ וקנה להם בתים, ונתלת שדה וקרב נתן להם, וזה מרשות פרעה כי הם אמרו לגור בארץ כנען, לא לדור, וכשיעבר הרעב

ידעתי טעם הדין אבינו, מה מוסר הוא שיתאונן אל המלך, ומה טעם לאמר ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי, כי אולי עוד ישיגם ויחיה יותר מהם:

ונראה לי כי יעקב אבינו זרקא בו שיכה וזהו נראה זקן מאד, ופרעה תמה על זקנותו כי אין רב אנשי זמנו מאריכים ימים כל כך, ששבר קצרו שנותם, ולכן שאל לו כמה ימי שני חייך, כי לא ראיתי כמותך זקן בכל מלכותי, אז ענה יעקב כי ימיו

(ט) מעט ורעים היו ימי שני חיי. לא

כ"ז"א בַּשָּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים • נוֹתֵנִין לוֹ אֶת הַכֶּסֶף • רמב"ן

טו וְשָׁלִים כֶּסֶף מֵאֲרָעָא דְּמִצְרַיִם וּמֵאֲרָעָא דְּכְנַעַן וְאֵתוּ כָּל מִצְרָאֵי לְוֵת יוֹסֵף לְמִימְרָא הַב לְנָא לְחֵמָא וְלִמְה נְמוֹת לְקַבְלָהּ אֲרִי שְׁלִים כֶּסֶף:

(טו) וַיָּתֶם הַכֶּסֶף מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֲרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ כָּל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לְאֹמַר הִבֵּה־לָנוּ לֶחֶם וְלִמְה נָמוֹת נִגְדָה כִּי אָפֶס כֶּסֶף:

כ"ז"א אָפֶס • כְּתִיב־גִּמְמוֹ: 'שְׁלִים'. רמב"ן

טז וְאָמַר יוֹסֵף הִבּוּ גִיתִּיכֹן וְאֵתֶן לְכוֹן בְּגִיתִּיכֹן אִם שְׁלִים כֶּסֶף:

(טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הִבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאִתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֶס כֶּסֶף:

יז וְאֵתִיו זֶת גִּיתִּיהוֹן לְוֵת יוֹסֵף וַיִּהֵב לְהוֹן יוֹסֵף לְחֵמָא בְּסוֹסְוֵתָא וּבְגִיתִי עֲנָא וּבְגִיתִי תוֹרִין וּבְחִמְרִין וְזִנְנוֹן בְּלִחְמָא בְּכָל גִּיתִּיהוֹן בְּשֵׁתָא הִיָּא:

(יז) וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּסוֹסִים וּבְמִקְנֵה הָעֹזֶן וּבְמִקְנֵה הַבֶּקָר וּבְחִמְרִים וּבְנִהְלָם בְּלֶחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בְּשֵׁנָה הַהוּא:

כ"ז"א וַיִּנְהָלֵם • כְּמוֹ וַיִּנְהָגֵם, וְדוּמָה לוֹ: (ישיעיה נא) "אֵין מְנַהֵל לָהּ", (תהלים כג) "עַל מִי מְנוּחוֹת יִנְהַלְנִי".

יח וְשָׁלִימַת שֵׁתָא הִיָּא וְאֵתוּ לְוֵתָהּ בְּשֵׁתָא תְּנִיתָא וְאָמַרְוּ לָהּ לֹא נָכְסִי מִן רְבוּנִי אֶלְהִין שְׁלִים כֶּסֶף וְגִיתִי כְּעִירָא לְוֵת רְבוּנִי לֹא אִשְׁתָּאָר קָדָם רְבוּנִי אֶלְהִין גִּוְיִתְנָא וְאֲרַעֲנָא:

(יח) וַתֵּתֶם הַשֵּׁנָה הַהוּא וַיָּבֵאוּ אֵלָיו בְּשֵׁנָה הַשְּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נִבְחַד מֵאֲדֹנֵי כִּי אִם־תֶּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנֵי לֹא נִשְׂאָר לִפְנֵי אֲדֹנֵי בְּלִיתִי אִם־גִּוְיִתְנֹנוּ וְאִדְמַתְנֹנוּ:

כ"ז"א בְּשֵׁנָה הַשְּׁנִית • שְׁנִית לְשָׁנֵי הָרָעָב. כִּי אִם־תֶּם הַכֶּסֶף וְגו' • כִּי אֲשֶׁר תֶּם הַכֶּסֶף וְהַמִּקְנָה, וְכֹא הַכָּל אֵל ז' אֲדֹנֵי. בְּלִיתִי אִם־גִּוְיִתְנֹנוּ • כְּמוֹ: 'אִם לֹא גִוְיִתְנֹנוּ'. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

בְּרָכוּ, שְׁנוּמַנְעָ שְׁנֵי הָרָעָב, אִף עַל פִּי כֵן שְׁלָמוֹ אַחֵר מִיתָתוֹ, שְׁנֵאֲמַר וְעֵתָה אֵל תִּירָאוּ אֲנִכִּי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם, מַה כִּלְכֹּל הָאֲמֹר לְהֵלֵן (מ"ה י"א) בְּשָׁנֵי רָעָבוֹן הַתָּבוֹב מִדְּבַר, אִף כִּלְכֹּל הָאֲמֹר כִּי כָּאֵן בְּשָׁנֵי רָעָבוֹן הַתָּבוֹב מִדְּבַר. רַבִּי שְׁמֵעוֹן אָמַר אֵין זֶה קְדוּשָׁה שֶׁשֶּׁדִּבְרֵי צִדִּיקִים קִיָּמִין בְּחַיֵּיהֶם וְנִשְׁלִין לְאַחֵר מִיתָתוֹ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמֵעוֹן רוּאָה אֲנִי אֵת דְּבַרִּי רַבִּי יוֹסִי מִדְּבַרִּי אָבָא, שְׁנֵה קְדוּשָׁה שֶׁשֶּׁם שְׁכָל זְמַן שֶׁהַצִּדִּיקִים בְּעוֹלָם בְּרָכָה בְּעוֹלָם, נִסְתַּלְקוּ מִן הָעוֹלָם נִסְתַּלְקָה בְּרָכָה מִן הָעוֹלָם, עַד כָּאֵן. וְהִנֵּה הַשְּׁלִים הָרָעָב חֲמֵשׁ הַשָּׁנִים הַנוֹתְרוֹת:

וְרַעַת רַבִּי אֲבָרְהָם שֶׁהָיוּ אֵלּוּ שְׁתֵּי הַשָּׁנִים לְאַחֵר בּוֹא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, וְכָף כְּתָב, מִצְוֵנוּ בִּדְרָשׁ כִּי נִסְתַּלַּק הָרָעָב בְּזִכְרוֹת יַעֲקֹב, גַּם יִתְכַּן שֶׁהָיָה רָעָב שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא הָיָה כְּמוֹ ד' שָׁעֲבָר. וְאֵין דְּבָרֵינוּ נִכְוִנִים כָּלֵל, כִּי מִסְפַּר הַחֲלוּם וְשִׁבְרוֹ יִשְׁוֶה כָּל הַשָּׁבַע שָׁנִים, וְאֵלּוּ הָיָה כֵן יִזְכִּיר הַתָּבוֹב עֲנִיָּה שֶׁל הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה:

אָבָל עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט לִקְטוּ יוֹסֵף אֵת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בְּחֵמֶשׁ שָׁנִים וַיָּבִיֵא אוֹתוֹ אֶל פְּרַעֲה, כִּי אִיךָ יִתְכַן

שָׂבָא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם בְּאֵתָה בְּרָכָה לְבָרְכָה וְהַתְחִילוּ לִזְרֹעַ וְכִלְהָ הָרָעָב, וְכֵן שְׁנֵינִי בְּתוֹסֶפֶת דְּסוּטָה (י' ג'), לְשׁוֹן רַשִׁי. וְכָף הַזִּכָּר בְּבִרְאשִׁית וְכָף (פ"ט י"א) אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא שְׁתֵּי שָׁנִים עָשָׂה רָעָב, כִּינֵן שְׁיָרֵד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְמִצְרַיִם כָּלָה הָרָעָב, וְאִימַתִּי חֲזָרוּ בֵּימֵי יְהוֹזָקָאֵל וְכו':

וְאִם כֵּן לֹא נִתְקַיְּמוּ דְּבָרֵי יוֹסֵף כְּפִתְרוֹנוֹ וַיָּבֹאוּ הָעֵנָן לְחַשֵּׁד אוֹתוֹ בְּחִקְמָתוֹ. וְאוּלַּי נֹאמַר שֶׁהָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כְּדִבְרֵי יוֹסֵף, אָבָל בְּמִצְרַיִם יָרַד יַעֲקֹב אֲבִינוּ אֶל הַיָּאֹר לְעִינֵי פְרַעֲה וְלְעִינֵי כָּל מִצְרַיִם וְרָאוּ כָּל עֲמֹל שְׁעֵלָה הַנִּילוֹס לְקִרְאָתוֹ, וְיָדְעוּ כִּי בְּרַכַּת ה' הִיא לְבָרְכָה הַנִּבִּיא. וְאִם כֵּן יִהְיֶה וְיִכְלַל יוֹסֵף אֵת אֲבִיו וְאֵת אֲחִיו לְחֵם לְפִי הַטֵּף בְּשָׂאָר שְׁנֵי הַשָּׁבָע וְכָל יְמֵי חַיֵּית אֲבִיו, כִּי גַם אֲחֵרֵי מוֹת אֲבִיו אָמַר אֲנִכִּי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֵת טַפְכֶם (לְהֵלֵן י' כ"א):

וְעַם כָּל זֶה אֲנִי תַּמָּה שֶׁאִם כֵּן לֹא הָיָה הַחֲלוּם אֲמַת, כִּי תִרְאוּ לוֹ אֵת הַגִּזְרָה וְלֹא הָעֵנָן הַנִּהְיָה וְהַנְעִשָׂה בָּהֶם. וְרִיאִיתִי שֶׁם בְּתוֹסֶפֶת דְּסוּטָה אָמַר רַבִּי יוֹסִי כִּינֵן שְׁמַת יַעֲקֹב אֲבִינוּ חֲזָר הָרָעָב לְשָׁנֵנוּ וְכו'. וְעוֹד שְׁנֵינִי בְּסִפְרֵי (עֲקֹב ל"ח) וְיִכְרֹךְ יַעֲקֹב אֵת פְּרַעֲה, בְּמָה

נָשׁוּב לְאֲרַעֲנוֹ, וּפְרַעֲה אָמַר לְיוֹסֵף, הוֹשִׁב אֵת אֲבִיךָ, שְׁיוֹשִׁיבֶם כְּאֲנֹשֵׁי הָאֶרֶץ הַחֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:

(יד) וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֵת כָּל הַכֶּסֶף וְגו'. סִפּוּר הַתָּבוֹב זֶה וְגַמֵּר הָעֵנָן בְּכָל הַפְּרָשָׁה לְהוֹדִיעַ מַעֲלוֹת יוֹסֵף בְּחִקְמָה בְּתִבּוּנָה וּבְדַעַת, וְכִי הָיָה אִישׁ אֲמוּנִים שֶׁהִבִּיא כָּל הַכֶּסֶף בֵּית פְּרַעֲה, וְלֹא עָשָׂה לְעַצְמוֹ אוֹצְרוֹת כֶּסֶף וּמִטְמוּנֵי מִסְתָּרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ לְשַׁלְחוֹ לְאֶרֶץ כְּנַעַן, אָבָל נָתַן לְמִלֵּךְ הַבּוֹטֵחַ בּוֹ כָּל הַכֶּסֶף וְקָנָה לוֹ אֵת הָאֲדָמָה גַּם הַגּוֹפּוֹת, וּמִצָּא בְּזֶה חֵן גַּם כֵּן בְּעִינֵי הָעָם כִּי הֵשֵׁם הוּא הַמַּצְלִיחַ אֵת יִרְאָיו:

(טו) וַיָּתֶם הַכֶּסֶף מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֲרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֵאוּ כָּל מִצְרַיִם אֶל יוֹסֵף וְגו'.

וְהַזְכִּיר כִּי תֶם הַכֶּסֶף מֵאֲרֶץ כְּנַעַן, בְּעִבּוּר כִּי מִצְרַיִם בְּבֹאֵם אֶל יוֹסֵף יִזְכִּירוּ לוֹ זֶה, כִּי אָמַרְוּ אֲחֵרֵי שְׁתֵּם הַכֶּסֶף גַּם מֵאֲרֶץ כְּנַעַן וְלֹא יָבֹאוּ עוֹד אֵלָיו לְשִׁבֹר, לְמָה נְמוֹת נִגְדָה כִּי אָפֶס כֶּסֶף וְתִמְתְּנוּ חֲנָם וְתִשְׂאָר תְּתִבּוּאָה בְּיָדָךְ וְאֵין קוֹנָה:

(יח) וַיָּבֵאוּ אֵלָיו בְּשֵׁנָה הַשְּׁנִית. לְשָׁנֵי הָרָעָב, וְאִף עַל פִּי שְׁאָמַר יוֹסֵף וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חֲרִישׁ וְקָצִיר (לְעִיל מ"ה ו'), מִכִּינֵן

יט למה נמות לעיניך אף אנחנו אף
ארעתנא קני יתנא וית ארעתנא בלחמא
ונהי אנחנו וארעתנא עבדין לפרעה והב
בר זרעא וניחי ולא נמות וארעא לא תבור:

כ"י ויתן זרע • לזרע האדמה, ואף על פי שאמר יוסף: "ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר", מכיון שבא
יעקב למצרים, באה ברכה לרגלו, והתחילו לזרע וכלה הרעב, וכן שנינו בתוספתא דסוטה. לא תשם • לא תהא
שקמה, לא תבר, לשון שדה בור שאינו חרוש. רמב"ן

כ וקנא יוסף ית כל ארעא דמצרים לפרעה
ארי זבינו מצרים גבר חקלה ארי תקיף
עליהון כפנא וחות ארעא לפרעה:

(כ) ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כמכרו
מצרים איש שדהו כחזק עליהם הרעב ותהי הארץ
לפרעה:

כ"י ויתהי הארץ לפרעה • קנויה לו.

כא וית עמא אעבר יתה מקרי לקרי מספיי
תחום מצרים ועד סופה:

(כא) ואת העם העביר אתו לערים מקצה גבול מצרים
ועד קצהו:

כ"י ואת העם העביר אתו • יוסף מעיר לעיר, לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ, והושיב של עיר זו בחברתה.
ולא הצרך הכתוב לכתב זאת, אלא להודיע ששכחו של יוסף, שנתפנו להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין
אותם: 'גולים' (חולין ט). מקצה גבול מצרים וגו' • בן עשה לכל הערים אשר במלכות מצרים, מקצה גבולה ועד
קצה גבולה.

כב לחוד ארעא דכמריא לא זבינ ארי חלקא
לכמריא מלות פרעה ואכלין ית חלקהון
דיהב להון פרעה על בן לא זבינו ית
ארעהון:

(כב) רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת
פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה על-פני לא
מכרו את אדמתם:

כ"י ואת הכהנים • הכוהנים, כל לשון כהן, משרת לאלהות הוא, חוץ מאותן שהם לשון גדלה, כמו: "כהן מדין",
"כהן און". חק לכהנים • חק כף וכף להם ליום.

כג ואמר יוסף לעמא הא זבנית יתכון יומא
דין וית ארעכון לפרעה הא לכוון בר זרעא
ותזרעון ית ארעא:

(כג) ואמר יוסף אל-העם הן קניתי אתכם היום
ואת אדמתכם לפרעה הא-לכם זרע וזרעתם את
האדמה:

כ"י הא • כמו: הנה, כמו: "והנה בראש נתי".

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לפרעה כי מכרו מצרים איש שדהו, ולא אמר
שיקנה גופם רק האדמה:

והשעם כי הם אמרו לו שיקנה אותם לעבדים
עושי מלאכת המלך כרצונו, והוא
לא רצה רק לקנות את האדמה, והתנה עמם
שיעבדו אותה לעולם ויהיו בה אריסי בתי
אבות לפרעה, ואחרי כן אמר להם הן קניתי
אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה, לא לעבדים
כאשר אמרתם לי, רק עם האדמה תהיו לו:
והנה ראוי שיטל המלך שהוא אדון הערקע
ארבע הדורות ואתם החמישית, אבל

לו שיקנה אותם ואת אדמתם בלחם שיאכילם
בשנה הזאת השביעית, ואחר שתהיה הארץ
לפרעה יתן להם זרע שלא תשם האדמה,
כי ידעו כי כלו שבע שני הרעב ויהיה להם
זרע וקציר. וזה טעם ויכלכל יוסף להם לפי
השף, שנתן להם בשנות הרעב כדי צרכם
להם, כי לפי השף ירמו כן:

(יט) קנה אתנו ואת אדמתנו. הנה אמרו
לו שגם גופם יקנה לעבדים לפרעה,
וכן אמר הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם,
אבל אמר ויקן יוסף את כל אדמת מצרים

שיהם הפסד והמקנה בשנה אחת, אבל הפסד
הספיק להם כל חמש שנים כי כן הדבר
במנהגו של עולם, ובכבוד שלא נתחדש
ונשתנה דבר אחד בכל אלה השנים לא ספר
בהם הסתובב רק וילקט יוסף את כל הפסד
וגו', ואחרי שחם הפסד ספר שבאו אל יוסף,
והיה זה בשנה הששית, ונתן להם במקניהם
להם, רק נהלם בו שיאכלו לפי חיותם ולא
לשבעה, ותחת השנה ההיא אשר נדר להם
לנהלם בלחם בכל מקניהם, והיא השנה
הששית, ובאו אליו בשנה השנייה לה ואמרו

(כד) וְהָיָה בַּתְּבוּאָת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לַפְּרָעָה וְאַרְבַּע הִידָת (כד) וְהָיָה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וְלֹאֲכֻלְכֶם וְלֹאֲשֵׁר בְּבִתְיֵכֶם וְלֹאֲכֹל לְטַפְּכֶם:

כד ויהי באעולי עללמא ותתגון חד מן חמשא לפרעה וארבע חלקין יהא לכוון לבר זרע חקלא ולמיכלכוון ולאגש בבתיכוון ולמיכל לטפלכוון:

כ"ד"א לזרע השדה • שבכל שנה • ולאשר בבתיכם • ולאכל העבדים והשפחות אשר בבתיכם • טפכם • בנים קטנים.

(כה) וַיֹּאמְרוּ הַחִיתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי וְהֵינּוּ עֲבָדִים לַפְּרָעָה:

כה ואמרו החיתנו נמצא חן בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה:

כ"ד"ב נמצא חן • לעשות לנו זאת כמו שאמרת • והיינו עבדים לפרעה • להעלות לו המס הזה בכל שנה: לחק שלא יעבר.

(כו) וַיֵּשֶׁם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֶק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפְּרָעָה לַחֲמִשׁ רֶק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לְבָדִם לֹא הָיְתָה לַפְּרָעָה:

כו וישם אותה יוסף לחק עד היום הזה על אדמת מצרים לפרעה לחמש רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה לפרעה:

(כו) וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גִּשֹׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

כו וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה דגשן ואחסינו בה ונפישו וסגיאוי לחדא:

כ"ד"ג וישב ישראל בארץ מצרים • והיכן? בארץ גשן, שהיא מארץ מצרים • ויאחזו בה • לשון אחזה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 406)

והיכן? בארץ גשן, שהיא מארץ מצרים (רש"י מז, כז) לרש"י הקשה: הקב"ה אמר לאברהם "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם", ואלו כאן נאמר שהתיישבו במצרים (ועוד במיטב הארץ) וארץ גשן היתה האחוזה שלהם (ויאחזו בה). ומתרץ, שזהו דיוק לשון הכתוב "וישב ישראל בארץ מצרים" בארץ גשן: למרות הכל, גשן היא מארץ מצרים, לא מארץ כנען, ובגוי ישראל גרו אפוא "בארץ לא להם" - מחוץ לארץ כנען.

ק"ו פסוקים יהללא"ל סיכון חסלת פרשת ויגש

הפטרה לפרשת ויגש נרפסה בעמ' קמז

שיעורי תהלים לשבת פרשת ויגש

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט כסלו פרק כ מפרק קמ עד סוף פרק קמד	יום רביעי - ב' טבת פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז
יום שני - ל' כסלו פרק כ מפרק קמה עד סוף פרק קנ	יום חמישי - ג' טבת מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שלישי - א' טבת פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט	יום שישי - ד' טבת מפרק כג עד סוף פרק כח
שבת קודש - ה' טבת פרק כ מפרק כט עד סוף פרק לד	

יום ראשון כ"ט כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 16, ומאחר שהתורה... עד עמ' ט, חסד ומים:

ליקוטי אמרים

1 ומאחר שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בְּחִינֹת הַנֶּפֶשׁ
2 וְכָל תַּרְיָ"ג אַבְרֵיה מְרֹאשָׁה וְעַד רִגְלָהּ – כָּל שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשָׁה
3 עֶשְׂרֵי "אֲבָרִי" הַנֶּפֶשׁ, מֵהַכּוּחוֹת הַנִּעְלִים בְּיוֹתֵר שֶׁבִּנְשׁ עַד לַמְדִּירָגָה
4 הַתַּחְתּוֹנָה בְּיוֹתֵר שֶׁבִּנְשׁ, הָרִי כָּלָה צְרוּרָה בְּצִדּוֹר הַחַיִּים אֶת ה'11
5 מִמֶּשׁ, וְאוֹר ה' מִמֶּשׁ
6 מְקִיפָה וּמְלִבִּישָׁה מְרֹאשָׁה
7 וְעַד רִגְלָהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: 1
8 "צוּרִי אֶחָסֶה בּוֹ"12, – דָּבָר 2
9 שֶׁמִּגִּין עַל הָאָדָם, הָרִי הוּא 3
10 מְקִיף אוֹתוֹ מִכָּל צַדִּדוֹ, 4
11 וְכָתוּב: "כִּצְנָה רְצוֹן 5
12 תַּעֲמִרְנֵנוּ"13, שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ 6
13 וְחֻכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְּלָכִים 7
14 בְּתוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו. 8
15 הוֹסֵבֵר הָרִי, שֶׁאִם כִּי רְצוֹנוֹ 9
16 וְחֻכְמָתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶה הֵם 10
17 לַמַּעֲלָה לַגַּמְרִי מִזֶּה־הַבְּנָה 11
18 הָאֲנוּשִׁית, הֵם "יִרְדּוּ" 12
19 וְהַתְּלַבְּשׁוּ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת 13
20 כְּפִי שֶׁהֵן מִתְּבַטְּאוֹת בְּעִנְיָנִים 14
21 גִּשְׁמִיִּים, כְּדִי שֶׁעֲלִידֵן יוֹכֵל 15
22 הָאָדָם לְהַתְּקֶשֶׁר וּלְהַתְּאָחַד 16
23 עִם הַקֶּבֶה מִמֶּשׁ.
24 וְלִבְּנֵי אֲמָרוֹ: – חֲכָמֵינוּ ז"ל:
25 "יִפֶּה שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבָּה 17
26 וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם 18
27 תִּהְיֶה מִכָּל חַיִּי עוֹלָם 19
28 תִּבָּא"14, – שֶׁכֵּן, לְכַאוּרָה, 20
29 כִּי־צַד אֲפֹשְׁרֵי הַדָּבָר שֶׁרָגַע 21
30 אַחַד בְּתִשְׁבָּה וּמַעֲשִׂים 22
31 טוֹבִים בְּעוֹלָם־הַזֶּה, יִהְיֶה יִפֶּה 23

ומאחר

שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחי' הנפש וכל
תרי"ג אבריה מראשה ועד רגלה הרי כולה צרורה
בצדור החיים את ה' ממש ואור ה' ממש מקיפה
ומלבישה מראשה ועד רגלה כמ"ש צורי אחסה בו
וכתיב כצנה רצון תעמרנו שהוא רצונו וחכמתו יתברך
המלוכשים בתורתו ומצותיה. ולכן אמרו יפה שעה
אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי
עולם הבא כי עולם הבא הוא שנהנין מזיו השכינה
שהוא תענוג ההשגה ואי אפשר לשום נברא אפי'
מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה' ולכן
נקרא בשם זיו השכינה אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו
לית מחשבה תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא
ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן*)
ומתלבשת בהקב"ה ממש דאורייתא וקב"ה כולה חד.
ואף שהתורה נתלכשה בדברים תחתונים גשמיים הרי זה
כמחבק את המלך ד"מ שאין הפרש במעלת התקרבותו
ודביקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין
שהוא לבוש כמה לבושים מאחר שגוף המלך בתוכם.
וכן אם המלך מחבקו בזרועו גם שהיא מלוכשת תוך
מלבושיו כמ"ש וימינו תחבקני שהיא התורה שנתנה
מימין שהיא בחי' חסד ומים:

(*) ככ"י ליתא תיבת בהן

32 יותר מאשר כל חיי העולם־הבא? – בִּי עוֹלָם תִּבָּא הוּא שֶׁנֶּהֱנִין
33 מִזִּי הַשְּׂכִינָה15, – נִשְׁמוֹת יוֹשְׁבוֹת בְּעוֹלָם־הַבָּא וְנִהְיוּ מִזִּי
34 הַשְּׂכִינָה, שֶׁהוּא תַעֲנוּג הַתְּשֻׁנָּה, – הָאֱלֻכִּית. שֶׁכֵּן, הַתַּעֲנוּג הָאִמִּיתִי
35 הוּא כִשְׁמִבְּנִים אֶת הַדָּבָר, וְאִי אֲפֹשֶׁר לְשׁוֹם נִבְרָא, אֲפִלּוּ
36 מִהַעֲלִיּוֹנִים, לְהַשִּׁיג, – גַּם הַנִּבְרָאִים הַרוּחָנִיִּים שֶׁבְּעוֹלָמוֹת
37 הָעֲלִיּוֹנִים, כְּמֵלָאכִים וְנִשְׁמוֹת, אֵין בְּאֲפֻשְׁרוֹתָם לַהֲבִין, בִּי אִם אִיזוֹ
38 תִּבָּא מֵאוֹר ה', – רַק הָאֵרָה בְּלִבְּד מֵאוֹר ה', וְלִבְּנֵי נִקְרָא בְּשֵׁם
39 "זִיז הַשְּׂכִינָה"; – כִּי אֵין זוֹ אֵלָּא הָאֵרָה מִזֶּה־הַשְּׂכִינָה, אֲבָל תִּקְדוּשׁ
40 בְּרִדְּהוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעִצְמוֹ – לִית מִחֻשְׁבָּה תִּפְסָא בִּיה בָּלָל,
41 בִּי אִם בְּאֲשֶׁר – נִפְשׁוֹ שֶׁל יְהוּדִי, תִּפְסָא וּמִתְּלַבְּשָׁת בְּתוֹרָה
42 וּמִצְוֹתָיו, אִזִּי הִיא תִּפְסָא בְּהֵן וּמִתְּלַבְּשָׁת בְּתִקְדוּשׁ־בְּרִדְּהוּא
43 מִמֶּשׁ, דְּאִוְרִיתָא וְקִדְשָׁא־בְּרִדְּהוּא בָּלָא חֵד. – "תּוֹפֶסֶת"
44 וּמִתְּלַבְּשָׁת בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת, אִזִּי הִיא "תּוֹפֶסֶת" וּמִתְּלַבְּשָׁת בְּהַקֶּבֶה

45 מִמֶּשׁ, שֶׁכֵּן, תּוֹרָה וְהַקֶּבֶה הֵם דָּבָר אַחֵד. לִכֵּן, יִפֶּה שְׁעָה אַחַת
46 בְּתִשְׁבָּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם־הַזֶּה מִכָּל חַיִּי הָעוֹלָם־הַבָּא. שֶׁכֵּן,
47 בְּעוֹלָם־הַבָּא מְשִׁיגָה וּמִבְיָנָה הַנִּשְׁמָה הָאֵרָה אֱלֻכִּית בְּלִבְּד, וְאִילוּ
48 עֲלִידֵי תִשְׁבָּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם־הַזֶּה, מִתְּקֶשֶׁר יְהוּדִי בִּקְבִ"ה
49 עֲצָמוֹ. וְאֵף שֶׁהַתְּוֹרָה
50 נִתְּלַבְּשָׁה בְּדָבָרִים
51 תַּחְתּוֹנִים גִּשְׁמִיִּים –
52 לְכַאוּרָה קִשָּׁה: כִּיּוֹן
53 שֶׁהַתְּוֹרָה הַתְּלַבְּשָׁה, כְּאִמּוֹר,
54 בְּדָבָרִים גִּשְׁמִיִּים, מְשִׁיגָה,
55 הָרִי, הָאָדָם בְּשִׁכּוֹל רַק אֶת
56 הָעֲנִינִים הַגִּשְׁמִיִּים בָּהֶם
57 מְלוּבֶשֶׁת הַתּוֹרָה, וְלֹא אֶת
58 עֲצָם חֲכָמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל
59 הַקֶּבֶה? – הַתְּשׁוּבָה עַל כֵּךְ
60 הִיא: תְּרִי זֶה בְּמִחְבָּק אֶת
61 הַמֶּלֶךְ בְּרִדְּד מִשָּׁל, שְׁאִין
62 תִּפְרֹשׁ – אֵין כָּל הַבְּדֵל,
63 בְּמַעֲלָת הַתְּקִרְבוֹתוֹ
64 וּדְבִקוּתוֹ בְּמֶלֶךְ, בִּין
65 מִחְבָּקוֹ בְּשִׁחּוּא – הַמֶּלֶךְ,
66 לְבוּשׁ לְבוּשׁ אַחֵד בִּין
67 שִׁחּוּא לְבוּשׁ בְּמָה
68 לְבוּשִׁים, מֵאַחֵר שְׁנוֹף
69 הַמֶּלֶךְ בְּתוֹכָם; – כֵּךְ גַּם
70 כִּשְׁשִׁכּוֹל שֶׁל אָדָם מְשִׁיג
71 "שִׁכָּל" הַתּוֹרָה, אֵף שֶׁרִצּוֹנוֹ
72 וְחֻכְמָתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶה
73 מְלוּבֶשֶׁים כֵּאֵן בְּלִבוּשִׁים שֶׁל
74 עֲנִינִים גִּשְׁמִיִּים, הוּא "תּוֹפֶסֶת"
75 כְּבִיכּוֹל, עֲלִידֵי־זֶה, אֶת

76 הַמֶּלֶךְ, אֶת הַקֶּבֶה עֲצָמוֹ. כֵּךְ גַּם מוּבֵן מִזֶּה־מִּשָּׁל, מַעֲלָה נּוֹסֶפֶת
77 בְּהִבְנַת הַתּוֹרָה: שִׁכּוֹל שֶׁל הָאָדָם מוֹקֵף אִז מִחֲכָמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ
78 שֶׁבְּתוֹרָה (כְּמוֹ שִׁיתְּבָאֵר בְּפֶרֶק הַחֲמִישִׁי), כְּלִפִּי זֶה אוֹמֵר ה'תְּנִיא"
79 לַהֲלֹךְ: וְכֵן אִם הַמֶּלֶךְ מִחְבָּקוֹ בְּרִדְּדוֹ, גַּם שִׁחּוּא מִלְּבָשֶׁת תּוֹךְ
80 מִלְּבוּשִׁין, – וּמִבְיָא רֵאִיָּה לִכֵּךְ, שֶׁעֲלִידֵי תּוֹרָה "הַמֶּלֶךְ מִחְבָּקוֹ"
81 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וַיִּמְיֵנוּ – שֶׁל הַקֶּבֶה", תִּתְּקִנֵּנוּ"16, שִׁחּוּא תִתְּוֹרָה
82 שְׁנִתְּנָה מִמִּין, – הַתּוֹרָה נִקְרָא "יִמְיֵנוּ" שֶׁל הַקֶּבֶה, כִּי הִיא נִתְּנָה
83 מִיָּדוֹ הַיִּמִּנִּית" שֶׁל הַקֶּבֶה, שִׁחּוּא בְּחִינַת חֶסֶד וּמִים: – מְבוּאֵר
84 בְּתוֹרַת הַקֶּבֶלָה, שִׁימִין" רומז על חסד ועל מים (כפי שהוסבר
85 לַעֲלִיל, שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לַמִּים), וְ"שְׁמָאל" – עַל גְּבוּרָה וְעַל אֵשׁ.
86 מִהַפְּסוֹק הָאִמּוֹר אֵנוּ רֹאִים, שֶׁבְּתוֹרָה יִשְׁנו גַּם־כֵּן הָעֲנִין הַשְּׁנִי – מֵהַ
87 שֶׁ"הַמֶּלֶךְ מִחְבָּקוֹ", הַמֶּלֶךְ מְקִיף אוֹתוֹ בּוֹרְעוֹ, שֶׁשִׁכָּל הַתּוֹרָה שְׁהוּא
88 רִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶה (וְדָבָר אַחֵד עִם הַקֶּבֶה) – מְקִיף אֶת

- 1 היהודי הלומד תורה. כך שבלימוד תורה ישנה מעלה כפולה: מיוחדת נוספת בהבנת והשגת התורה לגבי שאר המצוות, כמו
2 הבנתו של האדם מקיפה ומוקפת בשכל התורה, ובכך ישנה מעלה שיתבאר בפרק החמישי.

יום שני ל' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ט, פרק ה ולתוספת... עד עמ' 18, צד ופנה.

- 5 **פֶּרֶק ה.** בסוף הפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שכשיהודי לומד תורה, הרי
6 זה כאילו הוא מקיף ומחבק את המלך. כלומר: הוא ושכלו מקיפים את הקב"ה
7 ורצונו וחכמתו, שהם דבר אחד עם הקב"ה עצמו. מצד שני – גם המלך,
8 הקב"ה ורצונו וחכמתו, מקיפים ומחבקים את היהודי בשעת לימודו תורה.
9 החלק הראשון של הענין – מובן
10 ומוסבר לנו, שכן, כשיהודי לומד

11 תורה ומשיג בשכלו את הענין
12 בתורה שהוא לומד – הוא מקיף
13 בשכלו את רצונו וחכמתו של
14 הקב"ה, ואילו החלק השני
15 שבענין – שרצונו וחכמתו של
16 הקב"ה מקיפים את היהודי
17 בשעת לימודו תורה – דורש
18 ביאור והסבר.
19 בפרק החמישי שלפנינו, יסביר
20 רבנו הזקן בהרחבה, את הביטוי
21 "תפיסא" שבמאמר "פתח
22 אליהו", בו נאמר ש"לית
23 מחשבה תפיסא בך" – אין
24 מחשבה שיכולה "לתפוס" בך,
25 בקב"ה. על כך כבר למדנו,

26 שלמרות שאין שום מחשבה שיכולה "לתפוס" בקב"ה, הרי על-ידי תורה הוא
27 "תופס" ברצונו וחכמתו של הקב"ה, שהם דבר אחד עם הקב"ה. רבנו הזקן
28 יסביר, בפרק החמישי, שבשכל התורה, לא זו בלבד שהשכל האנושי מקיף
29 את ה"מושכל" (הענין אותו הוא מבין), אלא שגם ה"מושכל" מקיף את שכלו
30 של הלומד. בעיקרו של דבר, בא כאן רבנו הזקן להסביר מעלתה של תורה
31 לגבי מצוות:
32 במצוות קיים רק הענין שרצונו של הקב"ה מקיף את האדם המקיים את המצוה,
33 ואילו בתורה קיימת המעלה, שבנוסף למה שאנו אומרים לגבי מצוות, מקיף
34 שכלו של האדם את רצונו וחכמתו של הקב"ה בשעה שהוא מבין ענין בתורה.
35 **וּלְתוֹסֶפֶת בְּאֹר, בְּאֵר הַיֵּטֵב** – להסביר ביתר הרחבה, לְשׁוֹן
36 "תְּפִיסָא" שְׁאֵמֵר אֵלֵיהּ: – הביטוי "תפיסא" שאמר אליהו
37 (במאמרו המפורסם "פתח אליהו"): "לית מְחַשְׁבָּה תְּפִיסָא בְּךָ כו'"
38 – אין מחשבה שיכולה "לתפוס" בך, בקב"ה. כשהוא רוצה לציין
39 שאין שום מחשבה יכולה להבין את הקב"ה, הוא משתמש בביטוי
40 "תפיסא", שאין שום מחשבה יכולה "לתפוס" בקב"ה. בהקשר לכך
41 כבר הזכרנו, שלמרות זאת אפשר לתפוס בקב"ה על-ידי תורה
42 שהיא דבר אחד עם הקב"ה עצמו. עלינו, איפוא, להבין היטב הביטוי

ליקוטי אמרים

פרק ה ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא
שאמר אליהו לית מחשבה
תפיסא בך כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג
בשכלו איזה מושכל הרי השכל תופס את המושכל
ומקיפו בשכלו והמושכל נתפס ומוקף ומלוכש בתוך
השכל שהשיגו והשכילו וגם השכל מלוכש
במושכל בשעה שמשגו ותופסו בשכלו ד"מ
כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא
לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם
שכלו מלוכש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא
חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו שכשיטעון
ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק
ביניהם כך וכך ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה
לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו מכל מקום

בְּמִשְׁכָּל – כלומר, הדבר שהוא מבין, מקיף את השכל שהוא לומד,
חזאת, בְּשִׁעָה שְׁמַשְׁגִּיגוּ וְתוֹפְסוּ בְּשִׁכְלוֹ; – כשהוא שקוע בענין
להבינו לכל פרטיו, עוד לפני שהוא מבינו לאשורו, שאז הדבר
שהוא לומד הוא למעלה עדיין מהבנתו, והוא מקיף את שכלו. הרי
שביחס להבנת מושג שכלי ישנם שני ענינים: השכל מקיף את
ה"מושכל", ה"מושכל" מלוכש את השכל, דֶּרֶךְ מִשְׁלֵ: בְּשִׁאֲדָם
מִבִּין וּמַשְׁגִּיג אִיזוּ הִלְכָּה בְּמִשְׁנָה או בְּגִמְרָא לְאִשּׁוּרָה עַל בּוֹרֵיהּ
– כלומר, כשהוא משקיע היטב את שכלו באותה הלכה, הֲרִי שִׁכְלוֹ
תוֹפֵס וּמְקִיף אוֹתָהּ, – את ההלכה, וְגַם שִׁכְלוֹ מְלֻכָּשׁ בָּהּ בְּאִוְתָהּ
שְׁעָה. – כשהוא מתייגע להבין את ההלכה¹. המשל שהשתמש בו,
הוא, אכן, הנמשל עצמו: וְהִנֵּה, הִלְכָּה זו, הִיא חֲכָמָתוֹ וְרָצוֹנוֹ
שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרִוךּוֹ הַהוּא, – כמו שהזכרנו בפרק הרביעי, ששכל
ההלכה הוא חכמתו של הקב"ה, ופסק ההלכה – רצונו של הקב"ה,
כך רצה הקב"ה שיהיה הדין: שְׁעָלָה בְּרָצוֹנוֹ, שְׁכַשְׁמִיעוֹן רְאוּבֵן בְּךָ
וְכָךְ דֶּרֶךְ מִשְׁלֵ וּשְׁמַעוֹן בְּךָ וְכָךְ – יִהְיֶה תְּפִסָּה בֵּינֵיהֶם בְּךָ וְכָךְ.
וְאֵף אִם – אף שיתכן הדבר, כִּי לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה
לְעוֹלָם, לְבֹא לְמִשְׁפָּט עַל מַעֲנוֹת וְתַבִּיעוֹת אֵלּוּ, – הרי, אם כל

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סדר הבנת שכל – בתחלה תופס כללות הסברה והשכל, ואז השכל מקיף את המושכל, ואח"כ מתחיל לפרט הכלל ע"י שקו"ט וכו' ואז השכל מלוכש בהמושכל, וכאשר גמר זה (- כבר מבינו, כאומרו "שהשיגו והשכילו") אז השכל מקיף את המושכל. ולהעיר ג"כ מהגהות הצ"צ (הנדרפסות) על הנ"ל".

1 ענין התורה הוא רק "לידע את המעשה אשר יעשון", כדי לדעת
2 כיצד לקיים את המצוות – ובנידון דידן: לדעת איך לפסוק את הדין
3 כשדבר כזה יארע – ואם כן, אין כל תועלת, לכאורה, בידיעת
4 ההלכה בקשר לדין-תורה שלא היה ושלא יהיה. אך, האמת היא
5 לא כך, אלא, עצם ידיעת
6 והבנת הלכה היא תכלית
7 כשלעצמו, שכן, בהבנת
8 ההלכה הוא מבין את רצונו
9 וחכמתו של הקב"ה – וכך
10 הוא אומר: **מְכַל מְקוֹם,**
11 **מֵאֲחֵר שֶׁכֶּד עָלָה בְּרָצוֹנוֹ**
12 **וְחֻכְמָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה**
13 **בְּרוּךְ-הוּא, שְׁאֵם יַמְעַן זֶה**
14 **כֶּד וְזֶה כֶּד, יְהִי הַפֶּסֶק**
15 **כֶּד, הָרִי בְּשֹׂאדָם יוֹדֵעַ**
16 **וּמְשִׁיג בְּשִׁכְלוֹ פֶּסֶק זֶה**
17 **בְּהִלְכָּה הָעֲרוּכָה בְּמִשְׁנָה**
18 **אוּ גְמָרָא אוּ פוֹסְקִים** – שונה הדבר כשהוא יודע את פסק הדין
19 מחוקים אחרים, שלא מן התורה, אף שאפשרי הדבר שגם באותם
20 חוקים אחרים נפסק, באותו מקרה, אותו פסק דין כמו שהוא,
21 להבדיל, בתורה – אין זה, אבל, רצונו וחכמתו של הקב"ה, אלא
22 ידיעה והבנה אנושית. ואילו כשהוא שואב את ידיעותיו מן התורה:

ליקוטי אמרים

מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם
יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך הרי כשאדם יודע
ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או
גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו
רצונו וחכמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה
ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות
הערוכות לפניו וגם שכלו מלוכש בהם והוא יחוד
נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמייות
להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה.

נמצא כלל בגשמייות, – ששני דברים שאין ערוך ביניהם, יתאחדו
באיחוד כזה, להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה. –
כמו שהדבר בהבנת תורה, בה מתאחד שכלו של האדם עם שכל
התורה – שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה – לכל צדדיו, ששכל
האדם מקיף את שכל התורה ושכל התורה מקיף את שכל האדם.

יום שלישי א' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 18, וזאת מעלה... עד עמ' י, בפע"ח]:

45 וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת
46 התורה והשגתה על כל המצות מעשיות, – המעלה שבידיעת
47 והשגת התורה לגבי כל המצוות המתבצעות על-ידי עשיה, ואפילו
48 על מצות התלויות בדבור, ואפילו על מצות תלמוד תורה
49 שְׂבִדְבּוֹר. – כמו שזכר
50 בפרק הקודם, שבלוימד
51 תורה קיימת מצות הבנת
52 התורה ומצות הדיבור
53 בתורה: מצות הדיבור
54 בתורה, בפה, מקיימים
55 כשאומרים פסוקי התנ"ך גם
56 אם לא מבינים פירוש
57 המלים ומושגן. ואילו
58 המעלה הגדולה שבמצות
59 הבנת התורה, אינה קיימת
60 בשום מצוה אחרת, גם בוז
61 של דיבור בתורה, כי על
62 ידי כל המצות שְׂבִדְבּוֹר
63 ומעשה – שיהודי מקיים,
64 על-ידי דיבור ועשיה,
65 הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מְלִבֵּשׁ
66 אֶת הַנֶּפֶשׁ – בלבוש אלקי, ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה,
67 – מהבחינה העליונה עד לבחינה התחתונה שבנפש. ובירידעת

ליקוטי אמרים

וזאת
מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות
ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי'
על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד
תורה שבדבור כי ע"י כל המצות שבדבור ומעשה
הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה
ועד רגלה. ובידיעת התורה מלבד שהשכל מלוכש
בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל
משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס
ולחשיג מידעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו
והשגתו בפרד"ם. ולפי שבידיעת התורה התורה
מלוכשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם לכן
נקראת בשם לחם ומוזן הנפש כי כמו שהלחם הגשמי
ומקפת בתוכם, – בנפשו ובשכלו של האדם, לכן נקראת –
התורה, בשם 'לחם' ו'מוזן הנפש'. כי כמו שהלחם הנשמי זן

הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של
הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו
וְחֻכְמָתוֹ, – בלי תורה, אין מחשבה שתוכל "לתפוס" בקב"ה ולא
ברצונו וחכמתו, כי אם בְּהִתְלַבְּשׁוֹתָם – של רצונו וחכמתו של
הקב"ה, בְּהִלְכּוֹת הָעֲרוּכּוֹת
לְפָנָיו, – זהו חלקו הראשון
של הענין, שכשהוא מבין
הלכה, הוא מקיף בשכלו
את רצונו וחכמתו של
הקב"ה. ענין נוסף קיים כאן:
וגם שכלו מְלַבֵּשׁ בָּהֶם. –
שכלו מלוכש ברצונו
ובחכמתו של הקב"ה,
כלומר, רצונו וחכמתו של
הקב"ה מקיפים את שכלו.
והוא יחוד נפלא שאין
יחוד במוהו, ולא בְּעֶרְבּוֹ
נמצא כלל בגשמייות, – ששני דברים שאין ערוך ביניהם, יתאחדו
באיחוד כזה, להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה. –
כמו שהדבר בהבנת תורה, בה מתאחד שכלו של האדם עם שכל
התורה – שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה – לכל צדדיו, ששכל
האדם מקיף את שכל התורה ושכל התורה מקיף את שכל האדם.

התורה – כשיהודי מבין תורה, מלבד שהשכל מְלַבֵּשׁ בְּחֻכְמָתָהּ ה',
– חכמתו של הקב"ה מקיפה אותו, נוסף על כך, הנה גם חכמת ה'
בְּקֶרְבּוֹ, – של האדם המבין תורה, ששכלו מקיף חכמת הוי', ובלשון
ה'תניא': **מִה שֶׁהַשֵּׁכֶל מְשִׁיג וְתוֹפֵס וּמְקִיף בְּשִׁכְלוֹ מִה שֶׁאֵפְשָׁר**
לוֹ לְתַפֵּס וּלְחַשִּׁיג מִיִּדְעֶת
הַתּוֹרָה, אִישׁ כְּפִי שִׁכְלוֹ
וְכַח יִדְעָתוֹ וְהִשְׁתָּהוּ
בְּפִרְדָּם. – בארבעה חלקי
התורה: פשט, רמז, דרוש,
סוד. הרי, שבידיעת והבנת
תורה, קיימת, בנוסף למעלה
שקיימת בשאר המצוות,
שאר הוי' מקיף את הנפש,
מעלה נוספת, והיא מה
שהנפש מקיפה את אור הוי',
על-ידי ששכלו מקיף שכל
של תורה שהיא חכמתו
ורצונו של הקב"ה. ולפי
שבידיעת התורה, –
והבנתה, התורה מְלַבֵּשׁת
בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְשִׁכְלוֹ
וּמְקִיפָתָם בְּתוֹכָם, – בנפשו ובשכלו של האדם, לכן נקראת –
התורה, בשם 'לחם' ו'מוזן הנפש'. כי כמו שהלחם הנשמי זן

את הגוף כשמיכניסו בתוכו וקרבו ממש, ונהפך שם להיות
דם ובשר כבשרו, ואזי יהיה ויתקיים, כך ביריעת התורה
והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת
בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים – הנפש והתורה נעשות
לדבר אחד, ואז נעשה –

התורה, מזון לנפש וחיים

בקרבה, מחי החיים איז

סוף ברוך-הוא המקלש –

האינסוף מלוכש, בנקבתו

ותורתו שנקרבה – בנפש

היהודי הלומד ומבין תורה,

וזהו שכתוב: "ותורתך

בתוך מעי", – כלומר,

התורה נהיית מזונה הפנימי

של הנפש, וכמו שכתוב

ב"עין חיים" שער מד פרק

ג, שלבושי הנשמות בגן

עדן הן המצות, – כדי

שהנשמה שהיא מוגבלת,

תוכל "לקבל" את זו

השכינה בג'עדן, שהוא

אור אלקי בלתי מוגבל, מן

ההכרח שהנשמה תצטייד

ב"לבושים", שהם: המצוות

שאדם מקיים אותן בעולם-זה. וכאמור, שעל-ידי מצוה, מוקפת
הנפש באור אלקי כמו לבוש המקיף את הגוף; הרי זה לבוש לנשמה
בג'עדן. והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה
בתורה לשמה, וכמו שכתוב בזהר ויקהל דף רי; ו"לשמה",
הינוי ברי – כוונתו של הלומד היא, לקשר נפשו לח' על ידי
השגת התורה, איש בפי שכלו, – על-ידי-כך הוא מתקשר עם
הקב"ה, כמו שכתוב ב"פרי עין חיים". – ה"תניא" הביא כאן

ליקוטי אמרים

זו את הגוף כשמיכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם
להיות דם ובשר כבשרו ואזי יהיה ויתקיים כך ביריעת
התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון
שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים
נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחי החיים אין סוף ברוך
הוא המלוכש בחכמתו ותורתו שבקרבה וז"ש ותורתך
בתוך מעי וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות
בגן עדן הן המצות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו
בעולם הזה בתורה לשמה וכמ"ש בזהר ויקהל דף
רי' ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לח' ע"י השגת
התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח [והמזון היא
בחי' אור פנימי והלבושים בחי' מקיפים ולכן אמרו
רו"ל שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצות לפי שהמצות
הן לבושים לבד והתורה היא מזון וגם לבוש לנפש
המשכלת שמתלבש בה בעיונה ולימודה וכל שכן
כשמוציא בפיו בדבור שהכל הדבור נעשה בחי' אור
מקיף כמ"ש בפרע"ח]:

המשפלות, – העוסקת בתורה, שמתלבש בה – האדם מתלבש
בתורה, בעיונה ולמודה, – כשהנפש עוסקת בלימוד ובעיון בתורה,
וכל שכן כשמוציא – את מה שהוא מבין בתורה, בפיו בדרבור, – גם
בדיבור, שהכל הדרבור – היוצא מהפה, נעשה פנינת אור מקיף, –
לנפש, כמו שכתוב בפרי עין חיים: – בהתאם לאמור, יוצא,
שבתורה ישנן שתי המעלות: מעלת המזון ומעלת הלבוש, ממילא
התורה היא למעלה מכל המצוות, שהן לבושים בלבד לנפש.

יום רביעי ב' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' י, פרק ו והנה... עד עמ' 20, שריא לעולם.

63 פרק ו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהנפש האלקית שבכל אחד
64 מישראל, מורכבת מעשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כללים: "שכל",
65 ו"מדות". שלשת כוחות ה"שכל" מהווים מקור ל"מדות" (לרגש) על-ידי
66 התבוננותו והתעמקותו של האדם, בגדלותו של הקב"ה – נוצרת בו "מדה"
67 רגשית, יראה מהקב"ה או אהבה אליו. כן הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש
68 אלקית – שלשה "לבושים": מחשבה, דיבור ומעשה, של תורה ומצוות, בהם
69 מתלבשת הנפש האלקית. "לבושים" אלה הם למעלה בדרגתם מן הנפש
70 עצמה, מאחר שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, וכשהודי לומד תורה
71 ומקיים מצוות – הוא מתקשר עם הקב"ה. במיוחד כשהוא לומד ומבין תורה,
72 שהמעלה שבכך, היא כפולה: האור האלקי מקיף את הנפש, והנפש מקיפה
73 את האור האלקי של תורה.

מספר "עץ החיים", שהתורה היא מזון לנפש, והמצוות – לבושים.
ברם, נשאלת השאלה: אם כך – הרי שלתורה מעלתה היא, שהיא
מזון לנפש, ולמצוות – מעלתן הן, שהן לבושים לנפש; וכבר למדנו,
שלבושים ברוחניות יכולים להיות למעלה במדרגה מהדבר אותו
הם מלבישים. במה, איפוא,
קיימת מעלתה המיוחדת
של תורה לגבי מצוות? –
זאת הוא בא להבהיר
בהגדה"ה הבאה, בהסבירו
מה משמעותם של מזון
ולבוש במובנם הרוחני,
ובכך מוסבר שבתורה ישנן
שתי המעלות: היא גם מזון
וגם לבוש לנפש המשכלת
הלומדת תורה, וכך הוא
אומר: [והמזון היא פנינת
אור פנימי, – לנשמה,
והלבושים פנינת מקיפים.
– אור שמקיף את הנפש,
ולכן אמרו רז"ל, שתלמוד
תורה שקול כנגד כל
המצות, לפי שהמצות הן
לבושים לבד, והתורה היא
מזון וגם לבוש לנפש
המשפלות, – כשהנפש עוסקת בלימוד ובעיון בתורה,
וכל שכן כשמוציא – את מה שהוא מבין בתורה, בפיו בדרבור, – גם
בדיבור, שהכל הדרבור – היוצא מהפה, נעשה פנינת אור מקיף, –
לנפש, כמו שכתוב בפרי עין חיים: – בהתאם לאמור, יוצא,
שבתורה ישנן שתי המעלות: מעלת המזון ומעלת הלבוש, ממילא
התורה היא למעלה מכל המצוות, שהן לבושים בלבד לנפש.

בפרק הששי, אותו נתחיל ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שגם לנפש הבהמית –
שהיא הצד המנוגד של הנפש האלקית (כמבואר בפרק א.) – עשרה כוחות
ושלשה לבושים, ומאחר שהנפש הבהמית היא נפש של "קליפה", הרי
שכוחותיה הן כוחות של טומאה, ולבושיה – גם כן לבושים טמאים. וכשהנפש
מתלבשת בלבושים אלה – היא נעשית בעלת דרגה נחותה יותר מאשר היא
עצמה. ביחס למשמעות המושג "קליפה", הערנו בפרק ראשון, שלמרות
שהכל נברא ומקבל חיותו מאלקות, הרי כדי שתהיה לאדם אפשרות של
בחירה בין טוב לרע, וכדי שהוא יהיה כפי שעליו להיות, על-ידי עבודה
ויגיעה עצמית, ויהיה זכאי לשכרו – יצר הקב"ה כוחות של טומאה, המכסים
ומסתירים על החיות האלקית שבכל דבר ונברא. כוחות מסתירים אלה,
נקראים "קליפה": כשם שהקליפה מכסה ומסתירה על הפרי, כך מסתירים

1 כוחות הטומאה, על חיות הקדושה שבפנימיות כל דבר. קליפות אלה נחלקות
2 לשתי מדרגות, אחת למטה מהשניה: מדרגה אחת בקליפה נקראת – "נוגה",
3 זוהי קליפה שיש בה גם טוב, ואותם הדברים ה"מושכים" את חיותם דרך
4 ה"הסתרה" של אותה קליפה – אפשר לנצל אותם גם לטוב וגם לרע. כפי שזה

5 ביחס לכל דבר גשמי שאפשר

6 לקיים בו מצוה, ואז הוא נהפך

7 לקדושה, ואפשר לעשות בו, 1

8 חלילה, עבירה, ואז הוא יורד 2

9 למדרגה נמוכה יותר. המדרגה 3

10 השניה שבקליפה היא טמאה 4

11 לגמרי ואין בה טוב כלל, 5

12 והדברים ש"מושכים" את חיותם 6

13 דרך קליפה זו, שאין בה, 7

14 כאמור, טוב כלל, אי אפשר 8

15 שיהפכו לקדושה, או אף לנצל 9

16 אותם בענינים טובים. דברים 10

17 שהם אסורים באכילה – אינם 11

18 יכולים להיהפך לקדושה (אבל 12

19 אפשר לנצל אותם לעניני 13

20 קדושה) ודברים שאסורים 14

21 בהנאה – אין אפשרות גם לנצל 15

22 אותם לטוב. 16

23 והנה, זה לעומת זה עשה

24 אלהים, – הנפש הבהמית וכוחותיה ולבושיה הם ההיפך, הצד

25 המנוגד, לעומת הנפש האלקית וכוחותיה ולבושיה. כי כמו שגפוש

26 האלקית כלולה מעשר ספירות קדושות, – עשרה הכוחות,

27 המכוונים לעשר הספירות, ומתלבשת בשלש לבושים קדושים,

28 – מחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, כך הנפש דסטרא

29 אחרא – הנפש של ה"סטרא אחרא", הצד שכנגד (משמעות המושג

30 "סטרא אחרא" יוסבר להלן) מקלפות נגה – מהקליפות הנקראות

31 "נוגה", שכפי שכבר הסברנו, יש בהן גם טוב, המתלבשת בדם

32 האדם, – הנפש המלוכשת, כמזכר בפרק ראשון, בדם האדם

33 להחיות את גופו, גם נפש זו כלולה – ומורכבת, מעשר כתרין

34 דמסאבותא², – מעשרה "כתרים" של טומאה (מעשרה כוחות

35 שבלשון הקבלה נקראים בשם "כתרין" – "כתרים"). שכן: – עשרה

36 כוחות אלה: שבע מדות רעות – כגון: מדת ה"חסד" שבטומאה

37 מתבטאת בתאוה, מדת ה"גבורה" – בכעס, מדת ה"תפארת" –

38 בהתפארות, וכך הלאה, הנאות מארבע יסודות רעים הנזכרים

39 לעיל, – בפרק הראשון, שכשם שכל דבר מורכב מארבעה יסודות:

ליקוטי אמרים

פרק ו והנה זה לעומת זה עשה אלהים כי כמו
שנפש האלקית כלולה מעשר

ספירות קדושות ומתלבשת בשלש לבושים קדושים
כך הנפש דסטרא אחרא מקליפות נוגה המלוכשת

בדם האדם כלולה מעשר כתרין דמסאבותא שהן
שבע מדות רעות הבאות מארבע יסודות רעים הנ"ל

ושכל המולידן הנחלק לשלש שהן חכמה בינה ודעת
מקור המדות כי המדות הן לפי ערך השכל כי הקמן

חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך לפי ששכלו
קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם. וכן מתכנס

ומתקצף מדברים קטנים וכן בהתפארות ושאר מדות
ועשר בחי' אלו הטמאות כשאדם מחשב בהן או

מדבר או עושה הרי מחשבתו שבמוחו ודבורו שבפיו
וכח המעשיי שבידיו ושאר איבריו נקראים לבושי

מסאבו לעשר בחי' אלו הטמאות שמתלבשות בהן
בשעת מעשה או דבור או מחשבה והן הם כל

התפארת, ושאר מדות. – הרי, שהשכל פועל בהתגלותן של
המדות ומודד אותן באיזו צורה תהייה. משום כך נקראים שלשה

כוחות השכל – "מקור" לשבע המדות³. ועשר כחיות אלו
הטמאות, כשאדם מחשב בהן – כשאדם חושב מחשבות

הנובעות מאחד מעשרת הכוחות האמורים, וכגון: כשהוא חושב איך
להשיג דבר מסוים שהוא תאב לו, וכדומה, או מדבר – דיבורים

הבאים מאחד מעשרת הכוחות האמורים, או עושה – בכוח
המעשה שלו, פעולה המשמשת אחד מעשרה הכוחות האמורים,

הרי מחשבתו שבמוחו ודבורו שבפיו וכח המעשיי שבידיו
ושאר אבריו, נקראים "לבושי מסאבו" – לבושים לא נקיים,

לעשר כחיות אלו הטמאות, שמתלבשות בהן בשעת מעשה
או דבור או מחשבה. – אלו הם המחשבות, הדיבורים והמעשים

שהם לבושי הנפש הבהמית? ביחס לנפש האלקית, יודעים אנו, שיש
לה מחשבות, דיבורים ומעשים שהם לבושיה, והם, כמוסבר לעיל,

המחשבה, הדיבור והמעשה בתורה ומצוות. בהתאם לכך, אפשר
היה לומר, שגם ביחס לנפש שמן הקליפה, אלה הם מחשבות,

1. קהלת ז, יד. ראה זוהר חלק ג מז, ב. 2. שם, מא, א; ע, א. 3. רואים אנו בלשונו של רבנו הזקן, שביחס לנפש האלקית, הוא אומר, לעיל בפרק השלישי – בתחילה שלשה כוחות השכל, ולאחר מכן את שבעת המדות, והוא מסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות נולדות מהשכל. ואילו כאן, ביחס לנפש הבהמית, הוא מזכיר בתחילה את המדות ולאחר מכן את השכל, ומסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות הן לפי ערך השכל. טעם השינוי בלשון הוא, שכן, יש הבדל יסודי בין השכל והמדות של הנפש האלקית לבין השכל והמדות של הנפש הבהמית: עיקר מהותה של הנפש האלקית, הוא שכל, ולכן היא נקראת "אדם", שהוא תואר השכל. והמדות נובעות מהשכל, כלומר: התעמקותו בגדולתו של הקב"ה יוצרת בו אהבה להקב"ה, או יראה מפניו. ואילו עיקר מהותה של הנפש הבהמית, היא מדות, והמדות בה הן טבעיות – יש לה משיכה לעינוגים גופניים, ואין היא צריכה להתבונן ב"טוב" של התאוות, כדי לרצות אותן, כי בטבעה היא נמשכת לכך. וכך גם בשאר המדות. השכל של הנפש הבהמית משמש רק כעזר בהתגלות המדות, ולכן: כפי מדרגתו הכללית של השכל – כך היא מדרגת המדות. ומשום כך מונה כאן רבנו הזקן את המדות בתחילה, ואומר שהשכל נקרא "מקור" למדות – רק מחמת שהמדות הן לפי ערך השכל.

1 דיבורים ומעשים של עבירות – בא רבנו הזקן ואומר שמדובר כאן
2 לא רק על עבירות, אלא כל המחשבות שאדם חושב, וכל הדיבורים
3 והמעשים, שהוא מדבר ועושה, שאינם לשמו של הקב"ה ואינם
4 באים כדי לעבדו – אף שאינם עניני איסור ועבירה – הרי הם עדיין

5 לבושים של "קליפה" –

6 ובלשונו של רבנו הזקן: וְהָןּ

7 הֵם כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר

8 נַעֲשִׂים תַּחַת הַשָּׁמַשׁ, – כל 2

9 זמן שאין הם נעשים לשם 3

10 ענינים של תורה, או כדי 4

11 לעבוד את הש"ת, אֲשֶׁר 5

12 "הכל הכל ורעות רות", 6

13 וכמו שכתוב בְּזֶהֱרָה 7

14 בְּשִׁלְחֵהּ, שֶׁהֵן "תְּבִירוֹ" 8

15 דְּרוֹתָא כו", – דברים 9

16 שרוח הקדושה שבורה בהם. 10

17 וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים וְכָל 11

18 הַמַּחֲשָׁבוֹת אֲשֶׁר לֹא לַה' 12

19 הֵמָּה וְלִרְצוֹנוֹ וְלַעֲבוֹדָתוֹ,

20 – וממילא הם לשם הנפש הבהמית. שְׁזֶהוּ פְּרוֹשׁ לְשׁוֹן "סְטֵרָא

21 אַחֲרָא", – זו משמעות הביטוי "סטרא אחרא", פְּרוֹשׁ צַד אַחֵר, –

22 "סטרא" בלשון ארמית – צד, "אחרא" – אחר, שְׁאִינוֹ צַד הַקִּדְּשָׁה.

23 – אם זה אינו צד הקדושה, הרי זה צד אחר "סטרא אחרא", הרי

24 שכל דבר שאינו קדושה – הוא "סטרא אחרא". ומהו צד הקדושה?

25 – וְצַד הַקִּדְּשָׁה אֵינוֹ אֵלָּא הַשְּׂרָאָה וְהַמִּשְׁכָּה מִקְדָּשָׁתוֹ שֶׁל

26 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְאֵין הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹרָה אֵלָּא עַל דְּבַר

27 שֶׁבָטָל אֲצִלוֹ יִתְבָּרַךְ, בֵּין בְּפַעַל מַמַּשׁ – שגם בחיצוניות ניכר

ליקוטי אמרים

המעשים אשר נעשים תחת השמש אשר הכל הכל
ורעות רוח וכמ"ש בזה בשלח שהן תבירו דרוחא
כו' וכן כל הדבורים וכל המחשבות אשר לא לה' המה
ולרצונו ולעבודתו שזהו פי' לשון סטרא אחרא פי' צד
אחר שאינו צד הקדושה וצד הקדושה אינו אלא השראה
והמשכה מקדושתו של הקב"ה ואין הקב"ה שורה
אלא על דבר שבטל אצלו יתב' בין בפועל ממש
כמלאכים עליונים בין בכח ככל איש ישראל למטה
שבכחו להיות בטל ממש לגבי הקב"ה במסירת נפשו
על קדושת ה'. ולכן אמרו רז"ל שאפי' אחד שיושב
ועוסק בתורה שכינה שרויה כו' וכל בי עשרה
שכינתא שריא לעולם

28 שהוא בטל, כְּמֵלָאכִים עֲלִיּוֹנִים, – כמו מלאכים שעומדים תמיד
29 בהתבטלות אל הקב"ה בכל ישותם, בֵּין בְּכַחַ – שהביטול הוא רק
30 בכוח, בפנימיותו הדבר בטל להקב"ה, כָּכֵל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה,
31 – בעולם הזה, שֶׁבְּכַחוֹ לְהִיּוֹת כְּמֵל מַמַּשׁ לְגַבִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

32 בְּמַסִּירָת נַפְשׁוֹ עַל קִדְּשָׁת

33 הַשָּׁם. – כמו שיסביר להלן

34 ב"תניא", שכל יהודי יש

35 בכוחו למסור את נפשו על

36 קידוש השם: כשרוצים

37 להכריח יהודי לשמור

38 חלילה, הרי גם "קל

39 שבקלים" מוסר את נפשו על

40 קדושת השם. הרי, שאין

41 שלא יהיה מצבו של יהודי

42 מבחינה חיצונית, הנה

43 בפנימיותו, בנשמתו, הוא

44 תמיד מסור להקב"ה, אלא

45 שזה מתגלה בזמן של

46 "מסירות נפש". מכיון שכך –

47 שורה בכל יהודי קדושתו של הקב"ה. וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל, שְׁאֵפְלוֹ

48 אֶחָד שְׂיוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה – שְׂכִינָה שְׂרוּיָה כו', – עליו, שכן,

49 כשיהודי לומד תורה, ניכרת התבטלותו אל הקב"ה גם בחיצוניותו:

50 הוא משקיע את שכלו, להבין רצונו וחכמתו של הקב"ה – והשכינה

51 שורה אז עליו. וְכָל בִּי עֲשֵׂהָ שְׂכִינָתָא שְׂרִיא? לְעוֹלָם. –

52 במקום שעשרה יהודים נמצאים יחד, גם כשאינם לומדים אז תורה,

53 שורה שם השכינה תמיד. שכן, עשרה יהודים יחד הם עדה שלימה,

54 ועדה שלימה היא כלי להשראת השכינה.

יום חמישי ג' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 20, אבל כל מה... עד עמ' יא, סוף פ"ה:

70 של השפעה פנימית היא, לתת למישהו דבר מתוך רצון עצמי טוב,
71 ואילו השפעה בבחינת אחריים – היינו: כשנותנים דבר למישהו
72 בגלל סיבה צדדית ולא מתוך רצון טוב. למשל: כשמישהו נותן דבר
73 לשונאו, הריהו מפנה את פניו ממנו. פניו של אדם מסמלים את

74 פנימיותו, וכשם שפנימיותו

75 של האדם אינה מתבטאת

76 במתנה שהוא נותן לשונאו,

77 ומשום כך הוא מפנה ממנו

78 גם את פניו הגשמיות בשעת

79 מעשה – כך גם ביחס

80 להשפעה אלקית:

81 כשההשפעה מושפעת לצד

82 הקדושה, הרי זו השפעה פנימית, שהקב"ה רוצה, כביכול, להשפיע

83 לו. ואילו ההשפעה המושפעת ל"סטרא אחרא", לצד שלא מן

84 הקדושה, הרי זו השפעה חיצונית בלבד, בלי רצון פנימי, והיא

ליקוטי אמרים

אבל כל מה שאינו בטל אצלו
אלא הוא דבר נפרד בפני עצמו אינו מקבל חיות
מקדושתו של הקב"ה מבחי' פנימית הקדושה ומהותה
ועצמותה בכבודה ובעצמה אלא מבחי' אחריים

55 אֲבָל כָּל מָה שְׁאִינוֹ כְּמֵל אֲצִלוֹ יִתְבָּרַךְ, אֵלָּא הוּא דְּבַר נִפְרָד
56 בְּפָנֵי עַצְמוֹ – הוא נראה כאילו הוא דבר נפרד לעצמו, אֵינוֹ מְקַבֵּל
57 חַיּוּת מִקְדָּשָׁתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא – אלא, מהיכן הוא מקבל
58 את חיותו? הרי מן ההכרח שכל דבר יקבל את חיותו מן הקדושה,

59 כמו שכתוב: "ואתה מחיה

60 את כולם", אלקות וקדושה

61 מחיה את הכל – מסביר רבנו

62 הזקן, שח"בפרד", זה שאין בו 13

63 ביטול להקב"ה, אינו מקבל 14

64 חיות מהפנימיות של 15

65 הקדושה, כי אם מחיצוניותה 16

66 בלבד, אחרי שהיא עוברת

67 ויורדת דרך הסתריות רבות. זהו מה שהוא אומר: "אינו מקבל חיות",

68 מִבְּחִינַת פְּנִימִית הַקִּדְּשָׁה וּמַהוּתָּה וְעַצְמוּתָּה בְּכַבּוּדָּהּ וּבְעַצְמָהּ,

69 אֵלָּא מִבְּחִינַת אַחֲרִיִּים, – כפי שיוסבר להלן, בפרק כ"ב, משמעותה

1 נקראת "בחינת אחרים", שיעורים ממדרגה למדרגה – ממדריגה
2 עליונה לתחתונה, רבבות מדרגות, בהשתלשלות העולמות הדרג
3 עלה ועלול – דרך סיבה (הגורם) ומסובב (התוצאה), וכפי שהוסבר
4 כבר, כשהמדריגה העליונה היא סיבה וגורם למדריגה התחתונה
5 הבאה ממנה. אך, בצורה זו,
6 יש עדיין ערך ושייכות בין
7 המדריגה התחתונה
8 לעילתה, שהיא המדריגה
9 העליונה, ואילו כאן ישנם
10 נוסף על כך וצמצומים
11 רבים, – המדריגה הבאה
12 אחרי הצמצום, יורדת כל
13 כך, שאין לה ערך כלל
14 למדריגה שלפני הצמצום,
15 והחיות של קדושה האמורה
16 ירדה כל כך, עד שנתמעט
17 כל כך האור והחיות, וזו למטה מזו המדריגה
18 מעוט אחר מעוט, עד
19 שיכול להתמצם
20 ולהתלבש בבחינת גלות –
21 החיות שמן הקדושה,
22 נמצאת בגלות באותו דבר
23 שהיא מחיה. היינו: הדבר
24 אינו בטל לחיות שלו כפי
25 הנדרש, אלא הוא "מושל"
26 על החיות. למשל: אדם
27 הנמצא בגלות – יש על גביו
28 מי שמושל עליו, והוא אינו יכול לגלות את כוחותיו ולפעול כרצונו.
29 החיות שמן הקדושה היא בבחינת גלות תוך אותו דבר הנפטר, –
30 מן הקדושה ובו מתלבשת החיות להחיות – להחיות את הדבר
31 הנפרד, ולקבצו מאין ליש, שלא יחוד לחיות אין ואפס בכתחלה
32 מקדם שנברא. – הרי, שכל דבר שאינו בטל להקב"ה, ובהרגשותו
33 הוא כדבר נפרד – מקבל את חיותו, לא מפנימיות הקדושה בלבד,
34 אלא רק על-ידי התלבשותה בהרבה לבושים וצמצומים. ולכן נקרא
35 עולם הזה ועלול, עולם התלפפות וסמטא אחרא. – למרות
36 שהקדושה היא היא המחיה גם את העולם הזה, אלא מכיון
37 שהעולם הזה הגשמי מרגיש את עצמו כדבר לעצמו, כמציאות
38 נפרדת, ולא נראה בו הביטול להקב"ה, לכן הוא נקרא עולם של
39 קליפות וסמטא אחרא, ולכן כל מעשה עולם הזה קשים ורעים,
40 וחרשים גוברים בו, כמו שכתוב בעין חיים שער מב סוף
41 פרק ד. הגהה – ב"הגהה" הבאה, עומד רבנו הזקן על כך, שהעולם
42 הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סמטא אחרא", למרות שהקב"ה
43 נמצא הרי בכל מקום, גם בעולם הזה, וכמו שמוסבר ב"קבלה" שזהו
44 ה"אור אין סוף" המתלבש בעשר הספירות של ארבעת העולמות:
45 אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, ועליהן מלא גם עולמנו, העולם
46 הזה, ב"אור אין סוף" – אך, אין זה סותר לעובדה שהעולם הזה
47 נקרא עולם של "קליפות" ו"סמטא אחרא": [עם היות כתוב –

ליקוטי אמרים

שיעורים ממדרגה למדרגה רבבות מדרגות בהשתלשלות
העולמות דרך עלה ועלול וצמצומים רבים עד שנתמעט
כל כך האור והחיות מעוט אחר מעוט עד שיכול
להתצמצם ולהתלבש בבחי' גלות תוך אותו דבר
הנפרד להחיותו ולקיימו מאין ליש שלא יחזור
להיות אין ואפס ככתחלה מקודם שנברא ולכן
נקרא עולם הזה ומלאו עולם הקליפות וסמטא אחרא
ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים וחרשים גוברים
בו כמו"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות

הגהה

עם היות כתובו עשר ספ'
דעשה דקדושה וכמ"ש בע"ח שער
מ"ג ובתוך עשר ספ' דעשה אלו הן
עשר ספ' דיצירה ובתוכן עשר ספ'
דבריאה ובתוכן עשר ספ' דאצילות
שבתוכן אור א"ס ב"ה ונמצא אור
א"ס ב"ה מלא כל הארץ הלוא
התחתונה על ידי התלבשותו בעשר
ספ' דארבע עולמות אבי"ע כמו"ש
בע"ח שער מ"ז פ"ב ובספר גלגולים
פרק כ':

למרות שישנן בעולם הזה, עשר ספירות דעשה דקדושה, – שכן,
עולם העשיה כלול בו גם עולמנו אנו, העולם הזה הגשמי, וגם
עולם העשיה הרוחני, ועשר הספירות של עולם העשיה של קדושה
נמצאות גם בעולמנו, וכמו שכתוב בעין חיים שער מג, ובתוך
עשר ספירות דעשה אלו
הן עשר ספירות דיצירה,
ובתוכן – בעשר הספירות
של יצירה, עשר ספירות
דבריאה, ובתוכן – בעשר
הספירות של בריאה, עשר
ספירות דאצילות,
שבתוכן – בעשר הספירות
דאצילות, אור אין סוף
פרוץ הוא; ונמצא אור
אין סוף פרוץ הוא מלא
כל הארץ הלוא התחתונה,
על ידי התלבשותו בעשר
ספירות דארבע עולמות:
אצילות בריאה יצירה
עשה, כמו שכתוב בעין
חיים שער מז פרק ב
ובספר גלגולים פרק כ':
– ולמרות זאת, מבלי הבט
ש"אור אין סוף" מלא גם
בעולם הזה, אין הוא בטל
להקב"ה, ונראה כדבר
נפרד, כ"מציאות" לעצמה,
ולכן נקרא העולם הזה עולם של קליפות ו"סמטא אחרא", שכן,
קדושה מסמלת רק מה שבטל להקב"ה, כשחסר ביטול זה להקב"ה
– זה נקרא "סמטא אחרא". עד כאן הוסבר שהמחשבות, דיבורים
ומעשים שאין מטרתם – קדושה, נקראים "סמטא אחרא", והם
לבושה של הנפש הבהמית. ולפי זה יוצא שלבושים אלה של הנפש
הבהמית, הם באותה מדרגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא –
נפש של "קליפה", וגם לבושה הם מ"קליפה" ו"סמטא אחרא". ברם,
בהיותם הדין מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר,
מדריגתם של לבושי הנפש האלקית, היא למעלה ממדריגת הנפש
האלקית עצמה, והם גורמים עליה במדריגת נפש זו, צריכים הרי
לומר כך גם ביחס ללבושי הנפש הבהמית, אלא בצד ההפכי, והיינו:
לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם במדריגה תחתונה יותר מאשר
נפש זו עצמה, והם מורידים את נפש הבהמית למדריגה תחתונה
יותר מאשר היא עצמה. ורבנו הזקן בא להסביר להלן, שבקליפה
עצמה ישנן שתי מדרגות, אחת למטה מהשניה, ואשר בין לבושי
הנפש הבהמית, ישנם לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות –
והם למטה בהרבה במדריגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, שכן,
נפש זו היא מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי
העבירות הם מאותן "קליפות" שאין בהן מהטוב כלל, ועל-ידי
התלבשות הנפש בלבושים אלה – היא יורדת למדריגה תחתונה

הדברים האמורים מקבלים חיותם משלש קליפות אלו, וכן קיום
 וחיית כל המעשה דיבור ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה -
 שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא-תעשה" שהתורה אסרה
 לעשות, לדבר ולחשוב, וענפיהן, - הדברים שאסרו החכמים בתור

"ענפים" לאיסורים שמן

התורה. הנה כל אלה

מקבלים חיותם וקיומם

משלש הקליפות הטמאות

לגמרי, כמו שכתוב שם -

ב"עץ חיים" סוף פרק ה: -

הרי, שמחשבה, דיבור

ומעשה של איסור, נובעים

מהמדרגה התחתונה יותר

שבקליפות. ואילו הנפש

הבהמית, הרי כפי שנאמר

בפרק הראשון, וכמו שיוסבר

להלן, היא מקליפת נוגה,

שיש בה עדיין מן הטוב.

מכאן - שהלבושים הם

למטה במדרגה מהנפש

עצמה, והם גורמים לה

ירידה. זהו פירוש מדויק

לביטוי "זה לעומת זה", הצד

ההפכי של הנפש האלקית, בה, לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה

בתורה ובקיום המצוות, הם למעלה במדרגה, מנפש זו עצמה

וגורמים לה עליה.

וגורמים לה עליה.

יותר מאשר היא עצמה: אלא שהקליפות הן נחלקות לשתי
 מדרגות, זו למטה מזו. המדרגה התחתונה, היא שלש קליפות
 הטמאות ורעות לגמרי, ואין בהם טוב כלל, ונקראו במרכבת
 יחזקאל¹⁰ - ב"מרכבה" שחזה יחזקאל הנביא, בה נזכרים הדברים

המכסים על אלקות, ביניהם,

שלשה דברים המרמזים על

שלש קליפות אלו, והן

נקראות שם: "רוח סערה" ²

ו"ענן גדול וגו'". - ו"אש ³

מתלקחת". שלש אלו הן

שלש הקליפות הטמאות

לגמרי ואין בהן מהטוב כלל. ⁶

ומהן - משלש קליפות אלו, ⁷

נשפעות ונמשכות נפשות ⁸

כל אמות העולם, וקיום ⁹

גופם, - נוסף על החיות ¹⁰

מהנפש המחיה את הגוף, יש ¹¹

לגוף גם קיום עצמי, ונפשות ¹²

כל בעלי חיים הממלאים ¹³

ואסורים באכילה, וקיום ¹⁴

גופם, וקיום וחיית כל ¹⁵

מאכלות אסורות ¹⁶

מהצומח, כמו ערלה - ¹⁶

פירות הצומחים על עצים שעדיין לא מלאו להם שלש שנים, וכלאי

הפרם - תבואה שנזרעה במעורב עם ענבים, כו', - כל מה שאסור

באכילה, וכן שכתוב בעץ חיים שער מט פרק ו', - שכל

ליקוטי אמרים

הנהגה

עם היות בתוכו עשר ספי
 דעשה דקדושה וכמ"ש בע"ח שער
 מ"ג ובתוך עשר ספי דעשה אלו הן
 עשר ספי דיצירה ובתוכן עשר ספי
 דבריאה ובתוכן עשר ספי דאצילות
 שבתוכן אור א"ס ב"ה ונמצא אור
 א"ס ב"ה מלא כל הארץ הלזו
 התחתונה על ידי התלבשותו בעשר
 ספי דארבע עולמות אבי"ע כמ"ש
 בע"ח שער מ"ז פ"ב ובספר גלגולים
 פרק כ':

וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות
 מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו' וכמ"ש בע"ח
 שער מ"ט פ"ו וכן קיום וחיות כל המעשה דיבור
 ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה וענפיהן כמ"ש
 שם סוף פ"ה:

יום שישי ד' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יא, פרק ז אך נפש... עד עמ' 22, וברחי רבנן.

של איסור כלל, רק שאין לשם שמים - הרי, כל מעשיו, דיבוריו
 ומחשבותיו של יהודי, צריכים להיות לשמו של הקב"ה. למשל:
 כשיהודי אוכל, צריכה אכילתו להיות כדי שיהיה לו כוח ללמוד
 תורה, להתפלל ולקיים מצוה; מסחרו צריך להיות בכוונה שיהיה

בידו לפרנס את משפחתו,

לגדל את ילדיו לתורה

ולמצוות, לתת צדקה,

גמילות חסדים וכדומה.

ברם, כשטורה זו נעדרת מן

המעשים, הדיבורים

והמחשבות שלו, אלא -

מטרתם היא, רצון הגוף

והפצו ותאותו, ואפילו

הוא צריך הגוף וקיומו

וחייתו ממש, - בלעדיהם

והמחשבות שלו, אלא -

ליקוטי אמרים

פרק ז אך נפש החיונית הבהמית שבישראל
 שמצד הקליפה המלוכשת בדם

האדם כנ"ל ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים

ומותרים באכילה וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח

המותר באכילה וכן קיום וחיות כל המעשה דיבור

ומחשבה בענייני עוה"ז שאין בהם צד איסור לא שרש

ולא ענף משם"ה מצות לא תעשה וענפיהן דאורייתא

ודרבנן רק שאין לשם שמים אלא רצון הגוף וחפצו

ותאותו ואפי' הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש אלא

פרק ז. אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד הקליפה,

המלכשת בדם האדם - להחיות אותו בחיים גופניים, כנ"ל

לעיל, ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים ומותרים

באכילה, - על-פי דין תורה, וקיום וחיות כל הדומם וכל

הצומח המתיר באכילה,

וכן קיום וחיות כל

המעשה דיבור ומחשבה

בענייני עולם הזה שאין

בהם צד אסור, - שיהיה

אסור לעשותם, לדבר או

להרהר בהם, לא שרש ולא

ענף משם"ה מצות לא

תעשה וענפיהן דאורייתא

ודרבנן, - כשבמחשבות,

בדיבורים ובמעשים, אין צד

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע אם עפ"ז הרי גם באוכל סתם כן הוא. וכ"מ בקונ' עה"ח פ"ג (עכ"פ - מפני שמביאו כו') ובתניא פ"ג: שנחזק יותר. ומ"ש לקמן דרך "ולא עדיפין", אולי י"ל מפני שסו"ס הם בסוג א'. ובל' קיצור תניא פ"ז - בערכה". 10. יחזקאל א, ד. 1. פרק א.

1 אין הגוף יכול לחיות ולהתקיים, כמו: אכילה – שהגוף דורש לאכול,
2 ובלעדי האכילה אין הוא יכול באמת לחיות. מן ההכרח, אמנם,
3 שיעשה זאת, אלא – מזה שחסר כאן, הוא: שְׂכֻנָּתוֹ אֵינָה לְשֵׁם
4 שְׂמִים כִּדְּי לְעֵבֶר אֵת ה' בְּנוּפוֹ – ובהתאם למזה שאמרנו, צריכה
5 הרי, כוונתו של יהודי בשעת
6 אכילה, להיות, שיוכל
7 לעבוד את השי"ת בכוח
8 האכילה ההיא. ברם,
9 כשכוונה זו חסרה, לא
10 עֲדִיפִי – אינם עדיפים,
11 מַעֲשֵׂה דְּבִיר וּמַחֲשָׁבוֹת
12 אֵלּוֹ מִנְּפֶשׁ הַחַיּוּנִית
13 הַבְּהֵמִית בְּעֶצְמָהּ, וְהַכֹּל
14 בְּאִשְׁרָ לְכֹל – הנפש
15 ומעשיה, דיבורה ומחשבתה,
16 נִשְׁפָּע וְנִמְשָׁךְ מִפְּדֻרְהָ
17 הַשְּׂנִית שֶׁבְּקִלְפוֹת וּסְטָרָא
18 אַחֲרָא, שְׁהִיא – בסדר
19 הקליפות, קִלְפָּה רְבִיעִית
20 הַקְּרִיאָה "קִלְפֵּת נִגְה", –
21 משום שמאיר בה עדיין אור
22 הקדושה, שֶׁבְּעוֹלָם הָהָא,
23 הַנִּקְרָא "עוֹלָם הַצִּיּוֹנִי",
24 רָבוּ בְּכָלֹ רַע, רַק מִעַם
25 טוֹב מְעַרֵּב בְּתוֹכָהּ – שכן,
26 קליפת "נוגה" המעורבת טוב
27 ורע, קיימת גם בעולמות
28 עליונים יותר, אלא שיש הבדל בין עולם לעולם: בעולם אחד מהווה
29 ה"טוב" – הרוב, וה"רע" – המיעוט, כן מובדל שם הרע מהטוב.
30 בעולם אחר, הטוב והרע, של קליפת "נוגה", הוא מחצה על מחצה,
31 מחצית טוב ומחצית רע. וישנו עוד עולם בו קליפת "נוגה" היא
32 ברובה רע ורק מיעוטה טוב. ואילו בעולם הזה, כמעט כל כולה של
33 קליפת "נוגה" היא רע וחלק קטנטן הוא טוב. זאת ועוד, חלק קטנטן
34 זה של טוב – מעורב ברע, [שֶׁמֶמְנָה – ממעט הטוב שבקליפת
35 "נוגה", פְּאוֹת מְדוֹת טוֹבוֹת שֶׁבְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבִּישְׂרָאֵל, כְּמוֹ
36 שֶׁנִּתְבָּרַר לְעֵיל]. – בפרק ראשון, שהמדות הטובות הטבעיות בבני
37 ישראל, כרחמנות וגמילות חסדים, באות מהנפש הבהמית, שכן,
38 למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד, איפוא,
39 באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא באה מקליפת "נוגה",
40 שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש הבהמית, נובעות המדות
41 הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל. ומכיון שבקליפת "נוגה"
42 מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת האדם, להשתמש במעשים,
43 בדיבורים ובמחשבות הנמשכים ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי
44 שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו אם הוא נעשה לשם שמים – הוא
45 מעשה של קדושה, ולהיפך – הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או
46 במחשבה. וְהִיא – קליפת "נוגה", בְּחִינָה מְמַצֶּעֶת בֵּין שְׁלֹשׁ קִלְפוֹת

ליקוטי אמרים

שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' בגופו לא
עדיפי מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית
הבהמית בעצמה והכל כאשר לכל נשפע ונמשך
ממדרגה השנית שבקליפות וסטרא אחרא שהיא קליפה
רביעית הנקראת קליפת נוגה שבעולם הזה הנקרא
עולם העשיה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב
בתוכה [שממנה באות מדות טובות שבנפש הבהמית
שבישראל כמ"ש לעיל] והיא בחי' ממוצעת בין שלש
קליפות הטמאות לגמרי ובין בחי' ומדרגת הקדושה
ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות
[כמ"ש בע"ה שער מ"ט ריש פ"ד בשם הזהר] ופעמים
שהיא נכללת ועולה בבחי' ומדרגת הקדושה דהיינו
כשהטוב המעורב בה נתברר מהרע וגובר ועולה
ונכלל בקדושה כגון ד"מ האוכל בשרא שמינא דתורא
ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לה' ולתורתו כדאמר
רבא חמרא וריחא כו' או בשביל כדי לקיים מצות ענג
שבת וי"ט אזי נתברר חיות הבשר והיין שהיה נשפע
מקליפת נוגה ועולה לה' כעולה וכקרבן. וכן האומר
מילתא דבדיחותא לפקה דעתו ולשמה לכו לה'
ולתורתו ועבודתו שצריכים להיות בשמחה וכמו

הטמאות לגמרי ובין בְּחִינָת וּמְדֻרְגָּת הַקְּדוּשָׁה. וְלָכֵן, פְּעָמִים
שְׁהִיא נִכְלָלָת בְּשֵׁלֶשׁ קִלְפוֹת הַטְּמָאוֹת [כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּעֵין חַיִּים
שְׁעַר מִטְרֵי פֶּרֶק ד' בְּשֵׁם הַזֹּהַר], וּפְעָמִים שְׁהִיא נִכְלָלָת וְעוֹלָה
בְּבְחִינָת וּמְדֻרְגָּת הַקְּדוּשָׁה, דִּהְיִינוּ – מתי היא נכללת בקדושה? –
בְּשֶׁהטוֹב הַמְעֻרָב בָּהּ
נִתְבָּרַר – ונבדל, מִהֲרַע
וְגוֹבֵר וְעוֹלָה וְנִכְלָל
בְּקְדוּשָׁה. – להסברת הענין,
משתמש עתה רבנו הזקן,
בדוגמא של מעשה או
דיבור, שבהם החיות של
המעשה או הדיבור, היא
מקליפת "נוגה", כלומר,
ישנה כאן האפשרות לנצל
אותה גם לטוב וגם לרע,
ובשעה שהוא עושה את
המעשה בכוונה של קדושה,
היא נכללת בקדושה, ואילו
בשעה שהוא עושה את
המעשה לשם תענוג גופו –
הוא מוריד את החיות לרע
גמור שמשלש הקליפות
הטמאות לגמרי. כְּגוֹן הֶרֶף
מִשָּׁל: הָאוֹכֵל בְּשָׂרָא
שְׁמִינָא דִּתְּוֹרָא – כשאדם
אוכל בשר שור שמן, וְשׁוֹתָה
יֵין מְכֻשָּׁם – אלא, אין הוא
עושה זאת לשם תאוה, כי אם בכוונה, לְהַרְחִיב דַּעְתּוֹ לַה'
וּלְתוֹרָתוֹ, – כדי שיוכל טוב יותר לעבוד את השי"ת ולהבין טוב יותר
תורה, כְּדָאֵמַר רַבָּא: "הַמְרָא וְרִיחָא כו'", – כמו שאמר רבא,² יין
ורח טוב מרחיבים דעתו של אדם, שיוכל להבין טוב יותר, ולכן הוא
מחפש אחרי בשר טוב ויין טוב, כדי שתהיה לו הרחבת הדעת להבין
טוב יותר בתורה, זאת אומרת, שאכילתו ושתיתו הן בכוונה של
קדושה, או – לא רק שהאכילה היא אמצעי, בכוונה לשם קדושה או
לשם מצוה, אלא שהאכילה עצמה היא מצוה, הוא אוכל בשר שמן
ושותה יין טוב כדי לקיים את המצוה, בְּשִׁבְלִי כִּדְּי לְקִים מִצְוֹת עֲנֵג
שָׁבֶת יוֹם טוֹב – שכן מצוה לענג שבת ויום טוב באכילת בשר
ובשתית יין, הרי, אם האכילה והשתיה הן לשם אחת מהכוונות
האמורות, אֵיזוֹ נִתְבָּרַר חַיּוֹת הַבְּשָׂר וְהַיֵּין שְׁהִיא נִשְׁפָּע מִקְּלִיפֵת
נִגְה, וְעוֹלָה לַה' כְּעוֹלָה וְכִקְרָבָן; – כמו "עולה" וקרבן, שאז החיות
של המעשה שעשה מכוח האכילה והשתיה – נכללת בקדושה. וְכֵן
– כך גם בדיבור שאדם מדבר: אם הם בכוונה של קדושה, עולה אז
החיות שבדיבורים אלה לקדושה, כמו: הָאוֹמֵר מִלְתָּא דְּבִדְיָחוּתָא
– המשמיע בדיחה, בכוונה לְפַקֵּחַ דַּעְתּוֹ וּלְשַׂמֵּחַ לְבֹ לַה' וּלְתוֹרָתוֹ
וְעִבּוּדָתוֹ, – כדי לעבוד את השי"ת, שְׂצָרִיכִים לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה, –
לימוד תורה ועבודת השם צריכים להיות מתוך שמחה, ולכן הוא

7 של תלמידיו נעשתה ברוחה
8 עליהם, כדי שיוכלו טוב
9 יותר להבין את לימודם.
10 כשבדיחה נאמרת במטרה
11 כזו, הרי החיות שבמילים אלו
12 הבאה מקליפת "נוגה", נפרדת מהרע ונכללת בקדושה.

ליקוטי אמרים

שעשה רבא לתלמידיו שאמר לפניו מילתא
בדריחותא תחלה וברחי רבנן.

1 משמיע בדיחה, כדי להגביר
2 את השמחה, וכמו ש'עשה
3 רבא לתלמידיו שאמר
4 לפניו מילתא בדריחותא
5 תחלה - לפני שישב ללמוד
6 עם תלמידיו, היה רבא אומר לפניו בדריחה וברחי רבנן. - ודעתם

יום שבת קודש ה' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 22, אך מי שהוא... עד עמ' יב, לנצח.

49 ולעלות לה'. - דבר של "היתר", אם כי הוא נובע מ"קליפה", יכול
50 לחזור ולהתעלות בקדושה. רק - ברם, גם כשהחיות חוזרות
51 לקדושה, עלידי שהאדם חוזר בתשובה, ש'תחשימו ממנו נשאר
52 בגוף, - כשאדם אכל דבר המותר לשם תאוה, ובשעת מעשה
53 נעשה הדבר רע גמור, הרי
54 באותה שעה זה נעשה חלק
55 מגופו - ולכן גם כשאותו
56 אדם חוזר לתורה ולעבודת
57 השם, ומעלה אתו גם את
58 החיות - נשאר עדיין
59 "רושם" מהרע בגופו, ועל
60 בן צריך הגוף להפוך לחפז
61 חפז, - אחרי מותו, כמו
62 ש'תבאר לקמן. - שחיבוט
63 הקבר הוא כמו כל העונשים
64 שלמעלה הבאים כדי לזכך
65 את הנשמה, וחיבוט הקבר
66 מכון במיוחד לזכך את
67 האדם מאותו "רושם"
68 שנשאר בגופו מהתענוגים
69 הגופניים שלא לשם שמים.
70 כאמור, החיות שבאכילה
71 ושתייה לשם תאוה, נכללות,
72 לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד
73 שהאדם יעשה תשובה, וכן החיות ש'במפות זרע ש'יצאו ממנו
74 בתאוה בהמית, שלא קדש עצמו בשעת תשמיש עם אשתו
75 מהורה. - שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של שלש
76 הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה. ברם, כל
77 האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא שהוא עושה
78 זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, מה שאין בן במאכלות אסורות
79 וביאות אסורות, ש'הן - בהיות הם עצמם דברים אסורים, משלש
80 קליפות הטמאות לגמרי - הם אסורים וקשורים בידי החיצונים
81 - בידי הקליפות שמחוץ לרשות הקדושה, לעולם, ואין - החיות
82 שבדברים אלה, עולים משם - מהקליפות, עד כי יבא יומם -
83 שהקליפות תיעלמנה, ויכלע המות לנצח, כמו שכתוב: "ואת
84 רוח הטמאה אעביר מן הארץ"; - כשהקליפות תיבטלנה, יעלו

13 אך מי שהוא בזוללי בשר וסובאי יין, - הוא זולל בשר וסובא
14 יין, כדי למלא תאות גופו ונפשו בהמית, שהוא - התאוה,
15 בחינת יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה - שבנפש
16 הבהמית, ש'ממנו מדת התאוה - כמו שהוסבר בפרק הראשון,
17 שמארבעה היסודות הרעים
18 של הנפש הבהמית, באות
19 כל המדות הרעות, ותאוה
20 באה מיסוד המים, הנה על
21 ידי זה יורד חיות ה'שך
22 ותינו ש'בקרב, - שאכל
23 ושתה, ונכלל לפי שעה
24 ברע גמור ש'בשלש קליפות
25 הטמאות, - שאין בהן טוב
26 כלל, וגופו - של האדם
27 שאכל ושתה לשם תאוה,
28 נעשה להן - לקליפות,
29 לבוש וימקבה - כמו
30 מרכבה שהיא בטלה לגמרי
31 לרכוב עליה, כך גם כאן,
32 נעשה גופו של האדם,
33 בשעת מעשה, כלבוש
34 לקליפה, וכמרכבה - בטל
35 לקליפה, אבל זהו רק לפי

ליקוטי אמרים

אך מי שהוא בזוללי

בשר וסובאי יין למלא תאות גופו ונפשו הבהמית
שהוא בחי' יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה
שממנו מדת התאוה הנה ע"י זה יורד חיות הבשר והיין
שבקרב ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלוש קליפות
הטמאות וגופו נעשה להן לבוש ומרכבה לפי שעה עד
אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו כי לפי
שהיה בשר היתר ויין כשר לכך יכולים לחזור ולעלות
עמו בשובו לעבודת ה' שזהו לשון היתר ומותר כלומר
שאינו קשור ואסור בידי החיצונים שלא יוכל לחזור
ולעלות לה' רק שהרשימו ממנו נשאר בגוף ועל כן
צריך הגוף לחיבוט הקבר כמ"ש לקמן מה שאין כן
במאכלות אסורות וביאות אסורות שהן משלש קליפות
הטמאות לגמרי הם אסורים וקשורים בידי החיצונים
לעולם ואין עולים משם עד כי יבא יומם ויבולע המות
לנצח כמ"ש ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ או עד

36 שעה, עד אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו, - שכן,
37 כשאדם עושה תשובה וחוזר לתורה ולעבודת השם, נפרדת החיות
38 מהקליפות וחוזרת ועולה לקדושה, כי לפי שהיה בשר היתר ויין
39 בשר, - והאדם בתאוותו הוריד שלש הקליפות הטמאות לגמרי,
40 לכך יכולים לחזור ולעלות עמו - יחד עם אותו אדם שאכל ושתה
41 אותם, בשובו לעבודת ה', - שהרי, הוא מנצל אז את הכוח
42 שניתוסף לו מהאכילה ומהשתייה, ובאמצעותו הוא לומד תורה
43 ועובד את השי"ת. ש'הו לשון "היתר" ו"מותר", - דבר שמותר
44 לאכול או לעשותו נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית
45 - התרת קשר, בלומר שאינו קשור ואסור בידי החיצונים -
46 שאינו קשור בידי הקליפות, הנקראות "חיצונים", מפני שהן מחוץ
47 לרשות הקדושה. דבר של היתר אינו נמצא ברשות הקליפות
48 ה"חיצונים" ואינו קשור בידיהן עד כדי כך - שלא יוכל לחזור

1 מהן ממילא ניצוצות הקדושה, או – אפשר הדבר, שגם עתה תצא
2 החיות של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, עד
3 שיעשה תשובה גדולה כל כך שידונות נעשו לו בזכות ממש,
4 שהיא תשובה מאהבה מעמקא דלכא – כשהתשובה היא מעומק
5 הלב, באהבה רבה
6 וחשיקה – מתוך חשק,
7 ונפש שוקקה לדבקה בו
8 ותהרהר, וצמא נפשו לה'
9 בארץ עיפה וציה, –
10 הצמאה למים, כך גם נפשו
11 צמאה להשי"ת, להיות כי
12 עד הנה – עד שעשה
13 תשובה, היתה נפשו בארץ
14 ציה וצלמות, היא הסמרא
15 אחרא, ורחוקה מאור פני
16 ה' בתכלית, – נפשו רחוקה
17 בתכלית מהאור האלקי
18 הפנימי, ולזאת – ולכן,
19 בשעה שעושה תשובה
20 מתוך אהבה רבה, צמאה
21 נפשו – להשי"ת, ביה"ת, עז – חזק יותר, מצמאון נפשות
22 הצדיקים, – שלא חטאו אף פעם. שכן, צדיקים קרובים תמיד אל
23 הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד במקום של מים, שם צמאנו
24 אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא במדבר שממה, מקום שאין בו מים
25 – צמאנו למים הוא חזק בהרבה. כך גם צמאנו של ה"בעל תשובה"
26 לאלקות חזק בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", כמאמרם ז"ל: –
27 כמו שאומרים חכמינו ז"ל: "במקום שבעלי תשובה עומדים בו".
28 – במדרגה בה עומדים בעלי תשובה, אין ביכולת צדיקים גמורים
29 לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון לאלקות, כפי

ליקוטי אמרים

שיעשה תשובה גדולה כל כך שידונות נעשו לו כזכיות
ממש שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלכא באהבה
רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו ית' וצמאה נפשו
לה' בארץ עיפה וציה להיות כי עד הנה היתה נפשו
בארץ ציה וצלמות היא הסמרא אחרא ורחוקה מאור
פני ה' בתכלית ולזאת צמאה נפשו ביתר עז מצמאון
נפשות הצדיקים כמאמרם ז"ל במקום שבעלי תשובה
עומדים בו ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו שידונות
נעשו לו כזכיות הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו
אבל תשובה שלא מאהבה זו אף שהיא תשובה
נכונה וה' יסלח לו מכל מקום לא נעשו לו כזכיות ואין
עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ שיכולע המות
לנצח.

העבירות שעבר, מכל מקום לא נעשו לו – העבירות, בזכיות, –
כמצוות, ואין עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ, – הגלות,
שיכלע המות – הקליפות הנקראות מות, לנצח. – למדנו, הרי,
שהחיות שבמאכלים אסורים וביאות אסורות, אינה יכולה להינתק
לגמרי מהקליפות, אלא על-ידי תשובה הנובעת מתוך אהבה רבה,
או כשהקליפות תתבטלנה ותיעלמנה לגמרי. להלן בא רבנו הזקן
לומר שקיים איסור אחד שהחיות שלו יכולה לעלות לקדושה גם
שלא על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא כשעושה תשובה
נכונה מתוך כוונה רבה בקריאת שמע שעל המטה:

6. ברכות לד, ב. 7. ראש השנה כט, א.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' ב

1 שהרי קדם לו היוצא דופן שהוא ולד גמור. לענין חיוב פדיון בהמש
2 סלעים, נמי לא נחשב כבכור, קסבר תנא קמא, מי שהוא בכור רק
3 לדבר אחר, כגון זה שיצא ראשון מרחם אמו, ונחשב בכור לרחם,
4 אך אינו בכור לולדות, כי אחיו שיצא דרך דופן קדם לו, לא הוי
5 בכור לענין חיוב פדיון הבן.
6 הגמרא מביאה את דברי רבי שמעון ומבארת את טעמו: רבי שמעון
7 אומר, הראשון בכור לנחלה, והשני להמש סלעים. רבי שמעון

30 שהוא בבעלי תשובה, שהיו לפני זה רחוקים מאד. ועל תשובה
31 מאהבה רבה זו אמרו – חכמינו ז"ל: שידונות נעשו לו
32 בזכיות, – חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? – הואיל ועל
33 ידי זה בא לאהבה רבה זו. – על-ידי אותן עבירות שהרחיקו אותו
34 מהקב"ה, הוא הגיע,
35 כשעשה תשובה, לאהבה
36 גדולה זו. העבירות פעלו בו
37 אותה פעולה כמו מצוות, הן
38 הביאו אותו לאהבה גדולה
39 יותר להקב"ה. על-כילפנים
40 מהאמור מובן, שגם בעת,
41 לפני היעלמות הקליפות
42 וביטול הרע, ישנה דרך
43 להעלות לקדושה את החיות
44 שבדברים האסורים, וזאת
45 על-ידי תשובה הבאה
46 מאהבה רבה להקב"ה. אבל
47 תשובה שלא מאהבה זו,
48 אף שהיא תשובה נכונה,
49 וה' יסלח לו, – על
50 העבירות שעבר, מכל מקום לא נעשו לו – העבירות, בזכיות, –
51 כמצוות, ואין עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ, – הגלות,
52 שיכלע המות – הקליפות הנקראות מות, לנצח. – למדנו, הרי,
53 שהחיות שבמאכלים אסורים וביאות אסורות, אינה יכולה להינתק
54 לגמרי מהקליפות, אלא על-ידי תשובה הנובעת מתוך אהבה רבה,
55 או כשהקליפות תתבטלנה ותיעלמנה לגמרי. להלן בא רבנו הזקן
56 לומר שקיים איסור אחד שהחיות שלו יכולה לעלות לקדושה גם
57 שלא על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא כשעושה תשובה
58 נכונה מתוך כוונה רבה בקריאת שמע שעל המטה:

8 לטעמיה, דאמר (כריתות ז) שתיבת 'תלד' האמורה בפסוק לגבי
9 טומאת לידה מיותרת, ובאה לרבות ולד יוצא דופן, שלידתו נחשבת
10 לידה גמורה, ואמו טמאה לידה, והוא הדין שנחשב לידה ובכור הוא
11 לגבי ירושת נחלה. והשני שנולד אחר היוצא דופן, נחשב בכור
12 להמש סלעים, דקסבר רבי שמעון, בכור לדבר אחר, כגון ולד זה,
13 שיצא ראשון מרחם אמו, ונחשב בכור לרחם, הוי בכור לענין חיוב
14 פדיון הבן.

יום ראשון	יום שלישי	כט כסלו, ה חנוכה	ה'תש"ג
יום שני			
	שיעורים. חומש: מקץ, שלישי עם פירש"י. תהלים: קמ"ג. תניא: פרק ד. ועוד יש . . . ח, לא תעשה.		
	די עבירות פון די אידען (אין דער צייט פון די יונים) זיינען געווען: דאס חבר'ן זיך מיט די יונים, לערנען זייער קולטור, חילול שבת ומועד, עסען טריפות, ניט היטען די אידישע טהרה. די שטראף-צרה איז געווען דער גייסטיגער חורבן פון בית המקדש, הריגה און שקלאפעריי אין גלות. דורך תשובה און מסירת נפש איז געקומען די גרויסע ג-טליכע וואונדער-ישועה, דער נס חנוכה.		

חטאי היהודים (בזמן היונים) היו: ההתידדות עם היונים, למוד תרבותם, חלול שבת ומועד, אכילת טרפות ואי שמירת הטהרה היהודית. הענש היה חרבנו הרוחני של בית המקדש, הריגה ושעבוד בגלות. על ידי תשובה ומסירת נפש באה ישועת הפלא האלקית הגדולה - גם החנכה.

יום שלישי	יום רביעי	א טבת, ר"ח, ו חנוכה	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: מקץ, רביעי עם פירש"י. תהלים: א"ט. תניא: והנה שלשה . . . 16 לבושים אלו.		
	נוהגים אשר היחיד מברך - בהלל - תחלה וסוף, גם בימים שאין גומרים בהם את ההלל. הנסח שאומרים הוא: "יהללוך ה' אלקינו כל מצריך", בהשמטת תבת "על". כל התפלין מניחים קדם מוסף, אבל השעורים לומדים אחר סיום כל התפלה.		

יום רביעי	יום חמישי	ב טבת, ז חנוכה	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: מקץ, חמישי עם פירש"י. תהלים: י"ז. תניא: ולכן נמשלה . . . ט ומצותי.		
	מלחמת היונים היתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" וכמאמר (ב"ר פט"ז) כתבו כו' שאין לכם חלק באלקי ישראל. כל המלחמה היתה נגד אלקות, זאל מען לערנען תורה, זאל מען מקיים זיין מצות המשפטים והעדות, רק שלא להזכיר שהיא תורת ה' ושהמצות הם חקי רצונו ית', ניט דערמאנען אין תומ"צ דעם ענין פון גטליכקייט.		

מלחמת היונים היתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך", וכמאמר (בראשית רבה פרשה טז) "כתבו כו' שאין לכם חלק באלקי ישראל". כל המלחמה היתה נגד אלקות. שילמדו תורה, שיקימו מצות המשפטים והעדות, רק שלא להזכיר שהיא תורת השם ושהמצות הם חקי רצונו יתברך, לא להזכיר בתורה ובמצות את ענין האלקות.

יום חמישי	יום ששי	ג טבת, ח חנוכה	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: מקץ, ששי עם פירש"י. תהלים: יח"ב. תניא: ולכן אמרו . . . חסד ומים.		
	ב"תורה אור" בדבור המתחיל "תנו רבנן מצות גר חנכה": "כי אין פדאי כל הדינים", צריך להיות "כי פדאי כל הדינים".		

שם, באור לדבור המתחיל "רני ושמחי", סעיף המתחיל "ועתה נבוא": "שהוא פנימית א"א" [=אריך אנפיו], צריך להיות "שהיא פנימית א"ס" [=אין סוף].

יום שישי	ד טבת	ה'תש"ג
-----------------	--------------	---------------

שיעורים. חומש: מקץ, שביעי עם פירש"י.
תהלים: כג"כח.
תניא: פרק ה. ותוספות . . . בפע"ח.

נשיאי חב"ד פלעגן מעביר זיין איין פרשה אדער צוויי דאנערשטאג ביינאכט אור ליום ששי. פרייטאג אחר חצות פלעגט מען אנהויבען נאכאמאל פון אנהויב, און מעביר זיין די גאנצע סדרה מיט דער הפטורה. שבת אינדערפריה פאר'ן דאווענען פלעגט מען מעביר זיין נאכאמאל פון שביעי. ווען עס איז אויסגעקומען צוויי הפטורות, האט מען געזאגט הפטורת הסדרה ביום ששי, און די אנדערע הפטורה (פון שר"ח, מ"ח וכו') שבת.

נשיאי חב"ד נהגו לומר "שנים מקרא ואחד תרגום" קטע אחד או שנים ביום חמישי בערב, אור ליום ששי; ביום ששי אחר חצות היו שוב מתחילים להעביר את כל הפרשה מתחלתה עם ההפטורה; שבת בבקר לפני התפלה נהגו להעביר שוב משביעי. כשחלו שתי הפטורות, היו אומרים את הפטורת הפרשה ביום ששי, ואת ההפטורה האחרת (של שבת ראש חודש, מחר חודש וכו') בשבת.

החלומות הטובים בעניני תורה שמודיעים בחלום, בא על פי הרב על ידי שקידה גדולה בתורה ביום. דכאשר עוסק בתורה בשקידה גדולה, או עוסק בעבודה שכלב ביגיעה עצומה, הנה כאשר בלילה נשמתו עולה למעלה ושואבת לה חיים מחיי דלעלא [=מחיים העליונים] כמבאר בזוהר, הנה אז מודיעים לו חדושי תורה בגלגליא שבתורה או בפנימיות התורה, איש איש כפי שקידת עבודתו בעבודת היום.

שבת קודש	ה טבת	ה'תש"ג
-----------------	--------------	---------------

שיעורים. חומש: ויגש, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כט"לד.
תניא: פרק ו. והנה . . . 20 דרוחא כו'.

ווען משיח וועט קומען, וועט מען זעהן די מעלה פון הודאה און תמימות, וואס אלע גלויבען באמונה טהורה אין ג-ט ב"ה און אין זיין תורה ומצוות. תלמוד - פארשטאנד - איז דער גרעסטער פארשטאנד האט א גרעניץ. אבער הודאה - גלויבען - גלויבען איז א געפיהל אהן א גרעניץ. מלך המשיח וועט געבען צו פארשטעהן דעם מעשה גדול פון דער תמימות - הארציגער ערענסטער עבודה.

כאשר משיח יבוא, יראו את המעלה של הודאה ותמימות, שהכל מאמינים באמונה טהורה בה' ברור הוא ובתורה ומצוות שלו. תלמוד - הבנה - הרי ההבנה העמקה ביותר הנה מגבלת; אף הודאה - אמונה - אמונה היא רגש בלתי מגבל. מלך המשיח יסביר ויבאר את ה"מעשה גדול" של התמימות - עבודה לבבית ורצינית.

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ב

מתי הולכים בממון אחר הרוב ?

שלכך נתכוין באומרו 'חבית', אין הקונה יכול לתבוע חבית בנימוק שהרוב קורא לחבית חבית, כי אין זו טענה להוציא ממון מבעליו (ב"ק כז, א).

אמנם, אם בעת המכירה דעת המיעוט לא ידועה - דעת הרוב קובעת, ואף אם יתברר אחר כך שדעת המיעוט שונה, אי אפשר לבטל את המקח בטענת "אין הולכין בממון אחר הרוב", כי אין לומר שדעת המוכר היתה כדעת המיעוט שהרי דעה זו לא היתה ידועה בשעת המקח.

וזהו שהדגיש הרמב"ם (בפרק כח) וכתב שיש ללכת אחר "לשון רוב אנשי המקום הידועים להם", כי כאשר דעת הרוב בלבד ידועה בעת המקח, גם בממון הולכים אחר הרוב.

(נחל יצחק סי' טא, ענף ד.)

הלכות מכירה, פרק כו הלכה ח: וזה עקר גדול: כָּל דְּבָרִי מִשָּׂא וּמִתֵּן חוֹלְכִין אַחֲרֵי לְשׁוֹן בְּנֵי אֲדָם בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם וְאַחֲרֵי הַמִּנְהָג. להלן (פכ"ח ה"ו) כתב הרמב"ם שהולכים אפילו "אחר לשון רוב אנשי המקום הידועים להם".

ויש להבין: הרי הלכה היא שאין הולכין בממון אחר הרוב (ב"ב צב, א) וכהסברו של הרשב"ם (שם, ד"ה לשחיטה), שאם אין הולכים אחר הרוב הרי זה כמחצה על מחצה והמוציא מחברו עליו הראיה? ויש לבאר:

הכלל שאין הולכים בממון אחר הרוב אמור רק כאשר עמדת המיעוט ידועה. ולדוגמה: המוכר לחבירו חבית. מאחר שהרוב קורא לחבית חבית ולכך כד, ורק המיעוט קורא גם לכך חבית (ודעת מיעוט זה ידועה), הרי אם המוכר נותן לקונה כד בטענה

יום שני ל' כסלו ה'תשע"ב

מתנה בשבת ויום טוב

ויום טוב ואין לחשוש שמא יכתוב, כי הנותן מתנה אין דרכו לכתוב, אבל בהלכות מכירה כאן אסר הרמב"ם לתת מתנה בשבת או ביו"ט! וביאר הגר"י קאפח:

לשיטת הרמב"ם מותר לכתחילה לתת גם דברים שאין נהנים מהם ביום טוב (כמו תפילין (כדברי הגמרא בביצה שם) או נתינת הלולב במתנה על מנת להחזיר בחג הראשון של סוכות (מאחר שאין חשש שיבואו לכתוב כי מעולם לא נשמע שהנותן מתנות כאלה יבקש קבלה או אישור מסירה). ועל כורחנו יש לומר שבהלכות מכירה כאן מדובר במתנת קרקע או מיטלטלין גדולים או חשובים שהדרך לכתוב על כך שטר מתנה ורק מתנה כזו אסור לתת בשבת או ביום טוב שמא יכתוב, אבל מתנות קטנות, כמו מתנות בר מצוה וכדו', מותר לכתחילה לתת בשבת או ביום טוב.

אך להלכה מותר לתת מתנה אך ורק דבר שהוא לצורך יום טוב או שבת. כך פסקו ה'מגן אברהם' (סי' שכג סק"יב) ואדמו"ר הזקן (שם ס"ח).

הלכות מכירה פרק ל, הלכה ז: המוכר או הנותן בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב, אף על פי שמתין אותו – מעשיו קמיין. וכן כל מי שקנה מידו בשבת – תקנן קנין, וכותבין לאחרי השבת ונותנין.

במשנה (ביצה, ט) אמרו בית שמאי שמותר לשלוח לחברו ביום טוב רק דברי מזון המוכנים לאכילה, ולפי בית הלל יכול לשלוח אפילו בעלי חיים שהרי מותר לשחוט ביו"ט ונמצא שיכול ליהנות ממתנתו.

ובפירוש המשנה לסוכה (ג יא) כתב הרמב"ם: "אמר ה' ולקחתם לכם ביום הראשון, ובא בקבלה לכם משלכם, אם נתנו לו במתנה הרי זה מותר אע"פ שהיא על מנת להחזיר, כלל הוא אצלנו מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ומותר ליתן מתנה ביום טוב". ומאחר ששבת ויום טוב זהים בדיניהם, חוץ מאוכל נפש, נמצא כי כשם שמותר ליתן מתנה ביו"ט, כך מותר ליתן מתנה בשבת. ואמנם בהלכות שבת (כג, י"ב טו) מנה הרמב"ם דברים שנאסרו מחשש שמא יכתוב (הלוואה, קניין וממכר, שכירות, והקנאה בחליפין) ולא הזכיר מתנה. ואם כן לשיטת הרמב"ם מותר לכתחילה לתת מתנה בשבת

יום שלישי א' טבת ה'תשע"ב

דינא דמלכותא

אמנם, נחלקו הפוסקים לגבי 'דינא דמלכותא דינא': לדעת הרמ"א (ח"מ שטט סי"א) בכוח דין המלכות לעקור דין תורה, אך הש"ך (סי' עג סק"ל ט) סובר שאין לדין המלכות תוקף כנגד דבר המפורש בתורה.

ומהלכה זו מוכח לכאורה כדעת הרמ"א שהרי מדין תורה כאשר הישראל החזיק ראשון בנכסי הגוי זכה בהם (כי הגוי סילק עצמו מהם ונעשו כהפקר) ולמרות זאת מועיל דין המלך לקבוע שאין ממש בזכייתו והמקבל את השטר יקנה.

אך יש לדחות זאת, כי במקרה שלנו הישראל הראשון עדיין לא זכה בקרקע מדין תורה, כי מוטל עליו לפרוע את המעות

הלכות זכיה ומתנה פרק א, הלכה טו: אם דין אותו המלך ומשפטו שלא יזכה בקרקע אלא מי שכותב בשטר... עושין בפי משפט המלך.

דנו הפוסקים לגבי תוקפה של מכירת דירה ללא רישום בטאבו, מצד חסרון בסמיכות דעתו של הקונה. והפוסקים הוסיפו לדון בכך לאור הלכה זו, שכאשר דין המלכות (דינא דמלכותא דינא) קובע שאין קנין ללא שטר עושים כפי משפט המלך (ראה פס"ד ירושלים, עמ' ע"ו). ולפי זה לכאורה אין תוקף הלכתי למכירה ללא רישום בטאבו (אף אם אין חסרון מצד הסכמת הקונה).

ללוקח (כדברי הרמב"ם בהלכה הקודמת). אך כאשר מדין תורה זכה בקרקע באופן מוחלט אין לדין המלכות תוקף להפקיע מדין תורה. ולפי זה כאשר התבצעה מכירה גמורה על פי דין תורה אין בכוח דין המלכות המחייב רישום בטאבו להפקיע מדין תורה (ראה דברי אמת סי' יב בשם מעשה חייא).

אמנם יש ראשונים החולקים על הרמב"ם וסוברים שזה שהחזיק הראשון זוכה בקרקע לחלוטין ואינו צריך לפרוע את המעות ללוקח, ולשיטתם אפילו שמדין תורה זכה בקרקע

לגמרי, בכוח דין המלכות להפקיע את זכותו (דברי אמת שם). ויש שכתבו כי האמור בהלכה זו אינו דומה לדין המלכות הנהוג בזמנינו, כי 'דינא דמלכותא' המפקיע את קנין הכסף הוא רק כאשר המלכות מקפידה שלא תיעשה כלל העברת בעלות ללא רישום בטאבו, אך בזמנינו אין הרשויות מקפידות על אי העברת בעלות בטאבו רק שבלעדי זאת אינם מחשיבים מצידם את המכר, ולכן הקנין בתקפו עומד (מעדני ארץ שביעית יח, ז).

קנין חצר

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ב

ועוד: הגמרא (גטין כא, א) פוסלת עבד או בהמה מלשמש כחצר משום שביכולתם לנוע. ובטעם הדבר מבואר בתוספות (שם ד"ה אטו) שדבר נייך מאבד את הדמיון ליד (שאינה זזה מגופו של בעליה). ומכאן שההשוואה בין חצר ויד היא כפשוטה. והנה, הגמרא (בבא בתרא עט, א) דנה במעילה (שימוש ברכוש הקדש) בחפצים שההקדש קנה באמצעות חצרו: האם השימוש במים שהצטברו בבור של הקדש נחשב מעילה, והמסקנה היא שאין בכך מעילה. מדוע? ראשונים רבים (רמב"ם ועוד) כתבו כי חצר ההקדש אכן הקנתה לו את החפץ, אך אין כאן מעילה משום שדין מעילה חל רק על חפצים שהוקנו להקדש באמירה בפה. והתוספות נתנו הסבר שונה: חצר ההקדש כלל אינה יכולה לקנות עבורו, "דחצר משום יד איתרביא", ולא מצינו יד להקדש". ואפשר שכוונת התוספות היא שחצר מהווה הרחבה של יד האדם ויכולה להוות אמצעי קניין רק עבור בני אדם שיש להם ידיים, אך לא עבור ישות רוחנית כהקדש, שבעלותו היא מושג מופשט ולכן לא ניתן להרחיבה לחצר.

הלכות זכיה ומתנה פרק ד, הלכה ח: חָצֵרָא שְׁלָא אָדָם קֻנְיָה לֹא שְׁלָא מְדַעְתָּהּ. אָפֵי עַל פִּי שְׂאִינֵי עוֹמֵד שָׁם.

משתי סיבות יכולה חצר לקנות עבור בעליה. (א) מטעם שליחות: כשם שאדם יכול למנות שליח לקנות עבורו חפץ מסוים, כך נחשבת הקרקע של האדם כ'שליח' שלו לקנין (ראה בבא מציעא י, ב ויב, א). (ב) מטעם 'יד': החצר נחשבת כידו ויכולה לקנות לו את החפץ כאילו הגיע ממש לידו. הגמרא (גטין עז, א. ב"ק סד, ב) לומדת זאת מפסוקים (המופיעים בתורה ביחס לגירושין וגניבה) ולפי הטעם השני החצר פועלת יותר משליח כי היות שהבית הוא השטח הפרטי של האדם, חפצים המוחזקים בו הם כמוחזקים בידו.

ועד כמה היא ההשוואה בין חצר ליד?

לדעת עולא (בגטין שם, ב) צריך הקונה לעמוד בצד החצר כשהחפץ מגיע לחצרו ואילו רב אושעיא סבור כי החצר קונה גם כשאינו נמצא בקרבתה ובלבד שתהא חצר 'משתמרת', כלומר שהחפצים המוחזקים בה נשמרים בביטחון.

מתנה שאי אפשר לסרב לה

יום חמישי ג' טבת ה'תשע"ב

שבמתנת שכיב מרע חל הקנין רק לאחר מיתת הנותן, הרי כאשר זוכה בה בשעת המיתה – הנתינה חלה למפרע משעת הנתינה, ולכן אין המקבל יכול לחזור בו.

ומוסיף, שאמנם הרשב"א (גטין יד, ב) והר"ן (שם י, ב) חולקים על הרא"ש וסוברים שבמתנת שכיב מרע אין הקנין חל למפרע אלא רק לאחר מיתה, ולכן אף אם ירצה בפירוש לקבל את המתנה, יוכל לחזור בו קודם מיתת הנותן שהרי אז עדיין לא זכה בה.

ולפי זה הביא ב'נתיבות המשפט' (שם, משפט האורים סק"ו) את דברי ה'נימוקי יוסף' (ב"ב ס"ב, ב, מדפי הרי"ף, ד"ה משזכה), שאף כי 'צווחת' המקבל שאינו חפץ במתנה אינה מועילה כאשר השתיקה היתה לאחר מיתה, כי מיד לאחר מיתת הנותן הסכים המקבל בשתיקתו לזכות במתנה, אבל אם 'צווח' ואמר שאינו חפץ במתנה עוד בחיי הנותן, אף ששתק קודם לכן, מועילה 'צווחתו' ולא קנה. וזו גם כוונת הרמב"ם "שתק ואחר כך צווח קנה" – שהשתיקה היתה לאחר מיתת הנותן, אחרי שהמקבל כבר קנה את המתנה.

הלכות זכיה ומתנה פרק ט, הלכה יג: יְגִיד: שְׂכִיב מַרְעָ שֶׁכָּתֵב בְּלִ נְכִסָּיו לְאַחַר, וְאַחֲרָהּ: אֵינוֹ רוֹצֵה בָהֶן – לֹא קָנָה. שֶׁתֵּק וְאַחֲרָהּ כֵּן צִוָּה – קָנָה; שְׂדֵרָא שְׂכִיב מַרְעָ בְּכַתוּבִין וְכַמְסוּרִין הֵן, וְכֵין שֶׁשֶׁתֵּק אֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּר בָּהֶן.

אם "שתק ואחר כך צווח", היינו שכאשר השכיב מרע כתב את כל נכסיו לאחר ולאחר מכן 'צווח' שאינו חפץ במתנה – קנה את כל נכסיו של השכיב מרע, כיון "שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין", ואינו יכול לחזור בו ולהוציאם מרשותו וממילא אף אחד לא יוכל לזכות בהם אלא אם כן יתן אותם במתנה או יפקיר אותם (רשב"ם ב"ב קלח, א, ד"ה כאן בשתק).

וחקשה ה'קצות החושן' (סי' רמ"ה סק"ד):

מתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתת הנותן. ואם כן, כשם שבאומר "משוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר שלוש ימים", יכול המקבל לסרב לקבל את הפרה כיון שעדיין לא זכה בה, כך גם במתנת שכיר מרע, אף אם שתק והסכים לקבל – מדוע לא תועיל 'צווחת' המקבל ויוכל לחזור בו בחייו של הנותן, שהרי עדיין לא זכה בה?

ותירץ על פי שיטת הרא"ש (גטין פ"א ס"ט) הסובר כי אף

יום שישי ד' טבת ה'תשע"ב

שני אנשים, שם אחד

אוהב ולזה לא היה אוהב אלא חולקים בשווה. ומדוע בזה אין הולכים אחר אומדן דעת?

ויש לומר שאין המדובר שם במתנה אלא בהחזרת הלוואה או פיקדון, ולכן אין לתלות זאת בקירוב הדעת כי אדם עשוי ללוות לאו דווקא מהקרוב אליו (מגיד משנה).

ועדיין קשה: בהלכות מלוה ולוה (פכ"ד ה"ח) כתב הרמב"ם שהמוציא שטר חוב שכתוב בו ש'יוסף בן שמעון' חייב לו מנה, ובעיר ישנם שני אנשים בשם זה אין המלוה יכול לגבות מאף אחד מהם כי כל אחד יכול לדחותו בנימוק שהמוציא מחברו עליו הראיה. ואם כן מדוע כאן לא ייפטר היורשים מלשלם לשניהם ויאמרו לכל אחד מהם: הבא ראייה שאתה הזוכה?

ויש לומר: כיון שהיורשים בוודאי חייבים לאחד מהם אלא שלא ידוע למי, אינם מפסידיים שלא כדין, אך שם אין לחייב אף אחד משניהם לשלם מספק שהרי יתכן שאינו הלווה ואינו חייב מאומה (לחם משנה).

הלכות זכיה ומתנה פרק יא, הלכה ג: **כָּאֻ שְׁנַיִם לְתַבְעַ, וְכָל אֶחָד מֵהֶן מִחוּץ שְׁמוֹ טוֹבָה... יַעֲשֻׂה הַדִּינִין כְּמֹ שְׂדֵרָהּ לָהֶם; כָּל מִי שְׂדֵרְתָּהּ נֹמֵה שְׁעָלָה אֶמֶר – נֹתֵנִין לוֹ.**

הלכה זו סותרת לכאורה לדברי ה'תוספתא' (ב"ב פ' גט פשוט) לגבי אדם שבבעלותו שני עבדים בעלי שם זהה וציוה לשחרר אחד מהם ולא ציין למי הכוונה, שאין אומרים 'לזה היה אוהב ולזה לא היה אוהב' (ומסתבר שכוונתו לשחרר את האהוב) אלא מספק חולקין ביניהם (שניהם יוצאים לחופשי, וכל אחד משלם ליורשים דמי חצי עבד). ומדוע בהלכה שלפנינו, כן הולכים לפי אומדן דעת?

ויש לחלק:

בעבד אין הכרח שהאדון שחררו מיוזמתו מחמת אהבתו אליו אלא יתכן שאחרים פדאוהו, ולכן אין לתלות את הדבר בקרבת הדעת שבין העבד לאדון.

אמנם לגבי האומר 'תנו מאתיים דינרים ליוסף בין שמעון' ואין ידוע לאיזה 'יוסף בן שמעון' התכוין אין אומרים לזה היה

שבת קודש ה' טבת ה'תשע"ב

חלוקת השותפות

גורמת לאחד מהם נזק, או מצד הדין של "זה נהנה וזה לא חסר", אלא משום ש"קרקע משועבדת לחלוקה". ולכן אפילו אם פירוק השותפות גורם לאחד מן השותפים נזק – כופים את הפירוק (יד רמה אות קסה).

ויש מי שכתב (יד דוד, דיני תנאי וברירה ל"ב) שלמדים שכופים על החלוקה ביורשים, ממה שאמרה תורה לתת לבכור את שני חלקיו זה אצל זה בסמיכות ("במצר אחד"), אף ששאר האחים אינם מסכימים לכך (הלי' שכנים פ"ב ה"ב) וכן למדים מחלוקת הארץ על פי הגורל, בשעה שבאו אבותינו לארץ.

(אציקלופדיה תלמודית ט"ז, עמ' תסז)

הלכות שכנים פרק א, הלכה א: **כָּל שֵׁשׁ בְּיָנֵיהֶם שְׁתַּפּוּת בְּקִרְבָּע, וּבְקִשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחַלֵּק וְלִטֹּל חֶלֶק לְבָדוּ: אִם יֵשׁ בְּאוֹתָהּ קִרְבָּע דִּין חֶלְקָה – בּוֹפֵה אֶת שְׂאֵר הַשְּׁתַּפּוּת וְחוֹלְקִין עִמּוֹ. קִרְקַע אוֹ מַטְלָטְלִים שֶׁנִּמְצְאוּ תַּחַת בַּעֲלוֹת מִשּׁוֹתָפוֹת שֶׁל שְׁנֵי בְנֵי אָדָם אוֹ יוֹתֵר (לְדוּגְמָה, אִם קָנָה אָדָם חֲצִי שְׂדֵה מַחְבְּרוֹ אוֹ שְׁנַיִם שִׁקְנוּ שְׂדֵה יָחִד) – אִם יֵשׁ בָּהּ כְּדֵי חֲלוּקָה, שְׂכָל שׁוֹתֵף יִקְבַּל חֶלֶק – יֵשׁ תָּמִיד זְכוּת לְכָל אֶחָד מִהַשּׁוֹתָפִים לְכַפּוֹת אֶת הַיֵּתֵר לְחַלֵּק אֶת הַשּׁוֹתָפוֹת.**

כפיה זו שכופה השותף את חבריו לשותפות לפרק את השותפות היא מדין תורה. ואין זכות זו נובעת מכך שהשותפות

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' ב

1 **כָּלֹא פִּרְצוֹנָה פְּנִיָּים, או פִּרְצוֹנָה פְּנִיָּים בְּלֹא פִּדְחָת, אִין מַעֲדִין, עַד**
2 **שִׁיחָה שְׁנֵינָה – פִּדְחָת וּפִרְצוֹן עִם הַחוּטָם, אֲבָל אִם נִיטֵל חוּטָמוֹ אִין**
3 **מַעֲדִין עֲלֵיו, אִף שְׂרָאוּ פִּדְחָת וּפִרְצוֹן. וְאִמֵּר אֲבִי, וְאִתִּימָא – וִישׁ**
4 **אוֹמְרִים שְׂאֵמֵר זֹאת רַב כְּהֵנָּה, מֵאִי קִרְיָה – מִדּוֹ הַפִּסּוֹק בּוֹ נִרְמַז**
5 **שֶׁהַכֹּהֵן הָיָא בְּרֵאִיתָ כָּל הַפְּנִים, שְׁנֵאמֹר (ישעיה ג ט) 'הִקְרַת פְּנֵיהֶם**
6 **עֲנִתָה בָם', וּפְסוֹק זֶה עוֹסֵק בְּנוֹאפִים, שֶׁהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא צָר אֶת**
7 **צוּרַת הוֹלְדוֹת כְּפִנֵי הַנוֹאפִים, וּמִתּוֹךְ הַכֹּהֵן פְּנֵי הַבָּנִים נִתֵּן לְדַעַת אֶת**
8 **חֲטָאֵי אֲבוֹתָם. וְעַל כָּל פְּנִים מוֹכַח שֶׁרַק עַל יְדֵי רֵאִיתָ פִּדְחָת וּפִרְצוֹן**
9 **עִם הַחוּטָם נִתֵּן לְהַכִּיר אֶת הָאָדָם, וּכְדַעַת רִישׁ לְקִישׁ, וְשֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי**
10 **רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁנִּתֵּן לְהַכִּיר אֶת הוֹלֵד עַל פִּי הַפִּדְחָת לְבַד. דּוּחָה הַגְּמָרָא:**
11 **בְּאֵמֶת נִתֵּן לְהַכִּיר אֶת הָאָדָם בַּפִּדְחָת בְּלִבָּד, וְלֹכֵן לִגְבִי בְּכוֹר דִּי**
12 **בְּהוּצָאָה הַפִּדְחָת כְּדֵי שִׁתְּקִימֵם דִּין 'כִּיר', אִךְ שְׂאֵנִי עֲדוּת אִשָּׁה –**
13 **שׁוֹנָה הַדִּבֵּר בַּעֲדוֹת הַמַּתִּירָה אֶשֶׁת אִישׁ, דְּאִתְּמִירוֹ בָּהּ רַבְּנָן שֶׁלֹּא**

14 תחשב הכרה עד שיראו העדים את כל פניו של הבעל.
15 תמדה הגמרא: **וּמִי אִתְּמִירוֹ – הָאֵם הַחֲמִירוֹ חֲכָמִים בַּעֲדוֹת אִשָּׁה,**
16 **וְהָאֵם – וְהָאֵם אֲדִרְבָּה, תִּנָּן בְּמַסַּכַת יְבָמוֹת (קִבֵּב) שֶׁהוֹחֵקוּן לְהִיּוֹת**
17 **מִשְׂאִיִּם – קִיבְּלוּ חֲכָמִים שְׁנֵיתָן לְהַתִּיר אִשָּׁה עַל פִּי עֲדוּת שְׁמַת**
18 **בַּעֲלָה, אֲפִילוּ עַד מִפִּי עַד, וְאֲפִילוּ כִשְׁמַעְמוֹ אֶת הַעֲדוּת מִפִּי אִשָּׁה,**
19 **או מִפִּי עַבְדָּה או מִפִּי שְׂפִיחָה, שֶׁהֵם פְּסוּלִים לְשֹׂאֵר עֲדוּוֹת, הָרִי**
20 **שֶׁהִקִּילוּ בַּעֲדוֹת זֶה יוֹתֵר מִבְּשֹׂאֵר עֲדוּוֹת. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: כִּי אִתְּמִירוֹ**
21 **רַבְּנָן – מִה שֶׁהִקִּילוּ חֲכָמִים בַּעֲדוֹת זֶה, הֵינּוּ בְּכּוֹפָה – לֵאחֹר שְׂרֵאִיתָ**
22 **הַעֲדוּת הִיתָה בְּצוּרָה בְּרוּרָה, הִקִּילוּ לְהַאֲמִין אֲפִילוּ לְמִי שֶׁאִינוּ נֶאֱמָן**
23 **בְּדֶרֶךְ כָּלָל, אֲבָל בְּתַחֲלָתָהּ, בְּרֵאִיתָ הַעֲדוּת עֲצֻמָּה, לֹא אִתְּמִירוֹ רַבְּנָן,**
24 **אֲלֵא אֲדִרְבָּה, הַחֲמִירוֹ שֶׁלֹּא לְסֻמוֹךְ עַל עֲדוּת שֶׁאִינָה בְּרוּרָה, וְלֹכֵן**
25 **אִמְרוּ שֶׁאִין מַעֲדִים אֲלֵא עַל פִּרְצוֹן הַפְּנִים עִם הַחוּטָם. תִּירוּן נוֹסָף:**
26 **וְאִתְּמִירוֹ אִתְּמֵא – וְאִם תִּרְצָה תוֹכֵל לִישֵׁב כָּךְ,**

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ט כסלו'ה טבת ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ב

הלכות מכירה

פרק חמשה ועשרים

1. א. המוכר דבר שיש לו תשמישין² - לא מכר את
2. התשמישין, אלא אם פן פרש³. כיצד? מכר⁴ את הבית⁵ -
3. לא מכר את היציע שסביבות הבית⁶, אף על פי שהוא
4. פתוח⁷ לתוכו. במה⁸ דברים אלו? כשהיה רחב היציע
5. ארבע אמות או יותר⁹; אבל פחות מזה¹⁰ - הרי הוא בכלל
6. הבית. וכן¹¹ העליה שעל גבי הבית הפתוחה לתוכו בארבע
7. במעזיבת הבית¹² - הרי הוא בכלל הבית¹³.
8. ב. המוכר את הבית - לא מכר את החדר¹⁴ שלפנים ממנו¹⁵,

- אף על פי שמכר לו¹⁶ מצרים החיצונים¹⁷; ולא את הגג¹⁸,
בזמן שיש לו מעקה עשרה¹⁹ טפחים ויש בו רחב ארבע אמות,
ולא²⁰ את הבור²¹ החפור בקרקע²², ולא את הדות הבנוי
בבור²³, אף על פי שמכר לו²⁴ העמק והרום, כמו שבארנו.
ג. וצריך²⁵ המוכר לקנות לו דרך מן הלוקח, כדי
להפנס בבור זה או לדות ששיר²⁶; שכל המוכר - בעין
יפה²⁷ מוכר. ואם אמר²⁸ לו: מכרתי לך הבית חוץ מן
הבור או הדות - אין צריך²⁹ לקנות לו דרך. וכן המוכר
בור או דות בלבד³⁰ - אין הלוקח צריך לקנות לו
דרך³¹, אלא נכנס לתוך ביתו של מוכר עד הדות³²
וממלא³³.
ד. שני³⁴ בתים זה לפנים³⁵ מזה, מכר שניהם לשנים או
נתן שניהם לשנים - אין להם דרך זה על זה³⁶; ואין צריך³⁷

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) נתבארו בו הדברים הנכללים במכירת הבית (בשאינן) [ושאינן] נכללין, וכן במכירת החצר ובית הבר והמרחץ. (2) דברים המשמשים לסיפוק צרכים מסויימים, הקשורים עם הדבר המסויים שמכר. (3) שהתנה מפורש, שמוכר את הדבר ואת תשמישו. (4) משנה בבבא בתרא סא. (5) סתם (רבינו גרשום ורשב"ם) ולא פירש כלום בדבר תשמישי הבית. (6) כפירושו של רב יוסף שם. "והוא כמו חדר שעושין סביבות כתלי הבית מבחוץ כמו שהיה במקדש ... ויש שעושים כן בתוך עוביו של כותל" (רי"ף). וכן פירש רבינו במשנה שם: "יציע הוא חלל בין שני כותלים". וכל זה דווקא אם הוא מבחוץ או בעובי הכותל, אבל אם הוא בפנים הבית - נמכר בכלל הבית (כסף משנה). ויש שם פירוש אחר בגמרא שיציע הוא "אפתא" כלומר עלייה שעל גבי הבית (רי"ף), ואין הלכה כן. (7) "שאיין לה פתח אחר, אלא מן הבית נכנסים לתוכו" (סמ"ע, ריד, סעיף קטן ב), ועם זה אינה בטילה לגבי הבית (משנה שם), הואיל וחשוב הוא (גמרא שם). (8) מימרא של מר זוטרא (שם). (9) שאז הוא חשוב וקובע מקום לעצמו. (10) שאינו חשוב. (11) לפירוש האחר בגמרא שם זהו "יציע" שבמשנה ואם כן אינה מכורה בכל הבית, אף על פי שהיא פתוחה לתוכו - אם רחבה ארבע אמות. אבל הרי"ף ורבינו פסקו להלכה כרב יוסף, ולפי זה עלייה זו אינה "יציע" והיא בכלל הבית אם פתוחה לתוכו אף על פי שרחבה ארבע אמות. (12) "שהיא קרקעיתה של אותה העלייה וממנו נכנס ויוצא. וזה הוא פיתחה" (רי"ף). (13) אף על פי שרחבה ארבע אמות. לפי שהיא חלק מן הבית. (14) "רגילין היו לבנות חדר לפנים מהבית להצניע שם ממונם וכליהם, ואין תשמישין לדור בו כתשמיש הבית והיציע" (סמ"ע סימן ריד סעיף קטן ו, מדברי הרשב"ם דיבור המתחיל ולא את החדר). (15) מסתימת לשון רבינו נראה שהמדובר גם בחדר שאינו רחב ארבע אמות (מגיד משנה) וגם באופן שהוא פתוח לבית (כמו שכתב הרשב"ם שם), מכיוון שאין תשמישו כשל הבית. (16) ציין לו את הגבולות של הבית. (17) כלומר, מחוץ לחדר, באופן שהגבולות כוללים אף את ה"חדר" בתוכם, אף על פי כן אין הוא כלול במכירת הבית, לפי שאנו אומרים: "מצרים הרחב לו", כלומר, הרחב אותם למעלה מהמידה (וראה למעלה פרק כא הלכה יז) כן היא מסקנת הגמרא שם סא: (18) משנה שם. (19) שאז הוא מקום חשוב, ואינו בטל כלפי הבית. (20) משנה שם סד. (21) עשוי לאגירת מים, והוא תשמיש נפרד מזה של הבית עצמו. (22) קרקע קשה, שמחזיקה את המים. (23) אם קרקע הבור היא מעפר תיחוח, שאינו מחזיק את המים, בונים בו כותל של אבנים להחזקת המים, ומפירוש המשניות לרמב"ם נראה קצת שהבניין בולט מעל לבור על פני הקרקע, שכך הם דבריו (שם): "בור הוא חפירה בקרקע, והדות בנוי על הקרקע". וראה למעלה פרק כד הלכה טו. (24) וכתב כך מפורש בשטר המכירה. (25) גם זה במשנה שם וכתב עקיבא ופסקו בגמרא (שם סה). הלכה כמותו. (26) ייתכן, כי כוונת רבינו להדגיש שמה שאמרו "צריך ליקח לו דרך", אין זה אלא ב"בור ודות", אבל לו ב"חדר" ו"גג", המובאים לפני זה בהלכה א. וגם להלן פרק כו הלכה ד דקדק רבינו לכתוב כן. (27) ואינו מוכר בצמצום, ולא שירר לעצמו חלק בשטח שמכר. כן מסקנת הגמרא (שם סה): בטעם דברי רבי עקיבא. (28) כן הוא במשנה שם, שבזה מודה גם רבי עקיבא. (29) שתנאי זה היה מיותר, שהרי בין כן ה"בור ודות" הם שלו, ולא היה צריך להתנות על זה, ובהתאם לכלל המקובל, שכל "לשון יתירה באה לרבות" אנו אומרים שהתכוון בריבוי דברים זה להתנות להשאיר לעצמו גם את הדרך. (30) ועיכב את הבית לעצמו. (31) שם במשנה כרבי עקיבא. ומאותו הטעם האמור, שמוכר בעין יפה מוכר, ומכר לו גם את הדרך. (32) בכתביד תימן: "הבור". (33) מים מן הבור או הדות. (34) ברייתא שם סה. (35) ואי אפשר לפנימי לצאת החוצה כי אם דרך החיצונה (סמ"ע, ריד סעיף קטן לו). (36) כלומר, כשם שאין לחיצון דריסה לפנימי, כך אין לפנימי זכות לעבור דרך החיצוני וחייב הוא לפייס את החיצון, שיתן לו דרך לעבור. ואף על פי שאם מכר רק את הפנימי והשאיר לעצמו את החיצוני, היה לפנימי דרך עליו, מפני שמוכר בעין יפה הוא מוכר - כאן שמכר את שניהם לשניים, כשם שעינו טובה לזה, כך היא טובה לזה, ומה שהוא עין יפה לזה, הוא עין רעה לזה, ולפיכך אין להם דרך זה על זה. ואמנם אם לא מכר לשניהם כאחד, אלא מקודם מכר את הפנימי והשאיר את החיצוני לעצמו, כיוון שזכה הפנימי בדרך

- 1 לומר אם נתן החיצון³⁷ ומכר הפנימי. אכל³⁸ אם מכר
2 החיצון ונתן הפנימי - יש לו³⁹ דרך⁴⁰; שפל הנותן - בעין
3 יפה נותן יותר⁴¹ מן המוכר⁴².
4 ה. המוכר⁴³ את הבית - מכר⁴⁴ את התנור⁴⁵ ואת
5 הפירים⁴⁶, ואת מלכונות⁴⁷ הפתחים המכרין בטיט⁴⁸, ואת
6 הדלת⁴⁹ ואת הנגר⁵⁰ ואת המנעול⁵¹, אכל לא המפתח⁵².
7 ומכר⁵³ את המכתשת⁵⁴ הקבועה⁵⁵, אכל לא את
8 המטלטלת⁵⁶. ומכר את האצטרוביל⁵⁷, אכל לא את הפלי
9 שהקמח יורד לתוכו, שהוא כמו כפיפה⁵⁸ של עץ⁵⁹. ולא
10 מכר⁶⁰ את מלכונות⁶¹ פרע⁶² המטה, ולא⁶³ את מלכונות
- 11 החלונות⁶⁴, אף על פי שהן מכרין בטיט⁶⁵, מפני שהן
12 לנוי⁶⁶. ובזמן⁶⁷ שאמר 'הוא וכל מה שבתוכו' - הרי כלן⁶⁸
13 מכורין.
14 ו. המוכר⁶⁹ את הקצר - מכר בורות שתיחן⁷⁰ ומערות⁷¹
15 שבתוכה⁷², וכל הבתים⁷³ החיצונים⁷⁴ והפנימיים⁷⁵, ובתים
16 שיש בהן החול⁷⁶, והתנאים הפתוחות לתוכה⁷⁷; אכל
17 שאינן פתוחות לתוכה⁷⁸ - אינן נמכרות עמה. היו פתוחות
18 לכאן ולכאן⁷⁹: אם רב תשמישן לתוכה - נמכרות עמה;
19 ואם לאו - אינן נמכרות עמה. ולא מכר את המטלטלין⁸⁰
20 שבתוכה. ובזמן שאמר 'היא וכל מה שבתוכה' - הרי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

על המוכר - אין זכות זו מסתלקת אף כשמכר אחר כך גם את החיצוני לשני (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). (37) שוודאי אין לו לפנימי דרך על החיצון, שהרי הנותן, נותן בעין יפה יותר מהמוכר, כמו שמסיק מיד אחרי זה. (38) מסקנת הגמרא שם. (39) לפנימי. (40) על החיצון. (41) שהרי אף החכמים הסוברים, שמוכר בעין רעה מוכר, מודים שנותן בעין יפה נותן, הרי שיש עדיפות למקבל מתנה על הקונה, ביחס לטובה מבעל הבית. (42) ודווקא שמכר ונתן כאחד, אבל אם מכר את החיצון תחילה ואחרי כן נתן את הפנימי, לא זכה הפנימי בדרך, שהרי תיכף שמכר את החיצון והשאיר לעצמו את הפנימי - אבד את הדרך על החיצון, שהרי מוכר בעין יפה מוכר, ואם כן כשנתן אחרי זה את הפנימי לשני, לא יכול לתת לו אלא מה שבדיו, והיינו בלי דרך על החיצון (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). (43) משנה שם סה. (44) ברשב"ם שם דיבור המתחיל מכר, נתן כלל קבוע לכל ההלכות הבאות: "כל תשמישי בית הקבועים מכורים בכלל בית, והמטלטלין אינם מכורים" וכן הוא בשולחן ערוך סימן ריד סעיף יא. (45) המחובר לקרקע (רשב"ם). וכן כתב המגיד משנה, ועיין להלן. (46) אף הם מחוברים לקרקע (רשב"ם ומגיד משנה) ויש בהם שני חללים מלמעלה לשפיתת שתי קדרות. ואף על פי שבמשנה שלפנינו הנוסחא "ולא את התנור ולא את הכיריים" - הרי בכ"מ הנוסחא: "מכר תנור, מכר כיריים" וכן הוא ברשב"ם, ברי"ף ובספר המקח והממכר לרב האי שער כ. וכתב שם הרשב"ם שלפי נוסחא זו המדובר במחברים לקרקע, שבתלושים בוודאי לא קנה. (47) עמודים של עץ מסביב למזוזות הבית מלמטה ולמעלה בצורת מרובע, והדלת שוקף עליהן (בבא בתרא סט.). (48) בגמרא (שם) הסיקן שאם הם מחוברים בטיט, הם בוודאי בכלל הבית. והסתפקו שם באופן שהם מחוברים רק ביתידות. והרמב"ם הדגיש "בטיט", שב"יתידות" הרי זה ספק, ובכלל ספק בממונות אנו פוסקים לקולא לנתבע, היינו למוכר. (49) משנה שם. (50) ברייתא (שם סה:) והוא בריח הקבוע בכותל (סמ"ע סעיף קטן מב), ונקרא כך על שנגרר מקצה הכותל לקצהו (ערוך, ערך נגר א). (51) לנעול בו את הבית (ברייתא שם). והוא קבוע (רשב"ם שם). (52) אף על פי שהוא קבוע בדלת (גמרא שם) - כיוון שקל מאוד להוציאו מן הדלת, היינו שאין מזיזין אותו מן הפותחת ולטלטלו (רשב"ם שם דיבור המתחיל והוא מפתח). (53) משנה וברייתא (שם סה.). (54) "כלי ששוחקים וכותשים בו הדברים הגסים כגון מכתשת אבן" (רבינו בפירוש המשניות). (55) בקרקע (רשב"ם שם). (56) שאינה קבועה בקרקע ומטלטלין אותה לפעמים ממקום למקום. (57) בסיס של עץ שעליו מעמידים הריחים (רבינו בפירוש המשניות). והוא קבוע בקרקע (רבינו גרשום). (58) סל. (59) והוא פירוש המלה "קלת" שהובאה במשנה. וכן הוא בפירוש המשניות שלו: "עגול מעץ שעושים סביב הריחים, כדי שלא יתפזר כלום מן הקמח". (60) זה שמכר את הבית (ר"י בן מיגאש, ודעת רשב"ם ראה להלן). (61) חתיכות עץ המחוברות לקרקע, שנותנים תחת המיטה, שלא תדבק בקרקע, והסתפקו בגמרא (בבא בתרא סט.) אם הם בכלל הבית (ואילו המחברים למטה - בוודאי אינם בכלל בית, גמרא שם). והשאירו זאת בתיקו, ולפיכך דינו ככל ספק בדיני ממונות: לקולא לנתבע. ולדעת הרשב"ם שם המדובר במוכר מיטה, והסתפקו במלכונות שאינם מחוברים למיטה, ואילו המחברים לה - בוודאי מכורים איתה. (62) רגלי. (63) אף זו בעייה בגמרא (שם) שלא נפתרה. (64) עמודים מסביב החלונות בצורה רבועית. (65) כך נראה בגמרא שם, שהבעייה היא במחוברין בטיט. ומאחר שלא נפתרה, דן בה רבינו כבכל ספק בממון: לטובת הנתבע. ורשב"ם שם, פירש שהבעייה היא במחוברין ביתידות, אבל המחבורות בטיט - בוודאי קנה. ודעתו שגם הבעייה (במחבורות ביתידות) - נפתרה בדרך "אם תמצי לומר" - שקנה. (66) ואינם כל כך בכלל תשמישי הבית (גמרא שם). (67) משנה וברייתא (שם). (68) כל אלו ששלל אותם לעיל ושהם שנויים במשנה וברייתא הנ"ל ואף המלכונות שלא נזכרו לא במשנה ולא בברייתא, ואם כן אין מקור מפורש שגם הם נמכרים בכלל הבית, אם אמר: "הוא וכל מה שבתוכו" - סובר רבינו שאינם גרועים, בעניין זה, מכל יתר הדברים השנויים במשנה (מגיד משנה). ודעת רשב"ם (שם) שרק תשמישים המיוחדים לבית זה - נכללים בזה. (69) משנה וברייתא שם סז. (70) שיח הוא בור ארוך וצר (רש"י בבא קמא נ: דיבור המתחיל חריצין ונעיצין). (71) בורות מרובעים ומכוסים בתקירה (רש"י שם). (72) בניגוד למוכר בית שלא מכר בור ודוה (למעלה הלכה ב) - מכר חצר, מכר אותם מפני שדרך החצרות להיות בהן בורות ואין דרך הבית בכך (ר"י בן מיגאש). (73) ברייתא שם. (74) הנמצאים בשפת החצר, אבל פתוחים אליו (רשב"ם שם דיבור המתחיל החיצונים). (75) בפנים החצר, אף שאין להם פתח לחצר והכניסה והיציאה הן דרך הבית החיצון (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן ב בשם הר"ן). (76) לתעשיית הזכוכית (רשב"ם שם בשם ר"ח). (77) שאין מוכרים אלא לבני חצר זו (רשב"ם שם). (78) אלא לרשות הרבים. (79) לתוכה ולרשות הרבים. (80) היינו, תשמישי הבית הבלתי-קבועים, אותם שאינם נמכרים עם הבית (למעלה הלכה ה) - אינם נמכרים גם עם החצר, וכל שכן מטלטלין סתם שאינם תשמישי הבית (רשב"ם שם).

- 1 פלן⁸¹ מכורין. בין כך ובין כך - לא מכר את המרחץ⁸²
 2 ולא בית הבד⁸³ שבתוכה⁸⁴.
 3 ז. המוכר⁸⁵ את בית הבד⁸⁶ - מכר⁸⁷ את האבן⁸⁸ הגדולה
 4 הבנויה בארץ⁸⁹ שטוחנים עליה זיתים, ואת הכלונסאות⁹⁰
 5 של ארז שסומכין בהן בעת טחינת הזיתים, ואת היקבים⁹¹,
 6 ואת הכלים⁹² שנותנין בהן את הזיתים הפתושין, והם
 7 המפרכות; אבל לא מכר את הרחים העלינה⁹³. ובזמן
 8 שאמר "הוא וכל מה שבתוכו" - הרי פלן מכורין. בין כך
 9 ובין כך - לא מכר⁹⁴ את הכובשין⁹⁵ שמכבשין בהן
 10 הזיתים⁹⁶, ולא את הגלגל⁹⁷, ולא את הקורה, ולא את
 11 השקין⁹⁸, ולא את המרצופין⁹⁹.
 12 ח. אמר לו¹⁰⁰: בית הבד וכל תשמישיו¹⁰¹ אני מוכר לך -
 13 פלן¹⁰² מכורין. היות¹⁰³ חוצה לה¹⁰⁴ חנייות¹⁰⁵ ששוטחים¹⁰⁶
- 14 בהן הזיתים או השמשין¹⁰⁷: אם¹⁰⁸ מצר לו¹⁰⁹ מצרים¹¹⁰
 15 החיצונים¹¹¹ שלחן - קנה הפל; ואם לאו¹¹² - לא קנה אלא
 16 מה שבתוכה¹¹³.
 17 ט. המוכר¹¹⁴ את המרחץ¹¹⁵ - מכר את בית הנסרים¹¹⁶
 18 שיושבין עליהן¹¹⁷ פשהן צרמים, ואת בית היקמים¹¹⁸
 19 שנוטלין בהן הפלים, ואת בית הספסלין¹¹⁹ שיושבין עליהן
 20 בחדר המרחץ פשהן לבושים, ואת בית הוילאות¹²⁰
 21 שמתפגין¹²¹ בהן; אבל¹²² לא מכר את הנסרים עצמן,
 22 ואת היקמים עצמן, ולא את הספסלין עצמן, ולא את
 23 הוילאות עצמן. ובזמן שאמר לו "הוא וכל מה שבתוכו" -
 24 הרי פלן מכורין. בין כך ובין כך¹²³ - לא מכר הפרכות
 25 המספקות לו מים בין בימות החמה¹²⁴ בין בימות
 26 הגשמים, ולא בית פנוס העצים¹²⁵. ואם אמר¹²⁶ לו: מרחץ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(81) כל התשמישים המטלטלים. (82) שאינו בכלל חצר (רשב"ם שם דיבור המתחיל לא את המרחץ), ויש לו שם בפני עצמו ואינו מצוי בכל חצר (סמ"ע שם סעיף קטן א). (83) בית שבו עוצרים שמן מהזיתים. (84) מפני אותו הטעם שיש במרחץ. (85) משנה וברייתא שם סז: (86) תהליך עצירת השמן היה (כפי שנמצא במשנה במסכת מנחות פו). כך: בתחילה היו כותשים את הזיתים במכתשת, או טוחנים אותם בריחים (לפי דעה אחרת), אחר כך שמים אותם בסל, והם היו זבים מאליהם, ושמן זה הוא שמן ראשון. אחרי כן היו טוענים על הזיתים קורה, והשמן הנסחט על ידה הוא השמן השני, ואחרי כן היו טוחנים אותם בריחים, וטוענים עליהם את הקורה, וזה היה שמן שלישי. (87) אף בעניין זה מביא הרשב"ם (שם) את הכלל של הלכה זו: תשמישים קבועים, הם בכלל בית הבד, ושאינם קבועים אינם בכללו. (88) זה פירושו של רבינו למלה "ים" שבמשנה, שעליה אמרו בגמרא שהיא "טלפחא" (=עדשה), וכן כתב בפירוש המשניות: "ים-האבן שטוחנים בתוכו הזיתים". (89) כן כתב גם ר"י מיגאש. (90) כך פירשו בגמרא את המלה "בתולות" שבמשנה, והם עמודים שנועצים אותם בראש הגת להעמיד בהם את הקורה, וכן הוא בפירוש המשניות. (91) ברייתא שם. והם בורות או נקבים בקרקע, שהשמן יורד לתוכם (רשב"ם ומגיד משנה). והתוספות (דיבור המתחיל ים-טלפחא) בשם הערוך, מפרשים שאלו הם סלים שמביאים בהם הזיתים. ואף שאינם מחוברים הם בכלל הבד. ולא הזכירו את היקב-הגת עצמה, מפני שזה עיקרו של הבד, ופשוט הוא שנמכר עימו. (92) המחברים בקרקע. ויתכן כי אף אם הם תלושים, - בטלים הם אגב בית הבד, וראה למעלה. (93) אבל הריחים התחתונה - מכורה. והיא "האבן הגדולה" שלמעלה. (94) במשנה שם מפורש שאם אמר לו "הוא וכל מה שבתוכו" - גם העבירים (=הכובשים) והגלגל והקורה מכורים. ורבינו פסק כברייתא שם. ואולי גרס כן גם במשנה (מגיד משנה וכסף משנה). (95) זה פירוש הגמרא למלה "עבירין" שבמשנה. (96) בפירוש המשנה כתב רבינו: "שמכבדים אותן על האמתחות, ששמים בהם הזיתים הכתושים, ועליהם נתלית האבן וכובשין". (97) שמגלגל האבן ומגביה אותה ומכבד על הזיתים הכתושים, והשמן יוצא" (פירוש המשניות). (98) ברייתא שם. ובמשנה לא הוזכרו. (99) אף זה בברייתא ולא במשנה. והם שקים לשאת בהם את הזיתים, אלא שהשקים הם מנוצה של עיזים, והמרצופין מעור. (100) ברייתא שם סח. בעניין מרחץ, אבל בשקלא וטריא (שם) השוו בית הבד למרחץ בעניין זה. (101) משמע אפילו תשמיש כל דהו. (102) כל המנויים למעלה בהלכה הקודמת ואף שקים ומרצופין בכלל (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן יב). (103) בגמרא (שם) העלו הלכה זו על כל פרטיה, על רקע של עובדה מסוימת. (104) מחוץ לבית הבד. (105) שמוכרין בהם גם צרכי מאכל כגון פת ויין, ולכן נקראים חנויות (סמ"ע שם, סעיף קטן יג). (106) לייבשם ולהכניסם על ידי כך להוציא שמנם בבית הבד. (107) "שומשום" בעברית, והוא מין זרעונים, שעוצרים מהן שמן. (108) נוסף על התנאי: "וכל תשמישיו" (סמ"ע שם סעיף קטן יד). (109) ציין לו. (110) גבולות. (111) מחוץ לחנויות, באופן שגם הן כלולות בתוך הגבולות. (112) שלא מצר לו המצרים או לא התנה מפורש: "וכל תשמישיו". (113) אבל לא את החנויות שמחוצה לה. (114) משנה וברייתא שם סז: (115) בית העשוי לרחוץ בו, והוא מורכב משלושה חדרים: פנימי לרחיצה, בינוני להלבשה, וחיצוני שעומדים בו לבושים. ומפורש בתוספתא בבא בתרא פרק ג: "המוכר את המרחץ מכר את הבתים הפנימיים ובתים החיצוניים". (116) בית שמצניעים בו לוחות עץ. (117) בפירוש המשניות שלו הביא רבינו: "לוחות ששמים עליהם הבגדים". (118) מקום שמחזיקים בו את היקמים, הם ספסלות של עץ שמשמשים בהם בבית המרחץ ונותנים בהם מים לפני כל אחד ואחד (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). (119) מקום שמחזיקים בו הספסלים. וכן כתב רבינו בפירוש המשניות: "כיסאות" ו"כ"אית דגרסי" ברשב"ם בברייתא. ובר"ף הביא כן גם במשנה כגירסת רבינו "ספסלים". (120) מקום שמחזיקים בו הוילאות. וכגירסת הרי"ף. אבל לפנינו במשנה: "בלניות". (121) שסופגים בהם את המים מהגוף אחרי הרחיצה, ובפירוש המשניות כתב רבינו: "יריעות או סיגרים לכסות את הערווה". (122) משנה וברייתא (שם). בהתאם לכלל שרק התשמישים הקבועים ומחוברים הם בכלל הנכסים דלא נייד, אבל לא התשמישים המטלטלין. (123) כלומר, אף אם אמר: "כל מה שבתוכו". (124) שאז המים הם מועטים ואפשר היה להעלות על הדעת שהם בטלים אגב המרחץ (רשב"ם שם סח. דיבור המתחיל בין בימות החמה). (125) כן בברייתא (ובמשנה "ולא את אוצרות של עצים"). היינו, שלא מכר, לא את העצים ולא את הבית. וכך מפורש בתוספתא: "לא מכר לא את הבית ולא את העצים", מפני שאין זה תשמיש מיוחד למרחץ כל כך, שהרי בעצים אפשר להשתמש גם לעניינים אחרים (סמ"ע סעיף קטן יח). (126) בברייתא

1 וְכָל תְּשֻׁמִּישׁוֹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - הָרִי הֵן בִּלְבָד מְכֻרִין, אֵף עַל
2 פִּי שֶׁהֵן חוּצָה לָךְ¹²⁷.

פֶּרֶק שֵׁשֶׁה וְעֶשְׂרִים

4 א. המוכר את העיר - מכר בתים, ובורות שיחין ומערות,
5 ומרחצאות, ושוככות, ובית הבדים, ובית השלחין שבה
6 והסמוכין לה, ואת החרשין המקפין לה, ואת השדות
7 הידועות לה, ואת הביכרין של חיה ועופות ודגים שפניהם
8 כנגדה, אף על פי שהן רחוקים ממנה; אבל לא מכר
9 המטלטלין שבתוכה. ובזמן שאמר לו 'היא וכל מה
10 שבתוכה אני מוכר לך' - הרי בלן מכורין. ובין כך ובין כך
11 - לא מכר לא את שריה, ולא את בנותיה, ולא החרשין
12 המקצין ממנה, ולא את החלק שיש לה בים, ולא את החלק
13 שיש לה בביצה, ולא את ביכרי חיה ועופות ודגים שאין
14 פניהם כנגדה.

15 ב. המוכר את השדה - מכר את האבנים הסדורות לגדר,
16 ואת האבנים שמנחות על העמרים, מפני שהן לצרכה.
17 ומכר את הקנים החלקים המנחין תחת הגפנים כדי
18 להעמיד את הפרס, מפני שהן לצרכה. ומכר את התבואה
19 המחברת לקרקע, אף על פי שהגיע להקצר. ומכר את
20 מחיצת הקנים שהיא פחותה מבית רבע, אף על פי שהקנים
21 שלה עבים וחזקים. ומכר את השומרה העשויה בטיט, אף
22 על פי שאינה קבועה. ומכר את החרוב שאינו מרפכ ואת
23 בתולת השקמה, אף על פי שהן עבים. ומכר כל הדקלים
24 שבה. אבל לא מכר את האבנים שאינן סדורות לגדר, ולא
25 את האבנים שאינן מנחות על גבי העמרים, אף על פי שהן
26 מוכנות לכך; ולא את הקנים שבפרס שאינן מנחין תחת
27 הגפנים, אף על פי שהן משפין וחלקים ומוכנים לכך; ולא
28 את התבואה העקורה מן הקרקע, אף על פי שהיא צריכה
29 לשדה. ובזמן שאמר לו 'היא וכל מה שבתוכה' - הרי בלן
30 מכורין.

31 ג. בין כך ובין כך - לא מכר מחיצת הקנים שהיא בית
32 רבע, אף על פי שהקנים שבה דקים וקטנים. ולא מכר
33 ערוגה קטנה של בשמים שיש לה שם בפני עצמו, כגון
34 שקורין לה פי ורדא של פלוני. ולא את השומרה בזמן
35 שאינה עשויה בטיט, אף על פי שהיא קבועה בארץ. ולא
36 מכר את החרוב המרפכ ולא סדן של שקמה, ואפלו הן
37 דקים. ולא מכר את הבור שבה, ולא את הגת, ולא את
38 השוכף, בין חרבים בין שלמים.

39 ד. וצריך המוכר לקנות לו דרך מן הלוקח, כדי שילך בה

עד אותו הבור או אותו הדות או אותו הגת או אותו
השוכף שנשארו לו בתוך השדה. ואם פרש ואמר 'חזן
מאלו' - אינו צריך לקח לו [דרך].

ה. במה דברים אמורים? במוכר; מפני שהיה לו ללוקח
לפרש ולא פרש, אין לו את אלו. אבל הנותן מתנה - קנה
את כלן; בין בשדה, בין בבית, בין בחצר, בין בבית הבד.
כללו של דבר: הנותן קרקע במתנה - קנה המקבל כל
המחבר לה, עד שיפרש.

ו. וכן האחין שחלקו, וזכה אחד מהן בשדה - זכה בכלן.
והמחזיק בנכסי הגר, המחזיק בשדה - זכה בכלן. והמקדיש
את השדה - הקדיש כלן.

ז. אף במוכר ולוקח אין כל אלו הדברים וכיוצא בהן
מענינים אמורים אלא במקום שאין שם מנהג, ולא שמות
ידועים לכל דבר ודבר בפני עצמו; אבל במקום שנהגו
שהמוכר כך מכר כך - הרי זה מכור, וסומכין על המנהג.
וכן מקום שאין קורין אלא בית לבית לבדו, או שקורין בית
לבית וכל סביבותיו וכל ששעל גביו - הולכין אחר לשון
אנשי המקום. וכן הדין במוכר חצר או שדה או עיר או
מטלטלין - בכל הולכין אחר השמות הערוכות בפי הכל.
ח. וזה עקר גדול: בכל דברי משא ומתן הולכין אחר לשון
בני אדם באותו המקום ואחר המנהג. אבל מקום שאין
ידוע בו מנהג ולא שמות מיוחדין, אלא יש קורין כך ויש
שקורין כך - עושים כמו שפירשו חכמים בפרקים אלו.

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים

א. המוכר את הספינה - מכר את התרן, ואת הנס, ואת
העגנים שלה, ואת כל המשוטין המנהיגין אותה, ואת
הפכש והאספלה שעולין בהן לספינה ויורדין עליה, ואת
בית המים שבתוכה; אבל לא מכר את הבצית, והיא
הספינה הקטנה שהולכים בה על המים הקרובים לביצה;
ולא מכר הדוגית, והיא הספינה הקטנה שצדין בה המלחים
את הדגים; ולא מכר את העבדים העושין בהן, ולא את
המרוצפין, ולא את הסחורה שבתוכה. ובזמן שאמר לו
'היא וכל מה שבתוכה אני מוכר' - הרי בלן מכורין.

ב. המוכר את הקרון - לא מכר את הפרדות, בזמן שאינן
קשורות עמו; מכר את הפרדות - לא מכר את הקרון. מכר
את הצמד - לא מכר את הבקר; מכר את הבקר - לא מכר
את הצמד, ואפלו במקום שקורין מקצתן לצמד בקר.

ג. המוכר את העל - מכר את הפרה; מכר את הפרה - לא
מכר את העל. מכר את העגלה - מכר את הבקר; מכר את

- 1 הפקר - לא מכר את העגלה. ואין הדמים ראיה בכל אלו
2 הדברים וכיוצא בהן.
3 ד. וכן המוכר את החמור - מכר את המדעת ואת האפק,
4 אף על פי שאינו עליו; אבל לא מכר את השק ולא מרפכת
5 הנשים, ואפלו היו עליו בפשעת המכר.
6 ה. ואין הדמים ראיה. שאם טעה בכדי שהדעת טועה -
7 יש לו אונאה או בטול מקח, כדן כל המוכר ולוקח; ואם
8 טעה בכדי שאין הדעת טועה - לא בטל המקח, שזה מתנה
9 נתן לו, ואין לו אלא החמור בלא שקים. וכן כל כיוצא בזה
10 אין מביאין בו ראיה מן הדמים.
11 ו. המוכר את השפחה - מכר בלים שעליה, אפלו הם
12 מאה; אבל לא מכר השירים ולא הנזמים ולא השפעות ולא
13 את הקטלאות שבצוארה. ואם אמר לו 'שפחה וכל מה
14 שעליה' - הרי כלן מכורין, אף על פי שיש עליה בלים של
15 מאה מנה.
16 ז. האומר לחברו: שפחה מעברת אני מוכר לך, פרה
17 מעברת אני מוכר לך - מכר לו את הוולד. שפחה מניקה
18 אני מוכר לך, פרה מניקה אני מוכר לך - לא מכר לו את
19 הוולד. חמורה מניקה אני מוכר לך - מכר לו את הסניח;
20 שאין אדם קונה חמורה לחלבה.
21 ח. האומר לחברו: ראש עבד זה או ראש חמור זה אני
22 מוכר לך - הרי זה מכר חציו. וכן הדין בכל איבר שהנשמה
23 תלויה בו. אמר לו: יד עבד זה או יד חמור זה אני מוכר
24 לך - משמנין ביניהם. וכן הדין בכל איבר שאין הנשמה
25 תלויה בו. אמר לו: ראש פרה זו אני מוכר לך - לא מכר
26 אלא הראש בלבד; שהרי ראשה נמכרת תמיד במטבחים.
27 ט. מכר את הראש בבהמה גסה - לא מכר את הרגלים;
- 38 מכר את הרגלים - לא מכר את הראש. מכר את הקנה -
39 לא מכר את הפכד; מכר את הפכד - לא מכר את הקנה.
40 אבל בבהמה דקה: מכר את הראש - מכר את הרגלים;
41 מכר את הרגלים - לא מכר את הראש. מכר את הקנה -
42 מכר את הפכד; מכר את הפכד - לא מכר את הקנה.
43 י. המוכר את הבור - לא מכר את מימיו. מכר את האשפה
44 - מכר את זבלה. מכר פורת - מכר דבורים. מכר שוכף -
45 מכר את היונים.
46 יא. אל ילוז מעיניך העקר הגדול בדברים אלו, שהוא
47 מנהג המדינה והשמות הידועים ביחוד לכל דבר ודבר.
48 ובמקום שאין מנהג ולא שם שהכל אומרים לו ביחוד ולא
49 שתוף - הולכין אחר אלו הפללות שבארו חכמים, כמו
50 שבארנו.
51 **יום שני ל' כסלו ה'תשע"ב**
52 **פרק שמונה ועשרים**
- א. האומר לחברו: בית כור³ עפר⁴ אני מוכר לך, והיו
ביתו השדות גאיות קטנים⁵ עמקים עשרה טפחים⁶, אף על
פ⁷ שאין בהן מים⁸, או סלעים גבוהים עשרה טפחים -
אין נמדדין⁹ בכלל הבית כור; שאין אדם רוצה לתן מעותיו
במקום אחד, ונראין כשנים או שלשה מקומות¹⁰. ולוקח
אלו הגאיות והסלעים בכלל הבית כור בלא דמים¹¹. והיו¹²
פחות מכאן - נמדדין עמה¹³.
ב. במה דברים אומרים¹⁴? כשלא היה בהן¹⁵ אלא בית
ארבעה קבין¹⁶, והיו¹⁷ הארבעה קבין מכלעין בתוך
חמשת¹⁸ קבין¹⁹, ומכלעין בתוך רבה²⁰ של שדה; אבל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו משפטי הקרקע אי זה דבר נמדד עימו וכן כל המשפטים התלויים בענין המדידה והשיעור כשהזכירו הלוקח או המוכר (מודה) [מידה], וכל הנמשך אחר זה. (2) משנה בבבא בתרא קב: (3) שטח שראוי לזרוע בו שלושים סאה. והנה, מידת סאה על סאה, היא חמישים על חמישים (=אלפיים וחמש מאות בסך הכל), ואם כן כור, שהוא שלושים סאה הוא שבעים וחמש אלף אמה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. (4) היינו, שהוא ראוי לזריעה, ויש דין ודברים בין הרשב"ם ותוספות (שם) אם זה פרט הכרחי בקביעת הלכה זו, שאם אמר בית כור סתם, לדעת הרשב"ם, שמא התכוון הלוקח לשימוש בקרקע זו לצרכים אחרים ולא לזריעה, שאז מצב השדה המתואר לקמן אינו מפריע לתכניתו, וידו על התחתונה. (5) תרגום עברי למלה ארמית "נקעים" שבמשנה. (6) לדעת רשב"ם (דיבור המתחיל אין נמדדין עמה) המדובר כשרחבם ארבעה טפחים, שאז הם מהווים רשות נפרדת בדיני שבת. ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה א. (7) מסקנת הגמרא (שם קג.). (8) והרי אפשר לזרוע בהם. (9) לא מצטרפים, גאיות או סלעים אלו, למידת השטח, שנקבע בין הצדדים במכר. (10) שהרי גאיות וסלעים אלו הם רשות בפני עצמם. (11) ייתכן כי למד זאת רבינו מלשון המשנה "אין נמדדין עימה" - אין נמדדין עם השדה, אבל נכללים בה ונמכרים איתה. וסובר רבינו כי הם דומים לכל הנמכרים בכלל שדה, בית, עיר ומרחץ (למעלה פרק כה ופרק כו). והמגיד משנה הביא דברי ר"י בן מיגאש שהפודה שדה מהקדש לוקח הסלעים והגאיות בלי פדיון והוא הדין לקונה שדה, שהם שלו בלא דמים. (12) משנה שם. (13) שאינם רשות בפני עצמם. (14) שגאיות וסלעים פחותים מעשרה טפחים - נמדדים עם השדה. מימרא של רבי יצחק שם קג. (15) בכל הגאיות או הסלעים יחד. (16) היינו, לכור, ולפי ערך זה למידות-שטח אחרות (רשב"ם) דיבור המתחיל טרשין, וסמ"ע שם סעיף קטן ח - היינו חלק אחד מארבעים וחמישים, שהרי הכור הוא מאה ושמונים קבים - שאין אדם מוותר על יותר מזה. (17) הסתייגות, שהוסף רב עוקבא בר חמא (שם). (18) לפני הכסף-משנה הייתה הגירסה: "עשרת" וכן הוא בדפוס רומי. (19) ולא בפחות מזה, שאז נחשב כסלע יחידי (להלן הלכה ג). ולא ביותר מזה, שנמצא מקלל לו את כל השדה (סמ"ע שם סעיף קטן יב). (20) מימרא של רב חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, שם. וכפי נוסחת כתב יד מינכן שם: "אמר רב חייא בר אבא" (ולא "רב חייא בר אבא אמר", כלפינו) ולפי זה לא בא רב חייא בר אבא לחלוק אלא להוסיף. וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וצריך שיהיו רצועה צרה וארוכה המובלעת ברובה של שדה, דהיינו, שישה עשר סאה לבית כור, כשאין בה אלא ארבעה קבים, ועוד קב אחד בר זריעה ביניהם, ביחד חמישה קבים, ראה בסמ"ע שם סעיף קטן י.

- 1 הִיָּתָה יִתָּר עַל אֲרֻכָּה קִבִּין, או שֶׁהָיוּ מְפָזְרִין הִרְבָּה²¹, או
 2 אֵינָן מְבַלְעִין²², אִף עַל פִּי שְׁאִין בֶּהֱן עֲשָׂה - אֵינָן נִמְדָּדִין
 3 עִמָּה. הָיוּ נִבְלָעִין רַבָּן²³ בְּמַעוּטָה²⁴ או מַעוּטָן²⁵ בִּרְבָּה, או
 4 שֶׁהָיוּ מִחְלָקִין²⁶ כְּמוֹ חוּט²⁷ שָׁה או כְּמוֹ עֲגוּלָה²⁸ או כְּמוֹ
 5 מִשְׁלֵשׁ²⁹, או שֶׁהָיוּ בִּצְדִידִין³⁰, או שֶׁהָיוּ דֶּרֶךְ עֲקָלְתוֹן³¹ - כֹּל
 6 אֵלּוּ סִפְקִי³², וְהַמּוֹצִיא³³ מִחִבְרוֹ עָלָיו הָרְאִיָּה. וְכֵן³⁴ אִם הָיוּ³⁵
 7 עֶפֶר מִלְמַעְלָה³⁶ וְסֹלֶע מִלְמַטָּה, או³⁷ סֹלֶע מִלְמַעְלָה וְעֶפֶר
 8 מִלְמַטָּה - הֵרִי זֶה סִפְקִי³⁸.
 9 ג. הִיָּה³⁹ בֶּה סֹלֶע יִחִידִי, אֲפִלּוּ בֵּית רַב־עֶ⁴⁰ לְכוֹר - אֵין נִמְדָּד
 10 עִמָּה. וְאִם הִיָּה⁴¹ סָמוּךְ לְמֶצֶר⁴², אֲפִלּוּ כֹל שֶׁהוּא⁴³ - אֵין זֶה
 11 נִמְדָּד עִמָּה⁴⁴. הַפְּסִיק⁴⁵ עֶפֶר בֵּין סֹלֶע לְמֶצֶר⁴⁶ - הֵרִי זֶה סִפְקִי⁴⁷.
- ד. אָמַר⁴⁸ לוֹ: כִּבִּית כּוֹר עֶפֶר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אֲפִלּוּ הָיוּ בֶּה
 גִּאֲוִיּוֹת עֲמָקוֹת עֲשָׂה טַפְחִים או יוֹתֵר, או סֹלֶעִים גְּבוּהִים
 עֲשָׂה טַפְחִים או יוֹתֵר - הֵרִי אֵלּוּ נִמְדָּדִין עִמָּה⁴⁹.
 ה. הָאֹמֵר⁵⁰ לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר עֶפֶר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, מִדָּה
 בְּחֻבְלָה⁵¹, אִם פָּחַת כֹּל שֶׁהוּא - מִנְּכָה⁵² לוֹ מִן הַדְּמִים⁵³; וְאִם
 הוֹתִיר⁵⁴ כֹּל שֶׁהוּא - יִחְזִיר לוֹ⁵⁵.
 ו. אָמַר⁵⁶: בֵּית כּוֹר עֶפֶר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ⁵⁷ - הֵרִי⁵⁸ זֶה כְּמִי
 שֶׁפָּרַשׁ וְאָמַר⁵⁹: בֵּית כּוֹר עֶפֶר, בֵּין חֶסֶר בֵּין יִתְרָה⁶⁰. וְאִם
 פָּחַת מִן הַמִּדָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֲשָׂרִים, שֶׁהוּא רַב־עֶ⁶¹ לְכֹל
 סָאָה⁶², או הוֹתִיר כֶּף רַב־עֶ לְכֹל סָאָה - הִגִּיעַ⁶³. יִתָּר עַל כֵּן
 - יִחַשֵׁב עִמּוֹ עַל כֹּל הַרְבָּעִים כֶּלָּן⁶⁴ שֶׁחֲסָרוּ או הוֹסִיפוּ; וְכֹל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(21) יותר מחמישה קבים. (22) לא בחמישה קבים אלא בפחות מזה, ולא ברובה של שדה. (23) בעייה בגמרא (שם קג.). (24) היינו, שרוב השטח של ארבעת קבים אלו מפורז בתוך מיעוט של השדה ורק חלק קטן ממנו מפורז בתוך הרוב, כגון, שהייתה הרצועה רחבה במיעוט של השדה וצרה ברוב השדה. והשאלה אם זה נחשב כמפורז בתוך רוב השדה, אחרי שכללות השטח נמצאת בו, או מכיוון שרוב השטח הוא רק במיעוט של השדה הרי זה כאילו לא נתמלא התנאי של מובלעין בתוך רובה של השדה. (25) כן הוא בדפוס רומי ובכתב יד תימן. אבל המגיד משנה כתב שהנוסחה המדויקת היא "ומיעוטן" וכן כתב רשב"ם שם: "והכי גרסינן רובן במיעוט וּמִיעוּטָן ברובה, מהו "תיקון". וחדא בעייתא היא. (26) שורה של בעיות בגמרא (שם קג. קד.). וענין הבעייה, שאם הסלעים יש להם צורות אלו זה מכביד להעביר את המחרשה בשטח שביניהם, ומפסיד, על כן, את השימוש אף ביתר השדה. (27) בגמרא: "כשורה". (28) בגמרא "כשיר". (29) מלה זו אינה בגירסתנו בגמרא, אבל בגירסת רב האי שם: "כחצובה" (מגיד-משנה), והיינו, שלוש רגלים. (30) בגמרא שם: "איצטדין", והיינו, שקרניים יוצאים מהסלעים לצדדים אחרים של השדה. (31) הסלעים מפורזים בצורה של קו מעוקם. (32) שכל הבעיות האלו לא נפתרו בגמרא. (33) נאמר על כל אחד מהצדדים כמו שמפרש הטור (ריח). שאם הלוקח לא שילם עדיין, אין המוכר יכול להוציא ממנו את כסף התמורה, ואם הלוקח כבר שילם מוכרח הוא לקבל את הקרקע כמו שהיא. (34) אף היא בעייה בגמרא (שם קג.); שהובאה בשם רב אשי (אחרי שהובאה שם הברייתא בענין סלע יחיד, ושלכן פירשה הרשב"ם ור"י מיגאש שהיא מוסבת על הברייתא הנ"ל). (35) היינו, סלעים גבוהים עשרה. (36) כלומר, ואפשר במידת מה לזרוע בעפר זה, אם כי הנייקה מופרעת על ידי הסלע שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כ), וזרעים מסויימים אפשר לזרוע בעפר זה (ר"ן). (37) מפני שאם הסלע הוא רק למעלה, אפשר בנקל לעקור אותו ולזרוע בעפר שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כא). (38) אף זו היא בעייה שלא נפתרה (שם). (39) ברייתא שם. (40) לפי גירסת רב האי ורבינו תם, ולפנינו בגמרא: "אפילו כל שהוא". והמדובר בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים, שנמדדים עימה אם אינם אלא ארבעה קבים, ועל זה אמר שאם הייתה אבן גדולה אחת - אפילו אינה אלא כשיעור בית רובע הקב לכור - אינה נמדדת עימה (רשב"א - מגיד משנה). (41) שם. (42) ליד גבול השדה. (43) אפילו רק אבן קטנה אחת. (44) שרק הסלעים שבתוך השדה בטלים לגבי השדה, אבל אלה הנמצאים בסופה, קרוב לגבול, אינם בטלים לגבה. (45) שם, בעייה של רב פפא. (46) אם נשאר שטח קטן של עפר בין הסלע לגבול, שאז היא בעייה (שם), אם סלע זה נחשב עוד לקרוב למיצר, או לא. (47) הבעייה לא נפתרה בגמרא. (48) משנה שם קב: (49) מפני שלא אמר לו "בית כור עפר", אלא "כבית כור עפר" - "משמע כמות שהוא בין סלעים בין עפר [ובין גאיות] - כבית כור עפר ולא בית כור עפר ממש" (רשב"ם שם דיבור המתחיל כבית כור, ומגיד משנה). ומכיוון שלא חילק רבינו כאן בין אם יש בהם ארבעת קבים או יותר מזה, כמו שחילק בהלכה ב - נראה שאין חילוק בזה מאחר שאמר "כבית כור עפר". ומה שאמר רבי יצחק (שם קג.) "טרשים שאמרו בית ארבעת קבין" זה מוסב רק על הרישא של המשנה כשאמר "בית כור עפר", וכן נראה מזה שמימרא זו של רבי יצחק נקבעה אחרי הפסקא של המשנה "פחות מכאן נמדדין עימה", שהיא מהרישא של המשנה. ודעת רשב"ם שמימרת רבי יצחק מוסבת גם על הסיפא של "כבית כור" - וזה מתאים לנוסחת ספרים אחרים שלא גרסו שם את הפסקא מהמשנה. (50) משנה שם קג: (51) כלומר, בצמצום - כמו שמודדים במידת החבל לא פחות ולא יותר" (רשב"ם שם). ורבינו בפירוש המשניות כתב: "ומידה בחבל מורה על הקפדה על מדידת אותה קרקע". שמעלה לכתחילה את ההנחה משיעור הבית כור. (52) בערך הפחת. (53) אף על פי שאין אונאה בקרקעות (למעלה פרק י"ג הלכה ח) - זו אינה אונאה, אלא טעות, וטעות לעולם חוזרת, בהתאם לכלל הידוע של רבא: "כל דבר שבמידה ושכמשקל ושכמניין, אפילו פחות מכדי אונאה חוזר (בבא בתרא צ.). וראה למעלה פרק ט"ו הלכה ב, שדעת רבינו שבמקרה זה "נקנה המקח ומחזיר את הטעות". וראה במגיד משנה. (54) שיש יותר מבית כור. (55) למוכר. (56) משנה שם קג: וגמרא שם קד. (57) ולא הוסיף בדבריו, לא "מידה בחבל" ולא "בין חסר ובין יתר", וזהו "בית כור סתם", המהווה בעייה בגמרא, אם דינו כראשון או כשני. (58) מסקנת הגמרא (שם קד.). (59) זה הובא במשנה שם. (60) היינו, בערך בית כור, ובלשונו של רבינו בפירוש המשניות: "שנתפייסו שניהם בקרוב המידה". ולפיכך אין הקפדה אם קצת פחות או יותר, אבל לא במידה מופרדת, שהרי סוף הזכיר "בית כור". (61) רבע הקב. (62) היא שישה קבים, ורבע הקב הוא אחד מארבעה וצדדים בסאה. ובבית כור, זהו שלשים רבעי הקב שהם שבעה קבים ומחצית הקב. (63) קיבל מה שקיבל, היינו, שהמקח קיים כמו שהוא, ואין אחד יכול לתבוע מהשני, לא את הפחת ולא את היתרון. (64) היינו, שאם יש חיסרון או יתרון יותר על המידה הראויה, חייבים לעשות חשבון לא רק במה שיותר על

- 1 שפחת מבית כור - ינפה לו מן הדמים, וכל שהוסיף על
2 בית כור - יחזיר לו.
3 ז. ומה הוא מחזיר לו⁶⁵? אם היתה התוספת פחותה
4 מתשעה קבין⁶⁶ - מחזיר לו דמים כשעת המכירה⁶⁷, לזפות
5 פח המוכר⁶⁸; ואם היתה התוספת סמוכה לשדה אחרת של
6 מוכר - מחזיר לו אותה התוספת קרקע; שהרי סומך אותה
7 לשאר שדותיו ואינו מפסיד כלום. היתה התוספת יתרה על
8 תשעה קבין⁶⁹ - נותנין⁷⁰ רבע לכל סאה וסאה, והנשארי
9 יתר על הרבעים, אם יש בו תשעה קבין - נותן לו כל
10 הרבעים בלן עם היתר מן הקרקע, ונותנו לו⁷² כשעה
11 שלקחה ממנו⁷³.
12 ח. במה דברים אמורים⁷⁴? כשהיא בזול בשעת ממכר
13 והוקרה בשעת החזרת היתר⁷⁵; אבל אם היתה ביקר
14 והוזלה⁷⁶ - אומרים ללוקח: אם רצית לתן לו דמי התוספת
- 15 בלה⁷⁷ - תן לו דמים כפי הממכר⁷⁸, ואם רצית לתן לו קרקע
16 - תן לו כמו ששנה עכשו⁷⁹.
17 ט. ודין חצי קב בגנה - כדין תשעה קבין בשדה: שאם
18 הותר בגנה פחות מחצי קב על הרבעים - אינו מחזיר לו
19 אלא דמים⁸⁰; הותר חצי קב⁸¹ - מחזיר לו את כל הרבעים
20 עם היתר בדמים⁸² או קרקע כשעת הזול של עת החזרה⁸³.
21 י. מכר שדה⁸⁴ ונעשית גנה⁸⁵ כדי לזקת, או גנה ונעשית
22 שדה⁸⁶ - הרי זה ספק⁸⁷ אם מחשב לו כדין שהיתה בעת
23 המכר או כדין שהיא עתה⁸⁸.
24 יא. האומר⁸⁹ לחברו: בית כור עפר אני מוכר לך, מדה
25 בבבל⁹⁰, בין חסר בין יתר⁹¹, או⁹² שאמר: בית כור אני
26 מוכר לך, בין חסר בין יתר, מדה בבבל - הלך⁹³ אחר
27 הפחות שבלשונות⁹⁴, ואין לו אלא פדין⁹⁵, אם חסר אם
28 יתר.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

המידה, אלא על כל מה שחסר או יתר (גמרא שם קד:). (65) הלוקח למוכר, במקרה שיש יתרון על המידה, האם בדמים או בקרקע? (משנה קג:). (66) מידת שטח קרקעי הראוייה להיקרא: "שדה" (בבא בתרא יא:). (67) היינו, אם הייתה בזול בשעת המכירה והוקרה אחר כך - נותן לו לפי הזול (ראה להלן בתחילת הלכה ח). ומקור הדברים שם קד. ולא ייפו כוחו של מוכר, להכריח את הלוקח שיקנה ביוקר, שהרי הלוקח אומר לו: אני איני רוצה לקנות קרקע שלך, ואם אתה רוצה להכריחני לפי תקנת חכמים, תן לי אותה בשער הזול (ר"י בן מיגאש)) ומה שאמר רבינו "לייפות כוח המוכר" - אינו אלא לומר שאם רצה, לוקח הקרקע כדלהלן. (68) שאם רצה - מחזיר לו הלוקח את הקרקע, כי בעצם היה צריך לקבל את הקרקע שלו בחזרה, אלא שייפו חכמים את כוחו לקבל דמים, כיוון שהיתרון הוא פחות מלהיות שדה, והוא נטול ערך בשבילו. (69) שאז היא ראוייה להיקרא שדה (שם יא:), ואין המוכר מפסיד כלום, אם הוא מקבל את הקרקע שלו בחזרה. (70) אין נותנים ללוקח, אלא מחשבין ומנכים מן התוספת את החלק שהיה ראוי להיות שייך ללוקח, ורק את היתר מצרפים לתשעה קבים. (71) מקור דברי רבינו שם קד: "ואי איכא מילתא יתירא לתשעה קבין הדרי" וכפירוש ה"ש מפרשים" שברשב"ם: "שצריך ט' קבין יותר לבד כל הרבעים כולם". אבל הדברים צריכים עיון שהרי כל דבר ראוי למוכר - כשיש שדה בת תשעה קבין ביחד עם הרבעים - למה לא יתן לו הלוקח קרקע ולמה נכריח את הלוקח לתת לו דמים עד שיהיו תשעה קבין חוץ מהרבעים (מגיד משנה). (72) בכתב יד תימן: "ונותנה לו". [כלומר, אם המוכר משאירה ביד הלוקח, וראה להלן]. (73) כלומר, כשער הזול (כדלהלן תחילת הלכה ח). נוקל וחומר הוא ממה שאמרנו למעלה בפחות מתשעה קבין שהלוקח מחזיר הדמים, לפי תקנת חכמים שתיקנו לטובת המוכר, ואף על פי כן לא כפו את הלוקח לקנות כשער של עכשיו אלא כשער הזול - ביותר מתשעה קבין שלא תיקנו חכמים שיחזיר הלוקח הדמים, אלא הלוקח מכריח את המוכר לקבל בחזרה את הקרקע - על אחת כמה וכמה שאין המוכר יכול להכריח את הלוקח לקנותה כשער היוקר. (74) שייפו חכמים כוחו של לוקח שמחזיר לו דמים כשער הזול. בין בתשעה קבין ובין בפחות, כנ"ל. (75) והמוכר רוצה להכריח את הלוקח לקבלה כשער היוקר. בבא בתרא שם: "כשהוא נותן לו (=מוכר ללוקח) נותן לו כשער שלקח ממנו - דהווי זולא מעיקרא ויקרא לה השתא". (76) והלוקח רוצה להכריח את המוכר למכרה לו בזול. (77) בין אם הייתה התוספת תשעה קבין שצריך להחזירה למוכר ובין אם הייתה פחות מזה שאם רצה המוכר מקבל דמיה, כדלעיל. (78) ואינך יכול להכריח את המוכר למכרה לך כשער הזול של עכשיו. (79) כלומר, אין המוכר יכול לסרב לקבל את הקרקע שלו בחזרה אף על פי שהזולה בהיותה ביד הלוקח. (80) ואינו יכול להכריחו לקבל הקרקע. אבל משלם לו כשער הזול של שעת המכירה, כנ"ל בהלכה ז. (81) חוץ מהרבעים, כנ"ל. (82) ואם הייתה ביוקר והוזלה, מקבלה הלוקח ביוקר, ואינו יכול להכריח את המוכר למכרה לו בזול, כנ"ל הלכה ח. (83) ואין המוכר יכול לסרב לקבלה, לאחר שהזולה ביד הלוקח, כנ"ל בהלכה ח. (84) שאם אין בה תשעה קבין מחזיר לו הלוקח דמים. (85) כגון, שנתגלו בה מים. וכפי שהיא עתה, אין לכונן את הלוקח להחזיר לו דמים, כיוון שיש בה חצי קב. (86) כגון, שייבש בו המעיין. (87) שהבעייה שם לא נפתרה. (88) ולא פירש רבינו מהו דינו של ספק זה. ונראה שאין כופין את הלוקח, שהמוציא מחבירו עליו הראייה. ועיין במגיד משנה. (89) כחכמים בגמרא שם קה. (90) שלפי זה מנכה זה מחזיר אפילו כל שהוא (למעלה הלכה ח). (91) שלפי זה אם חסר או יתר אחד מעשרים וארבעה הרי זו מחילה (למעלה הלכה ו), והרי סתירה בדבריו. (92) כלומר, שאין הפרש איזו לשון נאמרה בראשונה ואיזו באחרונה, בניגוד לשיטת בן ננס שהולכים אחרי הלשון האחרונה. (93) לשון הגמרא, שם קה. והטעם, שספק לנו איזו לשון היא עיקר, ולפיכך הולכין אחרי הפחות שבלשונות. (94) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואין הלכה כבן ננס, אבל יקח הלוקח וכו' הפחות שבשעורין, וזהו שאמר וכו' הפחות שבלשונות". הרי דעתו כדעת רשב"ם. ראה להלן. (95) "כלומר: כדין המוציא מחבירו, שעליו הראייה" (ב"ח סימן ריח). ודעת רשב"ם שהלוקח הוא המוציא מחבירו לפי שהמוכר יש לו "חזקת מרא קמא" וכדעת רב נחמן בבבא מציעא קב: וראה בפרק ז מהלכות שכירות הלכה ב. וכן מפורש בדברי רבינו בפירוש המשניות. ראה למעלה.

בְּרִמְיָהוּ, אָכַל לֹא בִקְרָע. וְאִם בְּמִטְלָטְלִין לֹא יִתְקַיְמוּ
מַעֲשֵׂיו עַד שְׂבֻדָּקִין אוֹתוֹ בְּדִיקוֹת רַבּוֹת וּמְחִשָּׁבִין בְּדָבָר.
ג. אִלֵּם שְׂשׁוּמָע וְאִינוּ מְדַבֵּר, אוּ מִי שֶׁנִּשְׁתַּתַּק - מִקְחוֹ מִקָּח
וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וּמִתְנוּתוֹ קִימּוֹת בִּכְלל, בֵּין בְּמִטְלָטְלִין בֵּין
בִּקְרָע. וְהוּא שֶׁיִּבְדֹּק בְּדֶרֶךְ שְׂבֻדָּקִין לְגִטִּין, אוּ יִכְתֹּב בְּכֹתֵב
יָדוֹ.
ד. הַשּׁוּטָה - אֵין מִקְחוֹ מִקָּח וְאֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וְאֵין
מִתְנוּתוֹ קִימּוֹת. וּבֵית דִּין מַעֲמִידִים אֶפְסוּרָפוֹס לְשׁוּטִים,
בְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲמִידִין לְקֻטְנִים.
ה. מִי שֶׁהוּא עֵת שׁוּטָה וְעַת שְׁפוּי, כְּגוֹן אֵלוֹ הַנִּכְפִּין - בַּעַת
שֶׁהוּא שְׁפוּי כָּל מַעֲשֵׂיו קִימִין, וְזוֹכֶה לְעֲצֻמוֹ וּלְאַחֲרִים כָּכֵל
בֶּן דַּעַת. וְצִירִכִּין הַעֲדִים לְחָקֵר הַדָּבָר הַיֵּטִב, שֶׁמָּא בְּסוּף
שְׁטוּתוֹ אוּ בְּתַחֲלַת שְׁטוּתוֹ עָשָׂה מַה שֶׁעָשָׂה.
ו. קִטְּן עַד שֶׁשׁ שָׁנִים - אֵין הֶקְנָתוֹ לְאַחֲרִים כָּלוּם; וּמִשָּׁשׁ
שָׁנִים עַד שֶׁיִּגְדִּיל, אִם יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן - מִקְחוֹ מִקָּח,
וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, וּמִתְנוּתוֹ קִימָת. בֵּין בְּדָבָר מְרֻבָּה, בֵּין בְּדָבָר
מוֹעָט; בֵּין בְּמִתְנֵת בְּרִיא, בֵּין בְּמִתְנֵת שְׂכִיב מְרַע. וְדָבָר זֶה
מִדְּבָרֵי חֻכְמִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, כְּדִי שְׁלֹא יִבְטַל, וְלֹא יִמָּצֵא
מִי שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ, וְלֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ. וְהַכֹּל בְּמִטְלָטְלִין; אָכֵל
בִּקְרָע - אִינוּ מוֹכֵר וְלֹא נוֹתֵן עַד שֶׁיִּגְדִּיל.
ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקִטְּן שֶׁאֵין לוֹ אֶפְסוּרָפוֹס; אָכֵל
אִם הֵיךְ לוֹ אֶפְסוּרָפוֹס - אֵין מַעֲשֵׂיו כָּלוּם, אֶפְלוּ
בְּמִטְלָטְלִין, אָלֹא מַדַּעַת הָאֶפְסוּרָפוֹס; שֶׁאִם רָצָה לְקַיֵּם
מִקְחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וּמִתְנוּתוֹ בְּמִטְלָטְלִין - קָיָם.
ח. בּוֹדֵקִין אֵת הַקִּטְּן אִם יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן אוּ אִינוּ
יוֹדֵעַ; לְפִי שֶׁיֵּשׁ קִטְּן חֵכֶם וְנִבּוֹן, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ וְהוּא בֶּן שָׁבַע,
וְיֵשׁ אַחֵר, שֶׁאֶפְלוּ בֶּן שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה אִינוּ יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא
וּמִתֵּן. קִטְּן הַיּוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן שֶׁאֵין לוֹ אֶפְסוּרָפוֹס,
שֶׁנִּשָּׂא וְנִתֵּן בְּמִטְלָטְלִין וְטָעָה - דִּינוֹ כְּדִין הַגָּדוֹל: פָּחוֹת

יב. מִכָּר לוֹ בֵּית כּוֹר, וְאָמַר לוֹ: בְּסִימָנִין וּבְמִצָּרִים⁹⁶, פָּחַת
שְׁתוֹת אוּ הוֹתִיר שְׁתוֹת - הִגִּיעוּ⁹⁷; פָּחַת יֵתֵר עַל שְׁתוֹת -
יִנָּכֶה לוֹ מִן הַדָּמִים; הוֹסִיף⁹⁸ לוֹ יֵתֵר עַל שְׁתוֹת - יִתֵּן לוֹ
דָּמִים אוּ קָרָע, הַכֹּל לְפִי הַשִּׁיּוֹר. אִם הִנֵּשְׂאָר בַּשָּׂדֶה פָּחוֹת
מִתְשָׁעָה קִבְּיִן, וּבִגְנֵה פָּחוֹת מִחֲצִי קֶבֶד, וְלֹא הֵיךְ סְמוּךְ
לְשָׂדֶה הַמוֹכֵר - מִחֲזִיר לוֹ הַדָּמִים⁹⁹.
יג. הַמוֹכֵר לְחִבְרוֹ שָׂדֶה שֶׁהַלּוֹקֵחַ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ וְאֵת מִצְרֶיהָ
וּכְכֹר הָרָגֵל בָּהּ, אֶפְלוּ אָמַר לוֹ יֵשׁ בְּמִשְׁחָתָהּ¹⁰⁰ מֵאֲתִים¹⁰¹,
וְנִמְצָאתָ מֵאָה וְחֲמִשִּׁים - הִגִּיעוּתוֹ, שֶׁהִרִי יוֹדֵעַ וְקִבֵּל עָלָיו.
וְזֶה שֶׁהַזִּכִּיר לוֹ הַחֲשׁבוֹן - כְּלוּמֹר, שֶׁהוּא יָפֶה כְּמוֹ שָׂדֶה
אַחֶרֶת שֶׁיֵּשׁ בְּמִשְׁחָתָהּ מֵאֲתִים¹⁰².
יד. הַאֹמֵר לְחִבְרוֹ: בֵּית כּוֹר פְּלוּנִי¹⁰³ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אִם עַל
פִּי שֶׁאֵין בְּמִשְׁחָתוֹ אֶלֶּא לְתַף¹⁰⁴ - הִגִּיעוּ; שְׁלֹא מִכָּר לוֹ
אֶלֶּא מָקוֹם הַנִּקְרָא בֵּית כּוֹר. לְפִיכָף צִרִיף הַמוֹכֵר¹⁰⁵ לְהִבִּיא
רְאִיָּה שֶׁהוּא נִקְרָא בֵּית כּוֹר. וְכֵן הַאֹמֵר לְחִבְרוֹ: כָּרֶם שְׁלִי
בְּמָקוֹם פְּלוּנִי¹⁰⁶ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אִם עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גִּפְנִים¹⁰⁷
- הִגִּיעוּ; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כָּרֶם. וְכֵן הַאֹמֵר לְחִבְרוֹ:
פָּרְדֶּס זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אֶפְלוּ אֵין בּוֹ רְמוּנִים¹⁰⁸ - הִגִּיעוּ;
וְהוּא שֶׁיִּקְרָא פָּרְדֶּס. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בִּהֶן.
טו. וְכֹל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שֵׁם מְנַהֵג, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ; אָכֵל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מְנַהֵג - הִלָּף אַחֵר הַמְּנַהֵג, וְאַחֵר
לְשׁוֹן רַב אֲנִשִּׁי הַמָּקוֹם¹⁰⁹ הַיְדוּעִים לָהֶן.

פֶּרֶק תְּשַׁעָה וְעֶשְׂרִים

א. שְׁלֹשָׁה אֵין מִקְחָן מִקָּח וְאֵין מִמְכָּרָן מִמְכָּר, דִּין תּוֹרָה:
הַחֲרַשׁ, הַשּׁוּטָה וְהַקִּטְּן. אָכֵל חֻכְמִים תִּקְנִי שִׁיְהִיָּה הַחֲרַשׁ
וְהַקִּטְּן נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַעֲשֵׂיו קִימִין, מִשּׁוּם כְּדִי חֲזִיר.
ב. הַחֲרַשׁ כִּיּוֹצֵא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן? חֲרַשׁ שֶׁאִינוּ שׁוֹמֵעַ וְלֹא מְדַבֵּר,
אוּ מְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ כָּלוּם - מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ הַמִּטְלָטְלִין

96) גבולות, שהגדיר לו את הסימנים והגבולות של הקרקע העומדת למכירה. (97) כלומר, הרי זו מחילה, שאין הלוקח יכול לתבוע ניכוי אם חסר, ולא המוכר לתבוע חזרה אם יתר. ואף על פי שאם אמר לו "בית כור" סתם, או אמר לו "בית כור הן חסר הן יתר" אין שם מחילה אלא אם פחת או הותיר חלק אחד מעשרים וארבעה (למעלה הלכה ו) - כאן שסימן לו המצרים, הרי זה כאומר לו "שדה מכורה לך, בין שהיא גדולה, בין שהיא קטנה" ומה שאמר לו בתחילת דבריו "בית כור" מועיל שאם פחת או הותיר יותר משתות שאין זו מחילה (רשב"ם שם). (98) מסקנת הרמב"ם עצמו, המשווה דין זה עם אלו הקודמים, וכנראה אף לעניין זה, שאם יש יותר משתות שחייב להחזיר אף את השתות, וכן בחיסרון, שלכל עניין הם שווים (כסף משנה, והמגיד משנה העלה את הדבר בצריך-עיון). (99) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה זט. (100) במידתה. (101) בגמרא יש: "עשרים, וחמש עשרה" במקום "מאתיים, ומאה וחמישים" אבל היחס הוא זהות, והיינו, שההפך הוא ברבע. וכתב המגיד משנה שיש אומרים שאף עד למחצית קיים המקח. (102) ולהשביח מקחו התכוון, אף על פי שלאמיתו של דבר אינה שווה כן (רשב"ם). וכן נראה מדברי רבינו - ב"ח שם. (103) כן כתב הראב"ד (בשיטה מקובצת שם): "האומר לחבירו בית כור זה אני מוכר לך - זה וזה גרסינן". ומשמע דווקא אם אומר "זה" או "פלוגי", אבל אם אמר לו בית כור סתם, צריך לתת לו בית כור שלם (קצות החושן, סימן ריח סעיף קטן א). (104) חצי כור. (105) בברייתא שם נאמר: "והוא שנקרא בית כור", ומזה נראה שהמוכר צריך להוכיח שזה נקרא כך. וכן כתב רבינו למעלה פרק כא הלכה כא, עיין שם. (106) ביטוי זה - כביטוי "בית כור פלוגי", ראה למעלה. (107) שזה הנותן את השם "כרם". (108) כמו שנאמר (שיר השירים ד, יג): "שלחך פרדס רימונים" (שיטה מקובצת בשם הרב יהונתן). וראה למעלה פרק כד הלכה יד. (109) אף על פי שאין הולכים בממון אחר הרוב (למעלה פרק כו הלכה ה) - בעניין הלשון, הכל מודים שהולכים אחר הרוב, שהוא קובע הלשון לכל העולם, וגם המיעוט יודע שזוהי הלשון המקובלת, וראה למעלה פרק כז הלכה ב (אבן האזל). (1) נתבאר בו דיני החרש והשוטה והקטן והשיכור וכל פרטיהן במקח וממכר.

1 מִשְׁתּוֹת - מִחִלָּה, שְׁתּוֹת - מִחֲזִיר הַהוֹנֶה, יִתֵּר עַל שְׁתּוֹת
2 - בָּטֵל מִקָּח, כִּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאֵינִי אוֹמֵר, שְׁאִין מִקָּח הַקָּטָן
3 וּמִמִּכְרֵי בְּמִטְלָטְלִין קִימִין אֲלָא בְּשִׁמְשׁוֹ אוֹ הַמִּשְׁיָן; אֲבָל
4 אִם נָתַן מַעוֹת עַל הַמִּקָּח וְחִזּוֹר בּוֹ - אֵינוֹ מִקְבֵּל מִי שֶׁפָּרַע,
5 וְאַחֲרֵים שִׁחֲזָרוּ בּוֹ - מִקְבָּלִין מִי שֶׁפָּרַע.
6 ט. וְכֵן אִם קָנוּ מִיֵּד הַקָּטָן אוֹ הַשְּׂכִיר מְקוֹם הַמִּטְלָטְלִין,
7 וְחִזּוֹר בּוֹ - לֹא קָנָה הַלּוֹקָח; שְׁאִין מוֹצִיאִין מִיֵּד הַקָּטָן בְּדִין,
8 וְאִין קָנְזָן מִיֵּד הַקָּטָן כְּלוּם; שֶׁהִקְנִין בְּשִׁטָּר, וְאִין הַעֲדִים
9 חוֹתְמִין אֲלָא עַל שִׁטָּר שֶׁל אָדָם גָּדוֹל.
10 י. וְכֵן קָטָן שֶׁקָּנָה מִטְלָטְלִין, וְקָנוּ מִיֵּדוֹ, וְשִׁכַּר מֵהֶם הַמְּקוֹם
11 - לֹא קָנָה עַד שִׁיִּמְשֶׁה, לְפִי שְׁאִינוֹ זֹכֶה בְּדַרְכֵים שְׂזִיכִין בְּהֵן
12 הַגְּדוֹלִים. רָאִיָה לְדָבָר: שְׁאִין חֲצַר שֶׁל קָטָן וְלֹא אַרְבַּע אַמּוֹת
13 שְׁלֹו קוֹנִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְרַבּוּ מִדִּין שְׁלִיחוֹת וְלֹא מִדִּין יָדוֹ,
14 כִּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְלֹא יִהְיֶה הַקָּנִין אוֹ שְׂכִירוֹת הַמְּקוֹם גָּדוֹל
15 מִחֲצָרוֹ. אֲבָל הַקָּטָן, שֶׁנִּתְרַבְּתָה חֲצָרָה מִיָּדָה - תִּקְנָה
16 הַמִּטְלָטְלִין מֵאַחֲרֵים אִם קָנוּ מִיָּדָה אוֹ בְּשִׁכְרוֹת מְקוֹם.
17 יא. יִרְאֶה לִי, שֶׁקָּטָן שֶׁקָּנָה קָרָקַע וְנָתַן דָּמִים וְהַחֲזִיק
18 בְּקָרָקַע - תַּעֲמִיד בְּיָדוֹ, אִף עַל פִּי שְׁאִין מִמִּכְרוֹ בְּקָרָקַע
19 כְּלוּם; שֶׁהַקָּטָן כְּמִי שְׁאִינוֹ בְּפָנִינוּ הוּא, וְזִכִּין לְאָדָם שֶׁלֹּא
20 בְּפָנִינוּ, וְאִין חֲבִין לוֹ אֲלָא בְּפָנִינוּ.
21 יב. קָטָן שֶׁהִגְדִּיל, וְהִבִּיא הַזֵּכֶר שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אַחֵר שְׁלֹשׁ
22 עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְהִבִּית אַחֵר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, אִף עַל פִּי שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ
23 בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן - מִקְּחוֹ מִקָּח וּמִמִּכְרוֹ מִמִּכְרֵי וּמִתְּנָתוֹ
24 מִתְּנָה בְּמִטְלָטְלִין; אֲבָל בְּקָרָקַע - אִין מַעֲשִׂיו קִימִין עַד
25 שִׁיִּהְיֶה יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן אַחֵר שֶׁהִגְדִּיל.
26 יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָרָקַע שְׁלֹו; אֲבָל קָרָקַע שִׁירֵשׁ
27 מֵאַחֲבוּתֵיו אוֹ מִשָּׂאָר מוֹרְשֵׁיו - אִין מִמִּכְרוֹ מִמִּכְרֵי עַד שִׁיִּהְיֶה
28 בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת וְיֹדֵעַ בְּטִיב
29 מִשָּׂא וּמִתֵּן; שְׁמָא יִמְכַר בְּזוֹל, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה אַחֵר
30 הַמַּעוֹת, וְעַדִּין לֹא נִתְיַשְׁבָּה דַּעְתּוֹ בְּדַרְכֵי הָעוֹלָם.
31 יד. מִתְּנָתוֹ כִּשְׁהוּא פָּחוֹת מִכֵּן עֶשְׂרִים, בֵּין מִתְּנַת בְּרִיא בֵּין
32 מִתְּנַת שְׂכִיב מֵרַע - הָרִי זֶו קִימָת; שְׁאֵלֹו לֹא הִגִּיעַ לוֹ הַגֵּנָה
33 גְּדוֹלָה - לֹא נָתַן, וְהוּא דָּבָר שְׁאִינוֹ מְצוּי תָּמִיד, וְאָמְרוּ
34 חֲכָמִים: תִּתְקַיֵּם מִתְּנָתוֹ, כְּדִי שִׁיִּהְיֶה דְּכָרִיו נִשְׁמָעִין.
35 טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא מוֹכֵר קָרָקַע אֲבִיו כִּשְׁהוּא
36 בֶּן עֶשְׂרִים? כִּשְׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אוֹ כִּשְׁנֹלְדוֹ לוֹ סִימְנֵי
37 סָרִיס; אֲבָל אִם לֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת וְלֹא נַעֲשֶׂה סָרִיס -
38 קָטָן הוּא, וְאִין מִמִּכְרוֹ בְּקָרָקַע מִמִּכְרֵי, וְאַפְּלוּ בְּנִכְסָיו, עַד
39 שִׁיִּגְדִּיל לָרֹב שְׁנוֹתָיו.
40 טז. מִי שֶׁמְכַר בֵּין בְּנִכְסָיו בֵּין בְּנִכְסֵי אֲבִיו וְמֵת, וּבִאֵו
41 קְרוֹבִיו וְעַרְעָרֵיו שֶׁהִיָּה קָטָן בְּשַׁעַת הַמִּכְרֵי, וּבִקְשׁוֹ לְכַדְקוֹ -
42 אִין שׁוֹמְעִין לָהֶם לְגִילּוֹ. וְעוֹד, שֶׁהִסְמִינִים מִשְׁתַּנִּין בְּמִיתָה.
43 וְחִזְקָה הִיא, שְׁאִין הַעֲדִים חוֹתְמִין עַל הַשִּׁטָּר אֲלָא אִם כֵּן
44 יִדְעוּ בְּוַדַּאי שֶׁהַמּוֹכֵר גָּדוֹל.

45 יז. פָּחוֹת מִכֵּן עֶשְׂרִים שֶׁמְכַר קָרָקַע אֲבִיו - חוֹזֵר וּמוֹצִיא
46 מִיֵּד הַלּוֹקָח, בֵּין קִדְּם עֶשְׂרִים בֵּין אַחֵר עֶשְׂרִים. וּמוֹצִיא מִן
47 הַלּוֹקָח כָּל הַפְּרוֹת שְׂאֵבֵל. וְאִם הוֹצִיא הוֹצָאוֹת אוֹ שְׁנִטַּע
48 וְנָרַע - שְׁמִין לוֹ וּמִחֲזִיר אֶת הַשָּׂאָר. כְּדִין הִנֵּה הוֹרֵי רְבוּתִי.
49 וְאֵינִי אוֹמֵר, שֶׁאַפְּלוּ קָטָן שֶׁמְכַר קָרָקַע מִנְכָּסֵי אֲבִיו,
50 וְכִשְׁנַעֲשֶׂה בֶּן עֶשְׂרִים לֹא מִחָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְחִזּוֹר; שְׁכִינֵן
51 שֶׁלֶקַח הַמַּעוֹת וְנִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקָח בְּקָרָקַע זֶו לְפָנָיו כִּשְׁהוּא בֶּן
52 עֶשְׂרִים וְלֹא מִחָה - נִתְקַיֵּם בִּידֵי הַלּוֹקָח, שֶׁהָרִי רָצָה
53 בְּמִמִּכְרוֹ.
54 יח. הַשְּׂכֹּר - מִקְּחוֹ מִקָּח, וּמִמִּכְרוֹ מִמִּכְרֵי, וּמִתְּנָתוֹ קִימִין.
55 וְאִם הִגִּיעַ לְשִׁכְרוֹתוֹ שֶׁל לוֹט, וְהוּא הַשְּׂכֹּר שֶׁעוֹשֶׂה וְאֵינוֹ
56 יוֹדֵעַ מָה עוֹשֶׂה - אִין מַעֲשִׂיו כְּלוּם, וְהָרִי הוּא כְּשׁוֹטָה אוֹ
57 כְּקָטָן פָּחוֹת מִכֵּן שֵׁשׁ.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁים

58
59 א. הַמּוֹכֵר שֶׁמְכַר קָרָקַע אוֹ מִטְלָטְלִין, וְזֹכֶה בְּהֵן הַלּוֹקָח
60 שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ - יֵד הַלּוֹקָח עַל הַעֲלִינָה; וְאִם רָצָה לּוֹקָח - אִין
61 הַמּוֹכֵר יָכוֹל לְחִזּוֹר בּוֹ, וְאִם לֹא רָצָה - תִּחֲזֹר לְבַעֲלָהּ. לְפִיכָף
62 כּוֹתִבִין שִׁטָּר לַמּוֹכֵר אִף עַל פִּי שְׁאִין הַלּוֹקָח עֲמֹו. וְלַעוֹלָם
63 הַלּוֹקָח נֹתֵן שִׁכָּר הַסּוּפָר, וְאַפְּלוּ מִכָּר שְׁדוּהָ מִפְּנֵי רַעְתָּה.
64 ב. וְכֵן הַעֲבֵד שֶׁקָּנָה אוֹ מְכָר, אוֹ נָתַן מִתְּנָה אוֹ נִתְּנָה לוֹ -
65 יֵד הָאֲדוֹן עַל הַעֲלִינָה; אִם רָצָה לְקַיֵּם מַעֲשִׂיו - הָרִי אֵלֹו
66 קִימִין, וְאִם לֹא רָצָה - בָּטֵלוּ כָּל מַעֲשָׂיו. וּבְדַרְכֵים בְּלִבָּד
67 הוּא שֶׁמְקַיֵּם הָאֲדוֹן אוֹ מְבַטֵּל, וְאֵינוֹ צָרִיף לְקִנּוֹת מִמֶּנּוּ
68 כְּלוּם.
69 ג. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁמְכָרָה אוֹ נִתְּנָה מִתְּנָה, בֵּין בְּנִכְסֵי בַּעֲלָהּ בֵּין
70 בְּנִכְסֵי צֵאן בְּרָזֵל שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ, בֵּין בְּדַרְכֵים שִׁיחֵד לָהּ
71 בְּכִתְבָתָהּ בֵּין בְּנִכְסֵי מְלוּג, בֵּין בְּקָרָקַעוֹת בֵּין בְּמִטְלָטְלִין,
72 וְכֵן אִם לָקָחָה אוֹ נִתְּנָה [לָהּ מִתְּנָה] - יֵד הַבַּעַל עַל הַעֲלִינָה;
73 וְאִם רָצָה לְקַיֵּם - יָקִים, אִם רָצָה לְבַטֵּל - יְבַטֵּל הַכֹּל. אֲבָל
74 הַבַּעַל שֶׁמְכַר אוֹ נָתַן, בֵּין קָרָקַע שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ אֶשְׁתּוֹ
75 בְּכִתְבָתָהּ אוֹ קָרָקַע שֶׁהִכְנִיס לָהּ שׁוּם מִשְׁלֹו בֵּין קָרָקַע שִׁיחֵד
76 לָהּ בְּכִתְבָתָהּ, אִף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיֵּד הָאִשָּׁה אַחֵר שֶׁקָּנָהּ
77 מַעֲשִׂיו - הָרִי כָּל מָה שֶׁעָשָׂה בָטֵל; מִפְּנֵי שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת:
78 נָחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי לְבַעֲלִי.
79 ד. מְכָר אוֹ נָתַן נִכְסֵי מְלוּג, בֵּין בְּקָרָקַעוֹת בֵּין בְּמִטְלָטְלִין -
80 יֵד הָאִשָּׁה עַל הַעֲלִינָה; רָצָתָה לְבַטֵּל - מְבַטְלָהּ, וְאִם קָיְמָה
81 מַעֲשִׂיו - קָנוּ הַלְקוּחוֹת.
82 ה. בַּעַל שֶׁמְכַר מִטְלָטְלִין שֶׁל נִכְסֵי צֵאן בְּרָזֵל אוֹ מִטְלָטְלִין
83 שֶׁנָּתַן לָהּ מִשְׁלֹו, אִף עַל פִּי שְׁאִינוֹ רָשָׁאי, אִם עָבַר וּמְכָר אוֹ
84 נָתַן - קָנוּ הַלְקוּחוֹת, וְאִין הָאִשָּׁה יָכוֹלָה לְהוֹצִיא מִיָּדָהּ. וְכֵן
85 יֵשׁ לוֹ לַבַּעַל לְמַכֵּר כָּל נִכְסָיו, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יָד
86 שֶׁעָבַד הַתְּנוּכָה. וְאִם תְּבוֹא לְטָרֵף - טוֹרֶפֶת; אֲלָא אִם כֵּן
87 כְּתִיבָה לַלּוֹקָח תַּחֲלָה וְקָנוּ מִיָּדָה.

פרק ראשון

1. האשה שמכרה או נתנה נכסי צאן ברזל לבעלה - לא
 2. קנה, ויש לה לחזר ולהוציא מידו, כמו שבארנו בהלכות
 3. אישות. בית דין שמכרו או לקחו בנכסי יתומים, בין
 4. בקרקע בין במטלטלין, וכן האפוטרופוסין, בין שמנו אותם
 5. בית דין בין שמנה אותן אבי יתומים - מקחן מקח וממכרן
 6. ממכר, אבל מתנתם אינה פלוס; שאין אדם נותן דבר
 7. שאינו שלו.

8. המוכר או הנותן בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב, אף
 9. על פי שמכין אותו - מעשיו קמיין. וכן כל מי שקנו מידו
 10. בשבת - הקנין קיים, וכותבין לאחר השבת ונותנין.
 11. סליקו להו הלכות מכירה בסיפתא דשמאי

יום שלישי א' טבת ה'תשע"ב

הלכות זכיה ומתנה

14. ענין אלו ההלכות לידע דין זוכה מן ההפקר היאך יקנה
 15. ובמה יקנה. ודין נותן מתנה ומקבל מתנה. ואי זו מתנה
 16. חוזרת ואי זו אינה חוזרת.
 17. ובאר כל הדינים אלו בפרקים אלו:

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבאר בו אלו דברים הם העיקר שכל המחזיק בהם זכה בהם, ומה משפטי המחזיק בהם, במה קנה בחזקתו, ודין גוי עם ישראל בקנייתו שיש צד שהנכסים הם כהפקר. (2) נדרים מג. ומקומות רבים אחרים בתלמוד. וראה בפרק מהלכות נדרים הלכה יד שכתב רבינו: "ומה הוא ההפקר, הוא שיאמר אדם נכסים אלו הפקר לכל, בין במטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר, כל הקודם וזכה בו קנהו לעצמו ונעשה שלו". (3) היינו, צורה שנייה של הפקר, דברים שהם מופקרים ועומדים, שאף פעם לא היו שייכים לאיש. וראה בבא קמא יג: (4) מלשון הכתוב (דברים ח, ז) "ארץ נחלי מים". וראה בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה ב ובפרק ט מהלכות רוצח הלכה ב. (5) מה שמוצאים בהם, כמו שמפרש רבינו בסמוך. (6) יער הוא הפקר וכן נראה במכות ז: "יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם" (מגדל עוז). ומה שכתב רבינו "של יער" - מוסב על כל הנ"ל, היינו על עשבים ועצים ופירות. [ומסתמית לשון רבינו נראה, שהכוונה גם לתלושים וגם למחוברים ולא כרבי שמעון בן אלעזר בתוספתא בבא קמא פרק ח שאמר: "תלושין שבמדבר (בבבלי בבא קמא פא: "תלושין שבהרים") הרי הן של כל השבטים, ומחוברין הרי הן של אותו השבט", שלדעת רבינו דעת יחיד היא ואין חכמים מודים לו. והראב"ד בהשגה שכתב: "דווקא לאותו השבט" כוונתו לפסוק כרבי שמעון בן אלעזר הנ"ל, וראה מגיד משנה ולחם משנה ואבן האזול. (7) כלומר, הימים הגדולים. פרט לימה של טבריא, שיש לו דינים מיוחדים לענין זה, ראה בפרק מהלכות נזקי ממון הלכה ג. (8) במדברות וביערות שהם הפקר, כנ"ל. (9) לפי שאין לו להיכנס לשדה חבירו שלא ברשותו. ורק להציל את נחל הדבורים שלו, שברח, התירו לו להתהלך בשדה חבירו (בבא קמא קיד.). (10) אם עשה קניין. והמדובר בשדה שאינה משתמרת, ובעל השדה אינו עומד בצד שדהו, ולפיכך לא זכה מטעם קניין חצר, - שאין חצרו של אדם קונה לו אלא אם היא משתמרת, או אם עומד בצידה (בבא מציעא יא.). וראה להלן הלכה ד. (11) [ביבר הוא כלי להחזקת חיות-בר ודגים]. (12) שהרי הם משתמרים בביכרים, וחצר המשתמרת קונה לו לאדם אפילו שלא מדעתו (בבא מציעא שם). (13) כלומר, עובר על "לא תגזול" מן התורה, ואפשר להוציאה בדיינים כמו שמפרש הראב"ד בהלכה ג (לחם משנה שם). (14) משנה בגיטין נט: וכתנא קמא. (15) מצודה זו היא: חוט ארוך ובו כמה מחטים שעל ידם ניצודים הדגים. (16) בכתב יד תימן: "כשהיא". (17) בניגוד לביכרים, שלמעלה. (18) גם מצודה זו היא על ידי חוט ובה מחטים לתפיסת החיות. (19) אבל אין בו משום גזל ממש, שיהא אפשר להוציאו בדיינים, "מפני שעדיין לא הגיעו ליד הזוכה בהן" (לשון רבינו בפרק ו מהלכות גזילה הלכה יב), לפי שאין בית קיבול למצודות אלו, וראה להלן. (20) "מפני דרכי שלום" (משנה שם). (21) גיטין ס: וסא. (22) בכתב יד תימן: "הייתה". (23) שיש לה בית קיבול. (24) ואפשר להוציאו בדיינים (ראב"ד). שכלי של אדם קונים לו (גיטין שם, שבזה אין פלוגתא בין תנא קמא ורבי יוסי). (25) מצודה סתם היא חוט ארוך ובה מחט, כמבואר למעלה בהלכה ג, וראה להלן. (26) כמו שכתב למעלה בהלכה ב. (27) משום דרכי שלום, כמו שכתב למעלה בהלכה ג. (28) וראה מציעא יא. (29) המדובר בשדה שאינה משתמרת שהרי במשתמרת אינו צריך לעמוד בצד שדהו (פרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). (30) לאחר שהחיה והעוף כבר היו ניצודים במצודה. (31) ובטל קניינו של בעל המצודה, ואין כאן משום "דרכי שלום", שלא תיקנו תקנה זו אלא בפורס מצודה בשדה הפקר, אבל לא לפורס בשדה חבירו שלא ברשות, ובייחוד כשבעל השדה עומד וצווה שהוא עצמו רוצה לזכות בזה, ראה מגיד משנה. ולא חילק רבינו בין אם החכה רצה כדרכה לבין אם הייתה רגלה שבורה כמו שחילק בהלכות גזילה (שם הלכה יא) - שהרי כאן המדובר כשכבר היו ניצודים במצודה, ודינם כצבי שבור וכגוזלות שלא פרחו שנקנים לבעל השדה (אף על פי שאינה משתמרת, אם עומד בצד שדהו) וראה בראב"ד ובמגיד משנה, כסף משנה

1 ה. דגים³² שֶקֶפְצו לְתוֹךְ הַסְפִּינָה - קָנָה בְעַל הַסְפִּינָה; שָׁזוּ
2 כְּחֶצֶר הַמְשַׁמֶּרֶת הִיא³³. וְאִינָה חֶצֶר הַמְהַלֶּכֶת³⁴, שְׁתֵּמִים
3 הֵן שְׁמוֹלִיכִין אוֹתָהּ, וְאִינָה הוֹלֶכֶת מִחֶמֶת עֲצָמָה³⁵.
4 ו. גֶרֶם³⁶ שְׁמַת וְלֹא הוֹלִיד וְשָׂרָא אַחֵר שְׁנַתְגִּיר³⁷ - אֵין לוֹ
5 יוֹרְשִׁין, אֲלֹא כָּל הַקּוֹדֵם וְהַחֲזִיק בְּנִכְסָיו - זָכָה. וְאֵין בְּעַל
6 הַמְצָר³⁸ יָכוֹל לְסַלֵּקוֹ³⁹ בְּדָמִים, שָׁזוּ כְּמַתָּנָה⁴⁰ הִיא⁴¹.
7 ז. שְׁתִּי⁴² שְׁדוֹת בְּנִכְסֵי הָגֵר וּמְצָר⁴³ אֶחָד בִּינִיהֶן: הַחֲזִיק
8 בְּאַחַת מֵהֶן לְקִנְיָתָהּ - קָנָאָהּ⁴⁴. הַחֲזִיק בָּהּ לְקִנְיָתָהּ וְאֵת
9 חֲבֵרְתָּהּ - זֶה שֶׁהַחֲזִיק בָּהּ קָנָה, אֲבָל חֲבֵרְתָּהּ לֹא קָנָה⁴⁵.
10 הַחֲזִיק בָּהּ כְּדִי⁴⁶ לְקִנְיָתָהּ אֶת חֲבֵרְתָּהּ - לֹא קָנָה אֶחַת מֵהֶן;
11 חֲבֵרְתָּהּ - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הַחֲזִיק בָּהּ, וְאוֹתָהּ - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הַחֲזִיק
12 בָּהּ כְּדִי לְקִנְיָתָהּ. הַחֲזִיק⁴⁷ בָּהּ כְּדִי לְקִנְיָתָהּ וְלְקִנְיָתָהּ אֶת
13 חֲבֵרְתָּהּ וְאֶת הַמְצָר שֶׁבִּינֵיהֶן⁴⁸, אוֹ שֶׁהַחֲזִיק בְּמְצָר לְקִנְיָתָהּ

14 שְׁתִּיהֶן⁴⁹ - הָרִי זֶה סֶפֶק⁵⁰; וְאִם בָּא אֶחָד וְהַחֲזִיק בָּהּ כְּדִי
15 לְקִנְיָתָהּ - זָכָה הָאֲחֵרוֹן⁵¹.
16 ח. וְכֵן⁵² שְׁנֵי בָתִּים זֶה לְפָנִים מִזֶּה⁵³, שֶׁהַחֲזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן⁵⁴
17 לְקִנְיָתוֹ וְלְקִנְיָתָהּ אֶת הַשְּׁנִי - לֹא קָנָה אֲלֹא זֶה שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ
18 בְּלִבְדוֹ. הַחֲזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדִי לְקִנְיָתָהּ אֶת הַשְּׁנִי - אִף זֶה
19 שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ לֹא קָנָה.
20 ט. הַמְחֲזִיק⁵⁵ בְּשֹׁטֶר⁵⁶ מִנְכָּסֵי הָגֵר כְּדִי לְקִנְיָתָהּ אֶת הַקֶּרֶקַע
21 הַפְּתוּכָה בְּאוֹתוֹ שֹׁטֶר - לֹא קָנָה⁵⁷ אֲלֹא הַשֹּׁטֶר בְּלִבְדוֹ, לְצַר⁵⁸
22 עַל פִּי צְלוֹחִיתוֹ⁵⁹ וְכִיּוֹצָא⁶⁰ בָּהּ.
23 י. שְׁדָה⁶¹ הַמְצִינָת⁶² בְּמִצְרֵיהָ - כִּיּוֹן שֶׁהַכִּישׁ⁶³ בָּהּ מְכּוּשׁ
24 אֶחָד⁶⁴ - קָנָה אֶת כָּלָהּ; וְאִם⁶⁵ אִינָה מְצִינָת בְּמִצְרֵיהָ - קִנְיָה
25 מִמֶּנָּה בְּאוֹתוֹ מְכּוּשׁ⁶⁶ כְּדִי שִׁלָּף הַצֶּמֶד⁶⁷ בְּשַׁעַת חֲרִישָׁה
26 וַיִּחְזֹר⁶⁸. הַמְצָר⁶⁹ וְהַחֲצָב⁷⁰ שֶׁמִּתְחַמֵּין בּוֹ תַּחֲמוּמִין⁷¹ מִפְּסִיקִין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ולחם משנה. (32) בבא מציעא ט: (33) וקונה, כאמור, בלי עמידת בעל החצר בחצרו ובלי אמירתו. (34) שאינה קונה (למעלה פרק ג מהלכות מכירה הלכה יג). (35) כן בגמרא שם. (36) משנה בבבא בתרא מב. וגמרא שם נג. ועוד. (37) היינו, שלא הוליד אחרי שנתגייר, אף על פי שלידתו הייתה בקדושה, אחר שנתגייר, כיוון שהולידו טרם שנתגייר (מגיד משנה). ובלשון השולחן ערוך (רעב סעיף א): "ולא הניח בן, שהורתו ולידתו בקדושה". וראה קידושין יז:יח. ותוספות שם דיבור המתחיל כאן שהורתו, ובבא בתרא קמט. בעובדא דאיסור גיורא. (38) בעל השדה, הגובל עם שדה הגר. (39) כדין בעל מצרא (פרק י"ב מהלכות שכנים הלכה ה). (40) ובמתנה אין דין בעל מצרא (פרק י"ג שם הלכה א). (41) שכשם שבמתנה, אין בעל המצר יכול לטעון, - כמו שהוא טוען במכר - "קנה לך במקום אחר ואל תיכנס בגבוליי", שרק זה רצה לתת לו מתנה ורק במקום זה ולא במקום אחר - אף בהפקר הדבר כן, שהרי אינו יכול למצוא נכסי הפקר במקום אחר, ראה בלחם משנה. (42) בבא בתרא נג. מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן. (43) משעול בין שדות (רמ"א סימן רעה, סעיף ד) או נקע וגדר, המהווים גבול בין השדות, וראה פירוש רבינו גרשום שם נה. דיבור המתחיל המצר. (44) כלומר, קנה כולה, כדלהלן הלכה י ששדה המצויינת במצריה (=בגבולות סביב לה), כיוון שהכיש מכוש אחד קנה כולה. (45) אבל במכר, אם החזיק בשדה אחד קנה שדות הרבה, ואף הנמצאים במדינות רחוקות (קידושין כז. ולמעלה פרק א מהלכות מכירה הלכה יט), משום שמתן הדמים מצרף את כל השדות לחטיבה אחת (הגהות מיימוני ורשב"ם שם), ויש שכתבו דמתנה הרי היא כמכר בעניין זה מפני שדעת אחרת מקנה אותו (מגיד משנה, ועיין משנה למלך). (46) "שאיין אדם קונה שלא מדעתו" (רשב"ם שם, דיבור המתחיל אף אותה לא קנה). (47) בעייה בגמרא (שם). (48) והבעייה היא אם קנה אף את השדה השניה, כיוון שנתכוון לקנות גם את המצר, או אולי לא קנה גם את המצר (רשב"ם שם, דיבור המתחיל או דלמא). (49) אף זו בעייה שם, שמא קנה שתיהן, מאחר שהמצר הוא ה"אפסר" (=החבל) של השדות. (50) כי הבעייה לא נפתרה. (51) שחזקתו ברורה, ואין חזקת הראשון המפוקפקת יכולה לעמוד נגדה (מגיד משנה). (52) בבא בתרא שם, מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוב. (53) אחד פנימי ואחד חיצוני, שמן הפנימי עוברים אל החיצוני. (54) בין בפנימי, בין בחיצוני, כן הוא לפי גירסת הרי"ף. בניגוד לגירסת רשב"ם, שלפיה, אם החזיק בפנימי קנה אף החיצון שמשועבד לפנימי. (55) בבא קמא מט: (56) שטר קניין, או שטר מתנה של הגר, ולא שטר חוב כפירוש רש"י שם. (57) שהרי לא עשה בה קניין, כן הובא בגמרא שם: "המחזיק בשטרותיו של גר וכו' אדעתא דארעא הוא דמחזיק [בשטר] ובארעא הא לא אחזיק" - הרי שפשוט הדבר שלא קנה הקרקע בהגבחת השטר. (58) שימוש אפשרי של הגר. (59) בגמרא שם הסתפקו באופן שהחזיק בשטר בסתם, אם כוונתו לקרקע ולא קנה השטר או שנתכוון גם לשטר, ולא נפשטה הבעייה. ואילו באופן שנתכוון בוודאי לקנות הקרקע, לא הסתפקו כלל, שוודאי לא קנה השטר. ואם כן דברי רבינו תמוהים משני צדדים, שהוא כתב שהמחזיק כדי לקנות את הקרקע, קנה השטר. אבל יש אומרים שסוגיא זו אינה סוברת שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו (בבא מציעא יא). - אבל לפי מה שאנו פוסקים להלכה, שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח), אין ספק שאפילו אם לא נתכוון כלל לקנות השטר - קנה השטר (ש"ך סימן ערה סעיף קטן ג, ועיין תוספות בבא בתרא נד. דיבור המתחיל אדעתא). (60) שימושים דומים של הנייר. (61) בבא בתרא נד. כרב נגד שמואל מפני שרב נחמן עשה מעשה כמותו (מגיד משנה). (62) שגבולותיה בולטים וגלויים (רבינו גרשום שם דיבור המתחיל המסויימת). והמדובר בנכסי הגר, שאילו במכירה ונתן דמים קונה במכוש אחד כמה שדות (פרק א מהלכות מכירה הלכה יט וראה למעלה הלכה ז). (63) היכה, חפר. (64) חפירה אחת. (65) גמרא שם. (66) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "אינה מסויימת במצריה, עד כמה? אמר רב פפא כדאזיל תיירא דתורי והדר", כלומר, עד כמה הוא קונה במכוש אחד. ורשב"ם מפרש אחרת, ועיין תוספות שם. (67) שני שוורים החורשים יחד. (68) שהצמד עושה תלם אחד באורך מסויים של השדה, - לא כל האורך - וחוזר. ושיעור אורך זה הוא קונה במכוש אחד. (69) =הגבול. שם נה. מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן. (70) צמח שיש לו שרשים יורדים בעומק הארץ - אינם נוטים לכאן ולכאן, ובו תיהם יהושע חלקי השבטים (בבא בתרא נו). ועל כן נקרא חצוב (פירוש המשניות לרבינו בפרק א מכלאים משנה ח). (71) שעושים תחומין.

- 1 בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וְכָל הַמַּחְזִיק בַּשָּׂדֶה - לֹא קָנָה אֶלָּא עַד הַמָּצָר
- 2 או עַד הַחֲצֵב.
- 3 יא. כָּל הַמַּפְסִיק לְפֶאֱהָ⁷² - מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר⁷³. פִּיּוּד? הִנֵּה
- 4 שֶׁם נֶחַל או אֲמַת הַמַּיִם וְכִיּוּצָא בָּהּ⁷⁴ - לֹא קָנָה אֶלָּא עַד
- 5 הַנֶּחַל או עַד הָאֲמָה. וְכָל הַמַּפְסִיק בְּרִשּׁוֹת שְׁבֶת⁷⁵ - מַפְסִיק
- 6 בְּנִכְסֵי הַגֵּר⁷⁶, כְּגוֹן שֶׁהִנֵּה בֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת רִשּׁוֹת הַיְחִיד⁷⁷
- 7 או בְּרַמְלִית⁷⁸, אִפְּלוּ הִנֵּה בֵּינֵיהֶם רִשּׁוֹת⁷⁹ שְׁחֹלְקֶת לְגִטִּין⁸⁰.
- 8 יב. כָּל דְּבָרִי⁸¹ הַמַּפְסִיק לְטַמְאָה - מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר⁸².
- 9 פִּיּוּד? כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס אָדָם לְבִקְעָה זוֹ, וְטַמְאָה בְּבִקְעָה בִּצְדָה
- 10 אַחֲרָת⁸³, וְאִינוּ יוֹדֵעַ אִם הִגִּיעַ לְמָקוֹם הַטַּמְאָה⁸⁴ אִם לֹא -
- 11 כָּל מָקוֹם שֶׁמַּחְזִיקִין אוֹתוֹ לְטַמְאָה, הֵרִי הוּא בְּמָקוֹם אַחֵר
- 12 מִחֶלֶק בְּפָנֵי עֲצָמוֹ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(72) היינו, שהפסקה זו מהווה גבול בין השדות, וצריך לתת פאה לכל שדה לחוד, שאין מניחין את הפאה משדה על חברתה, ראה בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה א. (73) אין דבר זה מפורש בתלמוד, אבל למדו רבינו בקל וחומר מפאה, שכן אמרו בבבא בתרא נה. "המצר והחצב מפסיקין בנכסי הגר, אבל לעניין פאה וטומאה לא" - ואם כן דברים המפסיקים בפאה בוודאי מפסיקים בנכסי הגר (מגיד משנה). (74) שמפסיקים לפאה, פאה פרק ב משנה א, ורבינו שם הלכה ב. (75) לעניין הוציא חצי שיעור לרשות אחת וחצי שיעור לרשות אחרת ויש הפסק ביניהן, שאין חצאי השיעור מצטרפים (פרק י"ח מהלכות שבת הלכה כד). (76) אף זה אינו מפורש וגם זה נלמד בקל וחומר משבת שכן אמרו שם נה: "אבל לשבת לא", כלומר המצר והחצב שהם מפסיקים בנכסי הגר, אינם מפסיקים לשבת, ואם כן דברים המפסיקים לשבת, בוודאי שהם מפסיקים לפאה (מגיד משנה). (77) הלכות שבת שם. (78) כלומר, אפילו כרמלית שאינה מפסקת ברשויות שבת (הלכות שבת שם) - מפסקת כאן, שהרי גם החצב שאינו אלא "מקום פטור" (רשב"ם בבא בתרא נו. דיבור המתחיל רבא אמר) חוצץ כאן (למעלה הלכה י), וכל שכן שהכרמלית מפסיקה, שהרי הכרמלית חשובה יותר כרשות בפני עצמה מאשר מקום פטור (ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה יא), ועיין לחם משנה. (79) היינו, אפילו מקום פטור, עיין ברשב"ם שם. וראה להלן. (80) היינו, שאם השאיל הבעל מקום בחצירו לאשתו, על מנת לזרוק שמה הגט, וזרק ונפל בעמוד העומד על יד המקום המושאל, נחשב עמוד זה כרשות אחרת, ואינו כלול במקום המושאל, ואם השאיל לה מקום אחד, לא השאיל לה שני מקומות. וכמה דברים חולקים שם רשות בעניין גיטין: א. מקום שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ב. מקום שגבוה עשרה טפחים אף על פי שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות. ג. מקום שיש לו שם לווי אף על פי שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות ואינו גבוה עשרה טפחים (פרק ה מהלכות גירושין הלכה ט). הרי שגם מקום פטור חולק רשות לעניין גיטין, והוא הדין לנכסי הגר. וראייה לזה ממה שאמר רבא (בבא בתרא נו): "רשות שבת כרשות גיטין", הרי שהשווה שניהם, ואם רצו לומר שלעניין נכסי הגר המצר והחצב מפסיקין ולעניין שבת אינם מפסיקין (שם נו):, הוא הדין שבנכסי הגר יותר מפסיק מלעניין גיטין. (81) משנה טהרות פרק ו משנה ה ומבאה בבבא בתרא נו: (82) שהרי (שם נו). רצו לומר שהמצר והחצב שמפסיקין בנכסי הגר אינם מפסיקין לעניין טומאה, ואם כן אלו שמפסיקין לעניין טומאה כל שכן שמפסיקין בנכסי הגר. (83) כלומר, בבקעה אחרת, שאף על פי שהנכנס לבקעה שיש בה כמה שדות וטומאה באחת מהן ואינו יודע לאיזה שדה נכנס, הרי הוא טמא וכדעת חכמים ולא כרבי אליעזר בבבא בתרא שם (פרק כ מהלכות אבות הטומאה הלכה ט) - כאן שהוא מסופק אם נכנס לבקעה זו, גם לחכמים דרבי אליעזר, הוא טהור (לחם משנה). (84) כלומר, אותה הבקעה שבה נמצאת אותה השדה הטמאה... (85) בבא בתרא נו. מימרא של רבי מרינוס. (86) [ביניהם, כלומר, בין השדות לא היה מצר ולא שום דבר המפסיק, אבל מסביב הייתה כל הבקעה מסוימת במצריה, שאם לא כן לא קנה אלא "כדי שילך הצמד בשעת חרישה ויחזור" (למעלה הלכה י). ועיין מגיד משנה מה שהאריך בדברי רבינו, ולפי הנ"ל הכל מבורר]. (87) כאמימר ולא כרב אשי, עבודה-זרה עא. (88) כלומר, קונה ומקנה במשיכה וקונה ומקנה בדמים (מגיד משנה וסוף משנה), כמו שנראה בעבודה-זרה שם. בניגוד למה שנאמר בבכורות יג. שאין הגוי קונה אלא או בדמים או במשיכה. ועיין תוספות עבודה-זרה שם דיבור המתחיל שקילו ומגיד משנה וסוף משנה. (89) עם נתינת הכסף (למעלה פרק א מהלכות מכירה הלכה יז). מקור הדברים בבבא בתרא לה: מימרא של רב יהודה בשם רב: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר" ומפרשה רבינו לעניין חזקת קניין ולא לעניין חזקת שלוש שנים, ועיין ברשב"ם שם. וטעם הדבר: שאם יקנה בחזקה יבוא להחזיק באלימות (מגיד משנה שם). (90) שם במימרא של רב: "ישראל הבא מחמת גוי הרי הוא כגוי - אין לו חזקה אלא בשטר" ופירשה כנ"ל בחזקת קניין. וישראל הבא מחמת גוי היינו הקונה מן הגוי (כסף משנה שם). ועוד שם נד: מימרא של שמואל. (91) של הישראל הקונה מן הגוי (משנה למלך, וראה מגיד משנה וסוף משנה שם). (92) שמא יחזור וייקחנו הגוי ממנו באלימות. והיינו, אפילו במקום שאין כותבין את השטר, שהרי במקום שכותבים, אף ישראל מישראל אינו קונה אלא בשטר (למעלה פרק א שם הלכה ד - לחם משנה). (93) שם נד: מימרא של רב יהודה בשם שמואל, וכן שם עובדא, שרב נחמן עשה בה כשמואל. (94) שנסתלק הגוי מן הקרקע (כדלהלן בדברי רבינו), שהרי אצלו נגמר הקניין על ידי קבלת הכסף, אלא שהישראל אינו קונה בזה מאחר שלא סמכה דעתו על הגוי בלי שטר (גמרא שם). (95) אבל קדם הראשון והחזיק בה - קנה הוא מן ההפקר, שהחזקה שלו אינה גרועה מזו של השני, ויש חולקים על רבינו בזה (מגיד משנה). (96) מפני שחזקה בנכסי הגר שונה מזו הרגילה, כמו שיבואר להלן בפרק ב הלכה א-ב. (97) כן כתב רב האי בספר המקח והממכר

הדמים סלק רשותו, וישראל לא קנה עד שיגיע השטר לידו, ונמצאו נכסים אלו בנכסי מדבר⁹⁸, שכל המחזיק בהן - זכה.

טו. במה דברים אמורים? במקום שאין משפט ידוע למלך; אבל⁹⁹ אם דין אותו המלך ומשפטו שלא יזכה בקרקע אלא מי שכותב בשטר או הנותן דמים וכיוצא בדברים אלו - עושין כפי משפט המלך; שכל¹⁰⁰ דיני המלך בממון¹⁰¹ על פיהן דנין.

פרק שני

א. נכסי גר שאין לו יורשים, ונכסי ההפקר, ושדה שמכרה העכו"ם לישראל ועדין לא החזיק בה - כלם דינם שוה: כל המחזיק בהם בדרך מדרכי החזקה, כמו שבארנו בהלכות מכירה - קנה, חוץ מאכילת הפרות.

ב. כיצד? הלוקח קרקע מחברו, והחזיק בה באכילת פרותיה - קנה, כמו שבארנו; אבל בנכסי הפקר או נכסי הגר, אפילו אכל פרות האילן במה שנים - לא קנה גוף האילן ולא גוף הקרקע, עד שיעשה מעשה בגוף הארץ או יעבד עבודה באילן. ומעשה באשה אחת, שאכלה פרות דקל שלש עשרה שנה, ובא אחד והחזיק באילן בעבודה שעבד בגוף האילן; ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו: זה האחרון קנה.

ג. יש דברים רבים, שאם החזיק בהן הלוקח - לא קנה עדיו, ואם החזיק באחד מהן בנכסי הגר או בנכסי הפקר - קנה. כיצד? המוצא פלטרס גדולים בנויין בנכסי הגר או בנכסי הפקר, וסיד בהן סיד אחד או פיר בהן פיר אחד, כגון אמה או יותר כנגד הפתח - קנה.

ד. הוצר צורה בנכסי הגר - קנה. והמציע מצעות בנכסי הגר - קנה. הוצר את השדה בנכסי הגר - קנה. המפצל זמורות הגפן או שריגי אילנות וכפות תמרים בנכסי הגר: אם דעתו לעבד האילן - קנה; ואם דעתו להאכיל העצים לבהמה - לא קנה.

ה. כיצד? היה פורת מפאן ומפאן - הרי חזקתו שנתפנו לעבודת האילן; היה פורת מרוח אחת - אינו מתפנו אלא לעצים. וכן המלקט עצים ועשבים ואבנים מן השדה: אם דעתו לחמן הארץ - קנה; ואם לעצים - לא קנה.

ו. כיצד? לקט הגס והדק - הרי זו בחזקת שנתפנו לחמן את הארץ; לקט הגס ולא הדק - הרי זה בחזקת שנתפנו לעצים. וכן המשנה פני הארץ: אם דעתו לחמן הארץ - קנה; ואם דעתו להשוות מקום שיעמיד בו גרן - לא קנה.

ז. כיצד? היה לוקח עפר ממקום גבוה ונותנו למקום

הנמוך - הרי זה מתפנו הארץ; ואינוהו שאינו מקפיד על זה, אלא משליך העפר והצורות בכל מקום בלא הקפדה - הרי זה בחזקת שאינו מתפנו אלא להשוות מקום לדיש. וכן הפותח מים לתוך הארץ: אם לחמן הארץ - קנה; ואם לצוד הדגים לא קנה.

ח. כיצד? עשה מקום שיפנסו בו המים בלבד - הרי זה מתפנו לחמן הארץ; עשה שני פתחים, אחד להכניס ואחד להוציא - הרי זה מתפנו לצוד דגים.

ט. הבונה פלטרין גדולים בנכסי הגר, ובא אחר והעמיד להם דלתות - קנה האחרון; שהראשון לא עשה בגוף הארץ כלום, והרי הוא כמי שעשה גל אבנים על הארץ שאינו קונה, שהרי לא הועיל בנדר זה, מפני שהוא רחב ביותר ומפלש, ואין צורת אותו הבנון מועלת לו עד שיעמיד דלתות.

י. המפיץ הזרע לתוך התלמים - לא קנה; שבעת שהשליך הזרע לא השבית כלום, ובעת שצמח והשבית - שבח הבא מאיליו הוא, ואינו קונה.

יא. היתה מחיצה בנכסי הגר, ובא זה ועשה מחיצה אחרת על גבה - לא קנה, ואפילו נבלעה מחיצה התחתונה והרי העליונה קימת; שבעת שבנה לא הועיל, ובעת שהועיל - מאיליו בא המעשה.

יב. המחזיק בנכסי הגר ובהפקר והוא אין דעתו לקנות, אף על פי שבנה וגדר - לא קנה.

יג. העוזר בנכסי הגר וקסבור שהן שלו - לא קנה. עדר בנכסי גר זה וקסבור של גר אחר - הואיל ונתפנו במעשיו אלו לזכות מן ההפקר, הרי זה קנה.

יד. היה משכון ישראל ביד הגר, וקשמת הגר בא ישראל והחזיק במשכון זה - מוציאין אותו מידו; שכיין שמת הגר בטל שעבודו.

טו. היה משכון הגר ביד ישראל, ובא ישראל אחר והחזיק בו - לוקח ממנו הראשון כנגד מעותיו, והאחרון קנה את השאר.

טז. במה דברים אמורים? בשלא היה המשכון בחצר הראשון; אבל אם היה בחצרו - חצרו קונה לו שלא מדעתו, כמו שבארנו בענין מציאה, ואין לזה האחרון כלום.

יז. גר שמת, ובזבזו ישראל את נכסיו, והיו בהן עבדים גדולים - קנו עצמן בני חורין; אבל העבדים הקטנים - הרי הן כבהמה, וכל המחזיק בהן - זכה בהם. וכבר בארנו דרכי החזקה שיקנו בהם את העבדים.

יח. גר שמת, ובזבזו ישראל את נכסיו, ושמעו שעדין לא

נֹטָה. וְרִבּוּתִי הוּרִי, שְׁאִין צָרִיף לְכַפֵּל הַתְּנָאי וּלְהַקְדִּים
הֵן לֹא אֵלָא בְּגִטִּין וּבְקִדּוּשִׁין בִּלְכַד. וְאִין לְדַבֵּר זֶה
רָאִיהָ.

ט. הַנּוֹתֵן מִתְּנָה עַל מִנַּת הַחֲזִיר - הָרִי זֶה מִתְּנָה. בֵּין
שֶׁהַתְּנָה לְהַחֲזִיר מִיָּד, בֵּין שֶׁהַתְּנָה לְהַחֲזִירָה לְזֶמֶן קָצוּב, אוֹ
כָּל יָמֵי חַיָּיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, אוֹ כָּל יָמֵי חַיָּיו שֶׁל פְּלוֹנִי -
הָרִי זֶה מִתְּנָה, בֵּין בְּמִטְלָטְלִין בֵּין בְּקִרְקַע. וְאוּכַל פְּרוֹת כָּל
זֶמֶן הַמִּתְּנָה.

י. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: שׁוּר זֶה אֲנִי נֹתֵן לָךְ בְּמִתְּנָה עַל מִנַּת
שְׁתַּחֲזִירָהוּ, הַקְדִּישׁוּ וְהַחֲזִירוּ - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ וּמַחֲזִיר. אָמַר
לוֹ: עַל מִנַּת שְׁתַּחֲזִירָהוּ לִי - אֵינוֹ קְדוֹשׁ; שְׁלֵא הַתְּנָה עָלָיו
אֵלָא שְׁתַּחֲזִיר דְּבָר הָרָאִי לוֹ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.
יא. אֲסוּר לִישְׁרָאֵל לָתֵן לְעַכּוּסִים מִתְּנַת חֲנָם; אָבֵל נֹתֵן הוּא
לְגֵר תּוֹשֵׁב. שְׁנָאֲמַר: לְגֵר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֵי תַּתְּנָה וְאָכְלָה, אוֹ
מְכַר לְנֶכְרִי - בְּמַכִּירָה וְלֹא בְּמִתְּנָה; אָבֵל לְגֵר תּוֹשֵׁב - בֵּין
בְּמַכִּירָה בֵּין בְּנִתְּנָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵתָּה מִצְוָה לְהַחֲזִירוֹ, שְׁנָאֲמַר:
גֵּר וְתּוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ.

יב. הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְעֶבֶד אוֹ לְאִשָּׁה - קָנָה הַבַּעַל וְהָאָדוֹן;
אֵלָא שֶׁהָאָדוֹן קוֹנֶה לְגוֹף, וְהַבַּעַל קוֹנֶה אוֹתָהּ לְפְרוֹת.
יג. נָתַן מִתְּנָה לְאִשָּׁה עַל מִנַּת שְׁאִין לְבַעֲלָהּ רְשׁוּת בָּהּ,
וְלְעֶבֶד עַל מִנַּת שְׁאִין לְרַבּוֹ רְשׁוּת בּוֹ - קָנָה הָאָדוֹן וְקָנָה
הַבַּעַל. אָבֵל הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְאִשָּׁה אוֹ לְעֶבֶד, וְהַתְּנָה עִמָּהֶן
הַנּוֹתֵן בְּגוֹפָהּ שֶׁל מִתְּנָה שֶׁתְּהִיָּה לָכֶף וְכָף - לֹא קָנָה הָאָדוֹן
וְלֹא קָנָה הַבַּעַל.

יד. כִּיצַד? הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְאִשָּׁה וְאָמַר לָהּ: הָרִי הַמַּעֲוֹת
הָאֵלּוּ נִתְּנִים לָךְ בְּמִתְּנָה עַל מִנַּת שְׁתַּלְבְּשִׁי בָּהֶן, אוֹ עַל מִנַּת
שְׁתַּשְׁתִּי בָּהֶם, וְתַעֲשִׂי מֵה שְׁתַּרְצִי בְּלֹא רְשׁוּת הַבַּעַל - לֹא
קָנָה הַבַּעַל. וְכֵן אִם אָמַר לְעֶבֶד: עַל מִנַּת שְׁתַּאֲכַל בָּהֶן
וְתַשְׁתֶּה בָּהֶן, עַל מִנַּת שְׁתַּצֵּא בָּהֶם לְחֵרוֹת, אוֹ עַל מִנַּת
שְׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶם כָּל מֵה שְׁתַּרְצֶה בְּלֹא רְשׁוּת אָדוֹן שְׁלָךְ - לֹא
קָנָה הָאָדוֹן. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

טו. הַנּוֹתֵן כָּל נִכְסָיו לְעֶבֶד - קָנָה, וְיִצָּא בֶּן חוֹרִין, וְקָנָה
שְׂאֵר הַנִּכְסִים. וְאִם שִׁיר כָּל שְׁהוּא, אֶפְלוּ מִטְלָטְלִין - לֹא
קָנָה כָּלוּם; שְׁאִין זֶה גִּט חֲרוֹת גָּמוּר, שֶׁהָרִי שִׁיר בּוֹ בִּגְט,
וּמִתּוֹךְ שְׁלֹא נִשְׁתַּחֲרַר לֹא קָנָה כָּלוּם.

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ב

פרק רביעי

א. הַמְקַבֵּל אֶת הַמִּתְּנָה וְזָכָה² בָּהּ, וְאַחֵר שֶׁבָּאָה לִידּוֹ וְהוּא
שׁוֹתֵק חֹר בּוֹ וְאָמַר 'אֲנִי רוֹצֶה בָּהּ'³, אוֹ 'אֲנִי מְקַבֵּלָהּ'⁴,

1. מֵת, אוֹ שִׁישׁ לוֹ בֶּן, אוֹ שֶׁאֲשַׁתּוֹ מְעַבְרָת - כֵּלֵן חִיבִין
2. לְהַחֲזִיר. הַחֲזִירוֹ כֵּלֵן, וְאַחֵר כִּף שֶׁמָּעוּ שֶׁשְׁמוּעָה רִאשׁוֹנָה
3. אָמַת הִיָּתָה וּבְרִאשׁוֹנָה מֵת, אוֹ מֵת בְּנוֹ מְקַדֵּם, אוֹ הִפִּילָהּ
4. אֲשַׁתּוֹ, כָּל הַמַּחֲזִיק בְּשִׁנְיָה - קָנָה, וּבְרִאשׁוֹנָה - לֹא קָנָה.

פרק שלישי

א. הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְחִבְרוֹ - אִין הַמְקַבֵּל זֹכָה בָּהּ אֵלָא בְּאֶחָד
7. מִן הַדְּרָכִים שֶׁהָקִנָּה זֹכָה בָּהֶן בְּמַקְחוֹ: אִם מִטְלָטְלִין רוֹצֶה
8. לָתֵן לוֹ - עַד שֶׁיִּגְבִּיֶה, אוֹ שֶׁיִּמְשֹׁף דְּבָר שְׁאִין יִרְכּוּ לְהַגְבִּיֶה,
9. אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מִשְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁהַמִּטְלָטְלִין נִקְנִין בָּהֶן;
10. וְאִם קִרְקַע אוֹ עֲבָדִים נָתַן לוֹ - עַד שֶׁיִּחְזִיק בְּדָרָךְ שֶׁמַּחֲזִיק
11. הַלּוֹקֵחַ, אוֹ עַד שֶׁיִּגְיַע שֹׁטֵר מִתְּנָה לִידּוֹ. אָבֵל בְּדְרָכִים לֹא
12. זָכָה הַמְקַבֵּל, אֵלָא כָּל אֶחָד מֵהֶן עֲדִין יָכוֹל לְחֹזֵר בּוֹ.

ב. מִחֵל לְחִבְרוֹ חוֹב שִׁישׁ לוֹ עָלָיו, אוֹ נָתַן לוֹ הַפְקָדוֹן
14. שֶׁהָיָה מְפָקֵד אֵצֶלוֹ - הָרִי זֶה מִתְּנָה הַנִּקְנִית בְּדְרָכִים בִּלְכַד,
15. וְאִין צָרִיף דְּבָר אַחֵר, כִּמּוֹ שֶׁבְּאָרְנוּ.
ג. וְכֵן הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: מִנָּה שִׁישׁ לִי בִּידָךְ תִּנְהוּ לָזֶה - קָנָה,
17. וְאִין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לְחֹזֵר בּוֹ. בֵּין שֶׁנָּתַן הַמִּנָּה בְּחוֹב שִׁישׁ
18. לוֹ אֵצֶלוֹ, בֵּין שֶׁנָּתַנּוּ לוֹ מִתְּנָה; בֵּין שֶׁהָיָה חוֹב אֵצֶלוֹ, בֵּין
19. שֶׁהָיָה פְקָדוֹן אֵצֶלוֹ, כִּמּוֹ שֶׁבְּאָרְנוּ.

ד. כֶּשֶׁם שְׁאִין צָרִיכִים עֲדִים לְעִנְיָן מִקַּח וּמִמְכָּר אֵלָא לְגִלּוֹת
21. הַדְּבָר בִּלְכַד אִם הִיָּתָה שֵׁם טַעֲנָה וּכְפִירָה, כִּף בְּמַחֲזִילוֹת
22. וּמִתְּנוֹת אִין צָרִיכִין עֲדִים אֵלָא מִפְּנֵי הַמְשַׁקְרִים.

ה. כֶּשֶׁם שֶׁמוֹכֵר צָרִיף לְסִיס הַמִּמְכָּר, כִּמּוֹ שֶׁבְּאָרְנוּ, כִּף
24. הַנּוֹתֵן. כִּיצַד? הַכּוֹתֵב לְחִבְרוֹ 'קִרְקַע מְנַכְסִי נִתְּנָה לָךְ', אוֹ
25. שֶׁכָּתַב לוֹ 'כָּל נִכְסֵי קְנוֹיִין לָךְ חוּץ מִמְקַצָּתִי' - הוֹאִיל וְלֹא
26. סִיס הַדְּבָר שֶׁנָּתַן לוֹ וְאֵינוֹ יָדוּעַ, לֹא קָנָה כָּלוּם; וְאֵינוֹ יָכוֹל
27. לֹמַר לוֹ 'תֵּן לִי פְחוֹת שֶׁבְּנִכְסִיד', עַד שֶׁסִּיס לוֹ הַמְקוֹם שֶׁנָּתַן
28. לוֹ. אָבֵל אִם אָמַר לוֹ 'חֶלֶק כִּף וְכָף בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִית' - הוֹאִיל
29. וְסִיס הַשָּׂדֶה, אִף עַל פִּי שֶׁלֹא סִיס הַחֶלֶק, נוֹטֵל אוֹתוֹ חֶלֶק
30. מִן הַפְּחוֹת שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׂדֶה.

ו. כָּל הַנּוֹתֵן מִתְּנָה עַל תְּנָאי, בֵּין שֶׁהַתְּנָה נֹתֵן בֵּין שֶׁהַתְּנָה
32. הַמְקַבֵּל, וְהַחֲזִיק הַמְקַבֵּל וְזָכָה בָּהּ: אִם נִתְּקִים הַתְּנָאי -
33. נִתְּקִים הַמִּתְּנָה; וְאִם לֹא נִתְּקִים הַתְּנָאי - בְּטִלָּה הַמִּתְּנָה,
34. וְיִחְזִיר פְּרוֹת שְׁאָכַל. וְהוּא שֶׁיְהִיָּה הַתְּנָאי כְּרָאוּי.

ז. כָּבֵר בְּאָרְנוּ, שֶׁכָּל תְּנָאִין שִׁישׁ בְּמִתְּנוֹת אוֹ בְּמַקַּח וּמִמְכָּר
36. צָרִיף שֶׁיְהִיָּה תְּנָאי כְּפוֹל, וְהֵן קוֹדֵם לָאוּ, וְהַתְּנָאי קוֹדֵם
37. לְמַעֲשֶׂה, וְיְהִיָּה תְּנָאי שְׁאִפְשֹׁר לְקִיּוֹמוֹ. וְאִם חֲסֵר אֶחָד מֵאֵלּוּ
38. - הַתְּנָאי בְּטֵל, וְכֵאלּוֹ אִין שֵׁם תְּנָאי.

ח. וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מִנַּת' - כְּאוֹמֵר 'מַעֲכָשׁוּ' דְּמִי, וְאֵינוֹ
40. צָרִיף לְכַפֵּל הַתְּנָאי. כִּף הוּרִי מְקַצֵּת הַגְּאוּנִים, וְלִזְוָה דְּעִתִּי

או 'הרי היא בטלה'⁵, או 'שאמר' מום זה נראה לי ב'ה'⁶ – לא אמר כלום.⁷ וכשם שאין הנותן יכול לחזור בו, כך המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה. מתנה זו 'שאמר המקבל' אינו רוצה ב'ה' אחר שבאת לידו – הרי היא הפקר, וכל הקודם ב'ה' – זכה ב'ה'; שהרי הפקירה המקבל אחר שזכה ב'ה' אכל⁸ אם היה צווח מעקרו – לא קנה המקבל, וחוזרת⁹ לבפלים הראשונים.

ב. המזכרה¹⁰ לחברו במתנה על ידי אחר – פיון שהחזיק ב'ה' אחר, כגון שמשך המטלטלין או הגיע שטר הקרקע לידו או החזיק בקרקע, זכה בחברו, אף על פי שלא הגיע המתנה לידו, ואין הנותן יכול לחזור בו. אכל¹¹ המקבל – ידו על העליונה: אם רצה¹² – מקבל; אם לא רצה – אינו מקבל. שזכין¹³ לאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו; וזכות הוא שתנתן לו מתנה, אם ירצה, אכל אם לא ירצה – אין נותנין מתנה לאדם בעל כרחו.

ג. זכה¹⁴ לו על ידי אחר, וכששמע המקבל שתק, ואחר כך צווח ואמר 'איני מקבל' – הרי זה ספק¹⁵ אם זה ששתק כבר רצה¹⁶, וזה שחזר וצווח חזר בו¹⁷; או ששתק מפני¹⁸ שעדיין לא הגיע לידו כלום¹⁹, וזה שצווח הוכיח²⁰ סופו על תחלתו²¹. לפיכך: אם קדם אחר וזכה ב'ה' לעצמו – אין²²

מוציאין מידו; שפא המקבל זכה, וכיון שאמר 'איני רוצה ב'ה' הרי הפקירה, כמו שבארנו²³, וזה שקדם ולקחה מן הפקר – זכה. ואם חזרו הפעלים הראשונים ותפשוה מיד זה שקדם וזכה ב'ה' – אין מוציאין אותה מידם; שפא המקבל לא זכה, וכיון שאמר 'איני רוצה' הוכיח סופו על תחלתו, ולא קנה אותה, ובכרשות פעלים הראשונים היא קמית צדין.

ד. ראובן שרצה לתן מאה דינרין לשמעון, ושלח לו המאה על ידי ידי: אם אמר לו 'זכה'²⁴ במאה זו לשמעון, או 'מתן'²⁵ מאה זו לשמעון – אינו יכול לחזור בו²⁶; אכל אם אמר לו 'הולך'²⁷ מאה זו לשמעון – יכול לחזור בו עד שיעצו המאה ליד שמעון.

ה. הלך²⁸ לוי במאה זו שנסתלקו עמו להוליכן לשמעון, ובקש שמעון ולא מצאהו – יחזיר לראובן²⁹. מתן³⁰ שמעון בתי ראובן – יחזיר לראובן³¹ או ליושיו³². מת ראובן בתי שמעון – יתן המאה לשמעון או ליושיו³³; ששמעון³⁴ לקים דברי המתן, ואף על פי שאמר הדברים והוא פריא³⁵, שהרי המאה בידו של שליח צדין³⁶.

ו. אין אדם זוכה במתנה לחברו עד שיהיה הזוכה גדול³⁷ וכן דעת. ואחד איש ואחד אשה³⁸, ואפלו אשת איש³⁹,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מתנה – דבריו קיימין" וכמסקנת הגמרא בכריתות שם ש"דבריו קיימין" אינו שיחזרו לבעלים אלא שהוא לא קנה אותם, והם הפקר אין הכוונה לעבר וחזור לבעל המתנה אלא לעתיד והם הפקר. (5) בגמרא שם "בטלה היא" ורבינו אינו מחלק ביניהם (ועיין ראב"ד). וכן נראה להלן הלכה יג שכתב "או שאמר בטילה, אבל אם אמר סתם "בטילה היא", לא אמר כלום. וכן כתב המגיד משנה שם. (6) המדובר במום גלוי שוודאי ראה אותו מיד ומכיוון ששתק אז ודאי הסכים וקיבל, וכשאומר עתה "מום זה נראה לי ב'ה' אינו יכול לבטל את המתנה למפרע (ראה כסף משנה). (7) שכל אלו אינן לשונות של עבר, לבטל המתנה למפרע, אלא לשונות של להבא. (8) בבא בתרא קלח. מסקנת רבי אבא בר ממל. (9) לפי פירוש התוספות (שם דיבור המתחיל כאן). (10) גיטין יא: במשנה. (11) בבא בתרא קלח. (12) הסכים מפורש מיד עם קבלת המתנה לידו, או שתק ולא מחה. (13) גיטין שם במשנה. (14) בבא בתרא שם. מימרא של רב נחמן בר יצחק, וברייתא המובאת על ידו, ובה מחלוקת על נושא זה בין החכמים ורבן שמעון בן גמליאל, לפי הפירוש של רבא בחולין לט: (15) בבבא בתרא שם לא הכריעו בין התנאים, ובחולין (שם) הביאו עובדא, שלא רצו בה להכריע. (16) ששתיקה זו כמו כל שתיקה שפירושה הסכמה. (17) ודינו כמו שכתב בהלכה א. (18) כדברי רבא (בבא בתרא שם). (19) ואין לו עדיין על מה לצווח או למחות. (20) גילה. (21) שאף אז כששתק דעתו הייתה לשלילה. (22) כדין כל ספק בממון. (23) בהלכה א. (24) בלשון זו אין כל ספק שוודאי זכה המקבל, אף על פי שלא הגיע לידו, כיוון שבא ליד השליח, ראה גיטין יא: יד. ועוד. (25) גיטין יא: "כל האומר תנו כאומר זכו". (26) רק לעניין זה, שאינו יכול לחזור בו, אמרו "תן – זוכה", אבל לעניין זכיה אין הדבר כן, אלא אינו זוכה עד שיגיע לידו, כמפורש להלן הלכה יא. אולם כל זה אינו אלא באומר "תן", אבל באומר "זכה" – זכה מיד (ראה פרק ו מהלכות עבדים הלכה א). ומה שכתב רבינו "אינו יכול לחזור בו" – לא כתב אלא על "תן" ולא על "זכה". (27) ומשמעותו שהנותן עושה אותו רק שליח להולכה, ולא שנותן לו לזכות מיד בשביל המקבל, שם יד: ולב: (וראה להלן פרק י הלכה יב בדין שכיב מרע). ודקדק רבינו לכתוב "ראובן שרצה ליתן וכו'" שדווקא במתנה הדיון כן, אבל בפריעת חוב אינו יכול לחזור בו (פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) וכן בהחזרת פקדון כשהנפקד כפר בו עד עכשיו (פרק א מהלכות שכירות הלכה ו), ועיין ראב"ד. (28) המשך להלכה הקודמת והמדובר כשאמר לו "הולך". ומקור הדברים בברייתא שם יד: (29) שהרי הולך לאו כזכי, ולא זכה השליח בשביל המקבל. (30) ברייתא שם. (31) כנ"ל. שלא זכה עדיין שמעון, והנותן התכוון רק לשמעון ולא ליורשיו. (32) של ראובן אם מת ראובן אחרי מיתת שמעון. (33) שהרי מיד עם מיתת ראובן, זכה בהם שמעון, מפני הטעם הבא בסמוך ש"מצוה לקיים דברי המת", וממנו זכו היוורשים (עיין רש"י שם וש"ך סימן קכה סעיף קטן לג). (34) גיטין שם ברייתא בשם רבי מאיר. (35) כדברי רב פפא שם. ובדין שכיב מרע, ראה להלן פרק י הלכה יב. (36) שלא החזיר לראובן בחייו של זה ובידו לקיים דברי המת. [בתוספות כתובות ע. דיבור המתחיל הא, הוכיחו שלא אמרו מצוה לקיים דברי המת אלא אם נמסר ליד שליח לשם כך (וראה להלן פרק י"א הלכה כג בהגהות מיימוני אות ט), שאם לא כן למה הוצרכו לתקן בשכיב מרע שיהיו דבריו ככתובין וכמסורין. וזה גם מקור לדברי רבינו]. (37) עירובין עט: במשנה וקידושין מב. מימרא של רב יצחק. (38) עירובין שם. (39) עירובין שם: "על ידי אשתו".

- 1 וְעָבַד וְשָׁפְחָה⁴⁰. אֲכָל הָעֶבְדִּים אֵינוֹ זֹכֶה; הוֹאִיל וְאֵין רָאוּי
2 לְשְׁלִיחוֹת לְעוֹלָם⁴¹, כִּף אֵינוֹ זֹכֶה לְיִשְׂרָאֵל⁴². וְכִשְׁם שְׁאִין
3 יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְעַבְדֵּי⁴³, כִּף אֵינוֹ זֹכֶה לְעַבְדֵּי⁴⁴.
4 ז. קִטְנוֹ⁴⁵ שְׁנוֹתָיו לֹא צָרֹכָה⁴⁶ וְזִרְקוֹ⁴⁷, אֲגֹז וְנוֹטָל⁴⁸ -
5 זֹכֶה לְעֶצְמוֹ⁴⁹, וְאֵינוֹ זֹכֶה לְאַחֲרִים; פְּחוֹת⁵⁰ מִזֶּה - לֹא
6 זֹכֶה לְעֶצְמוֹ וְלֹא לְאַחֲרִים. וְכֵן הַשּׁוֹטֵה אֵינוֹ זֹכֶה לֹא לִזְכָּה⁵¹
7 וְלֹא לְאַחֲרִים. וְהַמְּזֻכָּה לְשׁוֹטֵה עַל יְדֵי כֵן דָּעַת - זֹכֶה⁵².
8 אֲכָל הַחֶרֶשׁ זֹכֶה⁵³ לְעֶצְמוֹ⁵⁴, כִּמוֹ שֶׁבְּאַנְנוּ בְּהִלְכוֹת
9 גְּזֵלָה⁵⁵.
- 10 ח. זְכִין⁵⁶ לְקַטֵּן אֶפְלוֹ בֶּן יוֹם אֶחָד⁵⁷, וְלִגְדוֹל⁵⁸ בֵּין בְּפָנָיו
11 בֵּין שְׁלֹא בְּפָנָיו⁵⁹. וְחֲצָרוֹ⁶⁰ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ שְׁלֹא מִדָּעָתוֹ.
12 אִף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ עוֹמֵד שָׁם, בֵּין שֶׁהִגִּיעַ הַמִּתְנָה לְחֲצָרוֹ⁶¹
13 - כְּאֵלוֹ זֹכֶה בֶּה אַחֲרָי⁶².
14 ט. בְּמֶה דְּכָרִים אֲמוּרִים⁶³? בְּחֶצֶר הַמִּשְׁתַּמְרָת⁶⁴; אֲכָל
15 בְּחֶצֶר שְׁאֵינָה מִשְׁתַּמְרָת⁶⁵, כְּגוֹן שֶׁדָּהוּ וְחֶרְפָּתוֹ - עַד שִׁיחָה
16 עוֹמֵד בְּצִדָּה⁶⁶ וְיֹאמַר: זִכְתָּה לִי שְׂדֵי⁶⁷. וְכֵן אֲרַבְעָ⁶⁸ אֲמוֹת⁶⁹
17 שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדָּה⁷⁰ קוֹנֵין לוֹ⁷¹, בְּסִמְטָא⁷² אוֹ בְּצִדֵּי
18 רְשׁוֹת הָרִבִּים⁷³ אוֹ בְּחֶצֶר שְׁאִין לָהּ בְּעָלִים⁷⁴; אֲכָל בְּרִשׁוֹת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(40) בעירובין שם: "ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן כידו", הרי שרק על ידי עבדו אינו יכול לזכות לאחרים, אבל על ידי עבד כנעני של אחר יכול הוא לזכות לאחרים. וראה בפרק א מהלכות עירובין הלכה כ. (41) להוציא מדברי רב אשי לפי לשון אחת בבבא מציעא עא: שרק לעניין תרומה אין שליחות לגוי, אבל לעניין אחר יש לו שליחות. (42) שזכייה היא מטעם שליחות. (43) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרב אשי בלשון אחרונה. (44) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרבינא, שאמר שישאל זוכה לגוי מדברי סופרים. (45) גיטין סה. מימרא של רבא. (46) אבן. (47) הרי יודע הוא לברוח מן הרע. (48) הרי שידוע לבחור בטוב. (49) מן התורה. לפי שדעת אחרת מקנה לו (מגיד משנה כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א. עיין שם), אבל במציאה אין לו קניין מן התורה אלא מדרבנן משום דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). (50) שם. (51) מן התורה, אבל מדרבנן, זכה, ואסור לגזול ממנו מפני דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). ומקור הדבר ממה שאמרו ביבמות קיג: ששוטה אין לו יד לקנות (קצות החושן סימן רמג סעיף קטן ה). ויש שהביאו מסוגיית הגמרא ביבמות לא. וכתובות כ. [ואף על פי ששם מדובר במקח וממכר, שגם בקטן אינו מן התורה, כיוון שנתנת הדמים שלו אינה נתניה (מגיד משנה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) - סובר רבינו שכל עיקר תקנת חכמים בקטן וחרש במקח וממכר משום כדי חייהם (פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) אינו אלא מפני שיש להם קניין מן התורה במתנה. ושוטה שלא תקנו בו חכמים קניין במקח וממכר, הוא מפני שאין לו שום קניין מן התורה, ואף לא במתנה, וראה להלן לגבי חרש]. (52) שוודאי אינו גרוע מקטן בן יום אחד דלהלן הלכה ח (סמ"ע רמג סעיף קטן ל). ומה שאמרו ביבמות קיג. שפיקח שנשא שוטה, זכתה בכתובה שכתב לה - על כורחך כשזיכה לה על ידי אחר, וראה במגיד משנה. אבל צריך עיון ממה שאמרו בבבא מציעא עב. שזכין לקטן מפני שעתיד להיות גדול, ואין זכין לגוי שבלי מעשה גירות לא יהיה ישראל, ואם כן גם שוטה, מי יודע אם יתרפא, ואף אם יתרפא זה לא יהיה ממילא אלא על ידי מעשה. וראה בקצות החושן שם סעיף קטן ו. (53) והיינו, כאמור, במציאה מפני דרכי שלום, ובמתנה מן התורה. (54) [נלמד מתוך מה שתיקנו חכמים שמקחו מקח וממכרו ממכר, משום כדי חייו (למעלה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) ואם אין לו עיקר קניין מן התורה במתנה לא היו חכמים מתקנים במקח וממכר. וההבדל בין שוטה לחרש הוא: שוטה אין לו יד (ביבמות קיג): ואילו חרש יש לו יד שהרי חרשת מקבלת גיטה (שם קיב:), ראה בקצות החושן שם סעיף קטן ה]. ורק לעצמו יש לו יד אבל לזכות לאחרים אינו יכול, כמפורש בבבא מציעא ח. (55) פרק יז הלכה ד, שחרש אינו מקנה לאחרים (ראה בהערה הקודמת. ועיין מגדל עוז ולחם משנה). (56) כלומר, אחר זוכה עבדו, בבא בתרא קנו: במשנה, ונראה מדברי רבינו שזהו מן התורה. וכתוספתא הספרים (שהובאה בתוספות כתובות יא. דיבור המתחיל מטבילין) בבבא מציעא שם שגרסו "קטן - אף על גב דלית ליה שליחות אית ליה זכייה" ולא גרסו "מדרבנן" וכן הוא בכמה כתבי יד. ראה בדרדוקי סופרים לבבא מציעא שם. (57) [שהרי למאן דאמר אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם מזכין אף לעובר. בבא בתרא קמא: וראה למעלה פרק כ"ב מהלכות מכירה הלכה י]. (58) שם קנו: במשנה לפי רבי יהושע. ולפי רבי מאיר בברייתא שם - גם לדברי רבי אליעזר. (59) משנה בגיטין יא: וראה למעלה הלכה ב. (60) בבא קמא מט: מימרא של רבי יוסי בר חנינא. (61) או לאוויר חצרו, ראה בפרק ה מהלכות גירושין הלכה ג. (62) כלומר, כאילו זכה בה על ידי שליח, שחצר מטעם שליחות היא (בבא מציעא י:). (63) שחצרו קונה לו, אף על פי שאינו עומד שם. (64) שם יא. שאז היא נחשבת כשליח המשמר דבר הנשלח על ידו (כסף משנה בשם הר"ן). (65) שאז אינו דומה לשליח (שם). (66) שאז היא משתמרת על ידו. וראה במגיד משנה פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח. שיש מחלוקת בין המפרשים אם צריך לעמוד בתוך השדה או שאפשר לעמוד גם מחוצה לה. ודעת רבינו, שגם במתנה צריך שיעמוד בצד שדהו ודלא כרב פפא בבבא מציעא יא: אלא כפי התיורין הראשון שם בגמרא. וכן נראה בקידושין כו: ויש פוסקים כרב פפא (מגיד משנה). (67) דעת רבינו שבחצר שאינה משתמרת ועומד בצידה צריך גם אמירה. כמו שאמרו בזכנה (שם יא:): "ראה אותן רצין וכו' ואמר זכתה לי שדי וכו'". וכן כתב רבינו בהלכות גזילה שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל זכנה, כתבו ש"אמר" לאו דווקא. (68) בבא מציעא י. מימרא של ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא, ורא"ש בשם הירושלמי (שם) שקונות גם במציאה וגם במתנה. (69) שיעור קומה של אדם בפישוט ידיים ורגליים. (70) ואף על פי שבחצר שאינה משתמרת, צריך גם עמידה בצידה וגם אמירה, כנ"ל - בארבע אמות, אין צורך באמירה "מפני שהוא יכול לנטות עצמו וליטלה" (מגיד משנה בהלכות גזילה שם). [ובבור הדבר שגם בחצר שאינה משתמרת, אם הייתה המציאה קרובה אליו בתוך ארבע אמות, שוודאי זכה בה, אף על פי שלא אמר, כיוון שעומד קרוב לה]. (71) תקנת חכמים היא כדי שלא יירבו המוצאים זה עם זה (הלכות גזילה שם הלכה ט). (72) רחוב צדדי, או קרן וזוית של רשות הרבים (מגיד משנה שם). והיא מימרא של רב ששת בבבא מציעא י: שבסימטא "לא דחקי רבים". (73) גמרא שם. וגם שם לא שכיחי רבים (כתובות לא:). (74) שם, תשובת רב פפא, ולפי גירסת הרי"ף.

- 1 הרבנים⁷⁵ או בפשטה דבריהם⁷⁶ - אינו זוכה עד שיעניע מתנה
- 2 לידו. וקטנה⁷⁷ תננה לה חצרה⁷⁸ וארבע אמות שלה; אבל
- 3 הקטן⁷⁹ אינו זוכה עד שתגיע מתנה לידו או עד שיזכה לו
- 4 אחר.
- 5 י. המתנה⁸⁰ בגט⁸¹, שאין אדם יכול למסר דברים⁸² לשליח.
- 6 כיצד? אמר לשלשה: אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו
- 7 בשטר מתנה ויתנוה לפלוני - אין זה כלום⁸³; ואם אמרו
- 8 לאותן העדים וכתבו ונתנו למקבל - לא קנה. וכן אם אמר
- 9 לשנים: כתבו וחתמו בשטר מתנה ויתנוה לפלוני - אין
- 10 יכולין לומר לסופר לכתב, אלא הן עצמן כותבין, כמו
- 11 בגט⁸⁴.
- 12 יא. הכותב⁸⁵ בשטר נתינת⁸⁶ שדה פלונית לפלוני, או

- 13 שכתב נתינת⁸⁷ לו, או הרי היא שלו - הרי זוכה בה
- 14 כשיגיע השטר לידו. אבל⁸⁸ אם כתב בשטר איתנה⁸⁹ לו,
- 15 אף על פי שהעידו עליו העדים - לא זכה המקבל⁹⁰, עד
- 16 שיאמר לעדים כתבו שטר מתנה ונתנו לו, וכותבין⁹¹
- 17 ונותנין לו; שאין⁹² המקבל זוכה עד שיעניע שטר המתנה
- 18 לידו⁹³, או עד שיזכה לו בו על ידי אחרים, כמו שבאנו⁹⁴.
- 19 יב. האומר⁹⁵ נתינת שדה פלונית לפלוני, והוא אומר לא
- 20 נתן לי⁹⁶ - חוששין⁹⁷ שמא זכה לו על ידי אחר⁹⁸. אבל אם
- 21 אמר כתבתי ונתינת לי⁹⁹, והוא אומר לא כתב נתן
- 22 לי: אם המקבל מתנה הוא שאמר כן - הודאת בעל דין¹⁰⁰
- 23 כמאה עדים הוא, והנותן אוכל פרות שדה; ואם כן
- 24 המקבל הוא שאמר לא נתת לאבי שדה זו, והוא אומר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(75) שם בדברי רב ששת: "רשות הרבים דקא דחקי רבים לא תקינו רבנן [ארבע אמות]". (76) שם, לרב פפא. (77) שם יא. לפי הלשון האחרונה, ולדברי הכל, או זו שלפני האחרונה, וכרבי יוחנן משום רבי ינאי. (78) שבקטנה גילתה התורה שחצרה נחשבת כידה לעניין גט. ולומדים מזה גם ליתר השטחים, כגון מציאה ומתנה, מה שאין כן בקטן. (79) שהחצר אינה נחשבת אצלו כיד, וגם אינה יכולה להיות נחשבת כשליחות, שאין שליחות לקטן. ואף על פי שזכין לקטן (למעלה הלכה ה), הרי שזכיה אינה מטעם שליחות - אינה דומה חצר לשליח ממש שעושה פעולת הקניין וזוכה עבור הקטן (וראה בהשגת הראב"ד כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה יב וקצות החושן סימן רמג סעיף קטן יא). (80) גיטין כט. כשמואל וכרבא, ולא כרב ואביי. (81) וראה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ו. (82) שהשליח יאמר דברים מסויימים למישהו, במקום שיעשה פעולה מסויימת. (83) שדברים אינם נמסרים לשליח (משנה גיטין טו:); אפילו אם אמר להם שיאמרו לאחרים (שם עא.). וראה בהלכות גירושין שם. וכל שכן אם אמר להם רק: "תנו גט לאשתי". שאף על פי שהם שלושה ונראה שעשה אותם בית דין שיאמרו לאחרים לכתוב ולחתום - לא קנה שאין זה עדיף מ"אומר אמרו" וראה בלחם משנה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ה. נכתב הטור בשם הראב"ד "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם והוא הדין אם אומר להם תנו" ואף על פי שלפנינו בראב"ד אין הנוסחא כן. נראה שנוסחת הטור היא הנכונה, וזהו פירושו: אם "אומר אמרו" לא מועיל למה שאמר ואם אמרו לעדים וכתבו לא קנה - כל שכן שאם לא עשו כמאמרו אלא חתמו הם בעצמם, שוודאי לא עשו כלום, שהרי על זה לא נצטוו (ולפי הנראה נפלו מלים אלו "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם" בטעות מלשון הראב"ד הנ"ל אל תוך דברי המגיד-משנה, ועיין לחם משנה) "והוא הדין אם אומר להם תנו" כלומר גם באומר להם תנו, אומרים שברור הדבר שעשאו בית דין ולא מועיל אם הם חתמו בעצמם, שהרי לא נצטוו על כך, ולעשות שליח לכתובה גם כן אינם יכולים, שדברים אינם נמסרים לשליח, כנ"ל. וראה להלן בהערה הבאה. (84) שם במשנה גיטין טו:סו: "אמר לשניים תנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו". [ואף על פי שכבר כתב רבינו שאפילו אומר מפורש "אמרו לפלוני ולפלוני וכו'", לא מועיל - אם קל וחומר הוא שבאומר "כתבו וחתמו וכו'", שאינם יכולים לומר לסופר לכתוב - יש חידוש באומר "כתבו וחתמו", שהרי ב"אומר אמרו", לא מועיל אם כתבו וחתמו בעצמם, כנ"ל, ואילו ב"כתבו וחתמו", "הרי הן עצמם כותבים", ויש מקום לטעות, שכיוון שהם עצמם יכולים לעשות מעשה - יכולים לעשות גם שליח, ומשמיענו רבינו שגם באופן זה אינם יכולים למנות שליח. וכתב הראב"ד (הובא במגדל עוז): "והוא הדין אם אמר להם (לשניים) תנו צריכין הם לכתבו". כלומר, בניגוד לאומר לשלושה תנו, שעשה אותם בית דין, ואינם יכולים לכתוב בעצמם (חוץ ממה שאינם יכולים לעשות שליח) - באומר לשניים "תנו", לא עשאו בית דין, אלא כוונתו שיכתבו בעצמם. וכן מפורש במשנה גיטין שם, ובמקום "צריכין" שבדבריו - צריך להיות "יכולין", וראה באור שמח. (85) גיטין מ: בברייתא. (86) לשון עבר. (87) זוהי גירסת הרי"ף. וצריך עיון מה בין "נתתי" ל"נתינתה" - שניהם מלשון עבר (סמ"ע סימן רמה, סעיף קטן א). ובגמרא שם: "נתונה", והוא לשון הווה. (88) כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). (89) לשון עתיד. (90) שאין כאן נתינה אלא הבטחה לתת. (91) אפילו הלשון "אתנה לו", שרק אם נותן השטר מידו ליד המקבל, שהמתנה מתקיימת מיד, צריך לכתוב בלשון עבר "נתתי" או בלשון הווה "נתונה", אבל אם אומר לעדים שיכתבו ויתנו, שאין המתנה מתקיימת עתה כשנותן לעדים אלא אחר כך כשיבוא השטר ליד המקבל - בזה אפשר לכתוב גם לשון עתיד "אתנה" (כסף משנה). (92) וממילא אף הלשון: "אתנה" היא טובה, אחרי שאין המקבל זוכה, אלא אחרי שמוסרים את השטר לידו, ולשעה זו כיוון הנותן בלשון "אתנה" (כסף משנה). (93) [נראה בפרק ו מהלכות עבדים הלכה א ש"ת] אינו כ"זוכה" ולא זכה עד שיגיע לידו. וראה ברש"י גיטין ט: ובר"ף שם. (94) למעלה הלכה ב. (95) המשך הברייתא. (96) המדובר, כשהמקבל רוצה במתנה אלא שמספר האמת שלא קיבלה (סמ"ע רמה סעיף קטן ז). (97) יש לשון "חשש" שאינו ספק, אלא ודאי (תוספות) שם דיבור המתחיל חיישינן. וכן לשון התוספתא (בבא בתרא פרק י): "לא אמר כלום", והיינו, שיש לומר, ואין וודאות המקבל. ברם בשולחן-ערוך חושן משפט סימן רמה, סעיף ד, מבאי המחבר לשון "דאיכא למימר", והיינו, שיש לומר, ואין וודאות גמורה. ולכאורה, זהו פירוש המלה "שמא". (98) וזה לא ידע על זה כלל. וכך אנו יכולים על ידי זה לסלק את הסתירה שבניהם ולאמת את דברי שניהם. (99) היינו, שהנותן מדגיש שהוא בעצמו נתן ליד המקבל, ואין המקבל יכול לטעות בזה. (100) הוא המקבל שהוא זכור יותר מן הנותן, לפי שהנותן הייתה לו מחשבה לתת לפני שייתן, ופעמים שהוא סבור שכבר נתן (מגיד משנה בשם התוספות). ויש מפרשים, שלעולם מקבלים את ההודאה של התובע ולא של הנתבע, מאחר שישנה התנגשות בין הודאתו

במתנה. ואחר כך כתב לה כל נכסיו ונשארה. וכן מעשה
לפני חכמים, ואמרו: הן לא קנה והאשה לא קנתה; שהרי
לא ברצונו כתב לה, וכאנוס בדבר הוא, שהרי גלה דעתו
במתנה הראשונה, אף על פי שהיא בטלה מפני שהיא
מסתרת. וכן כל פיוצא בענינים אלו.
ו. שני שטרות שזמנן ביום אחד, והן כתובין על שדה
אחת, בין במקרה בין במתנה: אם דרך אנשי המקום לכתב
שעות - כל הקודם זכה; ואם אין דרך המקום לכתב שעות
- הרי הדבר מסור לדגנים: כל שדעתם נוטה להעמיד שדה
זו בקדו - יעמידו.

ז. כמה דברים אמורים? בשטר שאין בו קנן, אלא קנה
שדה זו בשטר זה, שאין אנו יודעין מי הוא משניהם
שהגיע שטר לידו תחלה; אבל אם היה בכל שטר מהן
קנן - כל שקדם לו הקנן זכה, וישאלו העדים. וכן אם
היו שם עדים שזה הגיע לידו שטר מתנתו תחלה - קנה
הראשון.

ח. שני שטרות היוצאים על שדה אחת בשם קונה אחד,
ואין זמנם שוה: אם היה שטר אחד מכר ואחד מתנה: אם
היה השטר הראשון מתנה והשני שאחריו מכר - לא בטל
האחרון את הראשון; שיש לומר: להוסיף לו אחריות חזר
וכתב בשם מכר. אף על פי שלא היה כתוב שם אחריות,
שאחריות טעות סופר הוא. וכן אם הראשון מכר והשני
מתנה - קנה השדה מזמן ראשון; שלא כתב לו שטר מתנה
אלא ליפות כחו, ומשום דין בן המצר.

ט. היו שני השטרות במקרה או שניהם במתנה: אם הוסיף
בשני כלום - הרי הראשון קדם, שלא כתב השני אלא מפני
התוספת; ואם לא הוסיף - בטל שטר שני את הראשון,
ואין לו אחריות אלא מזמן השני. לפיכך, כל הפרות שאכל
הלוקח מזמן ראשון עד זמן שני - מחזיר אותם. ואם היה
על אותה שדה חק למלך בכל שנה - הנותן או המוכר נותן
אותו החק עד זמן השטר השני.

פרק נשיי

א. לעולם אומדין דעת הנותן. אם היו הדברים מראין סוף
דעתו - עושין על פי האמור, אף על פי שלא פרש. כיצד?
מי שהלך בנו למדינת הים, ושמע שמת, וכתב כל נכסיו

כתבתי ונתתי לו - מניחין את הפרות על ידי שלישי עד
שיודע הדבר היאך הוא¹⁰¹.

יג. מקבל מתנה שטען ואמר: זו שפתחת ידי אינה מתנה
בדי, אלא שומר אני עליה וכיוצא בו, או שאמר: בטלה
היתה מתחלתה, לפי שלא קבלתיה אלא בעל כרחי באנס
או בטעות, וכיוצא בדברים אלו - דבריו קימין¹⁰²; ונשבע
על זה שבועת הסת¹⁰³, ותחזור לכעליה.

יד. טען הנותן ואמר 'שומר אתה עליה', או שאמר 'שלא
מדעתך'¹⁰⁴ נתתה, או 'גזולה היא בידך', וזה אומר 'אתה
נתת לי' - נשבע¹⁰⁵ המקבל שבועת הסת ונפטר.

פרק חמישי

א. הנותן מתנה, בין בריא בין חולה, צריך שתהיה גלויה
ומפרסמת. אמר לעדים: כתבו בסתר ותנו לו - אינה כלום;
שזה מערים כדי לאבד מומן אחרים, שיחזרו וימכרו אחר
שיתן.

ב. לפיכך, כל שטר מתנת קרקע שאין כתוב בו: ואמר לנו
פלוני הנותן שבו בשוקים וברחובות וכתבו לו מתנה גלויה
ומפרסמת, וכיוצא בענינים אלו - חוששין לה שמה מתנה
מסתרת היא, ולא זכה המקבל.

ג. הכותב שתי מתנות על שדה אחת, הראשונה מסתרת
והאחרונה גלויה ומפרסמת - אחרון קנה. ואפילו היתה
הראשונה סתם, ואין בה לא ענין סתירה ולא ענין גלוי,
אלא מתנה סתם - האחרון קנה.

ד. ככר בארנו, שהמוסר מודעה ואחר כך נתן - המתנה
בטלה, אף על פי שאין זה אנס. שאין הולכין במתנה אלא
אחר דעת הנותן; הואיל וגלה דעתו שאינו רוצה בה -
מתנתו בטלה. לפיכך, מי שהיו הדברים מוכיחין שאין
דעתו לתן מתנה זו, אפילו שנתנה מתנה גלויה ונמצאת
שנתנה מקדם מתנה מסתרת - הרי שתי המתנות בטלות:
הראשונה - מפני שהיא מסתרת; והשנייה - מפני שהדבר
מוכיח שאינו רוצה, והרי קדמה זו המתנה שנמצאה כמו
מודעה לה.

ה. מעשה באחד, שרצה לשא אשה. אמרה לו: איני נשאת
לך עד שתכתב לי כל נכסך. שמע בנו הגדול וצנח על
שמיניו ריגן. אמר לעדים: לכו והחבאו וכתבו לו כל נכסי

של זה לבין הודאתו של זה, אנו אומרים העמד ממון בחזקתו (רשב"א שם). 101) על ידי עדים. מפני שהדבר ספק, שמא קיבל זה את המתנה והבן אינו יודע, ואם כן אין הודאתו הודאה (גיטין שם). 102) גיטין לב. מימרא של רב ששת (לפי נוסחה שלפנינו): "מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו - בטילה היא (משמע בטילה הייתה מקודם שקיבלתי - רש"י), אינה מתנה - דבריו קיימן". וראה למעלה הלכה א. 103) הראב"ד מעיר כאן שענין השבועה כאן הוא "רעיון רוח", ואמנם לא מצינו שבועה אצל הודאת בעל הדין, שהרי הוא מוותר על שלו, ומה מקום להשבועה? אך המגיד-משנה מפרש, שכאן מדובר, שבעלי חוב של המקבל רוצים לגבות את חובם מהשדה, ולפיכך צריך להישבע שאינו מערים עליהם, וכן הביא בשולחן-ערוך סי' רמה סעיף ז. ואף על פי שבפרק ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ב כתב רבינו שאם יש לו ללווה ממון וטוען שהוא של אחרים אינו נאמן אלא בעדים - כאן, שידוע שהי הנכסים של הנותן, נאמן הוא לאמר שלא קבלם במתנה ושנשארו ברשותו של הנותן (לחם משנה). 104) שלא מרצוני. 105) כדן כל כופר בכול, כיוון שהמטלטלין בידו, ראה פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה א, ובקרקעות, כשיש לו חזקת שלוש שנים, ועיין פרק י"א שם הלכה א. 1) נתבאר בו איכות עשיית המתנה שצריך שלא תהיה מסותרת, וכל הנמשך אחר זה, ודין שתי שטרות על שדה אחת שניהם במכר או אחד במתנה ואחד במכר, וכל הנמשך. 1) נתבאר בו משפטי האומדנות

אחד מן הפנים בחיי אביו - הרי זו תגבה כתבתה מחלק
 זה שמת; שלא אבדה כתבתה אלא מלטרף מהן.
יב. הרוצה להנשא, וכתבה כל נכסיה בין לבנה בין לאחר,
 ואחר כך נשאת, ונתגורשה או שמת בעלה - מתנתה בטלה;
 שזו מכרחת היא, ולא כתבה כל נכסיה אלא להכריח
 מבעלה שלא יירשנה, וכשתהיה צריכה להן יחזירו לה.
 לפיכך, אם מתה היא בחיי בעלה - קנה המקבל מתנה את
 הכל. ואם שירה כלום, אפלו מטלטלין - מתנתה קימת;
 ואף על פי שנתגורשה - אינה חוזרת.
יג. כל הנותנין כל נכסיהם, משתבטל המתנה ויחזרו כל
 הנכסים לבעלים הראשונים אין המקבל מתנה מחזיר
 פרות; שאפלו נתן האדם מתנה בפרוש על מנת להחזיר כל
 ימי חי פלוני - הרי זה אוכל פרות כל זמן המתנה, כמו
 שבארנו.
יד. מי ששלח בלים ממדינת הים, ואמר: ינתנו אלו לבני
 - הרי אלו ינתנו לבנים ולבנות. הראוי לבנים, כגון ספרים
 וכלי מלחמה - לבנים; והראוי לבנות, כגון כלי משי
 הצבועים וכלי זהב - ישלום הבנות. היו ראויין לזכרים
 ולנקבות - ישלו אותן הזכרים. וכן המשלח בלים לביתו
 סתם, והיו בהן בלים הראויין לבנות - ישלו אותן בנותיו;
 אמדן דעת הוא שלחן שלח. ואם אין לו בנות, או שהיו
 בנותיו נשואות - ישלו אותן נשי בניו; שהדעת נוטה שלחן
 שלח.
טו. המשיא בנו גדול לבתולה בבית - קנה הבית. והוא
 שיהיו נשואין ראשונים לזה הבן, ולא השיא האב בן אחר
 קדם לו, ולא שיר האב בזה הבית שיחד לו כלום. ודברים
 אלו כהלכה שאין להם טעם הם, ונגעו חכמים בדבר הזה
 מאמדין הדעת, שמרב שמחתו ואהבתו גמר והקנהו הבית,
 שהרי לא שיר בה לעצמו כלום. לפיכך, אם שיר שם אפלו
 פך אחד - לא קנה הבית. יחד לו בית וכלי בית, אף על
 פי ששיר בבית כלי אחד לעצמו, או היה לו שם אוצר
 וכיוצא בו - קנה כלי הבית, אבל הבית לא קנה.
טז. יחד לו בית ועליה - בית קנה, עליה לא קנה. וכן אם
 יחד לו בית ואכסדרה - בית קנה, אכסדרה לא קנה. שני
 בתים זה לפנים מזה - לא קנה אלא האחד שנשא בו.
יז. כבר בארנו בנשואין, ששנים שהיה ביניהם שדוכין,
 ופסק זה על ידי בנו וזה על ידי בתו, ואמרו: כמה אתה
 נותן לבנך? כך וכך! וכמה אתה נותן לבתך? כך וכך!
 ועמדו וקדשו - קנו באמירה. ואין קוין באמירה זו עד
 שעת נשואין; שכל הפוסק - דעתו לבנס. וצריכין שהיו
 הדברים שהן פוסקין מצויין בנשואין; שאין אדם מקנה
 דבר שלא בא לעולם, כמו שבארנו. ודברים אלו לא נתנו
 להכתב, לפיכך אינן כשטר עד שיטרף בהן.
יח. המקדש את האשה, אפלו קדשה באלף דינר, בין

לאחר מתנה גלויה גמורה, ואחר כך בא בנו - אין מתנתו
 קימת; שהדברים מוכיחין, שאלו ידע שבנו קים - לא היה
 נותן כל נכסיו. לפיכך, אם שיר מנכסיו כל שהוא, בין
 קרקע בין במטלטלין - מתנתו קימת.
ב. וכן הכותב כל נכסיו מתנה לאחד מבניו, בין שהיה
 בריא בין שהיה שכיב מרע, אפלו היה בן קטן המטל
 בעריסה - לא עשהו אלא אפטרופוס, והרי הוא בכל
 הנכסים כאחד מאחיו. אמדן דעת הוא, שלא נתבון אלא
 להיות אחיו נשמעין לו. ואם שיר כל שהוא, בין קרקע בין
 במטלטלין - זכה הבן במתנה.
ג. כמה דברים אמורים? שכתב לבן בין הבנים; אבל אם
 כתב כל נכסיו לבן בין הבנות, או לבת בין הבנות, או
 לאחד מן היורשין בין שאר היורשין, אף על פי שלא שיר
 כלום - מתנתו קימת.
ד. וכן הכותב כל נכסיו לאשתו, בין בריא בין שכיב מרע,
 אף על פי שקנו מידו - לא עשהו אלא אפטרופא על
 יורשיו. בין שהיו יורשיו בניו ממנה או מאשה אחרת, או
 אחיו או שאר יורשין. ואם שיר כל שהוא, בין קרקע בין
 מטלטלין - קנתה כל שכתב לה.
ה. כמה דברים אמורים? בנשואה; אבל אם כתב כל נכסיו
 לאשתו ארוסה או לגרושה, אף על פי שלא שיר כלום -
 הרי היא כשאר בני אדם, ומתנתו קימת.
ו. הכותב כל נכסיו לאחד מבניו ולאחר - זה האחר קנה
 חצי הנכסים במתנה, ונשאר החצי לבניו; והבן שנתנו לו
 - אפטרופוס מנהו על שאר אחיו.
ז. וכן אם כתב כל נכסיו לאשתו ולאחר - זה האחר קנה
 מחצה, ואשתו אפטרופא על מחצה.
ח. כל אשה שקנתה כל נכסי בעלה במתנה - אבדה
 כתבתה, ותקרע. לפיכך, אם יצא שטר חוב עליו, והלכו כל
 הנכסים בחובו שקדם המתנה - תשאר היא בלא כלום, ולא
 תקח בכתבתה שקדמה החוב; שאמדין דעת הוא, שבהנאה
 שבאה לה בשמועה זו שכתב לה כל נכסיו אבדה כל זכות
 שיש לה בנכסים חוץ ממתנה זו.
ט. וכן הכותב נכסיו לבניו, בין זכרים בין נקבות, בין בריא
 בין שכיב מרע, וכתב לאשתו עמהן קרקע כל שהוא -
 הואיל ועשה אותה שותף בין הבנים ולא מחתה, אבדה
 כתבתה, ואינה טורפת מנכסים אלו כלום; אבל מנכסיו
 שיבואו לו אחר אלו - נוטלת מהן כתבתה.
י. כתב לה עמהן מטלטלין בלבד, או ששיר לעצמו קרקע
 כל שהוא - כתבתה קימת. ותקנת הגאונים היא, שאפלו
 שיר מטלטלים כל שהוא. שהרי היא אומרת: ממה ששיר
 אני גובה; ומתוך שתדר למה ששיר תדר לשאר נכסים
 ותטרף.
יא. הכותב כל נכסיו לבניו, וכתב לאשתו חלק עמהן, ומת

שְׁחִזְרָהּ הִיא בֵּין שְׁחִזְרָהּ הִיא בֵּין שְׁמָתָהּ הִיא
 31 אוּבְמִקְדָּשׁ אֲחֻזָּתוֹ - הַמְּעוֹת מִתְּנָה גְּמוּרָה
 32 נִקְרָאִין שׁוֹשְׁבֵינִיּוֹת⁴; וְאוֹתָם שֶׁשָּׁלְחוּ הַמְּעוֹת וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין
 33 עִם הַחֶתֶן נִקְרָאִים שׁוֹשְׁבֵינִין.
 34 ב. הַשׁוֹשְׁבֵינִיּוֹת⁵ אֵינָהּ מִתְּנָה גְּמוּרָה. הַדְּבָרִים יְדוּעִים, שֶׁלֹּא
 35 שָׁלַח זֶה עֲשָׂרָה דִּינָרִין בְּשִׁבְלִי שִׁיאֲכַל וְיִשְׁתֶּה בָּזָה⁶; וְלֹא
 36 שָׁלַח אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבִדְעָתוֹ הִיָּה, שֶׁאִם יִשָּׂא הוּא אִשָּׁה - יִחְזֹר
 37 וְיִשְׁלַח לוֹ כְּמוֹ שֶׁשָּׁלַח לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם נָשָׂא זֶה אִשָּׁה וְלֹא
 38 הִחְזִיר לוֹ הַשׁוֹשְׁבֵינִיּוֹת - הֲרִי זֶה תּוֹכְעוֹ בְּדִין⁷ וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ.
 39 ג. וְאִין יָכוֹל לְתַבְּעוֹ עַד שִׁישָׂא כְּדָרָךְ שֶׁנָּשָׂא הוּא⁸. כִּי־צַד?
 40 רְאוּבֵן שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה⁹, וְשָׁלַח לוֹ שְׁמֵעוֹן שׁוֹשְׁבֵינִיּוֹת, וְאַחֵר
 41 כֶּף נָשָׂא שְׁמֵעוֹן אֶלְמָנָה¹⁰ - אֵינּוּ יָכוֹל לְתַבְּעַ לְהַחְזִיר לוֹ
 42 הַשׁוֹשְׁבֵינִיּוֹת; שֶׁהֲרִי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי מִחְזִיר לָךְ אֶלָּא בְּכַתּוּלָהּ,
 43 כְּמוֹ שֶׁנִּתְּתָ לִּי. וְכֵן אִם שָׁלַח לוֹ בְּנִשְׂוִאי אֶלְמָנָה - אֵינּוּ יָכוֹל
 44 לְתַבְּעוֹ לְהַחְזִיר לוֹ בְּנִשְׂוִאי בְּתוּלָה.
 45 ד. עֲשֵׂה¹¹ רְאוּבֵן מִשְׁתָּה בְּגִלּוֹי וּבִפְרָהֲסִיא, וְעֲשֵׂה שְׁמֵעוֹן
 46 בְּצִנְעָה, אוֹ¹² שְׁעֲשֵׂה רְאוּבֵן בְּצִנְעָה, וְשְׁמֵעוֹן בִּפְרָהֲסִיא -
 47 אֵינּוּ יָכוֹל לְתַבְּעוֹ; שֶׁהֲרִי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ אֶלָּא
 48 כְּדָרָךְ שְׁעֲשִׂיתָ עִמִּי.
 49 ה. רְאוּבֵן שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה, וְשָׁלַח לוֹ שְׁמֵעוֹן שׁוֹשְׁבֵינִיּוֹת וְאֶכָּל
 50 וְשִׁתָּה עִמּוֹ¹³, וְאַחֵר כֶּף נָשָׂא שְׁמֵעוֹן בְּנִשְׂוִאי רְאוּבֵן עִצְמוֹן,
 51 וְכֹא רְאוּבֵן וְאֶכָּל וְשִׁתָּה עִמּוֹ; אוֹ שֶׁקָּרָא לוֹ שְׁמֵעוֹן וְלֹא רָצָה
 52 לְבֹא¹⁴; אוֹ שֶׁהִיָּה בְּמִדְיָה וְשָׁמַע קוֹל טְבִלָּא¹⁵, בְּמִקּוֹם
 53 שָׁאִין דְּרָכָן לְקִרְוֹת אֶחָד אֶחָד אֶלָּא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ יָבוֹא, וְשָׁמַע
 54 וְלֹא בָּא - חֵיב לְהַחְזִיר לוֹ הַשׁוֹשְׁבֵינִיּוֹת כָּלָה¹⁶; שֶׁהֲרִי יָדַע¹⁷
 55 וְלֹא בָּא, אוֹ קָרָא לוֹ בְּמִקּוֹם שֶׁדָּרְכָן לְקִרְוֹת אֶחָד אֶחָד וְלֹא
 56 בָּא.
 57 ו. לֹא¹⁸ הִיָּה רְאוּבֵן בְּמִדְיָה - מִנְּפִין¹⁹ לוֹ דְּמִי מַה שֶׁאֶכָּל
 58 וְשִׁתָּה שְׁמֵעוֹן אֶצְלוֹ, וּמִחְזִיר לוֹ שְׁאֵר הַשׁוֹשְׁבֵינִיּוֹת²⁰. וְכֵן אִם
 59 הִיָּה בְּמִדְיָה וְלֹא קָרָא²¹ אוֹ לֹא הוֹדִיעָו²² - מִנְּפִין לוֹ; וְיֵשׁ
 60 לוֹ עֲלֵיו תַּרְעוּמָת²³ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹדִיעָו.
 61 ז. וְכִמְהָ²⁴ מִנְּפִין? נִהְיָ²⁵ בְּנִכּוּי: אִם דִּינָר אֶחָד שָׁלַח לוֹ
 62

שְׁחִזְרָהּ הִיא בֵּין שְׁחִזְרָהּ הִיא בֵּין שְׁמָתָהּ הִיא
 2 - אִין הַקְּדוּשִׁין חוֹזְרִין לְעוֹלָם, אֶלָּא הֲרִי הֵן מִתְּנָה גְּמוּרָה
 3 שְׁאִין לָהֶם חֲזָרָה.
 4 יט. וְאִם הָיוּ קְדוּשֵׁי טְעוֹת - חוֹזְרִין הַמְּעוֹת.
 5 כ. וְהִמְקִדְשׁ אֲחֻזָּתוֹ - הַמְּעוֹת מִתְּנָה. אָדָם יוֹדֵעַ שְׁאִין
 6 קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּעֲרִיּוֹת, וְאִין זֶה טוֹעָה, אֶלָּא גִמַּר וְנָתַן לָשֵׁם
 7 מִתְּנָה.
 8 כא. הַשּׁוֹלֵחַ סְבִלּוֹנוֹת לְבֵית חֲמִי, בֵּין מִרְבִּין בֵּין מוֹעֲטִין,
 9 בֵּין שֶׁאֶכָּל שֵׁם סְעֵדָה אֲרוּסִין בֵּין שֶׁלֹּא אֶכָּל, בֵּין שְׁמָתָה הִיא
 10 בֵּין שְׁמָתָה הִיא, אוֹ שְׁחִזְרָהּ בּוֹ הָאִישׁ - יִחְזֹר הַסְּבִלּוֹנוֹת כְּלָן,
 11 חוּץ מִן הַמֶּאֱכָל וְהַמִּשְׁקָה.
 12 כב. וְכֵן פְּלִים מוֹעֲטִים שֶׁשָּׁלַח לָהּ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ שֵׁם בְּבֵית
 13 אֲבִיהָ: אִם נִשְׁתַּמֶּשֶׂה בָּהֶן וּבָלוּ אוֹ אֲבָדוּ - אֵינּוּ מִשְׁתַּלְּמִין;
 14 אֶכָּל אִם הָיוּ קִמְיִין - חוֹזֵר הֵפֵל, וְגוֹבָה אוֹתָם בְּבֵית דִּין;
 15 שֶׁהֲדָבָר יְדוּעַ שֶׁלֹּא שִׁלְחָם אֶלָּא דְּרָךְ נוֹי בְּלָכָד.
 16 כג. חֲזָרָה הִיא בָּהּ - חוֹזֵר הֵפֵל; וְאֶפְלוּ הַמֶּאֱכָל וְהַמִּשְׁקָה
 17 נִוְתְּנָת דְּמִי בְּזוּל. וְכִכָּר הַסִּפְּמִיּוֹ הַגְּאוּנִים, שֶׁאִם הָיוּ דְּמִי
 18 מֶאֱכָל וּמִשְׁקָה [שְׁוֶה] שִׁשָּׁה - מִשְׁתַּלְּמָת אַרְבָּעָה, אִם חֲזָרָה
 19 בָּהּ; שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ מִתְּנָה זוֹ אֶלָּא לְדַעַת שֶׁלֹּא תִּחְזֹר בָּהּ.
 20 כד. הוֹרֵר רְבּוּתִי, שֶׁאִם הִיָּה מִנְּהַג הַמִּדְיָה שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל אָדָם
 21 סְעֵדָה וְיֶאֱכִיל לְרַעֲיוֹ, אוֹ יַחֲלַק מְעוֹת לְשִׁמְשִׁים וְלַחֲזָנִין
 22 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וְעֲשֵׂה כְּדָרָךְ שְׁעוֹשִׁין כָּל הָעָם, וְחֲזָרָה בָּהּ -
 23 מִשְׁתַּלְּמָת הֵפֵל; שֶׁהֲרִי גִרְמָה לוֹ לֹאֲבֹד מִמּוֹן, וְכָל הַגּוֹרֵם
 24 לֹאֲבֹד מִמּוֹן חֲבָרוֹ - מִשְׁלֵם. וְהוּא שֶׁהִיָּה לוֹ עֲדִים כְּמָה
 25 הוֹצִיא, שְׁאִין זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל.

יום חמישי ג' טבת ה'תשע"ב

פרק שביעי

א. מִנְּהַג² פְּשׁוּט כָּרֵב הַמִּדְיָנוֹת, שֶׁבִּזְמַן שִׁישָׂא אָדָם אִשָּׁה
 28 מְשַׁלְּחִין לוֹ רַעֲיוֹ וּמִיָּדְעִיּוֹ מְעוֹת, כְּדִי שִׁיתְחַזֵּק בָּהֶן עַל
 29 הַהוֹצָאָה שֶׁמוֹצִיא בְּאִשְׁתּוֹ, וְכֵאִים אוֹתָן הָרַעִים וְהַמִּיָּדְעִים
 30

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו משפטי השושבינות - והוא מנהג ברוב המדינות השולחים החברים זה לזה מעות ביום חתונתן - ויש ביניהם משפט ודין לפי שאינן מתנה גמורה אלא על דעת להשתלם, וכל הנמשך בזה. 2) דין השושבינות במשנה בבא בתרא קמד: ובגמרא שם קמה: 3) ש"לא נאמרו דיני שושבינות אלא במעות בלבד" (להלן הלכה טו, מהמשנה שם). 4) מלשון ריעות. וראה רשב"ם שם דיבור המתחיל הכי גרסינן האחין. 5) משנה וגמרא שם קמה: 6) [בכתב יד אברבנאל: "בזו", ובכתב יד תימן: "בזו אחד". וראה בגמרא שם: "עד וזווא"]. 7) משנה וברייתא שם. 8) כלומר, באותם התנאים ממש, לא גרועים ולא מעולים, כמו שמפרש להלן. ומקור דבריו בברייתא שם: "עשו עימו בשנייה (=בנישואי אשתו שנייה), וביקש לעשות עימו בראשונה, יכול לומר לו לכשתנישא אשה אחרת, אעשה עמך". ומזה מוכח שאם עשה עימו בשמחה קטנה אינו יכול לתבעו לשמחה גדולה. אבל צריך עיון שהשמיט רבינו בבא זו. 9) ששמחתה מרובה. 10) ששמחתה מועטת. 11) שם בברייתא. 12) אף זה לא הוזכר בברייתא. 13) בזה בוודאי מחזיר לו כל השושבינות. 14) גם בזה אין ספק שמחזיר לו כל השושבינות ואינו מנכה לו כלום, שהרי קרא לו ולא בא. 15) לוח חלק שעליו מכים בקורנוס להזמנת האורחים. [וכנראה שלפני רבינו הייתה הגירסא בבבא בתרא קמה: "הווה במתא (=היה בעיר) ושמע קול טבלא, איבעי ליה למיתא (=הרי עליו לבוא)". ולפנינו גירסא אחרת]. 16) כלומר, בלי ניכוי כלל. 17) על ידי קול הטבלא, במקום שאין קוראין כל אחד. 18) נלמד מתוך ראשית המימרא שם, שדווקא אם היה במדינה צריך לבוא. 19) שם בגמרא. 20) ואין לו עליו תרעומת, על שלא קראו לו ולא הודיעו לו, שהרי לא היה במדינה. 21) נראה שרבינו גרס שם כגירסת כתב-יד מינכן: "לא ידע, איבעי ליה לאודועיה, לא אודיעה תרעומת אית ליה". והיינו, במקום שדרכן לקרות כל אחד ואחד. 22) על ידי קול טבלא במקום שאין קוראים לכל אחד ואחד. ונלמד מהרישא שם שאם שמע קול טבלא היה עליו לבוא - ומזה מוכח שאם לא שמע, יש לו עליו תרעומת על שלא הודיעו. 23) שם בגמרא. 24) שם. 25) כך

- 1 שמעון²⁶ - אינו מחזיר לו כלום, שהרי²⁷ זה דמי מה שאכל;
2 ואם יתר על הדינר עד סלע²⁸ - מנכה לו מחצה²⁹.
3 ח. ³⁰ מסלע ולמעלה - אומדין דעת המשלח ושעור
4 השושבינות: אם אדם חשוב - מנכה לו מחצה³¹; ואם צר
5 עין ומדקדק בהוצאתו - אינו מנכה לו אלא שעור מה
6 שאכל ושתה³², ומשלם לו השאר.
7 ט. מת³³ שמעון קדם שישא אשה, או³⁴ שישא ומת בתוך
8 ימי המשתה - אין ראובן חייב להחזיר ליורשי שמעון
9 כלום; שהרי אומר להם: תנו לי שושביני ואשמח עמו.
10 י. לפיכך³⁵, אם שמח עמו³⁶ ואחר כך מת שמעון, או קרא
11 לו ולא בא³⁷, או שלא היה במדינה³⁸, או שלא הודיעו³⁹ -
12 הואיל ושלמו ימי המשתה ואחר כך מת שמעון, חייב ראובן
13 להחזיר השושבינות ליורשי; או פלה⁴⁰, או בנכוי אם לא
14 הודיעו או לא היה עמו במדינה⁴¹.
15 יא. מת⁴² ראובן ואחר כך נשא שמעון אשה, ושלמו ימי
16 המשתה: מקום שנהגו לגבות השושבינות מיורשי - כופין
- 17 יורשי ראובן להחזיר בנכוי⁴³; ומקום שלא נהגו - אין
18 היורשין משלמין כלום.
19 יב. מת⁴⁴ ראובן אחר שישא שמעון אשה, ושלמו ימי
20 המשתה⁴⁵ - כופין את יורשיו ומשלמין השושבינות בכל
21 מקום; שהרי נתחייב אביהן לשלם. ואם פלה היה חייב
22 לשלם - משלמין פלה; ואם בנכוי - משלמין בנכוי.
23 יג. חמשה⁴⁶ דברים נאמרו בשושבינות: נגבית בבית דין,
24 שאינה אלא כמו מלוה⁴⁷. ואינה משתלמת אלא בעונתה⁴⁸
25 כעין נשואי ראשון⁴⁹; שזה כמו תנאי הוא, אף על פי שלא
26 פרש שעל דעת זה שלחה⁵⁰. ואין בה משום רבית. אפלו
27 שלח לו דינר והחזיר לו עשרה - מתר; שלא על מנת
28 להוסיף⁵¹ לו שלח. ואין השביעית משמטתה⁵²; שאינו יכול
29 לגש אותו ולתבעו עד שישא כדרך שישא הוא⁵³. ואין
30 הבכור נוטל בה פי שנים⁵⁴ כשתחזור ליורשי; מפני שהוא
31 ראוי⁵⁵, ואין הבכור נוטל בראוי, כמו שיתבאר במקומו⁵⁶.
32 יד. השולח תשורה⁵⁷ לחברו⁵⁸, או שנתן לו מעות כשמטה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

אמר שם אביי, שכן נהגו בני גנא. (26) בתור שושבינות. (27) כרגיל אוכל אדם בסעודת חתן בעד דינר אחד, אם שלח לו רק דינר. (28) שאז מאכילים אותו בריווח יותר. (29) [ומכיוון שהסכום הוא קטן אין אומדין דעת המשלח, ואין חוששין שמה הוא צר עין, עיין לחם משנה]. (30) [ציון הלכה ח כאן הוא טעות, שהכול קשור ביחד: "אומדין דעת המשלח ושעור השושבינות (רש"ש). כלומר, אומדין דעתו אם הוא צר עין. וכמו כן מחשבים כמה שלח לו, בכדי לדעת כמה היא מחצה, באופן שהוא אדם חשוב. וכן בכתב יד תימן ובדפוס רומי הכול מחובר כנ"ל. וכן נראה בבית יוסף אבן העזר סימן ט]. (31) אף שמשכום גדול הרי המחצית הרבה יותר ממה שאכל, אין מדרכו של אדם חשוב לעשות חשבון מדויק. והוא מוכן להעניק יותר ממה שהוא מקבל. (32) [כלומר, דינר אחד ולא יותר. ואף על פי שאם שלח שלושה דינרין מנכה לו דינר ומחצה כמבואר למעלה, זה אינו אלא באופן הנ"ל שאין אומדין ואין מחשבים כלל, אבל כאן שאומדין ומחשבים - מחשבים בדיוק, כעין מה שכתב רבינו בפרק יח מהלכות מכירה הלכה יא, שאם בא לנפות מנפה את הכל, עיין שם]. (33) שם קמד: בגמרא. (34) יוצא מתוך דברי רב יוסף (שם קמה). שדווקא אחרי שכלו כל שבעת ימי המשתה אפשר לדרוש את השושבינות. (35) מימרא של רב יוסף (שם). (36) שכבר נתחייב להחזיר השושבינות. (37) כאמור למעלה הלכה ה שבמקרה זה מחזיר לו כל השושבינות. (38) שמחזיר לו השושבינות בניכוי מה שאכל ושתה (למעלה הלכה ו). (39) שגם בזה מנכה לו (שם). (40) כשקרא לו ולא בא. (41) שאינו חייב לשלם ליורשים, אלא כמה שהיה משלם לשושבין עצמו. (42) כבר העיר הראב"ד שאין מקור בגמרא למנהג בעניין שובינות. אולם רבינו למד כן מדיני סבלונות בקידושין כשם שלמדו משם (מה שנאמר בהלכה ט) שאם מת שמעון אין ראובן חייב להחזיר מפני שאומר ליורשי שמעון: תנו לי שושביני ראובן ואשמח בו, וזה נלמד כמו שאמרו שם לענין קידושין שאם מת הבעל אין האשה חייבת להחזיר המתנות מפני שאומרת להם תנו לי בעלי ואשמח עימו - כמו כן למד רבינו דין זה של מת ראובן שתלוי במנהג, ממה שאמרו שם שאם מתה האשה "מקום שנהגו להחזיר קידושין מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין". וכן כתב ר"י מיגאש. (43) שהרי אביהם לא היה ולא אכל שם, וכבר כתב למעלה (הלכה ו) שאם לא היה ראובן במדינה מנכין לו דמי מה שאכל ושתה שמעון אצלו. (44) המגיד-משנה מביא את דברי הר"י מיגאש ומסתמך על הסברה הפשוטה, שכיוון שנתחייב האב - חייבים היורשים לשלם את חובו, אבל באמת אפשר למצוא מקור מפורש להלכה זו, והיא: המימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן (בבבא בתרא שם) כפירוש למשנה, ושם שאם מת השושבין, נגבית השושבינות מבניו, והיינו באופן הנ"ל כשמת ראובן אחרי שבעת ימי המשתה, שהרי באופן אחר - זה תלוי במנהג (למעלה הלכה יא). (45) או כגון ששמח עימו ואחר כך מת (למעלה הלכה י). שאם לא שמח ומת בתוך ימי המשתה אין ראובן חייב (למעלה הלכה ט). (46) ברייתא שם קמה. וההנמקה שלה בגמרא שם קמה: (47) כלומר, ולא כמתנה. (48) כשמגיעה עונת הנישואין לחבירו. (49) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ג והלכה ה. (50) שיחזיר לו בעת נישואיו ולא יוכל לומר לו: איני רוצה לקבל [עתה] שאני רוצה לשמח עימו, כדרך ששמחת עימי (מגיד משנה). (51) שיכול היה גם לתת פחות, והוסיף לו מרצונו הטוב, מחמת ידידות וריעות. (52) ויכול לתבוע את השושבינות אחרי שמיטה. (53) והרי זה דומה למלוה את חבירו לעשר שנים, היינו, שזמן הפירעון מאוחר לשביעית, שאין השביעית משמטתו (פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ט), אחרי שאינו יכול ליגוש אותו עכשיו בהגיע השנה השביעית. ואמנם אם היו הנישואין בשנה השביעית - השביעית משמטתה בסופה, שהרי הגיע זמנה (מגיד משנה). (54) כדין בכור, שנוטל חלק כפול בירושה. (55) שאינו מוחזק ביד המוריש בעת מיתתו, וחוב שהוא ביד אחרים הרי הוא ראוי (פרק ג מהלכות נחלות הלכה א). (56) בהלכות נחלות שם. (57) [היא מנחה שלוחה ממני אוכלים כמו שנאמר (שמואל א-ט, ז): "כי הלחם אזל מכלינו ותשורה אין להביא". ולא פירש שהיא מתנה אלא שלח לו בסתם]. (58) [ואף על פי שלא מיאן לקבל, ולא הפציר בו. לפי שתשורה ממני אוכלים, לעולם היא מתנה, וכמו שכתב להלן הלכה טו בדין שולח לחבירו כדי יין].

מאתים; ילדה טמטום ואנדרוגינוס - נוטל בפחות
 ז. שכיב מרע שאמרו לו: נכסיו למי? ואמר להם: דומה
 שיש לו בן או שאשתו מעברת, עכשו שאין לו בן או שאין
 אשתו מעברת נכסיו לפלוני; ונודע שיש לו בן או שהיתה
 אשתו מעברת, אף על פי שהפילה או מת הבן אחר כך -
 אין מתנתו מתנה.
 ח. מתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה. ואין
 אחר זוכה בדבר שצוה לו, בין במקרקעי בין במטלטלי,
 אלא לאחר מיתה.
 ט. לפיכך מוציאין לכתבת האשה ומזון האלמנה והבנות
 מיד אלו שצוה לתת להם; שהרי במיתתו נתחייבו הנכסים
 בכתבה ובמזונות, ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר
 מיתה.
 י. מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין, בין שהיתה במקצת
 נכסיו בין שהיתה בכל נכסיו - חוששין לה שמה לא גמר
 להקנותו אלא בפטר; והואיל ומתנה זו לא תקנה אלא
 לאחר מיתה - אין שטר לאחר מיתה, והרי המתנה בטלה.
 יא. ואם קנו ממנו כדי ליפות כח המקבל, כגון שכתוב:
 וקנינו ממנו מוסיף על מתנה זו - הרי היא קנימת.
 יב. שכיב מרע שאמר 'כתבו ותנו לפלוני מנה', ומת קדם
 שכתבו ותנו לו - אין כותבין ואין נותנין; שמה לא גמר
 להקנותו אלא בפטר, ואין שטר לאחר מיתה.
 יג. ואם אמר 'כתבו' כדי ליפות כח המקבל, כגון שאמר
 'תנו מנה לפלוני', ואמר 'אף כתבו ותנו לו' - הרי אלו
 כותבין וחותרין ונותנין לאחר מיתה.
 יד. שכיב מרע שכתב כל נכסיו מתנה סתם, ולא שיר
 כלום, אם עמד - חוזר. ואפלו קנו מידו כדי ליפות את כחו.
 בין שהקנה כל נכסיו לאחד בין שכתבם לשנים. שאמרו
 דעת הוא, שלא נתן זה הכל, אלא שנתפנן שלא יקנו כלום
 אלא לאחר מותו.
 טו. שיר כלום לעצמו, בין קרקע בין מטלטלין - הרי זו

יד⁵⁹, והוא ממאן לקח, וזה נשבע שאי אפשר שלא תקח,
 והפציר בו עד שלקח⁶⁰, וכן כל פיוצא בהן - אף על פי
 שלא פירש, הרי אלו מתנה, ואינו יכול לחזור הוא⁶¹ ולתבע,
 עד שיפירש שהוא מלוה.
 טו. וכן השולח⁶² לחברו כדי יין וכדי שמן ופרות בעת
 הנשואין - אין נגבין בבית דין, מפני שהיא גמילות חסדים;
 ולא נאמרו דיני שושבינות אלא במעות בלבד⁶³.

פרק שמיני

א. הסומא או הפסח או הגדם, או החושש בראשו או
 בעינו או בידו או ברגלו וכיוצא בהן - הרי הוא כבירא לכל
 דבריו במקחו או בממכרו ומתנותיו.
 ב. אבל החולה שתשש כח כל הגוף וכשל כחו מחמת
 החלי עד שאינו יכול להלך על רגליו בשוק, והרי הוא נופל
 על המטה - הוא [הנקרא] שכיב מרע, ומשפטי מתנותיו
 אינם כמתנת כבירא. כיצד? שכיב מרע שצוה ואמר לתן
 לפלוני כך וכך, בין בחל בין בשפת, בין כתב בין לא כתב
 - זכו הפל לפשימות בכל מה שנתן להם, ואינו צריך קנין;
 שדברי שכיב מרע ככתובין וכסודין הן. ודבר זה מדברי
 סופרים. ואף על פי שאינו אלא מדבריהם, עשו אותה כשל
 תורה, כדי שלא תסור דעתו עליו כשידע שאין דבריו
 קיימים.
 ג. לפיכך, אם אמר 'קנו ממני' - אפלו בשפת קנין ממנו;
 שזה הקנין אינו צריך.
 ד. ואין שכיב מרע צריך לומר 'אתם עדי', אלא כל השומע
 את דבריו הרי זה עד; שאין אדם משטה בשעת מיתה.
 ה. שכיב מרע שצוה לתת מתנה לעבר שבמעי אמו - זכה
 העבר; מפני שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, כמו
 שבארנו.
 ו. אמר: אם ילדה אשתי זכר - טל מנה, ואם נקבה -
 מאתים, וילדה זכר - נוטל מנה; ילדה נקבה - נוטלת
 מאתים; ילדה זכר ונקבה - הזכר נוטל מנה, והנקבה

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

59) שאינו מצווה לתת לו צדקה דווקא אלא להחזיק בידו גם על ידי הלוואה או עשיית שותפות איתו או להמציא לו מלאכה - כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות, כמפורש בפרק ח מהלכות מתנות עניים הלכה ז. [60] דווקא אם נתן בצורה זאת של הפצרה, אבל אם נתן מעות סתם הרי זו הלוואה כמו בשושבינות (למעלה הלכה א ולהלן הלכה טו). ונראה שלכך תיקנו במשלוח מנות בפורים שישלח בשר או תבשיל או מיני אוכלים (פרק ב מהלכות מגילה הלכה טו, ועיין ביצה יד: במשנה), שמשלוח זה הוא למתנה ואילו מעות הם להלוואה כנ"ל. פרט למתנות לאביונים, שאף על פי שהן מעות, כיוון שנותנן לעני הפושט יד ומבקש, בוודאי כוונתו למתנה ולא להלוואה. ומסתבר, לפי זה, שעני הנותן לחבירו אפילו פירות בוודאי כוונתו על מנת להחזיר. ולפיכך כתב רבינו בפרק ו מהלכות מתנות עניים הלכה יז: "מעשר עני וכו' ואין עושין שושבינות", הרי שגם בנתינת פירות יש דין שושבינות, כיוון שהנותן הוא עני. ואילו בהלכות שמיטה ויובל, שלא מדובר בעני, כתב (פרק ו שם הלכה י): "דמי שביעית וכו' ואין עושין בהן שושבינות", דקדק לכתוב "דמי שביעית", שרק בדמים יש דין שושבינות, אבל בפירות אין דין שושבינות כנ"ל. וכמו כן בהלכות מעשר שני (פרק ג הלכה כא), שאף שם לא מדובר בעני, נראה שהמדובר בדמי מעשר שני (עיין שם) ועליהם כתב "אין עושין בהן שושבינות", אבל בפירות אין דין שושבינות. וכן מדוקדקים דברי התוספתא שדין מעשר עני המדבר בפירות נשנה לחוד במסכת פאה שם, ואילו דיני מעשר שני ושביעית, שהמדובר בהם בדמים, נשנו ביחד בשביעית פרק ז. וראה בתוספתא כפשוטה, בפאה שם עמוד 40. [61] בכתב יד תימן חסרה תיבת "הוא". (62) שם קמו: בסוף המשנה. (63) הראב"ד כתב על שתי ההלכות (הלכה יא והלכה טו) שדבר זה אינו מחזור, לפי שהוא מפרש כרשב"ם, שכאן מדובר שלא בעת הנשואין או כשאינו אוכל אצלו, ולפי זה אין הבדל בין מעות לדין, ועיין באור שמה. (1) נתבאר אי זה אדם נידון כבירא ואי זה נידון כשכיב מרע לענין חילופי דיניהן במתנות, והחילוק שיש בין שכיב מרע למצווה מחמת מיתה ומשפטיהם ומתנותיהם.

- 1 מתנה במקצת, וסתמה במתנת בריא, שקונה מזמן הפתיחה.
2 לפיכך אינו חוזר. והוא שקנו מידו; שמתנת שכיב מרע
3 במקצת צריכה קנן, בין עמד בין לא עמד.
4 טז. במה דברים אמורים? בשננת סתם; שהרי אנו אומדין
5 דעתו ואומדין: הואיל ושייר, לא נתפון אלא להקנות לו
6 מחיים במתנת בריא.
7 יז. אבל אם נתן לו המקצת בפרוש במתנת שכיב מרע,
8 שאינו אלא לאחר מיתה - אינו צריך קנן. ואם עמד -
9 חוזר; ואם לא עמד - קנה זה המקצת. ואם היה בה קנן
10 - לא קנה אלא אם כן היה מיפה כחו, כמו שבארנו.
11 יח. אל תטעה בשכיב מרע שכתב כל נכסיו ופרש שננתן
12 הפל מעקשו והקנה מחיים; שאין זה מתנת שכיב מרע, אלא
13 כשאר כל מתנות הבריא, שאם הגיע השטר ליד המקבל
14 או שקנו מיד הנותן - קנה הפל, ואין יכול לחזור בו.
15 יט. הנותן מתנה כשהוא שכיב מרע, וכתב בה 'בחייה
16 ובמות', או 'מחיים ובמות', בין בכל בין במקצת - הואיל
17 וכתוב בו 'ובמות', הרי זו מתנת שכיב מרע. שזה שכתוב
18 בה 'ובמות' - שלא יקנה אלא לאחר מיתה; וזה שכתוב
19 בה 'מחיים' - סימן לישב את דעתו שיחיה מחלי זה.
20 כ. שכיב מרע שננתן הנכסים, שהדבר גלוי שהן כל נכסים
21 שיש לו - הרי זה במתנה במקצת, ואם קנו מידו ועמד - אינו
22 חוזר; חוששין אנו, שמא נשארו לו נכסים אחרים במדינת
23 הים. עד שיאמר 'כל נכסי שהן אלו', או שהיה מחזק שאין
24 לו נכסים אלא אלו, ואחר כך תהיה המתנה בכל.
25 כא. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים - רואין: אם
26 במחלק כתרבם: מת - קנו כלן, עמד - חוזר בכלן; ואם
27 בנמלך, אחר ששייר חזר וכתב, וקנו מידו על כל אחד
28 ואחד: מת - קנו כלן, עמד - אינו חוזר אלא באחרון; שהרי
29 נתן לו כל הנכסים הנשארים.
30 כב. הכותב כל נכסיו לעבדו ועמד - חוזר בנכסים, ואינו
31 חוזר בעבד; שהרי יצא עליו שם כן חורין.
32 כג. שכיב מרע שצוה מחמת מיתה, כגון שהיתה דעתו
33 נוטה שהוא מת ודאי, ונפר דבר זה מפלל דבריו, אף על
34 פי שקנו מידו במקצת, אם עמד - חוזר.
35 כד. והמפרש בים, והיוצא בשירא, והיוצא בקולר,
36 והמסכן, והוא שקפץ עליו החלי והכביד עליו חליו - כל
37 אחד מארבעתן במצוה מחמת מיתה, והרי דבריו ככתובין
38 ובמסורין, ומקמינ אותן אם מת; ואם נצל ועמד, אפלו קנו
39 מידו במקצת - חוזר, כדין כל מצוה מחמת מיתה.
40 כה. שכיב מרע שנתק מחלי לחלי, אם לא עמד ולא הלך
41 על משענתו בשוק - מתנתו מתנה.
42 כו. עמד בין החלי שצוה בו ובין החלי שמת ממנו והלך
43 על משענתו - אומדין אותו על פי רופאים: אם מחמת חלי

פרק תשיעי

- א. שכיב מרע שצוה ואמר: לא תגלו מתנה זו ולא תודיעו
בה אדם אלא לאחר מיתה - הרי זו מתנה קניית, ואינה
מתנה מסתרת; שבעת שהקנה, שהוא אחר מותו, הרי אומר
'גלו אותה'.
ב. מצוה מחמת מיתה אין צריך לומר 'גלו את המתנה',
אלא אף על פי שהיא כתובה סתם - אין חוששין לה שמא
מסתרת היא.
ג. שכיב מרע שצוה ואמר: יטל פלוני כל נכסי, או מקצת
נכסי, או 'יחזיק', או 'יזכה', או 'יקנה' - כלן לשון מתנה
היא. וכן אם אמר 'יחסן' או 'יירש' על מי שראוי לירשו -
הרי זה קנה.
ד. אמר 'יקנה פלוני בזה', 'יעמד בזה', 'ישען בזה' - לא
קנה.
ה. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר: אם אינו ראוי לירשו
- נוטלן משום מתנה; ואם ראוי לירשו - נוטלן משום
ירשה. במה דברים אמורים? בשהיה הירש הזה אחת
מבנותיו, או אחד מפלל בניו, או אחד מפלל אחיו,
וכיוצא בהן משאר יורשין; אבל אם כתבו לאחד מבניו
- לא עשהו אלא אפטרופוס, כמו שבארנו.
ו. מי שאמרו לו בשעת מיתתו: נכסיד למי הן? שמא
לפלוני? ואמר להן: אלא למי? רואין: אם ראוי לירשו -
נוטלן משום ירשה; ואם לאו - נוטלן משום מתנה.
ז. גר שיש לו בן שאין הורתו בקדשה - הואיל ואינו
יורשו, כמו שיתבאר במקומו, כך אינו יכול לתן לו כל
נכסיו במתנת שכיב מרע, לא כל נכסיו ולא מקצתן. שלשון
ירשה ומתנה לגבי יורש אחד הן; ואם תאמר יקנה, נמצא
זה יורש את אביו.
ח. לפיכך, אם נתן לגר משאר הגרים - מתנתו קניית.
ט. שכיב מרע שהודה שיש לו לפלוני אצלי כך וכך, תנוהו
לו; או שאמר: כלי פלוני פקדון הוא בנדי לפלוני, תנוהו
לו; חצר פלונית של פלוני הוא; חוב שיש לי ביד פלוני
אינו שלי, של פלוני הוא - בכל אלו הדברים וכיוצא בהן

- 1 הודאתו הודיה. ואפלו הודה הגר לבנו שאין הורתו בקדשה
2 - דבריו קימין. אפלו הודה שכיב מרע לעפום - נותנין לו.
3 י. אבל שכיב מרע שצנה לתן לעפום מתנה - אין שומעין
4 לו; שנה כמי שצנה לעבר עברה מנכסיו.
5 יא. אמר: פלוני עבדי עשו אותו בן חורין, או שאמר:
6 עשיתי אותו בן חורין, או הרי הוא בן חורין - כופין את
7 היורשין ומשחרין אותו; שעבד ישנו במקצת מצות.
8 יב. אמר: פלוני שפחתי עשו לה קרת רוח - עושין לה
9 קרת רוח, ואינה עובדת אלא עבודה שהיא רוצה בה מפל
10 העבודות הידועות לעבדים באותו מקום.
11 יג. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר, ואמר הלה: איני
12 רוצה בהן - לא קנה.
13 יד. שתק ואחר כך צוח - קנה; שדברי שכיב מרע ככתובין
14 וכסורין הן, וכיון ששתק אינו יכול לחזור בהן.
15 טו. שכיב מרע שכתב לזה, וחזר וכתב לאחר - האחרון
16 קנה; שיש לו לחזור עד שימות. בין בכל בין במקצת, בין
17 לעצמו בין לאחר. ואפלו כתב וזכה לראשון, וכתב וזכה
18 לאחרון - האחרון קנה; ששכיב מרע שזכה, צדין מתנת
19 שכיב מרע היא.
20 טז. אבל שכיב מרע שכתב וזכה וקנו מידו - אין לאחר
21 קנין כלום, ואינו יכול לחזור בו לא לאחר ולא לעצמו, בין
22 שנתן הכל בין שנתן מקצת.
23 יז. שכיב מרע שחזר במקצת - חזר בכל. כיצד? נתן כל
24 נכסיו לראשון, וקנו מידו כדי ליפות את כחו, וחזר ונתן
25 מקצתו לאחר, וקנו מידו כדי ליפות את כחו - השני קנה,
26 אכל הראשון לא קנה כלום, בין שעמד בין שמת.
27 יח. נתן מקצת נכסיו וקנו מידו, ואחר כך נתן כלן לאחר,
28 וקנו מידו כדי ליפות את כחו: אם מת - קנה הראשון
29 המקצת, וקנה השני את השאר; ואם עמד - ראשון קנה,
30 שני לא קנה.
31 יט. שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ולא שיר כלום, או
32 הפקיר או חלקן לעניים, אם עמד - חזר בכל.
- 33 כ. מכר כשהוא שכיב מרע - ממכרו קים בפריא.
34 כא. מכר כל נכסיו: אם המעות עצמן קימות, אם עמד -
35 חזר; ואם הוציא המעות - אינו יכול לחזור.
36 כב. מתנה שהיא סתם, ולא נתפרש בה שהיה פריא כשנתן
37 או שהיה שכיב מרע, הוא אומר: שכיב מרע הייתי, והרי
38 עמדתי, ואחזר במתנתי; ומקבל מתנה אומר: פריא היה,
39 ואינו יכול לחזור - על המקבל להביא ראיה שפריא היה.
40 לא מצא ראיה - נשבע הנותן שבועת הסת ויפטר, ונתעמד
41 הקרקע בחזקת הנותן.
42 כג. אבל אם היו משלשלין ביד המקבל - מתוך שיכול
43 לומר 'שלי הן', ישבע הסת שפריא היה כשנתן לו מתנה
44 זו.
45 כד. מי שמת ונמצאת מתנה קשורה על ירכו, אף על פי
46 שהיא בעדים, וקנו מידו ליפות כח אלו שנתן להם - הרי
47 זו אינה כלום; שאני אומר: כתבה ונמלך.
48 כה. ואם זכה בה לאחר, בין מן היורשין בין שאינו מן
49 היורשין - כל הדברים שבה קימין, ככל מתנת שכיב
50 מרע.
51 כו. וכן מי שכתב שטר חוב על עצמו בשם אחר, או בשם
52 אחד מבניו [או] מן היורשין, ונתן השטר על יד שלישי,
53 ואמר לו: יהיה זה אצלך, ולא פירש לו כלום, או שאמר
54 לו: הנח עד שאמר לך מה תעשה, ונתן - הרי זו אינה
55 כלום.
56 **יום שישי ד' טבת ה'תשע"ב**
- 57 **פרק עשירי**
- 58 א. שכיב מרע² שאמר: תנו³ מנה⁴ לפלוני, ונתן - יתנו
59 לאחר מיתה; שדברי שכיב מרע ככתובין וכסורין דמיו⁵,
60 ואין⁶ חוששין שמה על מנה קבור⁷ הוא אומר⁸.
61 ב. וכך⁹ שכיב מרע שאמר: הלוואה¹⁰ או פקדון¹¹ שיש לי
62 ביד פלוני תנו אותה לפלוני - דבריו קימין, ואין צריך

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) נתבארו בו משפטי שכיב מרע הנותן מעות או חובות או המודה בהן לאחרים, ומה שנמשך אחר זה, וכן אם נאמר ליורש בחלום שהן של אחרים, ודין אם אמרו היתומים שעשו כדבר אביהם, או שאמרו שחזרו בו אם נאמנין, ודין שכיב מרע השולח מתנה לאחר ולא הגיע לידו, ודין הנותן מתנות לאחרים הרבה ולא הספיקו הנכסים לשעורי המתנות, או שיצא עליהן חוב כיצד דינן, ודין שכיב מרע הנותן דבר שאין בו ממש. (2) גיטין יג. במשנה, ולפי פירושו של רב פפא. (3) לעומת מה שכתב למעלה פרק ח הלכה יב שאם אמר: "כתבו ותנו לפלוני מנה", שאין כותבין ונותנין אחר מיתה, שכיוון שאמר גם "כתבו", לא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. (4) בין "מנה זו" בין מנה סתם. (5) בגמרא שם, ועוד בכמה מקומות בש"ס. ומדובר כאן במחלק כל נכסיו, שלאחר יצאה בחלקו מנה, או אף בנותן לאחר מנה בלבד, אלא שמצווה מחמת מיתה (ראה למעלה שם הלכה יז), שאם לא כן, הרי זו כמתנת בריא שצריכה קניין (שם הלכה טו), וכאן אפילו קניין לא יועיל, שהרי מטבע אינה קנית בחליפין (פרק ו מהלכות מכירה הלכה א), וראה שולחן-ערוך סימן רנג סעיף יח. (6) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לדעת רב. (7) טמון אי-שם. (8) אלא נותנים מהרכוש הגלוי שיש לו. ברם לדעת הרשב"א (הובא במגיד-משנה) אין זה אלא אם יש כסף בעין, נותנים אבל אם אין כסף בעין, אין מוכרים מהנכסים לתת לו את תמורתם, כי "מנה" פירושה: כסף מזומן, ולא שווה מנה. וכן נראה מדברי רבינו בפרק ג מהלכות טוען ונטען הלכה ח (מגיד משנה, ועיין שם). (9) בבא בתרא קמז: וקמח. מימרא של רבא בשם רב נחמן. אף כאן במחלק כל נכסיו או במצווה מחמת מיתה. (10) יש אומרים שאין דין זה אמור אלא בהלוואה שביד ישראל, אבל בהלוואה שביד גוי, שנאמר עליו (תהלים קמד, ח): "אשר פיהם דיבר שווא וימינם ימין שקר", אין אמון לישראל בהם, ואף השכיב מרע אין דעתו סומכת עליו, שיפרע חובו (הגהות מיימוני בשם רבינו אליעזר ממין). (11) קל וחומר הוא מהלוואה, שאינה

- 1 לְמַעַמְד שֶׁלִּשְׁתֵּי¹². וְכֵן¹³ אִם אָמַר: תָּנוּ שְׁטַר פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי
- 2 - זָכָה בְּמָה שֶׁיֵּשׁ בְּשִׁטְר¹⁴, וְכֹאֲלוּ כְּתֹב¹⁵ וּמְסַר¹⁶, אָף עַל פִּי
- 3 שְׁלֹא מִשֹּׁף הַשְּׁטַר. וְאֵין¹⁷ הַיֹּרֵשׁ¹⁸ יָכוֹל לְמַחֵל שְׁטַר זֶה
- 4 שֶׁנָּתַן בְּמִתְנַת שְׂכִיב מָרַע. וּמִפְּנֵי מָה הַמּוֹכֵר אוֹ נוֹתֵן שְׁטַר
- 5 חוֹב לְחֹבְרוֹ, וְחֹזֵר וּמִחֲלוֹ הַיֹּרֵשׁ - מִחֻלוֹ¹⁹; וְשְׂכִיב מָרַע
- 6 שֶׁנָּתַן שְׁטַר חוֹב, אֵין הַיֹּרֵשׁ יָכוֹל לְמַחֵל? מִפְּנֵי שֶׁקִּנְיָן
- 7 הָרִאשִׁי בְּשִׁטְר מְדַבְּרִיהֶם²⁰, לְפִיכָף הַיֹּרֵשׁ עֲדִין זֶה הַשְּׁטַר
- 8 שֶׁלוֹ הוּא מִן הַתּוֹרָה וּמוֹחֲלוֹ; וּמִתְנַת שְׂכִיב מָרַע, אָף עַל פִּי
- 9 שְׁהִיא מְדַבְּרִיהֶם, עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁל תּוֹרָה, וְכֹאֲלוּ קִנְיָן מִמֶּנּוּ
- 10 שֶׁבְּשִׁטְר מִן הַתּוֹרָה וְהִגִּיעַ לְיָדוֹ וְלֹא נִשְׁאַר לַיֹּרֵשׁ בּוֹ קִנְיָן,
- 11 וּלְפִיכָף אֵינוֹ מוֹחֵל.
- 12 ג. שְׂכִיב מָרַע²¹ שָׁאֲמַר: מִנֵּה לְפְלוֹנִי בִּידִי, אִם אָמַר 'תָּנוּ'²²
- 13 - נוֹתְנִין, לֹא אָמַר 'תָּנוּ' - אֵין נוֹתְנִין; שָׁאֲמַר²³ לֹא אָמַר 'מִנֵּה
- 14 יֵשׁ לְפְלוֹנִי בִּידִי' אֲלֵא כִּדִּי שְׁלֹא יֵאָמְרוּ עַל יוֹרְשֵׁיו שֶׁיֵּשׁ לָהֶן
- 15 מִמּוֹנָם²⁴.
- 16 ד. לְפִיכָף²⁵, אִם אָמַר זֶה דֶּרֶךְ הַדּוֹאָה²⁶, וְלֹא הָיָה שָׁם חֲשֵׁשׁ
- 17 הַעֲרָמָה - נוֹתְנִין אָף עַל פִּי שְׁלֹא אָמַר 'תָּנוּ'.

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

בעין בבבא בתרא שם שישנה סברה ש"מעמד שלושות" אינו מועיל אלא בפיקדון ולא בהלוואה, ואף על פי כן, מועילים דברי שכיב מרע קניין בברי - כל שכן שדבריו מועילים בפיקדון שהוא בעין. וכן נראה בבבא בתרא קמט. בעניין איסור גיורא. (12) מדברי הרי"ף שם. כלומר, דברי שכיב מרע הם כאילו מסר ב"מעמד שלושות", המועיל בבריא (למעלה פרק ג הלכה ג). וכן מבואר בגמרא (בבא בתרא שם). (13) שם קנא. פסק הלכה של רב נחמן. (14) כלומר, לא רק בנייר של השטר, אלא גם במה שכתוב בו. (15) שטר מתנה על השטר הזה. (16) ראה בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא. ואף על פי ששם מפורש שאינו קונה אלא אם כתב בשטר המכירה (או המתנה) "קנה שטר פלוני וכל השעבוד שיש בו" - כאן בשכיב מרע, אף על פי שלא פירש שיקנה השטר וכל שעבודו, אנו תולים שהכביד עליו חליו ולפיכך לא באה מחשבתו לידי ביטוי, וכן אמרו גם לעניין גיטין שאף על פי שבריא האומר "כתבו גט לאשתי" אין כותבים ונותנים עד שיאמר "תנו" - בשכיב מרע, כותבים ונותנים אף באופן זה כמו שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה יב (כסף משנה בשם הרי"ף). (17) שם קמז: מימרא של רב נחמן. (18) דווקא היורש, אבל השכיב-מרע עצמו הרי הוא יכול גם לחזור בו ממתנתו, וכן מפורש ברי"ף בפרק מי שמת (בבא בתרא שם). (19) כמפורש בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב. (20) כלומר, התוכן הכתוב בו אינו דבר ריאלי (וראה להלן הלכה טו), וכלשונו של רבינו (למעלה פרק ו מהלכות מכירה הלכה י): "ואין הראייה נתפסת ביד", ולפיכך אין בו קניין מן התורה. (21) שם קעד: מימרא של רב ושמואל. (22) ששוב אין חשש שמא עושה כן כדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להם ממון. (23) שם בגמרא. (24) בלשון הגמרא שם: "אדם עשוי שלא להשביע את בניו". (25) כן הוא ברי"ף בפרק גט פשוט, והוכיח זאת ממימרא אחרת שם (הובאה להלן הלכה ח): "שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתני נאמני", הרי שאם לא אמרו כן - נותנין, ולפיכך חילק בין אמר כן דרך הודאה לבין אמר כן דרך הערמה. (26) היינו, שניכר מדבריו שזו היא הודאה רצינית. ואף על פי שבבריא שהודה יש טענת "השבעה" אפילו אם הודה בדרך הודאה, כמפורש בדברי רבינו בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה א - בשכיב מרע אין חוששים כל כך. והא ראייה, שהרי טענת "השטאה" ישנה בבריא ואינה בשכיב מרע כלל (למעלה פרק ח הלכה ד). ועיין לחם משנה כאן. (27) ברייתא בסנהדרין ל. ואף הרי"ף שם, נתן הלכה זו כדוגמא להלכה הקודמת. (28) ארון מסויים. (29) בלשון צוואה (רש"י שם). ולפיכך אין חוששים כל כך ל"השבעה". (30) שלא יראוהו כעשיר. (31) אף זה בברייתא שם. ורוצה לומר שחזן ממה שאמרנו למעלה שאם אמר דבריו כמוסר - נאמן, כמו כן ישנה נאמנות בהא דלהלן אף על פי שלא אמר מפורש כמוסר אלא שהעניין מוכיח כן. (32) דווקא באחד צריך "מיגו", אבל שניים יכולים להוציא ממון אפילו בלי "מיגו". (33) בכתב יד תימן: "מעשר שני". (34) במקום שהעד אינו יכול להגיע אליו. (35) שאין מוציאים ממון על פי עד אחד. (36) במקום שהוא יכול ליטול בעצמו. (37) שהרי יש לו מיגו, שיכול הוא ליטלם בעצמו ולעשות בהם כרצונו, ולפיכך נאמן לאמר כי אביהם אמר לו כן. ואף על פי שלא אמר דבריו כמוסר, אין חשש של "השבעה", מאחר שהטמין הכסף בפני העד הזה ובמקום שהעד יכול ליטלו משם, בוודאי דברי אמת מסר לו (נימוקי יוסף שם). (38) זה בברייתא שם. (39) בבא בתרא קעה. מימרא של רבה. (40) בגמרא שם: "שכיב מרע שאמר". אבל רבינו רצה להדגיש בזה, שהיה בדרך הודאה, וכמו שכתב למעלה הלכה ד. (41) כלומר: בעת שאמר להם "מנה לפלוני בידי" סבור היה שעודנו חייב לו ואחר כך נזכר שפרע לו (תוספות שם דיבור המתחיל חזר) ורק שכיב מרע, שאין דעתו מיושבת עליו, נאמן בזה, ולא בריא (תוספות שם). ואם אמר שפרע אחר כך נאמן אפילו אם היה בריא (תוספות שם, וראה בהגהות מיימוני). (42) כדין כל כופר הכל. והיינו, כשהתובע טוען שלא זזה ידו מתחת ידו של אביהם וברי לו שלא אמר פרעתני, כי אחרת אין נשבעים היסת על טענת שמא (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

22 בפשט זכה. לפיכך, אם יצא עליו שטר חוב - גובה מן
23 האחרון; אין לו - גובה משלפני; אין לו - גובה משלפני
24 פניו.
25 טו. שכיב מרע⁷⁰ שאמר: ידור פלוני בבית זה, יאכל פלוני
26 פרות דקל זה - לא אמר פלוס; שלא⁷¹ הקנה להם דבר
27 שיש בו ממש, שהדירה והאכילה וכיוצא בהן הרי הן
28 כדבור וקשנה שאין נקנין⁷². אבל⁷³ אם אמר: תנו בית זה
29 לפלוני כדי שידור בו עד זמן פלוני, או: תנו דקל זה לפלוני
30 כדי שיאכל פרותיו - דבריו קניין; שהרי הקנה להם הגוף
31 לפרות⁷⁴, והגוף דבר שיש בו ממש. וכן כל פיוצא כזה.

פרק אחד עשר

32 א. שכיב מרע שאמר: נכסים אלו לבני - אין הבנות
33 בכללם. הנה לו בן אחד ובת, או בן ובת, אף על פי
34 שהוא אמר 'לבני', שהוא לשון רבים - אין נותנין אלא
35 לבנו; שהבן האחד נקרא בנים.
36 ב. שכיב מרע שאמר 'נכסי לטוביה', נמת, ובא אחד ששמו
37 טוביה ואמר 'אני הוא' - נוטלן. ואם החזיק שמו רב טוביה
38 - אינו נוטלן. ואם היה שכיב מרע גס בו וקורא אותו בשמו
39 - נוטלן.
40 ג. פאו שנים לתבע, וכל אחד מהן מחזק שמו טוביה, אם
41

1 ט. אמר⁴³ 'תנו', ואמרו יתומים: חזר ואמר לנו אבינו
2 'פרעתיו'⁴⁴ - אין נאמנין⁴⁵.
3 י. אמר⁴⁶ - מנה לפלוני כדי⁴⁷, ואמרו יתומים: נתנו⁴⁸ - אין
4 נאמנין; שהרי לא אמר 'תנו'⁴⁹, ומנן ידעו שחביבין לתן⁵⁰?
5 יא. אמר 'תנו', ואמרו יתומים 'נתנו' - נאמנין, ונשבעין
6 שבועת הסת שנתנו.
7 יב. שכיב מרע⁵¹ שנתן מנה לאחד ואמר לו: הולך⁵² מנה
8 זה לפלוני, והלך ומצאו שמת: אם קים היה בשעה שנתן
9 לו השכיב מרע⁵³ - ינתנו ליורשי מי שנשתלחו לו;
10 שדבר⁵⁴ שכיב מרע ככתובין וכמסורין⁵⁵ הן. ואם לא היה
11 קים⁵⁶ - יחזרו ליורשי משלם; שאין קנן למת⁵⁷.
12 יג. שכיב מרע⁵⁸ שאמר: תנו⁵⁹ מאתים וזו לפלוני, ושלש
13 מאות וזו לפלוני, וארבע מאות וזו לפלוני - אין אומריין:
14 הקודם בפשט זכה⁶⁰. לפיכך⁶¹, אם לא הניח תשע מאות -
15 חולקין הנמצא לפי⁶² מה שכתב להן. ואם⁶³ יצא עליו שטר
16 חוב - גובה מפלג⁶⁴, מפל אחד ואחד פפי מה שכתוב להן⁶⁵.
17 פיצד⁶⁶? היה החוב ארבע מאות וחמשים - בעל המאתים
18 נותן מאה, ובעל השלש מאות מאה וחמשים, ובעל הארבע
19 מאות נותן מאתים.
20 יד. אבל⁶⁷ אם אמר: תנו מאתים וזו לפלוני, ואחריו⁶⁸ שלש
21 מאות לפלוני, ואחריו ארבע מאות לפלוני - כל הקודם⁶⁹

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(43) המשך המימרא של רבה לפי המסקנה בגמרא שם. (44) כלומר, נזכר אחר כך שפרע כנ"ל. (45) שכיוון שאמר "תנו", ודאי דקדק היטב בדבר וידע שלא פרע, ואינו נאמן לומר שזכר אחר כך. אולם, אם טוענים שאמר להם אביהם שפרע אחר כך ודאי נאמנים, וראה ש"ך שם סעיף קטן יד. (46) בבא בתרא שם בסוגיית הגמרא. (47) והיינו, בדרך הודאה, שאם לא כן יש חשש של "השבעה" שהרי המדובר כשלא אמר "תנו" כדלהלן, אלא שהיתומים לא ידעו מזה, ראה להלן. (48) שהם פרעו בעצמם, בניגוד להלכות הקודמות, שטענתם הייתה שאביהם פרע. (49) ויש חשש של "השבעה", כמבואר למעלה הלכה ג אלא שנתברר לבסוף שאמירתו הייתה בדרך הודאה, כנ"ל. (50) שהרי לא ידעו שאמירתו הייתה בדרך הודאה עד שנתברר הדבר לבסוף, ואם כן ודאי סברו שאמר כן שלא להשביע את בניו ובוודאי לא נתנו. דוגמא לכך מה שאמרו בבבא מציעא יז. "אמרו לו (=בית הדין) צא תן לו (=לבעל חובך) ואמר פרעתי, נאמן - חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי אינו נאמן", לפי ש"צא תן לו" הוא פסק-דין ברור ויודע שעליו ליתן, אבל "חייב אתה ליתן לו" אינו פסק-דין ברור ולפיכך אינו נאמן לומר פרעתי, שוודאי לא פרע כיוון שלא ברור לו שצריך לשלם (מגיד משנה). וראה בראב"ד. (51) גיטין יד: (52) וכלל הוא ש"הולך לאו כזכ"י, ואין המקבל זוכה עד שיגיע לידו (למעלה פרק ד הלכה ד) - זה אינו אלא בבריא אבל בשכיב מרע אמרו "הולך כזכ"י" (גמרא שם). (53) שאז יכול היה השליח לזכות בעבורו. (54) מדברי הרי"ף שם. (55) ואינו צריך קניין. ואף על פי שמחנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה (למעלה פרק ח הלכה ח) וכאן הרי מת המקבל בחיי השכיב מרע? - כיוון שטרח ונתן המנה לשליח בוודאי דעתו שיקנה מיד (ש"ך בחושן משפט סימן קכה סעיף קטן לו בשם בית יוסף). (56) בשעה שנתן השכיב מרע לשליח. (57) מדברי הרי"ף שם. (58) בבא בתרא קלח. (59) והיינו, במחלק כל נכסיו ללא שיוור, או במצווה מחמת מיתה. (60) שאין אדם יכול להוציא שני משפטים כאחד, והוא התכוון בעצם לתת לכולם בבת אחת, אלא שהכרחי היה לו לפרט את שמות המקבלים בזה אחרי זה. ויש אומרים שאם הסכום שווה בכולם, שהיה יכול לכוללם יחד, ולא לפרט בזה אחרי זה, - יש כאן דין קדימה (מגיד משנה). (61) מדברי הרי"ף. (62) היינו, לפי האחוזה, כמו שמסביר הרי"ף, שחלוקה זו מעמידה אותנו על רצונו של הנפטר, לתת לזה כפליים או פעם וחצי מן השני. ולענין כתובה, עיין פרק י"ז מהלכות אישות הלכה ח. ולענין חוב, עיין בפרק כ מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. (63) המשך הברייתא שם. (64) אחרי שכולם קיבלו את המתנה בעת אחת. והמדובר כשלא הניח נכסיו ליוורשים, שאם הניח להם, גובה מהם (מגיד משנה להלן הלכה יד בשם הרשב"א). (65) היינו, לפי האחוזה כדלהלן. (66) מדברי הרי"ף, שם. (67) לשון הברייתא, שם. (68) שכאן הוא מדגיש את הקדימה והאחרון. (69) שאם אין סכום מספיק בעיזבונו לחלוקת כולם, ייקח הראשון, שקיבל את המתנה, קודם לאלו שבאים אחריו. (70) שם קמו: מימרא של רב נחמן. (71) מדברי הרי"ף מיגאש. ולרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן) טעם אחר על אכילת פירות. (72) כלומר, אף בבריא בקניין. ואם כן גם האמירה בשכיב מרע, שהיא במקום קניין, אינה מועילה (גמרא שם). (73) המשך המימרא שם. (74) ראה פרק כג מהלכות מכירה הלכה א. (1) נתבאר בו משפטי שכיב מרע שלא באר בדבריו, אם שלא באר מי הם המקבלים, אם שלא באר שיעור הדבר הניתן להם או עניינו, וכל הנמשך אחר זה, וכן לדון כוונתו במתנותיו וכל התלוי בזה ומה שהוא נמשך בזה.

יז. אמר 'בבכורתו' - ידו על העליונה: רצה חלק בכורה
 - נוטל, רצה מאתים וזו - נוטל.
 יח. וכן אם אמר: תנו מאתים וזו לפלוני אשתי כראוי
 לה - נוטלתן ונוטלת כתבתה. ואם אמר 'בכתבתה' - ידה
 על העליונה.
 יט. אמר: תנו מאתים וזו לפלוני בעל חובי כראוי לו -
 נוטלן ונוטל את חובו. אמר 'בחובו' - אין לו אלא חובו.
 כ. שכיב מרע שאמר: תנו ארבע מאות וזו לפלוני וישא
 בתי - הרי זה כמי שנתן לו שתי מתנות, כל איזה מהן
 שיצא יקח. לפיכך, אם רצה לקח המעות ולא ישא הבת
 - יקח. אבל אם אמר: יקח בתי ותנו לו ארבע מאות וזו -
 הרי זה תנאי, ולא יצא במעות עד שיקח הבת.
 כא. שכיב מרע שאמר: תנו ארבע מאות וזו לבתי
 בכתבתה, או לכתבתה, אם דרך אנשי העיר להוסיף בשומת
 הנדונא ולכתב שיה מנה במאתים - אינה נוטלת אלא
 מאתים וזו; שהרי לא אמר ארבע מאות וזו סתם, אלא
 בכתבתה. כלומר: תנו לה מה שתהיה שומתו בכתבתה
 ארבע מאות וזו.
 כב. אמר: תנו נדונא לבתי כך וכך בגדים, כך וכך פלים;
 הוולו הבגדים והפלים אחר כן - הרוח ליתומים, ונותנין לה
 כשער הזול. וכן אם אמר: תנו ארבע מאות וזו דמי היין
 לבתי, והוקר היין - הרוח ליתומים, ונותנין לה ארבע מאות
 וזו. מעשה באחד, שהיה יוצא בקולר ואמר: תנו לפלוני
 ארבע מאות וזו מהיין של מקום פלוני; ואמרו חכמים: יטל
 ארבע מאות וזו מדמי אותו היין. שלא נתפנו זה לתן לו מן
 היין משקל ארבע מאות וזו, ולא נתפנו אלא לדמים; וזה
 שיחדן, כדי ליפות את כחו. ושוב מעשה באחד שאמר:
 הדקל לבתי, והניח שני חצאי דקל; אמרו חכמים: תטל
 השני חצאים. שלזה נתפנו, והם שקרא דקל. ושוב מעשה
 באחד שאמר: תנו לפלוני בית המחזיק מאה פורין, ונמצא
 הבית שיש לזה המצוה מחזיק מאה ועשרים; ואמרו
 חכמים: וזה בבית זה. שהדברים מראין שפונתו לזה היתח;
 שכל הנותן - בעין יפה נותן. וכן כל פיוצא בדברים אלו.
 כג. שכיב מרע שאמר: תנו לבני שקל בכל שבת, או
 שאמר: אל תתנו להם אלא שקל, ונמצא שאינו מספיק
 להם אלא סלע בכל שבת - נותנים להם כל צרכן; שלא
 נתפנו זה להרעב את בניו, אלא לזרז אותם, ששם ירויחו
 בהוצאה יותר מדי.
 כד. שכיב מרע שאמר: אל תספדוהו - אין סופדין
 אותו. אל תקברוהו מנכסיו - אין שומעין לו שיהיוס על
 ממונו בניו ויפיל עצמו על הצבור, שאסור להניחו בלא
 קבורה, אלא כופין את היוצאין לקברו מנכסיו.

פרק שנים עשר

א. שכיב מרע שאמר: בני פלוני יירשני - הרי זה יורש

1 ה'ה אחד מהם תלמיד חכם - תלמיד חכם קודם. אין בהן
 2 תלמיד חכם, וה'ה אחד מהן שכן או קרוב - הוא קודם.
 3 ה'ה אחד שכן ואחד קרוב - שכן קודם. שניהם קרובים או
 4 שניהם שכנים או שניהם תלמידי חכמים - יעשו הדגין
 5 פמו שיראה להם; כל מי שדעתן נוטה שעל זה אמר -
 6 נותנין לו. וכן אם היו רבים.
 7 ד. שכיב מרע שאמר: נכסי לפלוני ופלוני ופלוני - חולקין
 8 בשוה, אפלו הן מאה.
 9 ה. אמר: נכסי לפלוני ולבני - חולקין: פלוני נוטל מחצה,
 10 וכל בניו מחצה. ומעשה באחד שאמר לאשתו: נכסי לך
 11 ולבניך; ואמרו חכמים: תטל היא מחצה, וכל הבנים מחצה.
 12 ו. אמר: לפלוני ופלוני ולבני פלוני - נוטלין בני פלוני
 13 מחצה, והשנים הראשונים מחצה.
 14 ז. שכיב מרע שאמר: יחלק פלוני בנכסי - יטל מחצה. תנו
 15 חלק לפלוני בנכסי - יטל אחד מששה עשר. ויש מי
 16 שהורה: יטל רביע הנכסים.
 17 ח. שכיב מרע שאמר: תנו חלק לפלוני בבור היין שיש לי
 18 - יטל רביע היין. אמר: תנו לו בו חלק לחבית - הרי מעוט,
 19 ויטל שמינית היין. אמר: תנו לו בו חלק לקדרה - נוטל
 20 חלק משנים עשר מן היין. אמר: תנו לו בו חלק לטפית -
 21 נוטל חלק מששה עשר מן היין שבבור; שהרי גלה דעתו
 22 שחלק מועט נתפנו.
 23 ט. ואין גומרין מן השעורין האלו לדין אחר.
 24 י. שכיב מרע שאמר: תטל אשתי כאחד מן הבנים - נוטלת
 25 כאחד מבניו. ואם נולדו לו בנים אחר הצואה - מצטרפין
 26 עם אלו שהיו בשעת הצואה, ונוטלת חלק עם בלן. כיצד?
 27 היו שלשה בנים בשעת הצואה, ולאחר זמן נולדו לו שנים
 28 - נוטלת כאחד מן החמשה, שהוא שתות כל הממון.
 29 יא. ואינה נוטלת עמהם אלא בנכסים שהיו לו בשעת
 30 הצואה. אבל נכסים שבאו לו אחר זמן הצואה - אין לה
 31 בהן חלק; שאין אדם מקנה דבר שלא בא ברשותו.
 32 יב. שכיב מרע שאמר: מטלטלין שיש לי לפלוני - נוטל
 33 כלי תשמישו, אבל לא חטים ושעורים וכיוצא בהן. אמר:
 34 כל מטלטלין שלי - נוטל הכל.
 35 יג. והעבדים בכלל המטלטלין, אבל לא רחים התחתונה
 36 וכיוצא בה, שהרי היא מחפרת לארץ.
 37 יד. אמר: כל המטלטל - נוטל אף רחים התחתונה וכיוצא
 38 בה.
 39 טו. שכיב מרע שאמר: נכסי לפלוני - נוטל כל המטלטלין
 40 וכל הקרקעות והעבדים והעבדים והבהמה והעופות.
 41 והתפלין עם שאר ספרים - הכל בכלל הנכסים. אבל ספר
 42 תורה - יש בו ספק אם הוא בכלל נכסים או אינו; לפיכך,
 43 אם תפסו - אין מוציאין מידו.
 44 טז. שכיב מרע שאמר: תנו מאתים וזו לפלוני בכורי כראוי
 45 לו - נוטלן ונוטל בכורתו.

לפלוגי, ועמדה ונשאת - בעל לוקח הוא, ואין השני מוציא
מיד הבעל. ואם אמר לה כשהיא נשואה: נכסי לך, ואחריו
לפלוגי, ומתה - השני מוציא מיד הבעל; שפנין שזכתה
בנכסים על תנאי זה כשהיא נשואה, נמצא כאלו אמר לה
בפרוש: אחריו יקנה פלוגי, לא הבעל. לפיכך, אם מכרה
נכסים אלו כשהיא תחת בעלה, ומתה תחת בעלה - יעמדו
נכסים ביד הלוקח. שאם יוציא הבעל מיד הלוקח מפני
שמכרה כשהיא נשואה - הרי השני מוציא מיד הבעל,
והלוקח חוזר ומוציא מיד השני, שהרי מכרה לו, ואין לו
אלא מה ששיר ראשון, ואין בשלשמן מי שהוציא ממון
אלא הלוקח, ולפיכך תעמד בידו. מעשה באחד שאמר:
נכסי לאמי, ואחריה לירשי, והיתה לו בת נשואה, ומתה
הבת בחיי בעלה ובחיי אביה, ואחר כך מתה הזקנה;
ואמרו חכמים: אין הבעל יורש אותן נכסים, מפני שהן
ראויין לאשתו, ולא זכתה בהן האשה אלא אחר שמתה.
אבל אם הניחה הבת בן או בת, היו יורשין הנכסים;
שמשמע יורשין ואפלו יורשי יורשין. ואלו אמר: וכשתמות
הזקנה הרי הן לבתי מעכשיו, היה הבעל יורש אותן אחר
מיתת אשתו.
יג. הפותב נכסיו לבנו ולאחר מותו - הרי הגוף של בן
מזמן השטר, והפרות לאב עד שימות. לפיכך: האב אינו
יכול למכר, מפני שהן נתונים לבן; והבן אינו יכול למכר,
מפני שהן ברשות האב. מת האב והניח פרות מחברין
לקרקע - הרי הן של בן, מפני שדעתו של אדם קרובה אצל
בנו. היו תלושין או שהגיעו להבצר - הרי הן של יורשין.
עבר האב ומכר - מכורין עד שימות, וכשימות האב מוציא
הבן מיד הלוקחות. ואם היו שם פרות מחברין - שמין
אותם ללוקח, ונותן הבן דמיהם. היו תלושין או שהגיעו
להבצר - הרי הן של לוקח. עבר הבן ומכר - אין ללוקח
כלום עד שימות האב. מכר הבן בחיי האב, ומת הבן ואחר
כך מת האב - כשימות האב קנה הלוקח; שאין לאב אלא
פרות, וקנן פרות אינו פקנן הגוף.
יד. מתנת בריא שכתוב בה 'מהיום ולאחר מיתה' - הרי
היא כמתנת שכיב מרע, שאינו קונה אלא לאחר מיתה;
שמשמע דברים אלו: שאף על פי שקנה הגוף מהיום, אינו
זוכה בו ואוכל פרות אלא לאחר מיתה.
טו. שטר מתנה שכתוב בו שיקנה פלוגי שדה פלוגית
לאחר מיתה, בין שהיה בשטר קנן בין שלא היה בו קנן,
פיון שכתוב בו זמן ובזמן זה חי היה, הזמן מוכיח שמתחיים
הקנה לו, ואינו זוכה אלא לאחר מיתה; שאלו היה בדעתו
להקנות לו בשטר זה לאחר מיתה, לא היה כותב בו זמן.
לפיכך, אף על פי שאין כתוב בו 'מהיום ולאחר מיתה' -
קונה לאחר מיתה. וזה שכותבין בכל המתנות והממכרות
'מעכשיו' ואף על פי שיש בשטר הזמן - להרויח הדבר
כותבין בו, אף על פי שאינו צריך.
טז. בריא שנתן מתנה וכתב בשטר 'מחיים ובמות' - הרי

אותו לבדו, ולא יירשוהו שאר הבנים. וכן אם אמר על בת
בין הבנות, או אח בין האחים, או שאר יורשין - דבריו
קנימין.
ב. אבל הבריא - אין דבריו קנימין.
ג. שכיב מרע שאמר: נכסי לפלוגי, ואחריו לפלוגי - אין
לשני אלא מה ששיר ראשון.
ד. ואם היה הראשון ראוי לירשו, כגון שהיה בן מכלל
הבנים - אין לשני כלום; שכל לשון מתנה לירש הרי הוא
כלשון ירשה, וירשה אין לה הפסק, ואף על פי שאמר
'ואחריו לפלוגי'.
ה. אבל הבריא שנתן מתנת בריא על דרך זה, וכתב לזה:
נכסי לך, ואחריו לפלוגי - אין לשני אלא מה ששיר
ראשון, בין שהיה הראשון ראוי לירשו בין שלא היה ראוי
לירשו.
ו. שכיב מרע שאמר: נכסי לך, ואחריו לפלוגי, והיה
ראשון ראוי לירשו, ופרש ואמר: לא משום ירשה אני ונתן
לך, שאין לה הפסק, אלא במתנה, והרי הפסקתיה - השני
קונה מה ששיר הראשון. לפיכך, אם נתן המעות על יד
שליש, או שאמר: נתנו לבני שקל בכל שבת, ולא משום
ירשה אני ונתנם להם, והנשאר מן הנכסים אחר מותם יהיה
לפלוגי - אין נוהגין להם אלא שקל, אף על פי שאינו
מספיק להם.
ז. נכסי לפלוגי, ואחריו לפלוגי: מת ראשון - קנה שני;
מת שני - הרי אלו של יורשי השני; מת שני בחיי ראשון
- יהיו הנכסים של יורשי ראשון.
ח. ואף על פי שאין לשני אלא מה ששיר ראשון, אסור
לראשון למכר ולתן גופו, אלא אוכל הפרות עד שימות
ויוזקה השני.
ט. ואם עבר הראשון ומכר ונתן במתנה - אין השני מוציא
מיד הלוקחות; שאין לשני לא מן הגוף ולא מן הפרות אלא
הנשאר. וכל המשיא עצה לראשון למכר - נקרא רשע.
ואפלו היה בהן עבדים והוציאן הראשון לחרות, או בלים
ועשאן תכריכים למת - מעשיו קנימין.
י. במה דברים אמורים? בשמכר הראשון או נתן מתנה או
לאחרים; אבל אם מכרן הראשון או נתן לבנו מתנה או
לאחד מירשיו - לא עשה כלום. וכן אם נתנו מתנת שכיב
מרע, אפלו לאחרים - לא עשה כלום; שאין מתנת שכיב
מרע קונה אלא לאחר מיתה, וכשימות יקנה השני.
יא. היה חוב על הראשון או כתבת אשה, וכאו לבית דין
להפרע מנכסים אלו, אף על פי שהראשון קים - אין בית
דין מגבין אותם מגוף הנכסים, אלא מן הפרות בלבד שמין
להם. מת הראשון, וכא בעל חובו ואשתו לגבות מנכסים
אלו - אין מגבין להם כלום. אפלו עשאן אפותיקי, או
שייתדן לאשתו בכתבתה - אינן גובין מנכסים אלו כלום,
אלא הרי הן של שני.
יב. שכיב מרע שאמר לאשה פנויה: נכסי לך, ואחריו

מתוך מהדורת וגשל

1 זו מתנה גמורה מחיים, שהרי כתוב בו 'מחיים'; וזה
2 שכתוב בו 'ובמות' - כמי שאומר 'מעתה ועד עולם', וכמו
3 נזי השטר הוא זה.
4 י. הצדיקים הגמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנה
5 מאדם, אלא בוטחים בה' ברוב שמו, לא בנדיבים. והרי
6 נאמר: ושונו מתנת יחיה.
7 סליקו להו הלכות זכיה ומתנה בסיעתא דשמיא

יום שבת קודש ה' טבת ה'תשע"ב

הלכות שכנים

10 ענין אלו ההלכות לידע דין חלוקה הקרקעות בין השתפין.
11 והתקנת נזק כל אחד מהם משכנו ומבצל המצר שלו.
12 ודין בעל המצר.
13 ובאור כל הדינים האלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

15 א. אחד הקונה מחברו חצי שדה, או שנים שקנו מאחד
16 שדה, או שירשו, או שנתנה להן במתנה, או שהחזיקו בה

17 מן ההפקר⁵, או נכסי גר, כללו⁶ של דבר: כל שיש ביניהם
18 שתפות בקרקע, ובקש אחד מן השתפין לחלק ולטל חלקו
19 לבדו: אם⁷ יש באותה קרקע דין חלקה⁸ - כופה את שאר
20 השתפין וחולקין עמו; ואם אין בה דין חלקה - אין אחד
21 מהן יכול לכף את חברו לחלק. וכן הדין במטלטלין⁹. במה
22 דברים אמורים¹⁰? בשאין אחד מהן מכיר את חלקו¹¹
23 במקום שהן שתפין בו, אלא יד כלן משתמש בכל המקום;
24 אבל אם היה אחד מהן מכיר חלקו, אף על פי שאין בה
25 דין חלקה - כופה כל אחד מהן את חברו להבדיל¹² בין
26 חלקו לחלק חברו¹³.

27 ב. אחד¹⁴ מן השתפין¹⁵ שאמר לחברו במקום שאין בו דין
28 חלקה, או¹⁶ בדבר שאי אפשר שיחלקו, כגון שפחה או כלי:
29 מכר לי חלקך בכך וכך, או קנה ממני¹⁷ בשער הזה¹⁸ - הדין
30 עמו, וכופין את הנתבע למכר לחברו או לקנות ממנו. אבל
31 אם אין התובע רוצה לקנות, או לא ימצא במה יקנה - אינו
32 יכול לכף את חברו לקנות ממנו, אפלו בשער הזול; שהרי
33 חברו יכול לומר לו: אין רצוני שאקנה, אלא שאמכר¹⁹.
34 לפיכך²⁰: שני אחין, אחד עני ואחד עשיר, שהניח להם
35 אביהם מרחץ או בית הבד: אם עשאן האב²¹ לשכר -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

והנותן נכסיו לאחר מותו, וכל הדומה לזה. ונסתיים הפרק בביאור שראוי לחסידים להסתפק במה שיש להם ולא יקבלו מתנות שנאמר ושונו מתנות יחיה. (1) כולל היזק ראייה וכיוצא בו. (2) כולל נזקי רכוש. (3) נתבאר בו משפטי חלוקת השותפין באלו דברים כופין זה לזה לחלוק או שישאר לאחד מהם הכול ויקנה חלק חברו בדמים, והנמשך אחר זה. (4) בבא בתרא ב. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן (שם ג.) ושם יא. במשנה. (5) כן נראה בבבא מציעא ז' ובפירוש רבינו חננאל שם (אור שמח). (6) כלשון המשנה בראש המסכת: "השותפין", לשון סתמית ללא כל הבדל, איך הוקמה שותפות זו. (7) משנה שם יא. ושם ג. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן במשנה שם ב. (8) פירוש דין חלוקה - להלן הלכה ד. (9) במשנה שם יא. מפורטים גם דברים שהם מטלטלין. וראה להלן הלכה ה. (10) הרי"ף, סמוך למשנה הנ"ל יא. ולמד זאת מהממרא של רב אשי שם ג. "שהלך זה בתוך שלו והחזיק" (וראה תוספות שם דיבור המתחיל רב אשי) וכן כתב רבינו להלן פרק ב הלכה י': "וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו וכו' אף על פי שלא קנו מידם, אין אחד מהם יכול לחזור בחבירו". ועיין להלן. (11) ברי"ף שם נוסף: "ואינו יכול להשתמש בחלקו של חברו", וראה להלן. (12) כי מאחר ששניהם מכירים כל אחד ואחד חלקו - הרי התקיימה כאן חלוקה ביניהם ואינם שותפים עוד בחצר. ואף על פי שלא עשו זאת בקניין, אינם יכולים לחזור עוד אחר שחלקו, כי הרי כל השותפות הייתה מתחילה רק עד שיתחלקו ואף על פי שאנו פוסקים להלכה "האחים שחלקו לקוחות הם" ואין אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שכל אחד ואחד קיבל חלקו המיוחד לו - מכל מקום מעכשיו אנו קובעים כי כל אחד ואחד קיבל חלקו המיועד לו מתחילה בעת התחלת השותפות לכשיתחלקו ביניהם, ולפיכך אינם צריכים קניין (אבן האול להלן פרק ב הלכה י'). (13) הבדלה זו מחיצה היא, אלא שיש הבדל בין מקום שיש בו היזק ראייה, שצריכה להיות גבוהה ארבע אמות (כדלהלן פרק ב הלכה טז) לבין מקום שאין בו היזק ראייה, שדי לה בגובה כל שהוא (מגיד משנה). (14) שם יג. ושם, פלוגתא רב יהודה ורב נחמן אם אומרים "גוד או אגוד" (ראה להלן), והלכה כרב יהודה, כמו שפסק אמימר (שם יג:) וכברייטא שהובאה שם. (15) היינו, אלה שנזכרו למעלה: קונה מחבירו חצי שדה, שניים שקנו שדה, ירשו, ניתנה לה מתנה, זכו מן ההפקר. ובכולם יש דין של "גוד או אגוד". והראב"ד להלן הלכה ג חולק על זה וכתב שלא אמרו "גוד או אגוד" אלא בירושה ומתנה, אבל במקח וממכר לא אמרו כן, שהרי השני אומר לו: על דעת כן נשתתפנו, שלא נחלק, ועיין שם. (16) נלמד מדברי רבא לרב נחמן, שם יג. (17) זהו "גוד או אגוד" שבגמרא שם. וכפירוש הערוך (ערך גוד ב), לפי נוסחת הכסף-משנה: גוד: משוך, כלומר, קנה. אגוד: אמשוך, כלומר, אקנה, היינו מכור. (18) ואם כן התובע את החלוקה הוא הוא הקובע את השער, בין לעצמו, במקרה שהוא קונה, ובין לחבירו כשיקנה הוא (בניגוד לרש"י שם דיבור המתחיל אית דינא, שפירש גוד: קוץ. אגוד: אקוץ, שעלול, הקונה קובע את השער וראה כסף משנה). ונראה מדברי רבינו שאפשר לקבוע גם שער העולה על שווי האמיתי של החפץ, ויש חולקים על זה (ראה במגיד משנה). (19) והכול תלוי בתובע האומר "גוד או אגוד", שיוכל לומר כן בשני הצדדים: גם גוד, שהאחר יקנה, וגם אגוד שהוא יקנה. אבל אם הנתבע הוא עני ואינו יכול לקנות, אין זה מפריע לתובע להגיד לו "או קנה או מכור". כן הכריע הרי"ף שם בניגוד לדעת החולקים על זה (מגיד משנה). (20) משנה שם קעב. והובאה שם יג. (21) מפשטות דברי רבינו נראה שהכול תלוי בהתנהגות האב המוריש (כסף משנה). ויש אומרים שהעיקר תלוי בגדלם ובקטנם, שאם הם גדולים וראויים להשכיר, משכירים והשכר לאמצע. ואם הם קטנים, שאינם ראויים להשכיר, אינו יכול לכופו להשכיר (מגיד משנה). וראה בתוספות שם יג: דיבור המתחיל אם).

- 1 העשירי לאמצע²², כל זמן שירצו לעמד בשתפות²³; עשאון²⁴
 2 האב לעצמו – אינו יכול לכף אחיו להשפיר אותם, אלא
 3 משתמשין בהם בדרך שהשתמש אביהם. והרי עשירי אומר
 4 לעני: קח לך זיתים, ובוא ועשה אותם בבית הבד; קנה לך
 5 עבדים, ויבואו וירחצו במרחץ²⁵. ואין העני כופה את
 6 העשיר לקנות חלקו²⁶. אלא אם כן אמר לו: קנה ממני או
 7 מכר לי, והריני לזה וקונה²⁷ או מוכר²⁸ לאחרים וקונין –
 8 הדין עמו. אמר כל אחד מהן: איני קונה, אלא הריני מוכר
 9 חלקי – מוכרין אותה לאחרים. אמר כל אחד מהם: איני
 10 מוכר, אלא כל אחד מהן רוצה שיקנה חלק חברו, או שאין
 11 אחד מהן רוצה לא לקנות חלק חברו ולא למכר חלקו, אלא
 12 ישארו שתפין בגוף – היאך הן עושין? אם היה המקום
 13 עשוי לשכר²⁹ – משפירין אותו וחולקין שָכְרוּ; ואם אינו
 14 עשוי לשכר: אם חצר הוא – שוכנין בה שנה שנה³⁰,
 15 שאי־אפשר שישכנו שניהם באחת, מפני הנזק ראיה, שהרי
 16 אין בה דין חלקה³¹, ואין אדם עשוי לטרח כל שלשים יום
 17 לפנות מתצר לחצר, אלא משנה לשנה; ואם מרחץ הוא –
 18 נכנסין לה שניהם תמיד בכל יום³². וכן כל דבר שראוי
 19 להשתמש בו תמיד³³, ואינו עשוי לשכר, כגון מרחץ או
- מצע או ספר תורה – אינו יכול לומר לו: השתמש אתה יום
 ואני יום, שהרי אומר לו: בכל יום אני רוצה להשתמש בו.
 ג. אחד השוכר מחברו מקצת חצר או שדה שאין בה דין
 חלקה³⁴, או שנים ששכרו מקום אחד בשתפות – כל אחד
 מהן יכול לכף את חברו ולומר לו: או שכר ממני חלקי,
 או השכר לי חלקך³⁵. ואם יש בה דין חלקה – חולקין.
 ד. אי זהו דין חלקה? כל³⁶ שאלו יחלק לפי השתפין, יגיע
 לפחות³⁷ שבהם חלק ששם הכל קרוי עליו; אבל אם אין
 שם הכל נקרא על החלק – אין בה דין חלקה. כיצד³⁸? כל
 חצר³⁹ שאין בה ארבע אמות⁴⁰ על ארבע אמות – אינה
 קרויה חצר. וכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבין⁴¹
 – אינה קרויה שדה⁴². וכל גנה⁴³ שאין בה כדי זריעת חצי
 קב – אינה קרויה גנה. וכל פרידס⁴⁴ שאין בו כדי זריעת
 שלשה קבין – אינו קרוי פרידס. לפיכך⁴⁶: אין חולקין את
 החצר, עד שיהיה ארבע אמות לכל אחד ואחד מן
 השתפין; ולא את השדה, עד שיהיה בה כדי זריעת תשעה
 קבין [לכל אחד ואחד]; ולא את הגנה, עד שיהיה בה חצי
 קב לכל אחד ואחד; ולא את הפרידס, עד שיהיה בו בית
 שלשה קבין לכל אחד ואחד. במה דברים אמורים⁴⁷? בארץ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(22) ואין העשירי יכול לומר, שהוא רוצה להשתמש בחלקו, כי הרי זה יפריע להשכיר את החלק השני (מגיד משנה בשם הרשב"א).
 (23) אבל אם ירצה העשירי יכול לבטל את השותפות על ידי זה שיאמר לו "גור או אגור", ור"י מיגאש השאיר זאת בספק, מאחר
 שהדבר עומד לשכר ואולי דינו כדבר שיש בו דין חלוקה, וראה מגיד-משנה. (24) משנה שם. (25) כלומר, אף על פי שאין העני
 יכול להשתמש בבית הבד או בבית המרחץ – אומר לו העשירי: מה איכפת לי אם אינך יכול, מצידי תוכל לקחת זיתים או עבדים
 ולהשתמש בהם. (26) שכל שאינו נותן אפשרות משני הצדדים: "גור או אגור" – אינו יכול להכריחו. (27) אף על פי שאין לו
 משלו. וכן נראה שם יג. שגם עבד כנעני שאין לו לשלם הרי הוא בכלל "אגור" על ידי שילווה מאחרים. (28) כלומר: אף שאין
 לו כסף, יכול הוא לבקש מהשותף שיאפשר לו זאת על ידי מכירה לאחרים. ויש חולקים על זה (שולחן ערוך סימן קעא, סעיף
 ו). (29) מכאן משמע שמה שאמר למעלה "אם עשאו האב" לאו דווקא עשאו האב כפירושו של הכסף-משנה אלא כדעת
 האומרים שהכול תלוי אם ראוי להשכיר או לאו וכמו שכתב המגיד-משנה. (30) את עיקרון החלוקה לזמנים, למד הר"י מיגאש
 מתשובת רב נחמן (שם יג). הסובר שאין אומרים "גור או אגור", לשאלת רבא, מה יעשו בחפץ השייך לבכור ופשוט, ועל כך
 ענה רב נחמן שזה משתמש בו יום אחד וזה יומיים. והוא הדין למקום שאין אפשרות של גור או אגור (מגיד משנה). והראב"ד
 בהשגתו חולק על זה ואומר שאין האחד יכול להכריח את השני לחלוקת שנים, שהשני יכול לטעון, שהוא אינו מוכן להיות נע
 ונד, ועוד, אם אין לו להיכן יפנה, מה תהא עליו, אלא: או תסבול היזק ראייה או תחלוק. (31) ואי־אפשר לכופו על חלוקה, אף
 על פי שיש היזק ראייה. (32) מקור לדברים אלו בברייתא (שם יג). והובאה למעלה) שבמרחץ שעשה האב לעצמו משתמשים בה
 ביחד כדרך שהשתמש בה אביהם (מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). ועוד ראייה ממה ששאלו שם מה עושים בבכור ופשוט שהניח
 להם עבד ובהמה טמאה – מכלל שבפשוט ופשוט לא הייתה כל בעיה, מפני ששניהם יכולים להשתמש יחד (ר"י מיגאש, וראה
 בתוספות שם דיבור המתחיל בכור ופשוט). ואם אינו ראוי להשתמש בו יחד, יש אומרים שמחלקים אותו לימים (ר"י מיגאש).
 (33) שאם רק מזמן לזמן, הרי אפשר לקיים חלוקה בין השותפים בשימוש לזמנים נפרדים. (34) כלומר, לא בחצר ולא בשדה
 (ובשולחן-ערוך חושן משפט סימן קעא סעיף ט היפך הסדר: "מקצת שדה או חצר שאין בה דין חלוקה"). (35) הראב"ד חולק
 על זה ולדעתו, אין מקום להלכות אלו, של גור או אגור אלא בירושה ומתנה, אבל לא בשכירות ובמקח-ומכר מפני שיכול השותף
 לטעון, שעל מנת כן שכרו או קנו לכתחילה בשותפות, שלא שמיכו ככה. ורבינו סובר כי התובע יכול לדחות את טענת השותף בטענה
 נגדית, שזמן השכירות חשב אמנם שיוכל להיות בשותפות עם זה, ורק אחרי כן נתברר לו שזה אינו לפי רוחו (מגיד משנה בשם
 הרשב"א). (36) משנה בבבא בתרא יא. (37) היינו, אם יש הרבה שותפים, ויש ביניהם אחד, שאין לו אלא חלק קטן – אף הוא
 צריך לקבל בשיעור של דין חלוקה. ואם לאו, מעכב הוא את החלוקה (סמ"ע קעא סעיף קטן ה). (38) משנה שם. (39) ובית –
 כחצר (הגהות מיימוני אות ה). (40) חוץ מארבע אמות של פתחים (להלן פרק ב הלכה א). (41) היינו סאה (=שישה קבין) וחצי
 סאה אורך על רוחב סאה והוא שטח של שלושת אלפים שבע מאות וחמישים אמה (רבינו בפירוש המשניות שם). (42) שלא
 כדאי להשקיע מאמצים בחרישה וזריעה בשטח קטן מזה (תוספות שם דיבור המתחיל פרדסא) או שדה אילן אחר, כמבואר בסוף
 ההלכה (מגיד משנה). (46) משנה שם יא. (47) גמרא שם יב.

אמות לכל רוח. ואם יחד לו פתח - אין לו אלא ארבע
אמות כנגד פתחו.
ג. אכסדרה: אם אפשר לו להכנס לתוכה במשאו - אין
לה ארבע אמות; ואם לאו - יש לה ארבע אמות. שלא
אמרו שיש לכל פתח ופתח ארבע אמות, אלא לפרק שם
משאו.
ד. בית שער או מרפסת - יש להם ארבע אמות. היו חמשה
בתים פתוחים למרפסת, והמרפסת פתוחה לחצר - אין לה
אלא ארבע אמות.
ה. לול של תרנגולים - אין לו ארבע אמות.
ו. בית, חציו מקרה וחציו שאינו מקרה, בין שקרויו כלפי
פנים בין שקרויו כלפי חוץ - אין לו ארבע אמות.
ז. בית סתום - יש לו ארבע אמות. פרץ את פצמיו - אין
לו ארבע אמות.
ח. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות - אין לו
ארבע אמות בחצר. אלא אם יש בחצר ארבע אמות לזה
וארבע אמות לזה עד פתח הבית הזה - חולקין. והזבל של
חצר מתחלק לפי הפתחים. אבל אכסניא של מלך - לפי
בני אדם.
ט. השתפין שרצו לחלק דבר שאין בו דין חלקה אף על
פי שהן מפסידין את שמו - חולקין. ובכתבי הקדש, אף
על פי שרצו - לא יחלקו. במה דברים אמורים? בכרך
אחד; אבל בשתי כריכות - חולקין.
י. מקום שאין בו דין חלקה שרצו שתפין לחלקו, אף על
פי שגנו מידם - כל אחד מהן יכול לחזור בו; שזה קנן
דברים הוא, כמו שבארנו. אבל אם קנו מידם שזה רצה
ברוח פלוני וזה רצה ברוח פלוני - אינן יכולים לחזור בהם.
וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו, וזה בעצמו והחזיק
בחלקו, אף על פי שלא קנו מידם - אין אחד מהם יכול
לחזור בחברו.
יא. האחין שחלקו, ועשו ביניהם גורל - בין שעלה גורל
לאחד מהן קנו כלן. בהנה שניעשית להם, ששמעו זה מזה
לדבר שהסכימו עליו, גמר כל אחד מהן ומקנה לחברו.
יב. האחין שחלקו - הרי הן פלגות זה מזה, ואין להם
דרך זה על זה, ולא סלמות זה על זה, ולא חלונות זה על

1 ישאל וכיצא בה⁴⁸; אבל בבבל וכיצא בה⁴⁹ - אין חולקין
2 את השדה, עד שיהיה בה כדי⁵⁰ חרישת יום לזה⁵¹ וחרישת
3 יום לזה; ולא את הפרדס⁵², עד שהיה בו ששה ושלשים
4 אילנות לזה ושלשים אילנות לזה, כדי עבודת אדם
5 אחד ביום אחד; ושדה⁵³ שמשקין אותה בכלי - עד שיהיה
6 בה כדי שימלא הפועל יום אחד לזה ויום אחד לזה.
7 ה. אין⁵⁴ חולקין את הטרקלין, ולא את המורן⁵⁵, ולא את
8 השוכך, ולא את בית הבד, ולא את המרחץ, ולא את
9 הטלית, עד שיהיה בכל חלק מהן כדי לזה וכדי לזה⁵⁶. אם
10 מרחץ חלקו - עד שיהיה בכל חלק מהן כדי מרחץ. ואם
11 שוכך - עד שיהיה כל חלק שוכך בפני עצמו. וכן בטלית
12 ובשאר כל הדברים. אין⁵⁷ בהן כדי לזה וכדי לזה - מעלין⁵⁸
13 אותו בדמים, ויש [לו] לומר לחברו: או מכל לי או קנה
14 ממני. אמר⁵⁹ אחד מהם: חלק זה, אף על פי שאין החלקין
15 שווים⁶⁰, אני אטל את הפחות וטל אתה את היותר⁶¹ - אין
16 שומעין לו; שהרי אומר לו: אין רצוני לקח מתנה⁶², אלא
17 הואיל ואין בה דין חלקה בשונה הרי אנו מעלין בדמים.

פרק שני

18
19 א. חצרות הפרים, שכל אחד ואחד בונה לו בית ונמצאת
20 החצר שבין שני הבתים משתפת לכל בני הבתים - הרי יש
21 לכל פתח ופתח ארבע אמות לפניו ברחב כל הפתח;
22 והנשאר מן החצר: אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות
23 לכל שתף ושתף - חולקין אותה; ואם לאו - אין חולקין
24 אותה. שכל חצר שאין לה ארבע אמות על ארבע אמות -
25 אינה קרויה חצר, כמו שבארנו. כיצד? היו שני שתפין, לזה
26 שני בתים ולזה בית אחד: זה שיש לו שני בתים - מודדין
27 לו מן החצר ארבע אמות לכל בית ובית על כל רחב הפתח,
28 אפלו היה עשור אמות; וזה שיש לו בית אחד - נותנין לו
29 ארבע אמות ברחב פתחו לפני פתחו; והנשאר מן החצר:
30 אם יש בה שמונה אמות, כדי שיהיה לזה ארבע אמות על
31 ארבע אמות ולזה ארבע אמות על ארבע אמות חוץ מן
32 הפתחים - יש בה דין חלקה, וחולקין; פחות מזה - אין
33 בה דין חלקה.
34 ב. בית שיש לו פתחים רבים מכל רוחותיו - יש לו ארבע

(48) שהקרקע חשובה ושווייה דומה לזה שבארץ ישראל. (49) שהקרקע אינה חשובה כל כך. (50) מסקנת רב יוסף שם יב. (51) שאין פועל לפחות מיום (רש"י שם). ובגמרא שם דנו בדבר אם הכוונה ליום חרישה בעונת חרישה, או ליום חרישה בעונת הזריעה. ורבינו לא ציין כלל, אם כוונתו לזו או לזו, ובפירוש המשניות כתב שהעיקר שיהיה בכל חלק שיעור של עבודת יום אחד, "בחרשה או זריעה וכיצא בהן", וראה לחם-משנה. (52) מימרת רבא בר קטינא שם. (53) שם מימרת רב נחמן, וכפירוש הר"ח (תוספות שם דיבור המתחיל דוולא) והיינו, בבבל, בהקבלה לגינה בארץ ישראל (לחם משנה וסרה בזה קושיית התוספות שם). (54) משנה שם יא. (55) "מין ממני ארמונים" (רבינו בפירוש המשניות). (56) פורש כמה פורש שכל כל חלק וחלק בדברים אלו. (57) ברייתא שם יג: (58) והיינו, לפי העיקרון של גור או אגור, כמבואר בסמוך. (59) כרבן שמעון בן גמליאל שם "מסתבר טעמו" (רי"ף שם). ויש חולקים ופוסקים כתנא קמא שיכול לומר לו טול אתה שיעור ואני פחות (הגהות מיימוני אות ט). (60) ויש אחד מהם גדול ואחד קטן. (61) ויש בו כשיעור. (62) בהתאם לכתוב: "ושונא מתנות יחיה", כמו שנימקו בגמרא שם. וראה למעלה בסוף הלכות זכיה ומתנה. וכסף מחיר הדבר - אין לי (גמרא שם). (1) נתבארו בו משפטי חלוקת החצר המשותפת לבעלי בתים מיוחדים כל בית לכל אחד מהם, וכן אם רצו השותפין לחלוק דבר שאין בו דין חלוקה, ומה שיש לשותפין זה על זה משמירת הנזקין אחר שחלקו, והנמשך אחר זה.

45 חֲבֵרו חָלְקוּ אוּ נָתְנוּ לוֹ בְּמִתְנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָר, אֲלֹא הָרִי הֵן
46 בְּרִשּׁוֹת שֶׁל שְׁנֵיהֶם עַד שְׂכִיבֵי רֵאִיָּה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

47
48 א. כְּתַל חֲצֵר, הַמְבְדִּיל בֵּין שְׁנֵי שְׂתָפִין, שְׁנֹפֶל - יֵשׁ לְכָל
49 אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם לֶכֶף עַל חֲבֵרו לְבָנוֹתוֹ עַד גִּבָּה אַרְבַּע אַמּוֹת,
50 כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאוּ זֶה אֶת זֶה; אֲבָל יָתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵין
51 מִחִיבִין אוֹתוֹ. רָצָה הָאֶחָד וְהַגְבִּיֵה הַכְּתָל יוֹתֵר עַל אַרְבַּע
52 אַמּוֹת, אִם כָּא חֲבֵרוּ וּבָנָה כְּתַל אֶחָד גְּבוּהָ כִּנְגַד הַכְּתָל
53 שְׂבִיגֵיהֶן - מִחִיבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חָלְקוֹ בְּגִבָּה שֶׁכִּנְגַד כְּתָלוֹ.
54 כִּיצַד? בָּנָה אֶחָד כְּתַל שְׂבִיגֵיהֶן וְהַגְבִּיֵהוּ עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְכָא
55 חֲבֵרוּ וּבָנָה כְּתַל אֶחָד כִּנְגַדוֹ אוֹ בְּצַדוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ בֵּית,
56 וְהַגְבִּיֵה הַכְּתָל הָאֶחָד שֵׁשׁ אַמּוֹת - מִחִיבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חָלְקוֹ
57 בְּשִׁתֵּי אַמּוֹת שְׁמוֹסִיף עַל אַרְבַּע אַמּוֹת; שֶׁהָרִי נִרְאָה מִמַּעֲשִׂיו
58 שֶׁהוּא רוֹצֶה בָּהֶן. וְכֵן אִם חָקַק בְּרֹאשׁ הַכְּתָל שְׂבִיגֵיהֶן מְקוֹם
59 לְהַנִּיחַ בוֹ הַקּוֹרוֹת, אוֹ שֶׁבָּנָה עָלָיו קוֹרָה גְּדוּלָּה שֶׁהַקּוֹרוֹת
60 נִשְׁעָנִין עָלֶיהָ - מִחִיבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חָלְקוֹ בְּשֵׁשׁ הָאַמּוֹת כֻּלָּן
61 שֶׁהוֹסִיף חֲבֵרוּ עַל הָאַרְבַּע אַמּוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּנָה כָּל
62 הַכְּתָל; שֶׁהָרִי גִלָּה דַעְתּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּכָל הַגִּבָּה הַזֶּה.
63 ב. אֶחָד מִן הַשְׂתָּפִין שֶׁבָּנָה הַכְּתָל שֶׁמְבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוּ
64 עַד אַרְבַּע אַמּוֹת, וְחָבַע חֲבֵרוּ לִתֵּן חָלְקוֹ בְּהוֹצָאָה, וְאָמַר
65 'נִתְּנִי חָלְקִי' - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׁנָתוֹ, וְנִשְׁבַּע הִסֵּת שְׁנָתוֹ
66 וְנִפְטָר, עַד שְׂכִיבֵי רֵאִיָּה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא נָתַן. אֲבָל אִם כָּא
67 לְתַבַּע אוֹתוֹ לִתֵּן חָלְקוֹ בְּהוֹצָאָה שֶׁאֵר הַגִּבָּה שֶׁהוֹסִיף עַל
68 אַרְבַּע אַמּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁסָּמַךְ לוֹ אוֹ כִּנְגַדוֹ, וְאָמַר 'נִתְּנִי' - אֵינוֹ
69 נֶאֱמָר; אֲלֹא חֲבֵרוּ נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ וְנוֹטֵל
70 מִמֶּנּוּ, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטֵלִין, עַד שְׂכִיבֵי רֵאִיָּה זֶה שְׁנָתוֹ
71 לוֹ.

72 ג. מִי שֶׁהִיָּה לוֹ חֲרֻבָּה בֵּין חֲרֻבוֹת חֲבֵרוּ, וְעָמַד חֲבֵרוּ וְגָדַר
73 רוּחַ רֹאשׁוֹנָה וְשֹׁנִיָּה וְשְׁלִישִׁית, עַד שֶׁנִּמְצְאָה חֲרֻבָּה זוֹ
74 מִשְׁלַשׁ רֹחוֹתֶיהָ גְּדוּרָה - אֵין מִחִיבִין אוֹתוֹ לִתֵּן לוֹ הַהוֹצָאָה
75 כְּלוּם; שֶׁהָרִי לֹא הוֹעִיל לוֹ, וְהָרִי חֲרֻבָּתוֹ פְּתוּחָה לְרִשּׁוֹת
76 הָרִבִּים כְּשֶׁהִתְתָּה. לְפִיכָף, אִם גָּדַר לוֹ רוּחַ רְבִיעִית, עַד
77 שֶׁנִּמְצְאָה חֲרֻבָּתוֹ מְקַפֶּת גָּדַר - מְגַלְגֵּלִין עָלָיו אֶת הַכָּל, וְנוֹתֵן
78 חֲצִי הַהוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא זֶה בְּאַרְבַּע רֹחוֹת עַד אַרְבַּע אַמּוֹת.
79 וּבִלְבָד שִׁיְהִיָּה מְקוֹם הַכְּתָל שֶׁל שְׁנֵיהֶם.
80 ד. אֲבָל אִם הִיָּה הַכְּתָל שֶׁל זֶה שֶׁבָּנָה, וּבְחָלְקוֹ בָּנָה - יֵרָאָה
81 לִי, שֶׁאֵין מְגַלְגֵּלִין עָלָיו אֲלֹא דָבָר מוֹעֵט כְּמוֹ שִׁירָאוּ הַדְּגִינִין;
82 שֶׁהָרִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכְתָלִים. וְכֵן אִם הִנָּקַף עֲצָמוֹ
83 הוּא שֶׁגָּדַר רוּחַ רְבִיעִית - הָרִי גִלָּה דַעְתּוֹ, וְנוֹתֵן חֲצִי
84 הַהוֹצָאָה שֶׁל שְׁלֹשׁ רֹחוֹת, אִם הָיוּ הַכְּתָלִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְכֵן
85 כָּל פִּיּוּצָא בְּזוֹה.

86 ח. וְכֵן שְׁנֵי בָתִּים זֶה בְּצַד זֶה, וְהָיוּ גִּיְהֵן עֲשׂוּיִין לְדִירָה,
87 אִפְּלוּ הָיוּ בְּשְׁנֵי צְדֵי רִשּׁוֹת הָרִבִּים - זֶה עוֹשֶׂה מַעֲקָה לְחֲצִי

1 זֶה, וְלֹא אִמַּת הַמִּים זֶה עַל זֶה; שֶׁפִּיּוֹן שֶׁחָלְקוּ, לֹא נִשְׁאָר
2 לְאֶחָד מֵהֶן זְכוּת בְּחָלֶק חֲבֵרוּ. לְפִיכָף יֵשׁ לוֹמַר לְאַחִין:
3 כְּשֶׁהִתְתָּה הַשָּׂדֶה כְּלָה לְאֶחָד - הִיָּה מַעֲבִיר בָּהּ אִמַּת הַמִּים
4 הַזֹּאת מִמְּקוֹם לְמְקוֹם; אֲבָל עִתָּה, שְׁנַעֲשִׂית זֶה חָלְקִי - יֵשׁ
5 לִי לְהַסִּיר אִמַּת הַמִּים מִעָלַי. וְכֵן סוֹתֵם הַחֲלוֹן הַמְשָׁקִיף עַל
6 חָלְקוֹ, וּבּוֹנֶה בְּצַד הַסֵּלֶם, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְבַטֵּל תְּשֻׁמִּישׁוֹ.
7 וְהוּא הָדִין בְּשָׁנִים שֶׁקָּנוּ שָׂדֶה מֵאֶחָד, וְחָלְקוּ - לֹא נִשְׁאָר
8 לְאֶחָד מֵהֶם זְכוּת בְּחָלֶק חֲבֵרוּ, וּמִפְּסִיק אִמַּת הַמִּים מִחָלְקוֹ
9 וְסוֹתֵם הַחֲלוֹנוֹת.

10 יג. אֲבָל שְׁנֵים שֶׁקָּנוּ שָׂדֶה מִשְׁנֵי אֲנָשִׁים אוֹ מִשְׁנֵי אֲחִין -
11 אֵין לְאֶחָד מֵהֶן הַפְּסִיק אִמַּת הַמִּים, וְלֹא לְשְׁנוֹת דְּבָר מִן
12 הַנְּזָקִים שֶׁהִחֲזִיקוּ בָּהֶן הַמוֹכְרִין.
13 יד. חֲצֵר הַשְׂתָּפִין שִׁישׁ בָּהּ דִּין חֲלָקָה, אוֹ שֶׁחָלְקוּהָ בְּרֻצָּנוֹם
14 אִף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ חֲלָקָה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לֶכֶף אֶת
15 חֲבֵרוּ לְבָנוֹת הַכְּתָל בְּאַמְצֵעַ, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חֲבֵרוּ בְּשַׁעֲה
16 שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָלְקוֹ; שֶׁהִזָּק רֵאִיָּה - הִזָּק הוּא. וְאֵין לוֹ חֲזָקָה
17 בְּחֲצֵר, אֲלֹא אִף עַל פִּי שֶׁעָמַדוּ כָּף שְׁנֵים רְבוֹת בְּלֹא מַחֲצִיָּה
18 - כּוֹפֶהוּ לַעֲשׂוֹת מַחֲצִיָּה בְּכָל עֵת שִׁירָצָה.
19 טו. רֹחֵב מְקוֹם הַכְּתָל - מִשְׁלַשׁ שְׁנֵיהֶם. וְכִמְהָ יִהְיֶה רֹחֲבוֹ?
20 הַכָּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. וְאִפְּלוּ נִהְגוּ לַעֲשׂוֹת מַחֲצִיָּה בֵּינֵיהֶם
21 בְּקָנִים וּבְהוֹצִיָּין. וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֲוִיר שִׁסְתַּפֵּל בוֹ וְיִרְאָה
22 אֶת חֲבֵרוּ.

23 טז. כִּמְהָ גִבָּה הַכְּתָל? אֵין פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת. וְכֵן בְּגִנָּה,
24 כּוֹפֶהוּ לְהַבְדִּיל גִּנְתּוֹ מִגִּנַּת חֲבֵרוּ בְּמַחֲצִיָּה גְּבוּהָה עֲשָׂרָה
25 טַפָּחִים. אֲבָל בְּבִקְעָה - אֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל בְּקַעְתּוֹ מִבְּקַעַת
26 חֲבֵרוּ, אֲלֹא בְּמְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ. רָצָה לְהַבְדִּיל בְּקַעְתּוֹ מִבְּקַעַת
27 חֲבֵרוּ - כּוֹנֵס לְתוֹף שְׁלוֹ וּבּוֹנֶה. וְעוֹשֶׂה חֲזִית כְּמוֹ אִמָּה בְּסִיד
28 מִבְּחוּץ, כְּדִי לְהוֹדִיעַ שֶׁהַכְּתָל שְׁלוֹ. לְפִיכָף, אִם נָפַל הַכְּתָל
29 - הַמְּקוֹם וְהָאֲבָנִים שְׁלוֹ. וְאִם עָשׂוּ מַדְעַת שְׁנֵיהֶם - בּוֹנִים
30 הַכְּתָל בְּאַמְצֵעַ, וְעוֹשִׂין חֲזִית מִכָּאן וּמִכָּאן. לְפִיכָף, אִם נָפַל
31 הַכְּתָל - הַמְּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶן.

32 יז. הַמוֹכֵר גִּנָּה לְחֲבֵרוּ סֵתֵם, וְהִתְתָּה מַעֲרֶכֶת עִם גִּנּוֹת
33 אֲחֵרוֹת - כּוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לְבָנוֹת אֶת הַכְּתָל בֵּינֵיהֶם, וְאִפְּלוּ
34 בְּמְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ שֶׁלֹּא לְגָדַר בְּגִנּוֹת. אֲבָל אִם מָכַר בְּקַעַת סֵתֵם
35 - אֵין מִחִיבִים אוֹתוֹ לְגָדַר, אֲלֹא בְּמְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ.

36 יח. מְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ לְבָנוֹת כְּתָלִים הַמְבְדִּילִין בְּחֲצֵרוֹת אוֹ
37 בְּגִנּוֹת בְּאַבְנִים שֶׁאֵין גִּזִּית - זֶה נוֹתֵן שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, וְזֶה
38 נוֹתֵן שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים. בְּגִזִּית - זֶה נוֹתֵן טַפָּחִים וּמַחֲצָה, וְזֶה
39 נוֹתֵן טַפָּחִים וּמַחֲצָה. בְּכִפִּיסִין - זֶה נוֹתֵן טַפָּחִים, וְזֶה נוֹתֵן
40 טַפָּחִים. בְּלִבְנִים - זֶה נוֹתֵן טַפָּח וּמַחֲצָה, וְזֶה נוֹתֵן טַפָּח
41 וּמַחֲצָה. וְכָל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלֶּי - עֲבִי הַכְּתָל עִם הַסִּיד. וְהוֹאִיל
42 וּמְקוֹם הַכְּתָל מִשְׁלַשׁ שְׁנֵיהֶם, אִם נָפַל הַכְּתָל - הָרִי הַמְּקוֹם
43 וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְאִפְּלוּ נָפַל לְרִשּׁוֹת אֶחָד מֵהֶן, אוֹ
44 שֶׁבָּנָה אֶחָד מֵהֶן אֶת כָּל הָאֲבָנִים לְרִשּׁוֹתוֹ, וְטָעַן שֶׁמָּכַר לוֹ

18 - קנה, ואינו יכול לחזור בו; ואפלו אמר: הילך יציאותיך
19 ואטל אבני - אין שומעין לו. אבל אם לא פנה - לא קנה;
20 שלא אמר לו אלא לדחותו.
21 ט. חמש גנות המספקות מים ממעין אחד, ונתקלקל המעין
22 - כלן מתקנות עם העליונה. נמצאת התחתונה מתקנת עם
23 כלן, ומתקנת לעצמה; והראשונה אינה מתקנת עם השנייה,
24 ולא מהשנייה ולמטה. וכן חמש חצרות ששופכין מים לביב
25 אחד, ונתקלקל הביב - כלן מתקנות עם התחתונה. נמצאת
26 העליונה מתקנת עם כלן, ומתקנת לעצמה; והתחתונה אינה
27 מתקנת עם השנייה, ולא מהשנייה ולמטה.
28 י. בני הנקר - משקין על הסדר. רצה אחד מהן לספר, כדי
29 שיחזור לו המים, וישקה תחלה ואחר כך יפתח, ואחר ורצה
30 להשקות תחלה - כל המתגבר זכה. וכו' הקרוב לאמה -
31 מתמלא ראשון, מפני דרכי שלום.

1 גג שהוא דר בו, וזה עושה מעקה לחצי גגו, וזה שלא
2 כנגד זה, ומעדיף, כדי שלא יראו זה את זה. ואף על פי
3 שבני רשות הרבים רואין אותו, יכול כל אחד לומר לחברו:
4 אלו אין רואין אותי אלא ביום בעת שאעמד על גג, ואתה
5 רואה אותי תמיד.
6 ו. גג הסמוך לחצר חבירו - עושה לו מעקה גבוה ארבע
7 אמות. אבל בין גג לגג משאר הגגין - אינו זקוק לארבע
8 אמות; שאין בני אדם דרין בגגות, לפיכך אין בגגות חזק
9 ראיה. אבל צריך לעשות מחיצה בין שני הגגין גבוהה
10 עשרה טפחים, כדי שיתפס אותו כנגב אם נכנס לרשותו.
11 ז. שתי חצרות זו למעלה מזו - לא יאמר העליון: הריני
12 בונה מכנגדי ועולה; אלא בונים שניהם מלמטה ועולה,
13 ובונה העליון לבדו מכנגדו ומעלה. ואם היתה חצרו
14 למעלה מגגו של חבירו - אין העליון זקוק לתחתון כלל.
15 ח. מי שהיה כתלו סמוך לגגת חבירו, ונפל - כופין אותו
16 לפנות אבניו. אמר לו: הגיעוך, והרי הן שלך - אין שומעין
17 לו. ואם רצה בקן בעל הגנה, ואמר לו 'הן': אם פנה אותם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ט כסלו' טבת ה'תשע"ב

57 - אומרים לו: אמר: תהא מיתחי פפרה על כל עונותי. אפלו
58 ידע בעצמו ששקר העידו עליו, כך הוא מתודה.
59 ב. ואחר שמתודה משקין אותו קרט של לבונה בכוס של
60 יין, כדי שתטורף דעתו עליו וישתפר, ואחר כך יהרג במיתה
61 שהוא חייב בה.
62 ג. זה היין והלבונה, והאבן שישקל בה הנסקל, והסיף
63 שיהרג בו הנהרג, והסודר שחונקין בו הנחנק, והעץ
64 שתולין עליו הנחלה, והסודרין שמניפין בהן לפני הרוגי
65 בית דין, והסוס שרץ להצילו - הכל באין משל צבור. ומי
66 שירצה להתנדב - יבוא ויתנדב.
67 ד. אין בית דין יוצאין אחר הנהרג. וכל בית דין שהרגו
68 נפש - אסורים לאכל כל אותו היום. הרי זה בכלל לא
69 תאכלו על הדם. ואין מברין הקרובים על הרוגי בית דין,
70 משום לא תאכלו על הדם. ודברים אלו אסורין ואין בהן
71 מלקות.
72 ח. מי שנתחייב מיתה בחלו של מועד - מעניין בדינו,
73 ואוכלין בית דין ושותין, ואחר כך גומרין את דינו סמוך
74 לשקיעת החמה, והורגין אותו.
75 ו. הרוגי בית דין - אין מתאבלין עליהן. ובאין קרוביהן
76 ושואלים את שלום העדים ואת שלום הדנינים, להודיע
77 שאין בלבם עליהן כלום, שדין אמת דנו. ואף על פי שאין
78 נזהגין אבלות - הרי הן אוננים עליהם; שאין אנינות אלא
79 בלב.
80 ז. מי שנגמר דינו וברח, ובא לבית דין אחר - אין סותרין
81 את דינו. אלא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו: מעידין אנו
82 את איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני, ופלוני ופלוני
83 עדיו - הרי זה יהרג. במה דברים אמורים? ברוצח; אבל

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ב

הלכות סנהדרין

פרק שלשה עשר

35 א. מי שנגמר דינו למיתה - מוציאין אותו מבית דין, ואחד
36 עומד על פתח בית דין והסודרין בידו, והסוס רחוק מנגו.
37 והכרוז יוצא לפניו: פלוני יוצא להרג במיתה פלונית, על
38 שעבר עברה פלונית במקום פלוני בזמן פלוני, ופלוני
39 ופלוני עדיו. מי שידע לו זכות - יבוא וילמד עליו. אמר
40 אחד: יש לי ללמד עליו זכות - זה מניף בסודרין, וזה
41 הורכב על הסוס רץ ומחזיר את הנדון לבית דין. אם נמצא
42 לו זכות - פוטרין אותו; ואם לאו - יחזר ויצא להריגה.
43 אמר הוא בעצמו: יש לי ללמד על עצמי זכות, אף על פי
44 שאין ממך בדבריו - מחזירין אותו פעם ראשונה ושניה;
45 שמא מפני הפחד נסתתמו טענותיו, וכשיחזור לבית דין -
46 תתישב דעתו ויאמר טעם. החזירוהו ולא נמצא ממך
47 בדבריו - מוציאין אותו פעם שלישית. אמר בשלישית: יש
48 לי ללמד על עצמי זכות, אם יש ממך בדבריו - מחזירין
49 אותו אפלו במה פעמים. לפיכך מוסרין לו שני תלמידי
50 חכמים ששומעין דבריו בדרך. אם יש ממך בדבריו -
51 מחזירין אותו; ואם לאו - אין מחזירין אותו. אם לא נמצא
52 לו זכות - מוציאין אותו. ועדיו הם ההורגין אותו בכל
53 מיתה שיתחייב בה. ורוצח שלא הרגוהו עדיו - חייבין
54 להמיתו ביד כל אדם. רחוק ממקום ההריגה כעשר אמות
55 אומרים לו: התודה! שפן דרך כל המומתין מתודין. וכל
56 המתודה - יש לו חלק לעולם הבא. אם אינו יודע להתודות

לנסקלין ולנשפין, ואחד לנהרגין ולנהנקין. ודבר זה הלכה
מפי השמועה. נתאפל הפשר - היו מלקטין את העצמות
וקוברין אותן בקברות אבותיהן. ויש לקרוביהן לעשות להן
ארון ותכריכין.
י. צריכין בית דין להתישב בדיני נפשות ולהמתין, ולא
יאיצו. וכל בית דין שהרגו נפש בשבע שנים - הרי אלו
חבלנין. אף על פי כן, אם ארע להם להרג בכל יום ויום
- הורגין. אבל אין דנין לעולם שנים ביום אחד, אלא דנין
זה היום והשני למחר. היו שניהם בעברה אחת ומיתה
אחת, כגון נואף עם נואפת - דנין שניהם ביום אחד.
לפיכך, אם היה הנואף בועל בת כהן, הואיל והוא בתנא
והיא בשרפה - אין הורגין שניהן ביום אחד.
יא. אין דנין דיני נפשות אלא בפני הבית. והוא שיהיה
בית דין הגדול שם בלשפה שבמקדש. שנגמר בזמן ממרא:
לכלתי שמע אל הכהן וגומר. ומפי השמועה למדו, שבזמן
שיש כהן מקריב על גבי המזבח - יש דיני נפשות. והוא
שיהיה בית דין הגדול במקומו.
יב. בתחלה, כשנבנה בית המקדש, היו בית דין הגדול
יושבין בלשפת הגזית שהיתה בעזרת ישראל. והמקום
שהיו יושבין בו - חל היה, שאין ישיבה בעזרה אלא
למלכי בית דוד. וכשנתקלקלה השוה, גלו ממקום למקום.
ולעשרה מקומות גלו, וסופו לטבריא, ומשם לא עמד בית
דין גדול עד עתה. וקבלה היא, שבטבריא עתידין לחזור
תחלה, ומשם נעמקין למקדש.
יג. ארבעים שנה קדם חרבן בית שני בטלו דיני נפשות
מישראל, אף על פי שהיה המקדש קיים; מפני שגלו
הסנהדרין, ולא היו שם במקומן במקדש.
יד. בזמן שדנין דיני נפשות בארץ ישראל - דנין דיני
נפשות בחוצה לארץ. והוא שיהיו הסנהדרין סמוכין בארץ,
כמו שבארנו. שהסנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ.

יום שלישי א' טבת ה'תשע"ב

פרק חמשה עשר

א. ביצד מצות הנסקלין? רחוק מבית הסקילה ארבע אמות
מפשיטין את המחזיק סקילה בגדי, ומכסין ערותו מלפניו.
ואין האשה נסקלת ערמה, אלא בחלוק אחד. ובית הסקילה
גבוה שתי קומות. עולה לשם הוא ועדיו, וידי אסורות.
ואחד מן העדים דוחפו על מתניו מאחוריו, והוא נהפך
ונופל על לבו לארץ. אם מת בה - יצא. שהרי נאמר: סקל
יסקל או ירה יירה. הנה השוה הנסקל שנפל את האבן עליו
עם הנדחק שנפל הוא בעצמו על הארץ. ואם לא מת
מדחיפה זו - מגביהין העדים אבן שהיתה מנחת שם, משא
שני בני אדם, והעד השני מרפה את ידו ומשליך האבן על
לבו. אם מת בו - יצא, ואם לאו - רגימתו בכל ישראל.
שנגמר: יד העדים תהיה בו כראשנה להמיתו, ויד כל העם
באחרונה.

1 שאר חיבי מיתות - עד שיבואו עדיו הראשונים ויעידו
2 שנגמר דינו, ויהרגוהו בידם. והוא שיעידו בבית דין של
3 עשרים ושלשה.
4 ח. מי שנגמר דינו בבית דין שהיה בחוצה לארץ, וברח
5 לבית דין שבארץ ישראל - סותרין את דינו על כל פנים.
6 ואם היו אותן בית דין עצמן שנגמר דינו בפניהם - אין
7 סותרין את דינו, אף על פי שגמרוהו בחוצה לארץ והם
8 עתה בארץ ישראל.

יום שני ל' כסלו ה'תשע"ב

פרק ארבעה עשר

11 א. ארבע מיתות נמסרו לבית דין: סקילה, ושרפה, ונהרגה
12 בסיף, וחסק. סקילה ושרפה - מפרישין הן בתורה; ומפי
13 משה רבנו למדו, שכל מיתה האמורה בתורה סתם - היא
14 חנק, ונהרג את חברו - מיתתו בסיף. וכן אנשי עיר
15 הנדחת - מיתתו בסיף.
16 ב. כל מיתה מהם - מצות עשה היא לבית דין להרג בה
17 מי שנתחייב בה. ואין רשות למלך להרג באחת מהן, אלא
18 בסיף בלבד.
19 ג. כל מחזיק מיתת בית דין שלא המיתו אותו בית דין -
20 בטלו מצות עשה, ולא עברו על מצות לא תעשה. חוץ מן
21 המכשף, שאם לא המיתוהו - עברו על מצות לא תעשה,
22 שנגמר: מכשפה לא תחיה.
23 ד. סקילה חמורה מן השרפה, ושרפה חמורה מן הסיף,
24 והסיף חמורה מן החנק. וכל מי שנתחייב בשתי מיתות -
25 נדון בחמורה. בין שעבר שתי עבירות זו אחר זו, בין שעבר
26 עברה אחת שחייב עליה שתי מיתות. אפלו נגמר דינו
27 לקלה, ואחר כך עבר על החמורה ונגמר דינו - נדון
28 בחמורה.
29 ה. ואחד האיש ואחד האשה דנין אותן בארבע מיתות.
30 ו. כל חיבי מיתות שנתערבו זה בזה - נדון כל אחד מהן
31 בקלה שבהן.
32 ז. מי שנגמר דינו שנתערב עם שאר העם ולא נודע מי
33 הוא מאלו, או מי שלא נגמר דינו שנתערב עם מי שנגמר
34 דינו ולא נודע מי הוא - כלן פטורין. לפי שאין גומרין דינו
35 של אדם אלא בפניו.
36 ח. מי שעמד על נפשו ולא יכלו בית דין לאסרו עד
37 שימיתוהו במיתה שהוא חייב בה - הורגין אותו עדיו בכל
38 מיתה שיכולין להמיתו בה, מאחר שנגמר דינו. ואין רשות
39 לשאר העם להמיתו תחלה. לפיכך, אם נקטעה יד העדים
40 - פטור. ואם היו העדים גדמין מתחלה - יהרג בידי אחרים.
41 במה דברים אמורים? בשאר מחיבי מיתות בית דין חוץ
42 מן הרוצח; אבל הורג נפש שנגמר דינו - רודפין אחריו
43 בכל דבר וביד כל אדם עד שממיתין אותו.
44 ט. כל הרוגי בית דין - אין קוברין אותן בקברי אבותיהם
45 בכלל ישראל, אלא שני קברות מתקנין להן בית דין: אחד

השקר. והמתנבא בשם עבודה זרה. נמצאו כל הרוגי בית
דין ששה ושלישים.

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ב

פרק ששה עשר

א. כשם שמצוה להמית את המחזיק מיתה, כך מצות עשה
להלקות את המחזיק מלקות. שנאמר: והפילו השפט והכהו
לפניו. ואף על פי שמלקות בשלשה - במקום מיתה היא
עומדת.

ב. מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה בפני שלשה
סמוכין, אבל לא בפני הדיוטות.

ג. וכל מלקיות שמלקין דיני חוצה לארץ בכל מקום, אינה
אלא מכת מדרות.

ד. אין אדם לוקה אלא בעדים והתראה. ובודקין העדים
בדרישה ובחקירה, בדרך שעושים בדיני נפשות. עבר על
לאו שנתק לעשה, והתרו בו ואמרו לו: אל תעשה דבר זה,
שאם תעשנו ולא תקים עשה שבו - תלקה, ועבר ולא קים
העשה - הרי זה לוקה. אף על פי שהתראה בספק היא,
שאם יקים - יפטר, התראה ספק התראה היא.

ה. עבר עברה שיש בה מלקות ומיתת בית דין כאחת, כגון
ששחט אותו ואת בנו לעבודה זרה: אם התרו בו למיתה
- סוקלין אותו ואינו לוקה, שהרי נתחייב בדין גדול מה;
ואם התרו בו למלקות בלבד - לוקה.

ו. אינו צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה; אבל
האסור עצמו - בעד אחד יחזק. כיצד? אמר עד אחד: חלב
כליות הוא זה, כלאי הכרם הם פרות אלו, גרושה או זונה
אשה זו, ואכל או בעל בעדים אחר שהתרו בו - הרי זה
לוקה, אף על פי שעקר האסור בעד אחד. במה דברים
אמורים? שלא הכחיש העד בעת שקבע האסור; אבל אם
אמר: אינו חלב זה, וזו אינה גרושה, ואכל או בעל אחר
שהכחיש - אינו לוקה, עד שיקבעו האסור שני עדים.

ז. שתק בעת שהעיד העד האחד בקביעות האסור, ואחר
שעבר והתרו בו טען להכחיש העד - אין שומעין לו, אלא
לוקה.

ח. כיצד מלקין אותו? כופת שתי ידיו על העמוד אילף
ואילף, וחתן הנסת אוהז בבגדיו. אם נקרעו - נקרעו, ואם
נפרמו - נפרמו. עד שהוא מגלה את לבו. שאינו מכהו על
פסותו, שנאמר: והכהו - ולא לכסותו. והאבן נתונה
מאחוריו, שהחתן המכה עומד עליה. ורצועה של עגל בידו,
כפולה לשנים ושנים לארבעה. ושתי רצועות של חמור
עולות ויורדות בה. ורחב הרצועה טפח, וארבע כרי שותהא
מגעת עד פי פרסו. ויד של רצועות שאוהז בה ארבע טפח.
ט. האיש המכה צריך להיות יתר בדעה וחסר בכח.
ומגביה את הרצועות בשתי ידיו, ומכה בידו אחת בכל
כחו. ומלקהו שליש מלפניו [על חזהו] בין ידיו, ושני
שלישים מאחוריו: שליש על כתף זה, ושליש על כתף זה.

ב. עובד עבודה זרה - אין סוקלין אותו אלא על שער
שעבד בו. ואם היתה עיר שרפה עובדי כוכבים - סוקלין
אותו על פתח בית דין. ודבר זה קבלה מפי השמועה: אל
שעריך - זה שער שעבד בו, ולא שנגמר דינו בו.

ג. מצות הנשרפין: היו משקעין אותו בזבל עד ארכבותיו,
ונותנים סודר קשה לתוף הרף וכורכין על צוארו. ושני עדי
- זה מושף אצלו, וזה מושף אצלו, עד שהוא פותח את
פיו. ומתיכים את הבדיל ואת העופרת וכיוצא בהן, והוא
זורק לתוף פיו, והיא יורדת ושורפת את בני מעיו.

ד. מצות הנשרפין: מתיזין את ראשו בסיף, בדרך
שהמלכים עושים.

ה. מצות הנחנקין: משקעין את המחזיק בזבל עד
ארכבותיו, ונותנים סודר קשה לתוף הרף וכורכין על צוארו.
זה מושף אצלו, וזה מושף אצלו, עד שתצא נפשו.

ו. מצות עשה לתלות את המגדף ועובד עבודת כוכבים.
שנאמר: כי קללת אלהים תלוי - הרי מגדף אמור. וכעובד
עבודת כוכבים נאמר: את יי הוא מגדף. והאיש נתלה, ואין
האשה נתלת. שנאמר: כי יהיה באיש חטא משפט מות
והומת ותלית אותו.

ז. כיצד מצות הנחלין? אחר שסוקלין אותו משקעין את
הקורה בארץ, ועץ יוצא ממנה, ומקיפין שתי ידיו זו לזו,
ותולהו סמוך לשקיעת החמה, ומתירין אותו מיד. ואם לן -
עוברין עליו בלא תעשה, שנאמר: לא תלין נבלתו על העץ.
ח. ומצות עשה לקבר את כל הרוגי בית דין ביום ההריגה.
שנאמר: כי קבור תקברנו ביום ההוא. ולא הרוגי בית דין
בלבד, אלא כל המלין את מתו - עובר עליו בלא תעשה.
הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין - אינו עובר עליו.
ט. אין תולין על אילן המחבר לקרקע, אלא על התלוש,
כדי שלא יהא מחסר קציצה. שהעץ שנתלה עליו נקבר
עמו, שלא יהא לו זכרון רע ויאמרו: זה העץ שנתלה עליו
פלוני. וכן האבן שנסקל בה, והסיף שנהרג בו הנהרג,
והסודרין שחונקין בהן - הכל נקברים בתפישת הנהרג,
אבל לא בקבר עצמו.

י. כל הנסקלין שבתורה שמונה עשר, ואלו הן: הבא על
האם, ועל אשת אב, ועל פלתו, ועל נערה המארסה, ועל
הזכור. והשוכב עם בהמה. והאשה המביאה את הבהמה
עליה. והמגדף. ועובד עבודת כוכבים. והנותן מזרעו למלך.
ובעל אוב. ובעל ידעוני. והמסית. והמדיח. והמכשף.
והמחלל את השבת. ומקלל אביו או אמו. וכן סודר ומונה.
יא. כל הנשרפין עשרה, ואלו הן: בת כהן שזנתה תחת
בעלה. ובא על בתו, ועל בת בתו, ועל בת בנו. ועל בת
אשתו, ועל בת בתה, ועל בת בנה. ועל חמותו, ועל אם
חמותו, ועל אם חמיו. והוא שפא עליהן בחיי אשתו; אבל
לאחר מיתת אשתו - הרי הן בכרת בלבד, בכלל העריות.
יב. הנשרפין שנים: הרוצח והנדה.

יג. הנחנקין ששה, ואלו הן: הבא על אשת איש. החובל
באביו או באמו. וגונב נפש מישראל. וזקן ממרא. ונביא

ולוקה. כיצד? נתחייב שתי מלקיות, ואמרו שכול הוא
לקבל ארבעים וחמש - בין שלקה ארבעים וחמש נפטר.
אבל אם אמדוהו למלקות אחת, והכהו שלש או תשע או
שלשים כמו האמד - הרי זה מתרפא, וחוזרין ואומדין אותו
למלקות שניה, עד שילקה לכל מלקיות שהוא חייב בהן.
ה. מי שאמדוהו, וכשהתחיל ללקות נתקלקל מכח ההכאה,
בין ברעי בין במימי רגלים - אין מכין אותו יותר. שנאמר:
ונקלה אחיד לעיניך - בין שנקלה פטור. אבל אם נתקלקל
מן הפחד מקדם ההכאה, אפלו נתקלקל משיצא מבית דין
ללקות, ואפלו מבערב - הרי זה לוקה כל האמד שאמדוהו.
אמדוהו לשתי מלקיות, ולקה ונתקלקל, בין בראשונה בין
בשניה - פטור. נפסקה הרצועה בשניה - פוטרין אותו;
נפסקה בראשונה - נפטר ממלקות ראשונה, ולוקה האמד
השני.

ו. כפתוהו על העמוד ללקות, וכרת את המיתרים וברח -
פטור, ואין מחזירין אותו.

ז. כל מי שחטא ולקה - חוזר לכשרותו. שנאמר: ונקלה
אחיד לעיניך - בין שלקה הרי הוא אחיד. אף כל מחייבי
כרת שלקו - נפטרו מידי כריתתן.

ח. כהן גדול שחטא - לוקה בשלשה, כשאר כל העם,
וחוזר לגדלותו.

ט. אבל ראש הישיבה שחטא - מלקין אותו, ואינו חוזר
לשטרותו. גם אינו חוזר להיות כאחד משאר הסנהדרין,
שמצלין בקדש ולא מורידין.

יום שישי ד' טבת ה'תשע"ב

פרק שמונה עשר

א. אלו הן הלוקין: כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו
כרת ואין בו מיתת בית דין, כגון אוכל חלב ודם וחמץ
בפסח. וכן כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו מיתה
בידי שמים, כגון אוכל טבל וכהן טמא שאכל תרומה
טהורה. וכן כל העובר על לאו שיש בו מעשה, כגון אוכל
בשר בחלב או לובש שעטנז. אבל לאו שאין בו מעשה,
כגון הולך רכיל ונוקם ונושא שמוע שוא - אינו לוקה.
ב. כל לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו, חוץ מנשבע
וממר ומקלל את חברו בשם. וכל לאו שנפתן לאזהרת מיתת
בית דין, כגון לא תנאף, לא תעשה מלאכה בשבת - אין
לוקין עליו. וכל לאו שנפתן לחטלומין, כגון לא תגזל ולא
תגנב - אין לוקין עליו. וכל לאו שנפתן לעשה, כגון לא
תקח האם על הבנים, לא תכלה פאת שדך - אין לוקין
עליו, אלא אם לא קים עשה שבהן. ועל לאו שבכללות -
אין לוקין עליו. ושאר כל הלאוין שבתורה - לוקין עליהן.
ג. אי זהו לאו שבכללות? זה לאו אחד שכולל ענינים
הרבה, כגון לא תאכלו על הדם. וכן אם נאמר: לא תעשה
דבר פלוני ופלוני, הואיל ולא יחד לו לאו לכל אחד ואחד
מהן - אין לוקין על כל אחד ואחד, אלא אם כן חלק אותה

י. המכה אינו עומד ולא יושב, אלא מטה. שנאמר: והפילו
השפט והכהו לפניו - שיהו עיניו של שופט בו, לא שיהיה
מביט בדבר אחר ומכהו. מכאן, שאין מכים שנים כאחד.
יא. הגדול שבדנינים קורא כל זמן שזה לוקה: אם לא
תשמר לעשות, והפלא יי את מפתך. ומתבון שיגמר
הפסוקים עם המלקיות. ואם לא גמר - חוזר לתחלת
המקרא, וקורא וחוזר וקורא עד שתגמר כל ההכאה. והשני
שבדנינים מונה, והשלישי אומר לחנן: הבה! כל זמן שמכה
- על פיו הוא מכה.

יב. מת תחת ידו - פטור. ואם הוסיף רצועה אחת על
האמד ומת - הרי החנן גולה. ואם לא מת - הרי החנן עבר
על מצות לא תעשה, שנאמר: לא יסיף. והוא הדין לכל
מכה את חברו, שהוא בלא תעשה. ומה אם זה, שנתנה
תורה רשות להכותו, צוה הכותב שלא להכותו על רשעו;
קל וחמר לשאר כל האדם. לפיכך, כל המכה את חברו,
אפלו הבה עבד, הכאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה. אבל
אם יש בה שוה פרוטה, הואיל והוא חייב לשלם ממון -
אין אדם משלם ולוקה, כמו שבארנו בכמה מקומות.

יום חמישי ג' טבת ה'תשע"ב

פרק שבעה עשר

א. כיצד מלקין את המחייב מלקות? כפי כחו. שנאמר: כדי
רשעתו במספר. וזה שנאמר: ארבעים - שאין מוסיפין על
הארבעים, אפלו היה חזק ובריא כשמשון. אבל פוחתין
לחלש; שאם יפה לחלש מכה רבה - בודאי הוא מת.
לפיכך אמרו חכמים: שאפלו הבריא ביותר מכין אותו
שלשים ותשע; שאם יוסיף לו אחת, נמצא שלא הכהו אלא
ארבעים הראויות לו.

ב. כשאומדין את החוטא כמה הוא יכול לקבל, אין
אומדין אלא במכות הראויות להשתלש. אמדוהו שכול
לקבל עשרים - אין אומדין: לקה עשרים ואחת כדי שיהיו
יכולין להשתלש, אלא לקה שמונה עשרה. אמדוהו לקבל
ארבעים, ומשהתחיל ללקות ראוהו חלש, ואמרו: אינו יכול
לקבל יותר על אלו התשע או השתים עשרה שלקה - הרי
זה פטור. אמדוהו לקבל שתים עשרה, ואחר שלקה ראוהו
חזק ויכול לקבל יותר - הרי זה פטור, ואינו לוקה יותר על
האמד.

ג. אמדוהו היום שילקה שתים עשרה, ולא הלקוהו עד
למחר, והרי הוא למחר יכול לקבל שמונה עשרה - אינו
לוקה אלא שתים עשרה. אמדוהו שילקה למחר שתים
עשרה, ולא לקה עד יום שלישי, והרי הוא חזק לקבל
שמונה עשרה - לוקה שמונה עשרה; שהרי בשעת האמד
לא אמדוהו ללקות אלא לאחר זמן. וכן כל כיוצא בזה.

ד. מי שנתחייב מלקות הרבה, בין על עברות הרבה בין
על מעשה אחד שחייבין עליו מלקות הרבה: אם אמדוהו
אמד אחד - לוקה ופטור; ואם לאו - לוקה ומתרפא, וחוזר

1 בְּלֹאִין אַחֲרֵים, או נֶאֱמַר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה שְׁנִחְלֶקוּ. יִצְדָּק?
2 כְּגוֹן זֶה שְׁנֶאֱמַר: אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשְׁלֵל מִבִּשְׁלֵל - אֵינוֹ
3 לֹקֵה עַל הַנָּא וְהַמְבָּשֵׁל שְׁתֵּים אֶלָּא אַחַת. וּבִחְדָּשׁ הוּא
4 אוֹמֵר: וְלִחֵם וְקָלִי וְכִרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ, וְחֵיב עַל שְׁלִשְׁתָּן
5 שְׁלֹשׁ מַלְקוּת. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ שְׁנֵה לְחַלֵּק. הֲרִי נֶאֱמַר:
6 לֹא יִמָּצֵא כָּךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קֶסֶם קֶסָמִים. וְאִף עַל
7 פִּי שֶׁכֵּלל כָּל הַעֲוִינִים בְּלֹא אֶחָד, הֲרִי חִלַּק אוֹתָם בְּלֹאִין
8 אַחֲרֵים, וְאָמַר: לֹא תִנְחָשׁוּ וְלֹא תַעֲוֹנוּ. מְלַמֵּד, שֶׁכָּל אֶחָד
9 מֵהֶן בְּלֹא בִפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה.
10 ד. מִי שֶׁלָּקַח בְּבֵית דִּין עַל אִסּוּר כֶּרֶת, וְלָקַח פַּעַם שְׁנִיָּה עַל
11 אוֹתוֹ כֶּרֶת עַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל חֶלֶב וְלָקַח עָלָיו, וְאָכַל חֶלֶב
12 פַּעַם שְׁנִיָּה וְלָקַח עָלָיו, אִם אָכַל פַּעַם שְׁלִישִׁית - אֵין מַלְקִין
13 אוֹתוֹ. אֶלָּא מְכַנְסִין אוֹתוֹ לְכַפֵּה, וְהוּא מְקוּם צָר כְּפִי קוֹמָתוֹ
14 וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁכַּב בּוֹ, וְנוֹתְנִין לוֹ לֵחֶם צָר וּמִים לַחֵץ, עַד
15 שִׁיַּצְרוּ מַעֲשֵׂיו וְיִכְלֶה. וְאַחֲרֵי כֵךְ מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁעוּרִים, עַד
16 שֶׁכִּרְסוּ נִבְקַעַת.
17 ה. מִי שֶׁעָבַר עַל אִסּוּר כֶּרֶת אוֹ מֵיתַת בֵּית דִּין, וְהִתְרוּ בּוֹ,
18 וְהִרְפִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שֶׁתַּק וְלֹא קָבַל עָלָיו הַתְּרָאָה - אֵין הוֹרְגִין
19 אוֹתוֹ, כִּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ. חֲזוֹר וַעֲשֵׂה כֵךְ,
20 וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהִרְפִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שֶׁתַּק - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ וְאֵין
21 מַלְקִין אוֹתוֹ. חֲזוֹר פַּעַם שְׁלִישִׁית וְעָבַר, וְהִתְרוּ בּוֹ, אִף עַל
22 פִּי שֶׁהִרְפִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שֶׁתַּק - כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכַפֵּה עַד
23 שִׁיָּמוּת. וְכָל אֱלוֹ שְׁלֹא קָבְלוּ עָלֵיהֶן הַתְּרָאָה - מִפִּין אוֹתָן
24 מִכַּת מְרֻדוֹת, הוֹאִיל וְחִטָּאוּ מִכָּל מְקוֹם. אֶפְלוֹ עַל אִסּוּר שֶׁל
25 דְּבָרֵי סוֹפְרִים - מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת.
26 ו. הַגּוֹנֵב כָּלִי שֶׁרַת מִן הַמִּקְדָּשׁ, וְהַמְקַלֵּל בְּקוֹסֶם, וְהַבּוֹעֵל
27 אֶרְמִית - אֵין בֵּית דִּין נֹזְקִין לָהֶן; אֶלָּא הַקָּנָאִין פּוֹגְעִין בָּהֶן,
28 וְכָל שֶׁהוֹרְגֵן - זָכֶה. וְכֵן כֹּהֵן שֶׁשָּׁמַשׁ בְּטִמְאָה - לֹא הִיוּ אַחֲרָיו
29 הַכֹּהֲנִים מְכִיבִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, אֶלָּא פָּרְחֵי כִּהֲנָה הִיוּ
30 מוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לְעִזָּרָה וּפּוֹצְעִין אֶת מַחוּ בַּגְזִירִין. גִּזְרַת
31 הַכְּתוּב הִיא, שֶׁאֵין מְמִיתִין בֵּית דִּין וְלֹא מַלְקִין אֶת הָאָדָם
32 בְּהוֹדָאת פִּיו, אֶלָּא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים. וְזֶה שֶׁהִרְגִּי הוֹשַׁע
33 לְעֶזְרָא וְדָוִד לִגְרַם עֲמֻלָּקִי בְּהוֹדָאת פִּיהֶם - הוֹרָאָה שֶׁעַד הֵיחָדָה,
34 אוֹ דִּין מַלְכוּת הִיָּה. אֶבָּל הַסְּנִיָּה־דִּין - אֵין מְמִיתִין וְלֹא
35 מַלְקִין הַמוֹדָה בַּעֲבֵרָה. שָׁמָּה נִטְרָפָה דַּעְתּוֹ בְּדָבָר זֶה. שָׁמָּה
36 מִן הַעֲמָלִין מְרִי נֶפֶשׁ הוּא, הַמַּחֲפִּים לְמוֹת, שֶׁתּוֹקְעִין
37 הַחֲרָבוֹת בְּבִטְנָם וּמְשַׁלְכִין עַצְמָן מֵעַל הַגּוֹת. שָׁמָּה כֵךְ זֶה
38 יָבוֹא וַיֹּאמֶר דָּבָר שְׁלֹא עָשָׂה, כְּדִי שִׁיְהָרֵג. וּכְלָלוּ שֶׁל דָּבָר:
39 גִּזְרַת מֶלֶךְ הִיא.

יום שבת קודש ה' טבת ה'תשע"ב

פרק תשעה עשר

42 א. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שִׁישׁ בּוֹ כֶּרֶת וְאֵין בּוֹ מֵיתַת בֵּית דִּין
43 שְׁלֹקִין עָלֵיהֶן - אֶחָד וְעֶשְׂרִים. וְאֵלוֹ הֵן: (א) הִבָּא עַל
44 אַחֲתוֹ. (ב) הִבָּא עַל אַחֲתוֹ אֲבִיו. (ג) הִבָּא עַל אַחֲתוֹ אִמּוֹ. (ד)
45 הִבָּא עַל אַחֲתוֹ אֶשְׁתּוֹ. (ה) הִבָּא עַל אִשְׁתּוֹ אֲחִיו. (ו) הִבָּא עַל

אִשְׁתּוֹ אֲחִיו. (ז) הִבָּא עַל הַנְּדָה. (ח) הָאוֹכֵל חֶלֶב. (ט)
הָאוֹכֵל דָּם. (י) הָאוֹכֵל חֶמֶץ בַּפֶּסַח. (יא) הָאוֹכֵל בְּיוֹם
הַכַּפּוּרִים. (יב) הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. (יג) הָאוֹכֵל
הַנוֹתֵר. (יד) הָאוֹכֵל פָּגוּל. (טו) הַטָּמֵא שֶׁאָכַל בִּשְׂרֵי קֹדֶשׁ. (טז)
הַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לְעִזָּרָה. (יז) הַשּׁוֹחֵט קֹדֶשִׁים בַּחוּץ. (יח)
הַמַּעֲלֶה קֹדֶשִׁים בַּחוּץ. (יט) הַמְפַטֵּם אֶת הַשְּׁמֶן. (כ) הַסֹּף
בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. (כא) הַמְפַטֵּם אֶת הַקֶּטֶרֶת.
ב. כָּל מַחֲבִיב מֵיתָה בְּיַד שְׁמִים, שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה וַיֵּשׁ
בָּהֶן מַעֲשֶׂה, שְׁלֹקִין עָלֵיהֶן - שְׁמוֹנֶה עָשָׂר. וְאֵלוֹ הֵן: (א) זָר
שֶׁאָכַל תְּרוּמָה גְּדוּלָּה, בֵּין טְהוֹרָה בֵּין טִמְאָה. (ב) זָר שֶׁאָכַל
תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר. (ג) זָר שֶׁאָכַל בַּכּוּרִים אַחֲרֵי שֶׁנִּכְנְסוּ
לִירוּשָׁלַם. (ד) זָר שֶׁאָכַל חֶלֶה. (ה) הָאוֹכֵל טָבַל שְׁלֹא הוֹרֵם
מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוּלָּה וְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר. (ו) הָאוֹכֵל עֶסֶה שְׁלֹא
הוֹרָמָה חֲלָתָה. (ז) כֹּהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה. (ח) כֹּהֵן
שֶׁנִּכְנַס לְקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים שְׁלֹא לְעִבּוּדָה. (ט) כֹּהֵן שִׁיַּצָּא מִן
הַמִּקְדָּשׁ בְּשַׁעַת עִבּוּדָה. (י) לֹוי שֶׁעָבַד בַּעֲבוּדַת כֹּהֲנִים. (יא)
זָר שֶׁשָּׁמַשׁ בַּמִּקְדָּשׁ. (יב) מַחֲסֵר בְּגָדִים - הֲרִי הוּא כְּזָר,
וְלֹקֵה אִם עָבַד. (יג) כֹּהֵן טָמֵא שֶׁשָּׁמַשׁ. (יד) שְׁתֵּי יָיִן
שֶׁשָּׁמַשׁ. (טו) טְבוּל יוֹם שֶׁשָּׁמַשׁ. (טז) מַחֲסֵר כַּפּוּרִים שֶׁשָּׁמַשׁ.
(יז) פְּרוּעַ רֹאשׁ שֶׁשָּׁמַשׁ. (יח) קְרוּעַ בְּגָדִים שֶׁשָּׁמַשׁ.
ג. אֶבָּל הַמְשַׁמֵּשׁ בְּלֹא קְדוּשַׁת יָדַיִם וְרַגְלִים, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא
חֵיב מֵיתָה - אֵינוֹ לֹקֵה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַצּוֹת עֲשֵׂה. וְכֵן נִבְיֵא
שֶׁכָּבַשׁ נְבוֹאָתוֹ, אוֹ שֶׁעָבַר עַל דְּבָרֵי עַצְמוֹ, וְהַעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי
נִבְיֵא, אִף עַל פִּי שֶׁשָּׁלִשְׁתָּן בְּמֵיתָה - אֵינוֹ לֹקֵה. שֶׁהֵן בָּאֵין
מִכְּלָל עֲשֵׂה, שְׁנֶאֱמַר: אֲלֵיוֹ תִשְׁמָעוּ; וְלֹא הִבָּא מִכְּלָל עֲשֵׂה
- הֲרִי הוּא בַּעֲשֵׂה, וְאֵין לֹקֵין עָלָיו.
ד. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבִיתוֹרָה, שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא כֶּרֶת וְלֹא מֵיתַת
בֵּית דִּין, שְׁלֹקִין עָלֵיהֶן - מֵאָה שָׁשִׁים וּשְׁמוֹנֶה. וְאֵלוֹ הֵן:
(א) הַעוֹשֶׂה אֶלִּיל. (ב) הַעוֹשֶׂה אֶלִּיל לְנוֹי. (ג) הַפּוֹנֶה אֶל
אֱלִילִים בְּאֶחָד מִן הַמַּעֲשִׂים. (ד) הַמְקִים מַצֵּבָה. (ה) הַנוֹטֵעַ
אֵילָן בַּמִּקְדָּשׁ. (ו) הַנוֹתֵן אֶבֶן מִשְׁפִּית. (ז) הַנוֹדֵר בִּשְׁם עִבּוּדָה
זָרָה. (ח) הַנִּשְׁכָּע בְּשִׁמְהָ. (ט) הַנִּהְנֶה בָּהּ. (י) הַבּוֹנֶה עִיר
הַנִּדְחָת. (יא) הַנִּהְנֶה מִמֶּנָּה. (יב) הַעוֹשֶׂה כְּחֻקֹּת הָעוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים. (יג) הַקּוֹסֶם. (יד) הַמַּעֲוֵן. (טו) הַמִּנְחָשׁ. (טז) הַחוֹבֵר.
(יז) הַדּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים. (יח) הַמוֹחֵק שֵׁם וְכִיּוּצָא בּוֹ, כְּגוֹן
הוֹרֵם אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ שׁוֹרֵף עֵץ מִן הַמִּקְדָּשׁ. (יט) הַמְכַבֶּה
אֵשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ. (כ) הַעוֹלָה עָלָיו בְּמַעֲלוֹת. (כא) הַנִּכְנַס לְעִזָּרָה
בְּכִגְדֵים טָמֵאִים. (כב) זָב וְכִיּוּצָא בּוֹ שֶׁנִּכְנַס לְהֵר הַבֵּית. (כג)
הַמְסִיר בְּדִי אַרְוֶן. (כד) הַמּוֹזִיחַ חֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפּוֹד. (כה) הַקּוֹרֵעַ
פִּי הַמַּעֲיֵל. (כו) הַמַּקְרִיב עַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב. (כז) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס
לְהִיכָל שְׁלֹא בְּשַׁעַת הָעִבּוּדָה. (כח) בַּעַל מוֹם שֶׁנִּכְנַס לְשֵׁם.
(כט) שְׁתֵּי שֶׁנִּכְנַס לְשֵׁם. (ל) בַּעַל מוֹם שֶׁשָּׁמַשׁ. (לא) עֶרֶל
שֶׁשָּׁמַשׁ. (לב) כֹּהֵן שֶׁעָבַד בַּעֲבוּדַת הַלְוִיִּם. (לג) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס
לְמִקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ. (לד) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְמִקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים.
(לה) הַמִּקְדֵּשׁ בַּעֲלֵי מוּמִין. (לו) הַשּׁוֹחֵטֵן. (לז) הַזּוֹרֵק דְּמִיָּהֶן.
(לח) הַמִּקְטִיר אֲמוּרִיָּהֶן. (לט) הַמַּקְרִיב קֶרְבָּנוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
בַּעֲלֵי מוּמִין. (מ) הַמְטִיל מוֹם בְּקֹדֶשִׁים בְּזִמְן הַמִּקְדָּשׁ. (מא)

42 שנותערפה בו העגלה. קז) הורע ארץ ישראל בשביעית.
 43 קח) הומר את האילן בשביעית. קט) הקוצר ספיח בלא
 44 שנוי. קי) הבורר בלא שנוי. קיא) הורע בשנת היובל. קיב)
 45 הקוצר בזה בלא שנוי. קיג) הבורר בזה בלא שנוי. קיד)
 46 המכלה פאת שדה ולא נתנה לעני. קטו) המעולל פרמו ולא
 47 נתנה לעני. קטז) המלקט לקט ולא נתנו לעני. קיז) פרט
 48 פרמו ולא נתנו לעני. קיח) הלוקח עמר השכחה ולא נתנו
 49 לעני. קיט) הלוקח אם על בנים ולא שלח האם. קכ) הורע
 50 פלאים בארץ בורעים. קכא) הורע פלאי הפרס בארץ.
 51 קכב) המרביב אילנות פלאים בכל מקום. קכג) המרביע
 52 בהמה פלאים בכל מקום. קכד) המנהיג בכלאים בכל
 53 מקום. קכה) החוסם בהמה בצת מלאכה בכל מקום. קכו)
 54 השוחט אותו ואת בנו בכל מקום. קכז) הממשכן חבירו
 55 בידו ולא החזיר לו העבט. קכח) החובל אלמנה ולא
 56 החזיר המשכון. קכט) החובל פלים שעושין בהן אכל נפש.
 57 קל) עד זומם שאין בו תשלומין. קלא) המפה חבירו הפאה
 58 שאין בה שנה פרוטה. קלב) בן סורר ומורה בעדות
 59 ראשונה. קלג) המוציא שם רע שנמצא דברו שקר. קלד)
 60 המקלל את חבירו בזה. קלה) הנשבע לשקר. קלו) הנשבע
 61 לשוא. קלז) המחלל נדרו. קלח) היוצא חוץ לתחום בשבת.
 62 קלט) העושה מלאכה ביום טוב. קמ) המקיף פאת הראש.
 63 קמא) המקיף פאת זקן. קמב) השורט על מת. קמג) הקורח
 64 ראשו על המת. קמד) הכותב בכתב קצקע. קמה) הלובש
 65 שעטניו. קמו) הקוצץ אילני מאכל דרך השחתה. קמז) איש
 66 שלבש מלבוש אשה. קמח) אשה שלבשה מלבוש איש.
 67 קמט) כהן שנטמא למת. קנ) כהן שקדש אשה זונה ובצלה.
 68 קנא) כהן שקדש גרושה ובצלה. קנב) כהן שקדש חללה
 69 ובצלה. קנג) כהן גדול שבצע אלמנה אף על פי שלא
 70 קדשה. קנד) המחזיר גרושתו אחר שנתקדשה. קנה) הנושא
 71 זקוקה ליבם. קנו) הפא על הקדשה. קנז) ממזר שנשא בת
 72 ישראל ובעל. קנח) פצוע דכא שנשא בת ישראל ובעל.
 73 קנט) המסרס איש, וכן שאר זכרי בהמה חיה ועוף. קס)
 74 אונס שגרש אנוסתו ולא החזירה. קסא) המוציא שם רע
 75 שגרש אשתו ולא החזירה. קסב) הקרב אל העריות בדרך.
 76 מדרבי הננות, אף על פי שלא גלה ערוה. וזהו החשוד על
 77 העריות. קסג) המתחמת בעובדי כוכבים. קסד) גר עמוני
 78 שנשא בת ישראל ובעל. קסה) גר מואבי שנשא בת ישראל
 79 ובעל. קסו) מלך שהרבה נשים. קסז) מלך שהרבה סוסים.
 80 קסח) מלך שהרבה כסף וזהב.
 81 נמצאו כל הלוקים מאתים ושבעה. וסימן להם: ילקו
 82 וירם.

1 העובר בקדשים. מב) הגוזז אותן. מג) המקטיר שאור או
 2 דבש. מד) העושה שרי מנחות מתמן. מה) המקריב בלא
 3 מלח. מו) המקריב אתנו או מחיר בלב. מז) הנותן שמן על
 4 מנחת חוטא. מח) הנותן עליה לבונה. מט) הנותן שמן
 5 בקרבן סוטה. נ) הנותן עליו לבונה. נא) המכדיל בחטאת
 6 העוף. נב) הממר בקדשי מזבח. נג) האוכל בשר קדש
 7 שנטמא. נד) האוכל מפסולי המקדשין. נה) כהן שאכל
 8 בשר קדשי חוץ לעזרה. נו) זר שאכל בשר קדשי
 9 קדשים אחר מתן דמים. נז) זר שאכל בשר בכור. נח) כהנת
 10 שנשאת לזר שאוכלת חיה ושוק, אפלו לאחר מיתת בעלה.
 11 נט) חללה שאכלה תרומה. ס) האוכל קדשים קלים חוץ
 12 לירושלים. סא) האוכל קדשים קלים קדם זריקת דמים. סב)
 13 האוכל בכור חוץ לירושלים. סג) האוכל מעשר שני אחר
 14 שראה פני הבית חוץ לירושלים. סד) כהן שאכל בכורים
 15 משונכסו לירושלים קדם הנחה בעזרה. סה) כהן שאכל
 16 בכורים חוץ לירושלים אחר שהניחם בעזרה. סו) האוכל
 17 מעשר שני שנטמא בירושלים קדם שיפדה. סז) טמא שאכל
 18 מעשר שני הטהור בירושלים. סח) האוכל מעשר שני
 19 באנינות, וכן כל הקדשים. סט) ערל שאכל בשר קדש או
 20 תרומות. ע) האוכל ממנחת כהן, וכן מכל דבר שהוא כליל
 21 לאשים. עא) האוכל מבשר חטאות הנשרפות, וכן מכל
 22 הטעון שרפה. עב) השוחט פסח על הקמץ. עג) השוכר בו
 23 עצם, בין פראשון בין בשני. עד) המוציא מבשרו חוץ
 24 לחבורתו. עה) האוכל מבשרו חוץ מחבורתו. עו) האוכל
 25 מבשרו נא או מבשל. עז) הננה מן ההקדש במזיר. עח)
 26 האוכל טבל שעדין לא הפרש ממנו מעשר, אפלו מעשר
 27 עני, אף על פי שהורמו תרומותיו. עט) האוכל מבשר נפש
 28 חיה שנגמר דינה לסקילה, אף על פי שנשחטה. פ) האוכל
 29 בהמה טמאה. פא) האוכל עוף טמא. פב) האוכל דג טמא.
 30 פג) האוכל שרץ העוף. פד) האוכל שרץ הארץ. פה) האוכל
 31 שרץ המים. פו) האוכל רמש האדמה, אף על פי שאינו
 32 רבה. פז) האוכל תולעים שבפרות אחר שפרשו. פח)
 33 האוכל נבלה. פט) האוכל טרפה. צ) האוכל אבר מן החי.
 34 צא) האוכל גיד הנשה. צב) האוכל בשר בחלב. צג)
 35 המבשל בשר בחלב. צד) האוכל מתבואה חדשה קדם
 36 הבאת העמר. צה) האוכל ערלה. צו) האוכל פלאי הפרס.
 37 צז) האוכל תערבת חמץ בפסח. צח) האוכל חמץ אחר
 38 תצות. צט) המקנים חמץ ברשותו, וכגון שחמץ עסתו. ק)
 39 השותה יין נסוף. קא) נזיר שאכל מגפן היין. קב) נזיר
 40 שגלח. קג) נזיר שנטמא למת. קד) המגלח את הנחמק. קה)
 41 החותך סימני צרעת או שפואן באש. קו) העובר בנחל

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט כסלו-ה' טבת ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ב

יום שני ל' כסלו ה'תשע"ב

מצות לא תעשה רנב.

המצוה הרנ"ב — האזהרה שגם הזהרנו מלהונות את-הגור בדברים, והוא אמרו יתעלה: "וגר לא-תונה" (שם) ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "וגר לא-תונה" — בדברים. ונכפל הלאו ואמר: "לא תונו אתו" (ויקרא יט, לג). ובספרא (פרשת קדושים): "שלא תאמר לו: אמש היית עובד עבודה זרה ועכשו נכנסת תחת כנפי השכינה".

יום שלישי א' טבת ה'תשע"ב

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ב

יום חמישי ג' טבת ה'תשע"ב

יום שישי ד' טבת ה'תשע"ב

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה — הצווי שנוצטוינו בדין מקח וממכר, כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה-שאמר יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אמרו (בבא מציעא מז:): "דבר הנקנה מיד ליד, כלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אמרו (שם צט.): בדרך שתקנו משיכה בלוקחין כך תקנו משיכה בשומרין (שה"משיכה" לרשותן מטילה

עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שזה ששתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו שנתבאר במקומו: אבל שאר הדרכים שבהן נקנות הקרקעות וזולתן. כלומר שטר וחזקה — הסמיכון לפסוקים. וכבר נתבארו משפטי דין זה, כלומר: ידיעת הדרכים שבהן מתקנים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א' מקדושין ופרק ד' ופרק ח' (בבא) מציעא ופרק ג' ופרק ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' (בבא) בתרא.

יום שבת קודש ה' טבת ה'תשע"ב

מצות עשה רלו.

המצוה הרל"ו — הצווי שנוצטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-יריבן אנשים והכה-איש את-רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הפולל דיני קנסות כלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים ממנו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גוברים ממנו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו כלם נזקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את-האדם או את-הבהמה — הרי פל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ח' (בבא) קמא.

שמואל ב יז יד-כה

יז וַיֹּאמֶר אֲבִשְׁלוֹם וְכָל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל מִזֶּכֶּה עֲצַת חוּשִׁי הָאֶרְפִּי מַעֲצַת אַחִיתָפֶל וַיהוָה צִוָּה לְהַפֵּר אֶת־עֲצַת אַחִיתָפֶל הַטּוֹבָה לְבַעֲבוֹר הַכִּיָּא יְהוָה אֶל־אֲבִשְׁלוֹם אֶת־הַרְעָה: **טו** וַיֹּאמֶר חוּשִׁי אֶל־צִדּוֹק וְאֶל־אֲבִיתָר הַכֹּהֲנִים כֹּזָאת וְכֹזָאת יַעֲיֵן אַחִיתָפֶל אֶת־אֲבִשְׁלוֹם וְאֵת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֹזָאת וְכֹזָאת יַעֲצִיתִי אֲנִי: **טז** וְעַתָּה שְׁלַחוּ מִהֶרָה וְהִגִּידוּ לְדָוִד לֵאמֹר אֶל־תֵּלֶן הַלַּיְלָה בְּעֶרְבוֹת הַמִּדְבָּר וְגַם עֲבוֹר תַּעֲבוֹר פֶּן יִבְלַע לְמִלָּךְ וְלִכְלִי־הָעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ: **יז** וַיהוָה נָתַן וְאֲחִימֵעַץ עֲמָדִים בְּעִין־הַגִּל וְהַלְכָה הַשִּׁפְחָה וְהִגִּידָה לָהֶם וְהֵם יָלְכוּ וְהִגִּידוּ לְמִלָּךְ דָּוִד כִּי לֹא יוֹכְלוּ לַהֲרָאוֹת לְבוֹא הָעִירָה: **יח** וַיֵּרָא אֲתָם נָעַר וַיִּגֵּד לְאֲבִשְׁלוֹם וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם מִהֶרָה וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּית־אִישׁ בְּכַחֲרִים וְלוֹ בָּאָר בַּחֲצוֹ וַיֵּרְדּוּ שָׁם: **יט** וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וַתַּפְרֹשׁ אֶת־הַמֶּסֶךְ עַל־פָּנֶי הַבָּאָר וַתִּשְׁמַח עָלָיו הָרָפוֹת וְלֹא נֹדַע דְּבָר: **כ** וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי אֲבִשְׁלוֹם אֶל־הָאִשָּׁה הַכֹּהֲנִתָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ אֲחִימֵעַץ וַיהוָה נָתַן וַתֹּאמֶר לָהֶם הָאִשָּׁה עָבְרוּ מִיכַל הַמַּיִם וַיִּבְקְשׁוּ וְלֹא מָצְאוּ וַיֵּשְׁבוּ יְרוּשָׁלַם: **כא** וַיְהִי אַחֲרֵי לִכְתָּם וַיַּעֲלוּ מִהַבָּאָר וַיִּלְכוּ וַיִּגְדּוּ לְמִלָּךְ דָּוִד וַיֹּאמְרוּ אֶל־דָּוִד קוּמוּ וְעֲבְרוּ מִהֶרָה אֶת־הַמַּיִם כִּי־כִבְּהָ יַעֲיֵן עֲלֵיכֶם אַחִיתָפֶל: **כב** וַיָּקָם דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּעֲבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן עַד־אֹר הַבָּקָר עַד־אֲחֹל לֹא נַעֲדָר אֲשֶׁר לֹא־עָבַר אֶת־הַיַּרְדֵּן: **כג** וְאֲחִיתָפֶל רָאָה כִּי לֹא נַעֲשֶׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־הַחֲמֹר וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־בֵּיתוֹ אֶל־עֵירוֹ וַיֵּצֵא אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּחֲנֹק וַיָּמָת וַיִּקְבֹּר בְּקִבְרֵי אֲבִיו: **כד** וְדָוִד בָּא מִחֲנִימָה וְאֲבִשְׁלוֹם עָבַר אֶת־הַיַּרְדֵּן הוּא וְכָל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ: **כה** וְאֶת־עַמְשָׁא שֵׁם אֲבִשְׁלוֹם תַּחַת יוֹאָב עַל־הַצָּבָא וְעַמְשָׁא בֶן־אִישׁ וְשִׁמּוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרָאֵלִי אֲשֶׁר־בָּא אֶל־אֲבִיגַיִל בַּת־נָחִישׁ אַחוֹת צְרוּיָה אִם יוֹאָב:

רש"י

(טז) וגם עבדו תעבור. את הירדן: פן יבולע למלך. שלא יעצתיו לטובה, ויעשה כדברי אחיתופל: יבלע. יאמר לו בסתר ובכליעה: (יז) בעין רוגל. (תרגום): בעין קצרא, כובסי בגדי צמר, שחובטין אותם שם, שבועטים אותם ברגל: (יט) את המסך. וילון:

מצודת דוד

(יד) וה' צוה. רוצה לומר: לא לפי שעצת חושי היתה באמת טובה מעצת אחיתופל, ולזה ישרה עצתו בעיניהם, כי באמת עצת אחיתופל היתה הדרך האמתית להגעת תכלית הנרצה, אולם מה' היתה זאת, כי הוא גזר להפך עצת אחיתופל הטובה וגר': (טו) כזאת וכזאת וגו'. רוצה לומר: אמר להם שתי העצות, של אחיתופל ושל: (טז) אל תלך. כי פן יעשה כעצת אחיתופל, ובערמה אמרו שעצתי ישרה, למען לא אודיע לדוד להמלט הלילה: וגם עבדו תעבור. את הירדן: פן יבולע. פן ישחת מה לדוד ולעמו, כאשר ירדפו אחריו הלילה: (יז) והם ילכו. בכדי שהם ילכו וגו': כי לא יוכלו. יהונתן ואחיימץ לא יוכלו להראות עצמם לבוא העיר, פן ירגישו בהם: (יח) וירא אותם. בעין רוגל: וילכו. כי הרגישו אשר הנער ראה אותם, ולזה הלכו מעין רוגל אל מאהבם אשר בבחורים: (יט) האשה. אשת האיש: עליו. על המסך: ולא נודע דבר. לא היה ניכר מהבאר, שמתחת להמסך: (כ) איה. כי הוגד להם שבאו הביתה: ויבקשו. בבית האשה. או עברו מיכל המים לבקשם: (כב) עד אחד וגו'. רוצה לומר: כשבא אור הבוקר, אפילו אחד לא היה נעדר אשר וגו': (כג) אל עירו. רוצה לומר: אל ביתו אשר בעירו, לא לבית מלונו אשר בירושלים: ויצו. עשה צוה אל ביתו: ויחנק. חנק את עצמו, כי האמין מעתה שדוד יחזור למלכותו, ויהרגו כמורד במלכות, ויהיו עוד נכסיו למלך כדן מורד במלכות, ולזה חנק עצמו, להציל נכסיו ליורשיו: (כה) על הצבא. לשר על הצבא: בן איש. רצה לומר: בן אדם חשוב ומעולה, כמו (שמואל א' כו טו): הלא איש אתה: הישראלי. ובדברי הימים (א ב כ) אמר הישמעאלי, לפי שהתגורר בארץ ישמעאל: נחש. אמרו רבותינו ז"ל (שבת נב ב): הוא ישי, ונקרא נחש, על שמת בעטיו של נחש ומבלי עון. (ויתכן לומר, שנולדה מאשת ישי מבעלה הראשון, ושמו נחש, ולזה אמר אחות צרויה, ולא אמר אחות דוד, כי צרויה היתה אחותה גם מן האב, וכאשר אמרנו בשמואל א-

מצודת ציון

(יד) להפך. לבטל: (טז) יבולע. ענין השחתה, כמו (לקמן כ יט): למה תבלע נחלת ה': (יט) המסך. וילון, כמו (שמות כו לו): ועשית מסך: ותשטח. ופרשה, כמו (יחזקאל כו יד): משטח חרמים: הרפות. חטים כתושים ונקלפים, כמו (משלי כו כב): בתוך הרפות בעלי, והוא מלשון רפיון, כי נרפו ונקלפו מקליפותיהם: (כ) מיכל המים. ענינו פלג המים, ואין לו חבר: (כב) נעדר. נחסר, כמו (ישעיהו מ כ): איש לא נעדר: (כג) ויחבוש. חגר האוכף:

תהלים לט וי

למ. ו הנה טפחות | נתתה ימי וחלדי כאין נגדך אך-כל-הבל כל-אדם נצב סלה: ז אך-בצלם |
יתהלך-איש אך-הבל יהמיון יצבר ולא-ידע מראספם: ח ועתה מה-קניתי אדני תוחלתי לך היא:
ט מכל-פשעי הצילני חרפת נבל אל-תשימני: י נאלמתי לא אפתח-פי כי אתה עשית:

רש"י

ידע מי אספם. אינו יודע מי אספם לבית שמא לפני האסיף ימות: (ח) ועתה מה קניתי. מה היא השאלה אשר אני שואל ומיחל ממך אינו אלא שמפשעי הצילני: (ט) חרפת נבל. חרפת הנבל אל תשימני, הבא גם עליו נגעים ומכאובות שלא יוכל לומר לי אתם לוקים ואנו אין אנו לוקים והתפלה הזאת גרמה להביא ייסורי חלאים עליהם: (י) כי אתה עשית. שהבאת עלינו צרה:

מצודת ציון

(ו) הבל. יש הבל שהוא ענין פורעניות וצרות כמו בהבל בא ובחושך ילך (קהלת ו): (ז) בצלם. מלשון צלמות וחושך: יהמיון. ענין קבוצ הממון כמו ומי אוהב בהמון (שם ה): יצבור. מל' צבור ותל: אספם. יכניסם לבית: (ח) תוחלתי. תקותי:

יודע מי יאספם הבית כי פן ימות ואיש אחר יאספנו: (ח) ועתה. הואיל וקניני העולם הבל המה מה יהיה א"כ תקותי אל ה' ומה הוא הדבר אשר אהיה מיחל לך עליה: (ט) מכל פשעי. ר"ל ע"כ תקותי שתצילני מן העונש הבא על פשעי ואל תשים אותי להיות לחרפה בעיני הנבל: (י) נאלמתי. הלא בבוא עלי העונש הייתי כאלם ולא התרעמתי כי אמרתי הלא אתה עשית ולא תעשה עול במשפט:

יהל אור

עצמיות הנפש כמ"ש בתניא ח"א פ"ג. וזהו שעל ידי זה יתהלך איש כי ההילוך ענינו ריבוי האור ולמעלה מבחי עמידה וכמ"ש בת"א ע"פ ונתתי לך מהלכים בין העומדים והילוך זה נמשך לאיש ע"י בחי' בצלם של רבו שהוא עצמיות ומהות המשפיע משא"כ ע"י השמועה לבד שהיא רק הארה כו' כי כל הולדה וריבוי האור נמשך מעצמיות החכמה שבה מלוכש הארת אור א"ס ועמ"ש ע"פ בן פורת יוסף. עמה"מ מ"א ג' צ"ו א'. ק"כ ג' קנ"ו א'. ר"ח צ"ה ב'. קי"ו א'. גלגולים כ"א ג'. ת"ז צ"ז ב'. ומירושלמי הנ"ל אפשר להבין משארז"ל בנדרים פב"ת ע"פ על מה אבדה הארץ על שלא ברכו בתורה תחלה. כי התורה היא שמועותיו של הקב"ה וצ"ל דבר מפי אומרו שיהיו ודברי אשר שמתי בפך אבל צריך שיהי' רואה בעל השמועה שהוא נגד עיניו ממש ולא כנגד כו' כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד ועי"ז ימשיך ממקור החכמה ומקור התורה וזה נק' ברכו בתורה והיינו ע"י התפלה שהיא בא"י שיהי' גילוי שם הוי' בנפש. משא"כ שלא ברכו בתורה שלומדים השמועה לבד ואינו רואה בעל השמועה כו'. וזהו ענין אך בצלם יתהלך איש כו'. פי' מ"ש נעשה אדם בצלמו וכתוב ויברא את האדם בצלמו כו' שהוא ענין מ"ש דמות כמראה אדם כו' כבוד הוי' כו' והיינו שבבחי' הע"ס שהם הכלים מלוכש אור א"ס ממש שנתלבש בזה כדי להשפיע תורה לישראל כו' ודרך פרט צ' ט"ס ל' ג' מקיפם מ"ם מקיף למקיף כו' ועי"ז דוקא יתהלך איש:

מצודת דוד

(ו) טפחות. קצובות כדבר הנמדד בטפח: וחלדי. זמני בעולם הוא כאין נגד שנותיך אשר לא יתמו: אך כל הבל וגו'. כל ההבלים היא בכל אדם איש לא נעדר בפגעי הזמן: נצב סלה. הדבר הזה נצב לעולם ולא ישתנה להיות מי מבני אדם חדל מהבלי הזמן מפגעיו: (ז) אך בצלם וגו'. האיש הלא בחושך יהלך ולהבל וריק קובץ המון עושר רב כי הוא צובר ואינו

יודע מי יאספם הבית כי פן ימות ואיש אחר יאספנו: (ח) ועתה. הואיל וקניני העולם הבל המה מה יהיה א"כ תקותי אל ה' ומה הוא הדבר אשר אהיה מיחל לך עליה: (ט) מכל פשעי. ר"ל ע"כ תקותי שתצילני מן העונש הבא על פשעי ואל תשים אותי להיות לחרפה בעיני הנבל: (י) נאלמתי. הלא בבוא עלי העונש הייתי כאלם ולא התרעמתי כי אמרתי הלא אתה עשית ולא תעשה עול במשפט:

ז אך בצלם יתהלך איש. ירושלמי פ"ט דשבת ה"ב גדול אומר כל האומר שמועה מפי אומרה יהא רואה בעל השמועה כאילו הוא עומד כנגדו (שע"י) יגיד הדבר על אופנו דעיקר הלימוד מרבו בראיית פנים כדכתיב והיו עיניך רואות את מוריך וכיון שבעל השמועה עומד לנגדו ידע ויבין הדבר על בוריו) ומאי טעמא (פי' מני"ל) אך בצלם (שהוא עומד לנגדו ידע והיינו צלם של רבו) יתהלך איש (יתנהג האיש האומר השמועה) וכ"ה עוד בירושלמי ספ"ב דשקלים ובפ"ק דקדושין ה"ה. עמ"ש בד"ה ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם פי' ומראה לו פנים ועמ"ש בענין לא קאים אינש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין ומ"ש בענין שההמשכה שע"י הדבור רק זווג נשיקין בבחי' הארה לבד אבל עצם החכמה א"א שיומשך ע"י הדבור וזהו מעלת זווג גופני שבטפה נמשך מעצמיות החכ' לכן י"ל שע"י שרואה בעל השמועה עי"ז מאיר בו בבחי' מקיף מעצמיות החכמה של בעל השמועה שמשם נמשך שמועה זו שהיא הארה ועי"ז יגיד הדבר על אופנו וזהו מעלת והיו עיניך רואות את מוריך. ועד"ז יובן מ"ש באגה"ק סי' כ"ז הלכך נקל מאד לתלמידיו לקבל חלקם מבחי' רוח רבם העצמיות שהם אמונתו ויראתו ואהבתו אשר עבד בהם את ה' ולא זיוום בלבד המאיר חוץ לכלי כו' עכ"ל. וזהו בבחי' אך בצלם היינו העצמיות של רבו ולא זיוו לבד שהוא השמועה. וכמ"ש הרמב"ם בפי' צלם שהוא עצמיות הנפש השכלית. ואף על פי שנתבאר לעיל שפי' צלם הוא כפשוטו בבחי' ציור אדם. מ"מ ענינו ציור אדם רוחני שהוא עשר בבחי' הנפש שהן

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אחד שערי מדינות. יש מדינה מוקפת הרים ויערים בכמה פרסאות ואין יוצאין ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר: בארמכין. שם האיש ואמרי לה על שם האומנות: קסדור. שם פקידות הוא כגון סרדיוט והוא שוטר: דקביע היוקא. עלילות המושל מזומנות תמיד: איך אלך. למשוח את דוד ע"פ הדיבור: למי שמיחד ביתו לו. שכלי תשמישו מיוחדין לו ואינו משאילן לשכניו כלומר שהנגעים באים על צרות העין: הר הבית והלשכות והעזרות. צד המזרחי רוחב הר הבית עזרת נשים כולה ועזרת ישראל כולה י"א אמה של מקום רגלי דריסת הכהנים להלן מרגלי ישראל ושם המזבח מתחיל משם ולמערב בחלקו של בנימין אלא שבמקום מושב המזבח יוצאה רצועה מחלקו של יהודה ונכנסה לקרן מזרחית דרומית: חופה. כאדם המתחכך מחמת שאינו משיג תאותו לשון נזיר (לא יחוף ראשו) (נזיר דף מב.): אושפיזון. שהיה הארון נתון בחלקו:

ומזה שאמר לו ה' לעשות תחבולה שיקח עגלת בקר וכו' הראה לו שאין לילך במקום סכנה ואף שהיה מצוה. תנאי אידך, בית הכנסת ובית השותפין ובית האשה מטמאין בנגעים - מקבלים טומאת נגעי בתים אם נראה בהם נגע. שואלת הגמרא: פשיטא. משיבה הגמרא: מהו דתימא לדרוש מהפסוק (ויקרא יד לה) 'ובא אִשָּׁר לוֹ הַבֵּית וְהִגִּיד לַפֶּהַן לֵאמֹר כָּנַע נִרְאָה לִי בְּבֵית' 'לו' באה ללמדנו איזה בית נטמא בנגעים דווקא בית השייך לו ולא לה של האשה, וכן 'לו' ולא להן, שאין בית השותפין נטמא, קא משמע לן שאף אלו בכלל פרשת טומאת נגעים.

שואלת הגמרא: ואימא הכי נמי שאכן פטורים הם. מיישבת הגמרא: אמר קרא, 'ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם' (שם יד לד), משמע כל בית אשר בארץ אחוזתכם.

שואלת הגמרא: אלא כיון שדרשת שכל בית מיטמא, 'לו' הכתוב בפסוק למה לי - לשם איזו דרשה התורה כתבה אותו. משיבה הגמרא: למדים מכאן על מי שמייחד ביתו לו, דהיינו שאינו רוצה להשאיל כליו ואומר שאין לו כלים להשאל, הקדוש ברוך הוא מפרסמו כשמופנה את ביתו קודם שיכנס הכהן לראות ולפסוק את דין הנגע, פרט למשאיל כליו לאחרים, שאין הקדוש ברוך הוא מביא נגעים על ביתו.

תנאי מה - איזה חלק מהר הבית והמקדש היה בחלקו של יהודה. הר הבית - המקום הפנוי שיש בצד מזרח, הלשכות שבתוך החיל, והעזרות - עזרת נשים ועזרת ישראל ועזרת כהנים, והיינו ממזרח עד מקום המזבח. ומה היה בחלקו של בנימין בצד מערב, אולם - בנין העשוי לפני ההיכל וצמוד אליו, והיכל - שבו נתונים המנורה השלחן ומזבח הזהב, ובית קדשי הקדשים. ורצועה והיא שטח נוסף ברוחב אמה היתה יוצאה מחלקו של יהודה כלפי מערב, לאורך צד דרומי של המזבח, ונכנסת בכך לחלקו של בנימין, שהרי המזבח כולו היה בחלקו של בנימין, ובה - ברצועה זו היה צריך להיות מזבח בניי, בכך שיהיה יסוד לכל סביבות המזבח, ומאחר שהיתה הרצועה חלקו של יהודה, נחסר מצידי מזבח אלו את היסוד, כדי שלא יהיה המזבח בחלק שלא שייך לבנימין, ובנימין הצדיק אחר שצפה ברוח הקודש שכן יהיה, היה מצטער עליה לבלעשה בכל יום, שהיה רוצה שגם רצועה זו תיפול בחלקו ושיהיה למזבח יסוד בכל סביביו, שנאמר (דברים לג יב) 'חפף עליו כל היום' - מתחכך ומצטער על הדבר תמיד. לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזון לגבורה - מארח לשכינה, שהיה ארון העדות בחלקו, שנאמר (שם) 'ובין כתפיו - בגובה ארצו שכן' - תשרה השכינה. ותנא זה סובר שירושלים נתחלקה לשבטים, וכמו שמפורש בדבריו שהיתה בחלקם של יהודה ובנימין.

דף ט עמ' א: מביאה הגמרא ברייתא המסייעת לרב: תנאי נמי הכי, עתידה פרס שתפול ביד רומי, ושני טעמים בדבר, חדא, דסתרי בי כנישתא. ועוד, גזירת מלך הוא שיפלו בונין ביד סותרין, אף שאין זה מובן. וזה כמו דאמר רב יהודה אמר רב, אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות רומי הרשעה בכל העולם כולו תשעה חדשים, שנאמר על ימות המשיח (מכה ה ב) 'לכן יתנם עד עת יולדה ילדה, ויתר אחיו ישובו על בני ישראל', ודורש שיתן את בני ישראל ביד הרומיים כמו זמן 'עת יולדה ילדה' שהוא תשעה חדשים. ואם כן כיון שמלכות רומי היא זו שתשלוט קודם ביאת המשיח, מוכח שהיא תכבוש את פרס ולא להיפך.

תנו רבנן, תיבת 'בשעריך' הכתובה לגבי חיוב מזוזה (דברים ו ט) באה ללמדנו שאחד שערי בתים, ואחד שערי חצירות שלפני הבתים, ואחד שערי מדינות המוקפות הרים והדרך לצאת מהן היא רק דרך שערים אלו, ואחד שערי הכניסה לעיירות, וש בהן חובת מצוה למקום - חייבים הם במזוזה. והטעם, משום שנאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך לשון רבים, לחייב על כל השערים הללו. אמר רבי יהודה מעשה בארמכין - שם אומנות אחד שהיה בודק מזוזות בשוק העליון של צפורי ומצאו קסדור - שוטר אחד וחשד בו שעוסק בכשפים ונטל ממנו אלה וזו. ומכאן שיש סכנה בעסק המזוזה לעיני הגויים, ולכן אף אין נותנין מזוזה בשערי העיר שדרים בה נכרים מטעם זה.

מקשה הגמרא: והאמר רבי אלעזר, שלוחי מצוה אין גיוזקין, ומדוע פוטרים ממזוזה מחשש סכנה, הרי אין סכנה במקום קיום מצוה. מתרצת הגמרא: היכא דקביע היזקא שאני - במקום שההיזק מזומן לפנינו, שעלילות המושל מצויות תמיד, חוששים להיזק אף במקום קיום מצוה. וראיה לדבר, דכתיב כשנצטוו שמאל הנביא למשוח את דוד למלך במקום שאול (שמואל א טז ב), 'ויאמר שמואל איך אלה ושמע שאול והרגני', וכתוב אחר כך, 'ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת ליבוח לה' באתי', ומזה שאמר לו ה' לעשות תחבולה

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת היכן מקום הערקוב: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, **קָפִין הָעֵלְיוֹן** – קשר העצמות העליון, דהיינו ארכובתו, ששם מקום חיבור השוק והירק, וְלֹא קָפִין הַתַּחְתּוֹן – ולא חיבור התחתון הסמוך לפרסות, וּבְגִנְדוֹ – ומקום חיבור זה בְּגִמְלָא נִיכָר, משום שיש לו כנגד הארכובה עצם הבולטת כלפי חוץ.

משנה

המשנה מבארת מה דינם של כל המומים שהוזכרו במשניות עד כה: **עַל אֵלּוּ מוּמִין שֶׁהוֹכְרוּ בַּמִּשְׁנִית עַד כֹּה, שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר** – מותר לשחוט בכור במדינה ללא הקרבה, וּפְסוּלֵי הַמוֹקְדְּשִׁין נִפְדִּין עֲלֵיהֶן – קרשים שנפל בהם אחד ממומים אלו, נפסלו, וניתן לפדותם מקדושתם.

גמרא

שנינו במשנה, שעל מומים אלו שוחטין בכור במדינה. תמזה הגמרא: **הָא תוּ לָמָּה לִי** – למה הוצרך התנא להשיענו דין זה שוב, **הָא תָּנָא לִיה רִישָׁא** – והרי כבר שנינו כן לעיל (לז). **עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר**, ופירטה את המומים. מתרצת הגמרא: **סִיפָא אִיצְטְרִיכָא** – התנא הוצרך לכפול דין זה כדי להשיענו את האמור בסיפא, **שֶׁפְסוּלֵי הַמוֹקְדְּשִׁין נִפְדִּין עֲלֵיהֶן**. שבה הגמרא ומקשה: **הָא נִמְיָ שְׁיִימָא**, כי אחר שלמדנו במשנה דְּמִישְׁחָט שְׁחָטִינָּה – שבכור שנפלו בו מומים אלו ניתן לשחוט בחוץ, מִיִּפְרָק מִיִּבְעָא – וכי צריך ללמדנו שניתן לפדותו, והרי אם מומים אלו מתירים בכור להשחט בחוץ, ובדאי שאפשר לפדות עליהם.

מיישבת הגמרא באופן אחר: **אֵלּא אִיירִי דְתָנָא** לעיל (מ). **שְׁלֹשָׁה מוּמִים הוֹסִיף אֵילָא, וְאָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לֹא שְׁמַעְנוּ אֵלָא אֶת אֵלּוּ שֶׁהוֹכְרוּ בַּמִּשְׁנִית לְעִיל, וְקָתְנִי וְאִתִּי דִּיחִידָאָה** – ואחר כך (מג) שב התנא ומונה מומים שמנו תנאים יחידים כמו רבי חנינא בן אנטיגוס ורבי חנינא בן גמליאל, והוה אמינא שגם עליהם חלקו חכמים, לכן שב התנא וְקָא סְתִים לָהּ בְּכוֹלָהּ – ושנה בסתם **עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר וּפְסוּלֵי הַמוֹקְדְּשִׁין נִפְדִּין עֲלֵיהֶן**, להשמיענו שמומים אלו שמנו תנאים יחידים נחשבים מומים גמורים.

משנה

וְאֵלּוּ דְבָרִים שְׁאִין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בְּכוֹר, לֹא בְּמִקְדָּשׁ לְהַקְרִיבוּ כְּדִינוּ, כִּי דְבָרִים אֵלּוּ פּוֹסְלִים אֶת הַקָּרְבֵּן, וְלֹא בְּמִדְיָה, כִּי אֵינֶם כְּמוֹם גְּמוֹר לְהַתִּיר לְשַׁחֲטוֹ בַּחוּץ. תוֹרֹרֹר – חולי העין, שנראה כטיפות לבנות בעין, וְהַמִּים שְׁאִין קְבוּעִין – או מים הדולגים מהעין אך לא באופן קבוע, ועוברים מאליהם. וְהוֹטִין הַפְּנִימִיּוֹת – וכן חניכיים האחוריות, שבהם קבועות השיניים הגדולות, שְׁנַפְנָמוּ – שנחסר מהם קצת, אֲכָל לֹא שְׁנַעְקְרוּ לגמרי ממקומם, כי כשנעקרו הרי זה מום גמור. וּבְעַל גִּבְלָת – גִּבְלָת – מִן שַׁחַן הוּא, והוא מום עובר, וְקָן – שהוא רותת ורועד מחמת זקנה, לֹא יִבְלַת בַּחֲלָק הַלֶּבֶן שֶׁבְעֵין, ואין בה עצם ושער, וּבְעַל תְּחוּזִית – מִן שַׁחַן הוּא, והוא מום עובר. וְקָן – שהוא רותת ורועד מחמת זקנה, וְחוּלָה, וְמוֹזָה – שריחו רע. וְשִׁנְעָבְדָה בּוֹ עֲבִירָה – שנרבע על ידי אדם, וְשִׁהְמִית אֲדָם, אף שאין שני עדים שנרבע או שהמית, והידיעה על כך היא רק **עַל פִּי עֵד אֶחָד או עַל פִּי הַבְּעֵלִים**, וְמוֹמָטוֹם סְסִימִי זְכוּרָתוֹ וְנִקְבוּתוֹ מְכוּסִים, ואי אפשר להבחין אם הוא זכר או נקבה, וְאִנְדְּרוֹגִינוֹם שִׁישׁ לוֹ גַּם סִימָנִי זָכָר וְגַם סִימָנִי נִקְבָה, ושניהם נחשבים ספק זכר ספק נקבה.

כל בכור שיש בו אחד מהדברים הללו, אינו נשחט **לֹא בְּמִקְדָּשׁ לְהַקְרִיבוּ כְּדִינוּ, וְלֹא בְּמִדְיָה לְשַׁחֲטוֹ וְלֵאכְלוֹ כְּבֶשֶׂר חוּלִין**. אמנם בדין בכור אנדרוגינוס נחלקו תנאים, **(רַבִּי שְׁמַעוֹן) אוֹמְרִי, אַנְדְּרוֹגִינוֹס אִין לָךְ מוֹם גְּדוֹל מוֹה, שֶׁעַל הַצֵּד שֶׁהוּא זָכָר, סִימָן הַנִּקְבוּת שֶׁהוּא חָרִין נֶחֱשֵׁב מוֹם, וְנִשְׁחַט בַּמִּדְיָה וְאִסּוּר בְּגִיחַ וְעִבּוּדָה. וְחֻקִּים אוֹמְרִים, אַנְדְּרוֹגִינוֹס נֶחֱשֵׁב כְּבִרְיָה בִּפְנֵי עַצְמָה, וְלֹכֵן אֵינּוּ קֹדֶשׁ כָּלֵל בְּקֹדֶשֶׁת בְּכוֹר, אֵלּא נִגְזוּ וְנִעְבְּדָה כְּחוּלִין גְּמוּרִים.**

גמרא

שנינו במשנה, שבעל גרב וחזוית אינם נחשבים מום להתיר לשחוט בכור בחוץ. מקשה הגמרא: וְכִי גִרָב לֹא נֶחֱשֵׁב מוֹם גְּמוֹר, וְהַכְּתִיב (ויקרא כב כב) **וְגִרָב בְּאוֹרֵייתָא** בין מומי הבהמה. עוד מקשה הגמרא: וְכִי חֲזוּיָת לֹא נֶחֱשֵׁב מוֹם גְּמוֹר, וְהַכְּתִיב (שם) **וְלִפְתָּ בְּאוֹרֵייתָא** בין מומי הבהמה, וְתִנְיָא, **וְגִרָב** זה שחין שקשה כמו הַחֶרֶס, **וְלִפְתָּ** זו חֲזוּיָת הַמְצָרִית – שחין שהובא על המצרים במכת שחין. וְאָמְרִי רִישׁ לְרִישׁ לָמָּה נִקְרָא שְׁמָה 'לִפְתָּ', משום שְׁמִלְפָּפֶת – שהיא דבוקה בו וְחוּלָתָה עִמּוֹ עַד יוֹם הַמִּיתָה. הרי שגרב וחזוית הם מומים שהוזכרו בתורה כמומים גמורים, ולמה אין שוחטים עליהם בכור בחוץ. הגמרא מיישבת חלק מהקושיא: **בְּשִׁלְמָא חֲזוּיָת אֲחוּזִית לֹא קָשִׁיָא, שְׁהָרִי יֵשׁ לְחֹלֶק וְלוֹמַר, כִּי בָּאֵן** – הפסוק האמור במומים, עוֹסֵק בְּחֲזוּיָת הַמְצָרִית, שהיא מִן שַׁחַן קֶשֶׁה וְנֶחֱשֵׁב מוֹם גְּמוֹר, ואילו בָּאֵן – המשנה, עוֹסֵקת בְּחֲזוּיָת דְּעִלְמָא שהיא אינה מום גמור. אֵלּא גִרָב אֲנִרָב קָשִׁיָא – אולם עדיין יקשה מגרב המוזכר בתורה כמום גמור לגרב המוזכר במשנה כמום שרק פוסל להקרבה. מתרצת הגמרא: גִּרָב אֲנִרָב נִמְיָ לֹא קָשִׁיָא, שְׁהָרִי יֵשׁ לְחֹלֶק וְלוֹמַר, כִּי הָא – המשנה עוסקת בְּשַׁחַן לָת, ואילו הָא – הפסוק עוסק בְּשַׁחַן יָבֵשׁ, ומבארת הגמרא את טעם החילוק: שַׁחַן לָת אִיתִּסִּי – מתרפא ועובר ולכן אינו מום גמור, ושַׁחַן יָבֵשׁ לֹא מִיתִּסִּי – אינו מתרפא. שבה הגמרא ומקשה: וְלָת מִיתִּסִּי – וכי שחין לָת מתרפא, וְהַכְּתִיב (דברים כח כב) **יִכְבַּת ה' בְּשַׁחַן מְצָרִים וְגו'** ובתנאים וּבְכָרִים וּבְכָרִים וְאִשָּׁר לֹא תוּכַל לְהִרְפָּא, וּמִדְּכָתִיב בַּפְּסוּק זֶה גַּם 'וְכָהֲרַס', שמשמעו שחין יבש, הֲרִי גִרָב לָת אֲמוֹר – בהכרח שֶׁה' גִּרָב' המוזכר בַּפְּסוּק זֶה הוּא גִרָב לָת, וְקָאֵמַר 'אִשָּׁר לֹא תוּכַל לְהִרְפָּא', הרי שגם גרב לָת אינו מתרפא. מיישבת הגמרא: אֵלּא, תִּלְתָּא הוּוּ – יש שלשה סוגי גרב: א. דְּקָרָא – הגרב האמור בפרשת מומים, שעליו דרשו שהוא כחרס, זה שַׁחַן יָבֵשׁ בֵּין מַכְפִּינִים בֵּין מַכְפִּינִין, וכיון שהוא יבש אינו מתרפא, ולכן הוא מום גמור. ב. הגרב דְּמִתְנִיתִין, הוא שַׁחַן לָת מַכְפִּינִין וּמַכְפִּינִים, ובגלל לחותו מתרפא, ואינו מום גמור. ג. הגרב שהוזכר בקלות עם שחין דְּמִצְרִים, ונאמר בו שיוכר 'גִּרָב וּבְחָרִס', הוא שַׁחַן יָבֵשׁ מַכְפִּינִים וְלָת מַכְפִּינִין, דְּכָתִיב במכת שחין (שמות טו ט) **וְיָהִי שְׁחִין אֲכַעְבּוּעוֹת פּוֹרֵחַ בְּאָדָם**, ומשמעו שהיה פורח ונראה כלפי חוץ, ומבבע, דהיינו לָת, אך כיון שהוא יבש מבפנים, אינו מתרפא, ובבכור הוא מום גמור.

שנינו במשנה: וְהִזְקִין וְחוּלָה וְהַמוֹזָה. שואלת הגמרא: מִנְהֵי מִלִּי שְׁדָּבְרִים אֵלּוּ פּוֹסְלִים אֶת הַקָּרְבֵּן לְהַקְרִיב בַּמִּקְדָּשׁ. משיבה הגמרא: דְּתִנּוּ רִבְּנָן עַל הַפְּסוּק הַאֲמוֹר בְּקָרְבֵּן עוֹלָה (ויקרא א ט) **וְאֵם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַבְּשָׂכִים [או] מִן הָעֵיזִם**, ומשלש פעמים 'מִן' הכתובים בַּפְּסוּק זה דורשים וממעטים, פָּרַט לְזֶקֶן וְלַחֹלָה וְלַמוֹזָה.

הגמרא מבארת למה הוצרכו שלשה מיעוטים: וְצִרְיָ – הוצרכו כל שלשה המיעוטים, משום דְּאִי בְּתֵב רַחֲמָנָא מִיעוּט אֶחָד לְמַעוּטֵי זְקָן, היה מקום לומר שרק זקן פסול, משום דְּלֹא תִרְדַּר בְּרִיא – שאינו עתיד לחזור ולהיות בריא, אֲכָל חוּלָה דְּתִרְדַּר בְּרִיא – שעתידי לחזור ולהבריא, אִימָא לֹא פְסוּל לְהַקְרִיבָה. וְאִי בְּתֵב מִיעוּט אֶחָד לְמַעוּטֵי חוּלָה, היה מקום לומר שרק חולה פסול, משום דְּלֹא אוֹרְחִיָה – שאינו כדרך כל בהמה שהיא בריאה, אֲכָל זְקָן דְּהִינּוּ אוֹרְחִיָה – שכחשותו היא כדרך העולם בכל זקן, אִימָא לֹא – אולי אינו פסול להקרבה. וְאִי בְּתֵב רַחֲמָנָא תִּרְיָ – שני מיעוטים, היה מקום לומר שהכוונה לְמַעוּטֵי הֵינִי דְּבִחִישִׁי – למעט זקן וחולה שהם כחושים, אֲכָל מוֹזָה דְּלֹא בְּחִישִׁי, אִימָא לֹא פְסוּל לְהַקְרִיבָה. וְאִי נִמְיָ – ובאופן נוסף, אילו נאמר רק מיעוט אחד היה מקום לומר שבא לְמַעוּטֵי דְּקוּקָא מוֹזָה מוֹמָם דְּמִאִים מַחֲמַת רִיחוֹ, אֲכָל הֵינִי – זקן – וחולה – דְּלֹא מִאִים, אִימָא לֹא יִפְסְלוּ לְהַקְרִיבָה, לֹכֵן צִרְיָ שְׁלֹשָׁה מִיעוּטִים לְלַמְּדוֹ שֶׁשְׁלֹשָׁתָם פּוֹסְלִים לְהַקְרִיבָה.

שנינו במשנה: וְשִׁנְעָבְדָה בּוֹ עֲבִירָה וכו'. ושהמית את האדם. שואלת הגמרא: מִנְהֵי מִלִּי שְׁדָּבְרִים אֵלּוּ פּוֹסְלִים אֶת הַקָּרְבֵּן לְהַקְרִיב בַּמִּקְדָּשׁ. משיבה הגמרא: דְּתִנּוּ רִבְּנָן עַל הַפְּסוּק (ויקרא א ט) **וְאֵם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַבְּשָׂכִים**

בבורות. פרק שישי – על אלו מומין דף מא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קג
רש"י תוספות

1 **גמרא קפץ העליון** – קפץ = קשר. העליון – היינו ארכובתו, מקום חבור השוק
2 והיך, ולא קפץ התחתון סמוך לפרסות. **כנגדו כנמל ניכר** – שהגמל יש לו
3 כנגד הארכובה עצם בולט לחוץ. לשון מורי בשחיטת חולין. לשון אחר שמעתי:
4 כגון שזנב גמל מגעת עד אותו ערקום. וקתני **ואתי דיהודא** – משום דאמרן
5 לעיל: לא שמענו כו' אלא את אלו

6 **הראשונים שמנה ביבנה**. הדר תנא ואתא
7 במומין שאינם סתמא, אלא יחידאי קאמרי
8 להו, כגון רבי חנינא בן אנטיגוס ורבי
9 חנינא בן גמליאל. וסלקא דעתך פליגי רבנן
10 עלייהו – להכי הדר וסתם אכולהו: על
11 אלו מומין שוחטין כו'. **משנה ובעל יבלת**
12 – כדאוקמנא לעיל כו' – בדאין בה עצם,
13 דאי איכא עצם – הויא מום גמור. ואין בה
14 שער, ויש בה בלבן של עין. דאי בגופו –
15 תלתול בעלמא הוא. **גרב וחזוית** – מיני
16 שחין. **מוזהם** – מסריח. **ושנעבדה בו**
17 **עבירה** – שנרבע. או שהמית אדם על
18 **פי עד אחד** – שאין אלא עד אחד, לא
19 ברביעה ולא בנגיחה. על **פי עצמו** –
20 שאין שם עד, אלא בעלים אמרו. דאי הוּ
21 שני עדים בדבר – הוי בסקילה, אפילו
22 בהנאה מיתסר. **ומומטום ואנדרוגינום** –
23 ספק זכר וקדשי, ספק נקבה חן ולא קדשי.
24 **אין לך מום גדול מזה** – אנדרוגינוס
25 קאי. דמקום נקבות הוי כמום, והוי כבכור
26 בעל מום, ונשחט במדינה, ואסור בגיזה
27 ועבודה. **וחכמים אומרים אינו ככור** –
28 דבריה בפני עצמה הוא, ונגזז ונעבד.

29 **גמרא וגרב לא** – הוי מום גמור והכתיב
30 **גרב באורייתא** – (ויקרא כב) גבי "עגרת
31 או שבור", דכתיב: "או גרב או ילפת!" וזו
32 **חזוית נלא** – מום גמור הוא והכתיב
33 באורייתא זה חרס – שחין שקשה כחרס.
34 **חזוית המצרית** – שחין שהובא על
35 המצרים. **מלפפת** – דבוקה בו,
36 כדמיתרגמין (שמות לו) "ויחבר" – ולפף.
37 **אלא תלתא גרב הוי דקרא** – גבי מומין,
38 דדרשין ביה: זה חרס – יבש בפנים
39 ומבחוץ. **דמצרים** – דהיינו האי בקללות
40 "וגרב ובחרס" – יבש בפנים ולח מבחוץ.
41 וכיון דיבש מבפנים – לא מיתסי, ואי הוי
42 בבכור הוי נמי מום גמור. **דמתניתין** – לח
43 מבפנים ולח בחוץ. **פורח** – היינו האי
44 שנראה למעלה, דדבר הבולט הוי פורח.
45 **וכתיב אבעבועות** – דהיינו לשון נובע,
46 דמשמע: מבחוץ היה לח. **מנא הני מילי** –
47 דאין שוחטין אותו במקדש. **מן הצאן מן**
48 **הכשבים** – קרא כתיב ב"ויקרא": "ואם מן
49 הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים וגו',
50 דדרשין: "מן הצאן" – ולא כל הצאן. וכן
51 כולוה. **נעבד** – שעשאודו עבודה זרה.
52 **מוקצה** – שהוקצה והופרש לצורך עבודה
53 זרה. **נוגה** – את האדם, ומת. ופרכינן: והני
54 בני קטלא נינהו – ארובע ונרבע ואנוגה
55 קאי. ומשני: כגון שאין שם אלא עד אחד
56 בדבר, או הבעלים עצמן הודו מעצמן,
57 דשוב אין נסקלין הבהמות, דמודה בקנס –

58 **פטור**. **דילמא נקבה היא** – ומקריבה לשם בכור ואינו מקדישה. והיא אינה קדושה בכבודה, ומקיימתי חולין בעורה. **וישחט עליה** – דהא כתיב חרוץ באורייתא,
59 דכתיב (ויקרא כב) "עגרת או שבור או חרוץ". **כיון דאמר מר גרב זה חרס** – דאי מיחרץ חרוץ, נגע הוא. **וכתיב** – בנגעים (ויקרא יג): "עמוק", דהיינו שפל,
60 כמראה חמה שנראית עמוקה שפל מן הצל. הילכך, ליכתב חרוץ, דמשמע במקום בשר נמי הויא מום, אף על גב דלא מאיס כגרב, וכל שכן גרב. **דילמא** – נמי דייקין
61 דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא – היכא דלא מינכר חרוץ כל כך כנקבות של בהמה.

1 **הכי** גרסינן: גרב זה חרס – תימא: אמאי לא קאמר מההיא גרב דבקללות
2 של משנה תורה, דכתיב "בגרב ובחרס", וההיא גרב לאו היינו חרס. ומום
3 קבוע הוא, דכתיב ביה "אשר לא תוכל להרפא!" ויש לומר, דמשמע דנקט הכא
4 "זו אף זו", דגרב שהוא חרס יבש מבחוץ ומבפנים והוי מום, ואפילו ילפת נמי
5 שהוא לח מבחוץ ויבש מבפנים, כדקאמרין
6 בסמוך, הוי מום. וגבי קללות נקיש "זו אף
7 זו", שלקה בגרב, ואפילו בחרס דקשה
8 טפין. **אלא** תלתא הוי כו' – דקרא דגבי
9 מומין, דדרשין ביה: זה חרס – יבש
10 מבפנים ומבחוץ. דמצרים – לח מבחוץ
11 ויבש מבפנים, וכיון דיבש מבפנים לא
12 מיתסי, ואם נתרפא ממנו המצרים – שמו
13 מעשה נס היה. ויש לתמוה: הא שחין
14 מצרים דנכתב ברשיה דקרא דקללות, מאן
15 ניהו דגרב וחרס שאין להם רפואה בההוא
16 קרא כתיבי?

אילימא
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61

אילימא

תנא קמא (סבר) ספיקא הוא ואתי קרא למעוטי ספיקא — ואם תאמר: מנא ליה דטעמא דתנא קמא משום ספיקא? דילמא הוי בחושים הפנימיים שנפגמו ושנגממו, דהוי מום לענין דאין שוחטין במקדש, ולא הוי מום לישחט במדינה, ולעולם בבור דאין ויש לומר: דמדקאמר רבי ישמעאל בברייתא בבור הוא ומומו עמו, מכלל דלתנא קמא לא הוי בבור.

ואתי קרא למעוטי ספיקא — כי האי גונא פריך בפרק בתרא דיומא (עד א, גבי כו, ובכריתות בפרק "דס שחיטה" (כא, א), ובפרק קמא דחולין (כב, ג) גבי תחלת הצהוב שבוה ושבוה, ולא דמי לשאר דוכתי דמעטין ספק מקרא, לקמן בפרק בתרא (נח, ב); עשירי דאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק, וכן בחרת בסוף נזיר (סה, ב); ספק בחרת קדמה ספק שער לבן קדם, דמעטע ליה מ"לטהרו או לטמאו" הואיל ופתח הכתוב בטהרה תחלה, פעמים שהיה כך. וטומטום נמי הוה שייך שפיר למעוטי, שיש מהם זכר ויש מהם נקבה, ופסרו הכתוב כל זמן שהוא ספק, אבל כיו ותחלת הצהוב ואנדרוניגוס כולן שוים, דקמי שמאי גליא כיו אם היה אם בהמה, ואם תחלת צהוב חשוב גדול או קטן, ואם אנדרוניגוס זכר או נקבה, ואם תאמר: הא רב דסביאר ליה דאנדרוניגוס ספיקא הוא, כדמפרש בסוף "המפלת" (נדה כח, א) דמטמא בלבין ובאודם, ומדקאמר בסוף "הערל" (יבמות פג, א); הלכה כרבי יוסי, דלא הכריעו בו אם זכר או נקבה, ובריה בפני עצמו דקאמר רבי יוסי בברייתא — לאו דוקא, ואפילו הכי מעטע ליה רב לענין ביאת מקדש כדכתיב "מוזר ועד נקבה" — זכר ודאי, נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוניגוס. ודיכתיבתי קרא למעוטי ספיקא?

ויש לומר: דהכא פריך שפיר, דמעטע ליה אנדרוניגוס מ"הזכר" יתירא דכתיב גבי עולה, ואם בא למעוטי אפילו הוא זכר, משום דמשונה משאר זכרים, אם כן מדמעטין ליה מ"הזכר" — שמע מינה זכר הוא ולא נקבה אלמא לא אתיא כתנא קמא דאמר: ספיקא הוא, אבל בהדיא דרב תרי מעוטי כתיבי, דהוה מצי למיכתב "מוזר עד אדם", ולא מ"נקבה עד אדם", ואתא חד מנייהו לטומטום וחד לאנדרוניגוס. ואם אנדרוניגוס הוא זכר — איתא מ"זכר" למעוטי, ואם הוא נקבה — אתי "עד נקבה" למעוטי, מטעם שהוא משונה. ולפי טעם זה, אית ליה שפיר לרב הא דאמר רב חסדא בסמוך: מחלוקת באנדרוניגוס, אבל בטומטום — ספיקא הוה, וקדוש הוא מספיקא. פירוש: דלית לן לאוקומי מעיטא לטומטום, שהוא דאי או זה או זה, אלא שהוא מכוסה. והא דאוקי רב מעיטא לטומטום — משום דאיכא יתורא. ועוד יש לפרש: דצריכי דזכר תרי מעיט דרב, דכין שהוצרך לכתוב "זכר" כדי למעט אנדרוניגוס אם הוא זכר, לפי שהוא זכר משונה, ו"עד נקבה" למעוטי אם הוא נקבה

— על כרחך צריך לכתוב שניהם, כדי שלא תאמר זכר דוקא ולא נקבה, או נקבה דוקא (אבל) ולא זכר. ולא נפרש דהוה מצי למכתב "עד אדם", ומכל מקום סבר רב דמוקמין נמי מעיטא לטומטום, ולא כרב חסדא. דלקמן נמי אשכחן רבי יוחנן דלית ליה דרב חסדא. ומצינו למימר נמי משום טומטום לחודיה צריכי תרייהו, למעוטי ספיקא ידידיה מדין זכר — אם אחר כך נמצא זכר, ומדין נקבה — אם אחר כך נמצא נקבה. והוא הדין אנדרוניגוס, לפי שהוא משונה משאר זכר או משאר נקבה, ושקלים הן. ולית ליה לרב דהדיא דרב חסדא. וכן אביי בפרק קמא דחגיגה (ד, א) מעטע טומטום משום דאיכא יתורא. ויש לתמוה, דקפריך לקמן: אלא מעתה בערבך יערך, ומייתא רביה מברייא דמעטע ליה מערך איש ואשה מ"הזכר אם נקבה", ומשני: סמי מכאן טומטום. מאי קשיא? דהם איכא יתור, דמשום אנדרוניגוס לא צריך אלא חד? ויש לומר: דהם נמי צריכי תרייהו לאנדרוניגוס, דאי כתיב "הזכר" למעוטי, הוה אמיתא: לא גרע מנקבה, ויהיה בערך נקבה. ואם תאמר: והא דפריך מ"אם זכר אם נקבה" דהם נמי צריכי תרייהו, מאי קשיא? דילמא הא גבי שלמים איכא תרי מעוטי, "דאם" הוא מעיט, כדקאמר בפרק "המפלת" (נדה כח, א); ואמר רבינו יצחק: גרס "זכר או נקבה" דכתיב בקרא בשלמי צאן, דהכי דריש ליה בתורת כהנים. אבל "אם זכר אם נקבה" דכתיב בשלמי בקר — דריש ליה התם בתורת כהנים, ולעיל בפרק שני (טו, ב), ובתמורה בפרק "אלו קדשים" (ז, א); לרבות ולד בעלי מומין, והשתא פריך שפיר לרב חסדא, דבהאי קרא לא כתיב אלא חד מעיטא, והוי "או" למעט, כמו "או כשב" — פרט לכלאים, "או עד" פרט לנזמה, ו**לקמצי** כולוה מיניה — פירוש: כולוה — נקבה טומטום ואנדרוניגוס. ולרב חסדא נמי דבסמוך, דאמר: סמי מכאן טומטום, נקט "כולוה" משום נקבה ואנדרוניגוס. **אי** אמרת בשלמא מופשט פשיטא ליה — פירוש: דבבור הוא ומומו עמו, היינו דאיצטרך קרא למעוטי. ותימה: מהאי טעמא גופיה לא ליבעי קרא, דכין דבעל מום הוא — פסול לגבי מזהב ופירש קבונטרס דהכי קאמר: היינו דאיצטרך קרא למעוטי, דאף על גב דזכר הוא — לא קריש שום קדשה אם קדשה לישם עולה, ואפילו בגיזה ועבודה שרי. ומ"זכר" קמא לא נפקא לן למעוטי מקדושה, דהא גבי בבור כתיב חד "זכר", ולא מעטע ליה רבי ישמעאל מזהב, דלא שרי לישם מום אלא לישחט. עד כאן לשוננו. וקשה לפירושו: מום מעיקרא לא אסיר בגיזה ועבודה אלא מדרבנן, כדמוכח ליה לעיל בפרק שני (ד, א), דאמר: קדושת מזהב דמיחלפא בקדושת הגוף גזרו בה רבנן? ויש פירושים אחרים מר"י שכתוב בהם: היינו דאיצטרך קרא למעוטי — דאף על גב דזכר הוא לא מקריבנא ליה, דנקבות שלו הוה מום. ולפי זה צריך לומר דאתא האי קרא לאשמעינן: במקום שר הוה מומא, לאפוקי מדרשא דאביי ורבא דלעיל. ותיירך: דאיצטרך למעוטי, לאשמעינן דגרע מבעל מום, דבעל מום נתפס בתמורה. ואם תאמר: אם כן, מאי קפריך? אילימא לתנא קמא ספיקא, ואתי קרא למעוטי ספיקא? שפיר איצטרך, למעוטי דאין נתפס בתמורה. דסלקא דעתך דנתפס, אפילו הוי נקבה לאשם, דתרעה, לרבנן דרבי שמעון בתמורה בפרק "אלו קדשים" (ט, ט), וכין שיש בה קדושת הגוף, משמע דמיתפס בתמורה. וגם עושה תמורה קדושה ראיה, כמו תמורת הפסח דראי שאניה קריבה, ואפילו הכי נתפס בתמורה לקדושה דהיה, ורועה. וגבי אנדרוניגוס דמעטע ליה קרא הכא אפילו הוי ספיקא, לפי שאינו לא זכר גמור לא נקבה גמורה ודאי לומר דהכי פריך: מדאיצטרך קרא "זכר" — למעוטי מהקדושת עולה, כיון דספק נקבה הוא. דאי למעטע מדין תמורה — אפילו הוי נקבה לא הוה ליה למיכתב יתורא בזכר, דמשמע דמעטע ליה מטעם דאינו זכר גמור. ואם תאמר: דיכיי דמיפשט פשיטא ליה לרבי ישמעאל? דילמא אתיא כתנא אחרני, דסברי: זכר הוא, כגון רבי יוסי דפרק

או דילמא ספוקי מספיקא ליה — אם זכר הוא אם נקבה הוא. והאי דקאמר: "מומו עמו" — "אם תימצא לומר" קאמר: אם תימצא לומר ספק בבור — הרי מומו עמו. **למילקא עליה ב'** — אי אמרת בבור הוא — לקי, דבבור בעל מום נמי אסור בגיזה ועבודה. ואם ספק הוא — מספיקא לא מלקינן ליה. **אי נמי** **למיתביה לכתן** — אם בבור הוא — נותנו

לכתן, ואוכלו במום זה, ואם ספק הוא — אוכל ישראל במום זה, כדן ספק בבור הנאכל במומו לבעלים, דהמציא מחבירו עליו הראיה. **דילמא אם תימצא לומר קאמר** — כלומר, אם בבור הוא — הרי מומו עמו. הכי גרסינן בתורת כהנים: **זכר ולא נקבה** — "זכר" כתיב גבי עולת בקר, "זכר ומימי קריבנו", ומשמע — ולא נקבה. כשהוא אומר **זכר למטה** — בעולת צאן. **שאין תלמוד לומר** — דלא צריך לגופיה למעוטי נקבה, דהא אימעטא לה. **להוציא טומטום ואנדרוניגוס** — הוא דאתא. **מני** — האי דאימעט טומטום ואנדרוניגוס מ"זכר" בתרא. **אילימא תנא קמא** — דמתניתין, הא טומטום ואנדרוניגוס ספק הוא. **ואיצטריכא קרא למעוטי ספיקא** — בתמיה. הא ליכא ספק קמי שמאי! אלא ודאי משום דבריה בפני עצמו הוא קמעיט ליה, ודלא כתנא קמא. **אלא רבנן בתרא** — דמתניתין, דפשיטא להו דרבנן הוא. וקאמר: אינו בבור, אלא גזוז ועבד, תיפוק ליה — טומטום ואנדרוניגוס ונקבה מחד "זכר", דהא גבי בבור לא כתיב אלא חד "זכר", וקממעט מניה כולוה, טומטום ואנדרוניגוס, מחד "זכר". **אלא פשיטא דרבי ישמעאל** — מוקמין לה, ודבעינן לפרושי, דהא כהנך רבנן לא מציינן לאוקמא. ופשיטא ליה דזכר הוא. היינו

דאיצטרך למעוטי — דאף על גב דזכר הוא — לא קדוש שום קדושה אם אקדשה לשום עולה, ואפילו בגיזה ועבודה שרי. ומ"זכר" קמא לא נפקא לן למעוטי מקדושה, דהא גבי בבור כתיב חד "זכר" ולא מעטע ליה רבי ישמעאל מגיזה, דלא שרי משום מום אלא לישחט. **אלא אי ספוקי מספיקא ליה** — אם זכר אם נקבה — תו לא מיתוקמא דך אליביה ודרבי ישמעאל, דקרא למעוטי ספק (דללא אתי. וכמאן מוקמת ליה לעולם רבנן בתרא" — ודקאמר: תיפוק לי מחד קרא, דהא גבי בבור מחד קרא נפקא להו — לא היא, דגבי בבור תרי כתיבי: **הזכר** — "הזכר תקדיש", **הזכרים** — "אשר יהיה לך הזכרים לה". מחלוקת — דקאמר רבנן בתראי בריה הוא — באנדרוניגוס. **אבל טומטום דברי הכל ספק** — ואסור בגיזה, ואינו נשחט לא במקדש ולא במדינה. **אלא מעתה** — דספק הוא — בערבך יערך באדם, או בערך איש או בערך אשה: **אלמה**

ומכל מקום סבר רב דמוקמין ומצינו למימר נמי משום טומטום לחודיה צריכי תרייהו, למעוטי ספיקא ידידיה מדין זכר — אם אחר כך נמצא זכר, ומדין נקבה — אם אחר כך נמצא נקבה. והוא הדין אנדרוניגוס, לפי שהוא משונה משאר זכר או משאר נקבה, ושקלים הן. ולית ליה לרב דהדיא דרב חסדא. וכן אביי בפרק קמא דחגיגה (ד, א) מעטע טומטום משום דאיכא יתורא. ויש לתמוה, דקפריך לקמן: אלא מעתה בערבך יערך, ומייתא רביה מברייא דמעטע ליה מערך איש ואשה מ"הזכר אם נקבה", ומשני: סמי מכאן טומטום. מאי קשיא? דהם איכא יתור, דמשום אנדרוניגוס לא צריך אלא חד? ויש לומר: דהם נמי צריכי תרייהו לאנדרוניגוס, דאי כתיב "הזכר" למעוטי, הוה אמיתא: לא גרע מנקבה, ויהיה בערך נקבה. ואם תאמר: והא דפריך מ"אם זכר אם נקבה" דהם נמי צריכי תרייהו, מאי קשיא? דילמא הא גבי שלמים איכא תרי מעוטי, "דאם" הוא מעיט, כדקאמר בפרק "המפלת" (נדה כח, א); ואמר רבינו יצחק: גרס "זכר או נקבה" דכתיב בקרא בשלמי צאן, דהכי דריש ליה בתורת כהנים. אבל "אם זכר אם נקבה" דכתיב בשלמי בקר — דריש ליה התם בתורת כהנים, ולעיל בפרק שני (טו, ב), ובתמורה בפרק "אלו קדשים" (ז, א); לרבות ולד בעלי מומין, והשתא פריך שפיר לרב חסדא, דבהאי קרא לא כתיב אלא חד מעיטא, והוי "או" למעט, כמו "או כשב" — פרט לכלאים, "או עד" פרט לנזמה, ו**לקמצי** כולוה מיניה — פירוש: כולוה — נקבה טומטום ואנדרוניגוס. ולרב חסדא נמי דבסמוך, דאמר: סמי מכאן טומטום, נקט "כולוה" משום נקבה ואנדרוניגוס. **אי** אמרת בשלמא מופשט פשיטא ליה — פירוש: דבבור הוא ומומו עמו, היינו דאיצטרך קרא למעוטי. ותימה: מהאי טעמא גופיה לא ליבעי קרא, דכין דבעל מום הוא — פסול לגבי מזהב ופירש קבונטרס דהכי קאמר: היינו דאיצטרך קרא למעוטי, דאף על גב דזכר הוא — לא קריש שום קדשה אם קדשה לישם עולה, ואפילו בגיזה ועבודה שרי. ומ"זכר" קמא לא נפקא לן למעוטי מקדושה, דהא גבי בבור כתיב חד "זכר", ולא מעטע ליה רבי ישמעאל מזהב, דלא שרי לישם מום אלא לישחט. עד כאן לשוננו. וקשה לפירושו: מום מעיקרא לא אסיר בגיזה ועבודה אלא מדרבנן, כדמוכח ליה לעיל בפרק שני (ד, א), דאמר: קדושת מזהב דמיחלפא בקדושת הגוף גזרו בה רבנן? ויש פירושים אחרים מר"י שכתוב בהם: היינו דאיצטרך קרא למעוטי — דאף על גב דזכר הוא לא מקריבנא ליה, דנקבות שלו הוה מום. ולפי זה צריך לומר דאתא האי קרא לאשמעינן: במקום שר הוה מומא, לאפוקי מדרשא דאביי ורבא דלעיל. ותיירך: דאיצטרך למעוטי, לאשמעינן דגרע מבעל מום, דבעל מום נתפס בתמורה. ואם תאמר: אם כן, מאי קפריך? אילימא לתנא קמא ספיקא, ואתי קרא למעוטי ספיקא? שפיר איצטרך, למעוטי דאין נתפס בתמורה. דסלקא דעתך דנתפס, אפילו הוי נקבה לאשם, דתרעה, לרבנן דרבי שמעון בתמורה בפרק "אלו קדשים" (ט, ט), וכין שיש בה קדושת הגוף, משמע דמיתפס בתמורה. וגם עושה תמורה קדושה ראיה, כמו תמורת הפסח דראי שאניה קריבה, ואפילו הכי נתפס בתמורה לקדושה דהיה, ורועה. וגבי אנדרוניגוס דמעטע ליה קרא הכא אפילו הוי ספיקא, לפי שאינו לא זכר גמור לא נקבה גמורה ודאי לומר דהכי פריך: מדאיצטרך קרא "זכר" — למעוטי מהקדושת עולה, כיון דספק נקבה הוא. דאי למעטע מדין תמורה — אפילו הוי נקבה לא הוה ליה למיכתב יתורא בזכר, דמשמע דמעטע ליה מטעם דאינו זכר גמור. ואם תאמר: דיכיי דמיפשט פשיטא ליה לרבי ישמעאל? דילמא אתיא כתנא אחרני, דסברי: זכר הוא, כגון רבי יוסי דפרק

בכורות דף מא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר והדר" (ליום ראשון) קה

המשנה הסוברים שאנדרוניגוס אינו בכור כלל אלא נגזו ונעבד, שהם
ודאי סברו שנחשב כבירה בפני עצמה, ואותו הוצרך הכתוב למעט
שאינו כשר לעולה. אולם גם לדבריהם יקשה, למה הוצרך הכתוב
האמור בקרבן עולה לכפול תיבת 'זכר' כדי למעט טומטום
ואנדרוניגוס ונקבה, הרי מתוך קרא נפקא – ניתן למעט את שלשתם
מתיבת 'זכר' אחת שנאמרה בפסוק, דהא נבי בכור חד זכר הוא
דכתיב וקא ממעטי בולחו מיניהו – שהרי גם לגבי בכור נאמר רק
פעם אחת 'זכר', ומיעטו ממנו גם נקבה וגם טומטום ואנדרוניגוס.
אלא בהכרח פשיטא שברייתא זו לא נשנית אלא כדעת רבי
ישמעאל שאמר שאנדרוניגוס נחשב כבעל מום מחמת מקום נקבותו,
שלשיתו הוצרך הכתוב למעט שפסול מקרבן עולה. ונמצא שמכאן
יש לפשוט מהו טעמו של רבי ישמעאל, שכן אי אמרת בשלמא רבי
ישמעאל מיפשיט פשיטא ליה – ברייתא זו מובנת רק אם תאמר
שהיה פשוט לרבי ישמעאל שאנדרוניגוס הוא ודאי זכר וחלה עליו
קדושת בכורה, אלא שנחשב כבעל מום מחמת נקבותו, היינו
דאיצטריך קרא למעטי – שלכן הוצרך הכתוב למעט שאינו ראוי
לעולה, אף שהוא ודאי זכר. אלא אי אמרת מספקא ליה – אולם
אם תאמר שרבי ישמעאל מסתפק אם אנדרוניגוס הוא זכר או נקבה,
הרי יקשה איצטריך קרא למעטי ספקא – וכי הפסוק האמור
בעולה בא למעט ספק, והרי אצל הקב"ה אין ספק אם הוא זכר או
נקבה. ומה שהוצרך הכתוב למעט בהכרח לדעת רבי ישמעאל
אנדרוניגוס נחשב ודאי זכר וחלה עליו קדושת בכורה, אלא שנחשב
כבעל מום מחמת נקבותו.
דוחה הגמרא: לעולם – באמת הברייתא שנויה כדעת רבנן בתראי
– חכמים שבסוף המשנה הסוברים שטומטום ואנדרוניגוס אינו בכור
אלא נגזו ונעבד, ומה שהוקשה שהרי לגבי בכור נאמר רק פעם אחת
'זכר', ומיעטו ממנו גם נקבה וגם טומטום ואנדרוניגוס, ואם כן למה
הוצרך הכתוב האמור בקרבן עולה לכפול ולומר 'זכר' למעט
טומטום ואנדרוניגוס ונקבה ולא מיעט שלשתם מפסוק אחד, אין זו
קושיא ונבי בכור תרתי קראי כתיב – כי גם לגבי בכור נאמרו שני
מיעוטים, נאמר בו (דברים טו יט) 'כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאן
הזכר תקדיש לה' אלהיך, ונאמר בו גם (שמות יג יב) 'וכל פטר שגר
בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה', ולולי שכפל הכתוב מיעוט זה, לא
היו ממעטים טומטום ואנדרוניגוס מקדושת בכורה, ולכן גם בקרבן
עולה הוצרך הכתוב לכפול ולומר פעמיים 'זכר' למעט גם טומטום
ואנדרוניגוס.
שנינו במשנה: וחקמים אומרים אינו בכור בו' אלא נגזו ונעבד.
מבארת הגמרא: אמר רב חסדא, מחלוקת זו של תנא קמא ורבי
ישמעאל הסוברים שהוא ספק בכור עם חכמים שאמרו בסוף המשנה
שנחשב כבירה בפני עצמה ולא חלה עליו קדושת בכורה, הוא רק
באנדרוניגוס, אבל בטומטום דכרי חבל ספקא הוא – לדעת כולם
הוא ספק זכר ספק נקבה, וקדוש מספיקא שמא יקרה וימצא זכר,
ולכן אסור ביזה ואינו נשחט לא במקדש ולא במדינה.
שואלת הגמרא: אמר ליה רבא לרב חסדא, אלא מעתה – מאחר
שלפי דבריך טומטום נחשב ספק זכר ספק נקבה, אם כן פערבין יצרך
– המעריך טומטום יהיה חייב ליתן מספק או ערך איש או ערך אשה,

מסתפקת הגמרא בטעמו של רבי ישמעאל: בעי רבא, מאי טעמא
דכרי ישמעאל המתיר לשחוט אנדרוניגוס בחוץ כי אין מום גדול
מאנדרוניגוס, האם מיפשיט פשיטא ליה אנדרוניגוס בכור הוא
ומומו עמו – פשוט לו שאנדרוניגוס הוא זכר וחלה עליו קדושת
בכורה, אלא שסובר שנחשב כבעל מום מחמת מקום נקבותו, ולכן
מותר לשחוט בחוץ, אי דילמא ספקי מספקא ליה – או שמא אף
רבי ישמעאל מסתפק אם הוא זכר או נקבה, ואם תימצא לומר
קאמר – ומה שאמר שהוא בעל מום הוא תוספת טעם להתייר אפילו
על הצד שהוא בכור, וכוונתו שאף אם תימצא לומר שאנדרוניגוס
הוא ודאי זכר ובכור הוא, מכל מקום הרי מומו עמו ומותר לשחוט
בחוץ. מבארת הגמרא: למאי נפקא מינה – לענין איזה דין יצא
חילוק מנידון זה, שלכך דין רבא בטעמו של רבי ישמעאל, למילקא
עליה משום גיה ועבדה – לחייב מלקות על גיה ועבדה בבכור
אנדרוניגוס, שאם הוא בכור ודאי, לוקה עליו, ואם הוא רק ספק
בכור, אינו לוקה עליו מספק. אי נמי – דין נוסף תלוי בנידון זה,
למיתכה לבנה – אם חייב ליתנו לכהן, שאם הוא ודאי בכור, מחויב
ליתנו לכהן ושחטו ואוכלו מחמת מום זה, אך אם הוא ספק בכור,
אינו מחויב ליתנו לכהן כי המוציא מחבירו עליו הראיה, אלא יכול
הישראל לאוכלו כדין ספק בכור הנאכל במומו לבעלים.
מביאה הגמרא ראיה לפשוט את הספק: תא שמע, רבי אילעאי
אומר אנדרוניגוס רבי ישמעאל, אנדרוניגוס בכור הוא ומומו עמו, וכיון
שהביאו רבי אילעאי בלשון זו, שמע מינה מיפשיט פשיטא ליה –
שהיה פשוט לרבי ישמעאל שאנדרוניגוס הוא זכר, וחלה עליו
קדושת בכורה, אלא שנחשב כבעל מום מחמת מקום נקבותו.
דוחה הגמרא: ודילמא אם תימצא לומר קאמר – שמא כוונת רבי
ישמעאל לומר שאפילו אם תרצה לומר שהוא ודאי בכור, מותר
לשחוט בחוץ, כי הרי הוא בעל מום.
מביאה הגמרא ראיה אחרת מברייתא לפשוט את הספק: תא שמע,
שנינו בברייתא, ממה שנאמר בפסוק לגבי קרבן עולה הבאה מן
הבקר (ויקרא א א) 'אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו' למדים
שדווקא זכר כשר לעולה ולא נקבה, ופשיטא – (הכתוב) חזר ואומר
למטה – להלן לגבי עולת צאן (שם א י) 'ואם מן הצאן קרבנו מן
הקשבים או מן העזים לעלה זכר תמים יקריבנו', שאין תלמוד לומר
– שתיבת 'זכר' בפסוק זה אינה נצרכת שוב למעט נקבה, ובהכרח מה
תלמוד לומר – מה היא באה ללמדנו, להוציא טומטום
ואנדרוניגוס שאינם כשרים לעולה, אלא רק זכר ודאי. ודנה על כך
הגמרא: מני – כדעת מי שנויה ברייתא זו שדרשה שהפסוק בא
לפסול טומטום ואנדרוניגוס לעולה, אילמא – אם נאמר ששנויה
כדעת תנא קמא במשנתנו שאסר לשחוט טומטום ואנדרוניגוס
במקדש ובחוץ, הרי טעמו משום שסבר שאנדרוניגוס ספקא הוא –
ספק זכר ספק נקבה הוא, ולכן אסור לשחוט בחוץ, ואם כן יקשה,
ואתאי קרא למעטי ספקא – וכי הפסוק האמור בעולה בא למעט
ספק זה, הרי אצל הקב"ה אין ספק אם הוא זכר או נקבה, ובהכרח מה
שהוצרך הכתוב למעטו הוא משום שנחשב כבירה בפני עצמה,
ונמצא שברייתא זו לא נשנית כדעת תנא קמא. אלא מה תאמר,
שברייתא זו נשנית כדעת רבנן בתראי – חכמים שהובאו בסוף

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' ב

מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר נדר שחודר בריבין אין לו
הפירה, אלא למאן דאמר שגם נדר שנידר בפני רבים יש לו הפירה,
מאי איכא למימר. מתרצת הגמרא: דמדרינן

מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר צריך לפרט את הנדר, אלא
למאן דאמר אין צריך לפרט את הנדר, מאי איכא למימר, הלא
יש לחשוש שיתיר לו החכם מבלי שיפרט. מתרצת הגמרא: דמדרינן
ליה – מדידים אותו בפני רבים, ונדר שנדר בפני רבים אין לו התרה.

אֶלְמָה תִּנְיָא – ולמה שנינו בברייתא, שממה שנאמר בפרשת ערכין
(ויקרא א) וְהָיָה עֶרְכָּךְ הַזֶּכֶּר יְתוֹר אוֹת ה'א' שְׁתִּיבַת הַזֶּכֶּר מִלְּמֹד
שֶׁרָק מַעֲרִיךְ זָכַר וְדָאִי חֵיבִי בַּעֲרָכָא, וְלֹא הַמַּעֲרִיךְ מוֹמְטוֹם
וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס.

מתרצת הגמרא: סְמִי מִיָּכָן מוֹמְטוֹם – הסר מברייתא זו את תיבת
'טומטום', כי אכן לא נתמעט אלא אנדרוגינוס משום שנחשב כבריה,
אבל המערך טומטום חייב מספק בערך זכר המרובה מערך נקבה,
שמספק יש להעריכו לחומרא כערך זכר.

הגמרא מקשה על רב חסדא מהמשך הברייתא: תָּא שְׁמַע, שנינו
בהמשך הברייתא שם, וְכֹל הֵיית לומר שהמערך טומטום
ואנדרוגינוס אמנם לֹא יֵהָא חֵיבִי בַּעֲרָךְ אִישׁ, אֲכַל יֵהָא חֵיבִי בַּעֲרָךְ
אִשָּׁה הפחות מערך איש, כי מערך אשה הוא לא נתמעט, תִּלְמֹד
לֹאָמַר – מלמדנו הכתוב (שם כו ג) וְהָיָה עֶרְכָּךְ הַזֶּכֶּר וגו', וְאִם נִקְבָּה
היא וְהָיָה עֶרְכָּךְ וגו', שמייתר תיבת 'אם' למדים שרק המערך נקבה
הוא חייב בערך אשה, וְלֹא הַמַּעֲרִיךְ מוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. ומעתה
קשה, אם כדברי רב חסדא שטומטום מציאותו ספק אם זכר או נקבה,
מדוע מיעטו הכתוב, הלא אצל הקב"ה אין ספיקות אם הוא זכר או
נקבה, והיה בדין שהמערך יתחייב בערכו או כזכר או כנקבה, וממה
שנינו בברייתא שאף טומטום התמעט מבואר שטומטום הוא
כבריה, ודלא כרב חסדא.

דוחה הגמרא ומתרצת: סְמִי מִיָּכָן מוֹמְטוֹם – הסר מברייתא זו את
תיבת 'טומטום', כי אכן לא נתמעט אלא אנדרוגינוס משום שנחשב
כבריה, אבל המערך טומטום חייב מספק בערך זכר.

הגמרא מקשה על רב חסדא מברייתא האמורה בענין קרבן שלמים:
תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, ממה שנאמר לגבי קרבן שלמים (ויקרא א)
'אִם מִן הַבָּקָר הוּא מִקְרִיב אִם זֶכֶר אִם נִקְבָּה תָּמִים יִקְרִיבנו', למדים
שאין מביאים לקרבן אלא זֶכֶר וְדָאִי או נִקְבָּה וְדָאִית, וְלֹא מוֹמְטוֹם
וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. ומעתה קשה, אם כדברי רב חסדא שטומטום הוא ספק
זכר ספק נקבה, מדוע שנינו שמיעטו הכתוב, הלא לקרבן שלמים
כשר בין זכר ובין נקבה, וממה נפשך יכול להביאו, ואף אם לא היה
ניתן להביא אלא מין מסוים, לא היה הכתוב ממעט שטומטום, כי הרי
אצל הקב"ה הדבר ידוע אם הוא זכר או נקבה, ובהכרח סוברת
הברייתא שטומטום נחשב כבריה, ולכן נתמעט שאי אפשר להביאו
לקרבן, ודלא כרב חסדא.

דוחה הגמרא ומתרצת: סְמִי מִיָּכָן מוֹמְטוֹם – הסר מברייתא זו את
תיבת 'טומטום', כי לא נתמעט אלא אנדרוגינוס שאין מביאים אותו
לשלמים משום שנחשב כבריה, אבל טומטום שהוא ספק זכר ספק
נקבה אפשר להביאו ממה נפשך לקרבן שלמים.

הגמרא מקשה על רב חסדא מברייתא האמורה בענין קרבן עולת
בקר: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, ממה שנאמר בענין עולת הבאה מן
הבקר (ויקרא א) 'אִם עֹלָה קִרְבְּנוֹ מִן הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבנו', למדים
שדוקא זֶכֶר כשר לעולה וְלֹא נִקְבָּה, וּבִשְׁהוּא (הכתוב) אִמֹר
לְמִטָּה – בהמשך לגבי עולת צֶאֱן (שם כ) 'וְאִם מִן הַצֹּאן קִרְבְּנוֹ מִן
הַבָּשִׂים או מִן הָעִזִּים לְעֹלָה זֶכֶר תָּמִים יִקְרִיבנו', וכופל בכך תיבת
'זכר', שְׁאִין תִּלְמֹד לֹאָמַר – שאין תיבה זו נצרכת למעט נקבה, כי
כבר נתמעטה בעולת בקר, ובהכרח מִה תִּלְמֹד לֹאָמַר – מה פסוק זה
בא ללמדנו, לְהוֹצִיא מוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס שאינם כשרים לקרבן
עולה, אלא רק זכר ודאי. ומעתה אם כדברי רב חסדא שטומטום
נחשב כספק זכר ספק נקבה, מדוע הוצרך הכתוב למעטו, הרי אצל
הקב"ה הדבר ידוע אם הוא זכר או נקבה, ואם הוא נקבה הרי כבר
נתמעט בעולת בקר. ובהכרח סוברת הברייתא שטומטום נחשב
כבריה, ולכן הוצרך הכתוב למעט שאי אפשר להביאו לקרבן.

דוחה הגמרא ומתרצת: סְמִי מִיָּכָן מוֹמְטוֹם – הסר מברייתא זו את
תיבת 'טומטום', כי אכן לא נתמעט אלא שאין מביאים אנדרוגינוס
לעולה, שרק הוא נחשב כבריה, אבל טומטום שהוא ספק, לא הוצרך
הכתוב למעטו.

הגמרא מקשה על רב חסדא מברייתא האמורה בענין קרבן עופות:

תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, קרבן עוף שהביאודו מן הַנֶּעֱקָר – עוף

שעבדו אותו עבודה זרה, כגון שהשתחו לו, וּמִן הַמִּוִּקֶּצֶה – עוף
שהוקצה לתקרבות עבודה זרה, וְהָאֵתָנָן – עוף שניתן לזונה כתשלום
לזנות עמה, וְהַמִּחִיר – עוף שניתן במחיר כלב, וְמוֹמְטוֹם
וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, ומלקו אותן במקדש, כיון שעופות אלו אינם ראויים
להקרבה, לא הועילה מליקתם לטהרם מידי נבילה, ודרי הם כּוֹלֵן
מִטְּמֵאִין בְּגֵדִים אֲבִית הַבְּלִיעָה – בשעה שהם בבית הבליעה של
האדם האוכלם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרִי, עופות קדשים שהם מוֹמְטוֹם
וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס שנמלקו, אִין מִטְּמֵאִין בְּגֵדִים אֲבִית הַבְּלִיעָה, אלא
מליקתן מוציאתן מידי נבילה כשאר עופות קדשים שנמלקו, משום
שסבר רבי אליעזר שעופות טומטום ואנדרוגינוס כשרין להקרבה,
שְׁהֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרִי, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בתורה לשון
'זָכָר' וְנִקְבָּה' כגון בקרבנות בהמה, אֲתָה מוֹצִיא – ממעט מוֹמְטוֹם
וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מִבְּנֵיהֶם, כיון שאינם לא זכר ולא נקבה, אלא כבריה,
ואולם בקרבן העוף הוֹאִיל וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ 'זָכָר' וְנִקְבָּה' אִין אֲתָה
מוֹצִיא מוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מִבְּנֵיהֶם, ואפשר להקריבם כקרבן
עוף. ומדברי חכמים שאמרו שטומטום פסול לקרבן עוף מוכח
שטומטום הוא כבריה, כי אם הוא ספק זכר ספק נקבה מדוע לא
תועיל בו מליקה ממה נפשך, שהרי בקרבן עופות בין אם הוא זכר ובין
אם נקבה לקרבן כשר.

דוחה הגמרא ומתרצת: סְמִי מִיָּכָן מוֹמְטוֹם – הסר מברייתא זו את
תיבת 'טומטום', ורק על עוף אנדרוגינוס שנינו שאין המליקה
מטהרתו מידי נבילה, משום שנחשב כבריה ואינו כשר לקרבן, אבל
טומטום שהוא ספק זכר ספק נקבה כשר לקרבן עוף ממה נפשך,
ומועילה בו מליקה.

הגמרא מקשה על רב חסדא מברייתא האמורה בענין תמורת קרבן:
תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא לגבי תמורת קרבן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרִי,
בהמה הַפְּרִיפָה, וְהַכְּלָאִים – שנולדה משני מינים שונים, וְיוֹצֵא
דוֹפָן – שבלידתה לא יצאה דרך פתח הרחם אלא דרך חתר בדופן
הרחם, או בהמה שהיא מוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, כל אלו לֹא קְדוּשִׁים
וְלֹא מְקִדְשִׁין. מפרשת הגמרא: וְאִמֹר שְׁמוּאֵל, כוונת רבי אלעזר
לומר, לֹא קְדוּשִׁים בְּתַמּוּרָה – אם המיר קרבן על אחת מבדומות
אלו, לא חלה עליהם קדושה, וְלֹא מְקִדְשִׁין לַעֲשׂוֹת תַּמּוּרָה – ואם
בהמות אלו כבר היו קדושות, והמירו אותם בבהמה אחרת שהיא
כשרה לקרבן, אינם מקדישין את הבהמה שהמירו בהם. הרי מבואר
בברייתא שגם טומטום לא חלה עליו קדושת תמורה, ואם כדברי רב
חסדא שטומטום הוא ספק זכר ספק נקבה, מדוע לא חלה עליו
הקדושה ממה נפשך בין אם הוא זכר בין אם הוא נקבה, ובהכרח
מבואר שהוא כבריה.

דוחה הגמרא ומתרצת: סְמִי מִיָּכָן מוֹמְטוֹם – הסר מברייתא זו את
תיבת 'טומטום', ואם כן אין להוכיח את טומטום הוא כבריה, או שמא
ספק זכר ספק נקבה.

הגמרא מקשה על רב חסדא מברייתא אחרת בענין תמורת קרבן: תָּא
שְׁמַע, שנינו בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרִי, הַמִּשָּׁה מִיני חסרונות
בבהמות גורמים להם שלא יהיו קְדוּשִׁים וְלֹא מְקִדְשִׁין בתמורה,
וְאִלוּ הֵן, הַפְּרִיפָה וְהַכְּלָאִים וְיוֹצֵא דוֹפָן וְמוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס.
הרי מבואר בברייתא שגם טומטום לא חלה עליו קדושת תמורה,
ואם כדברי רב חסדא שטומטום הוא ספק זכר ספק נקבה, מדוע לא
חלה עליו קדושה ממה נפשך. מוסיפה הגמרא ומחזקת את הקשיא:
וְכִי תִימָא הָאָמַר נָמִי – ואם תאמר שגם בברייתא זו נדחה את הראיה
כמו שדחינו לעיל ונאמר סְמִי מִיָּכָן מוֹמְטוֹם – הסר מהברייתא את
תיבת 'טומטום'. בברייתא זו אי אפשר לומר כן, שהרי רבי אלעזר
מנה חמשה חסרונות, ואם תסיר את 'טומטום' הוּוּ לְהוּ אֶרְפָּעָה –
נמצא שאינו מונה אלא ארבעה חסרונות ולא חמשה.

דוחה הגמרא: גם בברייתא זו יש לומר אֲפִיק מוֹמְטוֹם וְעִייל יתום –
הוצא ממנין החסרונות את ה'טומטום', כיון שהוא ספק זכר ספק
נקבה וחל עליו קדושת תמורה, והוסף למנין את ה'יתום', דהיינו
בהמה שמתה אמה בשעת לידה, והיא פסולה לקרבן, ולכך שנינו
חמשה חסרונות ולא ארבעה.

בבורות. פרק שישי – על אלו מומין דף מב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קז

1 **אלמה תניא הזכר** – "יהיה ערכך הזכר", ומריבויא דה"א נפקא לך: ולא
2 טומטום. ערך איש ואשה אין שוין, כדמפרש בפרשת "בהר סיני". **אם נקבה** –
3 מריבויא ד"אם" נפקא לך: ולא טומטום. משום ספיקא לא ממעיט ליה קרא.
4 דספיקא קמי שמאי ליכא. אלא ודאי משום בריה ממעיט ליה. **סמי מכאן**
5 **טומטום** – מקרא לא ממעט אלא
6 אנדרוגיניס, ומשום בריה. אבל טומטום
7 נערך, ולחוימא נערך כוכר. **אם זכר אם**
8 **נקבה** – בשלמים כתיב (ויקרא ג). ומשום
9 ספק לא ממעט קרא. ועוד, בין זכר בין
10 נקבה כשר לשלמים. אלא ודאי בריה הוא.
11 **הזכר ולא נקבה** – דהיינו חך דגבי עולה
12 דפרישתו לעיל, להוציא טומטום.
13 ומדמעיט קרא – בריה הוא, אמאי אינה מליקה מה
14 לא ממעט קרא. **הרובע** – לא גרסינן, דלא
15 שייך בעופות. **הנעקב** – כולה בקרבנות
16 דעופות קמיירי. **טטמאים בנדים אבית**
17 **הבליעה** – כשאר נבלת עוף טהור,
18 דמליקתו אינה מליקה, והוי נבילה. ואי
19 לא בריה הוא, אמאי אינה מליקה מה
20 נפשך, אם זכר הוא כשר, ואם נקבה הרי
21 כשר, דהא בעופות לא חלק הכתובו ועוד,
22 מדריב אליעזר איכא לאותוביה, דקאמר:
23 כל מקום שאתה מוצא זכר ונקבה, אתה
24 מוציא טומטום. ספיקא מי ממעט ליה
25 קרא אלא ודאי בריה הוא, והיכא
26 דמעטיה מעטיה, אבל בעופות דלא
27 מעטיה – לא מעטיה. **לא קדושין**
28 **בתמורה** – כלומר, אפילו תמורה שחלה
29 על בעל מום קבוע – אינה חלה עליהן.
30 וטעמא מפרש במסכת תמורה בפרק "יש
31 בקרבנות" (ז"א). **ולא מקדשין בעושי**
32 **תמורה** – שאם הם קדושין – אין עושין
33 תמורה. והיכי דמי שזן עצמן קדושין –
34 כגון שהיו ולדות קדשים, דקדשי אגב
35 אמנ. ואי טומטום ספק הוא, אמאי לא
36 קדוש ממנה נפשך **יתום** – דמי להנך,
37 שפסולין משגולדו. והיכי דמי יתום –
38 כדמפרש בשחיטת חולין בפרק שני
39 (לח"ב). שמתה אמו בשעת לידה, זה פריש
40 למיתה וזה פריש לחיים. **לימא כתנאי** –
41 הא דרב חסדא, דאיכא דסבירא ליה ספק
42 הוי. **אין קדושה חלה עליו** – דבריה
43 הוא. אבל בטומטום לא פליגי דספק הוא.
44 **להוציא טומטום ואנדרוגיניס**
45 **טומטום** נמי בריה הוא. ומכאן שייך
46 לעמוד בן דבולי **עלמא טומטום כבירה**
47 **לא מספיקא** – דתיקום לרב חסדא
48 כתנאי, דתימא: ההוא תנא דסבירא ליה בריה הוא, סבירא ליה כרבנן בתראי.
49 **אלא הני תנאי** – דבריתא, בהכי פליגי: דבולי עלמא מטיל במקום זכרות
50 – זכר הוי, וקדוש. ותנא קמא סבר: חיישין שמא נהפכה זכרותו – נכפל
51 גידו מבפנים, ומוציא מים במקום שרגל נקבות לדיות נקבה.

1 **אלמה תניא: "הזכר"** – ולא טומטום ואנדרוגיניס –
2 **סמי מיכן טומטום. תא שמע:** יכול לא יהא בערך
3 **איש, אכל יהא בערך אשה תלמוד לומר: "הזכר... אם**
4 **נקבה"** – ולא טומטום ואנדרוגיניס! – **סמי מיכן טומטום.**
5 **תא שמע:** "אם זכר אם נקבה" – **זכר ודאי נקבה**
6 **ודאית, ולא טומטום ואנדרוגיניס!** – **סמי מיכן טומטום.**
7 **תא שמע: "הזכר"** – ולא נקבה; **בשהוא אומר למשה**
8 **"זכר"** – **שאין תלמוד לומר, מה תלמוד לומר להוציא**
9 **טומטום ואנדרוגיניס!** – **סמי מיכן טומטום. תא שמע:**
10 **הנעקב והמוקצה והאתנן והמחיר וטומטום ואנדרוגיניס**
11 **כולן מטמאין בנדים אבית הבליעה. רבי אליעזר אומר:**
12 **טומטום ואנדרוגיניס – אין מטמאין בנדים אבית הבליעה.**
13 **שהיה רבי אליעזר אומר: כל מקום שנאמר זכר ונקבה –**
14 **אתה מוציא טומטום ואנדרוגיניס מביניהם; ועוף, הואיל**
15 **ולא נאמר בו זכר ונקבה – אין אתה מוציא טומטום**
16 **ואנדרוגיניס מביניהם!** – **סמי מיכן טומטום. תא שמע,**
17 **רבי אליעזר אומר: המריפה והכלאים ויוצא דופן, טומטום**
18 **ואנדרוגיניס – לא קדושים ולא מקדשין; ואמר שמואל:**
19 **לא קדושים – בתמורה, ולא מקדשין – לעשות תמורה!**
20 **סמי מיכן טומטום. תא שמע, רבי אליעזר אומר:**
21 **חמשה לא קדושים ולא מקדשין, ואילו הן: המריפה,**
22 **והכלאים, ויוצא דופן, וטומטום, ואנדרוגיניס. וכי תימא,**
23 **הכא נמי סמי מיכן טומטום – הווי להו ארבעה! – אפיק**
24 **טומטום ועייל יתום. לימא כתנאי, רבי אליעזר אומר**
25 **משום רבי ישמעאל: אנדרוגיניס בכור הוא ומומו עמו.**
26 **וחכמים אומרים: אין קדושה חלה עליו. רבי שמעון בן**
27 **יהודה אומר משום רבי שמעון: הרי הוא אומר "הזכר,"**
28 **וכל מקום שנאמר זכר – אינו אלא להוציא טומטום**
29 **ואנדרוגיניס. וכי תימא, סמי מיכן טומטום – רבי שמעון בן**
30 **יהודה היינו רבנן! אלא לאו טומטום איכא ביניהם; דתנא**
31 **קמא סבר: אין קדושה חלה עליו – אאנדרוגיניס, אבל**
32 **טומטום – ספיקא הוא, וקדוש מספיקא. ואתא רבי שמעון**
33 **בן**

1 **"הערל"** (ביבמות פא,א) ואנדרוגיניס זכר, ואיכא למאן דאמר: אף מאכילה בחזה ושוק, ואמר
2 רבי אליעזר התם: חייבין עליו סקילה וכוכר. או כתנאי דבריות דבסמוך, דממעט
3 מ"הזכר" טומטום ואנדרוגיניס, או מיתרוא ממעט ליה: ויש לומר: דלפי מה שפירשתי,
4 דמטעמא דמוס קא ממעט ליה – ניחא, דמיסתבר ליה לאוקומיה כרבי ישמעאל, כיון
5 דכותיה מיתוקמא לגמרי.
6 **[שייך לעמוד הקודם] הזכר** **הזכר** **הזכר** –
7 ואם התקדש: בלא "הזכר" נמי מצי
8 למעט אנדרוגיניס מ"הזכר", כמו בסמוך לענין
9 ערכין, ובגדה בפרק "המפלות" (כחא), גבי טומטום
10 ואנדרוגיניס שראי לזון או אידום ויש לומר:
11 דשמן עד דרשות אחרות יש, דקריא טובא
12 כתיבי בבכור, כגון (שמות לד) **כל מקחך זכור**,
13 וכולהו צריכי, והא דאמרין בפרק קמא (בבכורי,
14 ט,א): אפילו תימא רבי יוסי הגלילי, שאני הכא
15 דכתיב "הזכרים". ופריך: ולגמרי מנייהו הא מיעט
16 רחמנא "הזכרים". והכא מוקים לדרשא אחרת:
17 יש לומר: דלא סבירא כרבנן בתראי דהכא.
18 **[שייך לעמוד הקודם] אבל** **טומטום דברי**
19 **הכל ספיקא הוא כי** – לא מטעם דלא
20 אתי קרא למעטיה ספיקא קאמר רב חסדא דקדוש
21 מספיקא. דגבי טומטום, שיש מהם זכר ויש מהם
22 נקבה, דלא שייך כדפירשתי לעיל, אלא לא
23 מיסתבר ליה לאוקומי מעיטא בטומטום, דחשיב
24 ליה זכר גמור ואם נקבה גמורה. ורבי יוחנן דפליג
25 עליה דרב חסדא לקמן, דקסבר דבריה הוא ואין
26 קדושה חלה עליו, ואפילו נמצא זכר, ואם תאמר:
27 ואמאי לא פריך ארב חסדא מהדאי דריש "כיצד
28 מערימין" (תמורה כדב). ד"אם זכר – יקרב
29 עולה, ואם נקבה – זבחי שלמים", דקאמר התם:
30 ילדה טומטום ואנדרוגיניס – אין קדושה חלה
31 עליהם. ומפרש התם: דקסבר ולדות קדשים
32 בהיותן הם קדשים, דאי נבעי אמן הם קדשים
33 – הא תפשינו קדושה דאימיה. ולרב חסדא
34 דאמר טומטום ספיקא הוא – יהיה טומטום קדוש
35 אפילו בהיותו קדושים, שהרי בפירוש אמר "אם
36 זכר יקרב עולה ואם נקבה זבחי שלמים" ואף על
37 גב דאיכא למימר: סמי מכאן טומטום, אמאי פריך
38 בסמוך מבריותיה: הוה ליה למיפרך ממתניתין:
39 ויש לומר, דרב חסדא פירש: אין קדושה חלה
40 עליהן, ומכל מקום בהיותן תפל עלייהו קדושה,
41 כמו בכל ולדות קדשים, דכיון דהוי דאי אם זכר
42 או נקבה. הוא דלא משני התם: אין קדושה פיר
43 חלה עליהם, ולוקמה בבדמת חולין דלא שייך
44 ליה קדושת אמו – משום דמשמע ליה דקאי פיר
45 אבןמה דחולין, בין אבןמה דקדשים דאריי' בה.
46 **אלמה תניא הזכר ולא טומטום ואנדרוגיניס**
47 **– מיתרוא קדוש, אבל מ"זכר" לחדיה לא**
48 **קממעט, דאמר בסוף "המפלות" (נדה כחב).** וברבי יהודה אתאי, כדמבנה בשבת בסוף פרק
49 "אם לא הביא כלי" (קלאב), דאמר רב חסדא: לא לכל אמר רבי יהודה אנדרוגיניס זכר הוא,
50 שאם אתה אומר כן – בערכין יערך, ותניא: "הזכר" ולא טומטום כו'. פירוש: וסתם ספרא
51 רבי יהודה היא (בכורות סא,א). וקאמר רב נחמן בר יצחק: אף אן נמי תניא, דקאמר: רבי
52 יהודה פוסל באשה אנדרוגיניס קדוש מן טהא. ומאי שנא גבי מילה – דכתיב: (בראשית

1 יז): "המול לכם כל זכר". ויש לתמוה: מאי שנא דבערכין צריך יתור למעט אנדרוגיניס, ובקידוש לא צריך
2 בפרק "טרף בקלפי" (יומא מגא). ובמילה, אדרבה, צריך יתור לרבותן לזין זכר ומיזה, מקדוש הוה מצינן למימר דשמן איכא מיעט, אבל מילה קשיא: ויש לומר, דקסבר רבי יהודה:
3 אנדרוגיניס מוצא מכלל זכר בלא שום מיעט, מסבא, ולהכי פסל ליה (קדוש) ולקדשו. ולענין מילה צריך יתורא ד"כל זכר" לריבויא. הוא דבעי מעיטא בערכין, היינו משום דמסבא
4 הייתי מעמידו לכל הפחות בערך נקבה, אי לאו דמעטיה מנקבה (לאוקומיה בערך). ובריתא דעולה דלעיל, דאיצטריך קרא למעטיה מ"זכר" – לאו כרבי יהודה, אף על גב דסתם ספרא
5 היא, דאם בקידוש פסלו רבי יהודה בלא שום יתור. ומכל מקום, פשיטא ליה דהוא דערבין (ד,א) רבי יהודה, כל כמה דאיכא לאוקומיה סתם ספרא כותיה – מוקמנן. ועוד תניא בהדאי
6 בפרק קמא דערבין (ה,ב) דרבי יהודה אומר: הטומטום ואנדרוגיניס מעריכין אבל לא נערבין. ומיהו קשה, לפי שיטה שפירשתי מפרק "הערל" (ביבמות עבב), דמשמע דהוה דלא פסיל ליה
7 רבי יהודה לענין קדוש אלא מספק, דהוי ספק איש ספק אשה. דתניא, רבי יהודה אומר: אף אנדרוגיניס שקדש – קדושו פסול, מפני שהוא ספק אשה, ואשה פסולה לקדשו ונראה לפרש:
8 דספק הוא לרבי יהודה. ולענין מילה, אי באשה גמורה – ריבויא הכתוב מ"כל זכר", דמשמע כל זכרות, ולענין ערכין מעטו הכתוב מערך איש ואשה לפי שהוא משונה. **טומטום**
9 ואנדרוגיניס אין מטמאין בגדים אבית הבליעה – הוא הדין דלהקריב נמי כשרין, כדמפרש טעמא. אלא אידי דנקט תנא קמא "טמא" – נקט רבי אליעזר "אין מטמאין". **ואתא** **רבי**
10 שמעון בן רבי יהודה משום רבי שמעון למימר טומטום נמי בריה הוא – משמע הכא דקסבר אנדרוגיניס בריה הוא, כמו טעמא דטומטום. ואפילו דמסיק נמי דטומטום ממעט לדידה מטעם
11 שהוא נקבה כשמיטיל מים במקום נקבות, מכל מקום באנדרוגיניס הוי לעולם משום דבריה הוא. ותימא: דפרק "הערל" (ביבמות פא,א) משמע דרבי שמעון חשיב ליה דאי זכר, לרבי יוחנן,
12 דאמר התם: אף מאכילה בחזה ושוק! ויש לומר: דאפילו הוי דאי זכר ממשעטנא ליה "זכר", אבל נקבה דאי ממשעטא מן טומטום דמטיל מים במקום נקבות, לפי המסקנא דאפילו דאי נקבה

כ" פליגי במטיל מים במקום נקבות – והשתא, הא דאמר רב חסדא לעיל: אבל
טומטום דברי הכל ספיקא הוא – על כרחך לא אמרו במטיל מים במקום
זכרות, דההוא דאי זכר הוא, אבל במטיל מים במקום נקבות. ואליבא דתנא
קמא, אבל רבי שמעון – דלית ליה שום ספיקא בטומטום, דאי הוה מטיל מים
במקום נקבות – הוי נקבה דאי. ואם

תאמר: ומנא ליה לרב חסדא דלרבנן
בתראי קדוש מספיקא? דילמא סברי כרבי
שמעון, ולא קדוש כללו ויש לומר: כיון
דמהווא טעמא דפליגי באנדרוגינוס,
משום דבריה הוא, לא מצי פליגי
בטומטום, דלרב חסדא לשום תנא לא הוי
בריה – מסתמא מודו לתנא קמא
בטומטום דכי קדוש הוא מספיקא, כמו
שמודה לו רבי ישמעאל. ואם תאמר: לקמן
פרק תשיעי (נזא) דממעט רבי שמעון בן
יהודה טומטום ואנדרוגינוס ממעשר
בהמה, משום דממעט בקדשים הזכר דאי
ונקבה דראית, וילין מעשר מ"תחת" "תחת"
מקדשים – מה ענין זה אצל וזה? הא
בקדשים אימעט מכלל זכר מטעם שהוא
נקבה כשמטיל מים במקום נקבות, אבל
מעשר – אין חילוק בין זכר ונקבה! ויש
לומר, דרב חסדא אומר: סמי מבאן
טומטום. וכן ריש לקיש דבסמוך.
לא אמרו טומטום ספק אלא באדם –
כרבי שמעון ברבי יהודה דסבירא
ליה. ולאו אליבא דכולי עלמא קאמר,
דפשיטא לתנא קמא דמתניתין דספיקא
הוא. דאין שוחטין לא במקדש ולא במדינה.

הדרן עלך אלו מומין

בן יהודה למומר: טומטום בריה הוא, ולא קדוש! – לא,
דכולי עלמא – טומטום בריה לא מספיקא, זכר ונקבה
הוא דמספיקא. מטיל מים במקום זכרות – דכולי עלמא
לא פליגי דזכר הוא, כי פליגי – במטיל מים במקום
נקבות, מר סבר: חיישינן שפא נהפכה זכרותו לנקבותו,
ומר סבר: לא חיישינן; כי הא דהורה רבי אלעזר:
בבהמה מטיל מים במקום נקבות – חולין. תרי פה רבי
יוחנן: מאן דלא חש לתנא קמא ולרבי ישמעאל! ולימא
רבי יוחנן נמי: מאן דלא חש לרבנן בתראי; דאמר רב
חסדא: מחלוקת – באנדרוגינוס, אבל בטומטום – דברי
הכל ספיקא! – רבי יוחנן לא סבירא ליה דרב חסדא. –
אי לא סבירא ליה, לימא: הוא דאמר ברבנן בתראי! –
הכי נמי קאמר: מאן שביק תרי ועביד כהו! ורבי אלעזר
כמאן סבירא – כי הא דאמר ריש לקיש: לא אמרו
טומטום ספק – אלא באדם, הואיל וזכרותו ונקבותו
במקום אחד. אבל בבהמה, מטיל מים במקום זכרות –
זכר, מטיל מים במקום נקבות – נקבה. מתקיף לה רב
אשעאי: וליחוש שפא נהפכה זכרותו לנקבות! אמר
ליה: כמאן – ברבי מאיר דחייש למיעוטא! אביי בר אבין
ורב הונאי בר אבין דאמרי תרווייהו: אפילו תימא רבנן,
הואיל ואישתני – אישתני! אית דאמר – אישתני, ואית

שמא נהפכה. ורבי אלעזר כרבי שמעון סבירא ליה. לימא – אי אמרין הואיל ואישתני, או לא אמרין, תנאי היא. שקדש קדושו קדושין – לחומרא, וצריכה גט
שמן זכר הוא. נתקדש – קדושו קדושין. וזה שקדשו אסור בקרובותיו של טומטום, כגון באמו ובאחותיו, דשמן דהוא. וחולין – לחומרא, שאם אין שם אחר
אלא הוא, בעיא יבמתו חליצה. אבל יש שם אחר – לא חליץ טומטום, דהא האי תנא בנקבה נמי מספיקא ליה. וחולין לאשתו – חומרא היא, שמא זכר הוא.
ומייבם את אשתו – ממנה נפש, אי אדר הוא – שפיר מייבם אחיו, ואם נקבה הוא – אשה בעלמא הוא דנסב האי אחיו של טומטום. אבל טומטום לא מייבם,
דאינו בן לידה, ולא קרינא ביה "להקים לאחיו שם". מאי לאו דכולי עלמא כרבי עקיבא – דאמר ביבמות פרק "הערל" (עטב): סריס חמה לא חולץ ולא מייבם,
ואשתו לא חולצת ולא מתייבמת, שלא היתה לו שעת הכושר. ובהא פליגי – דמאן דאמר מייבם לאשתו ממנה נפש, סבר: אי זכר הוא – שפיר מייבם, דלא
אמרין: הואיל ואישתני למיהו טומטום – אישתני נמי לספוקי בסריס חמה. שאפילו יקרע וימצא זכר – יחא סריס, ואשת סריס אין מתייבמת. ומאן דאמר אין
מתייבמת סבר אמרין הואיל ואישתני למיהו טומטום אישתני – נמי לספוקי למיהו סריס חמה אפילו ימצא זכר. הילכך אין מתייבמת אשתו, דנמצאו פוגעים
בעורה. דכיון דזכר הוא – קדושו קדושין, וכיון דסריס חמה הוא – אין אשתו זקוקה ליבם, היא כאשת אח שיש לה בנים, והמייבמה פוגע באיסור אשת אח. ומיהו
חליצה בעיא, דלא פשיטא לן שהוא סריס, דשמן לאו סריס הוא, הילכך בעיא חליצה. לא דכולי עלמא אמרי שפא אישתני – ומספקין ליה בסריס חמה, וזה
דאמרין מתייבמת – רבי אלעזר היא, דאמר בפרק "הערל" (יבמות פא): אשת סריס חמה מתייבמת, שכן במינן מתרפאין באלכסנדרים של מצרים. הילכך חמה
נפשך שרי ליבומה. ומאן דאמר לא מתייבמת – כרבי עקיבא. ומאן האי תנא דאית ליה כרבי עקיבא – ואמר: חולצת ולא מתייבמת. סריס ודאי משוי ליה
– לטומטום, ואפילו חליצה לא תיבעי, דהא רבי עקיבא באשת סריס חמה לא בעי חליצה. אלא רבי יוסי ברי יהודה – דשמן קאמר. הילכך חליצה בעיא –
דשמן זכר הוא, ושמן אינו סריס. ולא מתייבמת – דשמן זכר הוא, וסריס הוא, ואינה זקוקה ליבם, ונמצא פוגע באשת אח שיש לה בנים. שפא יקרע כו' – ובמקום
אחין קאמר דלא יחלוץ (ולחוש) שמא סריס חמה הוא. אבל אין שם אחר – חולין. ולא מיפטרא יבמתו בולא כלום, דשמן לאו סריס הוא. הילכך אשתו נמי בעיא
חליצה – שמא לאו סריס הוא, ולא מתייבמת – דשמן סריס הוא. אטו כל דמקדש זכר מישתבח – דלא מספיקא ליה אלא בסריס חמה, ובנקבה לא מספיקא ליה
מאי בינייהו – בין רבי יהודה לרבי יוסי בטומטום שמת אחיו הא תרווייהו לא יחלוץ קאמרין!

שטומטום אינו קדוש בבכורה, לִימָא הוּא דְאָמַר בְּרַבְנָא בְּתַרְיָא –
הרי אפשר לומר שרבי אלעזר סובר כדעת חכמים בסוף המשנה
שאמרו גם על טומטום שהוא כבירה, ולכן אינו קדוש בבכורה.
מתרצת הגמרא: אכן ידע רבי יוחנן שאפשר להעמיד את דינו של רבי
אלעזר כחכמים שבסוף המשנה, וְהָכִי נִמְי קָאָמַר – וגם על כך היתה
כוונת רבי יוחנן להקשות, מֵאֵן שִׁבְיָא תְּרִי וְעִבְדִּי בְּחַד – איך עוב
רבי אלעזר דעת שני תנאים, תנא קמא ורבי ישמעאל שסברו
שטומטום הוא ספק זכר, ופסק כדעת תנא אחד, כחכמים בסוף
המשנה שסברו שטומטום הוא בריה.
הגמרא מיישבת את פסקו של רבי אלעזר: וְרַבִּי אֶלְעָזָר שִׁפְסַק
שטומטום אינו קדוש בבכורה, בְּמֵאֵן סָבְרָא – כדעת מי הוא סובר.
בִּי הָא –[כמו] דְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, לֹא אָמְרוּ חֲכָמִים שְׁטוּמָטוּם נֶחֱשָׁב
כְּסִפְקָא זָכַר סָפֵק נִקְבָּה אֱלָא בְּאִדָּם, הוֹאִיל וְזָכְרוּתוֹ וְנִקְבּוּתוֹ בְּמִקּוֹם
אֶחָד, ואי אפשר לבדוק מהו על ידי הטלת מימיו, אֲבָל טוּמָטוּם
בְּהִמָּה אֵין בּוֹ סָפֵק, כִּיּוֹן שִׁמְקוּם זָכְרוּתוֹ רְחוּק מִמְּקוֹם נִקְבּוּתוֹ, וְנִיתָן
לקבוע את מינו על ידי הטלת מימיו, אִם מְטִיל מִים בְּמִקּוֹם וְזָכְרוּת
הוא ודאי זָכַר, ואם מְטִיל מִים בְּמִקּוֹם נִקְבּוּת הרי זה נִקְבָּה, ונמצא
לשיטתו, שתנא קמא שאמר במשנתו שטומטום אינו נשחט במדינה
היינו במטיל מים ממקום זכרות, שהוא ודאי זכר וקדוש בקדושת
בכורה, ואינו נשחט גם במקדש שמוש שנראה כבעל מום ונתמעט
מהקדבה, ורבי ישמעאל וחכמים דווקא על אנדרוגינוס אמרו שהוא
ספק, ולא על טומטום. ובכך מתיישב, שמה שאמר רבי אלעזר שאינו
קדוש בבכורה, היינו על טומטום כזה שמטיל מים במקום נקבות,
שהוא נחשב נקבה, וסבר כדעת כל התנאים שבמשנתו.
מוסיפה הגמרא לברר את סברתו של רבי אלעזר: מִתְקִיף לָהּ רַב
אוֹשְׁעִיָא – הקשה רבי אושעיא על רבי אלעזר, למה טומטום שמטיל
מים במקום נקבות נחשב כנקבה ואינו קדוש בבכורה, וְלִיחֻשׁ שְׁמָא
נִקְבָּה וְזָכְרוּתוֹ לְנִקְבּוּתוֹ – והרי יש לחשוש שמא הוא זכר, אלא
שנכפל גידו מבפנים, ולכן הוא מטיל מימיו במקום נקבות של נקבה.
דוחה הגמרא את הקושיא: אָמַר לִיה – השיב אביי לרבי אושעיא,
בתמיה, בְּמֵאֵן – כדעת מי אתה מקשה שיש לחשוש שמא נכפל גידו
לפנים, בְּרַבִּי מֵאִיר דְּחִישׁ לְמִיעוּטָא – כשיטת רבי מאיר שהוא
התנא היחיד הסובר שיש לחשוש למיעוט, והרי רבי אלעזר פסק
כחכמים הסוברים שאין חוששים למיעוט, ולכן אין לחשוש כאן
שנא זכרים התהפכו ונעשו נקבות.
מבארת הגמרא את הקושיא על רבי אלעזר: אֲבִי בְּרַב אֶבְיָן וְרַב
הֲנִינְיָא בְּרַב אֶבְיָן דְאָמְרִי תְּרִיּוּהוּ – ביארו שניהם שאכן קשה קושיית
רב אושעיא על רבי אלעזר, שכן אֲפִילוּ תִימָא רַבָּנָן – אפילו אם
יסבור רבי אלעזר כחכמים שבכל מקום הולכים אחר הרוב ואין
חוששים למיעוט, כאן עדיין יש לחשוש, כִּי הוֹאִיל וְאִישְׁתֵּי אִישְׁתֵּי
– כיון שטומטום כבר שונה מרוב בהמות, יש לחשוש בו גם למיעוט
אחר שזכרותו נהפכה לנקבות, ואם כן למה פסק רבי אלעזר
שטומטום המטיל מים במקום נקבות נחשב כנקבה ולא חשש שזכר
הוא אלא שנהפכה וזכרותו.
מתרצת הגמרא: אכן בדבר זה עצמו נחלקו התנאים בברייתא, אִית
דְאָמַר אִישְׁתֵּי וְאִית דְאָמַר לֹא אִישְׁתֵּי – יש מי שאומר שבבהמה
כיון שנשתנית להיות טומטום יש לחשוש שנשתנית גם בכך
שזכרותה נתהפך לנקבותה, וזו סברת חכמים בברייתא, שנחלקו על
רבי ישמעאל רק לגבי אנדרוגינוס, אך בטומטום הודו לו שנחשב זכר,
ואילו רבי שמעון בן יהודה שאמר בברייתא שכל מקום שנאמר זכר
אינו אלא להוציא טומטום ואנדרוגינוס, סבר שלא חוששים שמא
נהפכה זכרותו להיות נקבות, ולכן כשהוא מטיל מים ממקום נקבות
אינו קדוש, וכן היא סברת רבי אלעזר שאין חוששין שנשתנה, ולכן
נחשב כנקבה ואינו קדוש בבכורה.
מבשרת הגמרא: לִימָא אִישְׁתֵּי וְלֹא אִישְׁתֵּי תִנְיָא – האם נאמר
שנידון זה אם אומרים הואיל ונשתנה בדבר אחד נשתנה גם בדבר
אחר תלוי במחלוקת תנאים, בְּתִנְיָא, טוּמָטוּם שְׁקִידָא אִשָּׁה, קְדוּשָׁתוֹ
קְדוּשָׁתוֹ לחומרא, שמא זכר הוא ויכול לקדש אשה, וצריכה גט

בְּן יְהוּדָה לְמִימַר, טוּמָטוּם בְּרִיָּה הוּא, וְלֹא קְדוּשָׁא בְּקִדּוּשׁ בְּכוּרָה.
ונמצא שנידון זה בגדר טומטום אם הוא בריה או ספק זכר ספק נקבה,
תלוי במחלוקת רבי שמעון וחכמים, ואם כן יש לנו לומר שרבי שמעון
סבר כחכמים שבסוף משנתו, ובין על טומטום ובין על אנדרוגינוס
אמרו חכמים אלו שהוא כבירה, ודלא כרב חסדא שפירש שלדעת
כולם טומטום אינו בריה.
דוחה הגמרא: לֹא – נידון זה אם טומטום הוא ספק אינו תלוי
במחלוקת רבי שמעון וחכמים, שכן יש לפרש דְּבִלִי עֲלֵמָא, טוּמָטוּם
בְּרִיָּה לֹא מְסַפְקָא – לדעת כולם אין לצדד ולומר שטומטום הוא
בריה, אלא בִּזְכָּר וְנִקְבָּה הוּא דְמְסַפְקָא – צדדי מחלוקתם אם
טומטום הוא זכר או נקבה, והיינו שבאופן שְׁמִטִיל מִים בְּמִקּוֹם
וְזָכְרוּת, דְּבִלִי עֲלֵמָא לֹא פְלִיגִי – רבי שמעון וחכמים לא נחלקו
דְּוַדַּאי זָכַר הוּא, וחלה עליו קדושת בכורה, בִּי פְלִיגִי – במה נחלקו,
בְּמִטִּיל מִים בְּמִקּוֹם נִקְבּוּת, מִר סָבַר – חכמים החולקים על רבי
ישמעאל רק באנדרוגינוס, ובטומטום מודים שחלה עליו קדושה
מספק, סברו שטומטום זה אינו ודאי נקבה, דְּחִישָׁתִּין שְׁמָא נִהְפָּכָה
וְזָכְרוּתוֹ לְנִקְבּוּתוֹ – חוששים שמא הוא זכר אלא שנכפל גידו
מבפנים, ולכן מטיל מים במקום נקבות של נקבה, והרי הוא קדוש
מספק, וְמִר סָבַר – ואילו רבי שמעון בן יהודה שאמר בשם רבי
שמעון שהכתוב מיעט טומטום שאינו קדוש בבכורה סבר, לֹא
חִישָׁתִּין בטומטום זה שמא הוא זכר, אלא כיון שמטיל מים במקום
נקבות ודאי נקבה הוא, ולכן מיעטו הכתוב. ולפי זה מתיישב שזו
שבא רב חסדא לומר, שבטומטום אין מי שסובר שהוא בריה ולא
חלה עליו קדושה כלל אפילו במטיל מים ממקום זכרות, אלא חכמים
שבסוף המשנה מודים שהוא ספק זכר ספק נקבה. ומכל מקום אף רב
חסדא מודה שיש תנא ורבי שמעון הסובר שטומטום אינו ספק, אלא
לפי הטלת מימיו הוא ודאי או זכר או נקבה.
הגמרא מביאה שמצינו מקור לסברא זו של רבי שמעון בן יהודה,
שטומטום המטיל מים במקום נקבותו דינו כנקבה ודאית: רבי שמעון
בן יהודה סובר בִּי הָא –[כמו] דְּהוֹרֶה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּבִהְמָה, שאם
ילדה ולד ראשון טומטום שְׁמִטִיל מִים בְּמִקּוֹם נִקְבּוּת, הרי זה חולִין,
ואין עליו קדושת בכורה, משהו שבאופן זה נחשב נקבה ודאית.
רבי יוחנן תמה על פסק זה: תְּהִי בָּהּ רַבִּי יוֹחָנָן, איך פסק רבי אלעזר
שטומטום ודאי נקבה כדעת רבי שמעון, מֵאֵן דְּלֹא הָשׁ לְתִנְיָא קָמָא
וְרַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל – וכי מי אינו חושש לא לדברי תנא קמא במשנה
שאמר שאין שוחטים טומטום במדינה, שמא זכר הוא, ולא לדברי
רבי ישמעאל שאמר במשנה שאנדרוגינוס הוא בעל מום ולא חלה
עליו קדושה, ומשמע שלא נחלק בטומטום, וסבר שהוא ספק זכר
וחלה עליו קדושה מספק, הרי שלדעת כולם טומטום אינו ודאי
נקבה.
שואלת הגמרא על רבי יוחנן: למה הקשה על רבי אלעזר רק מדברי
תנא קמא ורבי ישמעאל, וְלִימָא רַבִּי יוֹחָנָן נִמְי, מֵאֵן דְּלֹא הָשׁ לְרַבָּנָן
בְּתַרְיָא – שיקשה גם איך לא חשש רבי אלעזר לדעת חכמים בסוף
המשנה שאנדרוגינוס אינו בכור אלא נגזז ונעבד, דְּהִרִי עֲלֵיהֶם אָמַר
רַב חֲסִדָא לְעִיל (מא), מִחֲלֻקָּתָא תִנְיָא קָמָא וְרַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל עִם חֲכָמִים
שבסוף המשנה היא רק בְּאִנְדְּרוֹגִינוּס, אֲבָל בְּטוּמָטוּם דְּבָרִי הֵבֵל
סְפִיקָא – הוא ספק זכר ספק נקבה. ונמצא שאף חכמים שבסוף
המשנה סברו שטומטום ספק, ומדוע לא הקשה רבי יוחנן גם מהם על
רבי אלעזר שפסק שטומטום הוא ודאי נקבה.
משיבה הגמרא: רַבִּי יוֹחָנָן לֹא סְבִירָא לִיה דְּרַב חֲסִדָא – רבי יוחנן
אינו סובר כרב חסדא שטומטום לדברי הכל ספק זכר ספק נקבה,
אלא דעתו שחכמים בסוף המשנה נחלקו גם בטומטום וסברו שהוא
כבירה, ולא חל עליו קדושת בכורה, ולכן הקשה על רבי אלעזר רק
מדברי תנא קמא ורבי ישמעאל במשנה, ולא מדברי חכמים שבסוף
המשנה.
מקשה הגמרא על תירוץ זה: אִי לֹא סְבִירָא לִיה – אם אכן רבי יוחנן
אינו סובר כרב חסדא, אלא דעתו שחכמים בסוף המשנה נחלקו גם
בטומטום, אם כן מה הקשה רבי יוחנן כלל על רבי אלעזר שפסק

לְפָסוּל בְּמָקוֹם אַחִים וְלַחְלוּץ שְׁלֹא בְּמָקוֹם אַחִים אִיכָא בִּינְיָהוּ –
 יש חילוק ביניהם בשני דינים, א. באופן שיש חוץ מהטומטום עוד
 אחים לבעל שמת, והלך הטומטום וחלץ לאשתו, שלרבי יהודה
 שטומטום כודאי סריס, נמצא שחליצתו לא עשתה כלום, ולא פסל
 את היבמה מן האחים, ואם רצה אחד מהאחים לייבמה יכול. ולרבי
 יוסי ברבי יהודה שטומטום ספק סריס, נמצא שחליצתו פוסלת על
 האחים, כי יש לחשוש שמא אינו סריס וחליצתו חליצה, ושבו אין אח
 אחר יכול לייבמה. ב. באופן שאין אחים למת אלא הטומטום בלבד,
 לרבי יהודה אשת המת פטורה בלא חליצה, כי טומטוס נחשב סריס
 ודאי, ובאילו אין להם אחים, ולרבי יוסי צריכה חליצה מספק, שמא
 הטומטום אינו סריס.

הדרן עלך על אלו מומין

פרק שביעי – מומין אלו

בפרק הקודם נתבארו המומים הפוסלים בבכור להקריבה. פרק זה
 עוסק בדיני מומי אדם, שכהן שיש בו ממומים אלו אינו יכול לעבוד
 בבית המקדש. שלשה מיני מומים הם: א. מומים שהם פוסלים את
 הכהן מלעבוד במקדש, וגם פוסלים את הבהמה שלא יקריבה
 למזבח. ב. מומים הפוסלים באדם בלבד מלעבוד. ג. מומים שאינם
 פוסלים, אבל מפני מראית העין אמרו חכמים שכל כהן שיש בו אחד
 מהן לא יעבוד.
 נאמר בתורה לגבי כהן בעל מום (ויקרא כא טו-כא), וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה
 לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזֶּרְעֶךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוֹם
 לֹא יִקְרַב לְהִקְרִיב לַחֵם אֱלֹהֵיו. כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב אִישׁ
 עֹזֵר אוֹ פֶּסֶח אוֹ קֶרַח אוֹ שָׂרָע. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ שִׁבְרֵי רֶגֶל אוֹ
 שִׁבְרֵי יָד. אוֹ גֵּבֶן אוֹ דֶק אוֹ תִבְלָל בְּעֵינָיו אוֹ גֵּבֶן אוֹ יִלְפַת אוֹ מִרְחַב אֶשָּׁף.
 כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בוֹ מוֹם מִזֶּרַע אֶהֱרֹן הִכְהֵן לֹא יֵגֶשׁ לְהִקְרִיב אֶת אֲשֵׁי ה'
 מוֹם בוֹ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיו לֹא יֵגֶשׁ לְהִקְרִיב. בפרק זה יתבארו מומים
 אלו, והנוספים עליהן.

משנה

המשנה מפרטת את המומים שפוסלים כהן לעבודה במקדש: מוֹמִין
 אֵלּוּ שֶׁהוֹכְרוּ בפרק הקודם לגבי פסול בכור בהמה טהורה, בֵּין אֵלּוּ
 הַקְּבוּעִין שאינם מתרפאים, בֵּין אֵלּוּ שֶׁעוֹקְרִים ועתידיים להתרפא,
 פּוֹסְלִין בְּאָדָם – בכהן, שכל זמן שהם נמצאים בגופו הוא פסול
 לעבודה במקדש.
 וַיִּתֵּר עֲלֵיהֶן – ובאדם יש חסרונות נוספים על מומים אלו שהוזכרו
 בבהמה, ואלו פוסלים רק באדם ולא בבהמה, והם, הַכִּילוֹן – מי
 שראשו עשוי ככילון, דהיינו ככיסוי חבתי, שהוא צר למעלה ורחב
 למטה, וְהַלְפָתָן – שראשו דומה לראש לפת, שהיא רחבה למעלה
 והולכת ומתחדדת למטה, וְהַמִּקְבָּן – שראשו דומה למקבת, דהיינו
 פטיש, וצורתו, מצחו בולט לפניו, וכן ערפו בולט לאחוריו, והרי הוא
 כמקבת שיש בה מוט לאחיה, וראשה בולט משני צידיו, וְשִׂרְאִשׁוֹ
 שְׂקוּמָה – שראשו בולט הרבה מלפניו, וְסָקִיפָת – שאין ראשו בולט
 לאחוריו כלל.
 וּבְעֵלֵי חֲטוּתוֹת – שיש להם בליטה בגב, ואין בה עצם, רַבִּי יְהוֹנָדָה
 מַכְשִׁיר, וְהַכְּמִים פּוֹסְלִין.
 כהן חָפְרֵת, פָּסוּל לעבודה. אִיזוּהוּ חָפְרֵת, כָּל שֶׁאֵין לוֹ לְכָל הַפְּחוֹת
 שִׁיטָה – שורה של שָׁעַר מוֹקֶפֶת מאחורי הראש מֵאֲזוֹן לְאֲזוֹן, אֲבָל
 אִם יֵשׁ לוֹ שורה של שַׁעַר סביב ראשו, הָרִי זֶה בָּשָׂר.

גמרא

שנינו במשנה שכל המומים שנאמרו בבכור בהמה פוסלים באדם.
 מקשה הגמרא: אֵמָא – מדוע המשנה אומרת שכל המומים
 המוזכרים בפרק הקודם הפוסלים בבהמה פוסלים גם בכהן, וְהָאִיכָא
 יִבְלָת דְּלֹא כְּתִיב בְּאִוְרֵייתָא בְּאָדָם – והרי בבהמה פוסל גם מום של

יבלת שנאמר בה (ויקרא כב כב) 'אוֹ יִבְלָת', ומום זה הוא רק בבהמה
 ואינו כתוב בתורה בין המומים הפוסלים בכהנים. וְתוֹ – ועוד קשה,
 שנינו לעיל (לח) בין מומי בהמה דֶּק וְתִבְלָלוֹ, והרי הם אינם מומים
 הפוסלים בבהמה, דְּלֹא כְּתִיב בְּבִהֶמָה – שהרי לא נאמרו בתורה
 בין מומי בהמה, ואף ששנינו לעיל מומים נוספים שאינם מוזכרים
 בתורה, יש לומר שנכללים במה שנאמר 'כל מום קָע', אולם דק
 ותבלול שהתורה כתבתם רק לגבי כהנים ולא במומי בהמה, יש
 לשמוע מכך שאינם פוסלים בבהמה. מתרצת הגמרא: מִיִּלְפָת יִלְפִי
 מִהֶדְרִי – לומדים דיני מומי אדם ובהמה מזה לזה, וכל מום האמור
 באדם פוסל גם בבהמה, וכן מום האמור בבהמה פוסל באדם, ולכן
 אמרו במשנתנו שכל מומי בהמה פוסלים בכהן, ואפילו יבלת שלא
 הוזכרה בתורה במומי כהן, ומשום כך שנינו גם לעיל מומים שהוזכרו
 רק לגבי אדם, כגון דק ותבלול, שכן למדים מכך שפוסלים גם
 בבהמה.
 ומביאה הגמרא ברייתא שלומדים דיני מומי אדם ובהמה מזה לזה:
 דִּתְנִיא בברייתא, בפרשת מומים האמורה בְּאָדָם, לֹא נִאֲמַר בּוֹ מוֹם
 יִבְלָת, אלא נאמר רק בבהמה, ובמומים האמורים בְּבִהֶמָה לֹא נִאֲמַר
 מוֹמֵי דֶּק וְתִבְלָלוֹ, אלא רק באדם, מִנֵּין לִיתֵּן אֶת הָאֲמוּר שֶׁל זֶה בְּזוֹהַ
 וְאֶת הָאֲמוּר שֶׁל זֶה בְּזוֹהַ, תִּלְמִיד לֹמֵד, נאמר (ויקרא כא כ) 'נִרְבֵּ'
 במומי אדם, ונאמר (שם כב כב) 'נִרְבֵּ' במומי בהמה, וכן נאמר (שם כא כ)
 'לִלְפָת' באדם, ונאמר (שם כב כב) 'לִלְפָת' בבהמה, ונאמרו בשניהם
 לְגוּיָהּ שׁוֹהַ, ללמוד שכל מום שפוסל באדם פוסל גם בבהמה, וכן
 מום הפוסל בבהמה פוסל גם באדם.
 מוסיפה הגמרא: מִפְּנֵי – הפסוקים הללו שנדרשו מהם גזירה שוה זו
 הם פנויים ואינם נצרכים לגופם אלא נכתבו במיוחד לדרשה זו.
 ובהכרח הוא כך, דִּיאִי לֹא מִפְּנֵי – כי אם אינם מופנים ולא נכתבו
 במיוחד לדרשה זו, לא היה אפשר ללמוד בגזירה שוה דיני מומי אדם
 מדיני מומי בהמה ולהיפך, שהרי אִיכָא לְמִפְּרִיךְ – יש לפרוך כך,
 אֲדָם מִבְּהֶמָה לֹא יִלְיָף – אין ללמוד מומי אדם ממומי בהמה, שֶׁכֵּן
 בהמה הִיא עֲצֻמָּה קְרִיבָה לִנְפִי מִזְבָּת, ואפשר שמשום כך דווקא בה
 החמירה תורה לפסול כל מום, אבל בכהן נאמר שאין המומים הללו
 פוסלים. וכן להיפך, בְּהֶמָה מִבְּאָדָם לֹא יִלְפָא – אין ללמוד מומי
 בהמה ממומי אדם, שֶׁכֵּן אדם נִתְרַבָּה לְהַתְחַיֵּב בְּמִצְוֹת, ואפשר
 שדווקא לגבי נאמרו דיני המומים שכל מום פוסל בו, מה שאין כן
 בבהמה שאינה חייבת במצוות, לא יהיה פסול בה כל מום. אלא
 בהכרח שהפסוקים מופנים לצורך הגזירה שוה, ולכן אי אפשר
 לפרוך, שאין משיבין על גזירה שוה כאשר הפסוקים פנויים ונכתבו
 לשם כך.
 מבארת הגמרא: לֹאִי – באמת אֲפִנְיוֹי מִפְּנֵי – הפסוקים הללו אכן
 פנויים, שהרי לְכַתּוּב רִחְמָנָא 'לִלְפָת', וְלֹא כְּעֵי – ולא צריכה לכתוב
 'נִרְבֵּ', וְאֵמָא אֲמִינָא – ואנו נאמר ונלמד גרב בקל וחומר, וְיָמָה לִלְפָת
 דְּלֹא מֵאִיכָא – אף שאינה מאוסה, הִנּוּ מוֹמָא, נִרְבֵּ דְמֵאִים – שהוא
 מאוס, כי הוא קשה כחרס, ושקוע בבשר ועושה חריצים, לֹא כָּל שֶׁכֵּן
 שיחשב מום, ואם כן 'נִרְבֵּ' האמור במומי כהנים ו'נִרְבֵּ' האמור במומי
 בהמה דְּכִתְבַת רִחְמָנָא לְמָה לִי, ובהכרח לֹאֲפִנְיוֹי – שנאמרו כפסוקים
 מופנים כדי ללמוד מהם גזירה שוה, להשוות את דיני מומי בהמה
 ודיני מומי כהנים זה לזה, וכיון שגזירה שוה זו נדרשת מפסוקים
 המופנים לצרכה, אי אפשר להפריכה ולחלק מסבירא בין הגזירות.
 שואלת הגמרא: וְלִכְתִּבְיָנִיהוּ רִחְמָנָא בּוֹלָהוּ בְּחֵד – והרי היתה
 התורה יכולה לכתוב את כל המומים בפרשה אחת, או בפרשת מומי
 אדם או בפרשת מומי בהמה, וְאֵת נִרְבֵּ וְלִלְפָת תכתוב התורה הִכָּא
 וְהִכָּא – כאן וכאן, דהיינו גם באדם וגם בבהמה, את 'גרב' לעצם
 לימוד הגזירה שוה, ו'לילפת' בכדי לגלות לנו שה'גרב' פנוי לגזירה
 שוה, וְלִלְפָא (מחדא) מִהֶדְרִי – וילמדו כל המומים אחד מחבירו
 בגזירה שוה, ומדוע הוצרכה התורה לכפול את פרטי המומים גם
 בפרשת מומי אדם (ויקרא כא) וגם בפרשת מומי בהמה (שם כב).
 הגמרא מבררת האם אכן קושיא היא זו: אֲדִיחִיא (פְּהִי) לִיכְתֵּב
 רִחְמָנָא – באיזו משתי הפרשיות תכתוב התורה את דיני המומים

בבורות. פרק שישי – על אלו מומין דף מג עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קיא
רש"י
תוספות

1 **הא** איכא יבלת – הכי נמי הוי מצי למיפרך מחורץ, דלא כתיב באדם, ושייך
2 באדם (חוטין) וחרורין ובמקום עצם כמו בבהמה. וכן נתוק וכו' לא כתיבי
3 באדם. וגבן לא כתיב בבהמה. ואף על גב דשייך [בבהמה], למאן דמפרש לקמן
4 ששדרתו עקומה ולא מוקי לה בגבתי עניי. ואם תאמר: אין לו ביצים או שאן
5 לו אלא ביצה אחת, דתנן לעיל (מא), גבי
6 בהמה להרי זה [ומים], ואין [זה] אלא מ"מרוח
7 אשך" דקאמר תנא קמא לקמן בפירקין: אין
8 לו ביצים או שאן לו אלא ביצה אחת –
9 זהו "מרוח אשך" האמור בתורה, וילפינן
10 בהמה מאדם בגורה שוה דבסמוך – תינה
11 לתנא קמא, אלא להרי ישמעאל ורבי
12 עקיבא דאמרי: "חסר אשך" מיבעי ליה,
13 מנא להוי דאינהו גופיהו חשבי ליה מומא
14 בפירקין דלעיל ואי נפקא לן ממומין
15 שבגלי ואינן חורין, אם כן לתנא קמא
16 למא לי קרא להכי? ואינהו נמי הוו מוקמי
17 קרא להכי, אי לאו משום ד"חסר אשך"
18 מבעי ליה. דאין לחלק בין אדם לבהמה
19 משום דבהמה יש לה שני כסיין וחשיב מום
20 טפי, דהא אפילו אין לו ביצים כלל
21 (למעט) מבעי ליה למעטי מ"מרוח אשך"?
22 ושמא יש לומר: כבי האי גונא שייך לומר
23 דשנה בשביל דבר שנתחדש בה, כדרכי
24 ישמעאל דבסמוך. וניחא נמי השתא, אפילו
25 יש מומין שנתבו, אי על גב דהוו נפקי
26 ממום שבגלי ואינו חסר.
27 **גרב** דכתב רחמנא למא לי למעטי –
28 תימה: הא איצטרך לכדאמר רבא
29 בפירקין דלעיל (מא), דלהכי כתב רחמנא
30 גרב – למימר דחרץ במקום בשר לא הוי
31 מומא ומיהו, תרי גרב ותרי ילפת כתיבי,
32 חד באדם וחד בבהמה, ואייתר חד לאפנויי.
33 אבל על כרחך לא הוי מופנה אלא מצד
34 אחד, ואיכא למאן דאמר בבא קמא (כהב.)
35 דמשיבין? ועוד, דמדנקט בבירייתא: תלמוד
36 לומר "גרב גרב" ילפת ילפת, למא לי
37 למעבד גזירה שוה בתרווייהו, משמע
38 דנקט הכי משום דכלל הני תרי דוכתי
39 כתיב בחד ילפת לאפנויי ויש לומר:
40 דמשום דרשא דרבא דלעיל לא מפיק
41 הפנאה מהבא, כיון דלפי דרשא לא
42 מיתוקמא גרב לגופיה, אלא ללמד (חרורם)
43 והחרורין במקום בשר. **גבן** חרורם דלא
44 איתנהו בבהמה – היינו לתנא קמא דלקמן
45 בפירקין דמוקי "גבן" בגבתי עניי. אבל
46 להרי חנינא בן אנטיגוס, דאמר: שיש לו
47 שני גבין ושני שדראות – שייך שפיר
48 בבהמה. ולהכי לא קאמר נמי מרוח אשך,
49 דליתיה להרי חנינא בן אנטיגוס דאמר: כל
50 שמראוי חשוכים. דלא איירי אלאיביה.
51 **למה** לי דכתב רחמנא מום באדם מום
52 בבכור מום בקדשים צריכי כו' –
53 תימה: למאי דקאמר צריכי, דמשמע דלא
54 ילפינן מהדרי – מנלן באדם ובקדשים כל
55 מום שבגלי ואינו חורץ? דגבי בכור הוא
56 דדרשין ליה לעיל בפרק "על אלו מומין"
57 (לזא), מכילל ופרט. וכן מומין דגבי אדם
58 ובקדשים דלא כתיבי בבכור, דאיכא דלא
59 נפקי מ"כל מום רע", כגון דק תבלול
60 כדפירש בקונטרס בריש פירקין? ויש לומר:
61 הואיל דגלי גלי.

אמר רבא

מאי

1 **לפסול במקום אחין** – אם יש עמו אחים הגונים החלץ הוא וחלץ לה.
2 לרבי יהודה לאו כלום עבד, ולא פסלה מן האחין, רצה אחד מן האחין לייבם
3 מייבם. ולרבי יוסי דמחזיק ליה בספק – פסלה מן האחין, דשמא חליצתו
4 חליצה ואין אחד מן האחין יכול לייבמה, דכיון דלא בנה – שוב לא יבנה.
5 אלא חורין וחולצין לה. ולחלוץ שלא
6 במקום אחין – אם אין אחין אלא
7 טומטום. לרבי יהודה מיפטר אלא
8 כלום, דהא ודאי סריס הוא, וכליתיה דמי.
9 ולרבי יוסי בעיא חליצה, שמא לאו סריס
10 הוא, והאי דקאמר לא לחלוץ – במקום
11 אחין קאמר.

הדרן עלך על אלו מומין

12 **משנה מומין אלו** – האמורין בבורה,
13 פוסלין לכהן לעבודה. בין קבועין בין
14 עורבין – כל זמן שהן בו. **הכילון**
15 והליפתם והמקבן – מפרש בגמרא.
16 **ושראשו שקום וסקיפת** – מפרש
17 בגמרא. **ובעלי חמורות** – פלוגתא. אבל
18 הנך כילון וליפתם וכולו – דברי הכל.
19 **חמורות** = חלדוב"ש. **גמרא אמאי** –
20 פסולין באדם. **והא יבלת** – דלא כתיבא
21 באדם. ותו דק תבלול – דאמרן גבי מומי
22 בכור הוא, אלא כתיב בבהמה. דשכלמא
23 כולוהו אינך דמנינן ביה, כמו חוטין ונב
24 העגל שאינה מגעת לארכובה – מ"כל
25 מום רע" נפקי. אלא דק ותבלול איכא
26 למיפרך. מדגלינהו רחמנא באדם, ובבהמה
27 לא גלינהו – שמע מינה לא פסלי בבהמהו
28 ומשני: מילף ילפי מהדרי. **גרב דמאים** –
29 מילפת, דקשה הוא חרס, ומשקע בבשר
30 ועושה חריצין. **וליתביניהו רחמנא**
31 **לכולוהו** – מומי, או באדם או בבהמה.
32 **וגרב וילפת הכא והכא** – גרב לגזירה
33 שוה, וילפת לגלויי עלה דגרב דמופנה הוא.
34 אמאי כתב עור ופסח ושבור הכא והכא
35 **אחייא ליכתב** – בודי מינייהו לכתביניהו
36 רחמנא, דליף אינך מינה קלוט וחוטין
37 דליתנהו באדם – דאדם אינו מפרס
38 פרסה ואינן נוהגין בו מומי חוטין, דאדם יש
39 לו שינים ואין נראין החוטין. ובהמה הוא
40 (דאית) ודאין לה שיניים למעלה, ונראין
41 החוטין, ותפסלת בגמימתן. **בבהמה נמי**
42 **לא פסלי** – להכי כתב רחמנא מומים
43 בבהמה, ומנה בה קלוט, וחוטין שנפגמו
44 ושנגממו, דנפקי מ"חרץ". **גבן** וחרורם
45 **ליתנהו בבהמה** – דגבן היינו שיש לו
46 גבינים שקורין שורציל"ש, ובהמה לית לה
47 גבינים. וחרורם היינו שחוטמו בין שתי
48 עיני, ובהמה אין לה חוטם בין העינים.
49 **והנך דליתנהו באינך** – דלא שייכי
50 ביה, ליכתב באינך. **שנתחדש בה** –
51 והכא איכא חידוש באדם – גבן וחרורם.
52 ובבהמה – קלוט וחוטין. **למה לי** –
53 למיכתב דמומין פסולין באדם. ומומין
54 פסולין בבכור, דכתיב (בדברים טו) "וכי
55 ידעה בו מום" וגו'. ומומין פסולין בקדשים.
56 **אדם מבכור לא אתי** – כלומר, אי
57 כתב בבכור ולא כתב בהנך – אדם
58 מבכור לא אתי. מה לבכור – דין הוא
59 שיפסלוהו המום, שכן הוא עצמו קרב.
60 **אדם מקדשים לא אתי** – כלומר, אי
61 קדושתו מרובה במצות. **איש** השווה בורעו של אהרן – הוא דבעי מומא, הא אין שוה בורעו של אהרן – בלא מומא נמי מיפסיל.

אמר רבא לא שנו כו' – יש גירסא אחרת בספרים לבד גירסת הקונטרס.
בבבחה אסור באכילה – פירש בקונטרס: דלא מהני ליה שחיטה מטעם נפל. משמע דאיירי כשיצא לאויר העולם. ואי אפשר לומר כן, דבפרק "המפלת" (נדה כד, א) מוקי לה בנמצא במעי אמו, דלא מישתרי לרב בשחיטת אמו, ושמואל פליג עליה התם ושירי ליה

בשחיטת אמו. אבל ביצא לאויר – אסור – אפילו לשמואל. ופריך רב שימי התם ממתינתין דהבא. ופירש שם בקונטרס: אתרויהו פריך, לרב ושמואל, דהך רבי חנינא בן אנטיגנוס גבי מומי בהמה מתינא. ומיפסל ליה לגבוה – מכלל דלהדיט שרי. והקשה עליו רבינו תם, דבהדיא תני ליה הבא גבי מומי אדם! אלא לרב דוקא פריך, דאמר: באשה אינו וולד, ואלמא דלא חיי. ומדפסל ליה הבא לעבודה – מכלל דחיי. וכן משמע דלרב דוקא פריך. **סכי** שמש – מפרש בגמרא: סני שמש, כדפירש בקונטרס: ששונא את השמש ואינו יכול לראות מקום שהחמה זורחת שם, ו"סכי" הוא לשון חסוכי שמש, שנמנע ממנו אור השמש. **ושנשרו** ממנו ריסי עיניו – משמע שקורא "ריס" לשערות שרגילים להיות נושרין מרוב דמעה, כי ההוא דרבן גמליאל ב"חלק" (סנהדרין קד, ב) גבי "בבה תבכה". ויזמין דפריך "ריס" – עור המקיף את העין, כי ההוא דפרקין דלעיל (לח, א). ריס שנקב ושנסדק, ומפרש: תורא ברא דעיניה.

מחוי

מאי איכא בין מומא לשאינו שוה בורעו של אהרן – איכא משום אחולי עבודה, מומא – מחיל עבודה, דכתיב: "מום בו ולא יחלל"; שאינו שוה בורעו של אהרן – לא מחיל עבודה. מאי איכא בין שאינו שוה בורעו של אהרן ומשום מראית העין – איכא בינייהו עשה. "כילין" – דדמי רישיה לאכלא. "לפתא" – דדמי רישיה לגנלידא דלפתא. תנא: וצוארו עומד באמצע ראשו. "מקבן" – דדמי רישיה למקבן. "ושראשו שקוט" – מלפניו. "וקסיפת" – מאחוריו, בדאמרי אינשי שקיל פיסא. תנא: וצוארו שקוט ושמוט. שקוט – דחביא מתבא, שמוט – דאריך ושמוט. "ובעלי חטות רבי יהודה" כו', דאית ביה עצם – כולי עלמא לא פליגי דפסולא, כי פליגי דלית ביה עצם; מר סבר: הא אינו שוה בורעו של אהרן, ומר סבר: קרקורא דבישרא בעלמא הוא. "הקרח פסול". אמר רבא: לא שנו אלא שאין לו לאחריו ויש לו לפניו, אבל יש לו לאחריו ואין לו לפניו, וכל שכן שיש לו לאחריו ואין לו לפניו, וטעיף הוה נוי בשיש לו לאחריו ולא לפניו, יותר מבשיש לו סביב כל הראש ובאמצע הוה קרח. ואיכא דמתני לה אסיפא – דמתניתין: לא שנו דיש לו בשר אלא שיש לו לאחריו שיטה מקפת מאן לאון, ולא לפניו. אבל יש לו נמי לפניו – פסול, וכל שכן שאין לו כלל. ובבבבני – שעניניהם זכות וחולות מים. ננסין תנינא – במתניתין: הקפה והננסין והחרש. ובבבבני אצטריכא ליה – דלא תנן. ומהו דתימא כו' – כלומר, והך נמי אצטריכו, דמהו דתימא: הא דפסיל להו במתניתין – כעושה מראית העין פסיל להו, ולא עברו ב"עשה" אי פלחי. להבי אשמעינן רבי יוחנן דמשום שאינו שוה בורעו של אהרן. ריסי עיניו – שער שובבת העין. והוא הדין לכולהו – מבעלי חטות ואילך. דסלקא דעתך אמינא: הא דאפיקנא ממני שאינו שוה בורעו של אהרן דלעיל – לא קאי אלא אכילן ולפתן ומקבן והך דבבא קמייתא. והא כל חיבא דאיכא אחריתי משום מראית העין דהך תני ליה דקתני סיפא ונשימלו שינוי כו' – ומזהיא ידענא דרישא דתנא מראית העין, לא קאי אלא אנשרו ריסי עיניו. דאי אבולוהו קאי – למה ליה למיהדר ומיתנא אלא – לא דאיתא רבי יוחנן. לאפוקי מהאי תנא אהא – דלא פסיל להו אלא משום מראית העין. וקא משמע לן רבי יוחנן דהלכתא

אף

מאי איכא – בין כהן הנפסל במום גמור, לכהן הנפסל משום שאין שוה בורעו של אהרן, דהיינו כילון ולפתן וכל הך. משום מראית העין – כגון הך דקדשיב במתניתין משום מראית העין, שמאוסין לראות, כגון שנשרו ריסי עיניו ושנטלו שיניו. עשה – מי שאינו שוה בורעו של אהרן עובר ב"עשה" אם עבד. להכי משמע: השהו בורע אהרן הוה כהן יעבור, שאינו שוה לא יעבור, ולא הבא מכלל עשה – עשה. לאכלא – לכסוי של חבית (מלמעלה), שחד מלמעלה ורחב מלמטה. וחבירו בסנהדרין בפרק "זה בורר לו אחד" (כתב): "כי אכלא לדנא". לגנלידא דלפתא – לראש הלפת, שראשה רחב והולכת וכלה למטה. באמצע הראש – שראשו בולט לאחוריו כלפניו. למקבא – לקרדום, שערפו עגול וקצר ברוחב. שקוט מלפניו – שראשו משופע מלפניו באלכסון, כעין כלי של נגר שקורין בשגור. מאחוריו – שגובה ראשו חסר מאחוריו. שקיל פיסא – שראה כמי שניטל ממנו חתיכה. דחביא מיהבא – שראשו מוטל בין כתפיו, דומה כמי שראשו שמוט אשלישירי. קרקורא – חתיכה. לא שנו אלא שאין לו – שיטה של שער מקפת מאן לאון לאחריו, ויש לו לפניו. אבל יש לו לאחריו ולפניו בשר וכל שכן שיש לו לאחריו ואין לו לפניו – דטעיף הוה נוי בשיש לו לאחריו ולא לפניו, יותר מבשיש לו סביב כל הראש ובאמצע הוה קרח. ואיכא דמתני לה אסיפא – דמתניתין: לא שנו דיש לו בשר אלא שיש לו לאחריו שיטה מקפת מאן לאון, ולא לפניו. אבל יש לו נמי לפניו – פסול, וכל שכן שאין לו כלל. ובבבבני – שעניניהם זכות וחולות מים. ננסין תנינא – במתניתין: הקפה והננסין והחרש. ובבבבני אצטריכא ליה – דלא תנן. ומהו דתימא כו' – כלומר, והך נמי אצטריכו, דמהו דתימא: הא דפסיל להו במתניתין – כעושה מראית העין פסיל להו, ולא עברו ב"עשה" אי פלחי. להבי אשמעינן רבי יוחנן דמשום שאינו שוה בורעו של אהרן. ריסי עיניו – שער שובבת העין. והוא הדין לכולהו – מבעלי חטות ואילך. דסלקא דעתך אמינא: הא דאפיקנא ממני שאינו שוה בורעו של אהרן דלעיל – לא קאי אלא אכילן ולפתן ומקבן והך דבבא קמייתא. והא כל חיבא דאיכא אחריתי משום מראית העין דהך תני ליה דקתני סיפא ונשימלו שינוי כו' – ומזהיא ידענא דרישא דתנא מראית העין, לא קאי אלא אנשרו ריסי עיניו. דאי אבולוהו קאי – למה ליה למיהדר ומיתנא אלא – לא דאיתא רבי יוחנן. לאפוקי מהאי תנא אהא – דלא פסיל להו אלא משום מראית העין. וקא משמע לן רבי יוחנן דהלכתא

במתניתין, דפסילא להו משום דאין שוין בורעו של אהרן. הכהנים – (ויקרא א). לרבות את הקרחנים – על פסוק זה צמאתיה בתורת כהנים. משנה כהנים = שורצילש. שנבנין שוכבין – ששערות גבינו גדולים ומותלק על פניו. גמרא נבינים חכרים – ששני גבות עיניו מצטרפות, ואין הפרש חלק בין זו לזו. והו מדרש או גבן – והכי קאמר: והו "או גבן" האמור בתורה (שם כא). ורבי דוסא פליג ורבי דריש "או" – למימרא דהיי – מי שיש לו שני גבין ושתי שדראות, דפסיל רבי חנינא בן אנטיגנוס. אינו וולד – ואינה טמאה לידה. אסור באכילה – כבבילה דנפל הוא ובמת דמי ולא מהניא ליה שחיטה. כבר רמא ניהליה – במסכת נדה. שימי את – חכם גדול כמותך אינו יודע לתרץ מתניתין, דמשמע חיי – לאו בשני גבנין ממש קאמר, אלא ששדרתו עקומה, ומחויז כגבין ושדראות הרבה. וכי קאמינא אנא בשני גבין ממש. משנה הכוחל שתי עיניו כאחת – שאין לו כלל חושם בין שתי עיניו, וכשהוא כוחל עיניו במכחול יכול למשוך המכחול מעין לעין, ואין החושם מעכבו. שתי עיניו למעלה – כדמפרש בגמרא. סכי שמש – שאינו יכול להסתכל כנגד החמה. וגרן וציצין – מפרש בגמרא. ריסי עיניו – שערות שובבת עיניו. מפני מראית העין – אנשרו ריסי עיניו קאי. גמרא שקוט – למעלה בין עיניו. סולד = רטייה, שקצר באורכו. בולם – נסתמו נקביו. נוטף – ארוך ותלוי מלמטה משפת. הפלגתה – יותר מדאי אמרת. אף על פי שאינו משוקע כל כך הוה חרום. דחיון

ל' שיער לפניו – בקידמת ראשו פסול, אבל באופן שיש לו שיער
לאחריו [וגם לפניו] אף שאין לו שיער באמצע ראשו, כשר, וכל
שכן שיש לו שיער רק לאחריו ואין לו שיער לפניו שהוא כשר.
ואיכא דמתני אסיפא – ויש מבני הישיבה ששנו את דברי רבא על
מה ששנינו בסיפא של המשנה, ואם יש לו הרי זה כשר, ואמרו
שעל כך אמר רבא, לא שנו שכן שיש לו מעט שיער כשר לעבודה,
אלא באופן שיש לו שורת שיער רק לאחריו – באחורי ראשו, ואין
לו שיער לפניו – בקידמת ראשו, אבל באופן שיש לו שיער בין
לאחריו ובין לפניו הרי זה פסול לעבודה, שכאשר ראשו מוקף
בשורת שיער, ובאמצע הוא קרף, הוא מגונה יותר, וכל שכן באופן
שיש לו שיער רק לפניו ואין לו שיער לאחריו וכן באופן דאין לו
כלל שיער, דפסול – שבשני אופנים אלו ודאי שהוא פסול לעבודה.
אמר רבי יוחנן, כהנים שיש בהם אחד החסרונות דלהלן, תתקנתין
– הקרחים, ותננסי – הנמוכים מאד, והובלגני – שעניהם וזולגות
מים באופן קבוע, פסולין לעבודת הקרבנות, לפי שאינן שוה בורעו
של אהרן.
מקשה הגמרא: קתני תנינא – הרי פסול הקרחים מפורש
במשנתנו, ננסי תנינא – וגם פסול הנמוכים מפורש במשנה להלן
(מדה), ולמה הוצרך להשמיע לנו שהם פסולים. מתרצת הגמרא:
ובלגני פסולים לעבודה איצטריך ליה לרבי יוחנן לאשמעינן,
שדין זה לא הוזכר במשנה, ומה שהוכיח גם את פסול הקרחים
והננסיים, הוא משום שגם בדינם יש חידוש, כי מהו דתניא – שמא
תאמר שכוונת המשנה לפסולם רק משום מראית העין, אך אם
עברו ועבדו עבודה אינם עוברים בעשה, לכן הוצרך רבי יוחנן
להשמיע לנו שכן שיש בו חסרונות אלו הרי הוא פסול משום שאינו
שוה בורעו של אהרן, ואם עבד עבודה, עובר בעשה.
שואלת הגמרא: והא כל היכא דאיכא משום מראית העין איתנא
קתני – והרי בכל מום שפסולו הוא רק משום מראית העין, המשנה
אומרת בפירוש שטעם הפסול הוא משום מראית העין, כמו ששנינו
(בהמשך העמוד) 'ושנשרו ריסי עיניו פסול מפני מראית העין', וכיון
שלגבי קרחים וננסיים לא שנינו טעם זה, מוכח שכוונת המשנה לומר
שהם פסולים לגמרי, ומהו הוסיף רבי יוחנן להשמיענו בדין זה אחר
שהוא מפורש במשנה.
מיישבת הגמרא: אין הוכחה מהמשנה שקרחים וננסיים נחשבים
פסולים לגמרי, כי מהו דתניא תני תרא והוא הדין לכולהו – שמא
תאמר שאחר ששנה התנא את דין בעלי חטוטרות שבהם נחלקו אם
חסרונם מחשיבם כמי שאינו שוה בורע אהרן, הרי יש ללמוד מכך
שרק המומים שמנתה המשנה עד כה הם נחשבים כשינוי הגורם
שלא יהיה שוה בורעו של אהרן, אבל כל המומים המנויים במשניות
מכאן ואילך אינם מומים הפוסלים, אלא רק מפני מראית העין, כמו
סיימה המשנה בסמוך, לכן הוצרך רבי יוחנן להשמיע לנו שכן
שיש בו חסרונות אלו, של קרחים או ננסיים, הרי הוא פסול משום
שאינו שוה בורעו של אהרן, ואם עבד עבודה, עובר בעשה.
שבה הגמרא ומקשה: והא כל היכא דאיכא מיתדד ומיתנא קא
תדר ותני – והרי בכל מום המוזכר במשניות להלן ופסולו הוא רק
משום מראית העין, המשנה חזרת ואומרת בפירוש שטעם הפסול
הוא משום מראית העין, כמו ששנינו (מדה) 'ושנשרו ריסי עיניו פסול
משום מראית העין', וכיון שהמשנה אומרת כן על כל מום בפני
עצמו, מוכח כי מה ששנינו בסמוך 'ושנשרו ריסי עיניו פסול מפני
מראית העין' אינו נסוב על המומים שהוזכרו במשנה הקודמת, ואם
כן נמצא שכוונת המשנה לומר שהם פסולים לגמרי, ושבה הקושיא
מה הוסיף רבי יוחנן להשמיענו בדין זה אחר שהוא מפורש במשנה.
הגמרא מבארת את חידושו של רבי יוחנן באופן אחר: אלא, כוונת
רבי יוחנן לאפוקי מהא דתניא – לומר שאין הלכה כמו ששנינו
בברייתא, דתניא, תתקנתין ותננסיין והובלגני כשרים, ולא אמרו
במשנה על הקרח והננסי 'פסול', אלא משום מראית העין, ועל כך
בא רבי יוחנן לומר שאין הלכה כן, אלא הקרח והננסי פסולים
לעבודה משום שאינם שוה בורעו של אהרן.

הגמרא מבארת את חילוקי הדינים בין הפסולים לכהונה. שואלת
הגמרא: מאי איכא – איזה חילוקי דינים יש בין מומא – בין כהן
שנפסל מחמת חסרון שנחשב מום גמור, לבין כהן שיש בו חסרון
שאינו שוה בורעו של אהרן, כגון כילון ולפתן שאינם מומים
גמורים. משיבה הגמרא: איכא משום אחולי עבודה – יש ביניהם
חילוק לגבי חילול עבודת הקרבן על ידי כהן שיש בו אחד מן
החסרונות הללו, שאם יש בכהן חסרון שנחשב מומא, הרי אם עבד
בעבודת הקרבנות, מחיל עבודה – הוא מחלל עבודתו, והקרבן
פסול, דכתיב לגבי כהן בעל מום (ויקרא כא כג) 'ואל המקדש לא יגש כי
מום בו ולא יחלל את מקדשי', אך חסרון שהוא פוסל את הכהן
לעבודה רק משום שאינו שוה בורעו של אהרן, לא מחיל עבודה
– אינו מחלל עבודתו, והקרבן כשר.
עוד שואלת הגמרא: מאי איכא – איזה חילוקי דינים יש בין כהן
שיש בו חסרון שאינו שוה בורעו של אהרן, ובין כהן שנפסל רק
משום מראית העין – משום מום שמאוס לראותו, כגון שנשרו ריסי
עיניו ושנטלו שיניו. משיבה הגמרא: איכא ביניהם עשה – יש
ביניהם חילוק באיזה איסור עובר הכהן שעובד בעבודת הקרבנות אף
שיש לו חסרונות אלו, כי כהן שיש לו חסרון שמחמתו הוא אינו שוה
בורעו של אהרן, אם עבד עבודה הוא עובר בעשה, ואילו כהן שנפסל
רק משום מום שמאוס לראותו, אינו עובר בעשה.
שנינו במשנה: כילון. והוא מום הפוסל באדם. מבארת הגמרא כיצד
נראה מום הכילון: דמי רישיה לאכלא – ראשו דומה לכסוי של
חבית, שהוא צר מלמעלה ורחב מלמטה.
שנינו במשנה: לפתא. מבארת הגמרא כיצד נראה מום הלפתא:
דמי רישיה לגדלידא דליפתא – שראשו דומה לראש הלפת
שראשה רחב למעלה, והולך ונהיה צר למטה. מוסיפה הגמרא: תנא
בברייתא, שיש עוד פרט במום זה, ויצארו עומד באמצע ראשו –
שראשו בולט מצוארו לאחוריו כשיעור שהוא בולט לפניו, שלא
כראשו של כל אדם שלפניו בולט יותר מלאחריו.
שנינו במשנה: מקבן. מבארת הגמרא כיצד נראה מום המקבן: דמי
רישיה למקבא – שראשו דומה לקרדום, דהיינו שערפו געול, וגם
ראשו צר, שלא כראשו של כל אדם שהוא רחב מעט, וערפו בולט
לאחוריו.
שנינו במשנה: ושראשו שקוט. מבארת הגמרא: מלפניו, והיינו
שראשו משופע מלפניו באלכסון.
שנינו במשנה: וסקיפת. מבארת הגמרא: מאחוריו – שחסר חלק
מאחורי ראשו, ומשמעות השם 'סקיפת' הוא בראמרי אינשי – קיצור
של דברי האנשים האומרים על בעל מום כזה, שקיל פיקא – שהוא
נראה כמי שניתלה חתיכה מראשו. מוסיפה הגמרא: תנא בברייתא,
שיש עוד מום הפוסל כהן משום שאינו שוה בורעו של אהרן, והוא
שצארו שקוט ושמוט. מבארת הגמרא: שקוט, משמעו דחבא
מחבא – שראשו מוטל בין כתפיו ונראה כאילו ראשו שמוט. שמוט,
משמעו דאריך ושמוט – צוארו ארוך ודק, ופרצופו בולט הרבה
לחוץ.
שנינו במשנה: ובעלי חטוטרות, רבי יהודה כו' מכשיר, וחכמים
פוסלים. מבארת הגמרא: באופן דאית ביה – כשיש בחטוטרות עצם,
בולי עלמא לא פליגי דפסלא – בין רבי יהודה ובין חכמים אינם
חולקים שודאי היא נחשבת מום, ופוסלת את הכהן לעבודה, כי
פליגי – ומה שנחלקו הוא רק באופן דלית ביה – שאין בה עצם, מר
סבר – חכמים פוסלים את הכהן לעבודה, אף שחטוטרות בלא עצם
אינה נחשבת מום, דהא מחמת זה הכהן אינו שוה בורעו של אהרן,
ומר סבר – ואילו רבי יהודה סבר שחטוטרות בלא עצם אינה פוסלת,
דקרקורא דבישרא בעלמא הוא – רק חתיכת בשר היא זו, ואינה
נחשבת שינוי בגוף הכהן ביחס לשאר הכהנים.
שנינו במשנה: תתקנת פסול [וכו'], איזהו קרח כל שאין לו שיטה של
שער מקפת מאוזן לאוזן, ואם יש לו הרי זה כשר. מבארת הגמרא:
אמר רבא, לא שנו שקרח פסול לכהונה, אלא באופן שאין לו לכהן
הקרח שורת שיער מאוזן לאוזן לאחריו – באחורי ראשו, ואם יש

אף על פי שאינו שקוע כל כך ואינו בוחל שתי עיניו באחת נחשב
חרום.
שנינו במשנה: [שתי עיניו למעלה] שתי עיניו למטה. שואלת
הגמרא: מאי – מה כוונת המשנה במום זה של שתי עיניו למעלה
שתי עיניו למטה. אילמא שהכוונה שתי עיניו למעלה שאין שינוי
בצורת העינים, וקבועות הן במקומם, אלא שהראיה לקויה, והיינו
דחוי למעלה – שתמיד הוא רואה בשתי עיניו למעלה מהמקום
העומד כנגדו, וכן שתי עיניו למטה, קבועות הן במקומן, אלא דחוי
למטה – שתמיד הוא רואה בשתי עיניו למטה מהמקום העומד
כנגדו, וכן עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה משמעו דחוי עינו
אחת למטה ועינו אחת למעלה – שהוא רואה בעינו אחת למעלה
מהמקום העומד כנגדו, ובעינו השניה למטה מהמקום העומד כנגדו,
אף ששתי עיניו קבועות במקומן, אם כן נמצא שמום זה של 'עינו
אחת למעלה ועינו אחת למטה' היינו המום של 'רואה את החרד
ואת העלייה באחת', ואין זה יתכן, שהרי המשנה חילקה אותם לשני
מומים.
מבאר הגמרא: אלא, הכוונה למום של שינוי מקום קביעת העינים,
ו'שתי עיניו למעלה' משמעו דקיימן למעלה – ששתי עיניו קבועות
בגובה המצח, דהיינו למעלה ממקומם הרגיל, ו'שתי עיניו למטה',
משמעו דקיימן למטה – ששתי עיניו קבועות למטה ממקומם הרגיל,
דהיום של 'עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה' משמעו דקיימי
עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה – שעינו אחת קבועה למעלה
ממקומה הרגיל, והשניה קבועה למטה ממקומה הרגיל, ועל כך
הוסיפה המשנה שיש מום נוסף, וקיימי בסדרן נמי – שגם אם שתי
עיניו קבועות במקומם הרגיל, אלא שראייתו משונה, ורואה את
החרד ואת העלייה באחת, כי עינו אחת מביטה למעלה ועינו אחת
מביטה למטה, אף שינוי זה נחשב מום.
מבררת הגמרא: מאי הני מילי לפסול כל שינויים אלו בעיני אדם.
מבאר הגמרא: דתנו רבנן, נאמר בפסוק לגבי מומי אדם (ויקרא כא כ)
ידק או תבלל בעינו, ולכאורה היה די לומר 'ידק או תבלול', שהרי
ידוע לכל שמומים אלו שייכים רק בעין, ומדוע הוצרכה התורה לומר
'בעינו', אלא יש לדרוש מיתור לשון זה לפסול כל מה שבעיניו
מבין אחרו, שכל שינוי בעינים פוסל, בין אם השינוי הוא במקום
קביעת העינים, כגון אם שתי עיניו קבועות למטה ממקומם, או שתי
עיניו קבועות למעלה, או עינו אחת קבועה למעלה ועינו אחת
קבועה למטה, ובין אם עיניו קבועות במקומם אלא שראייתו לקויה,
ורואה את החרד ואת העלייה באחת, או שפדבר עם חברו,
ואדם אחר אומר, לי רואה – אותו הוא רואה, כי מבטו נראה מופנה
למקום אחר ממה שענינו רואות, בכל האופנים הללו נחשב כבעל
מום בעיניו.
תנו רבנן, עור שפסלה התורה במומי כהנים (ויקרא כא יח), הוא בין
סומא בשתי עיניו, בין סומא באחת מעיניו. תורו – חולי העין,
שנראה כטיפות לבנות הקבועות בעין, והמים הקבועים – ומים
הזולגים מהעין באופן קבוע, והם מונעים את הראיה, מניין שהם
נחשבים מום הפוסל בכהנים, תלמוד לומר 'איש עור', ותיבת 'איש'
היא ריבוי, ובאה ללמד שאף אופנים אלו פוסלים בכהן.
הגמרא מבאר את המקורות לכל המומים שהזכירו עד עתה, ומדוע
הוצרכה התורה לפרט את כולם: אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא
שני ריבויים, גם 'איש עור' וגם 'דק תבלול בעינו', הלא יש לנו
ללמוד מפסוק אחד שכל שינוי בעין נחשב מום. מבאר רבא: צריכי
את שני הריבויים, דאי כתב רחמנא רק 'עור', היה מקום לומר שרק
סומא, בשתי עיניו או בעינו אחת, נחשב בעל מום, משום דליתנהו
בלל – כי עינו נחשבות כאילו אינם כלל, שהרי ניטל מהם כח
הראיה לגמרי, אבל תורו והמים הקבועים, דאיתנהו ביה – כיון
שעדיין יש בהם ראיה, אלא שהחורור והמים מונעים אותה, לא
יחשב בעל מום, לכן כתב רחמנא תיבה נוספת 'איש עור', לרבות
גם חורור והמים הקבועים.
ואי כתב רחמנא רק את הריבוי של 'איש עור', היה ניתן לומר שרק

חסרון כמו חורור ומים הקבועים התרבה להחשב כמום, משום דלא
קא חוי בלל – כי על ידם נמנעת ראייתו לגמרי, אבל מחסורייתא
– באופן שראייתו נפגמה, אך לא לגמרי, אלא עדיין רואה מעט, לא
יחשב בעל מום, לכן כתב רחמנא גם את מום 'דק', שהוא קרום
בחלק השחור שבעין ומחסר מהראיה ולא נוטלה לגמרי, ללמדנו
שגם מום שגורם רק למעט את הראיה פוסל.
ואי כתב רחמנא את מום 'דק', היה ניתן לומר שחסרון כזה נחשב
מום, משום דמחפין – שפוגם מעט את הראיה, אבל מבלבלייתא –
באופן שאין חסרון כלל בראיה, אלא רק יש כעין חוט לבן נמשך
מהחלק הלבן שבעין, ועובר את החלק המקיף את השחור שבעין,
ונכנס לתוך החלק השחור, ונקרא 'תבלול' כי הוא מבלבל את צורת
העין, הייתי אומר שפגם זה לא נחשב כמום בעין, לכן כתב רחמנא
גם את מום ה'תבלול' ללמדנו שאף חסרון כזה נחשב מום.
ואי כתב רחמנא את מום ה'תבלול', היה ניתן לומר שחסרון זה
נחשב מום, משום דמבלבלין – שמבלבל את צורת העין, אבל
כשהחסרון בעין הוא רק משום משניותא – שיש שינוי במקומה של
העין שאינה קבועה במקומה הרגיל, או שיש שינוי במבטה, שנראית
כמביטה שלא כנגדה, לא יחשב מום, לכן כתב רחמנא 'בעינו',
לומר שגם עין הקבועה שלא במקומה הרגיל, או שמבטה נראה
כמופנה למקום אחר, נחשבת כמום.
מסיקה הגמרא: אמר רבא, הלכך – כיון שביארנו כיצד נדרשו כל
סוגי מומי העינים, נמצא שכל חסרון בעין שהוא מחמת ביהוייתא –
שאינו רואה כלל, איתא – נלמד מריבוי תיבת 'איש', כמו שלמדו
את מומי החורור ומים הקבועים מריבוי זה. מחסורייתא – מי
שראייתו נפגמה, אך לא לגמרי, אלא עדיין רואה מעט, נלמד ממום
של 'דק'. מבלבלייתא – באופן שאין חסרון בראיה אלא רק שינוי
בצורת העין, נלמד ממום 'תבלול'. משניותא – ובאופן שאין שינוי
בצורת העין עצמה אלא רק במקומה או באופן מבטה, נלמד מיתור
תיבת 'בעינו'.
שנינו במשנה: מום ששמו סבי שמש. מבאר הגמרא: תני רב יוסף,
סבי שמש – שונא את השמש, דהיינו שאינו יכול להביט במקום
שהשמש זורחת.
שנינו במשנה: ונדיין. מבאר הגמרא: מהו – הראה רב הונא על
עינו ועל עיני היושבים מולה, ורצונו בזה היה לבאר שהכוונה למי
שיש לו חד מדיין – עין אחת כמו שלנו, דהיינו רגילה, וחד מדידהו
– ועין אחת כמו של היושבים מולי, ואחד מהיושבים היה רבי יהודה
שהיה יושב כנגדו והיו עיניו משונות, ואיפסא – והקפיד רב יהודה
על שהביאו כדוגמא למום.
מקשה הגמרא על דברי רב הונא: מיתבי, שנינו בברייתא, מום
השכבנא, הוא מי שגביו – (גבותיו) ארוכים עד שהם שוכבים על
עיניו, מום הנדודים, הוא מי שגביו אחר שחור ואחר לבן. ומשמע
שמום זה הוא כשיש חילוק בין הגבינים, אך חילוק בין העינים אינו
נחשב מום.
מתרצת הגמרא: תנא – התנא ששנה את משנתו סובר, שכל זונא
דלא שוי לתדדי זגדים קרי ליה – כל אבר שיש בו זוג, אם אין שני
אברי הזוג שוים, הרי הוא בכלל 'זגדים', ולכן גם כשעין אחת רגילה
ועין אחת משונה, הרי הוא בכלל 'זגדים'.
שנינו במשנה: הצירן. מבאר הגמרא: מום הצירן כולל את מי
שעיניו תרומות – עגולות, וצירניות – עגולות יותר מתרומות, ומי
שעיניו דומעות מעט, או שדולפות, והיינו יותר מדומעות, וכן
מודרות – זולגות דמעות יותר מדולפות, כל אלו הם בכלל מום
הצירן.
תנא – שנינו בברייתא, הודיר והלושין והתומיין, נחשבים בעלי
מומים. מבאר הגמרא את מהותם של מומים אלו: זוויר, המזור
ענייה – שעניניו משוטטות לכל צד ואין להם מנוחה. לופין, הנפישין
ויפיה – שהשערות בריסי עיניו ארוכים. תומיין, שתמו ויפיו – שאין
לו שערות בריסי עיניו.
מקשה הגמרא: והני – וכי פסול 'תומיין' שאין לו שערות בריסי עיניו,

1 **מחוי** רב הונא חד מדידהו — פירוש: רב יהודה שהיה לפניו. פירש בקונטרס
2 שהיו עיניו משונות, ולא פירש במה היו משונות. ורבינו תם מפרש, דרב
3 יהודה אריך בדורו הוה, דאמר בפרק "המפלת" (גדה כה, ב). ורב הונא איניש
4 גרצא הוה, כדאיתא במסכת תענית פרקא דחסידים, ומשום הכי לא היו עיניו
5 נכרות קטנות כל כך משל סתם בני אדם,
6 אבל משל רב יהודה היו נכרות, שהיו
7 גדולות הרבה, ולכן הקפיד רב יהודה.
8 והיינו שינוי, דעינו אחת גדולה ואחת
9 קטנה. ואף על גב דלא הוי מומא לענין
10 אחולי עבודה, עד שתהא גדולה כשל עגל
11 או קטנה כשל אווז, מכל מקום אין זה שוה
12 בורעו של אהרן. **ענינו** תרסות — פירש
13 בקונטרס: עגלות, כמו "כח תרסות"
14 בסנהדרין (קז) גבי לבנה. ו"צירניות" פירש
15 בקונטרס: עגלות יותר מתרסות. ותימה:
16 כיון דתנא קילתא — כל שכן חמירתא!
17 וכענין זה קשה גבי דתנא: דומעות דולפות
18 וטרודות, דולפות יותר מדומעות, וטרודות
19 יותר מדולפות. ושמא איצטרך למיתני
20 כוליה, לאשמועינן דלא מיפסלי משום
21 מומא, אלא משום דאין שוה בורעו של
22 אהרן.

ואין

1 **רחוין למעלה** — שעומדות במקומן בסדר, אבל כל שעה רואות למעלה. חדר
2 למטה — עליה למעלה. **דקיימן למעלה** — בגובה המצא, שלא כשאר בני
3 אדם. וקיימן בסדרן — כלומר, והינן עומדות במקומן בסדר, אבל רואה את
4 החדר ואת העליה, שעינו אחת רואה למעלה ועינו אחת רואה למטה. **בעינו** —

5 "תבלול בעינו". דהוה ליה למכתב "דק
6 תבלול", ואנא דיענא דלא שייכא אלא
7 בעין. **איש עור** — מריבויא ד"איש". **עור**
8 — משמע שניטלו עיניו וליתנהו כלל.
9 **מחסורייתא** — שחסרה מראיתו אבל
10 רואה מקצת. דק = טייל"א, מחסרת
11 המראה ואינו ניטל. **מבלבלייתא** — לכן
12 הפוסק בסירה ובכנס שחור, ואינו מקצר
13 המראית כלל. **משונייתא** — משונות
14 במעמדן, כגון למעלה או למטה, או רואה
15 חדר ועליה כאחת. **כחיותא** — דאיתו
16 רואה. **אתיא מאיש** — דהני חרורו והמים
17 הקבועין כחיותא נינהו, ומפיק להו תנא
18 דברייתא מ"איש". **ככי שמש תני רב**
19 **יוסף כני שמש** — ששונא את השמש,
20 ואינו יכול לראות מקום שחמה וזרחת שם.
21 **חד מרדיהו וחד מרדין** — שיש לו עין
22 אחת דומה לעין אלו היושבין נגדי, ועין
23 אחת שלי. רב יהודה היה יושב כנגדו והיו
24 עיניו משונות. **שכבנא** = שגבינו ארוכין
25 ושוכבין על עיניו. **תרופות** = עגלות.
26 **וצירניות** = עגלות יותר מתרסות.
27 **דומעות** — מעט. **דולפות** — יותר
28 מדומעות. **טרודות** — יותר מדולפות, כמו
29 (משלי כז): "דלף טרוד". **תנא אף הורוין**
30 **ולופין והתומין** — הוי מום. דמורדן
31 עיניו. **והא גבי מומין תני להו** — להאי
32 תומין, מה הוי מום ודא לא פסיל ליה
33 מתניתין אלא משום מראית העין. **אישתייד**
34 **גרדום** — שרשין, לא הוי מום, אלא משום
35 מראית העין. **משנה מאבריו** — כגון ידיו
36 ורגליו ושוקיו. **צימם צימע** — במתניתין
37 מפרש לה. **לפסוג** — שכרצות וסתומות.
38 **גמרא עשר אמות** — קא סלקא דעתך
39 באמה שלו. **בעל מום** — דגופו גדול
40 מזרועותיו, דהא כל אדם אין גופו אלא
41 שלש אמות באמתו. **באמה של קרש**
42 **קאמינא** — דהיינו עשר אמה באמה של
43 קרשים, דאורך הקרשים לא נמדד באמתו
44 של משה. **אחא דאמרן בפיסקא דלעיל**
45 (מ, א): אחת יתירה על של משה חצי אצבע
46 — לאו בשל משה ממש קאמר, דודאי של
47 משה היתה יתירה מאד על אותה של קרש
48 שתיקן משה. **כאצבע קטנה** — אם חוטמו
49 גדול לפי שאר אברין יותר מדאי, כשיעור
50 רוחב אצבע קטנה — הוי מום. היכי
51 משערינן ליה מודדן חוטמו לחוטם בני
52 אדם הארוכין בגופן כמודד. **חיוויא** = אזניו
53 ארוכות מאד עד שתכופות למטה. **במקדש**
54 — דלא הוי מום. **והצמח והצימם והצמץ**
55 — ומתניתין חדשיב להו באדם מומין,
56 קאמר לפי שאינו שוה בורעו של אהרן.
57 **זכרותן** — היינו עצם התחוב בתוך
58 הקרניים. זכרות תלפנים היינו עצם שבתוך
59 התלפים, דזו הלא כף הרגל. **ואין נפרין**
60 **עליהם** — אם בהמת שאר קדשים שאינה
61 בכור — אינה נפדית בכך. דלא הוי מום
62 גמור, אלא לאיפסולי. **ונפדית עליהן** —
63 **חסרא דאינון אינון** — נחתבין למלמעלה ושרשינו נשארו. **דאינון אינון** — מי שייך בה אפילו פסלות פרה — אדומה. **יגוד** = יחתוך, כמו (דניאל ד) "גודו
64 אילנא". **תרומה זעירי** — האי ודקתני יחתוך — מעיליו וזכרותיהו. שיש בחודו של קרן כשתים ושלש אצבעות שאין זכרות מגיע שם, ואם השחרות אין מגיע עד
65 מקום הזכרות — יחתוך, אבל יותר מכאן פסולה.

ואין שותין מים בפני רבים – פירש בקנטרס: דרך תלמיד חכם להיות צנוע באכילה ושתייה. והא דאמר בסוף "ביצד צולין" (פסחים פ"ג) דרב הונא בריה דרב נתן אשתי כסא בתרי זמני ולא מהדר אפיה, וקאמר התם: "בלח" תנן, משמע התם שדרך לשנות בפני רבים בלא חזרת פניו – היינו בשעת סעודה, דומיא דכלה. ובהלכות דרך ארץ אמרין דרבנים הופך פניו לצד אחר וישתה מים. נראה

דנקט מים לפי שאין רגילין לשנות כולן מים אלא אהמא בלבד, אבל שאר דברים רגילין לשנות יחד. ורבינו תם אומר, דהכי קאמר: דאפילו לאותן הצנועים שלא לשנות מים בפני רבים – לא יהיו צנוע להטיל מים, שמא ימתין ויסתכן. אימתי לא יהיה כך עקר ועקרה בזמן שבבבליה – תימנה: הידך יכולין להשיע עצמן כבהמה בהטלת מים שהיו צריכין לצאת חוץ מן המזנה ולהרחיק שלש פרסאות, כדאמרין בפרק בתרא דיומא (ע"ה) דאין נפנים לא בצדיהם ולא לפניהם אלא לאחריהם. והיינו אפילו בקטנים, דבפרק "מי שמתו" (ברכות כ"ה) מוקמא "יחד" תהיה קד מחוץ למזנה ויצאת" וגו' בקטנים: שלא תהא תפלתך עקורה לפני המזקס בזמן שאתה משים עצמך כבהמה – פירש בקנטרס: שלא תהא עקורה כשאתה מתפלל על בניך. ונראה דלכל תפלה קאמר, כדאמר: שאין העולם מוקיים אלא בני משעים עצמו כבהמה, כדכתיב: "אדם ובהמה תרשיע ה'", ובמי משמים עצמו כמי שאינו, כדכתיב (איוב כו): "תולה ארץ על בלימה". ותולין (פ"ט),

לא ישתן אדם מים לא על גבי (ובלן חסד ולא על גבי מקום קשה – הך חומרות דוקא בבבל, כדאמר טעמא – משום דהני מדורי דבבל מדהרי מיא לעיטם שעל נהר פרת, ודרך המים ללכת דרך היחלוב לעין עיטם. דפרת מתערב בכל מימות שבעולם, כדאמר לקמן בפרק תשעי (נה"א): תהדר ממזמי פרת – אסור בכל מימות שבעולם. ואפילו עינתא דמדוליאי, אמרין לקמן דהנהו סולמי דפרת ניהו. ובסוכה (ג"ג) נמי אמרין, דברין פרתא ונבעי מיא – הנהו סולמי דפרת הוו. ואף על גב דסולמי דפרת מתערבין בכל מימות שבעולם – אין לאסור אלא שבבבל, כדפירש, שדרך היחלוב ש פרת מתערב בעין עיטם. והוה משמע מכאן דפרת הולך מבבל לארץ ישראל. אבל שאלתי לאחד מארץ ישראל, ואמר לי שיותר מארץ ישראל לבבל, וכן מוכח לקמן בפרק תשעי (נה"א) דאמרין: מטרא במערבא – סהדא ארץ פרת. וכן פירש שם בקנטרס. וחדו דחוק לומר דאפילו חוקן מבבל לארץ ישראל ניכר, כשגדל תהור תחמת רוב גשמים ומתערב תהור לאחוריו מתוך רבי המים. האי איתתא לא תיקום להדיא באפי ניקא – אף על גב שאינה מגלה עצמה, איכא חוצפא כשהיא מטילה מים והתינוק עומד בפניה, דהא אין דרך אשה לגלות עצמה לפניה לא לקטנים ולא לגדולים, כדמוכח בפרק "מי שמתו" (ברכות כ"ג).

לירי הדרוקן בר לירי ירקון – משמע דהדרוקן וירקון תרי מיני נערו. ומזה, נראה שם ענין אחד, דאמרין ביבמות (ס"ב): העבירים לפני ציץ, כל שראיה לביאה – פניה מוריקות, דאמר: סימן לעבירה – הדרוקן.

בעל

משנה דרין שוכבין בשל אשה, פריים צבה, טיבורו יוצא, נכפה אפילו אחת לימים, רוח קצרה פאה עליו, המאושבן, ובעל גבר. גמרא אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא: משתינין מים בפני רבים ואין שותין מים בפני רבים. ונמי הכי: משתינין מים בפני רבים, ואין שותין מים בפני רבים; ומעשה באחד שביקש להשתין מים ולא השתין, ונמצא פריים צבה. שמואל איצטרף ליה בשבתא דרנלא, נגדו ליה גלימא. אתא לקמיה דאבוה, אמר ליה: אתן לך ארבע מאה זוזי וזיל אהדר עובדא; את – דאפשר לך. דלא אפשר ליה – ליסתכן. מר בר רב אשי איצטרף אגודא גמלא, אשתין. אמרו ליה: חמתך קאתיא! אמר להו: באודנה. ותיפוק לי משום עלקא – בישותת. תנו רבנן: שני נקבים יש בו פאדס, אחד מוציא שתן ואחד מוציא שכבת זרע, ואין בין זה לזה אלא בקליפת השום; בשעה שאדם נצרך, אם נקבו זה לתוך זה – נמצא עקר. אמר ריש לקיש: מאי דכתיב "לא יהיה בך עקר ועקרה ובכחמתך" אימתי לא יהיה בך עקר – בזמן ש"בכחמתך". אמר רבי יהושע בן לוי: לא יהיה בך עקר – מן התלמידים, ועקרה – שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום, אימתי – בזמן שאתה משים עצמך כבהמה. אמר רב פפא: לא ישתין אדם מים לא על פלי חרס, ולא על מקום קשה; דאמר רב: הני מדורי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם. אמר אביי: הא איתתא לא תקום להדיא באפי ינוקא, אגיסא – לית לן בה. תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: עמוד החזק – מכיבא אדם לירי הדרוקן, סילון החזק – מכיבא אדם לירי ירקון. אמר רבא בר רב הונא, אמר רב קמינא אמר ריש לקיש: דם רבה – שחין רבה, שכבת זרע רבה – צרעת רבה, צואה רבה – הדרוקן רבה, מי גזלים רבין – ירקון רבה. "רוח קצרה פאה עליו". מאי ניהו תנא: רוח בן גפלים, פאה עליו. "המאושבן ובעל גבר". תנא: משוּבן – פביצים, ובעל גבר – בגיד. תנא: משוּבן – זה הקיין, הגרבתן – זה פעל קיין, קיין – פביצים, גרבתא – בגיד. ועד פמה מחווי רב יהודה: עד רכובה. תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר: עד רכובה – פסול, למעלה מן רכובה – פשר. איכא דאמרי: עד רכובה – פשר, למטה מן הרכובה – פסול. **משנה אין לו ביצים, או אין לו אלא ביצה אחת, הרי זה מרוח אשך האמור בתורה. רבי ישמעאל אומר: כל שנימוחו אשכיו. רבי עקיבא אומר: כל שרוח באשכיו. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: כל שמראיו חשוּכין. **גמרא קשיא ליה לרבי ישמעאל: הא "חסר אשך" מיבעי ליה! תני: שנימוחו אשכיו. קשיא ליה לרבי עקיבא: הא "ממרוח אשך" מיבעי ליה! תני: שחרוח באשכיו. קשיא ליה לרבי חנינא בן אנטיגנוס: הא "רוח אשך" מיבעי ליה! תני: שמוראיו חשוּכין; קסבר: גורעין ומוסיפין ודורשין.****

– היינו כושי! – רבי חנינא בן אנטיגנוס לא תני כושי. **משנה** מקיש בקרסוליו ובארבעותיו, ובעל

בשבתא דרנלא – שלשים יום קודם הרגל, דשואלין ודורשין בהלכות הרגל, כדאמרין במגילה (ד"א). נגדו ליה גלימא – פרסו סדין בינו לבין העם. אהדר עובדא – דרוש שאסור להמתין מלהטיל מים עד שיחא לו צניעות. את דאפשר לך – לפרוש סדין לפי שחשוב אתה. ואי ליצטרף אינש אחרנא דלא אפשר ליה – וימתין עד שילכו העם, ויסתכן, ויהא עקור. חמתך – חמותך. באודנה – אפילו בתוך אונה הייתי מטיל מים אם לא היה לי מקום אחר קודם שאמתן, וכל שכן בפניה. ותיפוק לי משום עלקא – דקתני לעיל שבקש להשתין ולא השתין ונמצא כריסו צבה, ממאי דמשום המתנה הוה ליה דלמא עלקא שותה, שקורין שנשוואה, לפיכך צבה כריסו בשותת – שאינו יכול להטיל מים יפה לאחר כן, אלא שותת טיפין טיפין, דדאי מחמת עיוב שתן הוה ליה. בזמן שבבבליה – שתישים עצמך כבהמה, שלא תהא צנוע בהטלת מים. שלא תהא תפלתך עקורה בו – ובשתתפלל ועל בנין) תהא נשמעת תפלתך. כבהמה – שלא תמתין מלהטיל מים. לא על גבי כלי חרס – בתוך עבית של מימי רגלים. לפי שמשליכין אותו בנהר בסמוך להם, ונהרות בבלי הולכין (ומתעבבין) ונמתערבין בעין עיטם כדמפרש. ולא על מקום קשה – שאינן בולעין, וצפין על הקרקע עד שנשטפן למקום מדרון ונפלין לנהר. ואמר רב הך מדורי דבבל – מקומות מדרון שבבבל. מהדרי לעין עיטם – שבו כח גדול טובל כיום הפפורים, כדאמרין במסכת יומא בפרק שלשי (ל"א). לא תיקום להדיא באפי ינוקא – כשהיא מטלת אל תעמוד ממש כנגד התינוקות, דחוצפתא היא. [אגיסא] – אם לצד אחר, שאין משתנת בפני התינוק – לית לן בה. עמוד – גדולים. חולי מעיים. סילון – קטנים. דם רבה שחין רבה – המרבה דם, שאינו מקו – מרבה שחין. שכבת זרע רבה – מי שיש לו אשה ואינו משמש מטתו – מרבה צרעת. (נאלת) רוח שטות על ידי שד זהו בן נפילים, נויטרין. הקיין – היינו "משוּבן". הגרבתן – היינו מין בעל גבר. בביצים – שביציו גדולים. בגיד – שגידו גדול. ועד כמה – יגדל הגיד שיחא פסול. **משנה שנמרוחו אשכיו – שנימוחו ביציו. שחרוח באשכיו – שביציו נפוחים. שמראיו חשוּכים – שהוא שחור ככושי. ולא בביצים משתעי כלל. גמרא קשיא ליה לרבי ישמעאל – כלומר, להכי פליגי רבי ישמעאל אתא קמא – משום דקשיא ליה: אם כן, דבשאין לו ביצים מישתעי קרא "חסר אשך" מיבעי ליה! תני שנמרוחו אשכיו – להכי תני רבי ישמעאל: שנמרוחו אשכיו. ממרוח אשך מיבעי ליה**

– דהא מים "ממרוח" משמשת היא. גורעין ומוסיפין – גורעין חית"מ מ"מרוח", ואלף מ"אשך", ומוסיפין ח' במקום אלף על "ממרוח", והוי "ממרוח חשך". היינו כושי – וכושי בהדיא קתני מנתיקין (בבורות מ"ה), הכושי והגיחור. **משנה** המקיש בקרסוליו – שארבעותיו עקמות לחוץ ומרחיק זה מזה, עד שארבעותיו מלמעלה העקמות כלפי פנים נוקשות זו לזו. ונוקשין זה לזה כשהוא מהלך. ובארבעותיו היינו איפכא. שרגליו עקמות לחוץ ומרחיק זה מזה, עד שארבעותיו מלמעלה העקמות כלפי פנים נוקשות זו לזו. בעל

– דהא מים "ממרוח" משמשת היא. גורעין ומוסיפין – גורעין חית"מ מ"מרוח", ואלף מ"אשך", ומוסיפין ח' במקום אלף על "ממרוח", והוי "ממרוח חשך". היינו כושי – וכושי בהדיא קתני מנתיקין (בבורות מ"ה), הכושי והגיחור. **משנה** המקיש בקרסוליו – שארבעותיו עקמות לחוץ ומרחיק זה מזה, עד שארבעותיו מלמעלה העקמות כלפי פנים נוקשות זו לזו. ונוקשין זה לזה כשהוא מהלך. ובארבעותיו היינו איפכא. שרגליו עקמות לחוץ ומרחיק זה מזה, עד שארבעותיו מלמעלה העקמות כלפי פנים נוקשות זו לזו. בעל

בכורות דף מד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קיז

משנה

המשנה ממשיכה לפרט שינויים ומחלות הפוסלים כהן לעבודה: כהן שדָּרְיוֹ שוֹכְבִּין – גדולים ומדולדלים כלפי מטה, עד שנראים שוכבים על גופו כדרים שֶׁל אִשָּׁה. ומי שברִיסוֹ צָבָה – בטנו גדולה ובולטת. ומי שטַבְרוֹ יוֹצֵא – בולט חוץ לגופו כיבלת. והנִכְפָּה – חולה במחלת הנפילה, אִפִּילוּ אם נופל רק אֶחָת לַיָּמִים – לפעמים. ומי שרוח קִצְרָה בָּאָה עָלָיו – שיש בו רוח שטות הבאה על ידי שד השוכן בקרבו. והמְאוּשְׁבֵן – שביציו גדולים. וּבֶעֱלָ נָכַר – שהגיד שלו ארוך מדאי. הרי אלו פסולים לעבודה.

גמרא

אגב מה ששינו במשנה מום 'כריסו צבה' מביאה הגמרא כיצד נשמרים ממחלה זו: אָמַר רַבִּי אֲבָא בְּרִיה דְּרַבִּי חִינְיָ בַּר אֲבָא, מִשְׁתַּיְנִין מִים בְּפָנֵי רַבִּים, וְאֵין שׁוֹתִין מִים בְּפָנֵי רַבִּים – דרך תלמיד חכם להיות צנוע באכילה ולא לשחות בפני רבים, אבל אין לו להיות צנוע בהטלת מי רגלים, כי אם ימתין יסתכן. וְתַנְיָא נְטִי הָכִי, מִשְׁתַּיְנִין מִים בְּפָנֵי רַבִּים, וְאֵין שׁוֹתִין מִים בְּפָנֵי רַבִּים, וּמַעֲשֶׂה בְּאֶדָם אֶחָד שִׁבְיָקֵשׁ – שהוצרך לְהִשְׁתֵּן מִים וְלֹא הִשְׁתֵּן מִיד, וְנִמְצְאָה בְּרִיסוֹ צָבָה.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: שְׁמוּאֵל אִיצְטְרִיד לִיה – הוצרך להטיל מי רגלים בְּשִׁפְתָּא דְּרַגְלָא – בעת הדרשה שדרש לפני העם בשבת שלפני הרגל בהלכות הרגל, נִגְדוּ לִיה גְּלִימָא – פרס סדין בינו לבין העם כדי שיוכל להטיל מים מיד ובצניעות. אחר הדרשה אָתָּא לְקַמְיָה דְּאֲבֹתָהּ – בא שמואל לפני אביו, אָמַר לִיה אבִי, אָתָּן לָךְ אֲרַבְעָא מָאָה זָוִין, וְזִיל אֲהַרְדַּע עֹבְדָא – ולך תחזור ותדרוש לרבים שלא יעשו כפי שעשית, כי אין להמתין להטיל מים עד שימצא מקום צנוע, שהרי אָתָּא דְּאֲפִשְׁרָ לָךְ – אתה אדם חשוב ויכול אתה לפרס סדין באמצע הדרשה כדי להטיל מים בצניעות, אבל שאר אדם יִלְמַד אֲפִשְׁרָ לִיה – שאינו יכול לפרס סדין באמצע הדרשה, אם ילמד ממעשיך וימתין להטיל מים בצניעות כשיתפזרו העם שהתקבצו לדרשה, לִיִּשְׁתְּבֹן – יבא לידי סכנת עקרות.

מעשה נוסף: מַר בַּר רַב אֲשֵׁי אִיצְטְרִיד אֲנֹדָא דְּנִמְלָא – הוצרך להטיל מים, בעודו עומד על הגשר, אֲשֵׁתִין שֵׁם, אָמְרוּ לִיה העומדים אצלו, חֲמַתָּךְ קָאֲתִיָא – חמותך בדרכה לכאן ויש לך להתנהג בצניעות. אָמַר לָהּ מַר בַּר רַב אֲשֵׁי, בְּאוֹדְנָה – אפילו בתוך אונה של חמותי הייתי מטיל מים אם לא היה לי מקום אחר להטיל בו בלי להמתין, וכל שכן שאני חושש להטיל בפניה.

בברייתא שהובאה לעיל שנינו שאדם אחד בקש להשתין ולא השתין ונמצא כריסו צבה. מקשה הגמרא: מנין שכרסו צבה משום שלא השתין, וְתִיפּוּק לִי מִשּׁוּם עֲלָקָא – והרי יתכן שארע לו כך משום ששתה מים שבתוכם עלוקה, הגורמת לצבות את כרסו של השותה. מתרצת הגמרא: המעשה היה בְּשׁוֹתָת – שמי רגליו שותתים טיפות טיפות, ומוכח שכרסו צבה מחמת שעיכב מי רגליו, ולכן נחלה גם בכך שמי רגליו שותתים.

הגמרא מביאה ברייתא בה מבואר כיצד מניעת הטלת מי רגלים גורמת לעיקור: תָּנוּ רַבָּנֵן, שְׁנֵי נָקִיבִים יֵשׁ בּוֹ בְּאָדָם – בגופו של אדם יש שני צנורות שמסתיימים בנקב בראש הגיד, נִקְבִּי מוֹצִיא שֶׁתָּן, וְאֶחָד מוֹצִיא שִׁכְבַּת זֶרַע, וְאֵין בֶּשֶׂר מַפְסִיק בֵּין זֶה לַזֶּה אֲלָא בַּעֲבוּי בְּקִלְפִית הַשּׁוּם, בְּשַׁעָה שְׂאֵרִים נִצְרָד לַהֲטִיל מִי רַגְלִים, אִם נִקְבּוּ זֶה לַתּוֹךְ זֶה מִחֲמַת לַחֲץ מִי רַגְלִים שֶׁמֵּתַעֲכָב מִלְּהִטִּיל, נִמְצָא עֶקֶר.

הגמרא מביאה מקור מהתורה שעצירת מי רגלים גורמת לעקרות: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מַאי דְּכָתִיב (דברים יד) 'לֹא יִהְיֶה בָּךְ עֶקֶר וְעֶקְרָה וּבִכְהֶמְתָּךְ, כּוּנֹת הַכְּתוּב, אִימָתִי לֹא יִהְיֶה בָּךְ עֶקֶר, בְּזִמָּן שִׁכְבָּהֶמְתָּךְ – שותים עצמן כבהמה בזמן שהן נצרך להטיל מי רגלים, וְלֹא תִשְׁתַּהֲהוּ לַהֲטִילֵם מִחֲמַת צְנִיעוּת.

דרשה אחרת מפסוק זה: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי כּוּנֹת הַכְּתוּב 'לֹא יִהְיֶה בָךְ עֶקֶר' לומר שלא יִהְיֶה בָּךְ עֶקֶר מִן הַתְּלִמִּידִים, כלומר,

ברכה היא שתמיד יהיו לך תלמידים. וְלֹא תִהְיֶה בָךְ 'עֶקְרָה', היינו שְׁלֹא תִהְיֶה תְּפִלְתָּךְ עֶקְוָה לְפָנֵי הַמָּקוֹם – כשתתפלל על בנים תהיה תפילתך נשמעת ותעשה פירות, וכוונת הכתוב בסיימו 'ובבהמתך' היא, אִימָתִי תתקיים הברכה, בְּזִמָּן שֶׁאֵתָּה מְשִׁים עֲצָמְךָ בְּכַהֲמָה ואינך מתעכב מלהטיל מי רגלים עד שתגיע למקום צנוע. הגמרא מביאה הלכות נוספות שנאמרו לגבי הטלת מי רגלים: אָמַר רַב פִּפְא, לֹא יִשְׁתִּין אָדָם מִים לֹא עַל כְּלִי חָרָם – עבט של מימי רגלים, שאחר כך משליכים אל הנהר הסמוך, וְלֹא עַל מָקוֹם (קרקע) קִשָּׁה, שאין המים נבלעים אלא נשטפים למקום מדרון, ונופלים לנהר. וטעם האיסור הוא משום דְּאָמַר רַב, הֲנִי מְדוּרֵי דְּכָבֵל – מקומות בבבל שהם עשויים במדרון, מְדוּרֵי מִיָּא לְעִין עֵיטָם – מוליכים מימיהם אל מעיין עין עיטם, שכהן גדול טובל במימיו ביום הכיפורים (ויטא לא), וכיון שמימי מקומות אלו מגיעים אל מקום קדוש אין להטיל בהם מי רגלים. ולכן אין להשתין אלא על עפר תיחוח, שנבלעים מי הרגלים במקומם.

הגמרא מביאה הלכה נוספת לגבי צניעות בהטלת מי רגלים: אָמַר אַבְי, הֵיאִי אִיתְתָּא לֹא תִקּוּם לְהִדְרִי בְּאֲנָפִי יְנִיקָא – לא תטיל האשה מי רגלים בעומדה לפני התינוק ממש, שחוצפה היא, אֲנִיכָא לִית לָן בָּהּ – אבל אם עומדת לצידו של הקטן אין בכך איסור.

הגמרא מביאה ברייתא המלמדת על הסכנה הנגרמת מחמת עצירת נקבים: תַּנְיָא, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן נְטַלְיָא אָמַר, עֲמוּד הַחֹזֶר – שמתחיל להתפנות לגדולים וחוזר ועוצר, ומחזיר לגופו את הצואה שכבר התחילה לצאת, מְבִיא אָדָם לִידֵי הַדְּרוֹקָן – חולי מעים. סִילּוֹן הַחֹזֶר – שמתחיל להטיל מי רגלים ועוצרם, מְבִיא אָדָם לִידֵי חוּלִי יִרְקוֹן.

אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא אָמַר רַב קַמְיָא אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, דָּם רַבָּה – המרבה דם בגופו, שאינו מקי דם כשנצרך לכך, שְׁחִין רַבָּה בגופו. שִׁכְבַּת זֶרַע רַבָּה – מי שיש לו אשה ואינו משמש מטתו בזמן הראוי ומרבה בגופו שכבת זרע, צָרַעַת רַבָּה בגופו. צוֹאָה רַבָּה – המרבה צואה בגופו, מחלת הַדְּרוֹקָן רַבָּה בגופו. מִי רַגְלִים רַבִּין, מחלת יִרְקוֹן רַבָּה בגופו.

שנינו במשנה בין המומים, רוח קִצְרָת בָּאָה עָלָיו. מבררת הגמרא: מַאי נִיהוּ – מה הוא מום זה. מבארת הגמרא: תָּנָא בברייתא, רוח בֶּן נְפִלִים – רוח שטות על ידי שד בָּאָה עָלָיו.

שנינו במשנה: הַמְּאוּשְׁבֵן וּבֶעֱלָ נָכַר. הגמרא מביאה ברייתא המבארת מומים אלו: תָּנָא בברייתא, מְשׁוּבֵן (מְאוּשְׁבֵן) הוא מום בְּבִיצִים, שביציו גדולים, וּבֶעֱלָ נָכַר הוא מום בְּגִיד, שגידו גדול.

ברייתא נוספת המבארת מומים אלו: תָּנָא בברייתא, מְשׁוּבֵן זֶה הַקִּיָּין, הַנִּרְבָּתֵן – אחד מאופני המחלה הנקראת בעל גבר, זֶה בֶּעֱלָ קִיָּי. ומבארת הברייתא מה מומו של כל אחד מאלו, קִיָּין, בְּבִיצִים – שביציו גדולים, נִרְבָּתֵן, בְּגִיד – גידו גדול.

מבארת הגמרא: וְעַד כְּפֹהִי יֵהָא הגיד גדול כדי שיחשב לבעל מום. מְוִיָּה – הראה רַב יְהוּדָה על גופו, אם מגיע הגיד עַד רְכוּבָה – עד ברכיו.

הגמרא מביאה ברייתא שדנה באיזה אורך יהיה הגיד שיחשב לבעל מום: תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר אם הגיד מגיע עַד רְכוּבָה – ברכיו, פְּסוּל הַכּוֹהֵן לַעֲבוּדָה, אבל אם הוא מגיע לְמַעְלָה מִן רְכוּבָה, כְּשֶׁר. אִיכָא דְּאָמְרִי, אם מגיע עַד רְכוּבָה, כְּשֶׁר, ורק אם הוא מגיע עד לְמַטָּה מִן הַרְכוּבָה פְּסוּל.

משנה

נאמר בתורה, בין המומים הפוסלים בכהנים (ויקרא כא ב) 'מרוח אשך', המשנה מביאה מחלוקת במהות מום זה: כהן שֶׁאֵין לוֹ שְׁתֵּי בִיצִים בשתי כיסים, אלא שתיקן בכיס אחד, אִי שִׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי כִיסִּים, אָךְ אֵין לוֹ אֲלָא בִיצָה אֶחָת באחת מהכיסים, הֲרִי זֶה בַּעַל מוֹם 'מְרוּחַ אֲשָׁךְ' הָאֲמוּר בַּתּוֹרָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר, 'מרוח אשך' הוא כֹּל שֶׁנִּימְוָהוּ אֲשָׁכִיו – שביציו נמוחו. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, מוֹם 'מרוח אשך' האמור בתורה, הוא כֹּל שֶׁרוּחַ בְּאֲשָׁכִיו – שביציו נפוחות ומלאות רוח. רַבִּי

1 ובעל הפיקים והעיקל הם בעלי מומים. מבארת המשנה: איזהו
2 'העיקל', כל שהוא מקיף פסותיו – כל שבעת ישיבתו הוא מקרב
3 כפות רגליו זו לזו, ואין ארבעותיו נוקשות זו לזו – וברכיו אינם
4 נוגעות זו בזו, מחמת שעקומות כלפי חוץ. ואיזהו 'בעל הפיקים',
5 פיקה יוצא מגודלו – שחתיכת בשר עגולה יוצאת מהאגודל בידו או
6 ברגלו.

7 מומים נוספים ברגלים ובאצבעות: עקיבו בולט ויוצא לאחוריו עד
8 שנמצא שהשוק מחובר באמצע כף הרגל, שחצי הכף לפני השוק
9 וחציה לאחוריו. פסותיו רחבות בשל און – שפרסותיו רחבות
10 ועגולות, ואינם כרגלי שאר אדם, שאורכם יותר מרחבם. אצבעותיו
11 בידיו או ברגליו מורכבות זו על זו, או שאצבעותיו קלוטות –
12 מחוברות, הרי זה בעל מום. אמנם אם אצבעותיו מחוברות רק
13 למעלה – בתחילתם לצד הגוף, עד הפרק האמצעי של האצבעות,
14 כשר הכהן לעבודה. וכן אם מחוברות גם למטה מן הפרק, וחתכה
15 – והפריד האצבעות, כשר.

16 היתה כה – בידו או ברגלו, אצבע יתרת – מיותרת, וחתכה, אם יש
17 כה – באצבע עצם, פסול הכהן לעבודה, שכיון שהיה בה עצם הרי
18 זה אבר שבחסרונו נעשה בעל מום, ואם לאו – ואם לא היה באצבע
19 זו עצם, אינה אלא חתיכת בשר, ואם חתכה הכהן הרי הוא כשר.
20 כהן שיש לו אצבע יתן בידיו וברגליו, והיינו שיש לו שש ועשר –
21 שש אצבעות בכל יד ובכל רגל, ויחדיו הם עשרים וארבע אצבעות,
22 רבי יהודה מכשיר. וחכמים פוסלים שאף שמנין האצבעות בכל
23 הידים והרגלים שוה, כיון שאינם כמנין אצבעות של כל אדם, הרי זה
24 בעל מום.

25 כהן השולט בשתי ידיו – שכחו שוה בשתי ידיו, ואינו ככל אדם
26 שיור הימנית חזקה מידו השמאלית, רבי פוסל הכהן לעבודה,
27 וחכמים מכשירין.

גמרא

28 שנינו במשנה בין הפסולים לעבודה, המקיש בקרסוליו ובארכובותיו,
29 ובעל הפיקים, והעיקל. הגמרא מביאה ברייתא שמבררת את המקור
30 בתורה לפסולים אלו: תנו רבנן, נאמר בענין מומי בהנים (ויקרא כא יט)
31 'או איש אשר יהיה בו שבר רגל, אין לי שיחשב למום, אלא שבר
32 רגל, מנין לרבות חקישן – המקיש בקרסוליו, והעיקל, וחקישן –
33 מי שפיקה יוצאת מגודלו, תלמוד לומר (שם) 'או איש אשר יהיה בו
34 שבר רגל' ותיבת 'או' באה לרבות, שגם אלו נחשבים בעלי מומים.
35 הגמרא מביאה ברייתא המפרטת מומים נוספים ברגל: תנא, בעל
36 (חקישן) [הפיקין] והשוּפְנָר. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי
37 יוחנן, 'בעל הפיקין' הוא מי שיש לו כסות הרבה – שעצם
38 הקרסול ברגלו גדולה מאוד, ו'שוּפְנָר' הוא מי שאין לו כסות
39 – (עצמות קרסול) כל עיקר.

40 שנינו במשנה: פיקה יוצא מגודלו ועקיבו יוצא לאחוריו. אמר רבי
41 אלעזר, זה הוא מי שנראה שוקו יוצא באמצע רגלו – שהשוק עומד
42 באמצע כף הרגל, חצי מהכף לפניו וחצי ממנה לאחוריו.

43 שנינו במשנה: פסותיו רחבות בשל און. אמר רב פפא, לא
44 תימא שהכוונה היא לרגל דמריפה ולא סדיקא – שהיא דקה ואינה
45 סדוקה, שאצבעותיה מחוברות ואינן חלוקות, ומתוך כך צורתה
46 עגולה כצורת רגל של און, אלא כיון דרגלו מריפה – דקה, אף
47 על גב דסדיקא – אפילו שהיא סדוקה ואצבעותיה חלוקות הרי זה
48 מום.

49 שנינו במשנה: אצבעותיו מורכבות זו על זו או קלוטות. הגמרא
50 מביאה ברייתא שמבררת את המקור לפסולים אלו: תנו רבנן, נאמר
51 במומי בהנים (ויקרא כא יט) 'שבר יד, אין לי אלא שבר יד שהיא מום,
52 אבל כשהאצבעות מורכבות (למעלה) ועולות אחת על חברתה, או
53 קלוטות – (ומחוברות) למעלה מן הפרק לצד הצפרנים וחתכן, מנין
54 לי שהוא מום. הגמרא מפסיקה באמצע דברי הברייתא ותמהה:
55 והאמרת – והרי אמרת במשנה שאם חתך וחילק את האצבעות
56 הכהן כשר, ואיך מבקשת הברייתא לפסלו. מבארת הגמרא: אלא

57 שאלת הברייתא היא על אצבעות קלוטות ולא חתכן, מנין שהוא
58 מום. ועל כך משיבה הברייתא: תלמוד לומר (ויקרא כא יט) 'או שבר
59 יד', שיתור ה'או' בא לפסול גם אצבעות מורכבות וגם קלוטות שלא
60 חתך וחילק ביניהן.

61 שנינו במשנה: היתה בו יתרת וחתכה, אם יש בה עצם, פסול, ואם
62 לא כשר. הגמרא מבארת מתי פוסל חיתוך אצבע יתירה: אמר רבה
63 בר בר חנה אמר רבי יוחנן, והוא שנספרת על גב היד – שעומדת
64 בשורה אחת עם שאר האצבעות ונספרת יחד איתן, אבל אם צמחה
65 אצבע במקום אחר אינה נחשבת אבר נוסף ואין חיתוכה פוסל משום
66 מום.

67 הגמרא מביאה בשם רבי יוחנן דין דומה לגבי טומאת מת: תנו רבנן
68 בברייתא, אצבע יתירה שיש בה עצם, ואפילו אם אין בה צפורן
69 אך יש בה קצת בשר, הרי היא נחשבת אבר לכל דבר, ומטמא
70 בטומאת מת כמנע ובמשא, ומטמא גם פאהל. ואם אין בו בשר
71 כלל, הוא עולה – (מצטרף) למנין מאה עשרים וחמשה שהוא רוב
72 מנין כח"ח אברי האדם, שאם היו יחד עמו כמנין הזה מעצמות המת,
73 אפילו בלא בשר הן מטמאות באוהל. ואמר רבה בר בר חנה אמר
74 רבי יוחנן, ודוקא באצבע שנספרת על גב היד היא נחשבת אבר
75 לטמא באוהל.

76 הגמרא מביאה מימרא בשם רב ומפרשת אותה על פי דברי רבי יוחנן:
77 אמר רב חסדא, דבר זה שיושב בסמוך רבינו הגדול – (רב) אמר,
78 והמקום יהיה כעזרו. אצבע יתרת – (יתירה) של מת שיש בה עצם,
79 ואפילו אם אין בה צפורן, הרי הוא מטמא טומאת מת כמנע
80 ובמשא. אולם ואין הוא מטמא פאהל אפילו אם יש בו קצת בשר,
81 משום שאינו נחשב אבר.

82 מבארת הגמרא את דברי רב: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן,
83 ודוקא כשאיתה נספרת על גב היד אינה נחשבת אבר כשאין בה
84 צפורן, אולם כשהיא נספרת על גב היד מודה רב שהיא נחשבת
85 לאבר ומטמאה באוהל.

86 הגמרא מביאה את תמיהת רבי יוחנן על דין זה: אמר רבי יוחנן,
87 האומרים שאצבע יתירה שאין בה צפורן ואינה נספרת על גב היד
88 מטמאה במגע ובמשא ואינה מטמאה באוהל, עשו בכך את דבריהם
89 כדברי נביאות – כדברים בלא טעם. שכן ממה נפשך, אי אבר הוא
90 אם כן פאהל נמי מטמא, ואי לאו אבר הוא, ומשום כן אינו מטמא
91 באהל המת, אם כן כמנע ובמשא נמי לא ליטמי.

92 הגמרא מביאה שני תירוצים על תמיהה זו: אמר רב הונא בר מנחם
93 משמיה דרב אחא בריה דרב איקא, לעולם אצבע זו אינה נחשבת
94 לאבר, ומה שהיא מטמאה במגע ובמשא, משום עצם כשעורה נגעו
95 כה – (אמרו בה) שהיא מטמאה, שכן עצם שיש בה שיעור כשעורה
96 מטמאה במגע ובמשא אף כשאינה אבר. ורב פפא אמר, גזרו חכמים
97 נזירה באצבע יתירה שאינה נספרת על גב היד שאף על פי שאינה
98 אבר תטמא במגע ומשא, אטו – (משום) אצבע הנספרת שנחשבת
99 אבר ומטמאה מעיקר הדין, שכן אם נטהר באינה נספרת יבוא לטהר
100 גם בנספרת.

101 מקשה הגמרא על תירוצ זה: אי הכי אצבע שאינה נספרת פאהל
102 נמי מטמא משום גזירה זו, כדי שלא יבוא לטהר באוהל גם נספרת.
103 מתרצת הגמרא: עבדו רבנן דהיבירא, כי היכי דלא לישרפו עליהו
104 תרימיה וקדשים – חכמים רצו לעשות היכר באצבע שאינה נספרת
105 שטומאתה אינה מעיקר הדין אלא רק משום גזירה, כדי שלא יטעו
106 לומר שטומאתה היא מן התורה ויבואו לשרוף תרומה או קדשים
107 שנטמאו מחמתה, ואסור לשרוף תרומה שמן התורה היא טהורה.

108 הגמרא מבררת באלו אופנים מטמאים עצמות המת באוהל: תנו
109 ה"ם במסכת אהלות (פ"ב מא), עצמות המת שחן רוב בגניו של הגוף
110 אפילו שאינן רוב מנין עצמות גופו, וכן רוב מנינו של סכום כל
111 עצמות המת אפילו שאינן רוב בגניו, אף על פי שאין בו ברוב זה
112 כשיעור רובע קב עצמות, סמאין – מטמאים באוהל. ותנו רבנן
113 בברייתא, איזהו 'רוב בגניו' של מת, עצמות של שני שוקיים וירך
114 אחר, ואף שאין בהן את רוב היקף הגוף הן נחשבות כרוב בגניו,
115

בבורות. פרק שביעי – מומין אלו דף מה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קיט רש"י תוספות

בעל הפיקין והעיקל – כדמפרש. וקמפרש עיקל ברישא – כל שהוא מקף פרסותיו, כשיחשב ומחבר פרסות רגליו זו לזו, ואין ארכובותיו נוקשות זו לזו, שעוקמות כלפי חץ. **פיקה יוצאה מגודלו** – חתיכת בשר עגול כפיקה יוצאה מגודלו. עקיבו יוצאה לאחריו – כדמפרש בגמרא, ששוקו עומד באמצע רגלו, שחצי הרגל עומד בפנים וחצי לאחור. **רחבות כשל אוזן** – שקלושות הן כשל אוזן, ואין ארכן יתר על רחבן. **עד הפרק** – פרק האמצעי. **למטה מן הפרק** – דהיינו לצד הצפון, שמתווכרין בולן וחתכה שיהיו מסולקים – כשר. **יתירה** – אצבע יתירה. **אם יש בה עצם פסול** – הואיל וחתכה, שהרי הוא מחוסר אבר שנמצא בו. ואם לאו – כשר, דלא חשיב אלא תתול בעלמא.

שש עשרים וארבע – מפרש לגבי קרא בגמרא אמאי נקט להו, ומתניתין לישנא דקרא נקט. **גמרא הקישן** – היינו המקיש בקרסוליו. **והעיקל והקילבן** – היינו פיקה יוצאה מגודלו. **בעל הפיקין והשופר** – גרסינן. **כסות הרבה** – שאיטמרא שלו שקורין קביל"א גדולה מאד. **טריפה** – קלושטב"א. "למעלה" דברייתא היינו "למטה" דמתניתין. **וכנספרת על גב נדה** – שנספרת עם שאר האצבעות, שעומדת בשורתן – בהיא קתני מתניתין דחשיב אבר. **אם היה בה עצם ואין [בה] צפורן** – רבותא נקט, אף על גב דאין בה צפורן – חשיב אבר, אם נספרת על גבי היד. **מטמא במגע ובמשא באהל** – וכגון שיש בה בשר קצת, ולא כזית. דאי הוה בה כזית בשר, אפילו אינה נספרת או אין בה עצם – נמי הוה מטמא באהל, דהא כזית מן המת מטמא באהל. ואי לא הוה בשר כלל, אפילו נספרת נמי דחשיב אבר – לא מטמא באהל, דאין עצמות מטמאין באהל אלא רוב בנין או רוב מנין או רוב חקב. אבל השתא דאיכא מקצת בשר – מטמא אף על גב דליכא כזית, הואיל ונספרת על גב היד, דחשיב אבר. דהכי אמרינן במסכת נדה בפרק "ירצא דופן" (מג.ב): האברים אין להם שיעור, אפילו פחות מכזית מן הנבילה ופחות מכזית מן המת. ועולה לשני מאה עשרים וחמשה – אם אין בה בשר עולה למנין מאה עשרים וחמשה, דהוה רוב מנין אברי המת. דאברי המת מאתיים ארבעים ושמונה, ורוב מנינו של מת מטמא באהל. ובנספרת, דאי לא קיימא בשורת האצבעות – לא חשיב אבר, הואיל ואין בה צפורן. רבינו הגדול – רב. **ואינה מטמאה באהל** – ובאינה נספרת, כדמפרש, דאיכא תרתי לגרעותא: אין בה צפורן, ואינה נספרת. אבל יש בה צפורן – מטמאה. ואף על גב דאינה נספרת, והכי תנן בפרק "בא סימן" (נדה מט.א), **דברכי נביאות** – שאין צריכין ליתן טעם לנבואתן, לפי שכל טעם שומעין להם, כך הם לא נתנו טעם לדבריהם. **ואף על פי שאין בהם רובע חקב טמאים** – באהל. וגבי אהלות תנינן לה. **הואיל ורוב נוכחו בגדול** – דהוה רוב הגובה באדם גדול, שאינו ננס באברים, דשני שוקיים וירך אחד הוה רוב גובה הגוף בלא הראש. ולגבי בנין המת לא חשיב ראשו בבחייתא דאהלות, דתני: איזהו בנינו – השוקיים והירכיים הגוף והשדרה. נוסח אחר: "הואיל ורוב בנינו בגודל" גרסינן, והכי לישנא דתוספתא. בגודל = בגובה. **מניינא אתא לאשמועינן** – בתמיה, דכיון דמאתים ארבעים ושמונה אברים – פשיטא דרובא הוה מאה עשרים וחמשה **חסר שאין בו אלא מאתיים** – שנברא חסר בכל יד ובכל רגל שתי אצבעות, דהיינו שמונה אצבעות, ובכל אצבע יש שש עצמות, כך מפרש במסכת אהלות – הרי חסר מן האצבעות ארבעים ושמונה, ולא נשתירו אלא מאתיים. ויתר שיש בו מאתיים שמונים ואחד – כגון אשה שנבראת יתירה ארבע אצבעות בכל יד ורגל, והרי ארבע אצבעות יתירין הוי עשרים וארבע עצמות יתיר. ובאשה יש שני צירין ושני דלתות ומפתח, כדאמרין לקמן – הרי עשרים ותשעה אברין יותר. הוסיפן על מאתיים ארבעים ושמונה, ותמצא מאתיים שבעים ושבעה. וארבעה הנותרין לא ידענא היכי מתרמי, דודאי אין בכל אצבע אלא שש עצמות סך הכל, לא שורש ולא ענף. והכי מפרש באהלות. **בולן עולין למנין מאה עשרים וחמשה** – כל אלו יתירין חשובין לאברים, ועולין למנין מאה עשרים וחמשה. ושענינן מינה, דאף על גב דמאה עשרים וחמשה לא הוי רובא ידידיה, דהא מאתיים שמונים ואחד הוי לו – אפילו הכי הוי מאה עשרים וחמשה רובא. וגבי חסר נמי, אף על גב דהוה רובא ידידיה ומאה ואחד, אפילו הכי לא חשיב רובא אלא מאה עשרים וחמשה. צירין – קרדו"ש. **לרבי עקיבא** – מפתח הוה לזו מאתיים חמשים ושלושה. וקשיא לתלמידי רבי ישמעאל, דלא מצאו אלא מאתיים חמשים ושנים. **אידי דזוטא** – המפתח, איתמחי איתמח מחמת שליקה. ו**בולן** – כל היתירין הללו שבאשה, אין מטמאין באהל, האבר בפני עצמו שיש עליו בשר קצת. **צירי בשר** – תירצא הוא. לא חשיב אבר בלא עצם. ושת

בעל הפיקין שיש לו כסות הרבה – פירש בקונטרס: שאיטמורא שלו שקורין קביל"א גדולה, ובערוך פירש: שפרסותו גבוהה, ויש בשר הרבה לצד ראש הרגל ובעקב, ואמצעותו שלו כמין כיפה. ולשון כסות משמע כפידושו, דאיירי בבשר ולא בעצם. כי בהיא דבראשית רבה, דקאמר על האדם המכוסה בית הרביעי שלו בעובתא: [ועשה] לו כסות, מה שאין כן לבהמה. **עשו** דבריהם דברי נביאות מה נפשך כו' – מדפרין עליה משמע דלא לשבח קאמר ליה דברי נביאות. ופרק קמא דבבא בתרא (יב.א), משמע דקאמר לענין חשיבות, דמייחי עלה ההיא ד"אף על פי [ושניטלת] נבואה מן הנביאים", ובסוף "כיצד מעבירין" (עירובין ס.ב דבור המתחיל אין) פירשתי. ובשאר

ובעל הפיקים, העיקל, איזהו העיקל – כל שהוא מקף פרסותיו ואין ארכובותיו נוקשות זו לזו. **פיקה יוצאה מגודלו, עקיבו יוצאה לאחריו, פרסותיו רחבות כשל אוזן, אצבעותיו מורכבות זו על זו, או קלושות למעלה עד הפרק** – כשר, למטה מן הפרק וחתכה – כשר. **היתה בה יתרת וחתכה, אם יש בה עצם – פסול, ואם לאו – כשר. יתר בידיו וברגליו שש ושש עשרים וארבע** – רבי יהודה מכשיר, והכמים פוסלין. **השולט בשתי ידיו – רבי פוסל, והכמים מכשירין. גמרא תנו רבנן: "שכר רגל" – אין לי אלא שכר רגל, מנין לרבות הקישן והעיקל והקילבן תלמוד לומר: "או שכר רגל". תנא: בעל הקישן והשופר. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: בעל הפיקין – שיש לו כסות הרבה, שופר – שאין לו כסות כל עיקר. "פיקה יוצאה מגודלו ועקיבו יוצאה לאחריו". אמר רבי אלעזר: שוקו יוצא באמצע רגלו. "פרסותיו רחבות כשל אוזן". אמר רב פפא: לא תימא דמריפה ולא סדיקא, אלא כיין דמריפה אף על גב דסדיקא. **אצבעותיו מורכבות זו על זו או קלושות** – תנו רבנן: "שכר יד" – אין לי אלא שכר יד, אצבעות מורכבות למעלה או קלושות למעלה מן הפרק וחתכון. **והאמר ר' בשר!** – אלא: ולא חתכון, מנין תלמוד לומר: "או שכר יד". "היתה בו יתרת וחתכה, אם יש בה עצם – פסול, ואם לאו – כשר". אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: והוא שנספרת על גבי היד. תנו רבנן: יתירה שיש בה עצם, ואין בה צפורן – מטמא במגע ובמשא, ומטמא באהל, ועולה למנין מאה עשרים וחמשה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ובנספרת על גב היד. אמר רב חסדא, דבר זה רבינו הגדול אמר, המקום יהיה בעזרו: יתרת שיש בה עצם ואין בה צפורן – מטמא במגע ובמשא, ואין מטמא באהל. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ובשאינה נספרת על גב היד. אמר רבי יוחנן: עשו דבריהם כדברי נביאות, מה נפשך, אי אבר הוא – באהל נמי טמא, ואי לאו אבר הוא – במגע ובמשא נמי לא ליטמא! אמר רב הונא בר מנחם משמיה דרב אחא בריה דרב איקא: משום עצם פשעוזה נגעו בה. רב פפא אמר: גזירה שאינה נספרת אפילו נספרת. – אי הכי, שאינה נספרת – באהל נמי טמא! – עבדו רבנן הפיקא, כי היכי דלא לישרפו עליהו תרימא וקדשים. תנן התם: רוב בגינו רוב מנינו של מת, אף על פי שאין בו רובע – ממיאין. תנו רבנן: איזהו רוב בגינו – שני שוקיים וירך אחד, הואיל ורוב גובהו בגדול. איזהו רוב מנינו – מאה ועשרים וחמשה. אמר ליה רבינא לרבא: תנא מניינא אתא לאשמועינן – קא משמע לן בדתנאי: חסר שאין בו אלא מאתיים, ויתר שיש בו מאתיים ושמונים ואחד – בולן עולין למנין מאה עשרים וחמשה; זיל בתר רובא דאיניש. אמר רבי יהודה אמר שמואל: מעשה בתלמידיי של רבי ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך, בדקו ומצאו בה מאתיים וחמשים ושנים. אמר להם: שפא באשה בדתכם, שהוסיף לה הכתוב שני צירים ושני דלתות! תניא, רבי אלעזר אומר: בשם שצירים לבית – כך צירים לאשה, שנאמר: "ותכרע ותלד כי נהפכו עליה צרה". רבי יהושע אומר: בשם שדלתות לבית – כך דלתות לאשה, שנאמר: "כי לא סגר דלתי במני". רבי עקיבא אומר: בשם שמפתח לבית – כך מפתח לאשה, שנאמר: "ויפתח את רחמה". לרבי עקיבא קשיא דתלמידי רבי ישמעאל! – דלמא אידי דזוטא – אתמוחי מתמח. אמר רב: וכולן אין מטמאין באהל, שנאמר: "ואת התורה אדם כי ימות באהל" – דבר השווה לכל אדם. אמר ליה אביי: ובאיש ליפא והכתוב: "צירים אחוזני בצירי יולדה"! – צירי בשר. – והכתוב: "אדני במראה נהפכו צירי"! – הכא נמי צירי בשר. הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי – מאתיים וארבעים ושמונה היכי משפחת לה לא באיש ולא באשה!**

מאתים – שנברא חסר בכל יד ובכל רגל שתי אצבעות, דהיינו שמונה אצבעות, ובכל אצבע יש שש עצמות, כך מפרש במסכת אהלות – הרי חסר מן האצבעות ארבעים ושמונה, ולא נשתירו אלא מאתיים. ויתר שיש בו מאתיים שמונים ואחד – כגון אשה שנבראת יתירה ארבע אצבעות בכל יד ורגל, והרי ארבע אצבעות יתירין הוי עשרים וארבע עצמות יתיר. ובאשה יש שני צירין ושני דלתות ומפתח, כדאמרין לקמן – הרי עשרים ותשעה אברין יותר. הוסיפן על מאתיים ארבעים ושמונה, ותמצא מאתיים שבעים ושבעה. וארבעה הנותרין לא ידענא היכי מתרמי, דודאי אין בכל אצבע אלא שש עצמות סך הכל, לא שורש ולא ענף. והכי מפרש באהלות. **בולן עולין למנין מאה עשרים וחמשה** – כל אלו יתירין חשובין לאברים, ועולין למנין מאה עשרים וחמשה. ושענינן מינה, דאף על גב דמאה עשרים וחמשה לא הוי רובא ידידיה, דהא מאתיים שמונים ואחד הוי לו – אפילו הכי הוי מאה עשרים וחמשה רובא. וגבי חסר נמי, אף על גב דהוה רובא ידידיה ומאה ואחד, אפילו הכי לא חשיב רובא אלא מאה עשרים וחמשה. צירין – קרדו"ש. **לרבי עקיבא** – מפתח הוה לזו מאתיים חמשים ושלושה. וקשיא לתלמידי רבי ישמעאל, דלא מצאו אלא מאתיים חמשים ושנים. **אידי דזוטא** – המפתח, איתמחי איתמח מחמת שליקה. ו**בולן** – כל היתירין הללו שבאשה, אין מטמאין באהל, האבר בפני עצמו שיש עליו בשר קצת. **צירי בשר** – תירצא הוא. לא חשיב אבר בלא עצם. ושת

ובשאר דברים המשכרים חללא כרבי יהודה – הא דתניא בסוף פרק קמא דבבבס (ד,ב): זר ואונן ושיכור ובעלי מום – בקבלה ובהולכה ובזריקה פסול, יש לתמונה: אמאי נקט שיכור? הוה ליה למימר: שתיי יין ופרועי ראשו! ואומר החכם רבי חיים כהן נשמתו עזר, דמיירי בשאר דברים המשכרים, וכרבי יהודה, דמחיל עבודה, כדמוקמינן

שיכור דהבא בשאר דברים המשכרים. **הניחא** למאן דאמר צריך לפרט בו – פלוגתא היא דרב נחמן ורב פפא בפרק "השולח" (גיטין לה,ב). ונראה דהלכתא כרב פפא דצריך לפרט, דבתראה הוא. ואפילו לפי הספרים דגרסי התם "רב ששת" במקום "רב פפא" – אין הלכה כרב נחמן, דלאו לענן דינא אינשטיל להדין אלמנה הבאה לגבות כתובתה, אלא לענן איסורא איתשיל. כדמשמע התם, דקאמר: ואי אמרת דצריך לפרט זימנן דגואן ליה לדיבוריה. ורב הונא נמי, שהוא גדול בחכמה ובמנין, קסבר נמי התם צריך לפרט. **הניחא** למאן דאמר נדר שהודר ברבים אין לו הפרה – פירש בקונטרס: פלוגתא במסכת גיטין ב"השולח גט לאשתו" (מו,א) גבי המוציא את אשתו משום נדר, דקאמר רבי יהודה: כל נדר שידעו בו רבים – לא יחזור, דאיכא פריגותא, שנדרה נדר שאין לו חיתור. ושלא ידעו בו רבים – יחזור, דלא חיש לקלקולא. ואם תאמר: מנלן דפליגי רבנן עליה דרבי יהודה בהכי, דקסברי יש לו הפרה? דלמא בקלקולא לחוד פליגי ובהדיא שמעתין דהתם נמי פשיטא ליה להתלמוד דקסברי רבנן יש לו הפרה, דקאמרי: רבנן, אטו התם מי חיילא שבועה עליהו כלל? וכי תימא: מדלא מפלגי רבנן בין ידעו בו רבים ללא ידעו, בכל ענין לא יחזור, דהיישנין לקלקולא – אלמא יש לו הפרה. הא לא מפלגי נמי בדעת הרבים, ואף על גב דאיכא פלוגא, דמה נפשך אן לו הפרה לכולי עלמא! ויש לפרש: דעל דעת רבי יהודה איירי כלל, לא איננה ולא רבי יהודה – אן לחוש אם לא פירשו, אף על פי שיש לחלק. אבל בהודר ברבים, שחילק רבי יהודה, אם איתא דאן לו הפרה – לרבנן נמי הוה לפרושי לחלק ולומר איפכא מדברי יהודה. ועוד, כי בעל דעת רבים איכא לעמוד שיש לו הפרה מדעתם של אותם רבים שנדר על דעתם, או לדבר מצוה שיש לו הפרה. ולהכי לא פסק ליה למיתני בעל דעת רבים שיחזור, למאן דחיש לקלקולא, דפעמים שיש לו חיתור ואיכא לקלקולא. אבל ברבים – אן לו הפרה, לא שנו לדבר מצוה ולא שנו לדבר הרשות, בשום ענין אין לו הפרה. תדע, דמעשה דגבעונים לדבר מצוה היה. **דמדידין** ליה על דעת רבים – ואם תאמר: ברש "השולח" (שם לה,ב) גבי אלמנה שהתקין רבן שמעון בן גמליאל שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו בו, וקאמר נדר הותא: לא שנו אלא שלא ניסת, אבל ניסת – אין מדידין אותה, דמיפר לה בעלה אפילו נדרה ברבים. ואמאי? אכתי נדיר אותה על דעת רבים שאין לו

"יתר ידיו וברגליו". אמר רבי יצחק: ושניהם מקרא אחד דרשו: "ותיה עוד מלחמה", וכתוב: "ותיה איש מודן אצבע ידיו ואצבע רגליו שש ושש"; מר סבר: בגנותיה משתעי, ומר סבר: בשכחיה משתעי. אמר רבה: מה לי דכתוב "שש ושש עשרים וארבע מספר" צריכי, דאי כתב רחמנא "שש ושש", הוה אמינא: שית ידיה ושית דכרעיה – כתב: "שש עשרים וארבע", ואי כתב "עשרים וארבע", הוה אמינא: הוא חמש מהאי גיסא ושבע מהאי גיסא – כתב: "שש ושש". "מספר" – בנספחת על גבי היד. תניא, אמר רבי יהודה: מעשה באדם אחד שבא לפני רבי טרפון, יתר ידיו וברגליו שש ושש עשרים וארבע, אמר לו: כמותך ירבה בשרא! אמר לו רבי יוסי: משם ראיה קד אמר לו: כמותך יתמעטו ממורי ונתיני מישאל. "השולח בשתי ידיו". תנו רבנן: איסור, בין ביד בין ברגל – פסול. השולח בשתי ידיו – רבי פוסל וחכמים מכשירין. מר סבר: כחישותא אתחילא בימין, ומר סבר: כחישותא אתחילא בשמאל. **משנה** הכוש, הגיחור, והלבקן, והקפה, והננס, והחרש, והשוטה, והשיכור, ובעלי נגעים מהורים – פסולין באדם וכשרים בבהמה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: שוטה מן הבהמה אינה מן המוכחר. רבי אלעזר אומר: אף בעלי הדלדולין – פסולין באדם וכשרין בבהמה. **גמרא** פושי – אוקמא, גיחור – חיוורא, לבקן – סומקא. איני והא יהוא דאמר להו: "מאן פעי לוקיאני", ואשתפת חיוורא! אלא: פושי – אוקמא; גיחור – סומקא, כדאמרי אינשי: "סומקא גיחוא"; לבקן – חיוורא, כההוא דאמר להו: "מאן פעי לוקיאני", ואשתפת חיוור. "קפח". תני רב זביד: גבוה. – איני והתני רבי אבהו: מנין שהקדוש ברוך הוא משתפת בבעלי קומה שנאמר: "ואנכי השמדתני את האמרי מפניהם אשר בנכה ארום גבוה"! אמר רב פפא: באריכא שמיטה סניא. אמר ריש לקיש: גבוה לא ישא גבוהות – שפא יצא מהן תורן, ננס לא ישא ננסת – שפא יצא מהם אצבעי, לכן לא ישא לבנה – שפא יצא מהם בותק, שחור לא ישא שחורה – שפא יצא מהן טפוח. "החרש השוטה והשיכור". שפור – מחיל עבודה, בהדי מומי דמחילי עבודה פעי למיחשב! – בשאר דברים המשכרים. ודלא כרבי יהודה, דתניא: אכל דבילה קעילית, ושתה חלב או דבש, נכנס למקדש – חייב. **משנה** אלו כשרין באדם ופסולין בבהמה: אותו ואת בנו, מריפה, ויוצא דופן, ושנעבה בהן עבירה, ושחמית את האדם. והנושא נשים פעברה – פסול, עד שידירנה הנאה. והמטמא למתים – פסול, עד שיקבל עליו שלא יהא מטמא למתים. **גמרא** "ואלו כשרין באדם". מאי ב"אותו ואת בנו"? אלימא אהרן ובניו, דכתיבה תייש ובנו, מי נהיו והתניא: "אותו ואת בנו" נוהג בנקבות ואינו נוהג בזכרים! אלא תישה ובנה, דכיותה הקא כהנת ובנה, כהנת פת עבודה היא – לעולם אהרן ובניו, דכיותה הקא תייש ובנו, אמרי במעבדא משמיה דרבי יוסי בר אבין: עדא אמרה – חנניה היא, דתניא: "אותו ואת בנו" נוהג בנקבות ואינו נוהג בזכרים, חנניה אומר: נוהג בזכרים ובנקבות. "הנושא נשים" כ"ל. תנא: נודר ועובר, יודר ומגרש. וליחוש דלמא אזיל לגבי חכם ושרי ליה! – קסבר: צריך לפרט את הגדר. הניחא למאן דאמר: אין צריך לפרט את הגדר, מאי איכא למימר – דמדידין ליה ברבים. הניחא למאן דאמר: נדר שהודר ברבים – אין לו הפרה, אלא למאן דאמר: יש לו הפרה, מאי איכא למימר – דמדידין ליה

ושית ידיה ושית דכרעיה – בידו אחת וברגלו אחת היה יתר, ולא בשתיקה. כמותך יתמעטו ממורי ונתיני מישאל – כל ממזרים שבישראל היו כמותך, ויהיו ניכרין ששטפה פסולה הן, ולא ידבקו בהן. **איסור ברגל** – שכשמהלך עוקר רגל השמאל תחלה, מה שאין דרך בני אדם כך. איסור ביד פסול דכתיב: "וטבל אצבעו", כל מקום שנאמר "אצבע" ר"כח – אינו אלא ימין (ובחיים כדא). ואסור דרגל נמי – "לעמוד ולשרת" כתיב, כדרך שאר עמידה, דעיקרו בימין. **דמר סבר כחישותא אתחילא** – ליה בימין. **משנה** הכוש והגיחור והלבקן והקפח – מפרש בגמרא. ובעלי נגעים מהורים – כגון ספחת, דאי נגעים טמאים – לא איצטריך למימר, דאפילו באבניה דעורה הוי חייב כרת. התלולין – כמין חתיכות בשר יוצאות ותולות להם. **גמרא** סומקא = ר"ש בלעז. לוקיני – טלאים לבנים היו. לסומקא רגילי אינשי למיקריה "גוחיא". **באריכא שמיטה סניא** – דארוך הוא ודק, שאינו עבה לפי אורכו. ולפי שדק הוא – אינו יכול לסבול קומתו, ונכפה, ונראה כמו שחליותיו שמוטות. **בוזק** – שלב ביותר. **טפוח** – שחור בקדיה. וחבירו בשליה מסכת שבת (קנ"א). ופקקו את המאור בטפוח. **שיכור בתמיא**. אחולי אחיל עבודה דכתיב (ויקרא י') "יין ושכר לא תשת", וכתיב בתריה: "להבדיל בין הקדש ובין החול" וגו'. בהדי מומין גמורין פעי למיחשביה – וקתני ליה גבי מומין הבאין מחמת שאין שוין בורעו של אהרן, דאמרינן בריש פירקין דלא מחיל עבודה! ודלא כרבי יהודה – דמשוי בשאר דברים המשכרים מדין יין דמחיל עבודה. דקאמר דמסת כריתות (יג,ב). על היין במיתה, ועל שאר משכרין באזהרה. ונפקא לן מ"שכר אל תשת", וכתיב בתריה: "להבדיל בין הקדש ובין החול". אלמא לרבי יהודה שאר משכרין מחיל עבודה. דתניא **אבל דבילה קעילית** – הגדילה באותו מקום ומשכרת כין. **דבש** – מיד בלעז, מים ודבש שלוקין ביחד, חייב מלקות. כרבי יהודה מוקמינן לה בפרק "אמרו לו" בכריתות (שם) דקאמר התם: על שאר משכרין באזהרה ד"אל תשת", דכיון דכתיבי שאר משכרין – מחיל עבודה, דהא כתיב "בין הקדש ובין החול". ומתניתין דלא חשבי ליה גבי היין דמחיל עבודה, דלא כרבי יהודה. **משנה אותו ואת בנו** – פסול לקרבן, דמחוסר זמן הוא. והנושא נשים פעברה – גרושה וחלוצה. **גמרא** עא אמרה = זאת אומרת. **כזכרים** – האב והבן או הבה, נודר ועובר – אף על פי שעדיין לא גירשו, מותר לעבד שנושא שלא תהנה ממנו והוא ממנה. **צריך לפרט** – הבא להתייר נדרו, צריך שיפרט על מה נדר. וכי שמע דמשום דפסולה לו נדר – לא שרי נדריה. נדר שהודר ברבים – פלוגתא היא במסכת גיטין (מו,א) גבי המוציא את אשתו משום נדר, ב"השולח גט" והני

46 בזכרים, חנניה אומר: נוהג בזכרים ובנקבות. "הנושא נשים" כ"ל. תנא: נודר ועובר, יודר ומגרש. וליחוש דלמא אזיל לגבי חכם ושרי ליה! – קסבר: צריך לפרט את הגדר. הניחא למאן דאמר: אין צריך לפרט את הגדר, מאי איכא למימר – דמדידין ליה ברבים. הניחא למאן דאמר: נדר שהודר ברבים – אין לו הפרה, אלא למאן דאמר: יש לו הפרה, מאי איכא למימר – דמדידין ליה

בכורות דף מה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר והדר" (ליום חמישי) קכא

אָהֵב, מִנֵּן שֶׁתְּקַדֵּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִשְׁתַּבַּח בְּכַעֲלֵי קוֹמָה, שְׁנֵאמַר
(עמ'ס ב טו) 'וְאֵנֶכִי הַשְׁמַדְתִּי אֶת הָאָמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר בְּנוֹבָה אֲדֹרִים
בְּהוֹ', הרי שגובהם מוכיח על גבורתם ולא על מומם. מתרצת
הגמרא: אָמַר רַב פֶּפְא, בְּאִירָכָא שְׁמִיטָה סְנִיא – באדם ארוך ושמוט
יש כיצור, שמשום דקותו אינו יכול לזקוף את קומתו, והוא נראה כמי
שחוליותיו שמוטות.
אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, בְּנוֹה לֹא יֵשֵׁא בְּנוֹהִית, שְׁמָא יֵצֵא מִהֵן בֵּן תוֹרָן –
גבוה מאד. נָנִס לֹא יֵשֵׁא נִסְסָת, שְׁמָא יֵצֵא מִהֵם בֵּן אֲצַבְעֵי – נמוך
מאד. לָכֵן לֹא יֵשֵׁא לְבָנָה, שְׁמָא יֵצֵא מִהֵם בֵּן פּוֹחֵק – [לכן ביותר].
שְׁחֹרֵר לֹא יֵשֵׁא שְׁחֹרָה, שְׁמָא יֵצֵא מִהֵן בֵּן שְׁחֹרָא טָפִיחַ – שחור
בקדירה.
שנינו במשנה: הַחֹרֶשׁ הַשּׁוֹמֵה וְהַשְּׂכֹּר. מקשה הגמרא: הרי שְׂכֹר
שעבד מְחִיל – [מחלל] את הַעֲבֻדָּה שעבד ופוסלה, ואילו במשנתנו
נשנו רק פסולים שעבודתם כשירה, כמבואר לעיל (מג. – מג). ואם כן
שיכור בְּהָדִי מוֹמִי דְּמִחְלִי עֲבֻדָּה קָעִי לְמִיחָשֵׁב – בין בעלי מומים
שמחללים את עבודתם היה צריך לשנותו. מתרצת הגמרא: המשנה
מדברת בשיכור מִשְׁאָר דְּבָרִים הַמְּשַׁכְּרִים ולא מיין, ומשנתנו היא
דְּלֹא בְּרַבִּי יְהוּדָה הַסּוֹבֵר שהוא מחלל את עבודתו. דְּתַנָּיָא, כהן
שֶׁאֵבֵל דְּבִילָה קַעֲלִילִית, וכן כהן שֶׁשֶּׁתָּה חֶלֶב אוֹ דְּבִשׁ שֶׁהִתְבַּשֵּׁל
במים, והשתכר ונִכְנַס לְמִקְדָּשׁ, חָזִיק מַלְקוּת. ומבואר במסכת
כריתות (טו) שברייטא זו שנויה בשטת רבי יהודה, אך משנתנו סוברת
שרק שיכור מיין מחלל את עבודתו.

משנה

אֵלוּ דְּבָרִים בְּשֵׁרִין בְּאָדָם וּפְסוּלִין בְּהֶמְהָ, א. אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ –
שאב וכן כהנים יכולים לעבוד באותו יום, אבל בהמה ובנה אינם
ראויים להקרבה באותו יום, שנאמר (ויקרא כב כח) 'אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא
תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד'. ב. בהמה מְרִיפָה פְסוּלָה לַמִּזְבֵּחַ, אבל כהן טריפה
כשר לעבודה. ג. וְיוֹצֵא דוֹפֵן – שלא נולד דרך פתח הרהם אלא יצא
דרך דופן בטן אמו פסול למזבח, אבל כהן יוצא דופן אינו נפסל
לעבודה. (ובהמות שֶׁנֶּעְבְּדָה בָּהֶן עֲבִידָה ונרבעו לאדם, וכן שור
שֶׁהָמִית אֶת הָאָדָם פְסוּלִים לַמִּזְבֵּחַ, אבל כהן שנרבע או הרג אינו
נפסל). וְכֹהֵן הַנּוֹשֵׂא נָשִׁים בְּעִבְדָּה פְסוּל לעבודה עַד שִׁדְיֻדָּהּ
בְּהֶנְאָה – שלא יהנו זה מזו עד שיגרשנה. וכן כהן הַמְּטַמֵּא לַמֵּתִים
פְסוּל עַד שִׁיקָבֵל עָלָיו שְׁלֹא יֵהָא מְטַמֵּא לַמֵּתִים.

גמרא

שנינו במשנה: 'וְאֵלוּ בְּשֵׁרִין בְּאָדָם [וכו.]'. מקשה הגמרא: מֵאֵי
בְּאוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ' ששנתה המשנה, אֵלִימָא באב וכן כהן אֶהְרֹן
וְכִנְיֵי שֵׁהם כשרים לעבוד באותו יום, דְּבִנְתִּיה [– כיצא בן] בבהמה
שֵׁהם תִּישׁ וְכֵנָה זכרים אינם כשרים להקרבה באותו יום, הלא יקשה,
מִי נִהְיָ אִיסוּר זה בזכר. וְהֵתַנָּיָא אִיסוּר 'אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ' נוֹהֵג רק
בְּנִקְבּוֹת, שאסור לשחוט אם ובנה באותו יום, וְאִינוּ נוֹהֵג בְּזָכָרִים,
ומותר לשחוט אב ובנו באותו יום. אֵלֹא בהכרח הכוונה היא לַתִּישָׁה
וְכֵנָה, דְּבִנְתִּיהָ הָכָא בכהונה שֵׁהם בְּהִנֵּת נִקְבָה וְכֵנָה הכשרים
לעבודה באותו יום, ואם כן יקשה, וְכִי בְּהִנֵּת בַּת עֲבֻדָּה היא.
מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם הכהונה לַאֲהֵרִן וְכִנְיֵי שְׁכֵרִים לעבודה
באותו יום, דְּבִנְתִּיהָ הָכָא בקרבתו שֵׁהם תִּישׁ וְכֵנָה שאינם כשרים
להקרבה באותו יום, שהרי אָמַר בְּמַעֲרַבָא מְשִׁמִּיה דְּרַבִּי יוֹסִי פֶר
אֲבִין, עָדָא אִמְרָה – [זאת אומרת] שמשנתנו כשית חֲנִנְיָה הִיא,
שאיסור זה נוהג גם בזכרים. דְּתַנָּיָא, אִיסוּר 'אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ' נוֹהֵג
בְּנִקְבּוֹת וְאִינוּ נוֹהֵג בְּזָכָרִים. חֲנִנְיָה אִמְרָה, אִיסוּר זה נוהג בְּזָכָרִים
וּבְנִקְבּוֹת.
שנינו במשנה: וְהַנּוֹשֵׂא נָשִׁים כו'. תַּנָּא, נִזְדָּר הֵנָּה וְעוֹבֵד, ולאחר
מִכֵּן יוֹדֵד מִעֲבֻדְתּוֹ וּמִנְגִּישׁ. מקשה הגמרא: וְלִיחּוּשׁ דְּלִמָּא אִזִּיל
לְנָפִי חֶסֶם וְשָׂרִי לִיה – שמא ילך לחכם ויתיר לו את נדרו. מתרצת
הגמרא: קִסְכָּר הֵתַנָּא שְׁצִירָה לְפָרִט אֶת הַנֶּדֶר לִפְנֵי הַחֶסֶם,
וכשישמע החכם מדוע נדר לא יתיר לו.

שנינו במשנה: יֵתֵר בְּדִידוֹ וּבְגִלְיוֹ, שש ושש, עשרים וארבע וכו'.
אָמַר רַבִּי יִצְחָק, וְשִׁנְיָה – רבי יהודה וחכמים, מְקַרָּא אֶחָד דְּרִשּׁוּ,
שנאמר (שמואל ב' כא ב), 'וְתִהְיֶה עוֹד מִלְחָמָה בְּגִת, וּבְתִיב שֶׁם, וְיִהְיֶה
אִישׁ מְדוּן – עֵנֶק, [וְ]אֲצַבְעָתָ [יָדָיו וְ]אֲצַבְעָתָ [רַגְלָיו שֶׁשׁ וְשֶׁשׁ,
עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע מִסְפָּר. מִרְכָּב – חֲכָמִים סוֹבְרִים, בְּגִנּוּתִיה מִשְׁתַּעֲי
– מִדְּבָר] הַכְּתוּב, שֶׁאֲצַבְעוֹתָיו הַמִּיתוּתוֹת נַחֲשׁוֹת לְמוֹם. וְיִמָּר – רַבִּי
יְהוּדָה [כֶּסֶר, בְּשִׁבְחָהּ מִשְׁתַּעֲי הַכְּתוּב, שֶׁדָּבָר זֶה הוּא מַעֲלָה וְלֹא
מוֹם].
הגמרא מפרשת כתוב זה: אָמַר רַבָּה, מֵה לִי דְכִתְיִב 'שֶׁשׁ וְשֶׁשׁ,
עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע מִסְפָּר, הֲלֹא אִם הָיוּ לוֹ שֶׁשׁ אֲצַבְעוֹת בִּידָיו וּרְגָלָיו
וְדָאִי הָיוּ לוֹ עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע אֲצַבְעוֹת. וְהַשִּׁיב: צִירִכִי, מִשּׁוּם דָּאִי בְּתַב
רַחֲמָנָא רַק 'שֶׁשׁ וְשֶׁשׁ', הִנֵּה אֲמִינָא שִׁית דִּידֵיהּ וְשִׁית דְּכַרְעֵיהּ –
שֶׁהָיוּ לוֹ שֶׁשׁ רַק בִּיד וּרְגַל אַחַת, לִכֵּן בְּתַב שֶׁהָיוּ לוֹ יָחִד 'עֶשְׂרִים
וָאַרְבַּע' אֲצַבְעוֹת. וְאִי בְּתַב רַק 'עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע' אֲצַבְעוֹת, הִנֵּה
אֲמִינָא (הוּא) שֶׁהָיוּ לוֹ חֲמֵשׁ אֲצַבְעוֹת בִּיד וּבְרַגְלֵי מֵהָאִי גִיסָא – מִצַּד
אַחַד וְשִׁבְעָה אֲצַבְעוֹת בִּיד וּבְרַגְלֵי מֵהָאִי גִיסָא, לִכֵּן בְּתַב שֶׁהָיוּ 'שֶׁשׁ
וְשֶׁשׁ' וְ'מִסְפָּר', מִלְּמַדְנוּ שֶׁהַדְּבָרִים אֲמוּרִים בְּאֲצַבְעֵי הַנִּסְפָּרָת עַל גַּב
הַיָּד יָחִד עִם שָׂאֵר הָאֲצַבְעוֹת.

רבי יהודה מביא ראייה לדבריו: תַּנָּיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה
בְּאָדָם אֶחָד שְׁמָא לִפְנֵי רַבִּי מִרְפָּן, וְהִיהָ יֵתֵר אֲצַבְעוֹת בִּידָיו
וּבְרַגְלָיו, שֶׁשׁ וְשֶׁשׁ בְּכָל אַחַת, עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע אֲצַבְעוֹת יָחִד. אָמַר לוֹ
רַבִּי טַרְפוֹן, כְּמוֹתָךְ יִרְבּוּ בִישְׁבָּחָהּ רַבִּי טַרְפוֹן מוֹכַח
שֶׁאִינוּ מוֹם. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי לְרַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מִשֶּׁם רָאִיהָ, הֲלֹא כָךְ
אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן, אִם כָּל הַמְּמוּזָרִים וְהַנִּתְנִינִים יִהְיוּ כְּמוֹתָךְ, יֵדְעוּ
לִפְרוֹשׁ מֵהֶם, וְיִתְמַעְטּוּ מִמּוֹרֵי וְנִתְנִי מִיִּשְׂרָאֵל.

שנינו במשנה: הַשּׁוֹלֵט בְּשִׁתֵּי יָדָיו, תֵּנוּ רִבְנָן, כֹּהֵן אִיטֵר, בֵּין אִיטֵר
בֵּיד וּבֵין אִיטֵר בְּרַגְלֵי, פְסוּל לעבודה. וְהַשּׁוֹלֵט בְּשִׁתֵּי יָדָיו בְּשׁוּה, רַבִּי
פּוֹסֵל, וְחֲכָמִים מְשַׁיְרִין. הגמרא מבארת במה נחלקו רבי וחכמים:
מִרְ – [רבי] כֶּסֶר, שִׁמְשׁוֹם שְׁכִיחוּתָא אֶתְחַלָּא בְּיָמִין – [שימינו
נחלשה] הוּא שוֹלֵט בְּשִׁתֵּיהֶן בְּשׁוּה, וְלֹא מִשּׁוּם שֶׁשְׁמָאלוֹ חֻזָּק יוֹתֵר
מִשְׁמָאל כֵּן אֲדָם, וְעַל כֵּן הוּא נִחָשׁ בַּעַל מוֹם. וְיִמָּר כֶּסֶר – [וחכמים
סוֹבְרִים, שְׁסִיבַת הַדָּבָר הִיא מִשּׁוּם דְּכִרְיוּתָא אֶתְחַלָּא בְּשְׁמָאל –
שֶׁשְׁמָאלוֹ חֻזָּק מִשְׁמָאל כָּל אָדָם, וְלֹא מִשּׁוּם שִׁמְיָנוּ חִלְשָׁה, וְעַל כֵּן
אִינוּ נִחָשׁ בַּעַל מוֹם].

משנה

כֹּהֵן הַכּוֹשֵׁי, הַנִּיחֹר, וְהַלְבָּקָן, וְהַקֶּפֶס, וְהַנֶּנֶס, וְהַחֹרֶשׁ, וְהַשּׁוֹמֵה,
וְהַשְּׂכֹּר, וְכַעֲלֵי נֶנְעִים מְהוּרִים, כָּל אֵלוּ פְסוּלִין בְּאָדָם – פוסלים
כהן לעבודה, וְכַשְׂרִים בְּהֶמְהָ וְאִינֵם פוסלים אותה למזבח. ויתבאר
בגמרא כל מומים אלו. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אִמְרָה, שׁוֹמֵה מִן
הַבְּהֶמָה – [בהמה שוטה] אִינֵה קָרֵב מִן הַמִּבְחָר וְאִינֵה רְאוּיָה
לְהַקְרִיבָה.
רַבִּי אֶלְעָזָר אִמְרָה, אֵף כַּעֲלֵי הַדְּלִדוּלִין – שחתיכות בשר מדולדלות
יוצאות מגופם, פְסוּלִין בְּאָדָם וְכַשְׂרִין בְּהֶמְהָ.

גמרא

הגמרא מפרשת את המומים שנשנו במשנתנו: כּוֹשֵׁי, אֹבֶקְמָא –
שחור מאד. גִּיחּוֹר, חִיּוּרָא – לִבָּן, לִבְּקָן, סוּמְקָא – אדום. מקשה
הגמרא: אִינֵי – וכי כן הוא, וְהָאֵהוּ דְּאִמְרָה לָהּ, מֵאֵן בְּעֵי לְזִקְיָנִי
וְאִישְׁתַּבַּח חִיּוּרָא – והרי היה אדם שהכריז, מִי רוצה לקנות טלאים
לבקנים, ונמצאו טלאיו לבנים, ואם כן 'לבקן' הוא לבן.
הגמרא חזרת בה ומפרשת באופן אחר: אֶלֶא, כּוֹשֵׁי, אֹבֶקְמָא –
שחור. גִּיחּוֹר, סוּמְקָא – אדום. בְּרִאמְרֵי אִינְשֵׁי, סוּמְקָא – [על אדם
אדום] שֶׁהוּא 'גִּיחּוֹר' – [גחור]. לִבְּקָן, חִיּוּרָא – לִבָּן מאד. בְּהֶהוּא
דְּאִמְרָה לָהּ, מֵאֵן בְּעֵי לְזִקְיָנִי וְאִישְׁתַּבַּח חִיּוּרִי – כִּמוֹ זֶה הַשְּׁכָרִי,
מִי רוצה טלאים לבקנים, ונמצאו טלאיו לבנים.
הגמרא ממשיכה לבאר את דברי המשנה: קֶפֶס, תֵּנִי רַב זְבִיד, קַפַּח
הוּא אֲדָם קְבֹהֵה, שואלת הגמרא: אִינֵי – האם כך הוא, וְהֵתַנִּי רַבִּי

1 ליה אדעת רבים – מדיירים את הכהן על דעת רבים, ונדר שנידר על
 2 דעת רבים אין לו התרה, משום שתלה את הנדר בדעת הרבים.
 3 הגמרא מביאה את פסק ההלכה בידי נדרים אלו: **אמר אמימר,**
 4 **הלכתא, אפילו למאן דאמר נדר שהוידר בפני רבים יש לו הפרה,**
 5 **מכל מקום נדר שנידר על דעת הרבים, אין לו הפרה.** והני מילי –
 6 ודברים אלו אינם אלא באופן שבא להתירו לצורך דבר הרהור,
 7 **אבל לצורך דבר מצוה אף אם נדר על דעת רבים יש לו הפרה,**
 8 **שמן הסתם רצון הרבים הוא שיתירו נדר זה.** ומזה התרה לצורך דבר
 9 מצוה, **כי ההוא דמקרי דרדקי – כאותו מעשה במלמד תינוקות,**
 10 **דאדריה רב אחא, דקא פשע בינוקי – שהדירו רב אחא על דעת**
 11 **רבים שלא ללמד עוד תינוקות, משום שהיה מלקה אותם עד שמתו,**
 12 **ואתדריה – והחזירו רבינא ללמד תינוקות לאחר שהתיר לו את**
 13 **הנדר, משום דלא אשכח דההו דייק פנותיה – משום שלא נמצא**
 14 **מי שיועד לדקדק כמנהגו בתלמודו.**
 15 שנינו במשנה: **והמפסא למתים כו' פסול עד שיקבל עליו שלא יהא**
 16 **מטמא למתים.** שואלת הגמרא: **מאי שנא הקא בכהן המיטמא**
 17 **למתים דסגי ליה בקבלה שלא יטמא שוב למתים ואינו צריך לידור**
 18 **דבר זה, ומאי שנא הקא בתם בנושא נשים אסורות דמדרין ליה**
 19 **– שצריך להדירו ואין די לו בקבלה בלבד.** משיבה הגמרא: **התם**
 20 **בכהן הנושא אשה אסורה יצרו תקפו שלא לגרשה, ואם לא ידור**
 21 **הנאה מזה יש לחשוש שמא יעבור על קבלתו ולא יגרשה.** אך כהן
 22 המיטמא למתים שאינה עבירה שיצרו תוקפו עליה, די לו בקבלה
 23 שלא ישוב לחטאו זה, ואין לחשוש מא יעבור על קבלתו.

הדרן עלך מומין אלו

פרק שמיני – יש בכור

24 פרק זה עוסק בידי בכור אדם, וכולל שני סוגי בכורות, לגבי שני
 25 דינים שונים: א. 'בכור לכהן', והוא בן זכר הנולד ראשון לאמו, אף
 26 אם אינו בכור לאביו, שצריך לפדותו בנתינת חמשה סלעים לכהן,
 27 שגמור (במדרב יח טז) 'ופדיו מן חרש תפדה בערפך כסף חמשת
 28 שקלים'. ב. 'בכור לנחלה', והוא בן זכר הנולד ראשון לאביו, אף אם
 29 אינו בכור לאמו, שנוטל בירושת אביו חלק כפול משאר אחיו,
 30 שגמור (דברים כא ח) 'לתת לו פי שנים ככל אשר ימצא לו כי הוא
 31 ראשית אנו לו משפט הבכרה'.

משנה

32 המשנה מבארת את דיני בכור שקדמה לו לידה כל שהיא, ויבואר בה
 33 שיש ארבעה מיני בנים השונים זה מזה לגבי דיני בכורה: יש בן שהוא
 34 **בכור רק לנחלה, ליטול פי שנים בירושת אביו, ואינו נחשב כבכור**
 35 **לכהן, לענין חיוב פדיונו בנתינת חמשה סלעים לכהן.** יש בן שהוא
 36 **בכור לכהן – לענין חיוב פדיונו, ואינו נחשב כבכור לנחלה, ליטול**
 37 **פי שנים בירושת אביו.** יש שהוא **בכור בין לנחלה ובין לכהן.** ויש
 38 **שאינו נחשב כבכור לא לנחלה ולא לכהן.**
 39 המשנה מפרטת את הדין הראשון, ומביאה בו כמה אופנים: **איהו**
 40 **בכור רק לנחלה, שיוורש את אביו פי שנים, ואינו בכור לכהן, לחייב**
 41 **נתינת חמשה שקלים לכהן לפדיון הבן, א. הקא אחר נפלים, כגון**
 42 **אשה שהיתה מעוברת בתאומים, אחד מהם מלאו לו תשעה חדשי**
 43 **הריון, וראוי לחיות, והשני עדיין לא מלאו חדשי, והרי הוא נפל, אף**
 44 **על פי שיצא – שהוציא הנפל את ראשו כשהוא חי, והחזיר את**
 45 **ראשו ומת, והוצאת הראש נחשבת כלידה גמורה. ב. וכן אם היתה**
 46 **מעוברת בתאומים, והולד היוצא ראשון היה בן תשעה – מלאו לו**
 47 **תשעה חדשי הריון, שיצא ראשו כשהוא מת, ואחר כך יצא השני**
 48 **כשהוא חי. ג. אשה המפלת עובר שצורתו כמין בהמה או חיה**
 49 **ועוף, ואחר כך ילדה ולד חי, דברי רבי מאיר. והכמים אומרים,**
 50 **אינו פוטר את הולד הבא אחרי מפריו הבן עד שיהא בו מצורת**
 51 **אדם, אך אם גם צורת פניו כבהמה חיה ועוף, הבן שנולד אחרי**

52 נחשב כבכור גם לכהן. ד. המפלת סנדל – עובר בצורת דג ששמו
 53 סנדל, שאין לו צורת פנים, או שהפילה שלי – כעין שק עור שהולד
 54 מונח בו, ואין שלי בלי ולד, אלא שנימוח ואינו ניכר, או שהפילה
 55 שפיר מרוקם – עור של הולד, והיוצא מחותך, שחתכוהו
 56 והוציאוהו אברים אברים, בכל ההפלות הללו, **הקא אחריהם נחשב**
 57 **כבכור רק לנחלה, ליטול פי שנים בירושת אביו, כיון שדין הבכורה**
 58 **לענין נחלה תלוי בראשית אונ' של האב, דהיינו מי שהאב מצטער**
 59 **עליו במותו, וכיון שהראשון היה נפל שאין האב מצטער עליו במותו,**
 60 **הרי השני הוא הבכור ונוטל פי שנים בירושת אביו.** ומכל מקום הבא
 61 אחריהם אינו נחשב כבכור לכהן, לענין חיוב נתינת חמשה סלעים
 62 לכהן לפדיון הבן, כיון שסוף סוף אותו נפל שנולד בתחילה היה פטר
 63 רחם של אמו, שהוא פתח את רחמה.
 64 אופן נוסף של דין זה: ה. מי שלא היו לו בנים, ונשא אשה שכבר
 65 ילדה, אפילו אם ילדה בעודה שפחה, ונשתחררה, או שכבר ילדה
 66 בעודה עוברת בוכבים ונתגיירה, מכל מקום אם משפחה לכלל
 67 ישראל, שהשתחררה או התגיירה, ילדה לבעלה הישראלי, הרי הוא
 68 בכור לנחלה, כיון שלגבי ירושת פי שנים בנכסי האב, נאמר 'ראשית
 69 אונ', וכיון שלא עדיין לא נולדו בנים, הרי בנו זה יורש פי שנים,
 70 ואינו בכור לכהן, כיון שלענין זה חייבה התורה רק בכור שהוא פטר
 71 רחם לאמו, וכאן אמו כבר ילדה.
 72 המשנה מביאה מי שחולק על האופן האחרון: **רבי יוסי הגלילי**
 73 **אומר, באופן זה שכבר ילדה בהיותה גויה, והתגיירה, בנה הראשון**
 74 **הנולד לה בהיותה ישראלית, נחשב כבכור בין לנחלה ובין לכהן,**
 75 **שנאמר (שמות יג ב) 'קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל',**
 76 **ודרשו שלעולם הולד העתידי להולד דינו כ'פטר רחם' והוא בכור**
 77 **לכהן, אף שנולדו לפניו ולדות, עד שיפטר רחם מישראל, וכיון**
 78 **שהשפחה שהשתחררה או הגויה שהתגיירה לא ילדה עדיין בן**
 79 **בהיותה ישראלית, הרי בנה הראשון שנולד לה בהיותה בישראל**
 80 **נחשב 'פטר רחם' וחייב בפדיון הבן.**
 81 המשנה מביאה ארבעה אופנים שבהם שייך הדין השני, שהבן הוא
 82 בכור לכהן ולא לנחלה: א. מי שהיו לו בנים, ונשא אשה נוספת
 83 שעדיין לא ילדה, הבן הראשון שיוולד לו מאשה זו, הרי הוא פטר
 84 רחם לאמו. אך אינו בכור לענין ירושת פי שנים בנכסי האב, כיון
 85 שלענין נחלת האב נאמר 'ראשית אונ'. ב. וכן גוי שנשא גויה,
 86 והתגייר, ונתגיירה אשתו עמו כשהיא מעוברת, או שנשאה
 87 כשהיתה שפחה ונשתחררה כשהיא מעוברת, אותו ולד
 88 נחשב 'פטר רחם בישראל', שהרי נולד ראשון לאמו, ולידתו היתה
 89 כשהוא כבר בישראל, אך אינו בכור לנחלה, שהרי גר ועבד אינם
 90 מתייחסים אחר אביהם ואין להם חלק בירושתם.
 91 ג. וכן הדין בשני ולדות שהתערבו, האחד חייב בפדיון והשני פטור,
 92 כגון שילדה היא – הישראלית ובהנתן והתערבו וולדותיהם, ובן
 93 הכהנת פטור מפדיון, או שילדו היא – הישראלית ולויה, שגם בנה
 94 פטור מפדיון, או שילדו היא – אשה שעדיין לא ילדה ואשה שכבר
 95 ילדה, שבנה אינו בכור, ולא ידוע מי מבין הולדות חייב בפדיון, ומי
 96 מהם פטור מפדיון, אזי בעלה של האשה הישראלית שביכרה חייב
 97 לתת את דמי הפדיון לכהן, כי ודאי נולד לו בן בכור, אף שאינו יודע
 98 מי הוא, אולם אף אחד מהם אינו יורש את אביו, כיון שאינו יודע מי
 99 הוא אביו האמיתי, והיורשים האחרים יכולים לדחותו מספק.
 100 ד. וכן מי שלא שהתה לאחר בעלה – אחרי שמת או גירשה, שלשה
 101 חודשים, שהוא הזמן הנדרש כדי להבחין אם התעברה, ולדעת מאיזה
 102 בעל נולד בן זה (יבמות מא), ונשאת, ואחר שבעה חודשים מנישואיה
 103 השניים ילדה בן שהוא בכור לה, ואינו ידוע אם ולד זה הוא בן
 104 תשעה לראשון – ולד של הבעל הראשון, שנולד אחר שמלאו לו
 105 תשעה חדשי הריון, או אם בן תשעה לאחר – ולד של הבעל השני,
 106 שנולד אחר שמלאו לו שבעה חדשי הריון, ובכל אופנים אלו הדין
 107 הוא שהולד נחשב כבכור לכהן וחייב בפדיון, כיון שהוא פטר רחם
 108 לאמו, ואינו בכור לנחלה, כי אינו יודע מי הוא אביו.

ראדם מבמה לא יליף דלית לה פרחדור — האי פרוודור דהכא וברשי "בהמה המקשה" (חולין סחא) ובשבת פרק "אמר רב עקיבא" (פוב) שוים. ולא הי כי ההוא דפרק "יוצא דופן" (נדה דף מבב) דמכי הוציא ולד ראשו חוץ לפרודורו הי כילוד. דאי בפרודורו דהתם אמרין הכא — מה יכול להחזיק הפרודור לעכב הלידה כיון שהראש חוצה לו? אלא פרוודור דהתם הוא בית החיצון. ופרודור דהכא הוא עובי הירכים שמכסים את הרחם שבין ירכים, הוהו אמנא דלא חשיב ראש לידה ביציאת הרחם. ואין תימה על שהלשון שוה ואין פירושו שוה. דכי הכי גונא אשכחן לעיל בפרק "הלוך בהמה" (כא) דטינוף פוטר בבכורה, דחשיב ולד, ולא הי כהדיא "טינוף" דפרק "המפלת" (נדה כטא) דרוב הולדות מטנפות.

תיובתא דשמואל — לא הי מצי לאקשווי לשמואל מהא דתנן בפרק "בהמה המקשה" (חולין עזא), שליא שיצתה מקצתה — אסורה באבילה. דדייקין מינה התם בריש פירקין (סחא) דביציאת ראש היא לידה, מדאסרין להו ביציאת מקצת, דשמא הראש ישנו באותו מקצת. דהיינו דוקא בבהמה, אבל אדם לא משעין מהתם. דהא דקתני סיפא: כסימן ולד באשה כך סימן ולד בבהמה — היינו לענן שיצתה, דהויא סימן ולד. ואין להקשות דב"בהמה המקשה" היכי דייק מינה דביציאת ראש היא כילוד? דלמא הא דאסורה משום דגורין מקצתה אטו רובא. כדאמר בפרק קמא דבבא קמא (יאא), דאם איתא דביציאת ראש לא הי לידה — לא היה ראוי לגזור, כיון בהמקצת אי אפשר לבא בשום פעם לידי חשיבות לידה. ואם תאמר: כיון דאיתותב שמואל, מאי האי דקאמר בפרק "המפלת" (נדה כזא) גבי הסנדל? ולד דאית ליה חיותא — מכי נפיק רישיה היא ליה לידה, סנדל — עד דנפיק רובא? בלא טעמא דחיותא נמי, הא אפילו מתים בלא פוטר ויש לומר: דחיותא לאו דוקא, אלא ראי לחיותא. ואגב דנקט נמי התם לעיל האי לישנא: "ולד דאית ביה חיותא סריך ולא נפיק, סנדל דלית ביה חיותא שריק ונפיק" — נקטיה נמי בתר הכי. ויש ספרים דגרס התם: ולד דאית ביה חיותא — מכי נפיק רוביה, סנדל — עד דנפיק כוליה, ויש לפרש: ד"רוביה" דקאמר — היינו רובא דרישא.

ואית דגרס בהדיא (הכא) ו(הכי): "נפך רובא דרישא". והא דאמרין התם בפרק "המפלת" (כטא) בשמעתין דיצא מחותן או מסורס: ומשיצא רובו הרי זה כילוד, הא כתקנו — הראש פוטר. רבי יוסי אומר: משיצא כתקנו לחיים — לא כמו שפירש רבני חננאל ד"לחיים" היינו בר קיימא, דהא אפילו בנפלים הראש פוטר. דאיתותב שמואל דכא. אלא כמו שפירש שם בקונטרס: כתקנו לחיים — שלם, לאפוקי מחותן. **לאיתוי** הא דתנו רבנן גיורת שיצא פדחת ולדה כו' — ואם תאמר: מאי חידוש הוא זה ברוך מילתא. טפי משאר דברים דחשוב בהן כילוד, כגון לזקוק אשת אחיו ליבום ולפטור מן היבום. וההורג חייב, ושאר דברים השנויים בפרק "יוצא דופן" (נדה מגב). ויש לומר: דאיצטרך הכא לאשמועינן, דסלקא דעתך: אף על גב דביציאת הראש חשוב לידה — מכל מקום לידת שאר הגוף שיצא אחרי כן בקדושה חשוב כמו כן לידה, ונתיב לה ימי טומאה וימי טהרה. **מאי** טעמא כיכר כתיב — תימה: בפרק "עשרה יחסין" (קדושין עזא), ובפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכב), שדוחק לרבנן דרבי יהודה "כיכר" למא לזי לימא דאיצטרך לכדדרשינן הכא, דאפילו רבי יוחנן לא פליג. דהא דקאמר אף לנחלה — משום דקסבר דפדחת נמי היא היכרא. וגם דוחק ב"יש נוחלין" (שם) לרבי מאיר דאמר אדם מקנה כו', דאיתא "כיכר" לכנסים שנפלו לו כשהוא גוסס ויש לומר: דהתם קשיא ליה לשון "כיכר", דמשמע שיש בה בהכרת האב. **מאי** קראה הכרת פניהם ענתה גם — פירש בקונטרס דהכרת פרוצוף פניהם עדותן הוא, אלמא פרוצוף פנים נמי בעי. ותימה: דביבמות (קכא), מיייתי קרא ד"הכרת פניהם ענתה גם" משמע שיש דבר באדם שמכירים על ידו את הפנים — והיינו פדחת, דחוטם בכלל פרוצוף פנים הוא. והתם ביבמות (שם) בתר האי קרא מיייתי עובדא דאבא בר מרתא דהו

מסקו ביה דבי ריש גלותא זוזי, אייתי קירא דבב בבלייתא דבב אאפותיה, חלף קמיהו ולא בשקרהו.

גמרא אמר שמואל: אין הראש פוטר בנפלים. מאי טעמא? כל אשר נשמת רוח חיים באפיו, כל היכא דנשמת רוח חיים באפיו — הוא דחשיב רישיה, אידיך — לא חשיב רישיה. תנן: הכא אחר נפלים שיצא ראשו חי וכן תשעה שיצא ראשו מת. קתני מיהא ראשו? — מאי ראשו? — רובו. — וליתני רובו? — בדין הוא דאיבעי ליה למיתני רובו, ואידי דקא בעי למיתני סיפא: בן תשעה שיצא ראשו מת; טעמא — דראשו מת, הא ראשו חי — הכא אחריו בכור לנחלה נמי לא הוי, תנא רישא נמי ראשו. — ומאי קא משמע לן, דכיון דמפיק ליה רישיה הוה לידה תנינא: הוציא ראשו, אף על פי שהחזירו — הרי זה כילוד! וכי תימא: אשמועינן בהמה וקא משמע לן באדם, דאדם מבהמה לא יליף — דלית לה פרוודור, בהמה מאדם לא ילפא — משום דחשיב פרוצוף פנים דידיה. הא נמי תנינא: יצא כדרכו — משיצא רוב ראשו, ואיתו רוב ראשו — משתצא פדחתו! תיובתא דשמואל, תיובתא. אמר רבי שמעון בן לקיש: פדחת פוטרת בכל מקום, חוץ מן הנחלה. מאי טעמא "כיכר" אמר רחמנא. ורבי יוחנן אמר: אפילו לנחלה. "בכל מקום" לאיתויי מאי — לאיתויי הא דתנו רבנן: גיורת שיצאה פדחת ולדה בגיורתה ואחר כך נתגיירה — אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה, ואינה מביאה קרבן לידה. מתיבי: "כיכר" — זו הכרת פנים, ואזו היא הכרת פנים — פרוצוף פנים עם החוטם! — תני: "עד החוטם". תא שמע: אין מעידים אלא על פרוצוף פנים עם החוטם! — תני: "עד החוטם". תא שמע: פדחת בלא פרוצוף פנים, פרוצוף פנים בלא פדחת — אין מעידין, עד שיהו שניהם עם החוטם; ואמר אביי ואיתימא רב כהנא: מאי קראה — "הכרת פניהם ענתה גם"! — שאני עדות אשה דאחמירו בה רבנן. — ומי אחמירו והא תנן: הוחזקו להיות משיאים עד מפי עד, מפי אשה מפי עבד מפי שפחה! — כי אקילו רבנן — בסופה, בתחלתה — לא אקילו רבנן. ואיבעית אימא:

"כיכר"

הנחלה — דהבא אחרי בכור לנחלה, אלא אם כן יצא פניו של ראשון. **דכתיב כיכר** — דהיכרא ליתא אלא בפרצוף פנים. אף לנחלה — דפדחת נמי הוי היכרא. גויה אינה מטמאה בנדה ולידה. זו הכרת פנים — דמי שהוכרו פניו ראשון — היא בכור לנחלה. **עם החוטם** — וקשיא לרבי יוחנן. **אין מעידין** — להשאיר את אשתו, דשמא לאו הוה. **הכרת פניהם ענתה גם** — דהכרת פרוצוף פניהם עדותן, אלמא, פרוצוף פנים בעי. ופשטיה דקרא בנואפים כתיב, הכרת פני הולדות ענתה בנואפים, שהקדוש ברוך הוא צר את הממזר בצורת פני המנאף. **בסופה** — לאחר שכוונו יפה — בזה הקילו בהמים בסוף עדותן להחזיקן, אפילו בעבד ושפחה. **אבל בתחלה** — תחלת העדות, דהיינו ראית המת — לא אקילו עד שיכירוהו יפה.

יכיר

גמרא אין הראש פוטר בנפלים — בן שמנה שהוציא ראשו חי והחזירו, וקדמו אחיו ויצא — הוי בכור לכהן, שאין ראש הנפל פוטר עד שיצא ראשו ורובו. **רוח חיים באפיו** — מי שהוא בן חיים הלך אחר אפיו, דהיינו ראשו. אבל אי לאו בר קיימא הוא — לא חשיבי אפיה. **קתני מיהא נפל שיצא ראשו** — פוטר הכא אחריו מכהן. **אידי דבעי למיתני סיפא בן תשעה שיצא ראשו מת** — דלא מצי למיתני "רובו" בהדיא, אף על גב דאיתו גופיה לא משמע אלא רובו. ואהכי לא מצי למיתני בספא "רובו", משום דבעי למיזק מינה: טעמא דראשו מת, הא ראשו חי — אפילו בכור לנחלה לא הוי האחרון, דראשו בן תשעה חי — ודאי הוי לידה. ואי הוה תני "רובו מת" הוה משמע: הא רובו חי — לא הוי אחרון בכור אפילו לנחלה. אבל אם יצא ראשו חי — לא הוי משמע השתא דאחרון מפסדי הנחלה, ואנן קיימין דראשו חי הוי כילוד. משום הכי תנא ראשו ברישא ובסיפא, ואף על גב דסיפא גופא דקתני "ראשו מת" לא הוי אלא ראשו ורובו. **ומאי קא משמע לן** — מתניתין אי אמרת בשלמא ראשו דוקא — אשמעינן דראש הנפלים פוטר, ותנא סיפא אטו רישא. אלא אי אמרת ראשו לאו דוקא, ואין הראש פוטר בנפלים — השתא לא אשמעינן מינה אלא דיוקא דדייקין: טעמא דראשו מת, הא ראשו חי — אפילו בכור לנחלה נמי לא הוי. דכיון דאפיק בן תשעה חי רישיה, הואיל ולא נפל הוא — הוי לידה, אפילו החזירו. **הא תנינא** — בפרק "בהמה המקשה" (חולין סחא); הוציא עובר ראשו בשעת שחיטת אמו — הרי זה כילוד, אפילו החזירו, ואינו נותר בשחיטת אמו. **בהמה לית ליה פרוודור** — אין רחם שלה בן ירכותיה, הלכך חשיב הראש לידה, דבגליה הוא. אבל אשה, דירכים שלה מנסים את הרחם, לא חשיב ראש לידה. **הא נמי תנינא** — גבי אדם במסכת נדה (כחא); מי שיצא רוב ראשו הוי לילד. דאפילו החזירו ולא נולד עד לאחר מאה ימים — חשיב ילוד מיום ראשון, וחשבין לה ימי טומאה וטהרה מיום ראשון. **יצא כדרכו** — לאפוקי היכא דיצא דרך מרגלותיו, דודאי לא חשיב ילוד עד יציאת רובו. **תיובתא דשמואל** — דודאי "ראשו" בנפלים דמתניתין דוקא! **[פוטרת] ככ"ב** — דחשיב לידה מיציאת פדחת. ויבכל מקום מפרש לקמיה. **פדחת** — מצח, חוץ מן הנחלה — דהבא אחרי בכור לנחלה, אלא אם כן יצא פניו של ראשון. **דכתיב כיכר** — דהיכרא ליתא אלא בפרצוף פנים. אף לנחלה — דפדחת נמי הוי היכרא. גויה אינה מטמאה בנדה ולידה. זו הכרת פנים — דמי שהוכרו פניו ראשון — היא בכור לנחלה. **עם החוטם** — וקשיא לרבי יוחנן. **אין מעידין** — להשאיר את אשתו, דשמא לאו הוה. **הכרת פניהם ענתה גם** — דהכרת פרוצוף פניהם עדותן, אלמא, פרוצוף פנים בעי. ופשטיה דקרא בנואפים כתיב, הכרת פני הולדות ענתה בנואפים, שהקדוש ברוך הוא צר את הממזר בצורת פני המנאף. **בסופה** — לאחר שכוונו יפה — בזה הקילו בהמים בסוף עדותן להחזיקן, אפילו בעבד ושפחה. **אבל בתחלה** — תחלת העדות, דהיינו ראית המת — לא אקילו עד שיכירוהו יפה.

גמרא

הגמרא מביאה מימרא של שמואל, ומקשה עליו ממשנתנו: **אָמַר שְׁמוּאֵל, אִין יציאת הָרָאשׁ פּוֹטֵר בְּנִפְלִים**, כלומר, נפל, שלא כלו לו חדשיו, אף שהוציא את ראשו כשהוא חי, אינו פוטר את רחם אמו עד שיצא גם רוב גופו, ולכן אם החזיר את ראשו ויצא אחיו, הוציא שני הוא הבכור וחייב בפדיון. ורק בולד בן קיימא יציאת הראש לבדה מחשיבה אותו כפטר רחם. ומפרש שמואל: **מָאִי מַעֲמָא – מה הטעם בדין זה**, שנאמר לגבי ירידת המבול (בראשית 1 כב) **כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בָּאֶפְיוֹ**, ויש לדרוש, דָּכַל הָיָא דְנִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בָּאֶפְיוֹ – באופן שיש בו רוח חיים, שהוא בן קיימא, הוּא דְחֻשְׁבִּי רִישִׁיה – יש חשיבות לראשו, ויציאת ראשו נחשבת כלידה, אבל אִידָךְ – מי שאינו ראוי להתקיים, לֹא חֻשְׁבִּי רִישִׁיה – אין חשיבות לראשו, ואינו נחשב ילוד אלא אם יצא ראשו ורובו.

מקשה הגמרא על שמואל ממשנתנו: **תַּנּוּ במשנה (ע"א), 'הָבָא אַחֵר נִפְלִים שְׂעִיצָא רָאשׁוֹ חַי, וְכֵן תִּשְׁעָה שְׂעִיצָא רָאשׁוֹ מֵת, הָבָא אַחֵר בְּכֹר לְנַחֲלָה וְאִין בְּכֹר לְכֹהֵן, קִתְּנִי מִיָּהָ – מכל מקום שנינו במשנה, שנפל שיצא 'רָאשׁוֹ' פוטר את הנולד אחריו מפדיון הבן, ומשמע שאף בנפל אין צריך שיצא רובו, אלא די ביציאת ראשו כדי שתחשב לידה, ושלא כדברי שמואל שאמר שאין יציאת ראש נפל נחשבת לידה. מתרצת הגמרא: מָאִי לִשּׁוֹן 'רָאשׁוֹ' שבמשנה, שיצא גם רובו, ובוה גם לדבר, שמואל נפל פוטר.**

תמדה הגמרא: אם כן, למה אמרה המשנה 'יצא ראשו, וְלִיתְנִי – היה ראוי לשנות 'יצא רובו'. מתרצת הגמרא: **בְּדִין הוּא דְאִיבָעִי לִיה לְמִיתְנִי –** אכן היה ראוי לשנות לשון 'רובו', שרק אז הנפל פוטר, וְאִידָךְ דְקָא בְעִי לְמִיתְנִי סִיפָא – אך אגב כך שרצה התנא לשנות בסִיפָא אופן נוסף של ולד שפוטר את הרחם, והיינו 'בֵּן תִּשְׁעָה שְׂעִיצָא רָאשׁוֹ מֵת', ואף שגם באופן זה לפי האמת אינו פוטר אלא אם כן יצא רובו, וכדעת שמואל, מכל מקום בדין זה לא רצה התנא לשנות 'רובו' אלא דוקא 'ראשו', כדי להשמיענו **דְּמַעֲמָא דְרָאשׁוֹ מֵת –** רק משום שכאשר הוציא ראשו היה מת, לכן הנולד אחריו נחשב בכור לנחלה, לירש פי שנים, תָּא – אבל אם אותו 'בֵּן תִּשְׁעָה' הוציא את ראשו כשהוא חי, הָבָא אַחֵריו בְּכֹר לְנַחֲלָה נִמִּי לֹא הָיוּ – אינו בכור אף לענין ירושת פי שנים, כיון שלידת הראש נחשבת לידה לענין זה אף באופן שלא יצא כולו, ומחמת כך הוצרך התנא לכתוב בסִיפָא 'שיצא ראשו', ואגב כך תָּנָא רִישָׁא נִמִּי – שנה התנא גם ברישא, לגבי נפל, שהוציא 'רָאשׁוֹ', ולא רובו. אמנם לפי האמת יש צורך שיוציא את רובו, ואם הוציא רק את ראשו, אינו פוטר את הבא אחריו מפדיון, וכדברי שמואל.

דוחה הגמרא תירוץ זה: **וְלִדְבְּרִיךְ, מָאִי קָא מַשְׁמַע לָן –** מה השמיע לנו התנא בסִיפָא, לגבי בן תשעה שהוציא ראשו ורובו כשהוא מת, שמחמת כן נקט לשון 'ראשו', בהכרח כוונת התנא לחדש 'דָּאם' הוציא ראשו חי, בִּינּוּ דְמַפְיָק לִיה רִישִׁיה תְּהוּ לִידָה – מיד כשהוציא את ראשו נחשב הדבר כלידה, ואין הנולד אחריו נחשב בכור לנחלה, אם כן קשה, הרי תִּנְיָנָא – כבר שנינו דין זה במשנה (חולין סח.) לגבי 'בן פקועה', והיינו עובר שנמצא במעי בהמה שנשחטה, שהוא נותר בשחיטת אמו, וכך שנינו שם 'הוֹצִיאָה העובר את רָאשׁוֹ מֵרַחֵם אִמּוֹ, קודם שנשחטה אמו, אָף עַל פִּי שֶׁתְּחַוִּיר, הֲרִי זֶה פִּלְלוֹד', ואין שחיטת אמו מתירתו, הרי שיציאת ראש העובר בבהמה נחשבת לידה, והוא הדין בבכור אדם שהוציא ראשו, שנחשב כלידה, והבא אחריו פוטר מפדיון הבן.

ממשיכה הגמרא את קושייתו: **וְכִי תֵימָא –** ואם תרצה לומר שהמשנה בחולין אֲשַׁמְעִינָן – השמיעה לנו רק שיציאת ראש נחשבת לידה בִּפְתָּחָה, ומשנתנו קָא מַשְׁמַע לָן – באה להשמיענו שיציאת ראש נחשבת לידה אף בְּאֵרֶם, הוצרך במשנתנו הוא כיון דְאֵרֶם מִכְּהֵמָה לֹא יָלִיף – אי אפשר ללמוד לידת אדם מלידת בהמה, משום דְלִית לָהּ פְּרוּזְדוֹר – שבבהמה פתח הרחם גלוי, ומיד כשמוציא ראשו ניכר הדבר, ולכן נחשב הדבר לידה, אבל פתח רחם האשה מכוסה על ידי ירכותיה ומקום זה נקרא 'פרוזדור', והיה

מקום לומר שבאשה אין יציאת הראש נחשבת לידה. וכמו כן הוצרכה המשנה בחולין להשמיענו כן לגבי בהמה, כיון שִׁבְהָמָה מֵאֲדָם לֹא יָלִיף – לא ניתן ללמוד את דין הבהמה מדין לידת האדם שבמשנתנו, מְשֹׁם דְחֻשְׁבִּי פְּרָצוֹף פָּנִים דִּידָהּ – שהרי פניו של אדם חשובות הם, ולכן יציאת ראשו נחשבת לידה, אף שלא יצא שאר הגוף, אולם פִּרְצוֹף הַבְּהֵמָה אינו חשוב, והיה מקום לומר שיציאת ראש העובר אינה נחשבת לידה, עד שיצא רוב גופו. ואם כן החידוש במשנתנו הוא שעובר חי שהוציא ראשו נחשב הדבר לידה, ואין הבא אחריו נחשב בכור לנחלה. הרי אי אפשר לומר כן, דְהָא נִמִּי תִנְיָנָא – גם חידוש זה כבר נשנה במשנה (נדה כח.) לגבי יולדת, שאם יצא העובר בְּדִרְבָּה, שיצא ראשו תחילה, אמו נטמאת מִשְׂעִיצָא רוב רָאשׁוֹ, וְאִידָךְ רוב רָאשׁוֹ, מִשְׂעִיצָא פְּדִיחָתוֹ – מצחו, ואפילו שזה כמה ימים עד שיצא לגמרי, מונים את ימי הטומאה והטהרה מיציאת פדחתו, הרי שיציאת הראש באדם נחשבת לידה. וכיון שאין חידוש במה שנקטה משנתנו 'יצא ראשו', לא יתכן שכוונתה ליציאת רובו, שאם כן לא היתה צריכה לְשַׁנוֹת את לשונה ללא שום חידוש, אלא ודאי כוונתה שיציאת ראשו בלבד פוטרת, וְהַיּוֹבְחָא דְשְׁמוּאֵל – קשה ממשנתנו על שמואל, הסובר שיציאת הראש אינה פוטרת לגבי פדיון הבן. מסיקה הגמרא: תִּיּוֹבְחָא – אכן פירכא היא על דברי שמואל, ונדחו דבריו.

הגמרא מביאה שיש חילוק בגדרי לידת בכור בין נחלה לבין שאר דינים: **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, יציאת הפִּדְחָת – מצחו של העובר, פּוֹטֵרֵת בְּכָל מְקוֹם –** נחשבת כלידה ראשונה לגבי כל דין, וכמו שיתבאר להלן, חוץ מִן הַנְּחֻלָּה, שאם יצאה רק פדחתו של העובר הראשון, אינו נחשב כילוד, והנולד אחריו נחשב בכור ויורש פי שנים בנכסי האב. ומבארת הגמרא: **מָאִי מַעֲמָא דְרִישׁ לָקִישׁ, כיון שלגבי ירושה, 'אֵת הַבֶּכֶר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יָבִיר' אָמַר רַבְּהִינָא (דברים כא ז), ללמד, שאינו נחשב 'בכור' אלא אם ניתן להכירו, וטובר ריש לקיש שביציאת פדחתו עדיין אי אפשר להכירו, עד שיצאו כל פניו.**

מביאה הגמרא את דעת החולק: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יציאת הפדחת נחשבת לידה אֲפִילוּ לְנַחֲלָה, כיון שאף הכרת הפדחת נחשבת הכרה, ואם הוציא הראשון את פדחתו והחזירה, וקדמו שני ויצא, הראשון הוא הנחשב בכור, מאחר ויצאה פדחתו תחילה.**

מבשרת הגמרא: מה שאמר ריש לקיש 'פדחת פוטר בְּכָל מְקוֹם', כלל זה לְאִיתוּי מָאִי – מה הוא בא לרבות. מפרשת הגמרא: לְאִיתוּי הָא דְתַנּוּ רַבָּנָן – להביא דין זה ששנינו בברייתא, גִּיּוּרָה, שְׂעִיצָה פְּדִיחָת וְלִידָה בְּחִיּוּתָהּ נִבְרִית וְרַק אַחֵר כָּךְ נִתְגִּיירָה, ואז יצאו פניו ושאר אבריו של הולד, דינה כנכרית שילדה, וְאִין נִזְתַּנֵּן לָהּ יְמֵי טוּמְאָה וְיְמֵי סְהֻרָה, וכן אִינְהּ מְבִיאה קִרְבָּן לִידָה כִּיּוֹלֶדֶת יִשְׂרָאֵלִית, כיון שהוצאת הפדחת של הולד נחשבת כלידה, ונמצא שהיתה הלידה בגיורתה. ודין זה ריבה ריש לקיש שאמר שיציאת הפדחת נחשבת כלידה 'בכל מקום'.

הגמרא שבה לדון במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, האם דין 'יביר' מתקיים ביציאת הפדחת. מקשה הגמרא: **מִיָּתִיב, שנינו בברייתא, לשון 'יביר' שאמרה תורה לגבי בכור, וְזו הַכָּרַת פָּנִים, שהולד נחשב בכור רק מעת שהוכרו פניו, וְאִידָךְ הִיא הַכָּרַת פָּנִים, פְּרָצוֹף פָּנִים עִם הַחוּטָם, הרי שיציאת פדחת בלבד אינה נחשבת הכרה, וכריש לקיש. מתרצת הגמרא: לדברי רבי יוחנן, תִּנְיָ – שְׁנָה בברייתא, 'פִּרְצוֹף הַפָּנִים עַד הַחוּטָם', ואין החוטם בכלל, וכדברי רבי יוחנן.**

הגמרא מסייעת לריש לקיש ממשנה נוספת: **תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (יבמות קכ.) עדים המעידים על אדם שמת כדי להתיר את אשתו להנשא, אִין מַעֲיִדִים –** אין עדותם מתקבלת, אֲלָא כְּשֶׁמַּעֲיִדִים שהכירוהו עַל יְדֵי רֵאִיית פְּרָצוֹף הַפָּנִים עִם הַחוּטָם, כיון שללא ראיית החוטם אינם יכולים להכירו, והוה כדברי ריש לקיש ש'יביר' היינו בראיית כל הפנים. דוחה הגמרא: אף כאן, תִּנְיָ – שְׁנָה במשנה 'עַד הַחוּטָם', ולא 'עם החוטם'.

הגמרא מביאה ראייה נוספת לריש לקיש: **תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא לגבי עדות על אדם שמת, להתיר את אשתו, אם ראו העדים פְּדִיחָת**

1 'ביר' לחוד ו'הכרת פנים' לחוד – לגבי עדות להתיר אשה, כיון
2 שצריך בה 'הכרת פנים', כמו שדרשו מהפסוק 'הכרת פניהם צנתה
3 בם', צריך שיראה העד את פני הבעל המת עם החוטם, אבל לגבי
4 בכור שלא נאמר בו אלא 'ביר' בלבד, די שתצא הפדחת בלי החוטם
5 כדי שיתקיים דין זה.

6 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים לגבי ירושת בן בכור של גר שכבר
7 היו לו בנים בגיורתו: איתמר, אדם שהיו לו פנים בְּהִיּוּת עוֹבֵד
8 בּוֹכְבִּים, וְנִתְּנִיר, והוליד בגירותו בנים נוספים, הבנים שהיו לו
9 בגיורתו ודאי אינם יורשים אותו כלל, ונחלקו לגבי הבנים שנולדו לו
10 לאחר שהתגייר, רבי יוחנן אומר, אין לו בכור לנחלה, ואין אחד
11 מבניו יורש פי שנים. ורבי שמעון בן לקיש אומר, יש לו בכור
12 לנחלה, והבן שנולד ראשון לאחר שהתגייר, הוא נחשב בכור אף
13 שכבר נולד לאביו בן בהיותו גוי.

14 מבארת הגמרא את טעם מחלוקתם: רבי יוחנן אומר, אין לו בכור
15 לנחלה, וטעמו הוא משום דְּהָא הָוָה לִיה – שכבר היה לו בגיורתו בן
16 שנחשב 'ראשית אוננו' – ראשית כוחו, דהיינו בנו הראשון, ונמצא
17 שהבן הנולד לו ראשון אחר גירותו אינו 'ראשית אוננו', ואינו יורש פי
18 שנים. ורבי שמעון בן לקיש אומר, שיש לו בכור לנחלה, כי גר
19 שנתגייר פקטן שנולד דמי, והרי הוא כאדם שמעולם לא היה לו
20 בנים, ובנו הנולד לו ראשון לאחר גירותו נחשב כראשית אוננו.

21 הגמרא מבארת שרבי יוחנן וריש לקיש כבר נחלקו בסברות אלו
22 במקום אחר. אומרת הגמרא: וְאֵיזֵדוּ לְמַעֲמִייהו – ובמחלוקת זו הלכו
23 רבי יוחנן וריש לקיש בשיטתם לגבי נידון אחר, דְּאִיתְמַר – שנשנתה
24 מחלוקת זו בבית המדרש, הוּא לֹא פְּנִים בְּהִיּוּתוֹ עוֹבֵד בּוֹכְבִּים,
25 וְנִתְּנִיר, רבי יוחנן אומר, קיים בבנים אלו מצות פְּרִיָה וְרִבְיָה, וְרַבִּי
26 שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֹמֵר, כיון שבנים אלו נולדו לו קודם שהתגייר, הרי
27 אינם מתייחסים אליו, וְלֹא קִיָּים בבנים אלו מצות פריה ורביה, וחייב
28 לעסוק בה לאחר שהתגייר.

29 מבארת הגמרא במה נחלקו: רבי יוחנן אומר שאף בבנים שהיו לו
30 בגיורתו קיים מצות פריה ורביה, כיון שמתקיים הציווי האמור בפסוק
31 (ישעיה מה יח) 'לֹא תוהו בְּרָאָה, לְשִׁבְתִּי יִצְרָה', דהיינו שלא ברא
32 הקדוש ברוך הוא את הארץ כדי שתעמוד שוממה וריקה, אלא כדי
33 שתהיה מיושבת בבני אדם, וכיון שהביא בנים בגיורתו, הרי קיים את
34 חיובו כי הארץ מיושבת על ידו. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֹמֵר, לֹא
35 קיים בבנים אלו מצות פְּרִיָה וְרִבְיָה, כיון שגר שנתגייר פקטן שנולד
36 דמי, ודין הגר הוא כאדם שמעולם לא היה לו בנים, ומוטלת עליו
37 עתה מצות פריה ורביה.

38 הגמרא מבארת מדוע הוצרכו רבי יוחנן וריש לקיש לחלוק בפירוש
39 בשני המקומות: וְצִרְיָא – והוצרכו רבי יוחנן וריש לקיש להשמיענו
40 מחלוקתם בשני דינים אלו, דְּאִי אִיתְמַר בְּהָא קְמִיתָא – כיון שאם
41 מחלוקתם היתה נאמרת רק בנידון הראשון, לגבי גר שהיה לו בן
42 בגיורתו, האם הבן הראשון שנולד לו לאחר גירותו נחשב בכור
43 לנחלה, היה מקום לומר, שרק בְּהָא – בנידון זה קאָמַר רבי שמעון
44 בן לקיש שהבן הנולד לו ראשון בגירותו הוא הבכור לנחלה, משום
45 דבנים שהיו לו בְּהִיּוּתוֹ עוֹבֵד בּוֹכְבִּים לֹא פְּנִי נַחֲלָה נִינְהוּ – אינם
46 יורשים אותו כלל לאחר שהתגייר, אֲבָל בְּהָא – בנידון זה, לגבי קיום
47 מצות פרו ורבו, אִימָא – יתכן לומר שריש לקיש מודה ליה לרבי
48 יוחנן, שגר פטור מפריה ורביה, מאחר ונולדו לו בנים בגיורתו, שהרי
49 כל מצותו היא רק משום הכתוב 'לֹא תוהו בְּרָאָה לְשִׁבְתִּי יִצְרָה',
50 וְהָא – והרי גם על ידי לידת בניו בגיורתו עָבַד לִיה שְׁבַת – קיים את
51 מצות ישוב העולם.

52 ממשיכה הגמרא ומבארת: וְאִי אִיתְמַר בְּהָא – ואילו נאמרה
53 מחלוקתם רק לגבי פריה ורביה, היה מקום לומר, שרק בְּהָא – בנידון
54 זה, קאָמַר רבי יוחנן שבניו בגיורתו פוטרים אותו מפריה ורביה לאחר
55 שנתגייר, ואף שהוא כקטן שנולד, כיון שקיים את הציווי של 'לשבת
56 יצרה', אֲבָל בְּהָא – אך לגבי הנידון של בכור לנחלה, אִימָא – שמא
57 תאמר שמוּדָה לִיה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שהבן הנולד לו ראשון
58 בגירותו הוא הבכור לנחלה, ואף שהיו לו בנים בגיורתו, כיון שגר

59 שהתגייר כקטן שנולד. וכיון שבכל אחד משני דינים אלו יש סברא
60 לכאן ולכאן, צִרְיָא – הוצרכו רבי יוחנן וריש לקיש להשמיע דעתם
61 בשני נידונים אלו.

62 הגמרא מקשה ממשנתנו על דברי רבי יוחנן לגבי בכור לנחלה: תַּנֵּן
63 (לעיל מה), מִי שְׁלֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, וְנִשְׂא אִשָּׁה שְׁכֵכֵר יְלִידָה, או שנשא
64 אשה שכבר ילדה בעוֹדָה שְׁפָחָה וְנִשְׁתַּחֲרָהָ, או שילדה בעוֹדָה
65 עוֹבֵד בּוֹכְבִּים וְנִתְּנִירָה, וּמִשְׁבָּחָתָה לְיִשְׂרָאֵל – אחר שהתגיירה
66 ונכנסה להיות בכלל עם ישראל, יְלִידָה בן לבעלה הישראלי, וְלִידָה
67 הנולד ראשון הוא בְּכֹר לְנַחֲלָה, לִירֵשׁ פִּי שָׁנִים, כיון שהוא 'ראשית
68 אוננו' של בעלה, וְאֵינּוּ בְּכֹר לְנַחֲלָה, לְהִתְחַיֵּב בְּפִדְיוֹן הָבֵן, כיון שכבר
69 ילדה. ומקשה הגמרא ממה נפשך, יְלִידָה מִמָּאן מִמִּי הִתְעַבְרָה לְאַחַר
70 שחרורה או גירותה, אִילִימָא מִיִּשְׂרָאֵל – אם נאמר שהתעברה
71 מישראל שְׁלֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, מֵאִי אִירִיָה גִיּוֹרָת וְשְׁפָחָה – מדוע נקט
72 התנא דווקא אופן שלידתה הקודמת היתה בעודה שפחה או גויה,
73 שמשמע שרק לכן הבן הנולד לה הוא בכור לנחלה, והרי אֲפִילוּ אם
74 נשא בַּת יִשְׂרָאֵל שכבר ילדה בהיותה ישראלית, נָמִי – גם יהיה דינו
75 כן, שהוא בכור לנחלה, משום שהוא בכור לאביו, ואף שאינו בכור
76 לאמו. אֲלֵא לֹא – בודאי כוונת המשנה להוסיף שהוא הדין אם
77 ילדה מִגֵּר שָׁהָיוּ לוֹ בעצמו פנים בעודו גוי או עבד, וְנִתְּנִיר יחד עם
78 אשתו, וְעַל אֹפֶן זֶה קִתְּנִי – כתוב במשנה שאם אחר שהתגיירו ילדה
79 לו אשתו בן נוסף, הרי הוא בְּכֹר לְנַחֲלָה, והיינו משום שגר שהתגייר
80 כקטן שנולד, ומוכח לכאורה כריש לקיש. ושלא כרבי יוחנן.

81 מתרצת הגמרא: לֹא – אין הכרח לפרש שהמשנה עוסקת באופן
82 שהתגייר בעלה של האשה עמה, ולומר שאף שהיו לו בנים בגיורתו
83 מכל מקום בנו הראשון שנולד אחר הגירות הוא בכור לנחלה, אלא
84 לְעוֹלָם מדובר באופן שילדה בגירותה מִיִּשְׂרָאֵל שְׁלֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים,
85 ובאמת אין כל חידוש בכך שהוא בכור לנחלה, שהרי אף אם היתה
86 יולדת בנים מבעל אחר בעודה ישראלית, היה בנו הראשון של בעל
87 זה בכור לנחלה, והטעם שכתבה זאת המשנה הוא משום שהדין של
88 'אֵינּוּ בְּכֹר לְנַחֲלָה' אִצְטְרִיכָא לִיה – הוצרכה המשנה להשמיענו,
89 שכיון שנולדו לה בנים בגיורתה או בשפחותה, אין הבן הראשון
90 שנולד לה לאחר הגירות חייב בפדיון, וְלֹא פְּנִי – להוציא ולמנוע
91 מדבריו דְּרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי, דְּאֹמַר בהמשך המשנה שאשה שילדה
92 בגיורתה והתגיירה, בנה הראשון לאחר הגירות נחשב בְּכֹר בֶּן
93 לְנַחֲלָה וּבֶן לְנַחֲלָה, שְׁנַאמַר (שמות יג ב) 'קִדֵּשׁ לִי כָל בְּכֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם
94 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', ודרשו שלעולם הולד העתיד להוולד דינו כ'פטר רחם'
95 והוא בכור לכהן, עַד שיוולדו לו בנים שִׁפְטָרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל, וכיון
96 שהבנים שנולדו בגיורתה או בשפחותה לא היו 'פטר רחם בישראל',
97 הבן הראשון שנולד בגירותה חייב בפדיון, קָא מְשַׁמְעֵן לֵן דְּלֹא –
98 השמיענו התנא שלא כדבריו, אלא אין הבן הראשון חייב בפדיון,
99 כיון שכבר היו לה בנים לפניו, ואף שהיו בגיורתה או בשפחותה.

100 הגמרא מביאה ראיה מבריתא לדברי ריש לקיש, שבנו של גר נחשב
101 בכור לנחלה: תָּא שְׁמַע, שִׁנְיָו בְּבִרְיָתָא, הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּהִיּוּתוֹ עוֹבֵד
102 בּוֹכְבִּים, וְנִתְּנִיר, יֵשׁ לוֹ בְּכֹר לְנַחֲלָה – בנו הראשון שלאחר גירותו
103 יורש פי שנים, ומוכח מהבריתא שגר נחשב לענין זה כקטן שנולד,
104 ובנו הראשון בגירותו נחשב בכור לנחלה. דוחה הגמרא: אֹמַר
105 רַבִּינָא, וְאִיתִימָא – ויש אומרים שאמר כן רַב אֲחָא, הָא – ברייתא
106 זו, וְדָא' בשיטת רבי יוסי הגלילי הוא, דְּאֹמַר במשנתנו, שיש
107 לדרוש מהפסוק 'פֶּטֶר רֶחֶם בִּישְׂרָאֵל' שאין חיוב פדיון הבן חל עַד
108 שיוולדו לו בנים שִׁפְטָרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל, ולכן הבן הראשון שנולד
109 לאשה לאחר שהתגיירה חייב בפדיון, וְלִילֵף אִיהוּ מִיְנֵה דִּידָה –
110 ולמד רבי יוסי הגלילי את דין בכור של האב מדין בכור של האם,
111 וכשם שלגבי פדיון הבן שהוא תלוי באב, בנה הראשון בגירותו
112 נחשב כפטר רחם, כך לגבי ירושת האב, בנו הראשון שנולד בגירותו
113 נחשב כראשית אוננו, לִירֵשׁ חֶלֶק כְּפֹל בְּנַחֲלַת הָאָב.

114 במשנה לעיל (א) התבאר שכהנים ולויים פטורים מפדיון הבן, והגמרא
115 דנה עתה בדין לויא או כהנת שילדה, האם בנה הבכור חייב בפדיון
116 הבן: אֹמַר רַב אֲדָא בְּרִי אֲבָהָה, לְוִיָּה שְׁלִידָה בן בכור, בְּנָה פֶטֶר

יביר לחוד – דלא כתיב "פנים", הוי פדחת היכר. גוים אינן בני נחלה לירש את אביהם גוי אחר שנתגייירו, בפרק קמא דקדושין (ז,ב). לא לתוהו בראה – הקדוש ברוך הוא את העולם, אלא לשבת יצרה. מי שלא היו לו בנים ב' – פרישת לעיל גבי מתניתין. ילדה ממאן – דקתני: משבאה לישראל ילדה – הוי בכור לנחלה. מאי איריא גיורת ושפחה

– דמשמע: משום הכי הוי בכור לנחלה. דאיתם בנים שהיו לה בהיותה גויה לא חשיבי. אפילו בת ישראל – דבנים הראשונים חשובים בנים, הוי האי נמי בכור לנחלה, דהא באב תליא מילתא ולא באבסו לא לאו – האי ילדה משבאה לישראל – לא אמר שלא היו לו בנים ממחר, אלא מילתא באפי נפשה היא, דקאמר: גיורת שהיו לה בנים בהיותה גויה ונתגיירה עם בעלה, וילדה משבאתה לתורת ישראל – הוי בכור לנחלה. ותויבתא דרבי יוחנן לעולם מישראל שלא היו לו בנים – ומשום בכור לנחלה לא איצטרך למינקט גיורת. אלא משום דאשמעינן דאינו בכור לכהן, דבנים הראשונים מיקרו "פטר רחם" ולאפוקי מדברי יוסי הגלילי. הא – דקתני בכור לנחלה – רבי יוסי הגלילי היא, דלגבי כהן חשיב ליה בכור דעד שיפטור רחם בישראל. וילין איהו – הבעל. מינה יידה – כי היכי דלגבה לא חשיבי בנים ראשונים. והוי האי פטר רחם, דכתיב "בישראל" – לגביה נמי לא חשיבי ראשונים, והוי האי "ראשית אונת". לוי – בת לוי. אפילו ישראלית נמי – דאמרין בפירקין קמא (ג,ב). הכהנים והלוים פטורין. לבית אבותם – דמשפחת אב נפקא מחזקא דקרויה "משפחה", ולא משפחת אם, ומאפי: פטור דאיעבר מגוי – דלית ליה חייס לגבי ישראל, ושייך הן בתר אם ישראלית טפי מבתר אבהו גוי, הלכך פטור. ולא תימא אליבא דמאן דאמר אין מזהמין את הולד – במסכת יבמות (ז,הא) דאיכא למאן דאמר גוי הבא על בת ישראל – הולד כשר, דבחר אימיה שדינן ליה, ומשום הכי פטור מחמש סלעים. אלא אפילו למאן דאמר מזהמין – דשדינן ליה בתר גוי – אפילו הכי פטור. ולוי פטול מיקרי, הואיל ואית ליה שמא דלוי – פטור. בפטר רחם – אחר דאם אויל לענין חמש סלעים. מי שהיו לו בנים – פרישת לעיל גבי מתניתין. מדקתני "היא וכהנת" רבותא אשמעינן, דאף על גב דנתערב עם הפטור – איהו חייב. מכלל דכהנת פטורה – וקא סלקא דעתך דהא "כהנת" – בבת כהן קאמר. בדיק – מנסה אותנו בהלכות. מהו מי הוי בכור פטור מבכורה או לא היינו דרב אדא ב' – וכי היכי דלוייה פטורה כהנת נמי פטורה. בקדושתה קיימא – אף על גב דבעלה לגוי, וכי שדינן בנה בתרה – הוי כלי פסול, ופטור. מן המעשר – מעשר ראשון ניתן ללוים. דאיבעלה ליה – לגוי, הווי זרה – כדאמרין ביבמות בפרק "אלמנה לכהן גדול" (סח,א): מנין לכהנת לוייה וישראלית שבאו עליה גוי ועבד שפסולה – תלמוד לומר: "ובת כהן כי תהיה לאיש זר", כיון שבעלה לפסול לה – פסלה. ואף על גב דלוייה נמי קתני התם – מתרומה דקא פסיל לה, שלא תינשא לכהן. אבל מדין לוייה לא מייפסלה. הוויא לה זרה – וכיון דזרה היא – בנה חייב בחמש סלעים. הלכך, מתניתין נמי לא מוקמת דאיעבר מגוי. הניחא למר בריה דרב יוסף – דמוקים לדרב אדא בדאיעבר מישראל – לעולם מתניתין דאיעבר מגוי. אבל בת כהן דלא איעבר מכהן – לא מייפטרא. דלא אולנין בתר אם אלא בלוייה דאיעבר מגוי.

דבהיותו עובד כוכבים לאו בני נחלה נינהו – פירש בקונטרס: גוים אינם בני נחלה משנתגייירו. ובפרק קמא דקדושין (ז,ב) משמע דהם בני נחלה, דאמרין בקדושין דגוי יורש את אביו דבר תורה! אלא "לאו בני נחלה נינהו" דקאמר הכא – היינו תורת בכורה.

והא עבד ליה שבת – בפרק "הבא על יבמות" (יבמות כט,א) קאמר בלשון אחר: דמעיקרא נמי בני פריה ורביה נינהו. ולא בני חיוב קאמר, דבפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נט,ב) מוכח דלא מייפקרא אפריה ורביה. אלא כלומר: דורעו מתייחס אחריו, והיינו "עבד ליה שבת" דקאמר הכא. וגבי עבד קאמר ביבמות (ט,ב) דהכל מודים דאין לו חייס. ולא תימא אליבא דמאן דאמר אין מזהמין ב' – ומאן דאמר מזהמין – היינו מאן דשדי ליה בתר גוי, כדפירש בקונטרס, דקרי ליה "מזהמין" משום דגוים מזהמין הם, כדאמרין שבת (קמא). בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ולא פסקה זוהמא מן הגוים. ומאן דאמר גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר – שדי ליה בתר דגוי. אבל מאן דאמר הולד ממזר – שדי ליה בתר בת ישראל, ולהכי שייך ביה ממזרות. ובקונטרס פירש איפכא. וכמו שפירשתי מוכח בסוף פרק קמא דיבמות (ז,א): בחלחל חבור וגו', אמר רבי יוחנן: כי בלפסול. כי מאירייה קמיה דשמואל אמר ליה: "וכי יסיר את בנך מאחרי", בנך הבא מישראלית – קרוי "בנך". ואין בנך הבא מן הגויה קרוי "בנך", אלא בנה. פירוש: לא מייפסלי, כיון דמתייחס אחר הגויה. ובנות ישראל דההוא דרא איצטרוי איצטרוי. וכן מוכח בפרק קמא דיבמות (שם), דהאי דקרי ליה "בנך" גורם לו ממזרות. מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא (אמר) לעולם מישראל – כותיה פסקין בחולין בריש "הזרע" (קלב,א). ואהא סמכין השתא לפטור בן לוייה וכהנת אשת ישראל מחמש סלעים. גוהנים לה מעשר ואוכלת – אין חולקין לאשה בגוין, אבל מחלקין להם בבתיהם, כדאמר בפרק "נשואין על האנוסה" (יבמות עט,ב).

אלא כהנת כיון דאיבעלה (וליה) היא לא זרה – ואפילו קדושת ליה פקעה מינה. וגרעה מלויה אשת כהן שנשבת, דאף על גב דמייפסלא מתרומה – לא פקעה מינה קדושתה לענין חמש סלעים. אבל כהנת, דקדושתה מגופה אתיא, כשמתחללת – פקעה קדושתה לגמרי. הכן

יביר לחוד, והפטר פנים לחוד. איתמר, היו לו בנים בגיורתו ונתגיייר – רבי יוחנן אומר: אין לו בכור לנחלה, ורבי שמעון בן לקיש אומר: יש לו בכור לנחלה. רבי יוחנן אומר: אין לו בכור לנחלה – דהא הוה ליה "ראשית אונת", ורבי שמעון בן לקיש אומר: יש לו בכור לנחלה – גר שנתגיייר בקטן שנולד דמי. ואודיו למעמיהו, דאיתמר: היו לו בנים בגיורתו ונתגיייר – רבי יוחנן אומר: קיים פריה ורביה, ורבי שמעון בן לקיש אומר: לא קיים. רבי יוחנן אומר: קיים "לא תהו בראה לשבת יצרה", ורבי שמעון בן לקיש אומר: לא קיים פריה ורביה – גר שנתגיייר בקטן שנולד דמי. וצריכא, דאי איתמר בהא קמיימא – בהא קאמר רבי שמעון בן לקיש, משום דבגיותו לאו בני נחלה נינהו, אבל בהא – אימא מודה ליה לרבי יוחנן ד"לא תהו בראה לשבת יצרה", והא עבד ליה שבת; ואי איתמר בהא – בהא קאמר רבי יוחנן, אבל בהא – אימא מודה ליה לרבי שמעון בן לקיש, צריכא. תנן: מי שלא היו לו בנים, ונשא אשה שכבר ילדה עודה שפחה ונשתחררה, עודה גויה ונתגייירה, ומשבאיתה לישראל ילדה וילדה בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, ילדה ממאן אילימא מישראל שלא היו לו בנים, ונשא אשה שכבר ילדה עודה שפחה ונשתחררה, עודה גויה ונתגייירה, ומשבאיתה לישראל ילדה וילדה בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, ילדה ממאן אילימא מישראל שלא היו לו בנים – מאי איריא גיורת ושפחה אפילו בת ישראל נמי! אלא לאו – מגר שהיו לו בנים ונתגיייר; וקתני: בכור לנחלה! – לא, לעולם מישראל שלא היו לו בנים; ו"אינו בכור לכהן" איצטריכא ליה, לאפוקי מדרבי יוסי הגלילי, דאמר: בכור לנחלה ולכהן, שנאמר: "פטר רחם בישראל" – עד שיפטור רחם מישראל, קא משמע לן דלא. תא שמע: היו לו בנים בגיורתו ונתגיייר – יש לו בכור לנחלה! אמר רבינא ואיתימא רב אחא: הא ודאי רבי יוסי הגלילי הוא, דאמר: "פטר רחם בישראל" – עד שיפטור רחם מישראל, וילין איהו מינה יידה. אמר רב אדא בר אבהו: לוייה שילדה – בנה פטור מחמש סלעים. דאיעבר ממאן אילימא דאיעבר מכהן ומלוי – מאי איריא לוייה אפילו ישראלית נמי! אלא דאיעבר מישראל – למשפחתם לבית אבתם" כתיב! אמר רב פפא: דאיעבר מגוי. ולא תימא אליבא דמאן דאמר: אין מזהמין את הולד, אלא אפילו למאן דאמר: מזהמין את הולד – לוי פסול מיקרי. מר בריה דרב יוסף אמר משמיה דרבא: לעולם דאיעבר מישראל, ושאינה הים דאמר קרא: "פטר רחם" – בפטר רחם תלא רחמא. תנן: מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה, נתיגירה מעוברת, נשתחררה מעוברת; וילדה היא וכהנת, היא ולויה, היא ואשה שכבר ילדה; וכן מי שלא שהתה אחרי בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון – בכור לכהן ואינו בכור לנחלה. מפלג דכהונה ולויה פטורין; דאיעבר ממאן אילימא דאיעבר מכהן ולוי – אי הכי מאי איריא כהנת ולויה אפילו בת ישראל נמי! אלא דאיעבר מגוי – כהנת פטורה והאמר רב פפא, בדיק לן רבא: כהנת שנתעברה מגוי מהו ואמינא ליה: לא היינו דרב אדא בר אבהו, דאמר: לוייה שילדה – בנה פטור מחמש סלעים ואמר לוי: הכי השתא בשלמא לוייה – בקדושתה קיימא, דתניא: לוייה שנשבת או שנבעלה בעלת זנות – גוהנים לה מן המעשר ואוכלת. אלא כהנת, כיון דאי בעיל לה – הוויא זרה! הניחא למר בריה דרב יוסף משמיה דרבא, דאמר דאיעבר מישראל – מוקי לה בדאיעבר מישראל. אלא לרב פפא, במאי מוקי לה – לעולם דאיעבר מכהן והיא בת ישראל, ואמאי קרי לה "כהנת" – דכנה כהן.

הבן חייב לפדות את עצמו — דהא לא זכה האב בפדיונו. אלא חייב הבן לפדות עצמו, אף על גב דליכא חיובא באב. וכן מתניתין דתנן: נתיגירה מעוברת נשתחררה מעוברת (בשר). ותימה: דבפרק קמא דקדושין (כט, א) גמרינן ממצות הבן על האב דדרשין "תפדה" "תפדה": אשה שאין אחרים מצווין לפדותה —

אינה מצווה לפדות עצמה. והכא נמי, האי בן, שאין אחרים מצווין לפדותו — לא ידא חייב לפדות עצמו ויש לומר: דלא דמי האי בן לאשה, דלא שייך בה בשום אב פדיון כלל. אבל הכא, אם היה לו אב ישראל — היה חייב לפדותו.

ראשון לנחלה לא וילדו לו בעיני — מתוך פירוש הקונטרס משמע דמלשון לידה גמר. וקשה: דבגדה וריש פרק "יוצא דופן" (מ, א) (ברישיה) מפרש דאין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה משום דכתיב: "אשה כי תוריע וילדה זכר" — עד שתלד ממקום שמזרעה. אבל מלשון "לידה" — לא! אלא יש לפרש דגמר הכא לידה (ולידה) מהתם. ורבי שמעון דהכא לטעמיה, כדאמר בסמוך דמריבית התם יוצא דופן (שם) מ"תלד", דיושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה, ואם תאמר: דהתם קאמר דמורה רבי שמעון לענין קדשים שאינו קדוש, דגמר מבכור דכתיב ביה "פטר רחם". ופריך: וליגמר לידה לידה מאדם, דמריבית יוצא דופן מ"תלד" שכן פשוט קדוש זכר במתנותיו ומשני: מבכור אית לן למילף דנפישין, שכן אמר בהמות קדשים פגול נותר וטמא. והשתא הכא נמי נילף מבכור בהמה, שכן בכור מבכורו ויש לומר: דאין נפישין, שכן אדם מאדם, ואינם קדושים, ולא שייך בהם פגול נותר וטמא. ובכור אדם דכהונה, דכתיב ביה "פטר רחם" — לא מצי רבי שמעון למילף מבכור לנחלה, דגבי בכור אדם "פטר רחם" לא כתיב לידה.

וילדו לו בעיני — תימה: כיון דדרשין קרא בבכור, אם כן בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכ"א) דדרשין: טומטום שנקרע ונמצא זכר, דאינו ממעט בחלק בכורה, דאמר קרא: "וילדו לו בנים" — עד שיהא בן משעת לידה. והאי דאינו נוטל פי שנים דריש מ"היה הבכור" — עד שיהא בן משעת הווייה. וכן פריך: "מי שמת" (שם קמ"ב) דרשין: בן שנולד לאחר מיתת אביו, דאינו ממעט מחלק בכורה מדכתיב: "וילדו לו". והא דאינו נוטל פי שנים, דריש מדכתיב: "יכיר". ואמאי? כולוהו מילתא תיפוק ליה מ"וילדו לו" כיון דמוקמינן ליה בבכורו ויש לומר: דאי לאו דכתיבי תרי קראי, הוה מוקמינן ליה דוקא בבכור דאינו נוטל פי שנים, דהיה מסתבר לאוקמי טפי בבכור שלא יטול חלק בבכורה. מלהעמידו בפשוט שלא ימעט בחלק בכורה. תדע, דביוצא דופן, דליכא תרי קראי, דרשין ליה לענין דאינו נוטל פי שנים, ולא דרשין ליה לומר דאינו ממעט. **בכור** לדבר אחד הוא בכור — ואם תאמר: מהאי טעמא גופיה דהיוצא דופן בכור לחמש סלעים, ואף על גב דכתיב ביה: "פטר רחם". כדאשכחן בסוף פרק שני (לעיל ט"א). דתנן: יוצא דופן והאב אחרייו, רבי טרפן אומר: שניהם ירעו עד שיסתאבו. ומפרש בגמרא, דמספקא ליה: בכור לדבר אחד, אי הוי בכור אי לאו. ואף על גב דהתם נמי כתיב: "פטר רחם"! יש לומר: דסברת רבי שמעון חלוקה מרבי טרפן. ואף על גב דהבא אחרייו פשטי ליה טפי דהוי בכור מרבי טרפן, מכל מקום יוצא דופן גרע ליה, וממעט ליה מ"פטר רחם".

איתמר, כהן שמת והניח בן חלל — רב חסדא אומר: הבן חייב לפדות את עצמו, רבה בר רב הונא אומר: אין חייב לפדות את עצמו. כל היכא דמת האב לאחר שלשים — דכולי עלמא לא פליגי דאין הבן חייב לפדות את עצמו, שהרי זכה אביו בפדיונו. כי פליגי — היכא דמת האב בתוך שלשים יום, רב חסדא אומר: הבן חייב לפדות את עצמו, דהא לא זכה אביו בפדיונו. רבה בר רב הונא אומר: אין הבן חייב לפדות עצמו, דאמר ליה: איתנא מכח גברא דלא מצית לאשתעווי דינא בהדיה. תנן: נתיגירה מעוברת בכור לכהן, ואמאי לימא ליה: איתנא מכח גברא דלא מצית לאשתעווי דינא בהדיה! — שאני גוי, דלית ליה חיים. אמר רבי שמעון ואסינאי אומר רבי שמעון בן לקיש: כהן שמת בתוך שלשים והניח בן חלל — הבן חייב לפדות את עצמו, שלא זכה האב בפדיונו; מת לאחר שלשים יום — אין הבן חייב לפדות עצמו, שהרי זכה האב בפדיונו. "וכן מי שלא שהתה אחרי פעלה שלשה חדשים" וכו'. בכור לנחלה הוא דלא הוי, הא קפשוט שקיל, ואמאי ליזיל לגבי האי — ולידחייה, ולגבי האי — ולידחייה! אמר רבי ירמיה: לא נצרכא אלא לבא אחרייו, והכי קאמר: בכור לכהן, והבא אחרייו — אין בכור לנחלה. — ולכתבו הרשאה להרדיו וכי תימא, מתניתין שלא בהרשאה — הא מוקמינן לה קמן דבהרשאה! מסייע ליה לרבי ינאי, דאמר רבי ינאי: הוקרו ולבסוף נתעברו — כותבין הרשאה זה לזה, לא הוקרו ולבסוף נתעברו — אין כותבין הרשאה זה לזה. משנה אי זהו בכור לנחלה ולכהן המפלת שפיר מלא מים, מלא דם, מלא גנינין, המפלת כמין דגים והנבים שקצים ורמשים, והמפלת ליום ארבעים — הבא אחריהם בכור לנחלה ולכהן, יוצא דופן והבא אחרייו — שניהן אינן בכור, לא לנחלה ולא לכהן. רבי שמעון אומר: הראשון — לנחלה, והשני — לחמש סלעים. גמרא ראשון לנחלה לא — "וילדו לו" בעיני, לחמש סלעים נמי לא — "פטר רחם" בעיני. שני לנחלה לא — "ראשית אונו" בעיני, לחמש סלעים נמי לא — קסבר: בכור לדבר אחד לא הוי בכור. "רבי שמעון אומר: הראשון — לנחלה, והשני — לחמש סלעים". רבי שמעון למעמיה, דאמר: "תלד" — לרבות יוצא דופן, והשני לחמש סלעים — קסבר: בכור לדבר אחד הוי בכור.

משנה

— לאו וולד ניהו. וטעמא מפרש במסכת נדה ב"המפלת" (כ"ב): שלא נאמרה בהן יצירה כלגבי אדם. ליום ארבעים — שנתעברה. דמקא בעלמא הוא עד דמטי למר. דארבעים יום הוי יצירת הולד. יוצא דופן והבא אחרייו — דרך רחם, שניהן אינן בכור. וטעמא מפרש בגמרא. גמרא וילדו לו בעיני — דרך לידה. בכור לדבר אחד — כגון זה, שהוא בכור לרחמים ואינו בכור לוולדות, דהא הוה לו ולד זכר קודם לו. למעמיה — דאמר במסכת נדה פרק "יוצא דופן" (מ, א): "ואם נקבה תלד" — לרבות יוצא דופן, דהוי לידה מעליא, ויושבת עליו ימי טומאה וטהרה. הלכך, גבי "וילדו לו" נמי — לידה מעליא חשיב ליה, דגמרינן מהתם. בכור לדבר אחד — כגון שני, דהוי בכור לרחמים — הוי בכור לכהן, אבל ראשון, אף על גב דבכור לדבר אחד הוא, דהא הוי בכור לוולדות ולזכרים — אפילו הכי לא הוי בכור, דב"פטר רחם" לא רחמנא.

דהא

בן חלל — כישראל דמי וחייב בבכורה. לאחר שלשים — ישנו במצות פדיוה, דכתיב (במדבר יח): "ופדיו מן חדש". שהרי זכה אביו בפדיונו — דאי נמי יחייב (ליה) האב הוה מפריש ליה ושקל ליה לנפשיה, דהא כהן הוא. וכיון דזכה האב בפדיונו — מורישו לבנו עם שאר נכסיו. לא זכה האב — דהא לא אחייב אב מעולם, אלא בן נתיחב לאחר מיתת אביו, ואחייב ליה למיתביה לכהן אחר. דאמר ליה — האי חלל לכהן: איתנא מכח גברא כהן דלא מצית אשתעווי דינא בהדיה. שאם היה אביו פודה אותו — היה נטל הפדיון לעצמו. נתיגירה מעוברת — ולא ילדה עדיין מעולם, אותו וולד בכור לכהן. אמאי — לימא ליה: איתנא מכח גברא דלא ציית דינא דלית ליה חיים — לגבי ישראל לית ליה שום יחס, ואין זה בא מכחו, דקטן שנולד דמי. לא נצרכא — מתניתין דקתני: אינו בכור לנחלה, אלא מההוא שבא אחרייו. אלא איהו לא שקיל מידי, דבגו הראשון אומר לו: לא כן ראשון אתה, וכן בגו האחרון אומר לו. והכי קאמר בכור לכהן — הוי האי ספק, ממה נפשך, דהאי פטר רחם הוא וחייב לפדות את עצמו. והבא אחרייו (מכני) השני אינו בכור לנחלה, דאמרין ליה אחרייו אותו ספק בן אביו הוא, ואתה אינך בכור. ולכתבו הרשאה זה לזה — הספק דהבא אחרייו יכתוב אחד לנחלה לחבירו על חלקו, ויחך ויתבע לו הבכורה ממה נפשך: אם אני בכור — תנו לי בשביל עצמי, ואם אחי בכור — תנו לי בשביל אחי. דהא או הספק או הבא אחרייו בכור. וכי תימא מתניתין שלא בהרשאה — מיירי, והכי קאמר: אם אתה כהן הראשון — אין כאן בכור לנחלה. הא מוקמינן ליה לקמן דבהרשאה קמיירי — דאמר, אמר שמואל: בבא בהרשאה. אלא דאי הרשאה לא מחזיק כלל הכא. מסייע ליה לרבי ינאי — דאמר: הוכרו ולבסוף נתעברו, כגון שתי נשים של שני אנשים שהוכרו וולדותיהן ואחר כך נתעברו, ועכשיו כשתון באין כולן לירש — דוחין אותן אחיהם, דלכל אחד אמרי לאו אחינו אתה. כותבין הרשאה זה לזה — האחד לחבירו על חלקו בנכסי אביו. ובעל ההרשאה בא אצל יורשי שני האבות, ואומר לכל אחד: אם אחיכם אני — תנו לי, ואם לא אחיכם — תנו לי חלקו. וכן לגבי השני, אבל לא הוכרו מעולם — אין כותבין, דלא היתה להם זכיה מעולם בנכסי [אביו]. ומתניתין נמי — בדלא הוכרו מעולם, דמעולם לא נודע איזה בכור, ולא זכה אחד מהם בחזקת בכורה. הא דרבי ינאי בבבא בתרא ב"יש נוחלין" (כ"ב). משנה שפיר = עור הולד נמול. גנינים = גוונים. וחנבים

משנה

שואלת הגמרא: כיון שבדאי אחד משניהם, או הראשון הספק או
הבא אחריו, הוא בכור, מדוע לא מקבל אחד מהם את חלק הבכורה,
ולכתבו הרשאה להררי – והלא יכול אחד מהם לכתוב שטר
הרשאה לחבירו, ובו ייפה את כחו לתבוע את חלקו, והמקבל את
ההרשאה יתבע את הבכורה מכל מקום, כי יטען לירשנים, אם אני
הבכור, תנו לי כפלים כפי המגיע לי, ואם אחי הוא הבכור, תנו לי
חלק בכורה בשביל אחי שהרשני עליה.
מוסיפה הגמרא: וכי תימא להשיב דמתניתין באה לפרש כיצד יהיה
הדין שלא בהרשאה, והא מוקמינן לה קמן דבהרשאה – והרי
להלן (טז). העמיד שמואל את המשנה שבסמוך באופן שבא
בהרשאה, ובהכרח שמשניות אלו עוסקות גם באופן שבאו
בהרשאה, ואם כן קשה למה שלא יכתבו הרשאה האחד לשני.
ובהכרח שאין מועיל הרשאה באופן זה, והרי לנו שדין זה מסייע ליה
לרבי ינאי, דאמר רבי ינאי, לגבי שתי נשים של שני אנשים, שילדו
כל אחת בן, והתערבו וולדותיהן, ומתו שני האבות, ובאו בניהם
לירש נחלתם, ודחו אותם אחיהם משתי הירושות, שכן אומרים לכל
אחד מהאחים המסופקים, אתה לא אחינו אלא בנו של האיש השני,
ואמר רבי ינאי, אם בתחילה הוקירו – ידעו מי הוא אביו של כל בן,
ורק לבסוף נתערבו הולדות, בותבין הרשאה זה לזה – אחד
לחבירו, ומייפה את כוחו לתבוע את חלקו, והמקבל את ההרשאה
בא אצל יורשי האבות ותובע אותם ממנו נפשו, וכדלעיל. אבל אם
לא הוקירו ובסוף נתערבו, אלא מתחילה לא נדע מי הוא אביו של
כל בן, אין בותבין הרשאה זה לזה, כי אין לאדם כח לכתוב הרשאה
אלא על ממון שכבר זכה בו, אך לא בדבר שעדיין לא זכה בו מעולם,
וכל אחד מאלו הבנים המסופקים מתחילתו, לא היתה לו מעולם
זכיה בנכסי אביו, שמעולם יכלו אחיו לדחות מירושתו, ולפיכך אינו
יכול לכתוב שטר הרשאה על חלקו.

משנה

המשנה מבארת מתי הולד הוא בכור לנחלה ולכהן: אי זהו שנחשב
בכור בין לנחלה – ליטול פי שנים בירושת אביו, ובין לכהן – שצריך
לתת לכהן את פדיונו, ואף שקדמה לו לידה אחרת. אשה המפלת
שפיר – עור שיש בו צורת ולד, והוא מלא מים, או מלא דם, או
מלא גנינים – שיש בו הרבה גוונים, וכן המפלת כמין דגים וחגבים,
שקצים ורמשים, שיציאתם אינה נחשבת לידה לעומת לידת שאר
צורות של בעלי חיים, והמפלת עובר עד לאחר יום ארבעים מעת
שהתעברה, שאינו נחשב ולד, בכל האופנים הללו הבן הראשון הנבא
אחריהם, נחשב בכור לנחלה ולכהן. כי מה שהפילה האם לפניו לא
היה נחשב כולד, ונטול פי שנים בנחלה, שהוא ראשית אונו של אב,
וטעון פדיון אצל הכהן, שהוא נחשב פטר רחם.
המשנה מביאה אופן שאינו בכור כלל: ולד ראשון שהוא יוצא דופן
– שלא נולד דרך פתח הרחם, אלא הוצא דרך חתר בדופן בטן אמו,
והבן הנבא אחרייו, שיצא דרך הרחם, שנייה אין להם דיני בכור. הגמרא מבארת את
לנחלה ליטול פי שנים בירושה, ולא לכהן, שאין צריך לפדותו אצל
כהן. רבי שמעון אומר, הראשון שיצא דרך דופן, בכור לנחלה,
והשני שנולד אחר היוצא דופן, נחשב בכור לפדותו בהמש פלעים.

גמרא

שנינו במשנה שולד ראשון שהוצא דרך דופן, והולד הנולד אחריו,
לדעת תנא קמא, שניהם אין להם דיני בכור. הגמרא מבארת את
המקור לכך: ולד ראשון שיצא דרך דופן, לנחלה לא נחשב בכור,
משום שלגבי ירושת בכורה, 'ויילדו לו' (דברים כא טז) – צריך
שיוולד הבכור דרך לידה, וזה לא נולד דרך לידה, אלא הוצא דרך
דופן. לענין חיוב פדיון בהמש פלעים, נמי לא נחשב היוצא דופן
בכבור, שכן 'פטר רחם' בעיני – צריך שיוולד דרך פתח הרחם, וזה
לא יצא דרך פתח הרחם, ולא התקדש בבכורה. ואף ולד שני הבא
אחריו, לנחלה לא נחשב בכור, משום שלירש חלק בכורה,
'ראשית אונו' בעיני – צריך שיהא הוא הראשון, ואילו זה שני הוא,

איתמר, בהן שמת והניח בן חלל – הנולד מפסולי כהונה, ולא פדאו
אביו, רב הסדא אמר, בהן חייב לפדות את עצמו, כדן ישראל
שלא נפדה. רבה בר רב הונא אמר, אין חייב לפדות את עצמו.
מבארת הגמרא: כל חיבא דמת האב לאחר שעברו שלשים יום
מלידת הבן החלל, דיכולי עלמא, לא פליגי, דאין בהן חייב לפדות
את עצמו, שהרי זכה אביו בפדיונו, שכבר חל על האב חיוב
לפדותו, ואילו היה פודו לא היה נותן את כסף הפדיון לכהן אחר,
אלא מפרישו עבור הפדיון ונטולו לעצמו, וכיון שהאב זכה בממון זה,
הרי הוא מורישו לבנו עם שאר נכסיו. פי פליגי, חיבא דמת האב
בתוך שלשים יום ללידת בנו החלל, רב הסדא אמר, בהן חייב
לפדות את עצמו, דהא לא זכה אביו בפדיונו שיוכל להורישו,
שהרי קודם שלשים יום לא חל על האב חיוב לפדותו, והבן הוא
שהתחייב בפדיון עצמו, וכיון שהוא חלל וכישראל, חייב ליתן את
כסף הפדיון לכהן אחר. רבה בר רב הונא אמר, אין בהן חייב
לפדות עצמו ליתן לכהן אחר, אלא די שיפרישו בעבור פדיונו,
דאמר ליה הבן החלל לכהן, אתינא מבח נברא דלא מצית
לאשתעווי דניא בהדיה – אני בא מכח אדם שלא יכולת לעמוד עמו
בדין על כסף הפדיון, שהרי אבי היה כהן, ויכול היה ליטול את כסף
הפדיון לעצמו, וכיון שכל כוחו וזכותו ירשתי ממנו לא תוכל לתבוע
גם ממני.

מקשה הגמרא: תנן במשנתנו, נתייירה מעוברת, ולא ילדה קודם
לכן, ולדה זה בכור לכהן, וחייב בפדיון, ואמאי חייב הוא בפדיון,
לימא ליה – יאמר הבן לכהן, אתינא מבח נברא דלא מצית
לאשתעווי דניא בהדיה – אני בא מכח אדם שלא יכולת לעמוד עמו
בדין על כסף הפדיון, שהרי אבי הוא גוי, ופטור ממצוות. ומוכח שאין
בכור נפטר מפדיון משום שאביו לא היה חייב לפדותו, ושלא כסברת
רבה בר רב הונא. מתרצת הגמרא: שאני עובר בוכבים דלית ליה
תיום – חלוק דינו של בן הגוי, שבגירותו אינו מתייחס כלל אחר אביו,
שדינו כקטן שנולד, ולכן אינו נחשב כבא מכחו של האב, וחייב
בפדיון, אך חלל בן כהן שמתייחס לאביו, כיון שלאביו הזכות ליטול
את מעות הפדיון לעצמו, לפיכך גם בנו הירשו נטלם לעצמו.
אמר רבי שמעון יאסינאי, אמר רבי שמעון בן לקיש, בהן שמת
בתוך שלשים יום ללידת בנו, והניח בן חלל, בהן חייב לפדות את
עצמו, כיון שלא זכה האב בפדיונו. אבל אם מת האב לאחר
שלשים יום מלידת בנו, אין בהן חייב לפדות את עצמו, שהרי זכה
האב בפדיונו.
שנינו במשנה: וכן מי שלא שהתה אחריו בעלה שלשה חדשים וכו'
ונשאת, ואחר שבעה חדשים ילדה בן, ואין ידוע אם עיבורו תשעה
חדשים והוא מבעלה הראשון, או עיבורו שבעה חדשים והוא
מבעלה השני, הרי הוא בכור לכהן, וחייב לפדות עצמו. אך אינו
בכור לנחלה ליטול פי שנים.
מדייקת הגמרא: מלשון המשנה משמע, שבכור לנחלה הוא דלא
הוי – שרק אינו זכאי ליטול פי שנים בירושת כל אחד מבעלי אמו,
הא בפשוט שקיל – אולם הוא מקבל חלק בירושתם ככל בן פשוט.
ותמזהה הגמרא: ואמאי, לזיל לגבי האי ולידתייה ולגבי האי
ולידתייה – והרי כשיבוא לתבוע את ירושתו של בעל אחר, ידוחוהו
היורשים בטענה שהבעל השני הוא אביו, וכשיבוא לתבוע את יורשי
הבעל השני, ידוחוהו שהבעל הראשון הוא אביו, ולא יוכל להוציא
את חלקו בירושה מאף אחד, משום שהמוציא מחבירו עליו הראיה.
מבארת הגמרא: אמר רבי ירמיה, אכן אותו הבן שנולד אחר שבעה
חדשים אינו מקבל חלק בנחלה אפילו כבן פשוט, ולא נצרכא
המשנה לחדש שאינו בכור לנחלה, אלא לבא – לבן שיוולד
אחריו, והכי קאמר, הבן שנולד אחר שבעה חדשים מנשואי אמו
לבעל השני, הוא בכור לכהן, שהרי הוא פטר רחם לאמו, וחייב
לפדות את עצמו, ואילו הבן הנבא אחרייו, אין דינו בכור לנחלה,
ואינו מקבל בירושת אביו פי שנים מאחיו, אלא חלק פשוט כשאר
אחיו, כי האחים אומרים לבן השני, הולד הקודם לך בן אבינו הוא,
ואתה אינך בכור.

הגמרא מבררת אם יש לתלות את דינו של רב חסדא במחלוקת תנאים: **לִימָא בְּתַנָּא** – האם נאמר שנידון זה אם טומטום נחשב ספק וזכר ספק נקבה או כבריה, תלוי במחלוקת תנאים, שכן שנינו בברייתא, **רַבִּי אֶלְעָאי אָמַר מְשֻׁם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֲנִדְרוּגִינוּם בְּכוֹר הוּא וּמוֹמּוֹ עָמּוּ** – הוא ודאי זכר, וחלה עליו קדושת בכורה, אלא שנחשב כבעל מום מחמת מקום נקבותו. וְחֻקִּים אֲמָרִים, אנדרוגינוס **אֵין קְדוּשָׁה חָלָה עָלָיו כָּלל**, כי הוא כבריה. **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אָמַר מְשֻׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן, הָרִי הוּא** ו-הכתוב) **אָמַר לִגְבִי בְכוֹר (וְדָרִים טו יט) 'כֹּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּקֶרֶךְ וּבְצֶאֱנָה הַזֶּכֶר תִּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ, וְכָל מְקוֹם שֶׁנִּמְאָר 'זָכָר' אֵינוֹ אֱלֹא לְהוֹצִיא** ו-למעט) **טוֹמְטוֹם וְאֲנִדְרוּגִינוּם**, כי הם כבריה בפני עצמם, ואינם לא זכר ולא נקבה. הרי שנחלקו רבי שמעון וחכמים בגדר טומטום, חכמים החולקים על רבי ישמעאל רק באנדרוגינוס ולא בטומטום, סברו שטומטום אינו כבריה אלא ספק זכר ספק נקבה, ולכן חלה עליו קדושת בכור מספק, ורבי שמעון שלמד מדרשת הכתוב למעט טומטום ואנדרוגינוס, סבר שגם טומטום הוא בריה בפני עצמה, ולכן

מיעטו הכתוב. מוסיפה הגמרא ומחזקת את הראיה: **וְכִי תִימָא** – ואם תאמר שנדחה הראיה מברייתא זו, ונאמר **סָפִי מִיֵּין טוֹמְטוֹם** – הסר מדברי רבי שמעון את תיבת 'טומטום', ונמצא שלא נחלקו לגבי טומטום, שלדעת כולם הוא ספק זכר ספק נקבה. אי אפשר לומר כן, שהרי אם נאמר שרבי שמעון אמר את דינו רק לגבי אנדרוגינוס, נמצא כי **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה הֵינּוּ רִבְּנָן** – שדברי רבי שמעון שוים לדברי חכמים, שהרי שניהם אמרו שאנדרוגינוס נחשב כבריה, ואילו טומטום לדעת כולם הוא ספק זכר ספק נקבה, ובמה נחלקו. **אֱלֹא לָא** – אלא ודאי **טוֹמְטוֹם אִיכָא בִּינֵיהוּ** – המחלוקת ביניהם היא לגבי דין הטומטום, דִּתְנָא קָמָא כָּבֵר – חכמים החולקים רק באנדרוגינוס ולא בטומטום סברו, **אֵין קְדוּשָׁה חָלָה עָלָיו אֲנִדְרוּגִינוּם** – רק על אנדרוגינוס לא חלה קדושת בכורה, כי הוא כבריה, **אֲבָל טוֹמְטוֹם סָפִיקָא הוּא** – ספק זכר ספק נקבה הוא, וְקָדוּשׁ מְסָפִיקָא – ומספק דנים בו לחומרא להחשיבו כזכר שחלה עליו קדושת בכורה. וְאִתָּא וְכֵן – ובא) **רַבִּי שְׁמַעוֹן**

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' ב

מספק. וכן אם נִתְקַדְּשׁ הטומטום על ידי איש, קְדוּשָׁתוֹ קְדוּשָׁתוֹ מִסַּפֵּק שְׁמַא טוֹמְטוֹם נִקְבָּה, והאיש שקדשו אסור בקרבותיו של טומטום זה, כגון באמו ובאחותיו. ואם מת אחיו בלא בנים, חוֹלִין הטומטום ליבמתו לחומרא, שאם אין אח נוסף אלא הוא, יבמתו חייבת חליצה ממנו, מספק שְׁמַא הוּא זָכָר. ואם מת הטומטום עצמו בלא בנים, חוֹלִין לְאִשְׁתּוֹ מִסַּפֵּק, שְׁמַא זָכָר הוּא וְהִתָּה מְקוּדֶשֶׁת לוֹ. וְכֵן אִם רָצָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל טוֹמְטוֹם, מִיֵּמֶינָהּ לְאִשְׁתּוֹ, כִּי בֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אִשְׁתּוֹ מוֹתֶרֶת לָהֶם, שָׁם הוּא זָכָר הִיא חַיִּיבָה בִּיבּוּם, וְאִם הוּא נִקְבָּה הִיא מְעוּלָה לֹא חָלוּ קִידוּשֵׁי, וְלֹא הִתָּה זֹאת אִשְׁתּוֹ, ואינה אסורה עליהם מחמת אשת אח. וְתִנָּא אִידָךְ – ואילו בברייתא אחרת שנינו, **אִשְׁתּוֹ טוֹמְטוֹם חוֹלֶצֶת לְחוּמְרָא**, שְׁמַא בְּעֵלָה שְׁמַת הִיא זָכָר, וְהִתָּה מְקוּדֶשֶׁת לוֹ, וְלֹא מְתִיבָתָהּ. הרי שנחלקו הברייתות אם אשת טומטום מותרת ביבום.

מבארת הגמרא את מחלוקתם: כְּבִרְוָה בְּנֵי הִישִׁיבָה לְבָאָר, דְּכִוְלֵי עָלְמָא – כולם, שני התנאים ששנו ברייתות אלו, דעתם בְּרַבִּי עֲקִיבָא דְאָמַר (יבמות עט) **כָּרִים חֲמָה** – שהיה סריס ממעי אמו, לֹא חוֹלִין וְלֹא מִיֵּיבָם לאשת אחיו שמת, וכן אשת סריס אינה חייבת לא חליצה ולא יבום, כיון שמי שלא היה ראוי להוליד, אין אשתו חייבת בחליצה וביבום. וּמֵאִי לָא בְּהָא קְמִיפְלָנִי – האם אין מחלוקת הברייתות בנידון דלעיל, דְּאָמַר דְּאָמַר – שהתנא ששנה שטומטום חוֹלִין וְחוֹלִצִין לְאִשְׁתּוֹ וּמִיֵּבָם אֶת אִשְׁתּוֹ, סובר שאין חוששים שְׁמַא הוּא סריס חמה, וְלֹא אֲמָרִין הוּאִיל וְאִשְׁתּוֹ אִשְׁתּוֹ – אין אומרים שְׁמַא אַחֵר וְהִשְׁתַּנָּה לְהִיטּוֹ טוֹמְטוֹם הִשְׁתַּנָּה גַם לְהִיטּוֹ סריס חמה, ולכן אשתו מותרת ביבום, שכן אם הוא זכר אשתו מתייבמת, ואם הוא נקבה הרי מעולם לא היתה אשתו, והיא מותרת כסתם אשה שבשוק. וְאִילוּ מֵאֵן דְּאָמַר – התנא ששנה בברייתא שאשתו של טומטום חוֹלֶצֶת וְלֹא מְתִיבָתָהּ, סובר שעל אף שבסתם אין חוששים שְׁמַא סריס חמה הוא, מכל מקום כאן חוששים לכך, שכן אֲמָרִין הוּאִיל וְאִשְׁתּוֹ אִשְׁתּוֹ – כיון שהשתנה להיות טומטום יתכן שהשתנה גם להיות סריס חמה, וכיון שחוששים לכך, הרי על הצד שהוא זכר, אסור לאחיו ליבמה, משום שסריס אשתו פטורה מן היבום, והרי היא אסורה על האחים משום אשת אח שלא במקום מצוה.

דוחה הגמרא: לֹא בְּכָךְ נִחְלָקוּ הַבְּרִייתוֹת, אֲלֵא דְּכִוְלֵי עָלְמָא, אֲמָרִין הוּאִיל וְאִשְׁתּוֹ אִשְׁתּוֹ – לדעת כולם יש לחשוש שְׁמַא כיון שהשתנה לטומטום השתנה גם לסריס חמה. ובכך נחלקו, הָא – הברייתא שאמרה שאשת טומטום מתייבמת, סוברת כְּרַבִּי אֶלְעָאי שאמר (יבמות פ) שאשת סריס חמה מתייבמת, שכן יש סריסים ממין זה

שהצליחו לרפאותם, ונמצא שאף אם חוששים שנעשה סריס חמה, עדיין אשתו חייבת ומותרת ביבום. ואילו הָא – הברייתא שאמרה שאשת טומטום חולצת ואינה מתייבמת, סוברת כְּרַבִּי עֲקִיבָא, שאמר (שם עט) שאשת סריס חמה אינה מתייבמת.

מבררת הגמרא: וּמֵאֵן תִּנָּא אֱלִיבָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא – ומי הוא התנא ששנה את הברייתא שאשת טומטום חולצת ואינה מתייבמת, שְׁמַא הוּא סריס חמה, וסובר כדעת רבי עקיבא שאשת סריס חמה אינה מתייבמת. אֱלִיבָא – אם נאמר שהוא רַבִּי יְהוּדָה, יִקְשָׁה הָא וְדָא כָּרִים מְשֻׁם לִיה – הרי מצינו שרבי יהודה סובר שטומטום הוא ודאי סריס חמה, דִּתְנָא בִּיבּוּמָא (אפ), **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, טוֹמְטוֹם שֶׁנִּקְרַע הַעוֹר הַמְכֻסָּה אֶת עֲרוּוּתוֹ, וְנִמְצָא זָכָר, הָרִי זֶה לֹא חוֹלִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּכָרִים חֲמָה שְׁאִינוּ רְאוּי לְחָלוּץ**, ואם הוא סובר כרבי עקיבא, הרי אשתו אינו צריכה אפילו חליצה, ואילו בברייתא שנינו שחולצת ולא מתייבמת. אֱלֵא בְּדִכְרָא בְּרִיתָא זֹאת כְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא נִשְׁנִית, הַסּוֹבֵר שְׁטוֹמְטוֹם אֵינוֹ אֲלֵא סַפֵּק סריס חמה, דִּתְנָא, רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, טוֹמְטוֹם שְׁמַת אֲחִיו בְּלֹא בָנִים, וְיֵשׁ לוֹ עוֹד אֲחִים, לֹא חוֹלִין הַטּוֹמְטוֹם, שְׁמָא יִקְרַע וְיִמְצָא כָּרִים חֲמָה, וְיִתְבַּרֵּר שְׁאִינוּ רְאוּי לִיבּוּם וְלַחְלוּץ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא פְטוּרָה מַחֲבוּב יָבוּם שִׁישׁ לָהּ לִגְבִי שָׂאָר אֲחִים, אֲלֵא אַח אֲחֵר יִחְלוּץ. וכיון שסבר רבי יוסי ברבי יהודה כרבי עקיבא שאשת סריס חמה פטורה מן היבום והחליצה, וסבר בברייתא זו שטומטום הוא ספק סריס חמה, לפיכך שנה בברייתא לעיל שאינה מתייבמת מספק שְׁמַא בְּעֵלָה סריס ואינה זקוקה ליבום ואסורה על המיבם באיסור אשת אח, אך חולצת מספק שְׁמַא בְּעֵלָה אֵינוֹ סריס וחייבת ביבום.

מקשה הגמרא על רבי יוסי ברבי יהודה: לִמָּה נִקְטַ (ובברייתא לעיל) שטומטום אינו חולץ ופוטור את שאר האחים רק משום חשש שְׁמַא יִקְרַע וְיִמְצָא סריס חמה, אֲמָטוּ כָּל דְּמִיִּקְרַע זָכָר מְשֻׁתְּכָה נִקְבָּה לֹא מְשֻׁתְּכָה – וכי כל טומטום שנקרע נמצא תמיד זכר, והרי יתכן שימצא נקבה, ואין חליצתו עושה כלום, ואף מטעם זה לא תועיל חליצתו לפטור את שאר האחים. מתרצת הגמרא: אֲכַן רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה 'שְׁמָא' קָאמַר, שְׁמָא יִקְרַע וְיִמְצָא נִקְבָּה, אִי נָמִי זָכָר נָמִי – וגם על הצד שימצא זכר, הרי יש לחשוש שְׁמָא יִמְצָא כָּרִים חֲמָה, ומחמת שני חששות אלו אינו חולץ, שאם כן חליצתו לא תפטור את היבמה מחיוב יבום שיש לה לגבי שאר אחים.

מבררת הגמרא: מֵאִי בִּינֵיהוּ – מה ההבדל בין רבי יהודה לרבי יוסי בטומטום שמת אחיו, הרי לפי שניהם טומטום אינו חולץ. משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּא,

וממנה נלמד לחברתה, **אִי בְּתָב** את דיני מומים רק בפרשת מומי
אָדָם, הָיָה אִמְיָא כָּל דְּפָסוּל בְּאָדָם פָּסוּל בְּכֶהֱמָה – שרק מום
שפוסל באדם פוסל בבהמה, אבל מומים כמו קָלוּם – פרסות סגורות,
שאינם שסועות, וְחוּטִין – וחניכיים פגומות, דְּלִיתְנָהוּ בְּאָדָם –
שאינם שייכים באדם, בְּכֶהֱמָה נָמִי לֹא לִיפְסָלוּ, ואם כן מובן למה
צריך לכתוב את כל המומים בבהמה, כדי למנות בה קלוט וכן חרוץ
שהוא כולל את החוטין שנפגמו ושנגממו שאינם שייכים באדם. וכן
אין לשאול דְּלִתְנִיב רְחֻמָּא בּוֹלְהוּ [את כל המומים] בְּכֶהֱמָה –
בפרשת מומי בהמה, משום דְּהָיָה אִמְיָא כָּל דְּפָסוּל בְּכֶהֱמָה פָּסוּל
בְּאָדָם, אבל המומים של גֶּבֶן – שאין לו גבות מעל עיניו, וְחָרוּם –
שאינן חוטמו בולט בין שתי עיניו, דְּלִיתְנָהוּ בְּכֶהֱמָה – שאינם שייכים
בבהמה, בְּאָדָם נָמִי לֹא לִיפְסָלוּ, ואם כן מובן למה צריך לכתוב את
המומים גם באדם, כדי למנות בו מומי גבן וחרום. ואם כן אין מקום
להקשות למה לא נכתבו כל המומים בפרשה אחת, וילמוד דיני מומי
אדם מדיני מומי בהמה, וכן להיפך, כי התברר הצורך לכפול את
פרטי המומים בשניהם.

שבה הגמרא ומקשה: וְלִכְתְּבִינָהוּ רְחֻמָּא בּוֹלְהוּ בְּחָד – והרי יכולה
התורה לכתוב את כל המומים בפרשה של מומי אחד מהם, כגון
שתכתוב את כולם לגבי מומי אדם, וְהָךְ דְּלִיתְנָהוּ בְּאִידָךְ – ואת
המומים שאינם שייכים באדם, כגון קלוט וחוטין שנפגמו, לְכַתֹּב
רְחֻמָּא בְּכֶהֱמָה. או שתכתוב את כל המומים בפרשה של מומי
בהמה, וְהָךְ דְּלִיתְנָהוּ בְּאִידָךְ – ואילו המומים שאינם בבהמה, כגון
גבן וחרום, לְכַתֹּב בְּאָדָם. וְאֵת גֶּבֶן וְלִפְתָּ תכתוב הָכָא וְהָכָא, הן
לענין מומי אדם והן לענין מומי בהמה, וְלִיפְסָל מְהֵרָא – וילמוד את
כל המומים ששייכים בשניהם, בגזירה שוה מזה לזה.

מתרצת הגמרא: אֵלָּא הטעם שכתבה התורה את כל המומים בין
לגבי אדם ובין לגבי בהמה, הוא בְּתָנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, הָתָנָא דְּבִי
רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, כָּל פְּרָשָׁה שְׁנַאמְרָה בתורה ונִשְׁנִית – וחזרה ונאמרה
פעם שנייה, לֹא נִשְׁנִית אֵלָּא בְּשִׁבְלִי דְּכָר שְׁנַתְּחַדֵּשׁ בָּהּ, ואגב
הידידושה שהתחדש בה נשנית כל הפרשה כולה, ולכן כשכתבה
התורה את פרשת מומי בהמה כדי לחדש בה את מומי הקלוט
והחוטין, כתבה גם את המומים שכבר הוזכרו במומי אדם.

פסולי מומים נאמרו שלש פעמים בתורה, בכהנים ובקדשים ובבכור,
הגמרא מבארת מדוע אי אפשר ללמוד אחד מהשני. שואלת הגמרא:
אָמַר רַבָּא, לָמָּה לִי דְּבָתָב רְחֻמָּא דִּין זֶה שְׁמוּמִים פּוֹסְלִים בְּכָל
שְׁלֹשַׁת הַיְּהוּדִים הָלָלוּ, מוֹם בְּאָדָם, לגבי פסולי כהנים לעבודה (ויקרא
כא), מוֹם בְּקִדְשִׁים, שפוסל את הקרבנות מהקרבא (שם כב), מוֹם
בְּבָכֹר, שמפקיעו מקדושתו (דברים טו כא).

מבאר רבא: צְרִיכָא – צריך הכתוב להשמיענו פסולי מומים בכל
נידונים אלו, דְּאִי בְּתָב רְחֻמָּא פָּסוּל מוֹם בְּאָדָם – רק לגבי פסולי
כהן, הייתי אומר שמום פוסל דווקא בבחן, שְׂבִין נִתְרַבָּה בְּמַצוֹת, ואי
אפשר ללמוד ממנו שבכור ושאר קדשים נפסלים במומים, ולכן צריך
לכתוב פסולי מומים גם בבכור וקדשים.

וכן לא היה אפשר לכתוב פסולי מומים רק לגבי בכור בהמה, משום
שְׂבִין מְכַבֵּר בְּהֶמָּה לֹא אֵתִי – שאי אפשר ללמוד מפסולי בכור
בהמה שגם אדם נפסל במומים אלו, שְׂבִין יש לומר שרק בכור נפסל
בהם, כי הוא עֲצָמָן קָרִיב לִנְפִי מִזִּבְחָה, ואילו כהן רק עובד בעבודת
הקרבן, ויתכן שמום אינו פוסלו לעבודה, ולכן צריך לכתוב פסולי
מומים גם לגבי אדם, דהיינו בפסולי כהן לעבודה. וכן צריך לכתוב
את פסולי המומים אף בשאר קדשים, משום שְׂבִין מְכַבֵּר לֹא
אֵתִי – אי אפשר ללמוד מפסולי בכור בהמה שגם שאר קדשים
נפסלים במומים, שְׂבִין יש לומר שרק בכור נפסל במום כי קְדוּשְׁתּוֹ
של בכור חמורה שחלה עליו ממילא בצאתו מִרְחֶם, ואילו שאר
קדשים קדושתם חלה רק על ידי שהקדישם בפה, והייתי אומר שלא
נפסלים במומים, ולכן צריך לכתוב פסולי מומים גם לגבי שאר
קדשים.

ולא היה אפשר לכתוב פסולי מומים רק לגבי שאר קדשים, משום
שְׂבִין מְכַבֵּר לֹא אֵתִי – אי אפשר ללמוד מפסולי מומים בקדשים
שגם כהן נפסל במומים, שְׂבִין יש לומר שרק קדשים נפסלים במום, כי
הֵן עֲצָמָן קָרִיבִין לְמִזְבֵּחַ, ואילו כהן רק עובד בעבודת הקרבן, ויתכן
שמום אינו פוסלו לעבודה, ולכן צריך לכתוב פסולי מומים גם לגבי
אדם, דהיינו בפסולי כהן לעבודה. וכן צריך לכתוב את דיני המומים
לגבי בכור, משום שְׂבִין מְכַבֵּר לֹא אֵתִי – אי אפשר ללמוד
מפסולי שאר קדשים שגם בכור נפסל במומים אלו, שְׂבִין יש לומר
שרק הקדשים נפסלים במום, כי קְדוּשְׁתּוֹ מְרִיבָה – משום שיש הרבה
סוגי קדשים, כגון חטאות אשמות ועולות ושלמים, ולכן צריך לכתוב
פסולי מומים גם לגבי בכור בהמה. ואי אפשר לכתוב פסולי מומים
רק בקדשים.

ממשיך רבא לברר: אמנם נתבאר דְּחָדָא מְחַדָּא לֹא אֵתִי – שאין
ללמוד דין אחד מחבירו, במומי כהנים בכור ושאר קדשים, ולכן אי
אפשר לכתוב פסולי מומים רק באחד וללמוד ממנו לאחרים, אולם
עדיין יש לשאול, תִּיתִי חָדָא מְחַדָּא – שתכתוב התורה רק בשני
נידונים ונלמד מהם את השלישי.

מבאר רבא: אף בדרך זו לא היה אפשר ללמוד, שכן מְהִי תִּיתִי – מי
מאלו שני הנידונים אותם התורה תכתוב שמהם יהיה אפשר ללמוד
את דינו של הנידון השלישי. אם תאמר שלא לְכַתֹּב רְחֻמָּא דִּינִי
מומים בְּבָכֹר, וְתִיתִי מְהֵרָא – ונלמד שמומים פוסלים בו ממה
שמצינו שפוסלים בשני האחרים דהיינו באדם וקדשים, הרי אפשר
לדחות ולומר שְׂמָה לְהָךְ – מה שמצינו באלו הדינים, קדשים וכהן,
שנאמר בהם פסול מומים, דווקא בהם הוא נאמר, שְׂבִין קְדוּשְׁתּוֹ
מְרִיבָה – משום שבקדשים יש הרבה סוגים, כגון חטאות אשמות
עולות ושלמים, ובכהן יש הרבה מצוות, וְעוֹד שְׁנִינִין בְּפִשְׁטוּן
שאינם בכורים, ולכן מומים פוסלים בהם, אולם בכור שהוא רק סוג
קדושה אחת, ואין בו הרבה מצוות, ואינו נוהג אלא בבכורים, יתכן
שלא יפסלו בו מומים.

ואם תאמר ש[לֹא לְכַתֹּב] פסולי מומים בְּקִדְשִׁים, וְתִיתִי מְהֵרָא –
ונלמד דינם משני הדינים האחרים, דהיינו מפסולי מומים בבחן
ובבכור, הרי יש לדחות ולומר כי מְהֵרָא לְהָךְ – מה שמצינו באלו
הדינים, כהן ובכור, שנאמר בהם פסול מומים, דווקא בהם הוא
נאמר, שְׂבִין קְדוּשְׁתּוֹ חִלָּה בהם מְאִלְיָהוּ, מה שאין כן בקדשים
שקדושתם חלה רק על ידי שהקדישם בפה, ויתכן שאין מום פוסל
בהם.

ואם תאמר ש[לֹא לְכַתֹּב] פסולי מומים בְּאָדָם, וְתִיתִי מְהֵרָא –
ונלמד דינו משני הדינים האחרים, דהיינו מפסולי מומים בקדשים
ובבכור, הרי יש לדחות ולומר מְהֵרָא לְהָךְ – מה שמצינו באלו הדינים,
קדשים ובכור, שנאמר בהם פסול מומים, דווקא בהם הוא נאמר,
שְׂבִין הֵן עֲצָמָן קָרִיבִין לִנְפִי מִזִּבְחָה, ולכן נפסלים במום, אולם כהן
שלא שייך בו דבר זה אלא הוא רק עובד בעבודת הקרבן, יתכן שאינו
נפסל במום. מסיים רבא: צְרִיכָא – לכן צריך לומר את פסול המומים
בכל שלשת הנידונים, בפסולי כהן לעבודה, ובפסולי קדשים למזבח,
ובפסולי בכור המפקיע קדושתו.

שנינו במשנה: יִתְרִי עָלֶיהֶן בְּאָדָם. דהיינו שיש חסרונות נוספים
שפוסלים רק באדם ולא בבהמה. שואלת הגמרא: מָנָא הֵינִי מִיָּלִי
שגם חסרונות שלגבי בהמה אינם נחשבים כמומים, בכל זאת פוסלים
באדם. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבָּא (ויקרא כא כא) כָּל
אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם מִזֶּרַע אַחֶרֶן הִכְהֵן לֹא יֵגֶשׁ לְהַקְרִיב אֶת אֲשֵׁי ה',
ויש לדרוש, שרק אִישׁ שִׁשְׁנוֹה בּוֹרְעוֹ שֶׁל אַחֶרֶן – שדומה לשאר
הכהנים, הוא אינו נפסל לעבודה עד שיהיה בו אחד מהמומים
האמורים בפרשה, אך מי שאינו דומה לזרעו של אהרן מפני אחד
השנייים המוזכרים במשנה, אף שאין בו מום, הרי הוא פסול
לעבודה.

1 גְּבִי מוֹמִין תִּנּוּ לָהּ – האם נחשב מום ששנאו עם שאר בעלי מומים,
2 וְהִתְנַן בְּמִשְׁנַתָּנוּ שְׁנֵי שְׁנָשְׁרוּ רִיטִי עֵינָיו פֶּסוּל רַק מִפְּנֵי מְרִאִית
3 הָעֵינִי, וּמוֹכַח שְׁנֵי שְׁנָשְׁרוּ בַּעַל מוֹם. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לֹא קָשְׁיָא, הָא
4 – מִדָּה שֶׁשְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה שְׁנֵינוּ בַּעַל מוֹם, הֵינּוּ בְּאֹפֶן דְּאִשְׁתִּיּוּר גְּרָדוּמִי
5 – שֶׁנִּשְׁאָרוּ שְׂרָשֵׁי הַשְּׁעֵרוֹת בְּרִיטִי עֵינֵינוּ, וְאֵינוּ נִחְשָׁב בַּעַל מוֹם, אֲלֹא
6 פֶּסוּל מִשּׁוּם מְרִאִית הָעֵינִי, וְאֵילוּ הָא – מִדָּה שֶׁשְׁנֵינוּ בְּבְרִיטָא שֶׁנִּחְשָׁב
7 בַּעַל מוֹם, הֵינּוּ בְּאֹפֶן דְּלֹא אִשְׁתִּיּוּר גְּרָדוּמִי – שֶׁלֹּא נִשְׁאָרוּ בְּרִיטִי
8 עֵינָיו אֲפִילוּ שְׂרָשֵׁי הַשְּׁעֵרוֹת.

משנה

9 המשנה מונה שינויים בגודל אברי גוף האדם, שנחשבים כמומים
10 בכהנים: עֵינָיו גְּדוֹלוֹת כְּעֵינָיו שֶׁל עֶזְרָא, או כְּמִנּוֹת כְּעֵינָיו שֶׁל אֲוִיָּה,
11 הִרִי זֶה מוֹם שְׁפוֹסָלוּ לַעֲבוּדָה, מִשּׁוּם שֶׁצָּרִיךְ שִׁיחִידָה שׁוּדָה בּוֹרְעוֹ שֶׁל
12 אֲהֶרֶן.

13 וכן כהן שגופו גדול מאבריו או שגופו קטן מאבריו, שאין יחס
14 מתאים בין עיקר גופו לשאר אבריו, כגון ידיו ורגליו, או מי שחוטמו
15 גדול מאבריו, או שחוטמו קטן מאבריו, שאין גודל החוטם מתאים
16 ביחס לשאר אבריו, הרי הוא פסול לעבודה, משום שאינו שוה בורעו
17 של אהרן.

18 המשנה מביאה שינויים באזני הכהן הפוסלים לעבודה: הַצּוֹמֵם
19 וְהַצּוֹמֵעַ. ומבארת המשנה: אִיזְהוּ צוֹמֵעַ, כֹּל שְׂאֻזְנוֹ כְּמִנּוֹת בְּמִיּוּחַד.
20 וְהַצּוֹמֵם, כֹּל שְׂאֻזְנוֹ מְכוּרָצוֹת וְסִתּוּמוֹת עַד שֶׁהוּא דוֹמֵם לְסִפּוֹ.
21 המשנה מביאה שינויים בפי הכהן הפוסלים לעבודה: שִׁפְתּוֹ הַעֲלִיּוֹנָה
22 עוֹדֶפֶת עַל שִׁפְתּוֹ הַתַּחְתּוֹנָה, שְׁבוּלֶת הַשֹּׁפָה הַעֲלִיּוֹנָה בִּיּוֹתֵר, או
23 שִׁפְתּוֹ הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל שִׁפְתּוֹ הַעֲלִיּוֹנָה, הִרִי זֶה מוֹם, וּפֶסוּל
24 לַעֲבוּדָה.

25 וְכֵהֵן שְׁנֵי שִׁנָּיו, פֶּסוּל לַעֲבוּדָה, אִם שְׁנֵי שִׁנָּיו בַּעַל מוֹם, מִפְּנֵי
26 מְרִאִית הָעֵינִי.

27 גְּמָרָא אָמַר רַב, מִשָּׁה רַבִּינוּ, עֶשֶׂר אַמּוֹת הִיָּה גְּבִהּ, שְׁנֵי אַמָּר (שמות
28 מ יט) וַיִּפְרֹשׁ אֶת הָאֵהָל עַל הַמִּשְׁכָּן, מִי פָּרָשׁוֹ – מִי פָּרַשׁ אֶת
29 יְרִיעוֹת הָאֵהָל עַל הַמִּשְׁכָּן, מִשָּׁה רַבִּינוּ פָּרָשׁוֹ, כֹּאמֹר לַעֲלִיל שֵׁם (פס'
30 יח) וַיִּקַּם מִשָּׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְכִתִּיב (שם כו טז) עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ
31 הַקֹּרֶשׁ, וְכִיּוֹן שִׁכַּל לַפְּרוֹשׁ אֶת הַיְרִיעוֹת עֲלֵיהֶם, בְּהִכָּרַח שֶׁהִידָה
32 לַפְּחוֹת בְּגוֹבַה הַקֹּרֶשׁ, דִּהֵינּוּ עֶשֶׂר אַמּוֹת.

33 הגמרא הבינה ששיעור גובה עשר אמות של משה רבינו נמדד
34 באמות של משה רבינו עצמו, ולכן מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רַב
35 שִׁימִי כִּי חֵיָא לְרַב, אִם כֵּן שְׁגוּפּוֹ שֶׁל מִשָּׁה רַבִּינוּ הִיָּה גְּדוֹל פִּי עֶשֶׂר
36 מֵאֲמַת יָדוֹ, הִרִי שְׁעִשִּׁיתוֹ וְהַחֲשַׁבְתּוֹ לְמִשָּׁה רַבִּינוּ כְּפַעַל מוֹם, דִּתְנֵן
37 בְּמִשְׁנַתָּנוּ שֶׁאֲחָד מִמוּמֵי כֹהֲנִים הוּא אִם גּוֹפּוֹ גְּדוֹל מֵאֲבָרָיו אוֹ קָטָן
38 מֵאֲבָרָיו, וְכִיּוֹן שֶׁהִיָּסָה הַמֵּתָאִים בֵּין גּוֹף הָאָדָם לֵאבְרָיו, הוּא שִׁיחִידָה
39 אֹרֶךְ גּוֹף כְּשֶׁלֶשׁ אַמּוֹת שְׁלוֹ עַצְמוֹ, הִרִי שְׁגוּפּוֹ שֶׁל מִשָּׁה רַבִּינוּ הִיָּה
40 גְּדוֹל בִּיחָס לִידִידוֹ, וְנִמְצָא שֶׁהוּא בַּעַל מוֹם.

41 אָמַר לִיה רַב לְשִׁימִי, שִׁימִי, בְּאֵמָה שֶׁל קֶרֶשׁ (קאמר) [קְאָמִינָא] –
42 מִדָּה שֶׁאֲמַרְתִּי שֶׁגְּבִיָּה שֶׁל מִשָּׁה עֶשֶׂר אַמּוֹת אֵין הַכוּוֹנָה לְפִי אֵמָה שְׁלוֹ
43 עַצְמוֹ, אֲלֹא לְפִי הָאֵמָה שֶׁבָּה מִדְּרוֹ אֶת קֶרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְאֵמָתוֹ שֶׁל
44 מִשָּׁה בְּאֵמַת הִידִיָּה גְּדוֹלָה בְּהִרְבָּה מֵאֵמָה זוֹ, וְגוֹפּוֹ הִיָּה מֵתָאִים לֵאמָּתוֹ
45 כִּיחָס שֶׁל גּוֹף כָּל אָדָם לֵאבְרָיו, דִּהֵינּוּ שִׁיחִידָה אֹרֶךְ גּוֹפּוֹ שֶׁל מִשָּׁה
46 רַבִּינוּ כְּשֶׁלֶשׁ אַמּוֹת שְׁלוֹ עַצְמוֹ.

47 שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: הוֹפְטָמוֹ גְּדוֹל כּו', מֵאֲבָרָיו הִרִי זֶה מוֹם. הַגִּמְרָא מְבִיָּאָה
48 בְּרִיטָא הַמְבַּאֵרָת אֵיךְ מִשְׁעֵרִים אֶת גּוֹדֵל הַחוּטֵם בִּיחָס לֵאבְרָיו: תִּנָּא,

50 כְּאֶצְבָּע קִמְנָה, וְהֵינּוּ שֶׁאִם חוּטָמוֹ גְּדוֹל בִּיחָס לִשְׂאָר אֲבָרָיו יוֹתֵר
51 מִדָּא, וְנוֹסֵף כּו' כְּשִׁיעוּר רֹחַב אֶצְבָּע קִטְנָה, הִרִי זֶה מוֹם.
52 שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: הַצִּיָּמָה וְהַצִּיָּמָע. הַגִּמְרָא מְבִיָּאָה בְּרִיטָא וְבָהּ מוֹם
53 נוֹסֵף: תִּנָּא, אִם הַצִּיָּמָה נִחְשָׁב מוֹם. אוֹמֵרֶת הַגִּמְרָא: לֹא הוּא יִדְעִי
54 רַבֵּן מֵאִי – מִדָּה הַמוֹם שֶׁל צִיָּמָה, עַד שֶׁשְׁמַעוּ לְהִתְחַוֵּא מִיָּעָא – סוֹחֵר
55 עֲרִיב, דִּתְהִיָּה קָאֵמַר מֵאִן דְּבָעִי צִיָּמָה – שֶׁהִידָה מְכַרֵּז מִי רֹצֵה לַקְנוֹת
56 'צִיָּמָח', וְאִישְׁתַּכַּח גְּדִיאָא תְּוִיָּא – וְנִמְצָא שֶׁכוּוֹנְתוֹ הִיָּתָה לַגְּדִי שְׁאֻזְנוֹ
57 אֲרוּכּוֹת מֵאִד עַד שֶׁהָן נִכְפּוּת כֻּלְפִי מִטָּה, וְלִמְדוֹ מִכָּךְ שְׁמוֹם ה'צִיָּמָח'
58 הָאֲמֹר בְּאָדָם הוּא מִי שְׁאֻזְנוֹ אֲרוּכּוֹת מֵאִד עַד שֶׁהָן כְּפּוּפּוֹת כֻּלְפִי
59 מִטָּה.

60 הַגִּמְרָא מְבִיָּאָה מִימֵרוֹת שֶׁל רַב חֲסָדָא לִגְבִי חֲסִירוֹת בְּקִרְנֵי בְּהֵמָה אִם
61 פּוֹסְלִים לִגְבִי מִזְבַּח וְאִם נִחְשָׁבִים מוּמִים גְּמוּרִים לַפְּדוּת מִחֲמַתָּם: אָמַר
62 רַב חֲסָדָא, עוֹ שְׂאִין לָהּ קִרְנִים, וְרַחֵל שִׁישׁ לָהּ קִרְנִים, אִם עַל פִּי
63 שֶׁהִרְגִּילוֹת הִיא שֶׁלְעוֹ יֵשׁ קִרְנִים וְלִרְחֵל אֵין קִרְנִים, בְּשָׂרִים לְהִקְרֵבָה
64 עַל גְּבִי מִזְבֵּחַ. הַגִּמְרָא מוֹכִיחָה כְּדִבְרֵי רַב חֲסָדָא מְבִרִיתָא: תִּנָּא נָמִי
65 הָכִי, יֵשׁ דְּבָרִים – חֲסִירוֹת שֶׁהָן נִרְאִים כְּמוֹמִין וְבִאֲמַת דִּינָם שְׂאִיָּן
66 כְּמוֹמִין, וְלָכֵן בְּהֵמַת קִדְשִׁים שִׁישׁ בָּהּ חֲסִירוֹת הִלְלוּ שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן
67 כְּמִקְדָּשׁ, כִּי אֵין חֲסִירוֹת הִלְלוּ פּוֹסְלִים אֶת הַבְּהֵמָה לְהִקְרֵבָה, אֲכָל
68 לֹא כְּמִקְדָּשׁ – שֶׁחֲסִירוֹת הִלְלוּ אֵינָן מִתִּירִים אֶת הַבְּכוֹר לִישְׁחַט בְּכֹל
69 מְקוֹם, לְפִי שְׁאֵינָם כְּמוֹם, וְעַדִּין קִדְּשׁוֹתוֹ עֲלֵיו לְהִקְרֵבָה. וְאֵילוּ הָן, עוֹ
70 שְׂאִין לוֹ קִרְנִים, וְרַחֵל שִׁישׁ לוֹ קִרְנִים, וְהַצִּיָּמָה וְהַצִּיָּמָע, הִרִי
71 שֶׁהַחֲסִירוֹת הִלְלוּ אֵינָם פּוֹסְלִים לְהִקְרֵבָה וְכְּדִבְרֵי רַב חֲסָדָא.

72 אָמַר רַב חֲסָדָא אָמַר אֲמִימַר, בְּהֵמַת קִדְשִׁים נִשְׁמָלוּ קִרְנֵיהֶן,
73 וְיִקְרִינָן עִמָּהֶן – שֶׁאִם הָעֵצִם הַתְּחוּבָה בְּתוֹךְ הַקִּרְנִים נִשְׁלַח עִמָּהֶם,
74 פֶּסוּלָה הַבְּהֵמָה לְקִרְבָּן, וְאֵין פּוֹדִין עֲלֵיהֶם – אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ מִחֲמַת
75 חֲסִירוֹן זֶה, כִּיּוֹן שְׁאֵין פּוֹדִים קִרְבָּן כִּשְׁהוּא תָמִים, אֲלֹא רַק כְּשֶׁנִּפְּלָה בּוֹ
76 מוֹם, וְכֹאֵן אֵין זֶה נִחְשָׁב מוֹם גְּמוּר, אֲלֹא רַק לִגְבִי לַפְּסוּל לְקִרְבָּן. נִשְׁמָלוּ
77 הַתְּלַפִּיִּים, וְיִקְרִינָן עִמָּהֶן – וְגַם הָעֵצִם שֶׁבְּתוֹךְ הַתְּלַפִּיִּים, שֶׁהִיא כֹף
78 הָרֶגֶל, נִשְׁלַח עִמָּהֶם, פֶּסוּלָה, וְנִפְּדִין עֲלֵיהֶם, כִּי זֶה נִחְשָׁב מוֹם גְּמוּר.
79 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: מִיִּתְיָב, שְׁנֵינוּ בְּרִיטָא. נִשְׁמָלוּ קִרְנֵיהֶן וְנִשְׁלַפְּיָן,
80 וְיִקְרִינָן עִמָּהֶן, פֶּסוּלָה, וְנִפְּדִית עֲלֵיהֶן. הִרִי שֶׁקִּרְנֵיהֶם שֶׁנִּשְׁמָלוּ עִם
81 זְכוּרֹתָן נִחְשָׁבִים כְּמוֹם גְּמוּר אִם לַעֲנִין פְּדִיָּה, וְשֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי רַב חֲסָדָא.
82 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לֹא קָשְׁיָא, הָא דְּאִיתְעַקְרוּ אִיתְעַקְרוּ – הַבְּרִיטָא
83 עוֹסֶקֶת בְּאֹפֶן שֶׁנִּעְקְרוּ הַקִּרְנִים וְשְׂרָשֵׁי הַזְכוּרֹת, עַד שֶׁנִּרְאִית גּוּמָא
84 בְּרֹאשׁ בְּמִקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ נִעְקְרוּ, זֶה נִחְשָׁב מוֹם גְּמוּר, הָא דְּאִיגוֹם
85 אִיגוֹמִי – וְאֵילוּ רַב חֲסָדָא עוֹסֵק בְּאֹפֶן שֶׁהַקִּרְנִים נִתְּכּוּ מִלְּמַעְלָה,
86 וְשֶׁרָשִׁיהֶם נִשְׁאָרוּ בְּרֹאשׁ, זֶה אֵינוֹ נִחְשָׁב מוֹם גְּמוּר, אֲלֹא רַק פֶּסוּל
87 לְקִרְבָּן.

88 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְדִאִיגוֹם אִיגוֹמִי – וְכִי בְּאֹפֶן שֶׁהַקִּרְנִים נִתְּכּוּ
89 מִלְּמַעְלָה, וְשֶׁרָשִׁיהֶם נִשְׁאָרוּ בְּרֹאשׁ, הַקִּרְבָּן פֶּסוּל, וְרִמְיָנָהוּ – וְהִרִי
90 קֶשֶׁה עַל כֵּךְ מִמִּשְׁנָה (פרה פ"ב מ"ב), שֶׁשְׁנֵינוּ בָּהּ לִגְבִי פְּרָה אֲדוּמָה, פְּרָה
91 שְׁכַל שְׁעֻרֹתֶיהָ אֲדוּמוֹת, אוֹלָם קִרְנֶיהָ וְנִשְׁלַפְּיָהּ שְׁחֹרִים, יָגוּד –
92 יִתְחַוֵּן אֶת הַמְּקוֹם הַשְּׁחוּר שֶׁבְּקִרְנֵיהֶם וְשֶׁבְּתַלְפֵּיהֶם, כִּי שְׁכַל הַפְּרָה
93 תִּרְאֶה אֲדוּמָה, הִרִי שֶׁחִיתוֹךְ הַקִּרְנִים וְהַתְּלַפִּיִּים אֵינוֹ נִחְשָׁב מוֹם
94 הַפּוֹסֵל קִרְבָּן. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: תִּרְנָנָה וְעִירָא לְבֹאֵר שְׁכוּוֹנַת הַמִּשְׁנָה
95 מְעִילֵיו יִכְרֹת – שִׁיכּוֹל לַחֲתוֹךְ אֶת אוֹתוֹ חֶלֶק מִחוּדָה שֶׁל הַקֶּרֶן,
96 שֶׁשֵׁם יֵשׁ כְּשִׁיעוּר שְׁתֵּים אוֹ שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת שְׁאֵין הַזְכוּרֹת נִכְנָסֶת לָשֵׁם,
97 וְאִם הַשְּׁחֻרֹת אֵינָה מְגִיעָה עַד מְקוֹם הַזְכוּרֹת יִתְחַוֵּן, אֲבָל אִם הִיא
98 מְגִיעָה לְמִקוֹם הַזְכוּרֹת, הַבְּהֵמָה פֶּסוּלָה, כְּדִבְרֵי רַב חֲסָדָא.

מבררת הגמרא: **מֵאֵן הָאֵל תֵּנָא** – כדעת איזה תנא נשנית ברייתא זו
 שהכשירה קרחים לעבודה. מבארת הגמרא: **רַבִּי יְהוֹדָה הִיא**,
רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, הפסוק האמור בעבודת הקרבנות (ויקרא א
 ח) **וְעִרְכּוּ בְּנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֲנִים** בא לרבות את הַקֹּהֲנִין שהם כשרים
 לעבודה.

משנה

המשנה מביאה מחלוקת תנאים בביאור מום 'גיבן' המוזכר בתורה:
אֵין לוֹ גִּבְיָנִין – גבות מעל עיניו, או **אֵין לוֹ אֶלָּא גִּבְיָן אֶחָד** – יש לו
 רק גבה אחת, וְהוּ מום 'גִּבְיָן' הָאֲמוּר בַּתּוֹרָה (ויקרא כא ב) לגבי מומי
 כהנים. **רַבִּי דוֹסָא אוֹמֵר**, 'גיבן' האמור בתורה הוא מִי שֶׁגִּבְיָנִין
שׁוֹכְכִין – ששערות גבותיו גדולים עד שהם יורדים על פניו. **רַבִּי**
חֲנִינָא בֶן אֲנְטִיגֶנוֹס אוֹמֵר, 'גיבן' האמור בתורה הוא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי
גִּבְיָן וְשְׁתֵּי שְׁדָרְאוֹת – ששדרתו עקומה, ונראה כאילו יש לו שני
 גבים, כי מפני עקמותה נראה צד מהגב יש שלשלת עצמות
 קשה.

גמרא

שינוי במשנה ש'גיבן' הוא מי שאין לו גבות מעל עיניו. מקשה
 הגמרא: **וְגִבְיָן דְּאֵין לוֹ מִשְׁמַע** – וכי משמעות 'גיבן' היא שאין לו
 גבות, וְרַמְיָנָהּ – והרי יש להקשות על כך מברייתא, ששינוי בה
ש'גִּבְיָן' האמור בתורה הוא מי שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּבְיָנִין תְּרֵיבָה – ששתי גבות
 עיניו מחוברות, ולא מפסיק ביניהם מקום חלק. וממשיכה בברייתא:
אֵין לוֹ גִּבְיָנִין כֻּלָּל, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא גִּבְיָן אֶחָד מִגִּבְיָן שהוא נחשב
 בעל מום, **תִּלְמוּד לֹאֹמֵר 'אֵין גִּבְיָן לרבות גם מי שאין לו גבות כֻּלָּל או**
שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא גִבְיָן אֶחָד, שגם הוא בעל מום. אם כן מוכח מהברייתא
 ש'גיבן' הוא מי שיש לו גבות, אלא שיש בהם שינוי שנחשב מום, ולא
 מי שאין לו גבות. מתרצת הגמרא: **אֲמַר רַבָּא**, כיון שמצינו בברייתא
 שדורשים את 'גיבן' למי שיש לו גבינן הרבה, ואת 'או' למי שאין לו
 גבינן, וְהוּ מְדַרְשׁ – יש לפרש שזו כוונת המשנה באומרה 'זהו גבן
 האמור בתורה' דהיינו שמלבד המשמעות של 'גיבן' עצמו, שהוא מי
 שיש לו שינוי בגביניו, נשמע מהריבוי **'אֵין גִּבְיָן לרבות גם מי שאין לו**
גבינים כֻּלָּל או שאין לו אלא גבין אחד, שגם הוא בעל מום.
 שינוי במשנה: **רַבִּי דוֹסָא אוֹמֵר כו'**, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר,
 גיבן הוא מי שיש לו שני גבים ושתי שדראות. תמזה הגמרא:
לְמִימְרָא דְחַיִּי – האם ניתן לומר שאדם שיש לו שני גבים ושתי
 שדראות יכול לחיות, ואינו נחשב אלא בעל מום, וְהָאֵ אִיתְמַר בבית
 המדרש, מה דינה של אשה **הַמְפַלֶּת בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גִבְיָן וְשְׁתֵּי**
שְׁדָרְאוֹת, האם היא נחשבת כיולדת ולד והיא טמאה לידה, או לא.
אֲמַר רַב, בְּאִשָּׁה – לגבי דיני טומאה של אשה היולדת, **אֵינוֹ נחשב**
וְלֹדֶד ואינה טמאה בטומאת לידה, כי הוא נפל שאינו ראוי להתקיים,

בְּבִמְהֵרָה – ולגבי דיני ולד בהמה, הוא נחשב כנבילה, ולכן **אִסּוּר**
בְּאִכְלִיָּהּ. הרי שולד כזה אינו חי, ואיך אמר רבי חנינא בן אנטיגנוס
 שמומו של כהן גיבן הוא שיש לו שני גבים ושתי שדראות, והרי אדם
 כזה אינו חי כלל.
 מתרצת הגמרא: **כִּכְר רַמָּא נִיהֲלִיה** – כבר הקשה קושיא זו **רַב שִׁמִּי**
בְּרַ חֲיִיא לְרַב, שאמר לגבי ולד אשה ובהמה שולד כזה אינו חי,
וְאֲמַר לִיה – והשיב לו רב בתמיה, **שִׁמִּי אַתְּ** – וכי אתה הוא שימי
 שחכם גדול הנך, אינך יודע לתרץ קושיא זו בעצמך, שאין כוונת רבי
 חנינא בן אנטיגנוס לומר שיש לכהן זה שתי שדראות ממש, **אֶלָּא**
 שמדובר בכהן שֶׁשְׁדָרְתּוֹ עֲקוּמָה, ולכן היא נראית כשתי שדראות,
 וולד כזה יכול לחיות, ואילו מה שאמרת לגבי ולד אשה ובהמה
 שאינו חי, הוא באופן שיש לו שני גבים ושתי שדראות ממש.

משנה

המשנה מפרטת מומי עינים שנאמרו רק באדם: **ה'חֲרוֹם' פְּסוּל**.
אֵיזוֹהוּ חֲרוֹם, הַבּוֹחַל שְׁתֵּי עֵינָיו בְּאַחַת – שיכול להעביר מכחול
 לצבוע את שתי עיניו כאחת ללא דבר המעכבו, כי חוטמו שקוע בין
 עיניו, ואינו בולט כלל.
 המשנה מונה מומים נוספים השייכים בעינים הפוסלים את הכהן
 לעבודה: א. **שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה** – שקבועות בגובה המצח שלא
 כשאר בני אדם. ב. **וְשְׁתֵּי עֵינָיו קְבוּעוֹת לְמַטָּה** מן המקום שעניי כל
 אדם קבועות בו. ג. **עֵינָיו אַחַת לְמַעְלָה, בגובה המצח, וְעֵינָיו אַחַת**
לְמַטָּה מהמקום שעניי כל אדם קבועות בו. ד. עיניו קבועות במקומן,
 אלא שרואה את החֶדֶר שהוא למטה וְאֵת הַעֲלִיָּה שהיא למעלה,
בְּאַחַד – בהבטה אחת. ה. **כְּכִי שֶׁמֶשׁ** – מי שאינו יכול לראות מקום
 שהחמה זורחת שם. ו. **וְהוֹגֵדִין** – מי שזוג עיניו, או גביני עיניו, חלוקים
 במראיהם. ז. **וְהַצִּירִין** – שעניני עגולות.
וְשִׁנְשָׁרוֹ רִיבֵי עֵינָיו – מי שנפלו השערות שבעפעפיו, אינו נחשב בעל
 מום, אך מכל מקום הוא פְּסוּל לעבודה מִפְּנֵי מְרָאִית הָעֵינִין.

גמרא

שינוי במשנה החרום פסול. מביאה הגמרא ברייתא המבארת מהו
 חרום: **תֵּנוּ רַבָּנָן, חֲרוֹם, הֵינּוּ שְׁחֻטְמוֹ שְׁקוּעֵי**. מבררת הברייתא:
חֻטְמוֹ סוּלֵד – קצר, חֻטְמוֹ בּוֹלֵם – נחיריו סתומים, חֻטְמוֹ גּוֹמֵף –
 ארוך ויורד עד למטה משפתו, מִגִּבְיָן שגם אלו נחשבים בעלי מומים
 כמו חרום. מבארת הברייתא: **תִּלְמוּד לֹאֹמֵר** (ויקרא כא יח) **'אֵין חֲרוֹם**
לרבות גם אותם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵין חֲרוֹם אֶלָּא הַבּוֹחַל שְׁתֵּי עֵינָיו
בְּאַחַת – שיכול להעביר מכחול לצבוע את שתי עיניו ללא עיכוב, כי
 חוטמו שקוע ואינו בולט כלל. **אֲמַרְו לוֹ חכמים, הַפְּלִגָּת** – קבעת לו
 שיעור להחשיבו חרום בשינוי יותר מדאי, אלא

מחויב נתינת חמש סלעים לכהן לפדיון הבן.
הגמרא מבררת באיזה אופן מדובר: דאיעבר מפתן – ממזיגה
לוי' זה, אילימא – אם תאמר דאיעבר מפתן ומלוי' – או מלוי', אם
כן קשה, מאי איריא – מדוע נקט רב אדא בר אבהו דווקא 'לוייה',
והרי אפילו ישראלית נמי שהתעברה מכהן או לוי, בנה פטור
מפדיון הבן, שהרי כהנים ולויים פטורים ממצות פדיון הבן. אלא
בודאי מדובר באופן דאיעבר מישראל, ואם כן קשה, שהרי לשון
'שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם'
כתוב בפסוק (במדבר א, ב), ומשמע שאין הבן מתייחס אחר אמו, אלא
אחר אביו, וכיון שהוא ישראל יתחייב בפדיון.

מבאר הגמרא: אמר רב פפא, מדובר דאיעבר מעובר בוכבים,
שבנה אינו מתייחס אחר אביו, שהרי עובד כוכבים הבא על בת
ישראל הולד ישראל, וכיון שכן הוא מתייחס לאמו, שהיא לוייה,
ופטור מפדיון הבן. ממשיך רב פפא ואומר: ולא תימא – ואל תאמר
שדין זה הוא רק אליבא – לשיטתו דמאן דאמר (יבמות מה). אין
מוזמין את הולד, כלומר, ולד הנולד מגוי שבא על בת ישראל, כשר
הוא, ואינו נחשב מזוהם ומלוכלך בממזרות, כי הוא מתייחס רק
לאמו, שלדבריו ודאי שדין הולד כ'לוי' ופטור מפדיון. אלא דין זה
הוא אפילו למאן דאמר מוזמין את הולד – ולד הנולד מגוי
וישראלית הוא מזוהם בממזרות, כיון שהולכים גם אחר אביו הגוי,
מכל מקום כשם שהגוי על בת לוי, הבן הנולד לה לוי פסול מיקרי
– נקרא לוי פסול, שהרי הוא ממזר, ומכל מקום כיון שסוף סוף הוא
לוי, פטור מפדיון.

הגמרא מביאה פירוש אחר בדברי רב אדא בר אבהו: מר בריה דרב
יוסף אמר משמיה דרבא, לעולם – באמת רב אדא בר אבהו דיבר
על בת לוי דאיעבר מישראל, שבנה פטור מפדיון הבן, ומה שמצינו
במנין בני ישראל שאמר הכתוב 'למשפחותם לבית אבותם' ומשמע
שהולכים אחר האב, היינו לגבי דינים התלויים ביחוס הבן הנמשך
אחר אביו, ושאינו תלוי – אולם שונה הדבר שם, לגבי פדיון הבן,
דאמר רבא (שמות יג ב) 'קדש לי כל בכור פטר כל רחם בכני ישראל',
הרי שרק בפטר רחם תלא רחמנא – הקדוש ברוך הוא תלה את
החיוב בבכור באמו, ולכן לענין פדיון הבן אין הולכים רק אחר יחוס
האב, אלא גם כשהאם אינה ישראלית אלא כהנת או לוייה, בנה
פטור מפדיון.

מקשה הגמרא על רב פפא ממשנתו: תנן (לעיל מה), מי שהיו לו בנים
ונשא אשה שלא ילדה, הבן הראשון שיוולד לו מאשה זו, הרי הוא
בכור לכהן וחיוב בפדיון הבן, וכן אם נשא אשה בגיותו, ונתגיירה
כשהיא מעוברת, או שהיתה שפחה ונשתחררה מעוברת, וילדה,
אותו ולד נחשב בכור לגבי חיוב פדיון הבן, וכן הדין באשה שבנה
חיוב בפדיון הבן, והתערב עם ולד אחר הפטור מבכורה, כגון שילדה
היא – הישראלית וכתנת יחד, וכן הכהנת פטור מפדיון, או היא
ולוייה, שגם בנה פטור מפדיון, או היא – אשה שעדיין לא ילדה
ואשה שכבר ילדה, שבנה אינו בכור, אף שלא ידוע מי מבין הולדות
בכור החייב בפדיון, ומי מהם פטור מפדיון, מכל מקום אותו אב
שאשתו ילדה בן החייב בפדיון, חיוב לפדותו, שהרי עצם לידת
הבכור מחייבת אותו בפדיון, אף אם אינו יודע מי הוא בנו. וכן מי
שלא שהיתה אחרי שמת בעלה או גירשה שלשה חדשים הנדרשים
כדי להבחין מאיזה בעל התעברה, ונשא, וילדה, ואין ידוע אם
ולד זה הוא בן התשעה חדשים להריונה מהבעל הראשון, או אם
הוא בן שבעה חדשים להריונה מהבעל האחרון, ולד זה הוא בכור
לכהן וחיוב בפדיון, ואינו בכור לכתלה – אינו יורש פי שנים בנכסי
האב, כי אינו יודע איזה מהם הוא יורש, ובניו של כל אחד מהם דוחין

אותו, ואומרים לו אינך מיוורשי אביו, אלא של הבעל האחר.
מדייקת הגמרא: מפלל – משמע מהמשנה, ש'היא וכהנת' או 'היא
ולוייה' בנם אינו בכור לכהן, משום דכתנתה וכתנתה – או 'היא
מפדיון הבן, ויש לברר באיזה אופן עוסקת הברייתא, דאיעבר מפתן
– ממזיגה כהנת או לוייה זה, אילימא דאיעבר מפתן ולוי, אי
הכי – אם כן יקשה מאי איריא – מדוע נקט התנא דווקא אופן
שהולד נולד מ'כתנת' ולוייה, והרי אפילו אם הוא נולד מכת
ישראל נמי – גם כן הוא פטור מפדיון הבן, שהרי כהנים ולויים
פטורים מפדיון הבן. אלא בהכרח מדובר באופן דאיעבר מעובר
בוכבים, והולדות פטורין מפדיון משום שהולכים אחר אמו, אך אם
כן יקשה, שהרי רק בלוייה אפשר לפרש שאם התעברה מעובר
כוכבים בנה פטור מפדיון, אבל כתנת, שזינתה והתעברה מעובר
כוכבים, וכי פטורה היא, והאמר רב פפא, בדיק לן רבה – ניסה
רבה ובחן את סברתו, ושאל אותו כך, כתנת שנתעברה מעובר
בוכבים, מהו, האם בנה חייב בפדיון הבן או לא, ואמינא ליה –
והשבתי לו בלשון שאלה, לאו היינו – וכי אין נידון זה שיה לדרביו
דרב אדא בר אבהו, דאמר, לוייה שילדה, בנה פטור מחמש
סלעים, ומדובר בבית לוי שהתעברה מעובר כוכבים, וכשם שבן לוייה
פטור כיון שהולכים אחר אמו, כך בן כהנת פטור כיון שהולכים אחר
אמו. ואמר לי רבה, הכי השתא – וכי כך נראה בעיניך שיש לדמות
את דין הכהנת לדין לוייה, והרי בשלמא – דין זה מובן רק לגבי לוייה
שהתעברה מעובר כוכבים, כי גם אחר שזינתה בקדושתה קיימא –
היא עומדת בקדושתה, דתניא בברייתא, לוייה ששנשפית בין הגוים,
ומסתבר שנבעלה לגוי, או שנבעלה בעילת זנות לאדם הפסול לה,
נותנין לה מן המעשר – מעשר ראשון הניתן ללויים, ואוכלת,
ומוכח שלא נפסלה מקדושת לוייה, ולכן גם הבן שנולד לה פטור
מפדיון הבן. אלא – אבל לגבי כתנת אי אפשר לומר כן, שהרי כיון
דאי בעיל לה – שאם בעל אותה אדם האסור לה, הויא זרה – היא
נחשבת זרה, כי ביאת איסור פוסלתה לכהונה, ואף אם תנשא לכהן
פסולה מלאכול תרומה, אם כן אף בנה הנולד לה מעובר כוכבים
אינו נפטור מפדיון הבן.

מסיימת הגמרא את קושיותיה, ומבאר מדוע היא קשה רק לדברי רב
פפא: הניחא – דברי רב אדא בר אבהו שלויה פטורה מפדיון הבן
מובנים לפי ביאור מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא, דאמר
שהפטור הוא גם באופן דאיעבר מישראל, כיון שהוא מוכן לה –
יכול להעמיד את מה ששנינו במשנה ש'היא וכהנת' או 'היא ולוייה'
פטורין מפדיון הבן, דאיעבר מישראל – באופן שהכהנת או הלוייה
התעברו מישראל, ולכן לא נפגמה הכהנת או הלוייה מקדושתה.
אלא לרב פפא, שכוונת רב אדא בר אבהו לפטור בת לוי מפדיון
הבן רק באופן שהתעברה מעובר כוכבים, אם כן קשה במאי מוכן
לה – באיזה אופן יעמיד מה ששנינו במשנה ש'היא וכהנת' או 'היא
ולוייה' פטורין מפדיון הבן.
מתרצת הגמרא: לעולם – באמת מה ששנינו במשנה שכהנת או
לוייה שילדו פטורות מפדיון הבן, אינו מדובר בבית כהן או בת לוי,
אלא באשה דאיעבר – שהתעברה מפתן והיא בת ישראל, ואמאי
קרי לה – ולמה קראה המשנה 'כתנת', משום דכתנתה – שהבן
הנולד לה מתייחס אחר אביו והוא כהן. אך באמת יאמר לך רב פפא
שבת כהן ולוי אינן פטורות את בנין אם ילדו לישראל, כיון שאז הבן
מתייחס אחר האב, שהוא ישראל, ורק אם ילדו לעובר כוכבים,
שהבן אינו מתייחס אחר אביו, אלא אחר אמו, כיון שהיא לוייה הבן
פטור מפדיון.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

1 **יא** ואין צריך לברך בורא פרי הגפן על כוס של קידוש זה אם כבר בירך על היין בסעודה זו שגם יין זה של
2 קידוש נפטר באותה ברכה וגם על היין ששותה בתוך המזון שלאחר הקידוש אין צריך לברך מטעם זה⁵⁵
3 וכן אם מקדש על הפת אין צריך לברך עליה המוציא אלא יתחיל מברכת הקידוש אבל אם קידש על הכוס צריך
4 לברך המוציא על פת שיאכל אחר הקידוש הואיל ובשעת אמירת הקידוש אי אפשר לו למעום כלום שאי אפשר
5 לו לאכול ולדבר באחד⁵⁶.
6 ואינו דומה למתפלל באמצע סעודתו שאין תפילתו חשובה הפסק להטעינו לחזור ולברך המוציא על פת שיאכל
7 אחר כך לפי שעדיין לא נגמרה סעודתו כיון שלא היה אסור באכילה בשעה שהתפלל ואם היה רוצה היה אוכל
8 בשעה שהתפלל והיה מתפלל אחר כך ואפילו אם לא היה שיהיה ביום לגמור סעודתו ולהתפלל אחר כך שחוב
9 הוא להפסיק סעודתו ולהתפלל ואסור לו לאכול עוד מכל מקום לא נאסר עליו אלא אכילת קבע שזמא ימשך
10 בה ויעבור זמן התפילה אבל טעימה בעלמא היתה מותרת לו בשעה שהתפלל ולפיכך אין תפילתו חשובה הפסק
11 בסעודה⁵⁷ (ועוד שלא נאסרה עליו אכילה אלא מפני שהגיע זמן התפילה ואחר כך חזר לקביעותו הראשונה אבל
12 כגון נאסרה עליו האכילה כדי שיהא הקידוש לפני האכילה ולא לאחריה כמו שנתבאר⁵⁸ אם כן הרי הקידוש
13 מחלק שתי האכילות שבשאוכל אחר כך היא נחשבת סעודה אחרת) מיד⁵⁹ שהגיע זמן הקידוש נאסר עליו אפילו
14 טעימה בעלמא ונעשה כאלו נגמרה כבר סעודתו לכן חשובה אמירת הקידוש הפסק כיון שבשעת אמירתו לא
15 היה יכול לאכול כלום והוא אמרו אחר גמר סעודתו⁶⁰.

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין תחילת טעיף יא

הלכתא רבתא

כג] מיד - הגהת קונטרס השולחן: אבל כאן מיד שהגיע⁵⁹.
כד] אחר גמר סעודתו - היינו שכדי לחייבו שוב בברכת
'המוציא' צריך שההפסק שעושה יכלול ב' הדברים: א.
שאי אפשר לו לאכול ולדבר כאחד, ב. שכיון שנאסרה

צינונים והוספות

- (55) סימן קע"ח ס"ה: אם שתה יין לפני הסעודה אפי' קודם שקבע עצמו לסעודה א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה שנפטר בברכת היין שלפני הסעודה. .
יין קידוש הואיל והוא שייך לסעודה שאין קידוש אלא במקום סעודה פוטר היין שבתוך הסעודה לדברי הכל אפילו קידש קודם שקבע עצמו לסעודה אע"פ שישן זה אינו לשתייה אלא למצוה.
(56) עד"ז בסימן קצ"א: אחר שסיים ברכת המזון צריך לברך בורא פרי הגפן על הכוס של ברכת המזון אפילו אם כבר בירך על היין שבתוך הסעודה שכל מה שאוכל ושותה אחר ברכת המזון סעודה אחרת היא לפי שברכת המזון היא סילוק והיסח הדעת למה שלפניה וגם אי אפשר לשנות ולאכול בעודו מברך. (אלא שברכת המזון היא הפסק לכו"ע, כיון שהוא גם סילוק והיסח הדעת למה שלפניה, משא"כ בקידוש לדעה הב' (הערות וצינונים לשו"ע)).
(57) סימן קע"ח ס"ז (לגבי מי שעמד להתפלל באמצע סעודתו):
- ברכת המוציא א"צ לברך לדברי הכל אפי' הלך לבית הכנסת להתפלל ושהה שם הרבה כל שלא הסיח דעתו מלאכול עוד ואין התפלה חשובה הפסק בסעודה אפי' היה מוכרח להפסיק ולהתפלל מפני שאין שהות עוד ביום להתפלל אח"כ ואע"פ שבשעת התפלה אי אפשר לו לאכול מאומה אינה חשובה הפסק משום זה ואינו דומה לברכת המזון שחשובה הפסק משום זה להצריך ברכה על כוס ברכת המזון הואיל ובשעת ברכת המזון אי אפשר לשנות לפי שברכת המזון הוא סילוק והיסח הדעת על מה שאכל ושתה משא"כ תפלה כמו שיתבאר בסי' קע"ט. (ודין הפסק ע"י קידוש כדן הפסק ע"י ברכת המזון לדיעה זו, כיון שבקידוש דעתו לחלק הסעודה לב' סעודות כדי שיהיה קידוש קודם הסעודה ולא לאחריה - ודינו כהסיח דעתו).
(58) סעיף ט.
(59) והעיר שם: כן מבואר למעיין שאין המשך כלל לדברי השו"ע בלי הוספת ב' תיבות אלו.

שולחן ערוך – הלכות שבת

ב לפיכך מותר לערב עירובי חצרות בבין השמשות אם לא עירב מבעוד יום לפי שהוא נחפז ונצרך לעירוב כדי שיוכל לטלטל בחצר וגם הוא דבר מצוה כמו שיתבאר בס' שס"ו וכן מותר להטביל כלים בבין השמשות אם לא טבלם מבעוד יום והוא צריך להם לשבת שאין לו כלים אחרים וכן מותר לעשר פירות אם אין לו מה יאכל בשבת וזהו צורך מצוה אבל אסור להפריש חלה בחוץ לארץ שהרי יכול לאכול בלא הפרשת חלה ולשייר מעט עד אחר השבת ולהפריש מן המשויר ומותר לעשר את הדמאי ולהטמין את החמין בדבר שאינו מוסיף הבל מטעם שנתבאר בס' [רנ"] ומותר לומר לנכרי להדליק נר לצורך שבת בין השמשות וזהו לצורך מצוה ומותר לומר לו להדליק בין השמשות נר של יום מיתת אביו או אמו שמאחר שהעולם נזהרים בזה הרי זה כצורך גדול וכל שהוא צורך גדול בענין שאם לא יעשנו יהיה לו צער לא גזרו עליו בבין השמשות אע"פ שאין בו צורך שבת כלל וכן במקום הפסד מרובה לא גזרו על שבות בבין השמשות.

אבל אסור לערב עירובי תחומין בבין השמשות אפילו לדבר מצוה וצורך גדול והפסד מרובה מטעם שיתבאר בס' תט"ו ועוד לפי שעל ידי העירוב קונה שם שביטה והרי זה כקונה קנין בידיים בשבת ולא התירו לקנות קנין אפילו בבין השמשות ולצורך מצוה והפסד מרובה (ששבות זה לקנות קנין הוא חמור משאר כל השבותים) (שאיסורו מפורש בדברי קבלה בנחמיה ס' יג) ומכל מקום אם עבר ועירב אפילו לדבר הרשות עירובו עירוב כמ"ש בסמ"ק תט"ו:

ג וכל זה כשעדיין לא קיבל עליו שבת אבל אם כבר קיבל עליו שבת בתפלת ערבית של שבת שהתפלל מבעוד יום או שענה ברכו עם הצבור או שרוב הצבור ענו ברכו אף על פי שהוא לא ענה עמהם שחל עליו השבת בעל כרחו אע"פ שאינו רוצה לקבלו כמ"ש בס' רס"ג אסור לו לעשות בעצמו כל שבות אפילו קודם בין השמשות אפילו לדבר מצוה וצורך גדול כגון להטמין חמין לשבת בדבר שאינו מוסיף הבל אפילו אין לו מה יאכל בשבת וכן לערב עירוב חצרות אף על פי שצריך מאוד לטלטל בחצר צרכי שבת וכל כיוצא בזה.

אבל מותר לומר לנכרי לעשות אפילו מלאכה גמורה ואפילו לדבר הרשות אם הוא הרבה קודם הלילה לפי שבוודאי יש מקומות ישראל שלא קיבלו עדיין את השבת ועושים מלאכות אפילו בעצמן והיאך נאסור לאלו שקיבלו שלא יעשו אפילו על ידי נכרי.

אבל אם הוא חצי שעה קודם הלילה שאז אפשר שכל מקומות ישראל קיבלו כבר את השבת אסור לעשות ע"י נכרי אפילו דבר שהוא משום שבות אפילו קודם בין השמשות אם הוא לדבר הרשות ואין שם שעת הדחק אבל לדבר מצוה או לצורך גדול מותר לעשות ע"י נכרי אפילו מלאכה גמורה ואפילו בבין השמשות אע"פ שכבר קבלו השבת שאין מחמירים בקבלת שבת יותר מבין השמשות בלא קבלת שבת אלא לענין לעשות בעצמו אבל לענין אמירה לנכרי אין מחמירים יותר מבין השמשות בלא קבלת שבת שמותר לעשות בו כל מלאכה ע"י נכרי לדבר מצוה או צורך גדול כמו שנתבאר:

ד יש אומרים שמצות עשה מן התורה להוסיף מחול על הקדש

באיסור עשיית מלאכה בכניסת שבתות ויו"ט וביציאתם שנאמר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב (מערב עד ערב תשבתו שבתכם) יכול יתחיל ויתענה בתשעה תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן שמוסיפים מחול על הקדש אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין תלמוד לומר מערב עד ערב אין לי אלא יום הכיפורים ימים טובים מנין תלמוד לומר תשבתו שבתות מנין תלמוד לומר שבתכם הא כיצד כל מקום שנאמר שבות מוסיפים מחול על הקדש מלפניה ולאחריה:

ה זמן תוספת זה מלפניה הוא מתחלת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות והוא כדי ג' מילין ורביע שמתחלת השקיעה עד צאת ג' כוכבים הוא מהלך ד' מילין ובין השמשות הוא קודם צאת הכוכבים מהלך ג' רביעי מיל נשאר ג' מילין ורביע מתחלת השקיעה עד בין השמשות והזמן הזה אם רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות ממנו מקצת עושה ובלבד שיוסיף איזה זמן שהוא ודאי יום מחול על הקדש אבל בין השמשות אינו נחשב לתוספת שהרי הוא ספק לילה ואסור בו במלאכה מן התורה בלא מצות תוספת. ואם רוצה להקדים ולקבל עליו תוספת שבת מפלג המנחה ולמעלה דהיינו שעה ורביע זמניות קודם הלילה הרשות בידו ונאסר בעשיית מלאכה אבל אם קיבל קודם פלג המנחה אין קבלתו כלום ומותר בעשיית מלאכה.

ומכל מקום לכתחלה יש להחמיר שלא לעשות מלאכה אם קיבל שעה ורביע זמניות קודם תחלת השקיעה לפי שיש אומרים שמתחלת השקיעה ואילך הוא לילה גמור מן התורה (שאו הוא זמן ראיית ג' כוכבים בינונים לפי דבריהם) ובין השמשות שהוא כדי הילוך ג' רביעי מיל קודם תחלת השקיעה ופלג המנחה הוא שעה ורביע זמניות קודם תחלת השקיעה.

ויש אנשי מעשה שעושין לכתחלה כסברא זו שפורשים ממלאכה שעה ורביע זמניות קודם תחלת השקיעה אבל אין למהר להדליק הנר ולהתפלל ערבית של שבת עד שעה ורביע זמניות שקודם צאת הכוכבים ולא שקודם תחלת השקיעה ואפילו בדיעבד אם הדליק אז הנר צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו לצורך שבת כמו שיתבאר בס' רס"ג וכן אם התפלל אז צריך לחזור ולהתפלל אח"כ לפי שהעיקר כסברא הראשונה:

ו מי שאינו בקי בשיעור בין השמשות ואינו יודע מאימתי יוסיף עליו (צריך להסתלק מכל ספק ולקבל שבת הרבה קודם תחלת השקיעה ולכן) ידליק הנרות בעוד שהשמש בראשי האילנות ואם הוא יום המעונן ידליק כשהתרגולין יושבים על הקורה מבעוד יום ואם הוא בשדה שאין שם תרגולין ידליק כשהעורבים יושבים שם מבעוד יום:

ז יש מקומות נוהגים לומר מזמור שיר ליום השבת קודם ברכו ובאמירת מזמור זה הם מקבלים תוספת שבת עליהם ונאסרין בעשיית מלאכה אבל במדינות אלו אע"פ שנוהגים לומר ג"כ מזמור זה קודם ברכו אף על פי כן עושים כל המלאכות עד ברכו ממש לפי שמתחלה כשהתחילו לומר זה המזמור לא היה בדעתם לקבל תוספת שבת באמירת מזמור זה אלא באמירת ברכו:

לשנות ויש נוהגין להיות ב' מפות על השלחן מלבד העליונה
שעל הלחם משום שכשמנעין הפת נמצא השלחן מגולה:
חלק ב סימן רסב לקדש השבת בשולחן ערוך ובכסות נקיה טע"ף א

א צריך אדם לסדר שלחנו בערב שבת ללילי שבת ויציע
המטות שיושבים עליהם ויתקן כל עניני הבית שימצאו
ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת שזהו כבוד השבת ונוהגין
שהשלחן הוא ערוך במפה כל יום השבת לכבוד השבת ואין

תורה אור

לעשות בו עין בולט ואכסדראות של עין כמ"ש
הרמב"ם פ"א מהל' בית הבחירה, ועי' בספר
החינוך מצוה תצב], רק שהיו כלונסאות של ארו
בתקרת האולם בו'.
וצריך להבין זה, מפני מה במשכן היו הארזים עיקר
בבנין והעפר הי' רק בקרקע המשכן למטה [וכמ"ש
ומן העפר אשר יהי' בקרקע המשכן], ובמקדש
נהפוך הוא, שהיו האבנים והעפר העיקר, שאפילו
הגג [והמעזיבה] הי' מהן, ולא היו עצים, רק
כלונסאות של ארו הנ"ל שהיו מפלים לעיקר הבנין.
והענין, כי הנה ידוע שיש בכל עולם ד' בחינות,
דומם צומח חי מדבר.
הנבראים שבעולם הזה הגשמי מתחלקים לד'
הסוגים דומם צומח חי ומדבר. ומאחר שכל העולמות
"משתלשלים" זה מזה, מובן, שכל התכונות והטבעיים
שמצינו בנבראים הגשמיים משתלשלים ונובעים
מעולמות עליונים, שגם שם נמצאים אותן התכונות
והטבעיים, אלא שבעולמות העליונים (שהם עולמות
רוחניים) הן תכונות רוחניות.
וכ"ה לענין ד' סוגים דומם צומח חי מדבר, שכל
הנמצאים והנבראים שבכל העולמות כולם חלוקים לד'
סוגים הללו (כמובן, באופן רוחני).

ד"ה ויגש אליו יהודה פרק א

תוכן הפרק: ביאור תיווך פלוגת התנאים אי שמים
קדמו לארץ או ארץ קדמה
ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני וגו'.
גישת יהודה אל יוסף מורה על מעלת יוסף לגבי
יהודה, דכמו שבפשטות הי' יוסף מלך מצרים ויהודה
נגש אליו כעבד לפני מלך, כך הוא ברוחניות הענינים,
שמדריגת יוסף היא למעלה משל יהודה.
אך בהפסרת ויגש נאמר, שלעתיד לבא, כאשר
יתאחדו (מלכות) יהודה ו(מלכות) יוסף ויהיו לאחדים,
הנה "ועבדי דוד מלך עליהם", שדוד מלך יהודה יהי'
מלך גם על יוסף, שמזה מובן, שלעתיד לבא תתעלה
מדריגת יהודה להיות למעלה מיוסף.
הנה כתיב קורות בתינו ארזים וגו'.
כדי להבין זה יש להקדים מ"ש בשיר השירים
"קורות בתינו ארזים", וקאי על בית המקדש שהדפנות
שלו היו מאבנים ועפר ורק הקורות שהבית נשען
עליהם היו מעצי ארזים [כפי שממשיך בסמוך], ועל
זה אמר קורות בתינו ארזים.
והנה י"ל ההפרש בין המשכן לבית עולמים,
שהמשכן הי' מארזים כמ"ש עצי שטים עומדים
[וכפרש"י: יעקב אבינו נטע ארזים בו'], והמבסה
הי' מיריעות עזים ועורות אילים ועורות תחשים
כו', והבהמ"ק הי' מאבנים ועפר דוקא [שאסור

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

דבחי' צדקתך הנ"ל והוא ג"כ ענין בשכמל"ו שזהו בחי'
גלוי אור המשכת אור המל' בעולמות דבי"ע והיינו שם
כבוד מלכותו שיתברך לעולם ועד בנצחיות דעולם הא"ס
להיות גילוי אור א"ס למטה מטה עד אין תכלית כמו
שא"ס למעלה עד אין שיעור כו' וזהו ואהבת ב"פ אור
או"ח ואו"י בכל לבבך לצאת מנרתק הגוף לגמרי כנ"ל

(יב) וזהו עבדו את ה' בשמחה באו לפניו פי' באו בעלי'
והתכללות מלמטה למעלה לבא לפניו ממש
לידבק במקורא דכולא ולצאת לגמרי מנרתק חומר הגוף
שלהם הוא ע"י רננה שברמשא דוקא מטעם הנ"ל וד"ל
וזהו מדת לילה דכתיב נפשי אויתך בלילה כנ"ל בכללות
שהוא בחי' עליות המל' למעלה באצי' שזהו בחי' צ"ת

1 במלאכים שעיקר תשוקת' לעלות ולצאת מגופם בעליה
2 והתכללות ממש והיינו בכל לבבך ובכל נפשך כו' שזהו
3 ענין באו לפניו ברננה באו לפניו ממש לאשתאבא בגופא
4 דמלאכא ממש במס"נ אמתית כו' וד"ל אך הנה כ"ז הוא
5 בבחי' ההעלאה מלמטה למעלה בבחי' מדת לילה דבחי'
6 המל' שנק' צדק דנפשי אופיתך כו' והוא ברננה דרמשא
7 כמ"ש באו לפניו מלמטה למעלה ברננה כנ"ל אבל בחי'
8 מדת יום הוא ענין ובחי' ההמשכה והירידה וגלוי אור הבא
9 מלמעלה למטה דוקא וע"ז אמר עבדו את הויה בשמחה
10 דשמחה בצפרא דוקא כי מדת יום הוא האור כי טוב כמ"ש

11 ויקרא אלקים לאור יום וזה האור כי טוב בא ונמשך מאליו
12 וממילא מצד עצמו דוקא כי הוא מתגל' מן ההעלם מצד
13 עצם הטוב כמ"ש באור כי טוב הוא בעצם ולא ע"י סיבת
14 ההעלאה מלמטה ע"י הרנה כמו במדת לילה דצדק הנ"ל
15 לפי שאין העלאה דרנה ושיר מגיע לשם כלל להיותו
16 למעלה מעלה ממקור העולמות כנ"ל בענין צדיק עליון
17 שהוא בבחי' שם הויה דאצי' שלמעלה מבחי' המל' (ומ"ש
18 עבדו את הויה בשמחה הויה דאצי' לא קאי על המלאכי'
19 בשיר אלא על נשמות הצדיקי' בעבודתם בשמחה ש"מ
20 דוקא כמשי"ת):

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

1 **ענין** [הבירורים] מ"ן ומ"ד יוצר משרתי' מהמ"ן א"א
2 שיתהוה כ"א ע"י המשכת המ"ד דוקא נולדי' נשמות
3 ומלאכי', נשמות מפנימיות ומלאכי' מחיצוניות.
4 (ג) **והנה** כדי שיתהוו נשמות חדשות צ"ל המשכה חדשה
5 מאוא"ס ב"ה שלמעלה מאצי' דוקא כי אצי'
6 היא אורות בכלי' והוא רק כדי לחדש הישנות, דהיינו
7 שיומשך בב"ע, אבל הולדת נשמות חדשות הוא שיומשך
8 גם בעולם האצי' (וזהו סוד אין כל חדש תחת השמש),
9 והנה עיקר המשכה זו היא לע"ל שיהי' גילוי פנימיות ע"י
10 וזהו בחי' יחידה שבנשמה כידוע שנרנח"י המה כנגד ה'
11 מדריגות ע"י וא"א ואו"א וז"א ומל' וכמ"ש בכהאריז"ל
12 שעדין לא זכה שום אדם לגילוי בחי' יחידה שדוד זכה
13 לבחי' נפש כמ"ש לדוד כו' נפשי ואלי' זכה לבחי' רוח
14 וכת' בו ל' רוח ואדם הראשון לבחי' נשמה וכמ"ש ויפח
15 באפיו נשמת, ומשה זכה לבחי' חי' ע"ש ובחי' יחידה
16 יתגלה למשיח דוקא שיהי' לע"ל שעליו נאמר הפסוק הנה
17 ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד שהוא בחי' ה' מדריגות
18 ישכיל ירום ונשא וגבה מאד מאד היא בלי גבול בכל
19 מאדך ועי"ז יתגלה בחי' פנימיות ע"י ובעוה"ז א"א להיות
20 גילוי פנימיות ע"י ואפי' העלי' שביהכ"פ שהיא בע"י
21 אינה כ"א בבחי' חיצוניות ע"י אבל לא בפנימיות ע"י
22 וכעת הגילוי הוא רק ממוחין דאו"א, ולע"ל וגבה מאד
23 שהוא התגלות אור הכתר והוא כי לע"ל יתגלה בחי'

24 מקיפי' (וי"ל שהוא מהעניגול שלפני הקו שקו הוא א"פ
25 ע"ד נר"נ ב"ע, וכללות נשמות חדשות הוא מסוכ"ע
26 שלמעלה מהקו מקיף הכללי, וכדוגמא שמצינו שבימי
27 התנאי' הי' קצת נשמות מבחי' מקיפי' כמו ר"מ שהי'
28 אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, או ר"א שאמר מן
29 השמי' יוכיחו ויצא ב"ק ואמרו הלכה כר"א, והשיב ר"י
30 אין משגיחין בב"ק לא בשמי' היא, והענין הוא דהנה
31 התורה משמי' לארץ בבחי' א"פ וזהו שהתורה ניתנה
32 במ"ט פנים כנגד מ"ט שערי בינה שנמשכי' בז"א, וא"כ
33 לא בשמי' היא דהיינו בבחי' מקיפי' אכן נשמת ר"מ
34 ממקור האור מהמקיף בחי' חי' שהוא בחי' חכ' (ומה
35 שמבואר במ"א שמצד המשפיע יכולי' אוה"ע ג"כ לקבל
36 רק אם נמשך דרך צמצום החכ' אז אין אוה"ע יכולי' לקבל
37 כי בחכ' אתברירו ונמצא שהחכ' הוא בחי' פנימיות ע"ש
38 בסידור בד"ה מזמור לתודה, י"ל שזהו רק בחי' מל'
39 שבחכ' אבל ט"ס דחכ' המה בבחי' מקיפי' כמ"ש כאן)
40 וכשמארו"ל על ר"מ לא ר"מ שמו אלא ר' נהוראי שמו
41 וקראו שמו מאיר על שהי' מנהיר עיני חכמי' בהלכה והוא
42 מפני שהי' ממקור האור, ולכן הי' יכול לאמור על טמא
43 טהור ומראה לו פנים, כי מצד המקיף אינו תופס מקום
44 כלל ומה גם שאין בו התחלקות כלל כמשל העניגול כמ"ש
45 במ"א. ואפ"ל עוד כמו השכל יכול להפוך לזכות ולחוב
46 כמו אמחה כו' ואח"כ לא אוסיף כו' מטעם א'.

להבין ביאור הדברי' ע"פ מי יעלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

נעשית מצוה כ"א ע"י נשמות ישראל, כמו תפילין אם יהיו
מונחים על השולחן אינם כ"א תשמישי קדושה וכשישראל
מניח תפילין אז נעשית מצוה, וכן סוכה אפי' אם היא
עשויה כתיקונה אינה נק' עדיין מצוה כ"א כשישוב ישראל
אז מברכים אקב"ו לישב בסוכה, והטעם כי נש"י נק' בשם
ארץ כמ"ש ואתם תהיו לי ארץ חפץ, דהגם שעיקר הצמיחה
מהגרעין מ"מ הרי צ"ל ארץ מוכשרת לקבל הזריעה, כמ"כ
נש"י הם הארץ אשר בהם נגדל החפץ ה', כי אוה"ע אם
יעשו מצוה לא ימשיכו כלום כי אדרבה גוי ששבת חייב
מיתה, וזהו זרע הקב"ה מצות ומע"ט והנחילם לישראל,
ונמצא שצ"ל שניהם, מצות ששרשם מקדש ונש"י שהם
ארץ חפץ, וכשנש"י מקיימים מצות מתעלים גם הם. וזהו
מה שכה"ג ה' נכנס לקדה"ק, דאם מקיימים המצות אז
מתעלים לקדש, אבל אם פגם במצות עז"נ וכפר על הקודש
דהיינו על פגם הקדש, וה' נכנס לקדה"ק שזהו לפני הוי'
תטהרו, דהיינו שבכ"מ שנופל לומר שם ה' הכה"ג ה'
ממשיך מבחי' גבוה מזה השם שימשך עוד טהרה בנפש,
ואח"כ צ"ל עוד מחדש סדר עבודה עד שיגיע לקדש.

ד"ה עשה לך תבת עצי גפר

אך הענין דהנה אנו מברכים אשר קדשנו במצותיו, כי
המצות הם רצה"ע, כי כל מצוה הוא פרט רצון כמ"ש
נח"ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני, ולכן נקרא בשם רצון כי
אין במצות טעמים גלויים ומה שיש איזה טעמים אין זה
עיקר הטעם ועיקר הטעם הוא למעלה משכל הגלוי, וע"י
המצות מתעלים נש"י לקודש כמ"ש ואנשי קודש תהיו לי,
ובשר בשדה טרפה לא תאכלו קאי על נטירת הברית כי
מאן דנטיר ברית אקרי צדיק ובכלל הוא סו"מ, ואנשי קדש
הוא עשיית המצות, וזהו הירידה צורך עלי' כי מתחלה
היתה הנשמה בבחי' טהרה ואח"כ מתעלה לקדש, כמו
ההפרש בין לויים דכתיב בהם וכה תעשה להם לטהרם,
ובכהנים כתיב לקדשו לכהנו לי, ועיקר העבודה היא ע"י
כהנים מפני שהם בבחי' קדש, ולכן נתלבשו המצות
בגשמיות ציצית מצמר גשמי תפילין מקלף גשמי וכן סוכה
ולולב, כי נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דהיינו
שיהי' גילוי אלקות למטה, וע"י תומ"צ ממשיכים גילוי
אלקות, ונש"י נשפלו למטה ולכן נשפלו המצות ג"כ
למטה, דהגם שהמצות נק' בשם קדש מ"מ הרי אינה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

בלימוד הזה כ"א בלימוד הנגלה לבד ה"ה מתדבק באתר
דמותא כו' וכמ"ש בזהר דויחי שהובא לעיל. ורק בה ועל
ידה יבוא לידי אהוי"ר וחי בהם בעסק תורתו לברר
בירורים להעלות נפשו ומקור נפשו ולייחדן ביחדו ית'
כו'. וזהו ג"כ משארו"ל וכולן פת במלח כו' במלח דוקא,
שהיא פנימיות התורה כנ"ל פ"ד:
קיצור. יסביר אשר עה"ח הוא פנימיות התורה שלא
נתלבשה בלבושים גשמיים וענינה לידע את ד'
ולבוא לאהוי"ר. בעיקר נתגלה בדורות האחרונים שירדה
מדרי' הנשמות ונתרבו ההעלמות. מי שאינו לומדה
מתחייב, וכ"ש הממאן בלימוד זה.

ולכן מצוה וחובה על כאו"א ללמוד פנימיות התורה. ועם
היות כי עיקר ענין הלימוד הוא בהלכות איסור
והיתר טומאה וטהרה וכו' בכדי לברר בירורים כמ"ש
באגה"ק סי' כ"ו הנ"ל ובד"ה להבין מ"ש בפע"ח דצריך
להרבות בלימוד כל התרי"ג וקיומן בפו"מ במחדו"מ שהן
בי"ע לברר בירורין אשר שם כו'. מ"מ חובת מצוה וחובת
חובה הוא ללמוד ג"כ פנימיות התורה כמ"ש באגה"ק שם
שהיא מצוה רבה ונשאה ואדרבה עולה על כולנה כו'. ומי
שאינו לומד פנימיות התורה ה"ה מתחייב בנפשו כי גם
בעסק התורה יפול הנופל כו' כנ"ל באורך. ולא זו בלבד
שלא יברר בירורים אדרבה כו' וכ"ש מי שאינו רוצה

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ו

שמות הוי' ואלקים הם בדוגמת שמש ונרתקה. הוי' – מקור האורות, אלקים – מקור הכלים. דוקא ע"י שהכלים מעלימים את האור, הם יכולים לגלות את האור. ולכן בריאת העולמות היא ע"י שם אלקים שמסתיר על האור הבל-גבול דשם הוי'.

שהוא בעצמותו, הינו קדם שמתלבש בכלי, דכל כח כמו
שהוא בעצמותו הנה שם הוא ברחינת גלוי העצמות כמו
שהוא, ובכל דבר הנה העצמות כמו שהוא אינו בגדר גלוי
למטה כי אם דוקא כשמתלבש בכלי, דכאשר מתלבש בכלי
הנה אז מתצמצם ומתעלם עצם האור ונשארו רק
התפשטותו של האור ואז הוא מאיר למטה כו', ואם כן
יוכן דרחינת הכלים שהם ברחינת שם אלקים הם מעלימים
על עצם האור, ולכן בריאת העולמות הוא על ידי שם
אלקים דוקא, כמו שכתוב "בראשית ברא אלקים", דעצם
שם הוי' אינו בערך הנבראים כלל שיהיה מזה התהוות
העולמות, דעולמות הם מגבלים בזמן ומקום, והוי' הוא
למעלה מן הזמן, והגם דהוי' הוא היה והיה, דהיה
היה ויהיה הוא זמן, אמנם בהוי' הוא היה והיה פאחד
שהוא למעלה מן הזמן, ולזאת רק על ידי שם אלקים שהוא
ברחינת העולם וההסתור של האור הנה על ידי זה הוא
ההתהוות של העולמות,

שבת חנוכה, תרפ"ו

ובאור הענין הוא, דהנה פתיב "פי שמש ומגן ה' אלקים"
וכו'. והנה הוי' הוא הוי' אלקינו ה' אחד, אלקים
הוא טבע, ולכן אלקים בגימטריא הטבע, דהנה בכדי לידע
ולחבין כי ה' ואלקים הוא כלל אחד, ואשר האלקים שהוא
הטבע הוא הוי', אז באמת איז טבע אויף אלקות, יוכן זה
משמש ומגן, דהנה בשמש יש ב' דברים, הא' עצם השמש,
הב' גלגל השמש, שהוא המגן ונרתק השמש והוא הנקרא
חמה, אשר הדגמא מזה למעלה הוא ברחינת הוי' ואלקים,
וידוע דהוי' הוא מקור האורות ושם אלקים מקור הכלים,
והכלים הנה ידוע שהם מגבילים ומעלימים על האורות,
הגם שהכלים מגלים את האור, וכמו אותיות השכל
שמגלים את השכל, שהרי על ידי האותיות אנו יודעים את
השכל, מכל מקום מזה גופא מוכן שהם מעלימים על עצם
השכל, דאם לא כן לא היה גלוי אור השכל על ידם, וכידוע
דאמתית הגלוי הוא העלם לגבי המקבלים, וטעם הדבר
הוא לפי דאמתותו ומעלתו העצמי של כל כח הוא רק כמו

ד. הכל אחד. ה. שבאמת גם הטבע הוא אלקות.

לקוטי דיבורים

ג.

(ש"ק קרח, לפני מאמר החסידות)

מקרב ולב עמוק הנני קורא אליכם, האברכים
הבאים בין כח לבניה, כלומר בני שלשים וארבעים, יחיו,
ראו מעמדם ומצבכם בהוה ותנו לב להטיבם. התבוננו
בתכליתכם ותכלית בני ביתכם, עד מתי תגבירו החומר
על הצורה! כל אשר לכם – במוח ובכח – הנכם נותנים
אך ורק בעד מזון הגוף והשגת הון ועושר, ובעד מזון
הנפש אין אתם עושים מאומה, הנכם מסתפקים באיזה
פרוטות לצדקה ובביקור בביהכנ"ס בש"ק ויו"ט.
אברכים! העמידו עצמכם למשפט נפשי, משפט מוסר
כליות, עד מתי תלכו בתהו ועד מתי תבהלו, התיצבו וראו
התהו ובהו הנעשה בבתיכם הפרועים לשמצה והבנים
והבנות מתחנכים ללא תורה וללא מצוות.

בני ובנות ישראל, אבות ואמהות! ה' אלקינו נתן לכם
מתנות – בבנים ובבנות – כולם יעמדו על הברכה –
ואתם מזלזלים במתנות אלקים.
בנוהג שבעולם אדם שיש לו הון של זהב וכסף וחפץ
להניחו למשמרת באיזה בית אוצר – בנק – הוא דורש
וחוקר על בית האוצר אם הוא בטוח שיוכל להפקיד את
כספו שמה.
ואתם! הנה מתנת האלקים אשר נתן לכם בבנים
ובבנות – כן ירבו – אתם מפקירים בלי שימת לב, והנכם
מוסרים את אוצרותיכם בידי אנשים בלתי אחראים בבתי
ספר אשר המורים שמה הם פורקי עול מלכות שמים.
התבוננו וראו למה ובשביל מי אתם עמלים, השנים
חולפות ועוברות, הבנים והבנות מתגדלים ברוח זרה
ובפריקת עול.

- 1 יבא יום הוא יום חשבון הנפש ואז תבכו את העבר,
- 2 תצעקו בקול מר צורח, על מה ובשביל מי עמלנו.
- 3 ישנו מאמר החכם "אדם דואג על איבוד דמיו ואינו
- 4 דואג על איבוד ימיו", ובימינו אלה צריכים להוסיף עוד
- 5 "ואינו דואג על איבוד בניו".
- 6 ובכן בני ישראל ובנות ישראל, רחמו על עצמכם, על
- 7 זרעם וזרע זרעכם, והתעודדו לעמוד על נפשכם ונפש
- 8 בניכם ובנותיכם. בני ישראל התאגדו לאגודות מחזיקי-
- 9 דת ותפארת בחורים, ובנות ישראל תתאגדנה לאגודות
- 10 נשים "דאמען-פאראיינען" לטהרת בנות ישראל, ותנו
- 11 ילדיכם על ידי מורים יראי אלקים.
- 12 בני ובנות ישראל! הצילו עצמכם וילדיכם יחיו בעוד
- 13 מועד, בעוד אשר בכחם לעשות מה. תנו את בניכם
- 14 למלמדים יראי אלקים, ובנותיכם מסרו למחנות יראות-
- 15 אלקים.
- 16 בכל אשר לכם חזקו את החדרים והשיבות ושארי
- 17 מוסדות החנוך של היראים כי בנפשכם ונפש ילדיכם
- 18 הוא, ויאר ה' פניו אליכם ואלינו בתוך כלל בית ישראל
- 19 ויחנונו בשפעת חיים וברכה מרובה בכל מילי דמיטב
- 20 מנפש ועד בשר.

הביקור בגלובאקע

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הרי"צ – תרנ"ב

- 1 עברו הימים הנוראים והימים טובים דשנת תרמ"ח, וכבוד הורי נסעו לחוץ למדינה⁸. ואני נשארתי
- 2 לגור בבית דירתה של כבוד אמי זקנתי הרבנית הצדקנית מרת רבקה.
- 3 אצל כבוד אמי זקנתי הרבנית הצדקנית דר איש אחד ושמו ר' יוסף מרדכי, והוא איש בא בשנים.
- 4 כעשרים שנה שמש ר' יוסף מרדכי בבית כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק, ואחרי כן הנה זה עשרים
- 5 שנה וששה שנים משמש בבית כבוד אמי זקנתי הרבנית מרת רבקה, וכאשר נסעו הורי הנני ישן בחדר
- 6 אחד עם ר' יוסף מרדכי.
- 7 ר' יוסף מרדכי מספר לי את כל אשר ראה ושמע בבית כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק ואת כל
- 8 אשר ראה ושמע בבית כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ואני מספר לר' יוסף
- 9 מרדכי מאותם הסיפורים אשר שמעתי מכ"ק אאמו"ר הרה"ק ביאָלטא.

* * *

הסיפור הראשון:

- 12 מעשה בילד אחד בעל כשרון שהתרגל לגזם, ולאט לאט נעשה שקרן גדול, והתרחקו אביו ואמו
- 13 ואחיו מאתו, כי איש לא חפץ לדבר עמו. הילד נעשה נער, ויראה כי איש אינו מדבר עמו, גם הבין
- 14 כי בוש גדולה להיות שקרן וחפץ לעשות תשובה ולא יכול.
- 15 עברו כמה שנים והנער למד תורה הרבה, אבל ממחלת השקר לא יכול להתרפאות ובכל דיבור
- 16 שלו גם בדברי תורה הי' איזה דבר הגזמה או שקר. וגם כי הבינו ואמרו לו כי זה שקר לא התרעם
- 17 על זה, וכמה פעמים חפץ לעזוב דרכו ולא יכול.
- 18 ויהי היום, ושמע כי בעיר פלוני ישנו תלמיד חכם וצדיק גדול. וילך אליו לבקש רפואה ותשובה
- 19 במה יתרפא מחולי השקר.
- 20 התלמיד חכם הצדיק בחן את הנער בדברי תורה, וימצא כי הוא יודע הרבה גמרא ובקי גדול בכמה

(8) ב"חנוך לנער" ע' 11: שלהי קיץ תרמ"ז נוסע לחו"ל למקומות הרפואה. . . נשאר שם עד תרמ"ט ורק מזמן לזמן בא לליובאוויטש. ברשימת המאסר (לקמן ע' 000): "משנת תרמ"ז עד תרמ"ט לא ראיתי את הורי, כי נסעו לחו"ל למעינות שונים". ברשימה שבהערה 37: "אין משך פון די דריי יאָהר ואס איך לערן בא ר' שמשון מלמד שטייג איך ב"ה אין לערנען. . . די דריי יאָהר זיינען די ערגסטע צייט אין מאַיינע קינדער יאָהרן (דער טאטע איז כמעט די גאנצע צייט מיט קורצע הפסקות אין אויסלאַנד אין פערשידענע ערטער, צוליב זיין שואַכן גיזונד מוז די מאַמע זיין מיט אים, און איך ליידי זייער)". וראה אגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' יא. ע' נה ואילך. ח"ג ע' טו. ספר השיחות תרצ"א ע' 145.

- 1 הלכות. ויאמר הצדיק להבחור החולה בחולי השקרנות: היודע אתה כי כתיב⁹ מדבר שקר תרחק,
- 2 וכתיב¹⁰ ודובר שקרים לא יכון לנגד עיני?
- 3 ויאמר הבחור: ידעתי גודל חטאו של השקרן, וגם ידעתי כי שקרנים הם אחת מארבע כתות שאמרו רז"ל¹¹
- 4 שאינם מקבלים פני השכינה, אבל אינני יכול לעזור את עצמי, מן השמים אינם נותנים לי לעשות תשובה.
- 5 ויאמר הצדיק: אין לך דבר העומד בפני הרצון¹². אם תרצה באמת לעשות תשובה יקבלו תשובתך.
- 6 ויען הבחור כי הוא חפץ באמת לעשות תשובה.
- 7 ויאמר הצדיק: אם תקבל לעשות מה שאומר לך.
- 8 ויען הבחור, כי הוא מקבל עליו בלבב שלם כל אשר יאמר לו לעשות, וכן למנוע עצמו מכל דבר
- 9 אשר יצוונו לא לעשות.
- 10 ויאמר הצדיק אל הבחור: קבל על עצמך אשר מלבד בדברי תורה לא תדבר במשך חמש שנים
- 11 רצופות, ובאם לא תשמור את הציווי ותעבור עליו אפילו פעם אחת תקבל על עצמך העונש כי תתאלם
- 12 במשך חמש שנים.
- 13 ויען הבחור, כי מקבל הוא עליו את הציווי, והעונש באם יעבור על הציווי.
- 14 ויאמר הצדיק אל הבחור סדר הלימוד ובהנהגה של יראת שמים. ויצו עליו להיות זהיר להעמיד
- 15 כלי וכד מים אצל מטתו לפני השינה. ולהיות זהיר באמירת מודה אני תיכף כשיעור משנתו.
- 16 הבחור הלך לדרכו. עברו כחמשה חדשים והוא שומר את הציווי בחזקה.
- 17 היצר הרע מסית את הבחור להחטיאו, אבל הבחור עומד חזק בנסיונו.
- 18 אמנם פעם אירע אשר הבחור בהקיצו משנתו שכב במטתו ונדמה לו כי איש מדבר אליו, וישכח
- 19 על הציווי שציווהו הצדיק, ויקרא: מי הוא ההולך בחדר? וכרגע נאלם.
- 20 חמשה שנים הי' הבחור אלם. וככלות החמשה שנים מיום אל יום, פתאום נתרפא, ויתחיל לדבר
- 21 ככל אדם. ויתרפא מחליו, חולי השקר, ויהי אחד מגאוני וצדיקי הדור.

בספר המאמרים תשי"ג ע' 12). ובמכתב ג' מנ"א תשכ"ב (אגרות קודש
חכ"ב ע' רצג) מציין לזח"ב קסב, ריש ע"ב (ושם: "כל מלין דעלמא
לא תליין אלא ברעותא").

(9 משפטים כג, ז.
(10 תהלים קא, ז (ושם: דובר).
(11 סוטה מב, א. סנהדרין קג, א.
(12 הובא בכ"מ, ולע"ע לא ידעתי מקומו (הערת כ"ק אדמו"ר

אגרות קודש

6 הגמור ומביא תועלת בלתי משוער. 7 בדבר התיסדות אגודת נשי התמימים ת"י הוא נכון במאד 8 מאד והשיית יעזר כי יביא מהכח אל הפועל טוב בגו"ר. 9 השיית יחזק בריאותו ובריאות זוג' ת"י ויזמין לו פרנסתו 10 בריחוב ובמנוחה בגו"ר. 11 הסידור של רש"ש ז"ל אין אצלי ושאר הסידורים ישלח 12 רשימה ואז אודיעו. 13 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א 14 יחזקאל פייגין	ב"ה א' סיון תרצ"ו אטואצק אל ידידי ווי"ח אי"א מוהר"ר יהודא שי' שמוטקין 1 שלום וברכה. 2 נהניתי לקרא מכתבו פ"ש מאנ"ש שי' ואת אשר פעל ועשה 3 בדבר הנהגת אמירת תהלים ואת אשר דבר עם התלמיד . . . 4 ובטח יבא אתו עמו בחליפות מכתבים בעניני התעוררות 5 וחיזוק בלימוד ובפועל אשר זהו יסוד אהבת רעים באמת

מד יח ויגש אליו יהודה ויאמר פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ב עמ' 162)

שְׁנֵי לֹא וְהָיָה כִּרְאוֹתָיו בֵּי־אֵין הַנָּעַר וּבָמָת וְהוֹרִידוּ
עֲבָדָיְךָ אֶת־שִׁיבֹת עֲבָדְךָ אֲבֵינוּ בִּגְזֹן שְׂאֵלָה: ^ל בִּי
עֲבָדְךָ עָרַב אֶת־הַנָּעַר מֵעַם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא
אֲבִיאֵנוּ אֵלֶיךָ וְחִטָּאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים: ^ל וְעַתָּה
יִשְׁכַּב־נָא עֲבָדְךָ תַּחַת הַנָּעַר עֹבֵד לְאֹדְנִי וְהַנָּעַר יַעַל

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מלוקט ב עמ' ריב)

שְׁלִישִׁי הַ וְעֵתָהּ לֹא־אַתָּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי
הָאֱלֹהִים וַיְשִׁימֵנִי לְאֵב לְפָרְעָה וּלְאֶדֹן לְכָל־בֵּיתוֹ
וּמֹשֶׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ־ מִהֲרוּ וְעָלוּ אֶל־אֲבִי
וְאִמְרֵתֶם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֶךָ וְיֹסֵף שְׁמִנִי אֱלֹהִים
לְאֶדֹן לְכָל־מִצְרַיִם רַדְּה אֵלַי אֶל־תַּעֲמֹד: ־ וַיִּשְׁבֹּת
בְּאֶרֶץ־גֶּשֶׁן וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אֶתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי בְנֶיךָ
וּצְאֲנֶךָ וּבְקִרְיָה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ: ־ וְכַלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם
כִּי־עוֹד חֲמִשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן־תָּוֹרֶשׁ אֶתָּה וּבֵיתְךָ
וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ: ־ וְהִנֵּה עֵינֶיכֶם רְאוּת וְעֵינֵי אָחִי
בְּנִימִין כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֵלֵיכֶם: ־ וְהִגַּדְתֶּם לְאֲבִי
אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רָאִיתֶם
וּמִהֲרֵתֶם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אֲבִי הִנֵּה: ־ וַיִּפֹּל עַל־
צוּאָרֵי בְּנִימִן־אָחִיו וַיִּבֶךְ וּבְנִימִן כָּכָה עַל־צוּאָרָיו:

וַיִּנָּשֶׁק לְכָל־אָחָיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ
אָחָיו אִתּוֹ: ^ט וְהָקֵל נִשְׁמַע בֵּית פְּרַעֲהָ לְאֹמֶר בָּאוּ
אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי פְרַעֲהָ וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו: ^י וַיֹּאמֶר
פְּרַעֲהָ אֶל־יוֹסֵף אָמַר אֶל־אֲחִידָךְ זֹאת עָשׂוּ מַעֲנֵנִי
אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בָאוּ אֶרֶצָה פְּנֻעִין: ^{יח} וַיִּקְחוּ אֶת־
אֲבִיכֶם וְאֶת־בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלָי וְאַתְּנָה לָכֶם אֶת־
טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת־חֶלֶב הָאָרֶץ: ^{יט} וְאַתְּנָה
צִוִּיתָהּ זֹאת עָשׂוּ קָחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגֻלֹת
לְטַפְכֶם וְלַנְּשִׁיכֶם וּנְשֵׁאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם:
^כ וְעֵינֵיכֶם אֶל־תָּחֹם עַל־כְּלִיכֶם כִּי־טוֹב כָּל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לָכֶם הוּא: ^{כא} וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ
לָהֶם יוֹסֵף עֲגֻלֹת עַל־פִּי פְרַעֲהָ וַיִּתֵּן לָהֶם צֹדָה
לְדֶרֶךְ: ^{כב} לְכָל־שָׁנָה נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֶת וּלְבִגְדֵי־מִן
נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחֹמֶשׁ חֲלָפֹת שְׂמֹלֶת:
^{כג} וּלְאָבִיו שָׁלַח בְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נִשְׂאִים מִטּוֹב
מִצְרַיִם וַעֲשֹׂר אֶתְנֶת נִשְׂאֹת בָּר וְלֶחֶם וּמוֹזֵן לְאָבִיו
לְדֶרֶךְ: ^{כד} וַיִּשְׁלַח אֶת־אָחָיו וַיִּלְכְּדוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
אֶל־תִּרְגְּזוּ בְּדֶרֶךְ: ^{כה} וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ
כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: ^{כו} וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף
חִי וְכִי־הוּא מִשָּׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּגֵּב לָבֹ בִּי
לֹא־הָאֵמִין לָהֶם: ^{כז} וַיִּדְּבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף
אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת־הָעֲגֻלֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח
יוֹסֵף לְשֵׁאת אִתּוֹ וּתְחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (220 טי שיחות 1 עמ' 14)

וַעֲתָה לֹא אִתָּם שְׁלַחְתָּם אִתִּי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹקִים (מה, ח) בִּסְפֹר
הַתִּנְיָא מִבְּאֵר, שְׁכַאֲשֶׁר אָדָם גֹּרֵם נֶזֶק לְזוּלָתוֹ - אֵין לוֹ לְנֹזֵק
לְכַעַס עַל הַמִּזִּיק, שֶׁכֵּן אִף שֶׁהַמִּזִּיק נִנְעֵשׂ עַל רֹעַ בְּחִירָתוֹ, הִנֵּה
עַל הַנֹּזֵק כֹּכֵר נִגְזֹר בְּשָׁמַיִם, וְהַרְבֵּה שְׁלוּחִים לְמָקוֹם. וַיֵּשׁ לְשֵׁאל,
אִם כֵּן מְדוּעַ אֲמָרוּ רַ"ל (בבא קמא צב, ב) לְגַבִּי הַשְּׁפַעַת הַטוֹב
"חֲמָרָא לְמִרְיָה טִיבּוּתָא לְשִׁקְיָה", וְהַטַּעַם - כִּינּוּן שֶׁהַשְּׁלִיחַ הוּא
בַּעַל בְּחִירָה. וַיֵּשׁ לומר, שֶׁבְּהַשְּׁפַעַת הַטוֹב הַשְּׁלִיחַ מוֹסִיף
לְפַעֲמִים בְּהַשְּׁפַעַת שְׂמִלְמַעְלָה (כְּמוֹ שְׂמוּעִילָה תְּפִלַּת צְדִיק אוֹ
בְּרַכְתּוֹ). וְרָאָה תוֹדָ"ה חֲמָרָא: הַמִּשְׁקָה נֹתֵן בְּעֵין זָפָה לְמִי שֶׁהוּא
רוֹצֶה. . . טוֹב עֵין יִבְרָךְ.

רביעי ^{כח} וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חִי אִלְכָּה
וְאֶרְאֶנּוּ בְּמָרָם אֲמוֹת: ^{כז} מִזֹּ ^א וַיִּפַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־
אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בָּאֶרֶץ שֹׁכֵעַ וַיִּזְבַּח זִבְחִים לְאֱלֹהֵי

אָבִיו יִצְחָק: ^ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים | לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֹת
הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב | יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנְנִי: ^ג וַיֹּאמֶר
אֲנֹכִי הֵאֵל אֱלֹהֵי אֲבִידְךָ אֶל־תִּירָא מִרְדֵּה מִצְרַיִמָּה
כִּי־לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם: ^ד אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ
מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךְ גַּם־עִלָּה וַיֹּסֵף יֵשִׁית יָדוֹ
עַל־עֵינָיֶד: ^ה וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם
בְּעֲגֻלֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פְּרַעֲהָ לְשֵׁאת אִתּוֹ: וַיִּקְחוּ
אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רִכְוֹשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִמָּה יַעֲקֹב וְכָל־זֶרְעוֹ אִתּוֹ: ^ו בָּנָיו וּבְנֵי
בָנָיו אִתּוֹ בְּנֵתָיו וּבָנוֹת בָּנָיו וְכָל־זֶרְעוֹ הִבִּיא אִתּוֹ
מִצְרַיִמָּה: ^ז

~ נקודות משיחות קודש ~ (220 טי שיחות 2 עמ' 235)

אל תירא מרדה מצרימה (מו, ג) לפי שהיה מצר על שנוקק
לצאת לחופצה לארץ (רש"י) יש לשאל, לפי זה היה לו לומר "אל
תצטער" וכדומה, ולא "אל תירא". ויש לומר, דהנה כשיהודי
מכיר ומרגיש שהגלות אינה מקומו האמיתי, והוא מצטער על
המצאו בה ומשתוקק לשוב למקומו - הרי תשוקה זו עצמה
מרוקמת איתו מעל לגלות ומעניקה לו את הכוחות הדרושים
להתמודד עם הגלות ועם קשייה ללא מורא ופחד. והו הרימו
בלשון רש"י: דוקא משום שאתה מצר על הגלות אין לך סבה
לפחד ממנה.

חמישי ^ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִמָּה
יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן: ^ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ
וּפְלֹא וְחֲצֹרֶן וְכֹרְמִי: ^י וּבְנֵי שְׁמֵעוֹן יְמוּאֵל וַיְמִין
וְאֶהֱד וַיְכִין וְצַחֵר וְשָׂאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:
^{יא} וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשׁוֹן קָהַת וּמֵרָרִי: ^{יב} וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר
וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וּפְרִץ וְזָרַח וַיְמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
וַיְהִיו בְּנֵי־פְרִץ חֲצֹרֶן וְחֵמוּל: ^{יג} וּבְנֵי יִשְׁשַׁכָּר תוֹלַעַ
וּפְנֹה וַיֹּזֵב וְשִׁמְרֹן: ^{יד} וּבְנֵי זְבֻלֹן סֹרֵד וְאֶלֹן וַיְחִלָּאֵל:
^{טו} אֵלֶּה | בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפָדֵן אָרָם
וְאֵת דִּינָה בְּתוֹ כְּלָנֶפֶשׁ בָּנָיו וּבָנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים
וְשִׁלֹּשׁ: ^{טז} וּבְנֵי גָד צַפְיוֹן וְחַגִּי שׁוֹנִי וְאַצְבֵּן עֲרִי
וְאֶרְוֵדִי וְאַרְאֵלִי: ^{יז} וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וַיְשׁוּנָה וַיִּשְׁוִי
וּבְרִיעָה וְשֶׁרָח אֶחָתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֲבֵר וּמִלְכִּיאֵל:
^{יח} אֵלֶּה בְנֵי זֵלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבֵן לְלֵאָה בְּתוֹ וְתָלַד
אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֲשָׂרָה נַפְשׁ: ^{יט} בְּנֵי רַחֵל

מז א ויבא יוסף ויגד לפרעה ויאמר אבי ואחיו
וצאנם ובקרבם וכל אשר להם באו מארץ כנען
והנם בארץ גשן: ב ומקצה אחיו לקח חמשה
אנשים ויצגם לפני פרעה: ג ויאמר פרעה אל-
אחיו מה מעשיכם ויאמרו אל-פרעה רעה צאן
עבדיך גם-אנחנו גם-אבותינו: ד ויאמרו אל-פרעה
לגור בארץ פאנו כי אין מרעה לצאן אשר
לעבדיך כי כבד הרעב בארץ כנען ועתה ישובו
נא עבדיך בארץ גשן: ה ויאמר פרעה אל-יוסף
לאמר אביך ואחידך באו אליך: ו ארץ מצרים
לפניך הוא במיטב הארץ הושב את-אביך ואת-
אחידך ישבו בארץ גשן ואם ידעת ויש-בכם אנשי-
חיל ושמחתם שרי מקנה על-אשר-לי: ז ויבא יוסף
את-יעקב אביו ויעמדהו לפני פרעה ויברך יעקב
את-פרעה: ח ויאמר פרעה אל-יעקב כִּמָּה ימי שני
חייך: ט ויאמר יעקב אל-פרעה ימי שני מגורי
שלישם ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי
ולא השיגו את-ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם:
י ויברך יעקב את-פרעה ויצא מלפני פרעה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 828)

ואת זהודה שלח לפניו (מו, כח) למקן לו בית תלמוד (רש"י)
מסתבר שכבר היתה ישיבה במצרים בהנהגת יוסף, ואף על
פי כן הקים יעקב ישיבה נוספת. וטעמו ונמוקו עמו: יוסף היה
טרוד בנהול עניני המדינה, כך שלא היה יכול להקדיש לישיבה
את כל זמנו. ויעקב רצה שתהיה ישיבה שבראשה עומד יהודה,
שלא היה טרוד בעסוקים אחרים, נעלים ככל שיהיו, והוא יכול
להתמסר אך ורק לתלמוד התורה.

שביעי א ויושב יוסף את-אביו ואת-אחיו ויתן להם
אחזה בארץ מצרים במיטב הארץ בארץ רעמסס
כאשר צוה פרעה: ב ויכלכל יוסף את-אביו
ואת-אחיו ואת כל-בית אביו לחם לפי הטף:
ג ולחם אין בכל-הארץ כי כבד הרעב מאד ותלה
ארץ מצרים וארץ כנען מפני הרעב: ד וילקט
יוסף את-כל-הכסף הנמצא בארץ-מצרים ובארץ
כנען בשכר אשר-הם שוברים ויבא יוסף את-
הכסף ביתו פרעה: ה ויתם הכסף מארץ מצרים

אשת יעקב יוסף ובניו: ו וילך יוסף בארץ
מצרים אשר ילדה-לו אסנת בת-פוטו פרע כהן אן
את-מנשה ואת-אפרים: ז ובני בנימן בלע ובכר
ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד:
ח אלה בני רחל אשר ילד ליעקב כל-נפש ארבעה
עשר: ט ובני-רן חשים: י ובני נפתלי יחצאל וגוני
ויצר ושלם: יא אלה בני בלהה אשר-נתן לבן
לרחל בתו ותלד את-אלה ליעקב כל-נפש שבעה:
יב כל-הנפש הבאה ליעקב מצרימה וצאי ירכו
מלבד נשי בני-יעקב כל-נפש ששים ושש: יג ובני
יוסף אשר-ילדו במצרים נפש שנים כלהנפש
לבית-יעקב הבאה מצרימה שבעים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 223)

כל נפש . . שלשים ושלש (מו, טו) ובפרטן אי אמה מוצא
אלא שלשים ושנים, אלא זו יוכבד (רש"י) הינו שהיא השלימה
את המנין של שבעים נפש. ויש לבאר, דהנה המטרה של גלות
מצרים היתה גלוי האמונה הפשוטה שיש בכל יהודי - ויאמן
העם. ואשה בכלל רומזת לספירת המלכות, שנקראת "אמונה
כל זאת", כי היא מחזירה בנשמות ישראל את האמונה שכל
העולמות חיים וקיימים ממלכותו: יתברך - "מלכותך מלכות כל
עולמים". ואף ביוכבד כן: בנה, משה, פעל וגלה את האמונה
אצל בני ישראל, והיא עצמה, בתור מילדת, עוררה בהם אמונה
ובטחון בה, לא להתפעל מפרעה ומגזרותיו.

ששי כ ואת-יהודה שלח לפניו אל-יוסף להורת
לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן: כא ויאסר יוסף
מרפבתו ויעל לקראת-ישראל אביו גשנה וירא
אליו ויפל על-צואריו ויבך על-צואריו עוד:
כב ויאמר ישראל אל-יוסף אמותה הפעם אחרי
ראותי את-פניך כי עודך חיי: כא ויאמר יוסף
אל-אחיו ואל-בית אביו אעלה ואנידה לפרעה
ואמרה אליו אחי ובית-אבי אשר בארץ-כנען באו
אלי: כג והאנשים רעי צאן כִּי אנשי מקנה היו
וצאנם ובקרבם וכל-אשר להם הביאו: כד והיה
כִּי יקרא לכם פרעה ואמר מה מעשיכם:
כה ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מגעורינו
ועד-עתה גם-אנחנו גם-אבותינו בעבור תשובו
בארץ גשן כִּי תועבת מצרים כל-רעה צאן:

וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָּל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר
הִכְהֵלֵנוּ לָחֶם וְלֶמָּה נִמּוֹת נִגְדָּד כִּי אָפֶם כֶּסֶף:
וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הִבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנֶה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם
אִם־אָפֶם כֶּסֶף: ^יוַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף
וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לָחֶם בְּפֹסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן
וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחִמְרִים וַיִּנְהֵלֵם בְּלֶחֶם בְּכָל־
מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא: ^{יב}וַתֵּתֶם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ
אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נִכְתָּד מֵאֲדֹנֵי
כִּי אִם־תָּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנֵי לֹא
נִשְׂאָר לַפָּנִי אֲדֹנֵי בְּלֹתִי אִם־גִּוִּיתֵנוּ וְאֲדַמְתֵּנוּ:
^{יג}לָּמָּה נִמּוֹת לַעֲיֹנֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲדַמְתֵּנוּ קִנְיֵה־
אֲתָנוּ וְאֶת־אֲדַמְתֵּנוּ בְּלֶחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאֲדַמְתֵּנוּ
עֲבָדִים לַפְּרֹעָה וְתִזְרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוֹת וְהָאֲדָמָה
לֹא תִשָּׁם: ^{יד}וַיִּקֶּן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמַת מִצְרַיִם
לַפְּרֹעָה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי־חֹזֶק עָלֵהֶם
הָרָעָב וַתְּהִי הָאֶרֶץ לַפְּרֹעָה: ^{טו}וְאֶת־הָעָם הָעֶבְרִי
אֹתוֹ לַעֲבָדִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קֶצֶהוּ: ^{טז}כָּךְ
אֲדָמַת הַכְּהֻנִּים לֹא קִנְיָה כִּי חֹק לַכְּהֻנִּים מֵאֵת
פְּרֹעָה וְאָכְלוּ אֶת־חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרֹעָה
עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדָמָתָם: ^{יז}וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אֲדָמַתְכֶם
לַפְּרֹעָה הֵאֱלַכְּם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה:

וְהָיָה בַּתְּבוּאוֹת וּנְתִתֶם חֲמִישִׁית לַפְּרֹעָה וְאַרְבַּע
הִיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וְלֹאֲכַלְכֶם וְלֹאֲשֶׁר
בְּבִתְיֹכֶם וְלֹאֲכָל לְטַפְכֶם: ^{יח}וַיֹּאמְרוּ הַחִיתִּים
נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵי וְהִינֵנוּ עֲבָדִים לַפְּרֹעָה:
^{יט}וַיִּשָּׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אֲדָמַת
מִצְרַיִם לַפְּרֹעָה לַחֲמִשׁ רֶקֶב אֲדָמַת הַכְּהֻנִּים לְבָדֵם
לֹא הָיְתָה לַפְּרֹעָה: ^כוַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּאֶרֶץ גֶּשֶׁן וַיֵּאחָזוּ כָּהֵן וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 423)

וַיִּכְלָל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אָחִיו . . . לָחֶם לִפִּי הַשָּׂף (מז, יב)
נֹאמֶר בְּהֵרָא, שִׁישׁ לְלַמֵּד מִהֶנְהֻגָּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף לְגַמֵּל לַחֲבִיבִים
טוֹבוֹת, לְשֵׁלֶם טוֹבָה תַּחַת רַעְיָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דִּהְנֶה אָחִי יוֹסֵף
הַתְּכַנְּנוֹ לְהִרְעֵ לוֹ, אָבִל בְּפַעַל יִצְאָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם תּוֹעֵלֶת - "פְּלִיטָה
גְּדוּלָּה". לָכֵן שֵׁלֶם לָהֶם טוֹבָה, בְּגִלּוֹל הַתּוֹצְאָה הַחַיִּיבִית שֶׁל
מַעֲשֵׂיהֶם. וְהוּא הָדִין לָכֵל מִזִּיק וְנֹזֵק: אָמֵנָם הַמִּזִּיק הַתְּכַנְּנוֹ לְהִרְעֵ,
אָבִל אִין סִפֵּק שֶׁמַּעֲשֵׂה הַחֹזֶק גָּרַם לְנֹזֵק טוֹבָה, שֶׁהָרִי הַמִּזִּיק אִינוֹ
אֵלָּא שְׁלִיחַ ה', וְכָל מִה דְּעֵבִיד רַחֲמָנָא לְטַב עֵבִיד.

מִפְטִיר ^{כא}וַיֹּאמְרוּ הַחִיתִּים נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵי וְהִינֵנוּ
עֲבָדִים לַפְּרֹעָה: ^{כב}וַיִּשָּׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם
הַזֶּה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפְּרֹעָה לַחֲמִשׁ רֶקֶב אֲדָמַת
הַכְּהֻנִּים לְבָדֵם לֹא הָיְתָה לַפְּרֹעָה: ^{כג}וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֶּשֶׁן וַיֵּאחָזוּ כָּהֵן וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ
מְאֹד:

ק"ו פסוקים יחללא"ל סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲזַחֲחִים הִיא לְמַחְזִיקִים כָּהֵן, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַבֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בְּיַמֶּיהָ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכַבּוֹד. יִי חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

מדִּיִּיקִים לְגַלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נִגַּד הַתִּפְרֵר, שֶׁמִּקּוֹם הַתִּפְרֵר יִהְיֶה בִּאֲמֻצֵּעַ הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות
אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות
מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת ויגש לקריאה בציבור ולשמו"ת ביחזקאל פרק לז

**לז טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: טו וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לָךְ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לַיהוָה
וּלְבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
חֲבֵרָיו: יז וְקָרַב אֲתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לָךְ לַעֲץ אֶחָד וְהָיוּ לְאַחֲדִים בֵּידָךְ: יח וְכֹאשֶׁר יֹאמְרוּ
אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמֶּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תִגִּיד לָנוּ מִה־אֵלֶּה לָךְ: יט דְּבַר אֱלֹהִים כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בֵּיד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו
אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתֶם לַעֲץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בֵּידַי: כ והָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם
בֵּידָךְ לַעֲנִיָּהִם: כא וְדַבַּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ־שָׁם וּקְבַצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל־אֲדָמָתָם: כב וַעֲשִׂיתִי
אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לְשְׁנֵי
גוֹיִם וְלֹא יִחָצוּ עוֹד לְשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג וְלֹא יִשְׁמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם וּבְכָל
פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכָּל מוֹשְׁבֵּיתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָּהֶם וּמִהַרְתִּי אוֹתָם וְהִיוּ־לִי לְעָם
וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהֶם לֵאלֹהִים: כד וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוּעֵה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטִי
יֵלְכוּ וַחֲקוֹתַי יִשְׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: כה וַיֵּשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לַיעֲקֹב אֲשֶׁר
יִשְׁכְּבוּבָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וַיֵּשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂא
לָהֶם לְעוֹלָם: כו וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וְנִתְּתִים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם
וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כז וְהָיָה מִשְׁכְּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה
יִהְיוּ־לִי לְעָם: כח וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מְקַדְּשִׁי בְּתוֹכָם
לְעוֹלָם:**

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהינו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לפנינו, על פסאז לא יישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את פבדו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד: על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' ב

1 חנינא בן אנטיגנוס אומר, 'מרוח אשך' אינו מום בביצים, אלא כל
2 שפראיו חשוכין – מי שמראהו חשך, והיינו שהכהן עצמו שחור
3 כבושי.

נמרא

4 הגמרא מבארת טעמו של כל תנא, מדוע נחלק על התנא שהוזכר
5 לפניו במשנה: רבי ישמעאל חלק על תנא קמא, משום דקשיא ליה
6 לרבי ישמעאל אם הכוונה למי שחסרו ביציו, הא 'חסר אשך', מיבעי
7 ליה – היה צריך לקוראו. ולכן תני – שנה רבי ישמעאל, שהכוונה
8 למי שנמרחו אשכיו. רבי עקיבא חלק על רבי ישמעאל, משום
9 דקשיא ליה לרבי עקיבא, אם הכוונה למי שנמרחו אשכיו, הא
10 'ממרוח אשך' מיבעי ליה לקוראו. ולכן תני רבי עקיבא, שהכוונה
11 למי שהרדח באשכיו. רבי חנינא בן אנטיגנוס חלק על רבי עקיבא,
12 משום דקשיא ליה לרבי חנינא בן אנטיגנוס, אם הכוונה למי שרוח
13 באשכיו, הא 'רוח אשך' מיבעי ליה לקוראו. ולכן תני רבי חנינא
14 בן אנטיגנוס, שהכוונה למי שפראיו חשוכין, וקסבר רבי חנינא,
15 גורעין ומוסיפין ודורשין – מחסרים אות ח' מ'מרוח, ואת א'

17 מ'אשך', ומוסיפים את האות ח' במקום האות אלף שנחסרה מתיבת
18 'אשך', ואת האות א' מוסיפים במקום האות ח' שנחסרה מתיבת
19 'מרוח' ומניחים אותה לאחר ה'ר' ונמצא שיש לקראו 'מראו חשך',
20 והכוונה שמראהו של הכהן שחור.
21 הגמרא מקשה על שיטת רבי חנינא בן אנטיגנוס, ש'מרוח אשך' היינו
22 מי שמראהו שחור: הלא תנינו מום 'הבושי' הנשנה במשנה להלן
23 (מדה), ומשמע שהוא מום אחר ממום 'מרוח אשך'. מתרצת הגמרא:
24 רבי חנינא בן אנטיגנוס לא תני בושי – לא שנה מום נפרד של
25 בושי.

משנה

26 המשנה מפרטת את המומים המצויים בידיו ורגליו של אדם: כהן
27 המקיש בקרסוליו – שברכיו עקומות כלפי חוץ וקרסוליו כלפי פנים,
28 עד שקרסוליו פוגעים ונוקשים זה בזה בעת הליכתו, וכן המקיש
29 בארבעותיו – שרגליו עקומות כלפי חוץ ומרוחקות זו מזו, ונמצא
30 שברכיו למעלה סמוכות זו לזו, עד שהם פוגעות ונוקשות זו בזו בעת
31 הליכתו.
32

סדר הדלקת נרות חנוכה

זמן הדלקת הנרות הוא משקיעת החמה. בדיעבד אפשר להדליק במשך כל הלילה - ואם בני־הבית ערים, אפשר גם לברך.

ה'שמש' צריך לעמוד מעל או מתחת שאר הנרות, כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נרות המצוה. הנרות צריכים לדלוך לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

אפשר להדליק בכל סוגי הנרות. מצוה מן המובחר להדליק בשמן־זית ובפתילות.

את הנרות מציבים בימין החנוכה. ביום הראשון נר אחד, ביום השני שניים וכו' עד היום השמיני - שמונה נרות. סדר ההדלקה הוא משמאל לימין, כלומר - תמיד מדליקים קודם את הנר השמאלי (החדש) וממשיכים להדליק משמאל לימין. הנר הימני יהיה תמיד האחרון להדלקה.

לאחר שמסיימים להכין את הנרות להדלקה, עם נרות רגילים או כוסיות שמן־זית וכיוצא בזה, אומרים את ברכות ההדלקה. בפעם הראשונה שמדליקים השנה (אפילו אם זה באמצע החנוכה), מברכים שלוש ברכות. ואילו בשאר ימי החנוכה מברכים רק שתי ברכות (וכנ"ל - את הברכה השלישית - "שהחיינו" - מברכים רק בפעם הראשונה). לאחר שמסיימים את אמירת הברכות מדליקים את הנרות באמצעות ה'שמש' (אותו מדליקים ראשון). לאחר ההדלקה שרים את נוסח "הנרות הללו".

ברכות הדלקת נרות חנוכה

לפני הדלקת הנרות מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נֶסִים לְאַבֹּתֵינוּ, בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמֶן הַזֶּה:

בערב הראשון (או כשמדליקים בפעם הראשונה השנה) מוסיפים ומברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

לאחר הדלקת הנרות אומרים:

הַנֵּרוֹת הָלָלוּ אֱנוּ מְדַלִּקִּין עַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנְּסִים, וְעַל הַנִּפְלְאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבֹּתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמֶן הַזֶּה, עַל־יְדֵי כְּהֲנִיךְ הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׂמוֹנֶת יָמֵי חֲנֻכָּה, הַנֵּרוֹת הָלָלוּ קִדְּשׁ הֵם, וְאֵין לָנוּ רֵשׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֲלֵא לְרֹאוֹתָן בְּלֶבֶד, כְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:34	6:36	8:33	8:36	9:05	9:08	9:57	10:00	16:48	16:51	17:14	17:17	16:31	17:28
חיפה (ח)	6:36	6:38	8:34	8:37	9:06	9:09	9:57	10:00	16:43	16:47	17:10	17:13	16:16	17:24
ירושלים (ח)	6:31	6:33	8:32	8:34	9:03	9:06	9:55	9:58	16:46	16:50	17:13	17:16	16:10	17:25
תל אביב (ח)	6:37	6:39	8:34	8:37	9:07	9:09	9:58	10:01	16:45	16:49	17:11	17:15	16:28	17:26
אוסטריה וינה (ח)	7:39	7:41	9:13	9:16	9:45	9:47	10:28	10:30	16:09	16:14	16:43	16:48	15:55	17:03
אוסטרליה מלבורן (ק)	5:52	5:56	9:02	9:06	9:34	9:38	10:49	10:53	20:47	20:49	21:17	21:18	20:31	21:32
אוקראינה אודסה (ח)	7:36	7:38	9:12	9:15	9:45	9:47	10:29	10:31	16:17	16:22	16:50	16:54	16:03	16:58
אוקראינה דונייצק (ח)	7:13	7:14	8:47	8:49	9:19	9:21	10:02	10:05	15:44	15:49	16:18	16:22	15:30	16:26
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:27	7:28	8:59	9:01	9:31	9:33	10:14	10:16	15:52	15:57	16:27	16:31	15:38	16:35
אוק. ז'יטומיר (ח)	8:01	8:02	9:29	9:31	10:01	10:03	10:42	10:45	16:09	16:14	16:45	16:49	15:55	16:53
אוקראינה קייב (ח)	7:53	7:55	9:22	9:24	9:54	9:56	10:35	10:37	16:02	16:07	16:38	16:42	15:48	16:46
איטליה מילאנו (ח)	7:58	8:00	9:37	9:39	10:09	10:11	10:53	10:56	16:48	16:52	17:20	17:24	16:34	17:39
אקוואדור קיטו (ח)	6:02	6:05	8:36	8:39	9:06	9:09	10:09	10:11	18:26	18:29	18:49	18:51	18:11	18:55
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:37	5:41	8:40	8:44	9:13	9:16	10:26	10:30	20:10	20:12	20:38	20:40	19:54	20:54
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:04	6:08	9:22	9:26	9:52	9:56	11:10	11:13	21:26	21:27	21:58	21:59	21:09	22:03
ארה"ב בולטימור (ח)	7:22	7:23	9:10	9:12	9:42	9:44	10:30	10:33	16:51	16:55	17:20	17:24	16:37	17:28
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:14	7:16	9:01	9:04	9:33	9:35	10:21	10:23	16:38	16:42	17:07	17:11	16:23	17:24
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:15	7:17	9:02	9:04	9:34	9:36	10:21	10:24	16:37	16:41	17:06	17:11	16:23	17:24
ארה"ב דטרויט (ח)	7:55	7:57	9:40	9:43	10:12	10:14	10:59	11:01	17:09	17:14	17:39	17:44	16:55	17:56
ארה"ב היוסטן (ח)	7:11	7:13	9:12	9:15	9:44	9:47	10:37	10:39	17:32	17:35	17:57	18:01	17:17	18:11
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:52	6:54	8:49	8:51	9:21	9:23	10:11	10:14	16:54	16:58	17:21	17:24	16:39	17:35
ארה"ב מיאמי (ח)	7:02	7:05	9:07	9:10	9:40	9:42	10:33	10:36	17:39	17:43	18:04	18:08	17:24	18:18
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:13	7:15	8:58	9:00	9:31	9:33	10:18	10:20	16:30	16:34	17:00	17:04	16:15	17:18
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:11	7:13	8:58	9:00	9:29	9:31	10:16	10:19	16:30	16:34	17:00	17:04	16:15	17:15
בוליביה לה פאס (ח)	5:49	5:52	8:40	8:43	9:09	9:12	10:17	10:20	19:16	19:18	19:40	19:42	19:00	19:46
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:43	8:44	10:08	10:10	10:40	10:42	11:21	11:23	16:41	16:46	17:18	17:23	16:27	17:42
בלגיה בריסל (ח)	8:40	8:41	10:08	10:10	10:39	10:41	11:20	11:23	16:45	16:50	17:21	17:26	16:31	17:43
בלרוס ליובאוויטש (ח)	8:15	8:16	9:32	9:34	10:03	10:05	10:41	10:43	15:36	15:42	16:18	16:23	15:23	16:27
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:14	6:17	9:07	9:10	9:38	9:41	10:47	10:51	19:59	20:01	20:24	20:26	19:43	20:34
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	6:01	6:05	8:54	8:57	9:25	9:28	10:34	10:37	19:44	19:47	20:09	20:11	19:28	20:19
בריטניה לונדון (ח)	8:01	8:02	9:27	9:29	9:58	10:00	10:39	10:41	16:00	16:05	16:37	16:42	15:46	16:59
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:20	8:21	9:41	9:43	10:12	10:14	10:51	10:53	15:57	16:03	16:37	16:42	15:44	17:01
גרמניה ברלין (ח)	8:13	8:14	9:36	9:38	10:08	10:09	10:47	10:49	16:00	16:05	16:38	16:43	15:46	16:47
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:18	8:19	9:49	9:51	10:20	10:22	11:01	11:04	16:32	16:37	17:08	17:12	16:18	17:16
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:07	5:10	8:05	8:08	8:35	8:38	9:57	10:00	19:09	19:11	19:34	19:36	18:53	19:40
הודו בומביי (ח)	7:06	7:09	9:18	9:20	9:50	9:53	10:46	10:49	18:10	18:14	18:34	18:37	17:55	18:41
הודו פונה (ח)	7:00	7:02	9:13	9:16	9:45	9:48	10:41	10:44	18:09	18:12	18:32	18:36	17:54	18:40
הונגריה בודפשט (ח)	7:27	7:28	9:01	9:03	9:33	9:35	10:17	10:19	16:00	16:05	16:34	16:38	15:46	16:42
טורקיה איסטנבול (ח)	7:24	7:26	9:10	9:12	9:42	9:44	10:29	10:32	16:44	16:48	17:13	17:17	16:29	17:21
יוון אתונה (ח)	7:36	7:38	9:26	9:29	9:58	10:01	10:47	10:50	17:14	17:18	17:42	17:46	16:59	17:50

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ח)	7:47	7:48	9:21	9:23	9:54	9:56	10:37	10:40	16:22	16:27	16:55	17:00	16:08	17:04
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:00	7:02	9:16	9:19	9:46	9:49	10:43	10:46	18:14	18:17	18:37	18:40	17:58	18:44
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ק)	5:45	5:49	9:02	9:06	9:35	9:39	10:53	10:57	21:14	21:15	21:47	21:48	20:57	21:52
נפאל קטמנדו (ח)	6:45	6:48	8:52	8:54	9:22	9:25	10:16	10:19	17:22	17:25	17:47	17:50	17:07	17:54
סינגפור סינגפור (ח)	7:00	7:03	9:28	9:31	10:00	10:03	11:02	11:05	19:08	19:11	19:31	19:34	18:53	19:38
פולין ורשא (ח)	7:39	7:40	9:04	9:06	9:36	9:38	10:16	10:18	15:32	15:37	16:10	16:14	15:18	16:18
פרו לימה (ח)	5:41	5:44	8:20	8:23	8:52	8:56	9:58	10:01	18:35	18:38	18:59	19:01	18:20	19:05
צרפת לאיון (ח)	8:16	8:17	9:55	9:57	10:26	10:28	11:11	11:13	17:05	17:10	17:37	17:42	16:51	17:56
צרפת פריז (ח)	8:38	8:40	10:11	10:13	10:42	10:45	11:25	11:27	17:02	17:07	17:37	17:42	16:48	17:57
קולומביה בוגוטה (ח)	5:52	5:55	8:22	8:25	8:52	8:55	9:53	9:56	18:01	18:04	18:23	18:26	17:45	18:30
קנדה טורונטו (ח)	7:45	7:47	9:28	9:30	9:59	10:02	10:45	10:48	16:50	16:54	17:21	17:25	16:35	17:38
קנדה מונטריאול (ח)	7:29	7:30	9:08	9:10	9:40	9:42	10:24	10:27	16:19	16:24	16:51	16:56	16:05	17:10
קפריסין לרנקה (ח)	6:50	6:52	8:42	8:45	9:15	9:18	10:05	10:08	16:41	16:45	17:08	17:12	16:26	17:16
רוסיה מוסקבה (ח)	9:52	9:53	11:08	11:10	11:39	11:40	12:16	12:18	17:06	17:12	17:48	17:54	16:53	18:13
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	9:04	9:05	10:38	10:40	11:10	11:12	11:54	11:56	17:38	17:43	18:12	18:16	17:24	18:20
שווייץ ציריך (ח)	8:06	8:08	9:43	9:45	10:14	10:16	10:58	11:00	16:45	16:50	17:18	17:23	16:31	17:37
תאילנד בנגקוק (ח)	6:35	6:38	8:52	8:55	9:25	9:27	10:22	10:25	18:00	18:03	18:23	18:26	17:45	18:30

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שִׁשְׁתַּת קֳדָשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מן כל-אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il